859.09
A 76

L-am cunoscut pe TUDOR ARGHEZI

Editura Eminescu

L-am
cunoscut
pe
TUDOR
ARGHEZI

Coperta de
PETRE HAGIU

Fotografia poetului : TINCU PURĂN

819.0.09
A 76

L-am cunoscut pe TUDOR ARGHEZI

Culegere de evocări alcătuită de
NICOLAE DRAGOŞ

61973

Editura Eminescu
BUCUREŞTI • 1981

TUDOR ARGHEZI

ARGUMENT

„Mă numesc unul din oamenii în viață care l-au văzut pe Eminescu în carne și oase. Eram copil de nouă ani. L-am zărit pe Calea Victoriei... Trecea prin public un om grăbit, fără să ocolească, impetuos. „Uite-l pe Eminescu !" a spus cineva cu un glas pe care-l țin minte. Se pare că poetul nu mai făcea parte din viața lui și că trăia o metempsihoză străină. Nu puteam ști atunci cine era să fie Eminescu, și ar fi fost normal să-i uit numele auzit. E curios că nu l-am uitat" — scria, în 1943, Tudor Arghezi despre irepetabilul poet.

În 1964, după mai bine de două decenii, reluînd îndepărtata amintire, într-un moment cînd numele său, adunat pe carte, venea să se așeze, prin genialitatea operei, lîngă Luceafăr, Arghezi își va începe evocarea prin aceleași cuvinte, adăugînd miracolului întîlnirii din copilărie, comunicat cu un mister ce se-mplinește dincolo de cuvinte, un ton de mîhnire și revoltă. Și noi elemente concrete :

„Mă numesc unul din oamenii în viață care l-au văzut pe Eminescu în carne și oase. Aveam nouă ani, fără precocitățile literare ale altor copii înzestrați pentru ceea ce a început să se numească — Doamne, Doamne ! — muzicologie. Locuiam pe Calea Victoriei, deasupra unui tinichigiu, și ieșeam dimineața la plimbare pînă la locul ce se chema,

pe vremuri, „Cişmeaua roşie" (în dreptul străzii fostă Fîntînii, fostă Lueger, fostă Berthelot, fostă Popov).

Într-una din dimineţi am văzut aglomeraţie multă, urmărind cu cinismul rîsului prost un om cu mînecile cămăşii dezbrăcate.

Am auzit, ofensîndu-mă încă de pe atunci, strigătul : „Uite-l pe nebunul de Eminescu". Numele trecătorului, zvăpăiat în mişcări şi cu privirea rătăcită, mi s-a îngropat în ureche. Mi-a fost copilăreşte o milă tristă, care mi-a ţinut inima în loc pînă cam în clasele de gimnaziu, cînd marele meu profesor Gîrbea mi-a spus că omul desfăcut de viaţă era un mare poet..."

Pentru cercetătorul adînc al stihurilor argheziene, al eternelor lui cuvinte potrivite, aduse la lumina metaforei, a expresiei poetice inconfundabile, dincolo de rezonanţa legitimă a poeziei româneşti moderne, cu care nu a fost doar contemporan ci i-a fost ctitor, o constatare se va impune de la sine : prin ceea ce au în primul rînd esenţial, versul şi universul arghezian îşi află rădăcinile în imperiul cuvintelor eminesciene ; înfăţişîndu-se însă nu cu sfială epigonică ci cu demnitatea unui mare continuator. Într-o vreme cînd literatura lui Tudor Arghezi îşi află matca fără echivoc în conştiinţa naţiunii întregi, numai vreo voce hrănită cu buruiana megalomaniei sau ivită din neputinţa receptării verbului său, de o violentă pregnanţă, ar mai putea să clameze — fie şi savant, fie şi cu pudoarea falsă a făptaşului de sacrilegii spirituale — împotriviri la adevărul că lirica autorului *Cuvintelor potrivite* nu poate fi asumată decît ca un *tot*, fără discriminări estetice inutile, fiindcă geniul marelui făurar nu ar lăsa loc pentru aceasta decît unor fiinţe neînstare de a trăi certitudinea altitudinilor ori unor fiinţe poate în van îngrijorate de sterilitatea unei secetoase calofilii proprii. Cel ce scria despre marele său înaintaş întru genialitate, „Eminescu nu a scris o carte, el a suferit-o ; ruptă din el", n-ar tre-

îndemnat la inaugurarea, în revista „Luceafărul", a rubricii „L-am cunoscut pe Tudor Arghezi", aproape de Centenarul nașterii poetului.

Gîndul că rodul acelei rubrici merită să fie „adunat pe o carte" a aflat ecou la Editura *Eminescu*, unde, iată, prin receptivitatea directorului ei, cărturarul Valeriu Râpeanu, și a redactorului de carte, poetul Nicolae Oancea, apare un întîi volum, întrunind în cuprinsul său o parte din evocările celor ce l-au cunoscut pe poet. Ca o promisiune că îi va urma un al doilea, tezaurizînd în cuvinte noi evocări, noi amintiri.

NICOLAE DRAGOȘ

sări însă, ca în faţa unei de neimaginat împrejurări, dacă totuşi aşa ceva s-ar întîmpla ! Doar el observa încă în 1914 :

„Omagiile contemporanilor nu se mişcă afară din cale, astăzi cînd a nu respecta pe Eminescu este o dovadă de imbecilitate. Dacă ar trăi din nou Eminescu şi din nou s-ar apuca să cînte, şi din nou ar frămînta limba, ca să o reînvie într-o urzeală de zale cu luminişuri de oţel necunoscute (...) ar fi numaidecît contestat de un Bianu, criticat de un Dragomirescu, concurat de un Eftimiu, insultat de un Banu, bîrfit de un Lăcusteanu, izmenit în proză şi versuri de nişte ucenici furibunzi, care-l vor recunoaşte cel mult ca un egal".

Să mi se îngăduie să aflu în acest citat justificarea afirmaţiei ce va urma : *pe Arghezi avem încă datoria a-l cunoaşte şi a-l face cunoscut, în ţară şi în lume.* Chiar dacă poetul „îşi are vecia lui deosebită, închisă", chiar dacă „a vorbi de poet este ca şi cum ai striga într-o peşteră vastă", vorba neputînd să ajungă pînă la el „fără să-i supere tăcerea", numai graiul coardelor putînd „să povestească pe harfă, şi să legene din depărtare delicata lui singuratecă slavă" (cum se rostea Arghezi despre Eminescu, scriind poate cele mai tulburătoare şi pătrunzătoare gînduri despre cel căruia urma să-i fie tovarăş întru veşnicie).

Dar să revin la motivaţia acestui încă un drum propus către Poetul Arghezi. De multă vreme m-am surprins cercetat adesea de cuvintele sale : „Mă numesc unul din oamenii în viaţă, care l-au văzut pe Eminescu..." Cuvinte care, imediat, vor îndemna să constatăm că amintirile venite pînă la noi de la cei ce l-au cunoscut pe Eminescu, pe Eminescu Omul şi Poetul, nu sînt atît de numeroase şi, mai ales, nu întotdeauna atît de semnificative. Imaginea Poetului, aşa cum o proiectează în timp Opera, n-are adesea decît de cîştigat, se poate înnobila, înavuţi prin evocarea omului care a creat-o ; cînd această evocare este ea însăşi ivită dintr-o conştiinţă sensibilă şi capabilă de des-

cifrări adînci, pînă şi în fapte şi situaţii, în replici aparent obişnuite, conjuncturale.

Cel ce va voi să-l imagineze, azi, pe Eminescu tînăr, pe cel ce şi-a petrecut viaţa cu fruntea mult înălţată peste statura veacului şi a contemporanilor, dar fără a se manifesta îndepărtat de aceştia (*„dispreţul lui faţă de unii era manifestarea iubirii lui către alţii"*, scria Slavici) nu o va putea face fără a se afunda şi în, din păcate puţinele, rînduri memorialistice ale lui Caragiale :

„Era o frumuseţe. O figură clasică încadrată de nişte plete mari, negre : o frunte înaltă şi senină, nişte ochi mari — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru ; un zîmbet blînd şi adînc melancolic. Avea aerul unui sfînt tînăr coborît dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare".

Citind asemenea cuvinte, dăruite pentru totdeauna posterităţii, ai îndreptăţirea a exclama : „Să vină pictorii şi sculptorii, să înceapă lucrarea lor !".

Tudor Arghezi este mult mai aproape de noi, în timp.

Parcă ieri-alaltăieri cobora din legendarul Mărţişor şi se arăta privirilor şi sufletelor noastre, înfiorîndu-ne — ca-n faţa oricărei unice, inimitabile privelişti — în faţa omului care, Voevod al Cuvîntului, l-a întinerit şi îmbogăţit, veşnicindu-l. Oameni de artă şi cultură, de la venerabilii noştri maeştri pînă la mai tinerii creatori, oameni politici, oameni simpli au avut privilegiul de a se afla, în împrejurări dintre cele mai diferite, în preajma marelui poet. Un asemenea privilegiu se poate constitui, în timp, într-o avuţie spirituală. Cu condiţia de a deveni, prin evocare, un bun al tuturor, pentru azi şi viitorime.

Aceste considerente, poate nu îndeajuns de cuprinzător formulate, izvorînd din conştiinţa datoriei ce ne revine în a dărui memoriei hîrtiei imaginile, amintirile păstrate în memoria unora dintre marii noştri contemporani, m-au

Mitzura Arghezi

MĂRȚIȘORUL, „MICA NOASTRĂ PATRIE"

„Doamne fă-i bordei în soare,
Într-un colț de țară veche,
Nu mai nalt decît o floare
Și îngust cît o ureche."

Și cîntecul și numele mi le-a șoptit tata legănîndu-mă, din prima zi. Omul plin de energie, cu activitate multiplă și diversă, desfășurată în redacție, în tipografie sau la masa de lucru, ore nesfîrșite, a întrerupt totul. Și, cu stîngăcie delicată, m-a purtat la pieptul lui, pe brațul lui, zile și nopți. Ce se întîmplase atunci, în clipa aceea, nici el nu a știut exact. Apropiindu-se de făptura nou născută „legată cu un bariș alb, cu fața roză și cu ochii întunecați, am rămas așa să mă uit la ea și ea la mine și atunci m-a cuprins un sentiment nou, ceva ce nu mai simțisem încă". Acestea le-am aflat peste ani din povestirile tatii și ale măicuții.

Pentru noi copiii, care începuserăm să reținem primele impresii, tata era aidoma lui Dumnezeu : el știa totul și putea totul. Tata ne dezlega micile noastre taine, ne alunga temerile și tot el ne lămurea nedumeririle. Nimeni nu scria ca el pe etichetele caietelor noastre de școală, pe care ni le îmbrăca meticulos în hîrtie albastră. Și pachetele pe care ni le făcea, legate cu sfoară colorată, erau mai frumoase decît cele de la magazin. Tata era foarte îndemînatec și ordonat. Parcă-l văd cu cîtă pricepere făcea felurite reparații în casă și în grădină.

Dar tata era și prietenul nostru de joc. Participa la jocurile noastre de-adevăratelea. Voia să ne facă și teatru. Odată, stînd după o perdea, ne-a citit *Facerea lumii,* pe care ar fi voit-o reprezentată cu păpuși. Altădată, tot în

dosul unei perdele, în dreptul unui bec electric, din împerecherea mîinilor, ne-a făcut umbre chinezești : fluturi, iepuri, un cîine cîrn, pe care le apropia sau le depărta cum voia. Sau făcea să vină pe coș sau pe mîneca hainei, batoane de ciocolată *Sumela,* care ne plăcea nouă grozav. Tata bătea de trei ori din palme și, ca prin farmec, mandarine, curmale, bomboane apăreau pe la ceafă, din gulerul cămășii. Într-o seară, de la subsuoară, a ieșit chiar un urs mic de catifea, care cred că mai este și acum prin vreun sertar în Mărțișor. Uluiți, încercam să facem ca el, dar niciodată nu izbuteam, însă fiind convinși în sinea noastră că atunci cînd vom fi mari, cu siguranță o să dibuim secretul tatii. Printre jocurile noastre cu urși, păpuși, domino sau șah, ne strecura și cîte o revistă, cumpărată săptămînal de la librăria „Alcalay" ; Suzette, Fillette, Robinson, Tarzan. În joacă, odată cu alfabetul, învățam să silabisim și cuvintele. La început, la insistențele noastre, tata ne traducea totul, din scoarță în scoarță. Cînd lipsea, sau lucra, și noi obosiți de a urca de zeci de ori scările pînă în camera lui, am început, mai pe dibuite, mai pe nimerite, s-o rupem pe franțuzește.

Micile noastre conflicte, inerente, izbucneau cînd nu te așteptai și degenerau în păruieli, ghionți și plînsete. La fel ca în „Cartea cu Jucării", din proza „Între Mițu și Baruțu", tătuțu ne împăca pe fiecare în parte, separat, și aplana cu pupături și vorbe dulci toate supărările noastre. Însă cînd îl supăram pe el sau pe măicuța, seara înainte de culcare venea la noi și ne spunea : „Să nu apună soarele întru supărarea voastră". Și noi, care eram botoși, ne lua în brațe, ne pupa ca și cum tot el ar fi fost cel care trebuia să-și ceară iertare. „O mîhnire sau o supărare peste care trece noaptea, se adîncește, sapă sufletul și-l alterează".

Îmi amintesc că în orice împrejurare tata avea o mare putere de autocontrol. Instantaneu, fără efort evident, cu vocea egală și blajină, trecea voit peste orice enervare.

Sosind vremea școlii, tata a hotărît ca primele clase primare să le facem acasă, dînd la sfîrșitul anului examene în particular. El era împotriva tuturor constrîngerilor și a oricăror programe impuse. Fire independentă, deseori ne-a spus : „Nu mi-a plăcut niciodată să mă bag la stăpîn", și a căutat să ne ferească și pe noi, pe cît a putut, de ceea ce numea el „corvoada vieții" prea de timpuriu.

Nici mama, nici tata, n-au avut copilărie. Unul a crescut departe de ai lui, singuratic, iar Paraschiva cu sora ei, fără părinți, de mici.

A doua zi pe un carnețel cu coperțile negre, tata deplîngea o stare de sănătate confuză care mă împiedicase să mă duc la școală. Motivarea era întărită de semnătura lui. Această copilărească complicitate între noi și tata față de școală, nu ne-a micșorat cu nimic dorința de a învăța, și nici nu a dăunat conștiinciozității, pentru că de toate astea a avut grijă tata, cînd ne-am făcut mai mari.

În familie eram deopotrivă egali. Obișnuita autoritate părintească aspră și pedepsitoare, metodele severe de educație au fost înlocuite cu o echilibrată viață de familie, plină de respect și de discreție, cu munca dusă de toți laolaltă, cu zîmbetul pe buze și cu sentimentul datoriei zilnic împlinit. Între noi era o adevărată întrecere să dăm ce aveam mai bun și viața noastră să însemne ceva mai mult decît banalitate și mediocritate. Tata avea oroare și repulsie pentru detaliile meschine ale vieții. Fiecare zi trebuia să însemne o autodepășire și să nu trăiești numai pentru satisfacerea necesităților biologice, fie ele cît de rafinate. Superioritatea minții, spiritualitatea în continuă perfecționare, au fost jaloanele pe care tata, tot timpul, s-a străduit să le sădească în noi.

Nici pe mine nu m-a dojenit niciodată, cu toate că uneori îl contrariam prin cine știe ce lucru la care nu se aștepta. Eu eram foarte distrată și ca să mă corecteze, îmi dădea diverse sarcini să le îndeplinesc. Uneori, cînd plecam de acasă, îmi spunea să-i cumpăr țigări „Naționale". Centrul, ca și acum, era la vreo șase kilometri de Mărțișor. Pe atunci, dacă nu-ți luai din oraș ce aveai nevoie, mai bine te lăsai păgubaș, deoarece se circula mai mult pe jos, fiind foarte puține mijloace de locomoție, iar distanțele dintre magazine se măsurau în kilometri. La înapoierea spre casă îmi dădeam seama că am uitat să-i cumpăr țigările tatii. Dacă aveam timp mă repezeam pînă la debitul cel mai apropiat, dar dacă era prea tîrziu (ora de întoarcere nefiind impusă, ci liber consimțită), mă cuprindea un sentiment de vinovăție, știind că uitasem să cumpăr țigările. Tata intuia imediat și mă întreba : „Mi-ai adus țigările ?". Fîstîcită, nu știam ce să răspund, la care tata îmi spunea doar atît : „Mitzura dragă, cînd mă rogi tu ceva, uit eu vreodată ?".

Aceste cuvinte reprezentau pentru mine mai mult decît m-ar fi pedepsit sau m-ar fi certat. Îl dezamăgisem în

complicatul nostru mecanism al sentimentelor gingaşe. Neatenţia mea umbrise, fie şi pentru un moment, permanenta grijă ce ne purta, şi parcă o rotiţă din delicata noastră comuniune sufletească şi spirituală se oprise.

Tata nu amesteca literatura cu viaţa noastră de familie. La fel ca şi mama, era foarte gospodar şi se îngrijea ca să nu lipsească nimic gospodăriei noastre şi prezenţa lui se făcea în orice loc simţită. Noi, copiii, nu realizam ce înseamnă că tata era scriitor. Abia mai tîrziu ne-am dat seama. Dar cînd a scris, cînd îşi vedea de treburile literare n-am ştiut, pentru că nu a lipsit niciodată de lîngă noi, avîndu-l alături în toate momentele noastre de bucurie şi de nevoie. Nu a existat cuvîntul „n-am timp". Noaptea, eliberat de obligaţiile zilnice, lucra liniştit. Cînd aveam impresia că în sfîrşit s-a culcat şi a adormit, dintr-odată, în camera lui se auzea zgomot şi se aprindea o lumină. Ideile care nu-i dădeau pace nici în somn, îl trezeau brusc, şi şi le nota pe carneţelul de care nu se despărţea. Rima, cizelarea frazei sau precizarea ideii, rămase în suspensie, îşi găsiseră rezolvarea. Uneori, dimineaţa, mama, îmbrăcată în capoatele ei cu buline, de unde şi numele de alintare, „Bobică" sau „Bobiţă", punea degetul la buze : „Linişte ! Tata a lucrat toată noaptea". Noi ştiam că tata lucrează în toate nopţile, dar de dormit nu-l vedeam niciodată, deoarece, cînd ne trezeam noi, el de mult, era dus la treburile lui.

Mărţişorul a fost leagănul copilăriei, locul unde s-au ţesut primele vise ; aici s-a contopit voinţa şi dîrzenia noastră, în momentele grele de viaţă. Mărţişorul, „mica noastră patrie", cum îi plăcea tatii să-i spună adesea, astăzi a intrat în legendă.

În Mărţişor, Paraschiva a clădit un rai, cu munca ei, cu sudoarea palmelor, cu răbdarea şi devotamentul ce au caracterizat-o. O măicuţă care atunci cînd erai bolnav te alinta, te răsfăţa şi te îngrijea. Un prişniţ ici, colea o ventuză, un ceai, cules dintr-un ungher ştiut numai de ea şi te însănătoşeai. Şi ce mîncări ştia să facă !

Tata, proaspăt sosit din Elveţia, de îndată ce a gustat bucatele mamii, s-a tămăduit de răul căpătat din cauza mîncărilor fără gust de acolo. Dacă uneori sora mamii, Tatana, şi ea excelentă gospodină, venea la noi şi o ajuta pe mama la gătit, la masă, tata, după ce gusta, spunea mamii încet : „Se vede că nu ai pus tu azi capacul". Tătana auzea şi se necăjea. Dar tata, cu o glumă şi o săru-

tare de mînă, o împăca. Gătind din inspirație, mama dădea un gust deosebit mîncării.

Fie că eram numai noi de-ai casei la masă sau mai mulți, cum se întîmpla deseori, nimeni nu se grăbea. La fiecare masă aveam impresia că este o sărbătoare. Era ca un ritual, timp în care familia era reunită în fapt și în spirit.

Mama și tata au dus o viață frumoasă împreună, 57 de ani de căsnicie. Nu mai puteau trăi unul fără celălalt. Pentru tata, Paraschiva era reazimul lui de viață : ea era soția, iubita, sora și prietena. Totdeauna mama a căutat să-l scutească de hărțuielile vieții. Parcă-l aud cum o întreba din cînd în cînd : „Puică, au mai rămas ceva bani ?". Cu vocea cea mai convingătoare, mama îl liniștea. Mai tirziu, cînd ne făcusem mari, povestea cu duh, „că numai ea știe cum s-a descurcat. Dacă i-aș fi spus lui Arghezi că nu mai sînt bani, ar mai fi fost el liniștit să lucreze ?".

Să fii numai scriitor într-o epocă în care și-a trăit tata tinerețea, a constituit o dovadă de tenacitate și curaj, fiind permanent la discreția editorilor, de cele mai multe ori niște negustori, care încercau să obțină numai profituri.

Parcă-i văd și azi cum stăteau de vorbă ceasuri întregi. Totdeauna „aveau să-și povestească", unul altuia. Îi găseam la toate orele ochi în ochi, cu ceașca de cafea în mînă, discutînd de nu se mai săturau niciodată. Îl auzeam pe tata strigînd prin casă sau prin curte : „Puică, vino, să-ți spun ceva". Cîteodată întîmplător auzeam cele ce-și spuneau. Erau frămîntările obișnuite de viață sau simpla dorință de comunicare între doi oameni care se înțeleg. Mama. cu bunul ei simț nativ și intuiția-i fără greș, găsea imediat răspunsul cel mai nimerit sau vorba plină de înțelegere și devotament.

Amîndoi au avut darul povestirii ; fiecare în felul lui. Tata, după împrejurări, vorbea pe înțelesul fiecăruia și nu făcea niciodată caz de ce știa. Interlocutorul ager simțea cum vorba lui îl poartă prin spațiile spiritului său atotcuprinzător, cu naturalețe și simplitate. Era extrem de echilibrat sufletește și acest echilibru ni l-a imprimat și în viața de familie. Problemele și tracasările din afară nu treceau pragul casei. Așa s-a făcut că, nici în cea mai dificilă perioadă, nu le-am simțit. Starea lui de spirit rămăsese neschimbată. Știu doar atît, că strădania i-a fost mai mare, muncind anonim la cizelarea unor traduceri. Abun-

denţa rodului şi prinosului grădinii, completau micul nostru buget, dar eram fericiţi. În această perioadă pe masa de lucru a tatii se aflau manuscrisele : „Cîntare omului“ şi „1907“, la care scria concomitent.

Cîteodată, cînd lucra, intram încet în camera lui şi, peste umăr, pe la spate, căutam să-mi arunc ochiul pe pagina proaspăt scrisă. Se uita la mine, zîmbea şi-mi spunea : „Iar mă spionezi ?“. Nu-i plăcea să fie luat prin surprindere în momentele de maximă concentrare. Era ceva intim, la care participa numai mintea şi condeiul lui.

La început, Mărţişorul a fost un pămînt arid, cu două şiruri de vişini. În locul actualei porţi era o groapă adîncă, unde se scăldau bivolii. Dragostea şi priceperea celor doi gospodari a realizat, pe încetul, minunata gospodărie în care am trăit. Totul s-a făcut cu mijloace proprii : şi casa, şi tipografia, şi grajdul şi magaziile. Un atelier de dulgherie, cu rindele, fierăstraie, ciocane, tesle şi toate cele necesare. Alături un altul de fierărie : foale, baros, menghină şi o grămadă de fiare. Căpriorii, grinzile, cuşacii, uşile, ferestrele aici au fost meşteşugite.

Tata alcătuia planuri, consulta felurite manuale, se sfătuia cu meşterii. Mama, împreună cu dulgherul Johansen, trasa conturele viitoarelor camere. „Meştere, acolo vreau o fereastră. Iar aici, în partea asta, să fie balconul. Uite, dincoace o să pun un tei, să-mi intre pe fereastră“. Într-adevăr, acum teiul mamii intră pe fereastră.

Tata cumpăra tot ce credea că este necesar pentru casă şi grădină, chiar dacă unele dintre ele au fost numai o singură dată sau deloc folosite. El voia să nu lipsească nimic din gospodărie.

Spre exemplu, clocitoarea americană, foarte modernă pe atunci, scoţînd 60 de pui dintr-odată, a produs dezolarea întregii familii cînd „mama“ de tablă, în formă de pîlnie, se dovedea neputincioasă să potolească piuiturile deznădăjduite.

Păsările erau crescute numai din tradiţie, ca o curte să fie plină de tot soiul de orătănii. Nu a fost sacrificată nici una. Le dădeam chiar nume, iar ele se ataşau foarte mult de noi. Ce frumoşi erau bobocii de raţă şi ce gălăgioşi cei de gîscă. Gîri-gîri a trăit, şi a luat parte la jocurile noastre, urmărindu-ne. Am mai avut o vacă, Zimental, Joiţa şi o oaie Merinos, Mioriţa. Erau inseparabile şi mulţi ani au păscut împreună iarba grasă din Mărţişor. Acestora li se alăturau pisicile şi cîinii, care se pripăşeau în curtea

noastră. Ca într-o mică arcă a lui Noe, la a cărei proră stătea de veghe tata.

Îmi amintesc că în camera lui, fiind mai cald, se strîngeau pisicile. Odată l-am găsit ghemuit în pat, într-o poziție dificilă. „Nu pot să mă dau jos, că o deranjez pe Alba". Avea un respect și o grijă deosebită pentru orice vieţuitoare. Pe căţelandrii lui îi mîngîia cu dragoste, punîndu-le dosul palmei pe bot, să vadă dacă le este nasul rece. Pisicilor le lăsa un gemuleţ deschis, ca să nu rămînă noaptea în frig. Nu strivea nici măcar o furnică, admirînd munca lor neobosită.

Pe vremea pionieratului nostru aveam un Chevrolet vechi. Cînd mergea după cumpărături, tata ne lua cu el. De multe ori, după ce făcea cumpărăturile : cuie, scoabe, foraibere, ţevi, carton, smoală, garnituri și altele, la plată modestul negustor, din Văcărești sau Obor, se uita la tata și-l întreba — „Nu sînteţi cumva dl. Arghezi ?" La răspunsul afirmativ al tatii, cu multă stîngăcie îl ruga pe tata să primească o reducere la preţ. Astfel își arăta el admiraţia și preţuirea faţă de renumele literar al tatii. Eram așa de familiarizaţi cu acest fel de comportament pe care-l aveau și alte persoane : medicii, advocaţii, librarii încît ni se părea foarte firesc.

Stupii din Mărţișor, înșiraţi unul după altul, cînd nu adunau miere suficientă pentru iarnă, mama le punea bidonașele cu sirop de zahăr pregătite de tata, ca să supravieţuiască în iernile aspre.

În schimb via a rodit cei mai frumoși struguri pe care i-am văzut în viaţa mea. Viţa americană, cu soiuri alese, dădea un vin foarte bun. Toţi laolaltă adunam strugurii și făceam vinul. Tata cu un carnet pe care era scris Via, adunase de prin revistele de viticultură la care era abonat, sfaturi și reţete pentru îngrijit via și vinul. Prietenul de călugărie al tatii, Haralambie Rădulescu, cu care își zicea frate, părăsise mînăstirea și avea o vie mare lîngă Cernica. El îl îndemnase pe tata să-și puie un petec de vie în Mărţișor și tot el i-a destăinuit din secretele după care se făcea vinul la mînăstire. Tata, cu o mică balanţă, cîntărea o substanţă albă pe care o punea în must, să-l limpezească și după ce mustul fierbea și se limpezea, îl trăgeam de mai multe ori dintr-un butoi într-altul și iarna căpăta culoarea chihlimbarului. La masă beam o cană din acest vin curat și, de mici, am fost astfel obișnuiţi să-l bem în loc de apă.

Duminica, la via lui Rădulescu, se strîngeau cei opt copii ai lui, cu familiile lor, toţi oameni instruiţi și cu

Ep 923

LICEUL ... BIBLIOTECA BUCUREȘTI

educație aleasă. Printre ei era, și ginerele lui, profesorul Traian Chelaru, poet, bucovinean, obișnuit oaspete al Mărțișorului. Aici, se prelungeau în serile de vară, sub vișinii tatii, discuțiile despre poezie, pînă tîrziu în noapte.

În biblioteca din Mărțișor se găsesc tot soiul de cărți tehnice, de construcție, de chimie și cîte și mai cîte. Prin ele creionul tatii a lăsat însemnări și sublinieri. Era preocupat, de exemplu, să îmbunătățească diverse procedee tipografice, brevetîndu-le : procedeu pentru producerea de pirogravuri, brevetat la Bruxelles în anul 1913 ; brevet de invenție a periei de hîrtie ; brevet de invenție al mibilografului ; cele două din urmă brevetate la București în anul 1923. Argumentarea lor și schițele cu calculele necesare atașate la brevete, au fost întocmite de mîna tatii.

De la fabrica de zahăr Chitila tata a păstrat obiceiul de a face esențe pentru casă. Apele de colonie, mirosind a tabac, a vervenă și apa de mînă le prepara singur în eprubete de diferite mărimi, strecurîndu-le prin mai multe filtre. Casa mirosea a esență de brad, pe care o pulverizam ori de cîte ori doream. Meticulozitatea, ordinea, îndemînarea l-au caracterizat pe tata în tot ce a întreprins.

De ziua noastră, a copiilor, ca și a lor, un șoricel nevăzut transporta un plic de la o cameră la cealaltă și îl băga sub perină, ca zorii zilei să aducă cu ea urarea. Păstrez de la tata, adunate, darurile de poezie ale zilelor mele de sărbătoare.

Astăzi, cred că nu voi supăra prea mult pe șoricelul Pick, care de mult a încetat să-mi mai aducă corespondența, dacă voi publica, unul din mesajele aduse de el :

Lui Mitzu tatii

Vine Pick,
Ți-aduce-un plic.
El e mic
Dar e voinic —
Și-a sosit cu el în gură
Știind somnul că te fură
Și tiptil s-a strecurat
Pînă sus, la tine-n pat.
Nerăbdînd a aștepta
Să se-arate ziua ta,
Să-ți ureze anii dulci,

Pe miresme să te culci,
Pe parfume să te scoli
Ai veciei, zi cu zi,
A te ține și păzi
Teafără și prea curată,
Să nu-ți pese niciodată.
Iar tătuțu-ți dă o cupă
De putere și te pupă.

T. ARGHEZI

10 decembrie 1955
Mărțișor.

Valeriu Anania

„AMINTIRI LA STATURA CEASULUI DE-ACUM"

PROLOG

„Nu pot începe însemnarea unor mărturii despre Arghezi fără un sentiment de mare sfială. Nu pentru că eroul ar fi greu accesibil, ci pentru că accesul la el presupune, neapărat, şi propria ta implicare în contextul istorisirii, ceea ce face inevitabilă prezumţia că abordezi imaginea gigantului spre a-ţi adăuga şi ţie două degete la creştet. Am citit nişte pagini de memorialistică al căror autor mi s-a părut a fi un amoraş agăţat de glezna Venerei. Impresia e penibilă. Oricum, e greu de găsit tonul cu care Platon vorbea despre Socrate. Arghezi însuşi, atunci cînd a trebuit s-o facă, îşi escamota implicaţia printr-o magistrală autoflagelare ipocrită. Scriitorul îşi cunoştea bine meseria şi sconta pe efecte precise".

Cu aceste rînduri începeam, în 1970, la Detroit, seria de momente argheziene, publicate într-o minusculă casetă de literatură, din care unicul ei colaborator nu a putut tipări mai mult de zece numere. Acum, cînd revăd acele pagini şi-mi repovestesc amintirile pe un spaţiu tipografic mult mai generos şi pentru un public cititor incomparabil mai larg, vechea sfială se retrage în faţa unui sentiment de datorie, atît pentru marele meu prieten cît şi pentru propria noastră istorie literară. Nu cred că printre scriitorii de acum, încă în viaţă, să fie un altul care să-l fi cunoscut mai bine pe Arghezi, un altul care, pe durata unui sfert de veac, să-i fi călcat pragul şi să-l fi primit de mai multe ori în odaia lui, faţă de care poetul să-şi fi deschis sufletul mai larg. Nu mulţi îl vor fi văzut pe Arghezi plîngînd, nu mulţi vor fi fost martorii disperărilor lui. Şi nu mulţi vor fi avînd o biografie în care Arghezi să se fi inserat cu ponderea unui gest al destinului.

Aducerile mele aminte se resimt însă de unele aproximaţii, atît de cronologie cît şi asupra unor fapte de amănunt. Nu am ţinut niciodată un jurnal, nu mi-am notat, acasă, convorbirile cu Arghezi. Scrisorile şi notiţele autografe ce mi-au rămas de la el sînt puţine, supravieţuind, ca prin miracol, unor seisme biografice. Nici pe bandă de magnetofon nu l-am înregistrat, cu o singură excepţie, prin 1956—57, cînd, în chilia mea de sub dealul Mitropoliei, l-am rugat să-mi citească la microfon cîteva poezii. Să fi citit din carte vreo cinci-şase şi de pe file manuscrise vreo trei-patru, acestea din urmă rămase — după cît pot să ştiu — inedite pînă acum. Ceva mai tîrziu însă banda mi s-a subtilizat nocturn, susträgîndu-se unui proces verbal de rigoare, şi nu i-am mai putut da de urmă. Unele amintiri, aşadar, se cheamă unele pe altele din lumini şi neguri foarte îndepărtate şi dintr-o durată care se cerea numai a noastră, cînd, de pildă, o vizită a mea la Arghezi sau a lui la mine, sau o plimbare în doi sau o convorbire telefonică, încă era şi nu mai era un eveniment. Poetul mă integrase vieţii lui de familie şi — în bună măsură — vieţii lui sufleteşti, aşa încît o sosire a mea la Mărţişor trebuia să mi-o anunţ numai pentru ca cineva să-mi deschidă poarta cea mare, de la stradă. Apropierea — el îi spunea prietenia — noastră începuse de pe o pagină de poezie, dar ea s-a trezit crescînd pe nişte temeiuri sufleteşti în care literatura se implica adiacent. Arghezi m-a iubit aşa cum eram, cu toate ale mele, chiar cînd a ştiut că nu-i merit dragostea. Mai tînăr decît el cu peste patruzeci de ani, dar tot atît de temperamental cum fusese şi el la vîrsta pe care o aveam eu, i-am deschis uneori răni, l-am provocat la explicaţii severe, l-am judecat cu brutalitate. El însă mi-a răspuns, întotdeauna, cu o gingăşie care mă dezarma, restituindu-mă stării de umilinţă lăuntrică, aşa cum îi stă bine unui ucenic şi aşa cum o avea şi el, la ceasul de singurătate al miezului nopţii, cînd lucra sub aripa îngerului.

Şi iată că şi acum, cînd scriu aceste rînduri, minunea intuită de el cîndva mi se insinuează obsesiv sub vîrful creionului. Amintirile, care altfel mi se refuză în prezenţă sau limpezime, mă solicită suav de deasupra spaţiului alb.

— Eu cred, îmi spunea odată Arghezi, că cel mai mare poet al lumii e omul care a inventat hîrtia.

ÎNTÎI A FOST ÎN OGRADĂ

Prin primăvara lui 1942 visam — din ce în ce mai insistent — să-l cunosc pe Arghezi, să-l zăresc măcar de departe, să-l văd de aproape, „să-l pipăi și să urlu : Este !". O biografie scandaloasă și o literatură de vînă tare concuraseră în a aprinde ambițiile secrete ale unui tînăr și foarte proaspăt călugăr din mînăstirea Antim, în a cărui chilie fuseseră mistuite și re-mistuite mai toate cărțile apostatului, cîte putuseră fi agonisite de prin librării sau, cele mai multe, din anticăria lui Mișu Pach. Mă împrietenisem cu poezia lui prin a fi început s-o resping. Mă urmărea, dar nu ca o obsesie, ci ca pînda unui dușman furișat în odaie. „Cîntec de adormit Mitzura" — titlul — îmi suna neromânește, și mă întrebam cînd și cum n-o să mai fiu amenințat de facerea :

„Tăcerea vocile și le-a pierdut
Care-o făceau pe vremuri să răsune".

Cred că eram și puțin întîrziat. La douăzeci și unu de ani încă nu descoperisem, în poezie, ritmul interior. Cadențam silabele pe burice.

Exegezele argheziene, cîte puteau fi la vremea aceea, nu mă prea ajutau. Cît despre opinia publică, aceasta era deconcertantă. Exista pe atunci o aristocrație bucureșteană care-l detesta pe Arghezi fără să-l fi citit. Clericii, cei mai mulți, vedeau în el doar pe ierodiaconul răspopit, dar tot atît de adevărat era că admiratorii lui de taină erau tocmai monahii. La Antim, părintele Firmilian, dascăl și cărturar de seamă, își cumpănea părerile între lauda generoasă și reticența decentă, iar părintele Darie, un călugăr autodidact, uscățiv și oacheș, era în stare să-ți vorbească două ceasuri nu numai despre absurdul lui Urmuz ci și despre noutatea sintaxei argheziene.

La rîndu-mi, îmi surprindeam versul furat de niște cadențe care nu erau ale mele, și știam că izul lor nu-i va face nici o plăcere lui Nichifor Crainic, care începuse să mă publice în „Gîndirea". Prevedeam o luptă lungă și grea, ceea ce l-a făcut pe poetul Radu Pătrășcanu să-mi dedice o poezie, apărută, cu un an mai tîrziu, în volumul său de debut *Cîntecul Argonauților*, din care mi-amintesc :

„Purtînd chemarea ce-o aveau aezii
„Și-n suflet cu adevărat pe Dumnezeu,

„Absent şi grav, părintele Vartolomeu
„Psalmodiază-n liniştea grădinii pe Arghezi".

O dată mai mult, deci, rîvneam să-mi cunosc tiranul, mai precis, să măsor umbra strigoiului de care trebuia să fug. Într-o vreme, ziarele anunţaseră că Arghezi, în cutare zi, va da autografe la Cartea Românească (cred că apăruse *Lina*). M-am strecurat timid în librărie şi am pîndit cîteva ceasuri. Nu eram hotărît să-i solicit un autograf. Mă încerca un fel de spaimă : cum îl va privi apostatul pe un tînăr cu dulamă şi plete ?... Nu ştiu ce s-a întîmplat, poetul nu a apărut în librărie, poate eu mă înşelasem asupra datei, oricum, m-am întors în mînăstire ca după un drum pe bîrna muntelui, cu ameţeala prăpastiei în care n-am căzut.

Cu cîţiva ani înainte, într-o colonie de tineret şcolar mă împrietenisem nu numai cu Paul Sava şi Horia Căciulescu, ci şi cu Mihai Vornicu, devenit apoi student la matematici. Scria versuri şi era împătimit de muzică. Mă cerceta din cînd în cînd la chilie, aducea vioara cu el şi-mi cînta, repetat şi posesiv, „Barcarola" de Ceaicovski, „Cîntec indian" de Rimsky-Korsakov şi „Într-o piaţă persană" de Ketelby. Prin el mi-a fost dat să-l cunosc pe Arghezi, în acel iunie al anului 1942.

Arghezi îl angajase pe Mihai să-l „mediteze" pe Baruţu la matematici, pentru examenele de sfîrşit de an, aşa încît acesta mergea zilnic la Mărţişor şi-şi ţinea lecţiile afară, la masa de sub vişin, unde şi poetul răsfoia presa. Într-una din zile, Arghezi frunzărea un număr proaspăt din „Gîndirea" şi la un moment dat ar fi scos un „Hm !", pe care l-a repetat după ce a mai citit o dată pagina. Intrigat, Mihai şi-a aruncat ochii pe revistă. Sub lentilele lui Arghezi stăruiau nişte versuri, cu un nume deasupra.

— Aa, ar fi exclamat Mihai, ia uite-l !...

— Îl cunoşti ? s-a informat Arghezi.

— Cum nu, prieten bun.

Şi i-a spus ce şi unde eram.

— Daa ? s-a mirat Arghezi. Se mai găsesc şi azi tineri poeţi care se duc la mînăstire ?

Şi ar fi adăugat :

— Dacă mînăstirea îi va folosi şi lui cît mi-a folosit mie, atunci bine va fi de el.

(Aceste ultime cuvinte i-au sunat lui Mihai drept o aluzie ironică la mizeriile morale care-l siliseră pe ierodiaconul Iosif să părăsească tagma. Arghezi însă le spu-

sese cu gravă seriozitate, şi ele aveau să răzbată, peste foarte mulţi ani, în „Predoslovia“ sa la cartea mea de debut : „La mînăstire am citit în limba veche a bisericii graiul cu adevărat românesc şi aş bănui că fără cărţile mînăstirii aş fi lucrat mai prost decît lucrez“).

Şi, în sfîrşit, a mai adăugat :

— Invită-l, te rog, să-mi facă o vizită. Dacă se poate, mîine, spre seară.

În aceeaşi zi, Mihai Vornicu îmi năvălea pe uşă cu sufletul la gură :

— Arghezi vrea să te cunoască...

A doua zi luam tramvaiul prin Mandravela şi coboram cam în dreptul mînăstirii Văcăreşti. Pe drum, Mihai încercase să mă prevină :

— Nu ştiu cum o să se poarte domnul Arghezi cu tine, dar să ştii că e spurcat la gură. Într-o dimineaţă m-am prezentat pentru lecţie, dar Mitzura a deschis fereastra de la parter şi m-a rugat să aştept, întrucît Baruţu încă dormea. Atunci s-a deschis şi o fereastră de la etaj şi a apărut Arghezi. „Ce mai faci, domnule Vornicu ?“ m-a întrebat. „Mulţumesc, bine, am răspuns, dar dumneavoastră ?“ „Eu, căcăreze“, mi-a zis el. „Vai, domnule Arghezi, un om ca dumneavoastră...“ Şi, ca şi cum aceasta nu ar fi fost de ajuns, domnul Arghezi şi-a supt mustaţa şi a strigat de sus : — Mitzule, închide, te rog, fereastra, că vreau să-i spun domnului Vornicu o porcărie... Şi mi-a spus-o.

Am urcat un maidan plin cu gunoaie şi bălării, sub care se întindeau imense grădini de zarzavaturi, pînă spre Cocioc. Oraşul rămăsese undeva departe, uşor înecat în pîclă. Mihai a deschis o portiţă de lemn, ştiută şi folosită doar de intimii casei. M-am trezit într-o vastă ogradă cu pomi scunzi şi ierburi înalte, dincolo de care se profilau acareturile unui fel de conac. O droaie de cîini, legaţi în osebite laturi ale gospodăriei, au început să latre toţi deodată. Înaintam încet.

Eram, cum se spune, foarte emoţionat. Păşeam în universul concret al unui poet mare, autorul „Psalmilor“, chinuitul metafizic, demiurgul rănit, îngerul bolnav. Presimţeam că o să mă bîlbîi. Îmi părea rău că nu purtam în mînă un crin alb, să vorbească el pentru mine. Arghezi, îmi ziceam, trebuie să cunoască graiul florilor.

Gazda ne-a văzut de departe şi ne-a făcut semn să aşteptăm puţin. Am aşteptat. Auzeam o voce piţigăiată sfădindu-se cu nişte oameni. Am înţeles că erau unii care lucraseră ceva şi trebuiau plătiţi. Aveam impresia că mă

zăpăcesc. Cred că atunci mi-am adus aminte că citisem undeva — nu mai știu unde — despre gazetarul care, dornic să-l vadă cu ochii lui pe marele, subtilul, complexul Ibsen, i-a adulmecat urmele timp de cîteva săptămîni, pentru ca, spre marea lui dezamăgire, să-l descopere pe terasa unui restaurant dintr-o stațiune balneară, mîncînd — vai, ca orice burghez ! — crenvurști cu hrean și bînd bere...

Aproape că n-am băgat de seamă cînd omulețul scurt și plinuț, cu rame groase la ochelari, îndreptîndu-și mersul legănat spre mine, mi-a întins mîna. Glasul îi era încă nervos.

— Iartă-mă, părinte, sînt niște măgari din mahalaua mea, pe care-i tocmesc cinstit să-mi sape la vie. Ei bine, toată ziua se duc la gard să se p... de trei ori pe ceas, iar seara pretind polul întreg. Fir'-ar ai dracului !...

Apoi, cu un surîs diafan :

— Poftiți, vă rog, în casă !

MĂRȚIȘORUL ACELOR ZILE

Lumea de din jur de Mărțișor era bîntuită, pînă la margini de război, sărăcie și moarte. Unele imperii se clătinau a prăbușire, altele luau muntele pieptiș și se găteau să-l încalece. Soldații, de toate felurile, împînziseră meridianele și puteau fi văzuți oriunde, pînă și pe maidanul de peste drum de Văcărești, unde cantonaseră lîngă gardul poetului. Seara, cînd ofițerii erau duși într-ale lor, ostașii se așterneau pe lîngă tăciunii camuflați, își fumau rația de țigări și cîntau încet, pe sub mustață, fără să știe că urechea vecinului, îi adulmecă de dincolo de grădele și că scriitorul citește lumea mai mult din cîntecele lor decît din ceea ce publicau ziarele și vesteau posturile de radio.

— Nemții o să piardă războiul, a destăinuit Arghezi într-o zi.

Nu l-am crezut și nici nu-mi venea.

— Împotriva tuturor aparențelor ; știi ce cîntau soldații aseară ? :

Frunză verde trei migdale,
Mareșale, mareșale,
De cînd ai pornit război
S-a ales praful de noi.

E de necrezut, dragul meu, dar să ştii că biruinţele şi înfrîngerile pornesc întotdeauna de aici, din sufletele acestor mocofani.

Mărţişorul însă continua să rămînă acelaşi, cum îl cunoscusem de curînd, un aşezămînt al tocmirilor înţelepte şi statornice, o gospodărie mic-burgheză în inima căreia se ascundea, nebănuit, altarul poetului, unde se oficia, noapte de noapte, înfricoşătoarea taină a prefacerii pîinii în cuvînt. Cine avea să priceapă misterul ? Locuitorii mahalalei îl vedeau pe domnul Arghezi doar ziua, la scara întîmplărilor obişnuite : între ei şi proprietarul ogrăzii aveau loc mici tocmeli şi schimburi comerciale, iar la vremea cireşelor sau a strugurilor, cînd ispita de a te înfrupta din bunul altuia se face neînduplecată, se petreceau şi fugăreli, încîlcite prin iarbă, zburături cu prăjina şi înjurături reciproce peste gard. Incidentele treceau odată cu anotimpul, lucrurile se împăcau de la sine. Poetului îi plăceau, cel puţin în gospodărie, bunele vecinătăţi, dar jaful şi impostura nu le îngăduia nici în literatură.

Poarta aşezămîntului, cea mare, se deschidea din strada Mărţişor şi te împingea într-o alee vastă, aşternută, cu pietre de rîu, de-a lungul căreia se aliniau pe stînga, nişte cireşi de toată frumuseţea şi bunătatea. Dincolo de ei se întindea o bucată de vie, cu un capăt proptit în grădina de sub fereastra scriitorului. În colţul de lîngă poartă era şi o gheretă de scînduri, destinată pîndarului ; în lipsa unui om de încredere, poetul însuşi îşi lua deseori sarcina de a veghea apropierea răufăcătorilor.

Ca să pătrunzi din alee în curtea casei, trebuia să te opreşti în faţa unei portiţe, de obicei încuiată, să desprinzi un ciocănel din agăţătoare şi să baţi de cîteva ori într-o tochiţă de fier, cu sunet argintiu, ca la schit. Mai tîrziu, tochiţa a fost înlocuită cu un clopot, pe urmă cu mai multe. Clinchetele metalului erau imediat amplificate şi acoperite de lătrăturile cîinilor, mulţi la număr şi voinicoşi în lanţuri, vestitorii adevăraţi ai sosirii tale. Gazda te primea, întotdeauna, cu acest protocol.

Casa lui Arghezi, care fusese durată, mi se pare, după indicaţiile lui şi în mai multe etape, nu mi-a impus niciodată printr-o anume frumuseţe sau printr-un anume gust. Plănuind-o, poetul o văzuse, cred, mai mult pe dinlăuntru decît pe dinafară, cu excepţia turnuleţelor răsărite din muchea acoperişului, care se vedeau pînă departe. Să fi fost ele o replică la turlele mînăstirii de peste drum ? Unii credeau că acolo meditează sau scrie poetul, cel puţin uneori. Dar Arghezi avea prea mult simţ al humorului spre a

se fi cocoţat vreodată în prepeleac, pentru a se „inspira". Chilia lui, atelier simplu de tot şi modest, era jos. Funcţia turnuleţelor trebuie să fi fost sufletească. Fugit din călugărie şi rostuit în viaţa socială, lui Arghezi i-a plăcut întotdeauna să se creadă, într-un anume fel, tot la mînăstire. La vremea cînd eram bibliotecar pe dealul Patriarhiei, fereastra biroului meu îmbrăţişa toată acea parte a Bucureştilor dinspre Parcul Libertăţii, Crematoriu, Cocioc şi Văcăreşti ; profilată pe zare, casa lui Arghezi părea, într-adevăr, un mitoc al Mînăstirii Dintr'Un Vis.

Cine nu ştie cît de mult iubesc călugării pisicile ? La Mărţişor erau o droaie, aşa cum n-am mai văzut decît în fosta casă a unui alt mare scriitor, Hemingway, între al cărui aşezămînt din insula Key West, la poarta Golfului Mexic, şi grădiştea de lîngă Văcăreşti. declarată acum casă memorială, e o asemănare de necrezut. Felinele lui Arghezi i se răsfăţau pe genunchi, aşa cum făceau şi cele vreo treizeci ale lui Hemingway, şi-i solicitau surîsuri pe sub mustaţă, în ceasurile lui mohorîte.

Bună parte din poezia Mărţişorului sălăşluia în livada bogată şi rodnică, întinsă dincolo de casă, pînă la marginea platoului, şi populată cu un univers de păsări, gîze şi viermişori. Patru-cinci capre păşteau, vara, printre pomi, şi nu o dată i-am cerut poetului îngăduinţa să mă joc cu iezii ; pe unul din ei îl poreclisem Michiduţă şi mi-l făcusem prieten. O familie de arici, o broască ţestoasă şi o gîscă bătrînă erau edecurile acelui paradis al împogodirilor casnice, pe care sabia îngerului îl ciopîrţea, noapte de noapte, în două şi în mai multe.

Şi poate că nici harnica Paraschiva, nici Baru şi nici Mitzu, pe atunci cam la măsura iezilor din livadă, nu bănuiau că acest pater familias al Mărţişorului lor purta în sine, ca pe o taină, singura însuşire socială cu care intrase în mînăstire şi ieşise apoi la lume : vocaţia singurătăţii.

PRAGURILE SUFLETULUI

Nu mai eram un străin în casa lui Arghezi şi începusem să mă obişnuiesc cu felul său de a fi. Era peste putinţă să te afli în faţa acelui om fără să te pierzi pe jumătate, fără să ai complexe, fără să te simţi copleşit, neputincios. Examenul cel mai dificil era, ca, în vorba lui de toată ziua, să-i surprinzi acea limită — foarte subţire — dintre gravitate şi ironie. Poetul călărea pe această limită

cu atîta finețe încît era greu să ghicești cînd îi stă intenția într-o parte și cînd în alta, cînd vorbește cu tine serios și cînd te ia, subtil, peste picior. Mai tîrziu mi s-a întîmplat să-i urmăresc pe alții în acest noviciat la pragul conversației argheziene și să-i văd, nu fără să mă amuz, paralizați în mreaja confuziei, adoptînd un surîs de circumstanță.

Între scrisul lui Arghezi și rostirea lui prin viu grai nu era aproape nici o deosebire. Poetul vorbea rar, guturai, spontan și colorat, cu asocieri verbale de o uimitoare prospețime. Cînd îi venea bine, nu evita nici calamburul.

— Apoi, de, tu ești o comoară, conchidea Paraschiva la sfîrșitul mesei.

— O comorișcă, se umilea el agresiv, iar Paraschiva rîdea sănătos, căci ea știa mai bine cine e „moara".

Arghezi nu era un „causeur", era un scriitor, și anume un scriitor „gata făcut", după expresia unui poet din generația mea. Se părea că penița lui participă foarte puțin la efortul creației și că dacă poetului i-ar fi lipsit ochii sau mîinile, aceeași operă s-ar fi putut naște prin stenografiere sau înregistrare sonoră. Aparențele însă își au viclenia lor și a trebuit să-mi dau seama, în timp, că scriitorul muncea din greu. Cred însă că munca lui consta mai puțin în a căuta și găsi un cuvînt sau o expresie, cît în a alege din cele ce i se îngrămădeau sub condei. De la el am învățat că e mult mai greu și mai dureros să iei la goană ceea ce-ți vine de-a gata decît să accepți ceea ce ți se lasă, așteptat. Deseori, metafora e un musafir pe cît de nepoftit pe atît de atrăgător ; în acest caz, truda literară trebuie să ignore manierele elegante și primul lucru la care trebuie să renunți este politețea față de tine însuți.

Mi-a plăcut la Arghezi discreția muncii lui literare. Am intrat în casa lui de nenumărate ori, am avut acces în chilia de jos, care îi servea drept atelier și odaie de dormit : o cămăruță cu o masă simplă, un pat de fier cu velință oltenească, o sobă de tuci cu burlan, o etajeră cu cărți și mape, un aparat de radio, o gravură semnată de Mitzura, o icoană, veche, a Sfîntului Nicolae, îmbrățișată de un șirag de mătănii vegetale, din cele ce se cheamă Lacrimile Maicii Domnului. Grădina îi intra pe fereastră printr-o creangă spînzurată de cer. Niciodată n-am surprins, ca la atîția alți scriitori, manuscrise „uitate" pe masă, niciodată nu l-am văzut „încurcat" între două sau mai multe variante ale unei poezii (ca la Victor Eftimiu,

de pildă, care mă întîmpina cu biroul plin de hîrtii şi-mi citea, la repezeală, cîteva zeci de sonete.) Lui Arghezi îi venisem odată cam pe neaşteptate, adus de unele năduf uri lăuntrice care-şi cereau un duhovnic. Poetul m-a lăsat cîteva minute singur în odaie, ca să aducă nişte cafele, nelipsitele cafele turceşti (îmi plăcea să-l urmăresc cum vine cu tava-n braţe, încet, atent, ţeapăn, cu ochii grijului pe mişcarea ceştilor, atunci cînd acest ritual nu era oficiat de Paraschiva). Aşteptîndu-l, am văzut un colţ de hîrtie ieşit uşor de sub mapa cu sugativă. (De obicei, masa de scris nu avea nimic pe ea, în afară de cîteva creioane, o Biblie şi un Pascal.) Nu am rezistat ispitei de a fi indiscret şi am ridicat marginea cartonului ; dedesubt era un poem, evident în lucru, neisprăvit. După toate semnele, poetul ascunsese hîrtia înainte de a fi venit la poartă să-mi deschidă.

Vorbea foarte rar şi foarte puţin de experienţa lui scriitoricească intimă. Provocat, ocolea subiectul, îi era parcă ruşine, ca unui copil constrîns să spună ce-a furat. Îi era silă să facă pe mentorul. Nu mi-a îngăduit niciodată să-i spun „maestre" ci, simplu, „domnule Arghezi". Îndemnul lui deschis şi repetat era să scrii o pagină pe zi, indiferent dacă ai de gînd sau nu să o publici. Să fie. Scrisul e un meşteşug, condeiul e o unealtă, măiestria se capătă şi se păstrează prin exerciţiu. Scrisul însă este şi o meserie din care insul trebuie să trăiască. Niciodată să nu începi să scrii pentru bani, dar odată ce ai scris, cere ca munca ta să ţi se plătească şi să ţi se plătească bine.

— Eu de aceea am militat pentru organizarea scriitorilor, într-o breaslă a lor, ca să-şi poată apăra solidar interesele faţă de editori...

Şi-mi povestea despre necazurile şi mizeriile şi nervii de pe vremuri ai autorilor care nu izbuteau să controleze tirajele şi nici să-şi încaseze drepturile decît după lungi şi descurajante amînări. Singurul — mi-a spus el odată — care-şi lua banii la timp era Sadoveanu. La cîteva săptămîni după ce îi apărea un volum, intra în biroul lui Toneghin, (directorul de la „Cartea Românească") şi-i spunea că are nevoie de parale. Acesta încerca să se eschiveze, că nu sînt bani, că noua carte de abia e în curs de vînzare, că n-au venit deconturile de la librării. — Nu-i nimic, aştept, zicea Sadoveanu şi se instala confortabil într-un fotoliu şi tăcea şi iar tăcea şi nu pleca pînă ce, într-un tîrziu şi disperat, directorul îi punea în braţe pachetul de bancnote.

— Dar așa ceva, vezi, numai Sadoveanu putea să facă.

Ca orice meșteșug, scrisul își are și el secretele lui. Mi-a șoptit odată că singurul căruia i-ar încredința tainele mai adînci ale condeiului este fiul său, din care vroia să facă, încă de pe atunci, un scriitor. Cum însă Baruțu întîrzia, la un moment dat mi-am luat îndrăzneala :

— Domnule Arghezi, n-ați vrea să mă adoptați ?

Mă sfiam să aduc cu mine manuscrise și să-i cer să-mi asculte versuri. Dar nici el nu mă silea. Din cînd în cînd mă întreba ce mai lucrez, și asta era tot. „M-a adoptat" mult mai tîrziu, peste cîțiva ani, la o vreme cînd îmi reciteam singur producțiile și eram cuprins de tot mai multă disperare. Mi se părea că toată truda mea e zadarnică și sufeream de imense goluri sufletești. Scriam versuri de la vîrsta de zece ani iar acum, la treizeci, mă prăvăleam în prăpastie. — De ce nu profiți de legătura ta cu Arghezi și nu-l rogi să-și spună părerea ? m-a îndemnat un prieten din vecini, duhovnic al mîhnirilor mele. După multe ezitări, m-am dus la Mărțișor cu vreo cincisprezece poezii, impecabil bătute la mașină, și nu i le-am dat lui Arghezi decît la sfîrșitul vizitei, după ce i-am îngăimat ceva despre dureroasele mele îndoieli.

— Îndoielile nu te vor părăsi nici la optzeci de ani, m-a încurajat el. E tot ce i se poate întîmpla mai bun unui scriitor.

Firește, nu mi-am permis inițiativa unei noi vizite, ci am așteptat. O săptămînă și două și trei. În dimineața zilei de 5 martie 1950 (aceasta e o dată care nu se uită) a sunat telefonul.

— Îți mulțumesc, părinte Anania !

— Mie, să-mi mulțumiți, de ce ? m-am bîlbîit eu cu o strălucire de înțeles.

— Vino spre seară la mine și am să-ți spun.

Poetul mi-a povestit mai întîi cum, cu ani în urmă (cînd locuia într-o mansardă de pe Bulevardul Elisabeta), avea un bun prieten al casei, pe care-l iubea pentru frăgezimile lui sufletești. Într-o bună zi, prietenul i-a adus niște versuri, rugîndu-l să i le citească și să-i spună, sincer, ce crede despre ele. După ce le-a citit, poetul a intrat într-o dilemă severă : dacă-l minte, își minte un prieten ; dacă-i va spune adevărul, riscă să piardă un prieten. În cele din urmă a optat pentru adevăr și din ziua aceea prietenul nu i-a mai intrat în casă.

— De cîteva săptămîni stam cu manuscrisul dumitale pe o poliţă de deasupra patului şi nu îndrăzneam să-l cercetez. Dar azi-noapte, înainte de a adormi, l-am deschis la întîmplare, am citit o pagină şi am şoptit : Îţi mulţumesc, părinte Anania. Am stins lampa şi m-am culcat liniştit.

Atunci, în seara aceea, preţ de vreo două ceasuri, am stat cu Arghezi aplecat deasupra unor file dactilografiate, pe care făcuse însemnări cu creionul, şi de abia atunci, cred, mi-a spus el ceea ce ar fi voit să-i spună, altădată, lui Baruţu.

În vara aceluiaşi an începeam să scriu *Mioriţa*.

— Vă mulţumesc, domnule Arghezi !

Eram fericit, poate nu de ceea ce învăţasem, ci mai degrabă de neaşteptatul privilegiu.

Că poetului nu-i plăcea, în general, să vorbească despre poezie, o ştiusem de mult. Era în vara lui 1942, la scurtă vreme după ce-l cunoscusem. Într-o după-amiază l-am găsit în grădină, la masa de sub vişin, cu doi domni, cărora m-a prezentat afabil. Unul se chema Grigore Melidoneanu, era director în Ministerul de Finanţe, scria versuri şi-i solicita lui Arghezi o prefaţă pentru volumul său de debut. Am înţeles că, la rîndu-i, Arghezi era interesat de nu ştiu ce reduceri sau scutiri de impozit. Celălalt era domnul Wetzfried, despre care gazda mi-a şoptit că făcuse cîteva frumoase traduceri din Baudelaire. În cadrul conversaţiei, domnul Melidoneanu îl tot stîrnea pe Arghezi să vorbească despre poezie şi, dacă se poate, să-i dea şi o definiţie. Poetul schimba vorba, ferindu-se, musafirul devenea din ce în ce mai insistent. Pînă la urmă, nu s-a descurajat :

— Şi tot nu mi-aţi spus, maestre, ce este poezia.

Arghezi s-a răsucit în scaunul de nuiele :

— Mitzu, Mitzule, adu-mi, te rog, pe Paul Verlaine!

Mitzu s-a ivit sprinţară dintre viţe şi a adus din casă o carte legată în piele. Poetul a deschis-o tacticos, ţinînd între degete butucul de chihlimbar din care fumega o ţigară, şi s-a oprit la o pagină.

— M-ai întrebat, dragă domnule Melidoneanu, ce este poezia. Iată ce este :

„Nuance, rien que la nuance".

Şi, restituind cartea :

— Îţi mulţumesc, Mitzule !

LOCALNIC AL TÎRGULUI JIILOR

17 oct. Ziua Domnului, 1943

Blagosloveşte, Părinte Anania.

Dacă eşti la Polovraci şi încă nu ţi-ai început medicina la Bucureşti, rîndurile mele o să-ţi spuie că suntem vecini de mânăstire, cuvioşia ta la schit şi eu la lagăr, tot un fel de monahism şi aici, cu diferenţa că această chinovie, din care îţi trimit amintirea mea, e cam internaţională şi eterodoxă. Avem şi noi o bisericuţă, gata construită, de curînd, şi încă nesfiinţită, curată şi clară ca un chivot de altar, şi am găsit într-însa un zugrav foarte bătrîn, lipit cu ochii şi pensula lui albastră, de faţa proaspătă a lui Iisus. Parângul de colea, de peste drum, se uită drept în turla ei, ca o icoană de piatră a lui Dumnezeu.

Ţi-am rămas de mult dator un răspuns la o scrisoare a cuviosiei tale, lungă, primită acasă, în Bucureşti. Amânându-l în fiecare zi, zilele s'au făcut săptămîni şi săptămînile luni, fără să mă fi învrednicit până azi, când stăm alături, în marile seninătăţi ale Carpaţilor, să iau odată condeiul din călimară pentru tânărul meu sihastru.

Sunt localnic al Tîrgului Jiilor lui Tudor, a căruia statuie mică mă aşteptam să o găsesc de multe ori mai înaltă, grandioasă ca şi destinul pe care l-a servit, cum îl mai slujim unii din noi, în răspăr cu vremea, şi azi de la zintâi ale lunii. Lucrez la o piesă de teatru, făgăduită T. Naţional pentru luna asta, citesc şi cred în viitorul şi puternicia neamului nostru, căruia fiecare din noi, în felul lui, i-a dat din inima şi din cugetul lui câteceva. La vârsta mea, nu i-am putut da mai mult ca nişte slove durute, care au fost socotite păcătoase. Mă îmbărbătează însă umbra lui Tudor şi încă ceva, copaia din care îmi iese obârşia şi în care taică-meu a fost legănat cu piciorul bunicii mele, la furcă, pe aci prin prejur, la Cărbuneşti, acum 80 de ani. În rugăciunile schitului adu-ţi aminte, Părinte, şi de robul lui D-zeu, care te îmbrăţişează.

TUDOR ARGHEZI

Aceasta este cartea poştală de care pomeneşte Arghezi în „Predoslovia" sa la poemul meu dramatic *Mioriţa*.

În toamna anului 1942, în urma unui conflict cu autoritatea bisericească imediată, părăsisem Antimul, întrerupsesem studiile teologice şi mă strămutasem la Polovraci, în căutarea unui nou echilibru sufletesc. De acolo i-am făcut lui Arghezi o scrisoare la care, spre mîhnirea

mea, nu primeam răspuns. Între timp, îmi trecusem baccalaureatul cu gîndul de a mă înscrie la Facultatea de Medicină din Bucureşti, dar o întîlnire crucială cu Victor Papilian îmi îndreptase intenţiile spre Universitatea din Cluj-Sibiu, unde acesta era profesor de anatomie şi, pe atunci, decan. La Polovraci îmi venea cu regularitate „Informaţia zilei" şi-mi amintesc că singurul număr pe care nu l-am primit a fost cel în care Arghezi publicase faimosul său pamflet „Baroane", la adresa prezumată a lui Manfred von Killinger, ambasadorul Germaniei la Bucureşti. În singurătatea schitului nu aveam cum să ştiu că autorul pamfletului fusese internat în lagărul din Tîrgu Jiu. În toamna lui 1943, un alt conflict cu autorităţile m-au obligat să absentez din mînăstire vreme de şase luni, unde am revenit în primăvara următoare. Am găsit cartea poştală a lui Arghezi, sosită între timp, pe care stareţul Gherasim Bica mi-o păstrase cu sfinţenie, dar nu între foile Evangheliei din altar, cum greşit a reţinut — sau a exagerat — Arghezi, ci între scoarţele ceaslovului din chilia lui.

Recitind-o, mă înduioşează, o dată mai mult, accentul cu care poetul şi-a revendicat, în repetate rînduri, obîrşia lui oltenească. Era mîndru de rădăcinile sale gorjene şi a ţinut ca blazonul acesta de nobleţe să-i fie pomenit chiar şi pe piatra de mormînt. Uneori mă gîndesc că dragostea lui pentru nevrednicia mea s-a datorat şi comunităţii de obîrşie. Oricum, se pomenea solidar cu descendenţii pandurilor şi nutrea pentru ei o simpatie evidentă. În casa lui din Mărţişor l-am cunoscut, în 1955, pe Alexandru Balaci, pe atunci redactor-şef al Editurii pentru Literatură, care se afla acolo împreună cu mai mulţi colegi, printre care Mihai Şora şi Al. I. Ştefănescu. Într-o trecere prin odaia de alături, Arghezi mi s-a oprit la ureche şi mi-a şoptit, cu nuanţa unei conspiraţii de clan :

— E un om de ispravă. Şi, unde mai pui, e oltean de-al nostru, din Turnu Severin...

Pomenirii lui Tudor i-aş adăuga o amintire. Mai povestea Arghezi că din gara Tîrgu Jiu mergea spre lagăr cu o birjă la o oră foarte tîrzie, însoţit de un ofiţer aspru şi tăcut, care avea misiunea de a-l escorta şi, bineînţeles, de a preveni orice comunicare a deţinutului cu oamenii liberi. Cînd birja a trecut prin faţa statuii lui Tudor, poetul şi-a ridicat pălăria.

— Cu cine te-ai salutat ? a intervenit, cu un bob zăbavă, ofiţerul, uitîndu-se împrejur şi nevăzînd pe nimeni.

— Cu un strămoş al meu, a răspuns prizonierul, tărăgănat, dintr-o mustaţă şireată.

Piesa la care lucra în timpul detenţiei era *Seringa,* pe care i-o ceruse Liviu Rebreanu, director al Teatrului Naţional din Bucureşti. Rebreanu însă nu a mai îndrăznit să pună în scenă piesa unui stigmatizat politic, ceea ce l-a înfuriat pe autor, care, şi aşa, nu-l avea la inimă. Îmi amintesc că mă dusesem odată la Arghezi şi m-a primit în odaia din faţă, un fel de birou, unde-şi avea şi biblioteca. În timp ce amfitrionul se dusese în bucătărie să aducă obişnuitele cafele, am scos din raft una din cărţile mai noi ale lui Rebreanu — nu mai ştiu dacă *Gorila* sau *Amîndoi* — şi am băgat de seamă că volumul avea foile netăiate, cu excepţia unei singure fascicole, pe la mijloc, prin care fusese tras cuţitaşul.

— N-am citit cartea asta, îi spun, n-am apucat s-o cumpăr la apariţie şi pe urmă am uitat de ea.

— Nici să n-o citeşti, se strîmbă el, Rebreanu nu ştie să scrie. E o carte proastă...

Încă cu volumul în mînă, m-am uitat la el lung, nedumerit, întrebîndu-l din ochi, cum poate să se pronunţe asupra unei cărţi din care, evident, nu citise decît o pagină sau două. Arghezi s-a iritat puţin şi a devenit tăios :

— Dragul meu, dacă mă duc în piaţă şi vreau să cumpăr un burduf de brînză, nu am nevoie să mănînc tot burduful spre a mă convinge că brînza e bună sau nu. Scot un dop, gust şi zic : e bună sau nu e bună. Ţi-am spus că Rebreanu nu ştie să scrie...

Pe faţa cărţii poştale, în colţul trimiţătorului, stă scris de mînă : „Tudor Arghezi, Lagărul de internaţi politici, Tg-Jiu". Pe aceeaşi faţă, ştampilele unei duble cenzuri : cea politică — (a lagărului) şi cea militară (era timp de război). E de presupus că unele accente ale scrisorii ar fi indrituit cenzura politică să oprească scrisoarea (Arghezi însuşi se îndoise că aceasta ar fi putut ajunge pînă la mine, ceea ce înseamnă că accentele nu erau simple scăpări). Dacă totuşi epistola a ieşit dintre sîrmele ghimpate, aceasta i s-a datorat, fără îndoială, colonelului Leoveanu, comandantul lagărului, care avea pentru poet o stimă deosebită şi care l-a cruţat de unele rigori ale detenţiei. Mult mai tîrziu, prin 1956 sau 57, Arghezi mi-a povestit că-l aflase pe Leoveanu într-un spital din Bucureşti şi că se dusese la el, împreună cu Paraschiva şi cu semnele recunoştinţei. Nu era singurul caz în care poetul se simţea dator să se plătească de asemenea datorii. În perioada cît a fost absent din literatură, adică între 1949

şi 1955, o ducea destul de greu, uneori foarte greu, aproape de limita de jos a existenţei lui şi a familiei. Într-o vreme i se luase cartela şi nu avea pe ce să le cumpere zahăr copiilor. Norocul erau caprele din livadă şi, la sezon, livada însăşi. Nu o dată i-am găsit pe Baruţu sau pe Mitzura vînzînd, cu terezia, cireşe la poarta Mărţişorului. Poetul era sancţionat printr-o sinistră tăcere conspirativă. A-i călca pragul echivala cu un act de subversivitate şi puţini erau prietenii care nu-l părăsiseră. La 21 mai, de ziua lui, cîţiva ani nu am mai întîlnit pe nimeni în afară de Domniţa şi Dumitru Gherghinescu-Vania, care veneau special de la Braşov cu o floare şi un coş de alimente. În acel răstimp de privaţiuni materiale, în tochiţa de la poartă a bătut într-o dimineaţă părintele Dionisie Lungu, un călugăr autodidact care scosese cîndva un ziar al lui, scris cu suculenţă şi nerv. L-a întîmpinat Paraschiva. — Ce bine că nu a ieşit domnul Arghezi, s-a bucurat musafirul, că nu am de gînd să intru. Am venit să vă aduc o mie de lei. — O mie de lei ? s-a mirat Paraschiva împingînd banii înapoi, de unde pînă unde, părinte ?... Călugărul a insistat subtil, parînd orice rezistenţă : — Azi-noapte mi-a spus mie Maica Domnului că Arghezi are nevoie de o mie de lei şi mi-a poruncit să-i aduc. Eu fac ascultare, doamnă Arghezi...

Pe Paraschiva au podidit-o lacrimile ; se întîmplase ca în ziua aceea să nu aibă în casă un ban. Faptul mi-a fost povestit mult mai tîrziu, prin '56 sau '57, cînd Arghezi m-a rugat să dau de urma călugărului.

— Vreau să restitui mia aceea de lei. Vezi, eu n-am ştiut niciodată adresa reală a Maicii Domnului.

CANDORILE MĂRŢIŞORULUI

Multor prieteni le-am povestit istoria cu caprele lui Arghezi şi ei m-au îndemnat s-o scriu.

Era, bănuiesc, în 1953, primăvara. Maică-mea se pomenise cu tensiune arterială foarte ridicată şi am adus-o la Bucureşti, unde am internat-o, pe cîteva săptămîni, în spitalul Colţea, sub îngrijirea profesorului Bazil Teodorescu. Gospodăria de la ţară, cîtă mai era, rămăsese pe seama tatălui meu, bărbat cu puţină învăţătură dar „om al unei singure cărţi", Anton Pann, pe care-l ştia din scoarţă-n scoarţă ; niciodată nu şi-a dojenit copiii altfel decît aplicîndu-le moralele celei mai potrivite pagini din *Povestea vorbei,* şi aceasta îi era vinovatului de ajuns.

În acest timp mergeam la Mărţişor o dată sau de două ori pe săptămînă, iar Arghezi nu uita să mă întrebe gingaş :

— Cum se simte doamna, mama dumitale ?

Vorbindu-ne unul altuia de păsurile zilei, i-am spus că una din grijile mele era să cumpăr o capră pentru părinţii mei. Vaca lor nu da atîta lapte cît li se cerea pentru „cotă" şi fuseseră nevoiţi s-o vîndă. Or, laptele de capră era scutit de asemenea dări.

— De ce nu mi-ai spus pînă acum ? s-a înviorat Arghezi. Pentru părinţii dumitale îţi dau eu două capre. Ale noastre s-au înmulţit (noi nu sacrificăm iezii), iar Paraschiva s-a împovărat peste măsură. Oricum, ne vorbiserăm să scăpăm de două... Nu-i aşa, Paraschivo ?

Am plecat cam pe gînduri. Mai întîi, eu intenţionam să cumpăr o singură capră, nu două. În al doilea rînd, ştiindu-l pe domnul Arghezi cam cîrciobar la parale, mă întrebam cît o să-mi ceară el mie pe cele două capre şi dacă eu voi avea neobrăzarea să încerc să mă tocmesc. Trăiam dintr-o leafă de bibliotecar, din care jumătate se ducea la impozitele bătrînilor mei. Domnul Arghezi, îmi ziceam, ar fi putut să-şi găsească un alt client. Lucrurile însă se arătau şi mai complicate. O capră o puteam cumpăra din chiar comuna părinţilor mei sau din satele vecine sau, cel mai rău caz, din tîrg de la Drăgăşani. Dar să duci tu două capre din Bucureşti tocmai la Glăvi, iată o istorie care-mi da de gîndit.

Încă o vizită, şi încă două, pînă ce mi-am luat inima-n dinţi :

— Domnule Arghezi, cam cît credeţi că o să vă datorez eu pentru cele două capre ?

— Vai de mine, se poate ? a intervenit Paraschiva.

Arghezi a început să rîdă.

— Cum te-ai putut gîndi la aşa ceva ? Caprele ne vin pe gratis, una din alta. E darul familiei mele pentru părinţii dumitale...

N-aş putea să spun că în felul acesta mi-a fost mai uşor. Un dar de la Arghezi — mai ales în vremea aceea, cînd el încă trecea prin destule lipsuri — îmi pica mai greu decît dacă el mi-ar fi cerut un preţ cinstit, ca între oamenii care se cunosc.

Celelalte complicaţii însă nu aveau cum să fie evitate.

Maică-mea a ieşit din spital însănătoşită, dar trebuia să mai rămînă la mine vreo două săptămîni, pentru un plus de tratament.

Şedea ca pe ghimpi, cu gîndul acasă. — Ce-o fi făcînd taică-tău singur, cu toate pe cap ?... Şi, voluntară cum era, şi-a hotărît ziua plecării, fără putinţă de amînare, dar la o dată cînd nici eu şi nici fratele meu nu o puteam însoţi. Cît despre capre, bucuroasă că va avea lapte îmbelşugat şi nevămuit, a decis ca ele să meargă în vagonul de mesagerii al aceluiaşi tren cu care va călători ea.

De la gară mi s-a comunicat că dispoziţiile în vigoare interziceau transportarea animalelor vii dintr-un raion în altul fără autorizaţie specială. Arghezi a trebuit să scrie o cerere în acest sens către Sfatul Popular al raionului în care se afla Mărţişorul dar după destule nedumeriri şi consultaţii, căci nici unul din noi nu ştiam dacă e mai nimerit să declare că el, Ion Theodorescu-Arghezi, dăruieşte sau vinde soţilor Vasile şi Ana Anania, etc. Nu mai ştiu la ce formulă ne-am oprit, dar nu aceasta fusese dificultatea. Cei de la raion m-au întrebat (eu mă dusesem cu cererea) dacă cele două capre au fost vaccinate ; autorizaţia nu putea fi dată decît pe baza unui asemenea certificat. Poetul, care nu se gîndise niciodată să-şi vaccineze caprele, a umblat cu telefonul prin toată mahalaua pînă ce a dat de medicul veterinar, undeva, pe teren. I-a surîs dulce în receptor :

— Dragă doctore, caprele sînt pe mîna Paraschivei, ea e cea mai bună garanţie, pe onoarea mea, dragă doctore...

Am obţinut certificatul de vaccin şi autorizaţia de transport. Eram plin de sudori. Necazul însă nu s-a oprit aici. Regulamentul Căilor Ferate cerea ca animalele vii să fie predate în cuşti individuale şi bine asigurate. În dimineaţa zilei hotărîte de neînduplecata mea mamă pentru plecare, eu şi Arghezi ne-am apucat de treabă. Înarmaţi, fiecare, cu fierăstrău, ciocan, cleşte şi cuie, am strîns de prin magazie cîteva scînduri, am găsit şi am mai desprins cîteva dintr-un gard, concurînd pentru cea mai solidă (şi mai frumoasă !) cuşcă. Aceasta, după ce luasem măsura viitoarelor locatare, desemnate de Paraschiva. Pe una o chema Biţa, pe cealaltă nu mai ştiu. Am înţeles că Biţa fusese favorita Paraschivei. Pe la amiază, cuştile erau gata, iar meşterii şi le-au inspectat reciproc, să nu fi rămas vreo ţeapă nerăzuită sau vreun cui neîndoit. Gospodina ne-a răsplătit cu o masă bună şi n-a uitat să-şi laude bărbatul :

— De, puică, te pricepi la toate.

(Poetul şi nevastă-sa îşi ziceau unul altuia „puică").

Spre seară m-a prins o altă îngrijorare : cum o să fac eu drumul pînă la gară ?! Pe atunci nu se puteau găsi decît camioane-platformă, cu cai, şi mă întrebam ce spectacol îi va oferi Capitalei severa mea uniformă dacă o va traversa din Mandravela pînă la Podul Basarab într-un asemenea vehicul, alături de vizitiu, şi cu o asemenea figuraţie în spatele ei... Fără să-i spun nimic generosului meu binefăcător, i-am telefonat fratelui meu, rugîndu-l să găsească el un camion, pe la Obor sau mai degrabă la Filaret şi să vină cu el la Mărţişor.

Momentul culminant al dramei a fost îmbarcarea. Camionul era tras în faţa casei, fratele meu, întîrziat, se tot uita la ceas. Între timp, Paraschiva împletise printre gratiile cuştilor ramuri de salcîm înflorit, să se simtă caprele bine şi să aibă ce ciuguli pe drum. Îmi dăduse, pentru maică-mea, şi o reţetă cu menu-ul zilnic al caprelor, din care nu lipseau proporţiile dintre tărîţă, sare şi temperatura apei. Ştiam de mult că soţii Arghezi sînt nişte dulci sentimentali faţă de animalele lor. Într-o vreme, ca să-i fac să mai uite de lipsuri şi singurătate, le aranjasem o şedere de două săptămîni la Bistriţa Vîlcii, dar pînă la urmă nu s-au îndurat să-şi lase pe mîna altuia cîinii şi pisicile şi iezii şi găinile şi pe Gîri-Gîri şi aricii şi mai ştiu eu ce. Acum, la plecarea caprelor, Paraschiva nu şi-a mai putut stăpîni duioşia. Nu cred că vreo mamă să fi bocit atît la măritişul fetelor ei cît a suspinat ea în timp ce favorita era adusă de funie la cuşcă. O mîngîia şi o îmbrăţişa şi o scărpina între coarne şi sub bărbie şi fratele meu se uita îngrijorat la ceas şi ea încă nu-l lăsa să închidă cuşca şi-i lua caprei copita şi i-o săruta cu lacrimi :

— Biţo, fata mamei, să fii cuminte şi să mănînci...

Paraschiva lăcrăma de jalea despărţirii, Arghezi lăcrăma de jalea nevesti-si, eu cred că lăcrămam de propria mea jale. Aşa au plecat cele două capre din ograda Mărţişorului, ca două mirese, behăind dintre flori de salcîm, în timp ce eu mă rostogoleam spre tramvai, s-o duc pe maică-mea la gară.

Cel mai înveselit de toată întîmplarea aceasta a fost taică-meu, cînd şi-a văzut nevasta acasă, venită de la Bucureşti fără dureri de cap şi pricopsită cu două capre de la poetul Tudor Arghezi.

— Tu ştii că ăsta e un poet mare, Nico ?

— Ştiu, mi-a spus băiatul.

— Da, dar cît de mare ?

— Ştiu eu ? O fi ca Eminescu.

— Ăsta, Nico, e mai mare chiar şi decît Anton Pann.

— Dragă părinte, sînt aproape cincizeci de ani de cînd n-am mai văzut Cernica. Ai putea să-mi înlesnești o vizită ? Galaction îmi făgăduise de cîteva ori, dar acum, mă rog, el a ajuns deputat, e și la Academie, nu mai are timp și de mine.

Era în pragul verii lui 1949 cînd l-am hotărît pe stareţul Urpasian să ne trimită trăsura la Pantelimon. Arghezi venise la întîlnire însoţit de fiul său. Caii ne purtau în pas mărunt, printre holde, în acea dimineaţă de Duminică, în timp ce poetul, mai degrabă tăcut, descifra turlele mînăstirii, tot mai multe și mai înalte, de după dîmburile cu salcîmi.

Arghezi purta în sine nostalgia unei vieţi monahale prin care trecuse ca un meteor, nostalgie pe care i-o surprinsesem de nenumărate ori în lungile noastre conversaţii din chilia lui cu velinţă oltenească sau la masa de sub vișin. Nu mi-a spus niciodată — și nici nu l-am întrebat — ce anume îl făcuse pe tînărul de douăzeci de ani să bată la poarta mînăstirii și să solicite azilul unei tagme pentru care, evident, nu era făcut ; dar unele nuanţe ale istorisirilor lui m-au făcut să cred că sărăcia în care se zbătea nu fusese străină de o asemenea hotărîre. Mai mult, aș bănui că, la vîrsta aceea, Theo nu se credea făcut nici pentru viaţa obișnuită. În cîteva rînduri, vorbindu-mi de unii scriitori care, prin însăși natura lor, sînt inadaptabili la rigorile vieţii sociale, deci fără să li se impună împlicarea în cinul monahal. Un fel de călugărie „în civil". Arghezi își numea locuinţa „așezămîntul Mărţișor", iar într-o vreme i-a trecut prin minte să mă roage să-i procur o dulamă de șiac, drept haină de toată ziua, pe care să o poarte mai ales în tipografia pe care și-o instalase în clădirea de alături.

— Înţelegi, să fac ultima revizie și apoi să închin coala cu semnul crucii, ca la Neamţ, și să-i dau drumul în maşină.

— Depinde de ce stă scris pe ea, am zîmbit eu pieziș.

— Dragul meu, s-a iritat el, mi se reproșează că sînt trivial, dar nimeni nu înţelege că la aceasta mă obligă balcanicii în mijlocul cărora trăim. Bădăranul s-a cocoţat pe post de ministru și rămîne nesimţitor la vorba subţire. El nu te pricepe decît dacă-l înjuri de mamă și-l mînjești cu c... de sus pînă jos. E și aceasta o treabă sfîntă.

Oricum, novicele de la Cernica s-a bucurat foarte repede de simpatia lui Iosif Gheorghian, mitropolitul pri-

mat al Ungrovlahiei, ierarh cărturar şi cu o viaţă foarte curată, căruia Arghezi i-a păstrat, fără umbre, o amintire suavă. După ce a fost ales deputat, venea destul de des, cu unele treburi, la sediul Marii Adunări Naţionale, de pe dealul Mitropoliei, şi rareori se întîmpla ca, la ieşire, să nu-mi facă o vizită în biroul meu de bibliotecar, de peste drum, la o cafea şi un ceas de voroavă. Pe coridorul ce-l ducea spre liniştita mea încăpere se afla copia unui tablou al lui Mirea, reprezentînd portretul lui Iosif Gheorghian, al cărui original l-am văzut de curînd în stăreţia mînăstirii Agapia. De fiecare dată, fără greş, poetul se oprea în faţa tabloului şi rămînea cîteva minute, descoperit şi tăcut, ca la o întîlnire rituală. Mitropolitului nu-i erau străine îndeletnicirile nocturne ale tînărului poet şi aceasta a făcut ca noviciatul acestuia să dureze foarte puţin. El i-a dat la călugărie numele său, un nume pe care monahul nu a fost în stare să-l poarte prea multă vreme, dar pe care i l-a transmis, prin botez, propriului său fiu, cunoscut îndeobşte drept Baruţu. A fost o vreme cînd numele lui Arghezi (ca atare) nu putea să apară în presă şi se prezuma că el poate fi dinamitard chiar pe firul telefonic. Cînd Paraschiva mă chema la aparat, îmi spunea că vrea să-mi vorbească „părintele Iosif" ; într-o dulce naivitate, poetul credea că-şi alesese un nume conspirativ ! Oricum, era o preferinţă.

Ierodiaconul Iosif nu a stat mult la Cernica şi, ca atare, amintirile lui de mai tîrziu nu erau prea bogate. Fusese instalat într-o chilie din casa cunoscută acum drept „stăreţia veche", la catul de sus, în podeaua căruia se deschidea un gîrlici spre încăperile de jos. În una din acestea locuia, la vremea aceea, fratele Petre, pe care poetul îl iubea mai ales pentru curăţia lui sufletească. Fratele Petre a apărut odată pe gura gîrliciului :

— Părinte Iosif, vino repede jos, că în chilia mea a intrat diavolul.

Pe o poliţă se aflau înşirate mai multe sticle de ulei, primite de la stăreţie în ziua hramului. După un vechi obicei călugăresc, sticlele nu se astupau ; uleiul îşi făcea deasupra un dop de rîncezeală şi se păstra mai bine decît sub unul de plută. Un şoarece se ivise pe deasupra sticlelor, doritor de cină, şi cum nu putea să ajungă la pofta inimii lui, îşi lăsa coada pe gîtul sticlei, o înmuia în ulei şi o lingea copios, după care repeta mişcarea. Evident, fratele Petre nu bănuise că în capul unui şoricel poate fi atîta deşteptăciune...

Fratele Petre avea acces și la o barcă, cu care mergea seara pe lac și prindea pește. Îl frigea pe cărbuni, în chilia lui, din care nu lipsea și o damigeană cu vin și nu uita să-l cheme la ospăț și pe vecinul său de deasupra. Se cinsteau amîndoi după cuviință, după care fratele se da mai des la ulcică și începea să cînte. Avea voce frumoasă. Întîi un heruvic, apoi un axion, apoi anixandarele, mai apoi o pricească, și după alte ulcele simțea nevoia să se emancipeze.

— Acum, părinte Iosif, fiindcă ne cunoaștem și știu că n-o să mă spui, am să-ți cînt un cîntec de lume...

După cît pot eu să știu, deteriorările sufletești ale monahului nu s-au produs la Cernica ci în mediul de la Mitropolie, unde fusese adus ca ierodiacon, sub oblăduirea aceluiași blînd Gheorghian. Mi-a mărturisit că în manuscrisul *Icoanelor de lemn* se afla și reversul medaliei, portrete ale inefabilului monahal, dar că editorul și-a reținut doar materialul de scandal, copios comercializabil. Strîns de parale, autorul a consimțit la mutilarea manuscrisului, cu gîndul de a-l reîntregi într-o viitoare ediție. Capitolele însă s-au pierdut, iar el nu a mai găsit răgazul să le refacă. Aci, la Mitropolie, va fi avut de îndurat destule necazuri din partea unor colegi care-i invidiau ocrotirea mitropolitului și care, pe de altă parte, erau din ce în ce mai intrigați de faptul că lumina de la fereastră i se stingea, întotdeauna, foarte tîrziu. Ei nu aveau cum să știe că acolo, sub lampă, se zămislea *Linia dreaptă*, așa cum în chilia de la Cernica, în vecinătatea imediată a „mlaștinii și livezii", se închegaseră o seamă din poemele *Cuvintelor potrivite*. Arghezi însă recunoștea că nici el nu se suferea la măsura obișnuită, că un anume spiriduș lăuntric îl îndemna să iasă cu ceva din comun și să se dedea uneori la provocări gratuite. La o slujbă mitropolitul a atras atenția preoților că ar fi bine să poarte gulere tari, albe, pentru o anume eleganță vestimentară. La slujba următoare, ierodiaconul Iosif s-a prezentat cu un guler neobișnuit de înalt, care-i ieșea cu două degete de sub acela al stiharului și-i ținea bărbia-n proțap. Mirat, bătrînul s-a uitat lung la el.

— Ce fel de guler este acesta, părinte ?

Fără să spună nimic, ierodiaconul și-a dus mîna la guler, l-a smuls din buton și l-a azvîrlit pe podea.

— Iartă-mă, frate Iosife, i-a zis mitropolitul tremurînd, n-am vrut să te supăr, te rog, iartă-mă !

Povestindu-mi întîmplarea, Arghezi vroia să adauge o linie la portretul părintelui său duhovnicesc, dar nu se lepăda de prezumţia că o făcuse dinadins şi fără un anume motiv.

Scîrbirile cele mari — şi decisive — i-au venit de la năstruşnicul arhiereu Sofronie Vulpescu, rămas în amintirea vremii sub porecla de „Popa Iapă", un fel de vicar al Mitropoliei, cu care ierodiaconul Iosif era obligat să fie deseori în contact de serviciu. Se zice că acest Sofronie nu era om rău, dar avea un viciu cu totul neobişnuit, o anume voluptate de a fi flagelat zgomotos, fie de cîinii mahalalei, pe care anume îi zădăra cu băţul de-a lungul gardului, fie de florăresele din piaţă, pe care le saluta din treacăt cu „Ce mai faci, cioară ?" şi de care se lăsa spurcat, rîzînd în hohote. Aşa stînd lucrurile, e de presupus că el îl va fi provocat în numeroase rînduri pe arţăgosul său subaltern, pînă la a-l fi scuipat în gură, cu nădejdea că se va alege măcar cu cîteva înjurături dintr-un repertoriu pe care-l bănuia îndeajuns de condimentat. Dacă ar fi să-l judecăm pe Sofronie după biblioteca pe care a lăsat-o în urmă (şi care, acum vreo treizeci de ani, încă se mai păstra, sub numele lui, la mînăstirea Antim) — şi presupunînd că o şi citise — trebuie să înţelegem că era un om deosebit de cult. Nici cultura, însă, şi nici rangul nu-l vor fi împiedicat să simtă drept incomodă vecinătatea unui subaltern care excela prin nişte haruri parcă anume făcute să irite complexele unui biet arhiereu vicar, parvenit din condiţia unui bărăgan al hoţilor de cai. Înlăuntrul ierarhiilor stricte, nimic nu-i poate dăuna mai mult unui om decît ca el să fi fost aşezat în subordinea unui ins care i se simte inferior. Mediocrul îşi caută competitorul potenţial cu intuiţia exactă a femeii care-şi adulmecă rivala ; inocenţa intenţională nu exclude urmărirea, deseori pînă-n pînzele albe. În conversaţiile mele cu Arghezi, numele lui Sofronie revenea foarte des şi nu m-am sfiit să-l supun pe originalul arhiereu unei „analize" ca aceasta de mai sus, cu scopul de a-mi explica resortul care-l făcuse să-i pricinuiască tînărului Iosif atîtea mizerii. Poetul nu-şi amintea să-l fi provocat vreodată, ori să-i fi răspuns la provocări. Admitea ca posibile amîndouă ipotezele : pe de o parte, anumite complexe de inferioritate ale acestuia. Probabil că lui Sofronie nu-i era indiferentă nici poziţia privilegiată a ierodiaconului faţă de mitropolit.

Cert este că în urma unui nou incident cu vicarul, monahul Iosif şi-a tăiat părul, s-a dus ţintă la mitropolit şi i-a declarat că el a isprăvit-o cu călugăria. Bătrînul a

încercat să-l înduplece, dar fără izbîndă. Tînărul avea ochii plini de lacrimi, hotărîrea lui era de neclintit.

— Şi ce vrei să faci ? l-a întrebat, în cele din urmă, cu mare mîhnire, mitropolitul.

— Deocamdată vreau să plec în străinătate, o vreme să nu mai ştiu de nimeni şi de nimic.

— Şi unde vrei să te duci ?

— Nu ştiu, probabil în Elveţia.

— Ai pe cineva acolo ?

— Nu am pe nimeni.

Gheorghian şi-a adus aminte că superiorul unei mari mînăstiri catolice din Friburg, care avea şi universitate, îi fusese coleg de studii în Franţa. I-a dat lui Arghezi o scrisoare de recomandare şi ceva bani şi l-a lăsat să plece.

Aici aş vrea ca pe marginea amintirilor mele să fac un mic comentar. Din ziua aceea, Arghezi nu s-a mai considerat pe sine călugăr, iar aceasta este esenţial pentru controversele de mai tîrziu ale istoricilor literari. În accepţia ei clasică şi strictă, călugăria este un act absolut personal, iar abandonarea ei e un act tot atît de personal. Nu există „numire" în călugărie, şi nici „destituire" (cu excepţia unor grave încălcări ale disciplinei). Ea este asumată voluntar şi poate fi părăsită tot numai printr-un act de voinţă personală. Faptul că ierodiaconul Iosif Theodorescu a părăsit cinul monahal în 1905 dar pronunţarea excluderii lui s-a făcut de abia cu şapte ani mai tîrziu nu înseamnă că în acest timp el a continuat să fie călugăr. De obicei, răzvrătitului i se lasă un timp pentru răzgîndire ; dacă nu revine, autoritatea bisericească se pronunţă asupra-i cu valoarea unei „luări de act". Chiar şi atunci i se mai dă un termen pentru o eventuală contestaţie, cum a fost şi în cazul lui Arghezi. Firește, contestaţia nu s-a produs, iar sentinţa a rămas definitivă. Era o simplă formalitate de procedură, apostazia se arăta ireversibilă : poetul se întorsese din străinătate cu un copil, pe care avea să-l legitimeze prin căsătorie. Potrivit însă unor date publicate recent de biografi, legătura tainică a lui Arghezi cu Constanţa Zissu şi zămislirea lui Eliazar se petrecuseră în timp ce el încă mai purta haina monahală, ca ierodiacon la Mitropolie. Aşadar, e vorba nu numai de un copil natural ci şi de fructul unei căderi ca a aceea a diaconului Iakint. În acest caz, plecarea lui din călugărie se cere explicată nu numai prin incidentele cu lumea clericală ci şi prin aceea că, ştiindu-se tatăl unui viitor copil, el a refuzat impostura ; unei „părinţii răzleţe" i-a preferat pe cea consfinţită de codul civil. Aceasta, desigur, este

o judecată tîrzie, dar ea se sprijină pe una din amintirile mele cele mai limpezi. Arghezi nu mi-a vorbit niciodată de prima lui căsătorie, dar nu mi-a tăinuit faptul că avea un fiu care trăia la Paris. Neîndrăznind să abordez asemenea tărîmuri delicate, mă mulţumeam să gîndesc că era vorba de un copil din flori (poetului îi plăcea mult expresia şi o cita ca pe una din gingăşiile sufletului românesc). În 1957, cînd Eliazar (cineastul Elie Lotar) a venit să-l vadă pe taică-său la Bucureşti, mi-au făcut amîndoi o vizită — începută acasă şi continuată la birou —, cu care prilej i-am prezentat unui înalt personaj în anturajul căruia mă găseam. (L-am numit pe patriarhul Justinian).

— Nu ştiam că mai aveţi un fiu, s-a mirat acesta.

— E un păcat de tinereţe, i-a şoptit Arghezi strengăreşte, simulînd nuanţa cu care bătrînul Ştefan Vodă îi trimitea Răsăşoaiei multă sănătate.

Şi dacă păcătosul diacon Iakint se simţea ca un stîrv abandonat fiarelor, nu mici vor fi fost mîhnirile de atunci ale ierodiaconului Iosif şi, poate, ale celui ce, după aproape cincizeci de ani, cobora din trăsură în poarta Cernicăi şi se lăsa confruntat cu propriile lui amintiri.

Ajunseserăm cu puţin înainte de sfîrşitul slujbei. La ieşire, călugării se încrucişau cu noi în pronaos şi eram singurul cu care ei schimbau salutări rituale. Un văzduh de gheaţă se înfiripa în jurul necunoscutului cu ochelari grei, stingher printre umbre. Îl urmăream cu atenţie şi cred că atunci, în ziua aceea, mi-am dat eu seama de un Arghezi lăuntric pe care nu mulţi îl vor fi cunoscut. În fiinţa lui intimă, poetul era un mare emotiv, dar în acelaşi timp era posedat de un demon care-i denunţa emotivitatea drept slăbiciune şi-l făcea să se împotrivească propriei lui naturi. Ironia, sarcasmul, deriziunea, grotescul erau tot atîtea arme cu care el se apăra de sine însuşi. Lacrimii interioare îi opunea virulenţa unui verb corosiv, menit s-o strivească. Într-o noapte de Paşti m-a rugat să-i înlesnesc o participare mai comodă, dintr-un balcon, ferit de înghesuiala mulţimii ; la sfîrşit mi-a spus că avea impresia că asistase la un tîrg de dovleci. Altădată l-am invitat eu să vină la un spectacol cu vicleim şi colinde ; copleşit de emoţii, poetul mi-a relatat repede amănuntul că un copil din sală, după aproape două ceasuri de nemişcare, cedase unei anume trebuinţe şi că dîra nevinovatului lichid, ivită anonim de sub scaunele primelor rînduri, se scurgea elogios către scenă... Arghezi nu vedea lumea printr-o oglindă strîmbă ci o strîmba el însuşi spre a-şi disimula propriile-i afecte, de care se sfia în faţa oamenilor şi, poate, în faţa

lui însuşi. (Scriind acestea, mă gîndesc la celălalt mare contemporan, Lucian Blaga, care se vroia prin excelenţă filosof şi care-mi pretindea odată că-şi scrie poeziile „la rece", fără nici un fel de participare afectivă. Firește, nu l-am crezut, aşa cum nu-l pot crede nici acum, ori de cîte ori îi recitesc versurile.) Sufletul lui Arghezi era departe de a fi o lentilă diformă sau diformantă a universului mare şi mic ; altfel, nici *Cartea cu jucării,* nici *Ce-ai cu mine, vîntule ?* nu s-ar fi născut niciodată. Firește, vorbesc de sufletul lui, nu de programul său estetic sau de ipostaza moralistului. Făcînd încet înconjurul cetăţii principale a Cernicăi, zisă a Sfîntului Gheorghe, poetul recunoştea chiliile foştilor săi fraţi de chinovie, a eclesiarhului, a paraclisierului, a canonarhului, a prescurarului, şi se grăbea să-i adauge amintirii viermişorii unei paranteze.

— Aici şedea vărzarul mînăstirii şi era personajul cel mai important din prima săptămînă a Postului Mare, cînd se mînca doar o dată-n zi şi numai varză acră cu mămăligă rece. Era foarte solicitat şi se simţea ca un senior, destinat generozităţii.

Cît va fi în stare să-şi strunească zăbala ? mă întrebam în timp ce-mi da de gîndit un anume tremur al glasului său gutural, ca liniştea unei ape la pragul cascadei. Drumul ne-a purtat, printre trestii, în insula unde se află şi cimitirul şi am zăbovit în osuarul de sub biserica Sfîntului Lazăr, în faţa unei movile de cranii. Dintr-o hîrcă, prin găvanul ochiului, un şarpe de baltă ridicase capul sîsîind, supărat că-i tulburasem pacea. Privirea poetului s-a oprit pe unul din cranii şi atunci s-a întîmplat întîia lui zguduire din ziua aceea. Potrivit unei pravili străvechi — care în zilele noastre s-a subţiat de tot — trupul neînsufleţit al unui călugăr nu era pus în sicriu ci doar înfăşurat în mantie, legat cruciş cu băieri şi lăsat astfel în groapă. Sub cap i se punea o cărămidă pe care i se săpaseră numele şi anul morţii. După şapte ani, rămăşiţele erau dezgropate, spălate ritual cu vin şi untdelemn şi adăugate grămezii de sub necropolă, oasele aveau să aştepte ceasul trîmbiţei. Inscripţia de pe cărămidă se strămuta pe craniu, cu cerneală groasă. Pe o astfel de inscripţie căzuseră ochii lui Arghezi şi l-am auzit strigînd :

— Aoleo, părinte Visarioane, aici te găsii ?

Cine va fi fost acel Visarion şi cît de scumpă îi era amintirea, n-am ştiut atunci, şi nici acum nu-mi dau seama dacă era vorba de stareţul poetului sau de un altul.

Am prînzit la stăreţia nouă, o casă care acum nu mai există, lîngă poarta cetăţii, împreună cu cîţiva călugări bă-

trîni. Arghezi mînca fără poftă, cu gîndul la ai lui cei de demult. Își amintea cîte un nume, întreba de el și răspunsurile erau cam aceleași, atunci cînd bătrînii nu ridicau din umeri. A murit demult. A plecat la Sfîntul Munte și nu s-a mai întors. Și el a murit. L-au tăiat hoții în pădure. S-a strămutat la Căldărușani și e-ngropat acolo. Poetul devenea tot mai trist, pe măsură ce-și da seama că e ultimul supraviețuitor din generația lui monahală. Și, totuși, nu era să fie așa. La un moment dat a început să povestească despre fratele Petre, comilitonul său de la stăreția veche, și a scăpat amănuntul că acesta, deși gîngav, vorbea destul de limpede și cînta fără poticneli, dar că întîia silabă o rupea trăgîndu-se de barbă. Călugării s-au uitat repede unul la altul și au exclamat într-un glas :

— Părintele Partenie !

Îl știam și eu pe părintele Partenie, mai mult din văzute. Ținea strana cu hărnicie și, pentru că era mic de statură, își punea sub picioare cîte cinci și șase perini de papură, ceea ce-l făcea să se legene pe viers. Starețul a trimis pe cineva să-l cheme și acel cineva l-a întîlnit în drum, căci tocmai tocase de vecernie. Bătrînul, îmbrăcat în toată ținuta, cu rasă, camilavcă și mătănii, s-a oprit lîngă ușă, bănuitor și speriat, neștiind pentru ce îl cheamă starețul și, mai ales, de față cu atîta lume. Arghezi s-a ridicat de pe scaun și i s-a apropiat.

— Frate Petre, blagoslovește ! Am venit să te văd, frate Petre !

Călugărul se uita la el, nedumerit. Poate că nu-și mai amintea de cînd nu i se mai spusese pe vechiul său nume.

— Frate Petre, nu mă mai cunoști ?

Bătrînul rămînea țeapăn și-l cerceta rece.

— Eu sînt părintele Iosif, nu-ți mai aduci aminte de părintele Iosif ? Iosif ierodiaconul.

Nici o mișcare.

— Eu sînt Tudor Arghezi ! a exclamat poetul în cele din urmă, cu un soi de disperare.

De abia atunci a tresărit bătrînul și în clipa următoare i-am văzut pe cei doi căzuți unul în brațele celuilalt și suspinînd unul pe umărul celuilalt. Emoția ne gîtuia și ne-am ridicat stingheriți, cu privirile aiurea. Mai știu că cel ce s-a desprins din îmbrățișare a fost părintele Partenie. Pretextînd, mai mult din gîtlej și mîini, că era de rînd la strană, a fugit către poarta cetății, cu barba-n piept, lăsîndu-și prietenul să se reculeagă din niște lacrimi pe care demonul lăuntric nu le mai putuse împiedica.

O altă întîlnire din ziua aceea avea să fie şi mai zguduitoare. La stăreţia veche ne-am dus numai noi, cei trei veniţi cu trăsura. Casa — acum muzeu memorial, pe peretele căruia se află şi o placă întru amintirea lui Arghezi — era pe atunci nelocuită, tăcută pe marginea bălţii. Poetul s-a stăpînit pînă în momentul cînd a intrat în fosta lui chilie şi a dat cu ochii de firida în care-şi ţinuse cele cîteva cărţi, ale cărei uşiţe încă mai purtau vopseaua de odinioară, veche şi cenuşie, scorojită de timp. Atunci poetul şi-a prins capul în palme şi a prins a plînge cu adevărat, abandonîndu-se, într-o cascadă de sughiţuri. Eu şi Baruţu ne-am făcut semn, am ieşit tiptil din odaie şi am rămas pe cerdac pînă ce poetul, uşurat de lacrimi, a venit la noi să ne mulţumească de singurătate. Ne-am continuat plimbarea pe lîngă trestii şi ne-am oprit pe latura dinspre răsărit a cetăţii, unde vechiul zid mai stăruia doar cu cîteva palme de la pămînt. Era spre asfinţitul soarelui, în prag de vară, şi linişte mare stăpînea peste ape. Tăceam şi noi, cu ochii pierduţi în gînduri. Nimeni nu mai zicea nimic. Şi nu ştiu ce mi-a venit atunci, că m-am pomenit recitînd, nemişcat, cu glasul scăzut, uitîndu-mă peste baltă:

„Sufletul meu îşi mai aduce-aminte
Şi-acum şi ne-ncetat de ce-a trecut,
De un trecut ce-mi e necunoscut
Dar ale cărui sfinte oseminte
S-au aşezat în mine făr'să ştiu
Cum nici pămîntul ştie pe-ale lui
În care dorm statui lîngă statui
Şi-i zăvorît sicriu lîngă sicriu..."

Am dus poemul pînă la ultima lui treaptă şi am tăcut. Tăceam toţi. Astăzi mă gîndesc că, fără să-mi fi dat seama, săvîrşisem un act de cruzime. Într-un tîrziu, mi-am întors capul. De sub ramele ochelarilor lui Arghezi se scurgeau, liniştit, două şiruri de lacrimi, pe care el nu mai încerca să şi le ruşineze.

LITERARE

Lui Arghezi îi datorez, cu veşnică recunoştinţă, debutul meu editorial.

Am început să scriu *Mioriţa* în vara lui 1950, după ce poetul îmi spulberase îndoielile şi mă încredinţase că

sînt pe un drum propriu, bătut, timp de douăzeci de ani de ucenicie, cu propriile mele tălpi.

— Literatura ? : O mie de inși se aruncă în mare și numai cîțiva ajung pe țărmul celălalt. Te văd printre cei de dincolo, deși valurile îți stau împotrivă. Înoată și ține-ți condeiul între dinți precum cîinele bățul. Eu așa am făcut.

Am lucrat la piesă vreme de trei ani și nu-mi aduc aminte ca în acest timp să-i fi citit ceva lui Arghezi, deși continuam să-l văd. Mai degrabă aș crede că i-am recitat din ea un oarecare număr de versuri, plimbîndu-ne prin livadă. Munceam cu dîrzenie, învăluit într-un orgoliu secret. În primul an nu am făcut altceva decît să exersez polimetria versurilor în planul psihologiilor. Fragmente, pe măsură ce le scriam, îi citeam lui Ion Luca, în casa căruia, la Vatra Dornei, am lucrat două veri și de la care am avut multe de învățat în ce privește meșteșugul dramatic. Tot acolo i-am citit lui Victor Papilian și, ceva mai tîrziu, lui George Vraca. Piesa o socoteam isprăvită în iulie 1953, dar lui Arghezi încă nu îndrăzneam să i-o arăt. Examenul mi se părea prea greu și mi-ar fi trebuit cîteva certificări, care, dealtfel, nu au întîrziat. Bătusem lucrarea la mașină și așa a găsit-o la mine, într-o zi, Șerban Cioculescu, care a luat-o s-o citească și i-a arătat-o apoi lui Vladimir Streinu. Astfel întărit, mă pregăteam să mă duc la Mărțișor, cînd o lectură făcută lui Al. Mironescu și V. Voiculescu a avut darul să mă descumpănească. Primul mi-a criticat piesa pentru lipsa ei de duh ortodox, al doilea mi-a lăudat-o tocmai pentru păgînismul din ea. I-am lăsat să se certe între ei, deoarece problema aceasta eu o limpezisem de mult, și tot prin Arghezi. El îmi deplînsese, aluziv, intrarea în cler a lui Gala Galaction prin aceea că scriitorul s-a simțit obligat să-și implice teologia în opera literară.

— Proza lui de altădată, viguroasă și senzuală, a prins a deveni din ce în ce mai mălăiață, cu citate din Scriptură și chiar cu indicații precise de cap și vers. Dealtfel, însuși patriarhul Miron i-a spus într-o zi : De ce te-ai făcut, părinte preot ? Literatura a pierdut, iar Biserica n-a cîștigat.

Lui Voiculescu însă îi datorez o seamă de îmbunătățiri ale piesei, în urma unor sugestii pe care el mi le-a trimis, pe cîteva pagini, a doua zi după lectură. Era vorba de adîncirea unor sensuri și de mai multă finețe în apropierea finalului de structura tragediei antice.

Am refăcut ceea ce am crezut de trebuință și, dactilografiată în noua ei versiune, *Miorița* avea să aștepte, totuși, doisprezece ani pînă să se vadă carte și treisprezece

sînt pe un drum propriu, bătut, timp de douăzeci de ani de ucenicie, cu propriile mele tălpi.

— Literatura ? : O mie de inși se aruncă în mare și numai cîțiva ajung pe țărmul celălalt. Te văd printre cei de dincolo, deși valurile îți stau împotrivă. Înoată și ține-ți condeiul între dinți precum cîinele bățul. Eu așa am făcut.

Am lucrat la piesă vreme de trei ani și nu-mi aduc aminte ca în acest timp să-i fi citit ceva lui Arghezi, deși continuam să-l văd. Mai degrabă aș crede că i-am recitat din ea un oarecare număr de versuri, plimbîndu-ne prin livadă. Munceam cu dîrzenie, învăluit într-un orgoliu secret. În primul an nu am făcut altceva decît să exersez polimetria versurilor în planul psihologiilor. Fragmente, pe măsură ce le scriam, îi citeam lui Ion Luca, în casa căruia, la Vatra Dornei, am lucrat două veri și de la care am avut multe de învățat în ce privește meșteșugul dramatic. Tot acolo i-am citit lui Victor Papilian și, ceva mai tîrziu, lui George Vraca. Piesa o socoteam isprăvită în iulie 1953, dar lui Arghezi încă nu îndrăzneam să i-o arăt. Examenul mi se părea prea greu și mi-ar fi trebuit cîteva certificări, care, dealtfel, nu au întîrziat. Bătusem lucrarea la mașină și așa a găsit-o la mine, într-o zi, Șerban Cioculescu, care a luat-o s-o citească și i-a arătat-o apoi lui Vladimir Streinu. Astfel întărit, mă pregăteam să mă duc la Mărțișor, cînd o lectură făcută lui Al. Mironescu și V. Voiculescu a avut darul să mă descumpănească. Primul mi-a criticat piesa pentru lipsa ei de duh ortodox, al doilea mi-a lăudat-o tocmai pentru păgînismul din ea. I-am lăsat să se certe între ei, deoarece problema aceasta eu o limpezisem de mult, și tot prin Arghezi. El îmi deplînsese, aluziv, intrarea în cler a lui Gala Galaction prin aceea că scriitorul s-a simțit obligat să-și implice teologia în opera literară.

— Proza lui de altădată, viguroasă și senzuală, a prins a deveni din ce în ce mai mălăiață, cu citate din Scriptură și chiar cu indicații precise de cap și vers. Dealtfel, însuși patriarhul Miron i-a spus într-o zi : De ce te-ai făcut, părinte preot ? Literatura a pierdut, iar Biserica n-a cîștigat.

Lui Voiculescu însă îi datorez o seamă de îmbunătățiri ale piesei, în urma unor sugestii pe care el mi le-a trimis, pe cîteva pagini, a doua zi după lectură. Era vorba de adîncirea unor sensuri și de mai multă finețe în apropierea finalului de structura tragediei antice.

Am refăcut ceea ce am crezut de trebuință și, dactilografiată în noua ei versiune, *Miorița* avea să aștepte, totuși, doisprezece ani pînă să se vadă carte și treisprezece

pînă să devină spectacol. În ordinea nefirescului, lucrul mi se părea firesc. La o vreme cînd Barbu, Blaga, Voiculescu, Bacovia nu aveau acces la tipar, eu, un biet anonim — şi, pe deasupra, handicapat de impardonabile cusururi extraliterare — nici nu mă puteam gîndi la aşa ceva. Arghezi, el însuşi, răbda în tăcere, îşi vedea de casă şi de copii, se înfrunta cu lipsurile zilnice şi nu cîrtea.

— Ce mai scrieţi, domnule Arghezi ?

— Dragul meu, pentru mine, toată viaţa, a scrie a însemnat a publica. Acum...

Şi ridica din umeri.

— Domnule Arghezi, dar cum rămîne cu pagina aceea, zilnică, obligatorie ?

— Aceea e cu totul altceva, s-a lăsat el prins de bunăvoie.

M-a poftit în chilia lui şi mi-a citit fragmente din *Cîntare omului ;* ceva mai tîrziu, din *1907,* (dacă nu cumva le pomenesc de-a-ndoaselea).

Presa îl ignora, o generaţie de tineret se ridica fără a-l cunoaşte. În societate ieşea foarte rar, şi atunci era tratat ca un oarecare. Odată m-a invitat să-l însoţesc într-o sală de teatru, unde ginerele său din acea vreme, actorul Mircea Anghelescu, participa la un concurs de promovare în arta dramatică, cu un text din Shakespeare în traducerea socrului său. Nu prea multă lume pe scaune ; familiile actorilor şi, probabil, colegi. În faţă, juriul. Orice concurs produce emoţii, şi nu numai pe scenă. Mircea Anghelescu ratase un final din pricină că, împiedicată, cortina nu-i căzuse exact pe ultima silabă, şi era nervos. Scena trebuia reluată. Văzînd că în sală se fumează, Arghezi şi-a aprins o ţigară. După numai două-trei fumuri, un oarecare responsabil s-a ridicat cu autoritate şi a întrerupt scena :

— Vă rog, stingeţi ţigările ! Nu au voie să fumeze decît tovarăşii din comisie.

Arghezi era singurul din spate care fuma.

— Scuzaţi-mă, a zis el omorîndu-şi ţigara, nu ştiu de ce aveam impresia idioată că fac parte din comisie.

Incidentul nu a fost luat în seamă, concursul a continuat fără să se noteze că beneficia de un text Shakespeare-Arghezi şi că tălmăcitorul era de faţă. Acesta, la rîndul său, nu s-a arătat indispus de anonimat ci mai degrabă de faptul că eu îi apărusem, pentru prima oară, într-un costum civil.

— Nu-mi placi aşa. Noroc că ai barba deasă şi nu ţi se vede prin ea nodul de la cravată...

Viaţa literară trecea pe lîngă el cu suverană suficienţă de sine. Unele articole denunţau „asmuţitor", o aşa-numită „literatură de sertar", a celor ce erau bănuiţi că scriu fără să publice.

— E o mare nerozie, exclama Arghezi. Sertarul trebuie să facă parte din recuzita obligatorie a adevăratului scriitor. Numai în gazetărie, foaia de pe masa de scris pleacă direct la tipar. Literatura pretinde un stagiu intim de aşteptare, de luni de zile şi uneori de ani. Sertarul e un fel de purgatoriu, de unde pagina pleacă în veşnicie sau în neant.

Încurajat de asemenea poveţe, m-am hotărît să ţin şi eu piesa la adăpost de ochii maestrului şi să i-o arăt doar cînd o nouă lectură, atentă şi severă, îmi va şopti că merită.

— Îmi spuneai că scrii o *Mioriţă*.

— Mai am încă mult de lucru. Las'că v-o arăt eu.

Începînd cu 1954 sau 55, Arghezi reintra în literatură cu traduceri din Krîlov, cu versuri pentru copii şi cu *Pagini din trecut*. În primăvara lui 1955 triumfa cu *1907* (fostă „literatură de sertar") şi era decorat cu Ordinul Muncii. De ziua sa de naştere, m-am întîlnit la Mărţişor, ca de obicei, cu soţii Gherghinescu-Vania, cam pe la ora unsprezece, Arghezi nu era acasă, doamna Paraschiva ne-a rugat să-l aşteptăm. S-a întors într-o maşină, urmat de alte maşini şi de o droaie de editori, redactori şi reporteri, care i-au umplut biroul cu volume noi, frumos legate în piele. După urările de rigoare, şi la o vreme, noi, cei trei, simţindu-ne cam de prisos, ne-am pomenit într-o odaie de alături şi am rugat-o pe Paraschiva să-l cheme puţin pe soţul ei, fiindcă am vrea să ne luăm rămas bun.

— Cum se poate ? ne-a întîmpinat el. Dumneavoastră rămîneţi cu noi la masă.

Apoi, ţintindu-ne prin ochelari :

— Dumneavoastră aţi venit la mine, în ziua asta, şi atunci cînd domnii de alături nu veneau.

Am prînzit împreună şi am rămas pînă către ora cinci, cînd se anunţase vizita lui Beniuc. În timpul mesei, Domniţa Gherghinescu s-a arătat consternată că amfitrionul primise în dar o maşină. De fapt, nu era o maşină adevărată, ci o „Ifa", mică şi cochetă, pe care Mitzura s-a şi grăbit s-o boteze „Ifiţa".

— Şi chiar aţi acceptat, maestre ?

— De ce nu ? a zîmbit el lejer. Crezi dumneata că eu nu merit o maşinuţă în schimbul unei tipografii ?

În acelaşi an, poetul devenea membru al Academiei. Prin oraş circula anecdota că Arghezi aştepta în faţa ca-

sei cînd un oarecare director a venit să-l conducă la Academie.

— Vă cer iertare, maestre, a zis acesta sărind din mașină cu ochii pe ceas, am întîrziat cu zece minute.

— Asta n-ar fi nimic, dragă domnule, a răspuns poetul, mie mi se pare că ai întîrziat cu zece ani.

I-am povestit-o la proxima mea vizită, așa cum o auzisem, iar el mi-a confirmat-o rîzînd.

În același an l-am întîlnit, la Mărțișor, pe profesorul Alexandru Balaci, pe atunci redactor șef al Editurii pentru literatură, căruia Arghezi m-a recomandat drept scriitor și pe care l-a făcut să-mi spună că așteaptă de la mine un manuscris. Am explicat că nu am decît simple încercări, că încă nu sînt pregătit pentru tipar și că maestrul exagerează. După plecarea oaspetelui m-am înfuriat de-a binelea și i-am reproșat lui Arghezi că vrea să mă nenorocească.

— Dumneavoastră ați debutat la patruzeci și șapte de ani ; eu nu am decît treizeci și patru, încă mai pot să aștept.

— Eu am ieșit de unul singur și mi-a fost greu. Dumitale ți-am făgăduit că-ți voi prefața întîia carte și am de gînd să mă țin de cuvînt. I-am spus-o și lui Balaci. Fă-ți un volum și du-te la editură, dar te sfătuiesc să stai de vorbă numai cu el, nu și cu Petru Dumitriu, ăla e un tip care-mi displace.

— În orice caz, nu am de gînd să încep cu poezii.

— Începe cu ce vrei, dar fă-o.

Ce ciudate sînt resorturile memoriei ! În ziua în care Arghezi îmi spusese că-mi va prefața întîia carte, ar fi trebuit să însemne o culme a emoțiilor mele de scriitor, o dată pe care s-o înscriu cu chinovar în calendarul devenirilor mele spirituale. M-am căznit deseori, și nici acum nu-mi pot aminti cînd, unde și în ce context a făcut-o. Poate că, la vremea ei, am luat-o drept o glumă gratuită, vecină cu ironia. Sau poate că nu gîndeam că o să ajung vreodată la tipar. Scriam ca să scriu căci altfel nu se putea. Acum, cînd făgăduința devenea certitudine, eu mă făceam arici și-i opuneam perspectivei o rezistență cu țepi. Nu cred că era vorba neapărat de modestie, nici neapărat de ambiția unei lansări glorioase. Rezistența mea a durat vreo doi ani, atît cît au durat și insistențele maestrului. Pînă la urmă, am depus manuscrisul *Mioriței* la editură și de abia atunci i-am dat și lui un exemplar, să-l citească și să scrie prefața. Cîteva luni de zile nu mi-a vorbit nimic despre el, nici că l-a citit, nici că nu l-a citit.

Părerea nu i-am aflat-o decît la 7 ianuarie 1958, de ziua numelui său. Poetul, din motive de sănătate, se mutase într-o casă din Piața Aviatorilor și acolo l-am găsit pe profesorul Al. Rosetti, căruia, prezentîndu-mă, i-a vorbit, în fața mea, cam în termenii pe care aveam să-i citesc, ceva mai tîrziu, în *Predoslovenie*. De abia atunci am început să fiu fericit și să cred că voi fi autorul unei cărți. La 3 iunie primeam o copie a prefeței, dactilografiată, cu corecturi de mînă și semnată autograf. Nu însă din vina editurii au trebuit să mai treacă încă șapte ani pentru ca manuscrisul meu să reintre în circuitul lecturilor de rutină și referatelor de rigoare. Conducerea se schimbase, director era Ion Bănuță, Mihai Gafița funcționa ca redactor șef. Nu mă puteam plînge, bunăvoință era destulă, dar lucrurile mergeau destul de greu. La 21 mai 1965, poetului i se sărbătorea vîrsta de 85 de ani. Casa lui, atunci în strada Arhitect Cerchez, era plină de notabilități literare. La cupa de șampanie, amfitrionului i s-a năzărit să se intereseze public de soarta cărții mele și i s-a făgăduit că aceasta va pleca în curînd la tipar.

— Nu de alta, a adăugat el, dar sînt nerăbdător să-mi văd și eu prefața publicată.

Pe scaunul din stînga mea era Veronica Porumbacu.

— În cinstea *Mioriței !* mi-a șoptit ea ciocnind cupa.

Atunci am știut că nu va mai fi nici o piedică. Manuscrisul ședea de multă vreme la Mihai Petroveanu, pentru ultimul referat.

În vara aceluiași an, Arghezi, suferind de ochi, a plecat la Geneva pentru tratament. La 11 august, Baruțu, care-i slujea drept secretar și tahigraf, îmi scria din hotelul La Résidence : „Mai încet, mai cu pauze, paginile *Predosloveniei* au fost recitite și corectate în cîteva locuri cu cerneală — cred că totul e suficient de citeț. Tata îmi spune să-ți scriu că e o predoslovenie cu binecuvîntare literară, cele trei degete de închinare fiind și cele ale condeiului. (...) Mă grăbesc, după ultima lectură făcută cu glas tare și cu ascultarea atentă a lui Tata și a maică-mi, să-ți expediez plicul în București. Te rog fă o copie și pentru mine. Datarea — două date și două localități — ar vrea Tata să rămînă așa cum a corectat-o".

Întors la București, Arghezi mi-a dăruit dactilograma originală a *Predosloveniei,* cu o dedicație autografă pe prima pagină, datată Octombrie 1965. Cartea era trimisă la tipar, dar în aceeași lună eu plecam, pe multă vreme, în America, unde aveam să editez, de-a lungul anilor, nu

mai puțin de unsprezece almanahuri. Arghezi mi-a dat o colaborare pentru primul din ele, dar nu a mai apucat să-mi dea și pentru cel de al doilea. La despărțire m-a întrebat dacă lăsasem la editură și o poză. Așa ceva nu-mi trecuse prin minte. Eu, poză ? Cred că am și roșit.

— Cînd ajungi la New York, să-ți faci o poză și s-o trimiți la editură. Sau mi-o trimiți mie și le-o dau eu. Să-i spui fotografului să-și pună firma pe ea, în față, să se vadă. Vor fi destui care să se bucure. Dacă nu trimiți poza, să știi că-mi retrag prefața.

Poza am făcut-o pe Broadway, într-un studio care se chema „Blue Bird".

Cartea a apărut în anul următor și am primit primul exemplar cu poșta aeriană. Splendid tipărită, cum de atunci nu am mai avut alta, am luat-o cu mine la o plimbare, seara, prin uriașul furnicar al metropolei, unde mă aflam cu unele treburi. La întoarcere mi-am găsit colegul, cu care împărțeam o cameră de hotel, așteptîndu-mă.

— Ce e prin oraș ?

Eram vesel, foarte vesel.

— Nenorociții ăștia de americani sînt încă insensibili la cultura europeană. De un ceas mă plimb pe Broadway cu o capodoperă sub braț și nu mă ia nimeni în seamă. Nici măcar televiziunea.

— Capodoperă ? a rîs el. Ai și început să ai fumuri.

— Ce fumuri, frate dragă ? Capodopera e aici, pe primele șase pagini.

Peste un an reveneam, temporar, în țară și găseam două morminte, cu țărîna încă proaspătă, în grădina Mărțișorului.

— Vă mulțumesc, domnule Arghezi ! Și mă rog de iertare dacă aceste amintiri vor fi tulburat ceva din îndelungata, sfînta noastră sufletească intimitate. Le-am spicuit de ici și de colo, la statura ceasului de acum. Pentru celelalte e încă prea devreme. Sau, poate, prea tîrziu.

Corneliu Armaşu

DIN AMINTIRILE UNUI REPORTER RADIO-TV

Cu poezia lui Tudor Arghezi, m-am întîlnit pentru prima dată prin anii 50—52, cînd student fiind citeam pe ascuns „Cuvinte potrivite" la Căminul „Sfîntul Andrei" din strada Călăraşi. Volumul trecea din mînă-n mînă, fiecare copiind zeci de poezii, iar discuţiile prelungindu-se pînă noaptea tîrziu. Bucuria lecturii şi a discuţiilor ne-a fost însă brusc retezată de conducerea de atunci a facultăţii, care nu putea permite studenţilor filologi interesul manifestat faţă de un scriitor etichetat „retrograd". Numai intervenţia energică şi curajoasă a lui Ion Dodu Bălan la care s-au alăturat Dan Grigorescu, Valeriu Râpeanu, Modest Morariu, Petre Stoica, a făcut ca unii dintre noi să nu fim excluşi din facultate pentru „vina" de a fi citit pe Arghezi. Hopul fiind trecut, nu peste mult timp au început să apară alte şi alte volume semnate Tudor Arghezi, orele şi serile noastre căpătînd noi străluciri.

În primăvara anului 1955, la îndemnul regretatului profesor G. C. Nicolescu, căruia îi fusesem student la facultate, iar acum îi devenisem coleg la secţia literară a Radiodifuziunii am început să înregistrez pe bandă de magnetofon scriitori contemporani reprezentativi. Nu numai eu, ci şi alţii din redacţie — printre care Dinu Săraru, Julius Ţundrea, Dionisie Şincan, Constantin Vişan. Eu am avut bucuria să înregistrez mai mulţi scriitori : Tudor Arghezi, Gala Galaction, Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Pas, Demostene Botez, Ion Călugăru.

În primăvara lui '54, cu sfiala şi emoţia firească, am aşteptat să treacă 4—5 minute peste ora 8.00 şi am sunat la „Mărţişor". Telefonul s-a auzit prelung, cu un ecou ciudat — pe care curios l-am întîlnit şi mai tîrziu — ori

de cîte ori sunam. ...şi cînd începusem să fiu convins că nu-mi răspunde nimeni şi emoţia mă părăsise, am auzit o voce slabă, uşor tremurată :

— Alo... cine este ?

— Cu maestrul Tudor Arghezi ! De la radio... îl deranjăm dacă se poate ?

— Da, spune dragă.

— Sărut-mîna, vreau cu domnul Arghezi dacă se poate... am repetat de data asta, ceva mai răspicat, adică precizam : pe maestru nu pe doamna o caut.

— Dragă domnule Armaşu, mi-ai pupat mîna de două ori pînă acum. Eu sînt Arghezi şi nu-mi mai spune maestre că nu-mi place, zi-mi domnule.

Şi a continuat cu o uşoară ironie în glas — ironie pe care aveam s-o întîlnesc deseori mai tîrziu, rugîndu-mă să nu folosesc cuvîntul „deranjez" decît acolo unde este cazul, nefiind potrivit după părerea lui la începutul convorbirii noastre.

Apoi a ascultat în linişte ce doream de la dînsul şi, conform înţelegerii, a doua zi la ora 10.00 împreună cu tehnicianul eram la Mărţişor. Urmăriţi de lătrăturile infernale ale celor şapte-opt cîini ciobăneşti care, legaţi din loc în loc, păzeau livada m-am oprit în faţa porţii. Am tras de cîteva ori cu nădejde de sîrma care bănuiam că leagă vreun clopot prins undeva mai departe deoarece nu auzeam nimic. Neînţelegînd ce se întîmplă, am luat o piatră în mînă şi atunci am observat, după urmele lăsate pe poartă că şi alţii înaintea mea folosiseră sistemul.

Curios a fost că şi cîinii s-au liniştit pe loc, şi curînd am văzut un bătrînel venind cu paşi mici spre poartă. Era poetul îmbrăcat simplu. Pe cap avea o bască aşezată, mi s-a părut, cu multă grijă, aş spune chiar cu eleganţă, o cămaşă albă la care am admirat cravata. Puloverul închis cu nasturi mari negri, era la aceeaşi culoare cu pantalonii — gris închis. Îmbrăcămintea contrasta cu o săpăligă mică pe care o avea în mînă şi cu găleata de pămînt care fusese lăsată mai înainte lîngă casă. Totul, înfăţişarea calmă a bătrînului din faţa mea, uneltele de grădinărie, puii de găină care se auzeau în spatele tufelor de flori, hămăitul cîinilor, masivitatea casei, vorbeau despre o gospodărie temeinic durată. Stăpînul ei — care atunci mi-a apărut grozav de bătrîn şi de fragil — simplu fără nici o introducere mi-a întins o mînă mică de om în vîrstă. A zîmbit, şi în ochii limpezi din spatele ochelarilor cu ramă neagră, am simţit prietenie şi căldură. Tot zîmbind, a lămurit lipsa clopotului de la poartă.

— Vezi, cum sînt oamenii ? Mi-au furat clopotul de la poartă ca să-mi dovedească faptul că tîrla mea de cîini nu face nici două parale. Adică, pricepi, ei oricînd îmi pot devasta grădina, dacă vor. Dacă ar lua numai cireşele n-ar fi nimic, dar rup crengile, calcă în picioare zarzavatul... Şi doar ştiu că în fiecare primăvară chem copiii şi le dau fructe.

Avea în voce tonul omului în vîrstă, resemnat, trecut prin necazuri mult mai mari. Ne îndreptam spre casă şi din nou îmi apărea foarte bătrîn. Aproape de uşa de la intrare în casă ne-a întîmpinat cel care fusese cîndva Zdreanţă, acum bătrîn şi el, mergînd nesigur, cu botul în pămînt, nemaiavînd nimic din zburdălnicia cîinelui din poezia cunoscută. S-a învîrtit puţin printre noi, scheunînd.

— De cînd a orbit, Zdreanţă vede cu botul, observă poetul mai mult pentru sine. Du-te băiete la soare — l-a îndemnat mîngîindu-l pe cap, şi cîinele a plecat în zig-zag cu botul în pămînt spre colţul însorit al curţii.

Ajunşi în casă, într-o cameră simplu mobilată, ne-am instalat magnetofonul pe o măsuţă. Nu peste mult timp poetul a revenit împreună cu soţia sa, care ne aducea dulceaţă, cafele şi apă de la fîntînă. Părea mai înaltă şi mult mai tînără decît poetul. Avea un mers hotărît, mişcări precise şi sigure. Vorbea tare făcînd haz pe seama „pupatului" mîinii soţului, precizînd că li se mai întîmplă şi altora. Atitudinea deschisă, prietenoasă şi a soţiei mi-a îndepărtat şi mai mult emoţia aşa că am scos volumul de versuri apărut în „Fundaţia pentru literatură şi artă" şi, dîndu-i-l poetului, l-am rugat să citească ce doreşte „Parcă spuneai la telefon că ai «ales» dumneata poeziile", m-a întrebat, apoi nemaiaşteptînd răspunsul a început să citească „Testament". Au urmat „Din drum", „Melancolie", „Plugule" şi altele.

Lectura mi se părea rece, fără nici o participare. Poetul citea rar, uşor tărăgănat, fiecare cuvînt auzindu-se foarte clar în ciuda vocii mici. Tehnicianul îmi făcea mereu semn să-l rog pe poet să citească mai „tare", lucru pe care nu l-am făcut, bănuind că nu voi avea succes. Am făcut o pauză în care poetul, parcă bănuindu-mi gîndul, ne-a spus că lectura unei poezii nu trebuie ţipată, ea are nevoie să fie simţită. Aş fi fumat o ţigară, dar aveam în minte greaua încercare prin care trecusem nu cu mult timp în urmă, acasă la Mihail Sadoveanu.

La rugămintea mea, G. C. Nicolescu m-a luat să particip la înregistrare, avînd astfel posibilitatea să-l cunosc pe marele scriitor. Aflat împreună cu tehnicianul într-o

cameră alăturată, ascultam emoționat lectura învăluitoare a scriitorului (citea din „Frații Jderi") și fără să-mi dau seama am aprins o țigară. Imediat Mihail Sadoveanu s-a oprit brusc din citit și apoi n-a mai scos nici un cuvînt spre disperarea lui G. C. Nicolescu și a noastră evident. Stătea masiv în fotoliu, așa cum l-a surprins maestrul Baba și se uita mustrător peste noi, de parcă nici nu ne-am fi aflat în fața lui. Cînd a început din nou să citească, tot fără a spune vreun cuvînt — niciodată n-am să știu cît a durat muțenia, zece minute, douăzeci, o oră — am răsuflat ușurați. Crezusem că tăcerea lui nu va lua sfîrșit niciodată. Cu gîndul la gafa relatată, nu mai îndrăzneam nici să cer voie să fumez, cînd am auzit vocea tărăgănată a poetului întrebînd :

— Fumezi, domnule Armașu ?

— Da, am răspuns precipitat.

— Hai, să facem o pauză și să fumăm. Ne-a oferit țigări povestindu-ne că fumează „ca țiganii de la 15 ani". Apoi, a luat un piramidon și tot zîmbind spunea că tot cam de pe atunci de cînd a început să fumeze înghite și „hapuri", cel puțin „două vagoane" și tot are dureri de cap. A început apoi din nou să citească „Lumină lină", „Creion", „Inscripție pe o ușe", „Caligula" și altele. A urmat altă pauză. Profitînd de momentul de odihnă, la întrebarea poetului ce scriitor am mai înregistrat i-am spus că la Iași pe Mihai Codreanu și Otilia Cazimir, relatîndu-i două întîmplări. Mihai Codreanu a luat microfonul în mînă și pipăindu-l cu grijă mai multe secunde, l-a așezat cu sfială pe masă exprimîndu-și mirarea cum un aparat care seamănă cu un cap de șarpe, rece și tăcut, poate reda vocea omenească. După înregistrare, poetul ieșean ne-a cerut insistent tot felul de amănunte privind tehnica imprimării vocii pe banda de magnetofon și, probabil puțin mulțumit de explicațiile noastre, a luat din nou microfonul în mînă și, la sfîrșit, ascultînd banda ne-a spus : „Am înțeles, că mi-ați furat vocea pentru totdeauna, dar nu știu cum".

— Vedea mult mai mult, decît noi Mihai Codreanu, l-am auzit pe poet zicînd ; apoi ne-a povestit că l-a cunoscut personal și că-l apreciază foarte mult. Dar Otilia Cazimir, ce mai face ? N-am mai văzut-o de multă vreme, s-a interesat.

Plin de importanță că pot și eu povesti ceva care-l interesează pe marele poet, i-am relatat atunci istoria cu

pălăria. Poeta ne-a primit bucuroasă în locuința sa din strada Bucșinescu, modestă, doar două cămăruțe și un antreu. În toată casa erau flori, puse peste tot, pe birou, în bibliotecă, pe fereastră, pe scaune. Am așezat microfonul pe birou rezemat de un vas cu flori și poeta a pornit lectura. A citit o poezie, două, apoi tehnicianul intrigat a început să caute întrebător în dreapta și-n stînga. În sfîrșit, în spatele unui ghiveci cu flori se afla un ceas tip CFR pe care noi nu-l văzusem, fiind mascat de flori, și care cu tictacul lui ne încurca înregistrarea. Vrînd să-l dea la o parte, poeta a spus un *Nu* categoric. Eu atunci crezînd că am găsit ideea salvatoare, am luat o pălărie, a tehnicianului, și am acoperit ceasul. Poeta s-a ridicat imediat spunîndu-ne printre lacrimi că nu mai putem înregistra azi. Cînd am revenit a doua zi, ceasul dispăruse din cameră iar poeta era din nou bine dispusă. Am înregistrat multe poezii și amintiri de la „Viața Românească" privind debutul ei, prietenia cu Ibrăileanu, Mihai Sadoveanu, Topîrceanu, Codreanu, Demostene Botez, Panait Istrati și alții. La terminarea activității mele, la o cafea în curtea plină cu flori, poeta mi-a spus că ideea mea de a astupa ceasul cu pălăria era gestul obișnuit al lui Top (evident Topîrceanu) care cum intra în cameră spunea, aruncînd cu precizie pălăria peste ceas : „Să oprim timpul, Otilia." Tudor Arghezi a zîmbit discret și în acea zi de primăvară a anului 1955 în privirea poetului un reporter de radio a întîlnit și nu i s-a părut, o umbră de tristețe. Întrebat dacă am citit ce a scris dînsul despre Otilia Cazimir și George Topîrceanu am recunoscut că nu, și peste ani cînd mi-au căzut în mînă portretele creionate, cei doi erau de mult și ei în lumea umbrelor, alături de Top, cel care încercase într-o casă din Iași să oprească timpul.

...Trecuseră cîteva ore de cînd eram la Mărțișor, dar poetul nu numai că nu obosea, ci treptat parcă întinerea, nu mi se mai părea atît de în vîrstă ca la început. Cînd am ajuns însă la poezia „De-a v-ați ascuns" am simțit cum vocea poetului, pe măsură ce citea, se îneca tot mai mult. Ajuns la strofa :

„Voi, creșteți, dragii mei; sănătoși,
Voinici, zglobii, cu voie bună,
Cum am apucat din moși strămoși.
Deocamdată, feții mei frumoși,
O să lipsească tata vre-o lună"

deodată, spre uluiala mea, a început să plîngă. A plîns încet, calm, ca un om bătrîn, lovit de o mare năpastă, dar care înțelept știe că nu este nici un leac. Nedumerit, nu știam ce să fac. Banda de magnetofon înregistra mai departe aceste momente de mare intimitate la care eram martor fără voia mea. „E stupid ce s-a întîmplat... Poezia nu e un robinet, îi dai drumul și curge..." a mai zis poetul, apoi dezmeticindu-mă am oprit pelicula care apucase să înregistreze aceste clipe unice.

Cel care și-a recăpătat buna dispoziție a fost poetul, care a terminat lectura poeziei, apoi a trecut la altele.

Am mai revenit cîteva zile la rînd, înregistrînd și alte poezii, avînd de data asta grijă să nu-i mai răscolesc sensibilitatea-i atît de puternică. Cu toate acestea la „Cîntec pentru adormit Mitzura" din nou a izbucnit în lacrimi. Și-a revenit însă repede și mi-a zis — mai în glumă, mai în serios — că eu îl fac să plîngă. Și într-adevăr — evident, cu totul fără voia mea — s-a mai întîmplat odată — peste ani, prin 1965, cred, primăvara. Eram cu poetul și cu Baruțu pe una din aleele din parcul Privighetorilor, la Băneasa. Fusese o iarnă grea și eu neavînd ce face i-am povestit ceea ce auzisem, că mai multe căprioare nu au putut ieși din nămeți, și oamenii le-au găsit degerate după topirea zăpezilor. Poetul s-a uitat lung la mine, m-a întrebat dacă-i adevărat și la răspunsul meu afirmativ, ochii i s-au umplut de lacrimi.

Cu prilejul apariției volumului „1907", în anul 1955, la sfîrșit sau la începutul lui 1956, m-am înfățișat cu magnetofonul din nou la „Mărțișor". Rugîndu-l să citească printre altele „Doină pe fluier" a întrerupt lectura de două ori corectînd pe volumul pe care-l am („Editura tineretului 1955") două greșeli de tipar :

La pag. 32

„Mii de oameni cu topoare
Hotărîți să ne omoare"

versul subliniat este omis, iar la pag. 33, versurile :

„La un ochi c-un ochelar,

poetul a corectat *La un ochi cu ochelar*. Corectînd greșelile a zis cu năduf : „Cît îi iubesc eu pe tipografi și uite ce năzdrăvănii fac". Apoi nu exagerez deloc, deosebit de mîndru mi-a spus că are carnet de tipograf și că el cu Baruțu au scos cărți în tipografia lor.

Am relatat aceste momente, mărturisesc cu multă reținere, dar am socotit că este de datoria mea ca unul care

le-am trăit să le redau, celor care vor să cunoască din personalitatea poetului cît mai multe.

Am stat în preajma poetului de mai multe ori. Anii au trecut, dar mai aud ca un ecou îndepărtat vocea lui așa cum mi-a rămas în amintire : subțire, mică, ușor tărăgănată, ironică și totodată deosebit de clară.

Acum cînd mă gîndesc să închei evocarea îl aud parcă spunînd :

— Cel mai bun recitator din Eminescu este Ludovic Antal. El simte poezia nu ca Vraca. Eu l-am auzit pe Vraca spunînd „Darius a lui Ispas" în loc de Istaspe...

Și rîdea încet.

— Nu-i adevărat, eu l-am admirat și stimat pe Nicolae Iorga. Totdeauna l-am prețuit. Cînd n-a avut dreptate am scris, asta-i altceva. Iar soția continua : „Știi că la moartea lui Iorga a plîns ore în șir ?"

— Cea mai frumoasă mînăstire din Moldova e Dragomirna. Să te duci, domnule Armașu, să o vezi și să o filmezi. Du-te cu Baruțu, că el o cunoaște, am fost împreună de cîteva ori.

— Eminescu a fost cea mai mare minte a acestui popor.

Alexandru Balaci

ACVILA AMINTIRII

Taci. Nu te mişca.
Din întunericul meu s-a deşteptat
Şi zboară-n văzduhul înstelat
Acvila amintirii.

Aceste magnifice versuri ale *Deniei cu clopote* îmi răsună totdeauna în evanescenţa fosforescentă a plutirii spre noaptea înaltă cînd gîndurile mele se îndreaptă către Tudor Arghezi. Sînt şi acuma, după trecerea unui ciclu fatidic de unsprezece ani, de cînd l-am văzut ultima dată în universul îngust al camerei în care a murit, dintr-odată secerat ca cei drepţi, cu ochii dilataţi de taine şi de tristeţe. Am îndrăznit în zorile ultimei zile a lui să-l întreb despre semnificaţia morţii pe acela care trecuse de acum pe apele lumii departe. Nu am primit nici un răspuns, nici atunci, nici astăzi cînd acvila albastră a amintirii a crescut imensă, acoperind cu aripile ei întregul răsărit.

Cum aş putea, acum, în atît de palide şi nesemnificative cuvinte, să evoc pe cel de-al doilea munte magic al poeziei româneşti, lîngă care am avut înaltul privilegiu de a sta, asistînd la cea de a doua splendidă înviere a sa :

„Nu-s prin urmare-nstrăinat
Pe totdeauna de trecutul meu
Mai e nădejde, mai e mîngîiere,
Mai colindă o umbră albă prin tăcere"

Niciodată Tudor Arghezi nu se va înstrăina, nu va fi uitat, marea lui umbră albă va interfera, tutelar, orice mărturisire a spiritualităţii româneşti, totdeauna cople-

şind de emoţie pe aceia care îl vor evoca, înscriindu-l între marile faruri de veghe ale poeziei.

Atunci cînd ne-am apropiat, în adolescenţă, de versurile sale, am fost fascinat, în primul rînd, de etapele itinerariului său, de la anii primului simbolism macedonskian la perioada de claustrare în solitudinea creatoare a mînăstirilor, la călătoriile din Franţa şi Elveţia, cu erupţia primă a versurilor sale, pe care, în 1910, prietenii săi, Gala Galaction şi N.D. Cocea aveau să le salute, cu entuziasm, încredinţaţi pe deplin că aparţin „poetului celui mai revoluţionar al timpurilor noastre". Creaţia lui era pentru noi a unui mare spirit neliniştit esenţial, a unui înger rebel care nu se mai putea înălţa la cerurile îndepărtate, tîrînd în pulberi luminoase, marile aripi frînte. Înţelegeam atunci bătaia la marile porţi de mister ale lumii, fiorul profund care putea să interfereze undele neliniştite ale alienării agnostice, ecoul de bronz al întrebărilor fără răspuns. Îmi plăcea, ca cineva care începuse să cunoască rudimentele literaturii italiene, să cred că Dumnezeul poetului român nu păstrează numai caracteristicile arcane ale metafizicii, ci că se învecinează panteistic, cu divinitatea lui „poverllo di Cristo" cel logodit cu „Madonna Povertà", San Francisco d'Assisi, acela care cînta, în cele mai directe versuri, pe „fratele soare" şi pe luminoasa „soră luna". Am mai făcut această afirmaţie : veghea neliniştită arghezian ă a modernismului său pendulează între credinţă şi negaţie, între polii îndoielii şi dorinţei de a afirma, între starea titanică a omului care poate respinge concepţia mistică a unei nebuloase entităţi metafizice exilată în ceruri îndepărtate şi reci, şi freamătul de ape clare şi umile ale rugăciunii în asceză. Coexistă permanent ipostazele stării de candoare a copilăriei în care imaginile sînt dilatate infinit de ochi plini de mari mirări, cu peregrinarea care se opreşte totdeauna în faţa marilor porţi care închid mistere şi la care orice bătaie este zadarnică.

Pentru noi atunci, în *Flori de mucigai,* care a izbit atît de puternic în conformismul spiritual, putea să fie surprinsă o dilatare a poeticei enunţată în *Testamentul,* arghezian, o sete de real şi de concret, care, desigur, nu exclude starea fantastică, echivalentă de atîtea ori, cu poezia şi cu visul. Infernul arghezian nu este cel dantesc şi el nu îndepărtează speranţe. Infernul arghezian este un infern social, în care toate elementele vibrează îndelung de presimţirea unor cutremure viitoare.

A venit războiul în care adolescenţa noastră s-a maturizat brusc. Şi ne plăcea, în anii aceia grei, să purtăm, ca

o emblemă, versurile protestatare ale lui Arghezi. Așa erau *Flautul descîntat,* expresie clară a neaderării artei la regimurile asupririi. *Cîntecul de faur,* în care marele poet stigmatiza, cu cuvinte de foc, la stîlpul infamiei, pe pseudo-artistul devenit unealta tiraniei, veștejind toate minunatele daruri ale firii și ale vieții. În anii aceia aspri, de fier și de sînge, au fost publicate și versurile unor fabule sapiențiale ca poemele *Cînd veniră, Altădată, Nu-nțelegeam,* în care sînt conturați rembrandtesc, cu expresii voit patriarhale, cu întorsături stilistice și lexicale de rezonanța cronicilor și a Bibliei, „furii" care au pătruns și au cotropit liniștita ogradă, simbolică, a țăranului muncitor. Și va fi stat lîngă Tudor Arghezi (am mai scris-o) în anul acela, 1941, luminoasa umbră a lui Mihai Eimenscu, vor fi răsunat vastele ecouri de avertisment calm ale lui Mircea din *Scrisoarea a III-a,* în finalul poemului arghezian în care „furii", cotropitorii sînt sfătuiți, cu liniștea profundă a aceluia căruia îi aparține integral dreptatea, să părăsească „izvoarele și țara" dobîndite cu „sufletul și pieptul" de locuitorii ei de veacuri, țara care nu se poate înstrăina cu nici un preț de pe lume.

Aceste versuri „esopice", publicate uneori trunchiat sau circulînd în manuscris, erau strălucit completate de *Biletele de papagal,* de pamfletele scrise, ca acea capodoperă a genului intitulată *Baroane,* expresia cea mai directă a protestului poetului și care avea să-l ducă în lagărul antifasciștilor de la Tîrgu-Jiu.

Detențiunea între sîrmele ghimpate a fost fecundă literar și, într-un ciclu al anului 1943, vibrează imensa, nesfîrșita durere a poporului aservit, peisajul halucinant, de dezolare al țării pustiite. Poetul a devenit cronicarul direct al acelor cumplite vremi, prozodia sa amintește lamentațiile largi ale bocetelor populare dar cu frînturi, în care izbucnește violent protestul, ca în *Apocalips,* în care poetul zguduie putredele coloane ale unui templu profanat, identificat cu orînduiri trecute. Aci se pot descifra și alte sensuri noi, în echivalarea între omul creator și demiurg, preanunțînd noua orientare a poeziei argheziene în al cărui centru de vibrație se va afla de acum înainte, omul faber, liberul creator al vieții și al istoriei.

Așa se profila pentru noi Tudor Arghezi, comparabil cu Mihai Eminescu, îngemănați în același binom astral, luminînd pămînturile armonice ale României. Niciodată arta argheziană nu a fost un joc secund, nu a fost evadare în turnurile înalte ale alienării și nici act creator gratuit. Halucinația și grotescul au fost o ramă în care se înscriau

liniile viguros trasate ale „semnelor" vieţii transfigurate în atelierul de frumuseţi al poeziei.

De aceea, anii de neaderenţă a unui dogmatism rigid la „pulberile de fum", la seninătatea şi căutarea armoniei pierdute a visurilor lui Arghezi, hiatusul impus apariţiei şi nu creaţiei care a continuat să fie fecundă, au însemnat pentru noi o neliniştе continuă, o izbire de ziduri invizibile.

Dar Mărţişorul continua să existe în sufletele şi mintea tuturor celor îndrăgostiţi de poezie ca simbolul zborului înalt către zonele libertăţii spirituale. Acolo nu putea să trăiască decît cu intensitate acela care se ridicase împotriva limitării zborului uman, care nu putea să fie un resemnat. Acolo se trăia într-o imensă combustiune interioară, meditînd împotriva dogmatismului care căuta să sacralizeze, împotriva tuturor predicilor formal retorice, împotriva instrumentalizării. Arghezi era un afirmator al adevărului transfigurat de harul inefabil al marelui său talent. Existau pelerinaje meditative către incinta mirifică, către patrulaterul magic al atolului de frumuseţe care era Mărţişorul, edenul poeziei româneşti contemporane. Starea de mesager al spiritualităţii profunde româneşti a lui Tudor Arghezi nu a încetat niciodată. El era aidoma aezilor antichităţii care-şi intonau versurile, cu vocea lor gravă atunci cînd scrisul nu avea încă magica facultate a timpurilor Galaxiei Guttemberg. El nu a renunţat niciodată, pe întregul său arc existenţial la nobila investitură spirituală de a fi veriga de aur a lungului lanţ al conştiinţei româneşti, profundul, sensibilul ecou al contemporaneităţii sale. Nu a fost un foc solitar, ci un astru care şi-a revărsat lumina asupra tuturor celor care aspirau spre magia poeziei.

Nu vom uita niciodată ziua din aprilie 1955 cînd Miron Constantinescu, vicepreşedinte al guvernului, mi-a comunicat că s-a hotărît să fie marcată împlinirea a 75 de ani de la naşterea lui Arghezi, a cărui înaltă artă el o preţuia în toate structurile profunde ale spiritualităţii sale. După ani de tăcere, vocea clară încărcată de gravitate şi de frumuseţe a marelui poet trebuie să se facă auzită cu toată intensitatea ei. Am primit sarcina ca să fac să apară în cadrul Editurii de stat pentru literatură şi artă (ESPLA) un volum care să sublinieze reluarea cursului scrisului public arghezian, apt acest volum să intereseze şi pe aceia care mai păstrau în amintirea lor, accentele de defăimare ale unor articole, aruncate acum la coşul de hîrtii al istoriei literaturii. Atunci l-am vizitat pe Arghezi, l-am cunoscut

îndeaproape pe omul care încarna poezia, pe pragul vîrstei care-mi părea ameţitoare, de aproape opt decenii. El era însă ca şi Ungaretti (care mă atrăgea atît şi cu care s-ar putea întîlni pe itinerarii spirituale), doar tînărul care putea să aibă de patru ori cîte douăzeci de ani ! I-am ascultat freamătul continuu, în perpetuă vibraţie, grava lui voce care evoca alternanţa anotimpurilor şi inexorabila tăcere. Am fost adînc emoţionat să-mi dau seama de extraordinara suavitate a profundului martor şi confesor al omului şi al istoriei româneşti, să cunosc forţa elementară a cuvîntului său, strigătul unanim, sensibilitatea îndurerată, marea dragoste pentru familie şi universul său domestic, modulaţiile noi, aderarea sa la realitatea perenă a vieţii. O dată mai mult, ca şi în cazul estetic al lui Ungaretti, am avut impresia că marii poeţi „suferă" şi „strigă pentru toţi". Am „lucrat" împreună, în după amiezile unui aprilie solar în paradisul grădinei Mărţişorului la volumul *Pagini din trecut*. Pentru a da o altă dovadă de semnificaţia entuziasmului de a-l reavea pe Tudor Arghezi în librării, transcriu din *Caseta tehnică* a volumului de aproximativ cinci sute de pagini — Responsabil de carte, B. Elvin, Tehnoredactor, S. Alexandrescu-Toscani, corector M. Ştefănescu. Dat la cules — 11 V 1955, Bun de tipar — 14 V 1955. Tiraj 22 000 + 3 100 ex. etc. Iată aşadar, o carte de 500 de pagini într-un tiraj de 25 000 exemplare apărute în numai trei zile prin cinstea tipografilor de la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii".

Pe această carte el mi-a scris o dedicaţie care este pentru mine justificarea unei activităţi de editor, care are şi semnificaţia unui document de istorie literară ce merită să fie cunoscut.

„Domnul Alexandru Balaci, înzestratul cu felurite sfinte haruri, are şi pe acela, că ştie să scoată la lumină şi morţii subiectivi, peste care au aruncat, gunoaie şi imondice toate lopeţile autorizate.

De înviere, îngăimatorul crîmpeielor de faţă îi răspunde, cu o vastă însufleţită îmbrăţişare, că morţii nu sînt întotdeauna uituci.

21 mai 1955 T. ARGHEZI
Mărţişor

Sincronic, peste exact un an, avea să-mi scrie pe acel complex poem cosmogonic, *Cîntare omului*, o dedicaţie în versuri, pe care o reproduc, cu sfială, doar pentru a sub-

linia excepţionala suavitate a celui care ştia să modeleze versurile ca adierea uşoară care înclină fragilitatea crinilor :

„Carte, vreai să fii frumoasă,
Fir curat de chiparoasă.
Că ţi-a dat de sus lumină
Să te-nalţi şi să te-mbraci,
Mulţumeşte-i şi te-nclină
Alexandrului Balaci.

21 mai 1956
Mărţişor

T. ARGHEZI

Dar Arghezi avea să fie restituit integral în Ediţia de *Versuri* publicată pe hîrtie velină biblie, avînd drept responsabil de carte pe Liviu Călin. Peste puţini ani, marele său admirator şi prieten, poetul Ion Bănuţă, avea să iniţieze monumentala ediţie în zeci de volume, menită să ofere culturii româneşti, întreaga, complexa statură a celui de-al doilea munte al poeziei româneşti.

După apariţia *Paginilor din trecut,* Arghezi începuse să frecventeze cu regularitate ESPLA, ţinîndu-ne ore întregi de neuitat, sub vraja verbului său. Era un povestitor extraordinar, impresionant prin facultatea fantastică a memoriei, prin conturarea precisă a personajului descris, a faptului de viaţă şi de artă, redat cu o putere plastică parcă tridimensională. Istoria literaturii contemporane româneşti era comentată de cea mai autorizată voce a spiritualităţii sale. Cît am regretat că nu am putut să imprimăm pe bandă magnetică impresiile sale de o senină luciditate dar nu lipsite de patos. Pentru că Arghezi iubea cu intensitate oamenii, şi violenţa sa pamfletară se îndrepta numai împotriva acelora pe care nu-i considera demni de înaltul cuvînt, om. El considera că intelectualii trebuie să colaboreze totdeauna pentru salvarea demnităţii umane. Deceniul care s-a scurs pînă la trecerea sa în istorie a fost marcat de înclinarea către toate problemele care agitau contemporaneitatea. Este falsă imaginea acelora care-l situează pe Arghezi în incinta senină a Mărţişorului dincolo de tumulturi. El dorea să cunoască totul şi să participe, exaltînd pe omul liber, pe descendentul lui Prometeu. Trecerea sa spre noul umanism, spre noua viziune a omului şi a istoriei, nu este un „compromis ideologic" al marelui scriitor, ci rezultanta de apogeu a unei existenţe

intense, care nu aducea, desigur, încă, rezolvarea definitivă a tuturor neliniştilor existenţiale.

Îi plăcea mult să călătorească şi a revăzut Geneva tinereţii sale, alături de „tribul" său, Parisul, Germania ori Austria.

Păstrez între mărturiile mele cele mai emoţionante scrisorile sale din peripluri spirituale dintre care, pentru a demonstra vioiciunea excepţională a spiritului cel mai lucid al poeziei contemporane româneşti, aş vrea să reproduc una, transmisă din Moscova* (duminică, 9 septembrie, 1956).

Iubite domnule Balaci şi dragă Patron,

*Sper să vă fi ajuns o carte poştală fotografică expediată după sosirea delegaţiei la puii cloştii * şi la icoanele de aur ale Maicii Preciste Maria. De astădată utilizez plicul, ca să vă şoptesc că mi-e dor adevărat. Dacă nu v-aş arunca în avion cîteva slove aş continua să simt un gol neîmplinit.*

Pornind din gara Mogoşoaia pe o zi frumoasă, cum am apucat puţine la Moscova, Leningrad şi Peterhof, tovarăşii Chivu Stoica şi d-na Constanţa Crăciun mi-au repetat sfatul să mă odihnesc şi să mă caut. De căutat am căutat să mă caut. La monumentala policlinică a Kremlinului am fost întors pe toate părţile şi ceva mai mult de către numeroasele Doamne medice, în fel de fel de servicii şi la tot soiul de aparate, şi mă întorc la domiciliu documentat ca un fosil.

Dar tratamentul e identic cu cel recomandat în gara Mogoşoaia. Ar fi trebuit să mă internez într-o casă de odihnă. Iarăşi halate albe, spital, termometre, ciocănituri în spinare şi coaste. Mi-e oroare de medicină, de pat, de odaie, de cadavrul meu. Aştept să mă odihnesc în Bucureşti.

De altfel, cum aş fi putut fugi de marele spectacol în care trăiesc de o lună de zile toţi actorii sufletului meu, încremeniţi ? Am băut din el, cît am putut mai mult, horcăind, cu toate tulumbele mele.

Aş fi vrut să mai fac două zile şi nopţi obositoare, pînă la Odessa, să ne examineze şi Filatov după atîţia secunzi şi terţi. Încet, încet, ochii şi ai Paraschivei şi ochiul meu, cît mi-a rămas, încep să ne lase. Dar Filatov a plecat undeva în vacanţă şi la 90 de ani nu mai pare dispus să primească.

* Făcea parte din delegaţia de oameni de cultură care au adus de la Moscova o parte din patrimoniul artistic, încredinţat autorităţilor ruseşti, spre păstrare, în timpul primului război mondial.

În cîteva zile vă telefonez din Mărţişor.
De fapt nu v-am scris decît ca să vă îmbrăţişez şi să sărut în mijlocul ei o frunte dăruită.

T. ARGHEZI

În rîndurile mele, palide, am încercat să subliniez profunda sensibilitate şi suavitate a marelui poet, înclinarea sa către oameni, cu atîta bunăvoinţă şi înţelegere, neconsiderîndu-se niciodată un mandarin închis în turnuri de fildeş, ci un creator animat de o vastă generozitate intelectuală, de o raţională deschidere către lume. El a considerat totdeauna literatura, în ale cărei facultăţi a avut totală încredere, aptă să transforme destinul omului, să modeleze condiţia umană, să accelereze mersul ireversibil al timpului. El a respins retorica, săpînd în durele zăcăminte ale vieţii, ale memoriei, ale chinului, chemînd spre arta verbului, spre poezie, spre valorile perene ale spiritualităţii româneşti.

Eugen Barbu

„AVEA O PRIVIRE DULCE, BINEVOITOARE, RÎDEA FRUMOS..."

Prin clasa a VII-a de liceu, aveam un profesor de română destul de cumsecade şi naiv, care, ajuns la capitolul poezia română modernă, ne-a predat despre poezia lui Tudor Arghezi după un celebru manual, care va rămîne în istoria prostiei un monument, semnat de Georgescu Cocoş, umorist, director al revistei *Veselia* şi ilustrat de Neagu Rădulescu, (un talentat caricaturist), se pare la îndemnul unui mare istoric care avea mari calităţi, dar şi mari ranchiune faţă de cei cu care se lupta în cîmpul literar. O asemenea imprudenţă poate să lase unor elevi cruzi o impresie definitivă în gustul pe cale de formare şi să distrugă pe un poet, cel puţin în mintea acelora care sunt astfel „drogaţi" (cărţoaia avea versuri, epigrame, parafraze şi, mai ales, năstruşnice caricaturi). Pentru unul care, încă de la 11 ani, credea că se pregăteşte pentru o carieră literară, acest atentat era un act dezgustător. O scurtă altercaţie între cel care semnează aceste rînduri şi profesorul său s-a terminat cu o scoatere din clasă a subsemnatului. Nu amintesc acest lucru pentru a-mi acorda merite pe care nu le am, dar peste abia cîţiva ani, un alt articol, rămas şi el celebru, în aceeaşi istorie a prostiei omeneşti, intitulat *Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei* şi semnat de fiul unui Neica nime, pe deasupra şi academician, mă îndurera profund. Unul dintre cei mai mari poeţi ai literaturii noastre era răstignit cu aceeaşi uşurinţă şi, încă, într-un ziar de mare tiraj, tocmai pentru că talentul său pusese în umbră plutoanele de poeţi mediocri ce se zbăteau ca nişte omizi să dărîme marele copac arghezian. Şi, într-adevăr, o vreme Tudor Arghezi a dispărut din paginile revistelor, iar cărţile lui mai vechi au ajuns să fie vîndute pe sub mînă la suprapreţ. În consecinţă mulţi poeţi

tineri din acele vremuri de tristă amintire au fost siliți să-și facă educația poetică după slovele chinuite ale lui A. Toma. Această diversiune enormă, această corcire a gustului, executată cu o răceală înfiorătoare, a costat ratarea multor poeți în formare și urmele acestei diversiuni se simt încă și astăzi, mai ales în manualele noastre școlare.

Pe Tudor Arghezi îl văzusem pentru prima oară pe scena Atheneului Român ținînd o conferință despre Eminescu în fața unei săli pe jumătate goale. Îmi era dat să-l cunosc personal într-o toamnă, într-unul din anii exilului său interior, în Mărțișor unde, împreună cu doi poeți îi adusesem doi saci cu făină. Urcasem niște uliță cam de țară, din fața Văcărești lor, cărînd în spinare ofranda celui care strînsese de pe micul său loc de lîngă Băneasa grăunțele ce mai tîrziu fuseseră măcinate și ajunseserăm în fața unei porți la care trebuia să bați sau să faci să miște un clopot ce anunța gazda că i-au sosit oaspeți. Ne-a deschis un fel de podgorean cu ochelari, îmbrăcat într-o cămașă albă și niște nădragi negri, prinși cu cozondraci, înconjurat de cîini făcînd o larmă nesfîrșită, pe care abia i-a potolit. Omul avea o privire dulce, binevoitoare, rîdea frumos. Am uitat eu sau mi-am închipuit, dar parcă trăgea tabac dintr-o țigară, măsurîndu-ne pe rînd pe fiecare. Pe autorul darului îl știa mai de mult, erau prieteni. Noi eram numai doi cărători de saci care păcătuiau în timpul liber cu muzele. Ne-a interogat pe rînd. Și pe mine ideea că stau de vorbă cu autorul *Testamentului* și al *Icoanelor de lemn* mă paraliza. Nu sunt un tip oral (și am rămas mi se pare astfel, deși mi s-au mai descleștat fălcile între timp). Ajuns acasă, mi-am zis că-i făcusem impresia unui idiot sau a unui înapoiat mintal.

— Ce scrii ? zicea el, și mai alunga cîinii aceia, între care, mai tîrziu, mi-am închipuit că-l identificasem pe *Zdreanță*, cel cu ochii de faianță. Și eu am bîlbîit :

— Romane...

— Romane ? se mira el cu glasul acela cuvios de monah. Și iar mă mai măsura și mie mi se părea că îi stîrnesc o milă nedisimulată și mă roșeam, și loveam cu pantoful în țărînă, și-mi ziceam că mai bine mă hărtăneau cîinii ăia de la poartă, ca să fug la vreme și să nu mai mă las supus dulcelui interogatoriu.

— Și ce fel de romane scrii ? mai întreba el.

Și eu, ca fata mare la măritat :

— Romane de dragoste...

— Romane de dragoste ? ! Ia te uită ! Ce spui, domnule... !

Şi se întorcea spre mai vîrstnicul nostru prieten care, şi el cu o voce dulce, îl cădelniţa :

— Ce să spun, maestre ? scriu copiii romane de dragoste...

— Mai bine ar face dragoste, decît să scrie, rîdea Arghezi, uitîndu-se în jur, să nu-l audă coana Paraschiva sau fiica sa care, probabil, că se găseau pe undeva prin apropiere, în livada de pomi a Mărţişorului.

— Şi ce-aţi adus dumneavoastră în săcuşorii ăştia, pudraţi ca nişte cocoane ? mai întreba şiretul personaj care se juca cu noi precum se juca cu mîţele sale în *Ţara de Kuty*.

— Ce să aducem, maestre ? zicea mai vîrstnicul, „Mălăieş în călcăieşi"...

Maestrul se făcea că nu înţelege şi, cu o curiozitate felină, scoţînd un cosor de nu ştiu unde, dezbumba peceţile sacului, vîrînd, ca pisica, mîna lui fină şi mică în pulberea albă ca neaua.

— Tii ! se mira, cu un glas subţire, piţigăiat, dîndu-şi cu pudra de grîu pe obraz şi pe buze, dînd sărutări pîinii viitoare, cu o perfectă gesticulaţie de actor.

Mai mult memoria mea nu reţine. Arghezi ne-a dat cîte o dulceaţă şi cîte un pahar cu apă rece din fîntîna lui oltenească, cu roată, dacă mai ştiu bine. De dincolo de gard se auzeau strigăte de copii şi un glas femeiesc, al Paraschivei, se vede treaba, smonea tîlharii în pantaloni scurţi.

— Uite aşa, am n-am treabă, trebuie să stau aici, să păzesc cu nevastă-mea şi cu copiii grădina. Dracii ăştia de ţînci, din primăvară şi pînă-n toamnă, cu ochii pe pomii mei, să-mi fure roadele ! Din asta trăiesc ; vînd cireşe şi ce mai iese ! E cam puţin...

Cred că tăcusem foarte mult toţi patru, ascultînd zborul vrăbiilor pe sub streşinile acelei case reci în care nu intrasem, din sfială, pentru că pe un om ca Arghezi nu trebuia să-l tulburi. Şi, după un ceas şi mai bine ne-am retras însoţiţi de aceeaşi ceată de cîini care de data aceasta se gudurau pe lîngă picioarele noastre. I-am strîns mîna şi l-am lăsat în pacea grădinii sale în care n-am mai călcat niciodată pînă atunci.

Mai tîrziu, cînd se mutase în casa frumoasă de lîngă Piaţa Aviatorilor, plimbîndu-mă singur, ne-am întîlnit din întîmplare. L-am salutat pînă-n pămînt. Mi-a răspuns. Era însoţit de Paraschiva, soţia sa, căreia i-a spus :

— Dumnealui ne-a adus odată nişte făină în Mărţişor, cu... — şi i-a numit pe ceilalţi doi. Mai ţii minte ?

Şi pe urmă, întorcîndu-se spre mine :

— Mai scrii romane de dragoste ? şi a rîs iar pişicher, ca prima dată.

— Mai scriu, maestre...

— De ce nu-mi faci o vizită ?

— Am să vă fac.

Dar nu m-am ţinut de cuvînt, dintr-o decenţă pe care o regret acum. Odată, Călinescu îmi făcuse aceeaşi invitaţie în faţa porţii sale. Şi n-am urmat-o. Am rămas cu oroarea de a tulbura pe marii oameni, dar am păgubit foarte mult. I-aş fi cunoscut mai bine pe amîndoi şi poate că acest capitol ar fi fost mai lung...

Alexandru Brad

„TINERE, ASTA N-AM SPUS-O EU"

Aş vrea să fac, din capul locului, precizarea că aşezarea acestor rînduri sub genericul rubricii „L-am cunoscut pe Tudor Arghezi" mi se pare, cel puţin mie, oarecum nepotrivită. De ce ? Înainte de toate fiindcă ele nu se încadrează, stricto senso, în nota de intimitate care răzbate din evocările publicate de „Luceafărul" pînă acum. Apoi, pentru că eu doar l-am văzut sau l-am întîlnit pe Poet, ce-i drept, de mai multe ori, dar numai de trei ori am avut fericirea să-l aud vorbind foarte de aproape şi pentru mine. Dar, trebuie recunoscut, nu-i puţin lucru să ai prilejul, să stai faţă în faţă de trei ori cu un om de geniu, cum a fost Tudor Arghezi.

În primăvara anului 1964, într-o după amiază de mai, stăteam cu o fată, soţia mea de-acum, pe o bancă din parcul pe locul căruia s-a construit apoi Televiziunea română. Eram aşezat cu spatele spre direcţia din care fata mi-a spus la un moment dat că vine o pereche de bătrînei. „Să fie sănătoşi", i-am răspuns, oarecum enervat de preocuparea ei de a se abate de la subiectul discuţiei noastre. Şi, de-odată, numai ce ne trezim cu Tudor Arghezi şi doamna Paraschiva, trecînd, la braţ, prin faţa noastră. Dîndu-mi seama cine sînt, am simţit că nu mai am nici o fărîmă de forţă în mine. Emoţia, atît de puternică, îmi tăiase genunchii. Am sărit, totuşi, în picioare, ca un apucat, şi instinctiv şi fata, încît soţia poetului, care era pe partea dinspre noi, a tresărit de-a binelea. A întors capul oprindu-se şi oprindu-l o clipă şi pe Arghezi : „Bună ziua", am mai putut eu rosti cu o voce care parcă nu era a mea. „Mulţumim", a răspuns, zîmbind înţelegător, doamna Paraschiva, dîndu-şi seama probabil, după emoţia care se putea citi pe faţa mea, că nu eram un răufăcător. „Ce tineri

sînteţi..." l-am auzit pe Arghezi. Apoi tot vocea lui : „Să mergem, Puică".

Am rămas amîndoi în picioare urmărind uimiţi alunecarea acelei perechi spre casa din apropiere. Parcă pluteau, împotriva vîrstei lor, pentru că numai bastonul poetului trezea pietrişul de pe alee.

După un an, adică în 1965, tot aproape de mijlocul lunii mai, aveam să fiu, împreună cu alţi trei colegi de breaslă, oaspetele poetului, pentru 45 de minute. Lucram la Agerpres, la secţia culturală a redacţiei de ştiri interne. Tudor Arghezi urma să se întoarcă de la Viena, unde fusese invitat pentru a i se înmîna premiul „Herder". Eveniment deosebit, desigur, pentru lumea literară, dar şi pentru ţară. Aflasem de la poetul Traian Iancu ziua şi ora sosirii lui Arghezi în Gara de Nord. Stabilisem cu fiica poetului să le facem o vizită acasă, după amiază, la ora 18.

La ora stabilită eram — Nicolae Vamvu, Onorina Ţuiu, colega noastră stenografă, şi eu — la poarta casei din strada Arhitect Cerchez, 16.

În acelaşi moment apare Elisabeta Polihroniade, de la radio. Cunoscuta şahistă o convinsese, probabil, pe Mitzura Arghezi, care ne promisese un interviu în exclusivitate, că noi n-am avea nimic împotrivă. Ceea ce era adevărat. Cum să refuzi un coleg ca ea.

După cîteva momente apare Arghezi. Poartă o haină de casă, vişinie, şi nelipsitul basc aşezat într-o parte. Ne ridicăm şi-i mergem în întîmpinare, prezentîndu-ne. Se uită la noi iscoditor, dar cu înţelegere, poate chiar cu o anumită plăcere, gratulîndu-ne : „Luaţi loc, luaţi loc, stimaţi colegi".

Se aşează într-un fotoliu, urmărind-o cu o anumită crispare pe Elisabeta Polihroniade, care fixează microfonul pe măsuţa din faţa lui. Îşi mută privirea, pe rînd, pe fiecare dintre noi, de parcă ar vrea să spună : „Haideţi, ce mai aşteptaţi ? Ce doriţi de la mine ? Întrebaţi-mă !".

Nicolae Vamvu intuieşte şi începe : Vă rugăm, iubită maestre, să ne vorbiţi despre premiu, despre Viena, despre tot ce credeţi dumneavoastră că interesează lumea, opinia publică legat de acest eveniment.

Iată stenograma reportajului pe care inegalabilul şi inimitabilul Tudor Arghezi ni l-a făcut pe îndelete, cum numai el ştia să o facă :

„Am fost foarte surprins de acordarea acestui premiu. Cînd am primit scrisoarea rectorului de la Universitate am avut impresia că nu mi se adresează mie şi a trebuit întîi să mă familiarizez cu „Domnule Arghezi", cu „Her..." Pre-

miul a venit cu totul pe neașteptate. Eu nu m-am obișnuit în școală să fiu premiat. Am fost obișnuit să fiu corigent în fiecare an, și cîteodată repetent. Și acum mă văd la bătrînețe decorat deodată cu un certificat de absolvență.

Impresia a fost că am trăit un moment destul de lung, medieval. M-a impresionat toată ceremonia care parcă era în secolul XIV. Universitatea anul acesta împlinește 600 de ani de existență. La 1365 a fost înființată și de atunci trăiește continuu. Asta a fost un fel de început la premierea mea. Este o coincidență. Universitatea m-a impresionat întîi prin tot ceremonialul acela secular pe care l-au păstrat intact și mi-a făcut plăcere acest lucru. M-au primit în togă, cu guler de hermină. Noi îi spunem nevăstuică. Tablouri, o galerie întreagă de tablouri de-ale tuturor rectorilor care au trecut prin Universitate. Fiecare este obligat ca cel mai tîrziu după doi ani de rectorat să-și facă un portret în ulei. Am văzut acolo figuri din toate veacurile. O impresie excelentă mi-a făcut că pretutindeni am vorbit românește ; atît la institutul de limbi clasice cît și în particular se vorbește foarte mult. Asta m-a făcut să cred că România începe să facă parte din Occident. Cred că aici începe Occidentul, nu mai începe la Viena. Înainte, lumea pe care o cunosc din tinerețea mea confunda România cu Ungaria, cu Bulgaria, totdeauna eram balcanici și n-am fost niciodată... Am fost carpatini. Orașul are caracteristica lui, după vremea lui Beethoven, și-a păstrat ștampila veche. Este o atmosferă caldă, amicală și în același timp clasică, cultivată. Nu este o țară născută și fabricată dintr-odată. Este o țară care a trăit sub imperiu, acum sub republică în toate formele".

Se deschide o ușă din spatele poetului și în prag apare doamna Paraschiva cu o tavă pe care sînt orînduite cafele și pahare cu coniac. Fiind pe-aproape, săr din fotoliu s-o ajut. „Sărut-mîna, mă bîlbîi eu, nu trebuia să vă deranjați !". „Se poate !", îmi replică ea cu o voce catifelată, cu blîndețe, cu dojană. Și nu-mi dă tava. O duce spre măsuța care îl despărțea pe Arghezi de noi. Vine și Mitzura cu o altă tavă, cu apă minerală și fursecuri. Arghezi își aprinde o țigară și după ce fiica împarte cafelele și paharele de coniac închinăm pentru poet, care soarbe din paharul cu licoare, apoi, cu grijă, din ceașca de cafea. Mama și fiica se retrag. Maestrul își reia povestirea.

„Unde am rămas" — ne întreabă, dar tot domnia sa își amintește cu repeziciune : „Da, da, la Viena, la Austria. Rectorul universității este un doctor în medicină, Felin-

gher (...). Este o somitate medicală. Eu, slavă domnului, nu am avut nevoie de îngrijirile sale trupeşti, ci numai sufleteşti. E foarte dezgheţat, rapid la gîndire, la răspunsuri şi întrebări. Se vorbeşte mult franţuzeşte la Viena, dar repet, ce m-a impresionat adînc este că pretutindeni am vorbit româneşte, la toate asociaţiile, la vechea colonie românească (...). Aş fi vrut să caut urmele lui Eminescu, dar nu am avut timpul necesar. De 30 de ori pe zi am fost hărţuit mereu în toate părţile. Am diverse fotografii în care domină paharele şi sticlele. Se bea bine la Viena.

Lume rafinată, cu transparenţe intelectuale foarte fine. Eu pentru a doua oară stau în Viena. Uneori am trecut prin Viena, am stat chiar cîteva zile acum 60 de ani. Vedeţi că am început să mă apropii şi eu de veacuri. Pe urmă am trecut în fiecare an prin Viena, de la gară în oraş şi atîta tot. Dar nu m-am sedimentat. De data aceasta am cunoscut spiritul vienez în totalitatea lui. Se citeşte şi româneşte. Editurile caută cărţi româneşti ca să ne traducă în nemţeşte. Sîntem într-o atmosferă cu totul nouă şi biruitoare. Nu sîntem, cerşetori, de Occident, sîntem chiar în Occident. În Viena apărea pe vremuri o gazetă „România Junâ". Şi colonia românească, la începuturile ei, era grupată în jurul acestui titlu „România Junâ". Cuvîntul este luat de la ardeleni, din latineşte, şi a fost păstrat aşa. Noi dacă am scrie acum „junâ" ar rîde cititorii de noi. Noi am înlocuit „junimea" cu vorba „tinereţe", care este mai apropiată de limbă. Circulaţia intensă ca şi la Paris. Opriri la fiecare colţ de stradă, întîrzieri de la toate randevuurile. Pretutindeni trebuia să cer scuze că am întîrziat. Dar ei ştiau de ce. Cred că în curînd şi la Bucureşti se va petrece acest fenomen, că s-au înmulţit maşinile.

Am fost aşa de emoţionat de această premiere că parcă mi-au dispărut în acel moment şi impresiile. Impresiile au fost delicate. Costumele seculare mi-au plăcut în primul rînd. Ei păstrează ca şi englezii şi nasturii de la haine după vremuri. Atmosfera foarte amicală. România a intrat în spiritul occidental adînc şi în cel vienez de asemenea. Vienezii ne iubesc şi ceea ce m-a impresionat că această atenţie nu mi s-a acordat mie personal, ci ţării noastre. Ţara Mioriţei a primit un premiu Herder.

Am găsit la Viena şi atenţie şi generozitate. Profesori foarte bine aleşi, toţi cu cunoştinţe multe. În sfîrşit, ştiam ce este Viena altfel, era capitala Austriei, fosta Austro-Ungaria, fostă habsburgică, acum este Viena intelectuală, este altă Vienă.

Am fost premiați șapte. Din atîtea milioane cîți sînt în toate țările, nu știu cum s-au ales șapte. Ei sînt foarte informați. M-am întors mult mai vioi de acolo, cu toate mulțumirile naționale, ca să le zic așa. La început mă codeam să mă duc, să nu mă duc..."

Arghezi își potrivește ochelarii, scoate cu mișcări domoale pachetul de țigări și își mai aprinde una. Pufăie cu plăcere. În timp ce duce țigara spre scrumiera de alături rămîne cu privirea fixată pe ceva anume de pe masă. „Tare este antipatică gălușca asta". (microfonul). Apoi rîde cu poftă, molipsitor. Noi rîdem ceva mai înfundat.

„M-am întîlnit cu Oskar Cizek, care este neamț din România, sas. Mi-a spus o grămadă de lucruri interesante. Că Germania occidentală pregătește o mare expoziție în România care o să bată toate expozițiile trecute, și o expoziție de cărți. Ar trebui să facem și noi ceva expoziții. Cel puțin de tablouri și de cărți. Pictura noastră este mult mai bună decît a țărilor care au pe ici pe colo cîte o valoare. La noi este o școală foarte serioasă, care concurează cu fosta școală a lui Grigorescu de la Barbizon.

Emoția încă nu mi-a trecut. Le-am spus și studenților cînd am fost acolo că sînt emoționat și unul m-a întrebat de ce sînt așa de emoționat. „Pentru că emoția este meseria mea. Emoția și tăcerea". Vorbesc bine românește studenții și fac treabă bună la aceste fundații, ca să le zic așa. La Paris era o cucoană bătrînă de 50 de ani care îl știa bine pe Eminescu, în românește. Mi-a cerut detalii. Aici erau numai tineri, fete și băieți. Nu vă mai spun că a trebuit să-mi usuc degetele scriind pe un număr mare de volume cîte ceva. Și trebuia să scriu la fiecare ceva nou, ca să nu semene. Sadoveanu era mai expeditiv, scria Omagii — M. Sadoveanu, și scăpa de încurcătură. Mie mi s-a părut foarte puțin, fiecare trebuia caracterizat".

Pe aceeași ușă intră doamna Paraschiva. Arghezi întoarce capul și-o îndeamnă : „Vino, puică, stai colea cu noi, că dumnealor nu se supără". Noi zîmbim, dar vorbele maestrului sînt stînjenitoare. Nici unuia nu-i trece ceva prin gînd, cel puțin mie nu, și dacă, ce poți să le spui gazdelor, poetului care ne cucerise cu felul său de a vorbi, de la om la om, ca un bătrîn sfătos și bun. Vine și Mitzura. Timpul trecuse și noi știam asta. Ne simțeam chiar vinovați că îl obosim și mai mult pe Poet. Dăm să ne ridicăm, cînd îl auzim pe Arghezi : „Puică, în casa asta nu se mai poate bea nimic ?" Își strivește țigara în scrumieră, Mitzura pleacă și revine zîmbitoare și ne mai toarnă un rînd în pahare. Rămîne cu noi. Arghezi revine :

„Se pregăteşte la Düsseldorf o carte cu proză de-a mea. Eu nu prea cutez să vorbesc de mine. Îmi place mai bine să vorbesc cu alţii, despre alţii, chiar să-i înjur.

Mi s-a propus de la diverse edituri să le dau cîte o carte. Mai veche, mai nouă, viitoare, în orice caz pusă pe tapet. Edituri din Germania depărtată de noi, mi-a spus Cizek — care voiajează mult, cunoaşte Germania occidentală, — mi-a spus că este o sete de România... Sete care s-a accentuat la toate popoarele din Occident. În precedenţii ani nu am avut impresii aşa de categorice. Era încă şovăială. Acum nu se mai discută. Este un fluviu de simpatie. Evident că pe germani nu-i interesează numai literatura, dar nouă ne pare bine şi de literatură...".

Se aude soneria telefonului. Mitzura pleacă să răspundă. Arghezi sesizează mişcarea şi se opreşte. Îşi mai aprinde o ţigară, apoi soarbe întîiaş dată de la venirea noastră din paharul cu apă minerală. Tuşeşte aproape neauzit. Întinde mîna după paharul cu coniac şi ne îndeamnă şi pe noi : „Gustaţi, e bună otrava asta". „Cine a fost ?" — o întreabă pe Mitzura, care revenise. „Paul Anghel. M-a întrebat cum te simţi şi să-ţi spun că te felicită încă o dată". „Şi nu i-ai mulţumit ?" „Sigur că da, i-am mulţumit". Împăcat, Arghezi ni se confesează în continuare :

„La acordarea acestui premiu, au colaborat, pe lîngă Universitatea vieneză, un aşezămînt cultural din Hamburg şi altul din Basel. Se pare că ei colaborează şi că au spiritualmente cam aceeaşi direcţie. Fără îndoială, va fi căutată literatura românească foarte mult, pentru că în general literatura europeană este într-un total scăzămînt. Ei înşişi mi-au afirmat că nu au ceea ce doresc să aibă. Se poate să găsească în România, odată cu petrolul şi o literatură mai bună. Nu vreau să trag spuza pe turta mea, de aceea mă refer mereu la România şi români. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu mine că m-au ales ei. În orice caz nu m-am aşteptat la acest lucru, ca primul pas să-l facă Viena. Este ceva foarte important pentru noi, ca semn al timpului. Pentru prima dată, dragi cititori şi ascultători, România primeşte un asemenea premiu, în persoana mea umilă. Am zis că au început cu mine pentru că numele meu începe cu A. Dar ei mi-au spus că dacă ar fi început cu Z tot mi l-ar fi dat. Eu nu am orgoliu profesional. Cred că la anul, în loc de unu, vor fi doi-trei. Viena se simte foarte legată de noi. Nu ştiu prin ce fenomen, dar tot pe cale de psihologie probabil. O să fie mare debuşeu pentru intelectualitatea noastră Viena. Am văzut felul cum a fost primită toată ţara, cu mine mergea şi pămîntul românesc, fără voie, cu porumbul, cu

grîul, cu gazul lui. Simţeam că bate Bărăganul în Viena, Bărăganul nostru. În orice caz o neaşteptată primire, provocată de ei, că noi n-am provocat-o. În orice caz este un punct de plecare foarte important pentru scriitorii noştri. Nu ştiu cine alege la ei dar am impresia că ştiu să aleagă. nu pentru că m-au ales pe mine, ci după cum au vorbit despre literatura noastră, care este destul de tînără. Dar literatura noastră face o insulă frumoasă în mijlocul Vienei. Aş dori să se ducă la Viena cît mai mulţi dintre scriitorii noştri, ca să facem o punte nu numai de la ei spre noi, ci şi de la noi spre ei. Orice spirit care trece în alt spirit este neapărat, nu zic necesar, că este şi necesar, dar este imposibil de evitat. Noi aici, în ţara noastră mică, lucrăm şi lucrăm toţi cu rîvnă, cu nădejde şi cu devotament. Nu se poate ca această unanimă stare sufletească să nu zboare mai departe. Ei găsesc viaţa noastră nouă foarte frumoasă şi foarte interesantă, ca şi noi de altfel, şi sînt la unison cu toate aşteptările noastre. Secolele lasă întotdeauna o urmă cînd trec prin oraşe. Dar ei ţin la tradiţiile lor puternic de tot.

Deci, foarte bine primiţi pretutindeni unde am fost. Să nu uit, că am tot trecut de la una la alta, la catedra de limbă românească este un profesor, Niculescu, care a fost trimis din ţară. Ne-au arătat arhivele lor, foarte bogate. Cam asta a fost şi cam atît despre premiu şi despre Viena de acum şi despre Viena de acum 60 de ani, din 1905, cînd am plecat din ţară pentru prima oară".

Convenisem cu maestrul ca a doua zi să-i prezentăm un text alcătuit de noi după stenogramă. A fost de acord, ba chiar ne-a rugat ca nu cumva să publicăm ceva fără să fie văzut şi aprobat de domnia sa.

Prezentîndu-i textul, mîna maestrului Tudor Arghezi a tremurat pe textul nostru, îndreptînd, adăugînd fără să schimbe însă sensul celor spuse iniţial şi preluate de noi. Într-un singur loc adăugasem, la propunerea mea, acceptată de N.V. şi de M. Moarcăş, — ultimul ca braşovean, eu ca fost muncitor la uzina de tractoare din acelaşi oraş — un cuvînt. Şi fraza suna astfel : „...Străinii ştiu acum că pot găsi în România — alături de grîu, petrol şi tractoare — şi o literatură bună..."

Întors la redacţie, Nicolae Vamvu îmi spuse : „Ţi-a tăiat tractoarele. Mi-a zis : „Tinere, asta n-am spus-o eu !"

Ce mai conta, aveam interviul gata de transmis ziarelor. Am stat amîndoi în redacţie pînă tîrziu. Cînd să plecăm aflăm de la direcţia agenţiei că interviul cu Tudor Arghezi a fost solicitat, în exclusivitate, de „Scînteia". A doua zi,

în nr. 6616 din 13 mai 1965, pe pagina întîi, „Scînteia" publica, sub titlul „Un omagiu culturii româneşti" — interviu cu Tudor Arghezi — următorul text :

„După cum s-a mai anunţat, academicianului Tudor Arghezi, preşedintele de onoare al Uniunii Scriitorilor din R. P. România, i s-a înmînat recent la Viena premiul literar „Gottfried von Herder". După înapoierea sa în ţară, acad. Tudor Arghezi a răspuns la cîteva întrebări adresate de redactorii Agerpres, Nicolae Vamvu şi Al. Brad. Şi urma textul interviului, revăzut şi modificat de maestru. Un text care, comparat cu stenograma convorbirii, relatată mai sus, vine să ateste încă o dată grija şi răspunderea pe care poetul le acorda fiecărui rînd, fiecărui cuvînt dat spre publicare. Fac, în acelaşi sens, precizarea că la plecarea noastră din casa lui Arghezi, maestrul ne-a atenţionat : „Am spus mai mult decît vă interesează pe dumneavoastră... Rînduiţi-le şi aduceţi-mi mie textul, să vă dau o mînă de ajutor".

În ziua de 21 mai, a aceluiaşi an, Tudor Arghezi împlinea 85 de ani. La amiază, la Consiliul de Stat, a avut loc solemnitatea înmînării Diplomei de „Erou al Muncii Socialiste" şi a Medaliei de aur „Secera şi ciocanul". Şi aici ca şi la Ateneu, după-amiaza, poetului i s-au adus omagii pentru îndelungata şi inegalabila sa activitate. A fost relevată marea valoare a operei sale, preţuirea de care se bucură creaţia şi autorul ei din partea poporului căruia poetul îi aparţine şi de care nu s-a îndepărtat, pe care l-a iubit pătimaş, cu îndîrjire chiar şi atunci cînd minţi obtuze au crezut că-l pot scoate din viaţa literară (de parcă Arghezi ar fi fost sau nu scriitor în funcţie de simpatiile unora sau antipatiile altora). Dealtfel, la adunarea festivă, de la Ateneu, Arghezi a spus multe adevăruri crude, a evaluat totul, cum se cuvenea. În ştirea difuzată presei, s-a restrîns intervenţia maestrului astfel : „După ce a evocat începuturile activităţii sale literare şi greutăţile înfruntate, poetul şi-a exprimat bucuria că «s-au înnoit şi timpurile şi viaţa odată cu ţara» şi a mulţumit statului, Academiei şi Uniunii Scriitorilor, care «îl primesc azi cu flori aprinse şi-i fac marea lor ofrandă de haruri şi bunăvoinţă»."

Seara, la Athenée Palace, la masa oferită de Uniunea Scriitorilor în cinstea Poetului, m-am apropiat şi eu, într-un tîrziu, de Arghezi. Eram cu Ion Arcaş, de la Cluj (veniseră scriitori din toată ţara). Deşi părea epuizat după o zi atît de încărcată, mi-a întins mîna şi mi-a răspuns la urări : „Pe dumneata te cunosc..." M-am retras buimăcit de fericire. Să mă cunoască Arghezi ! ! Apoi a urmat

Arcaș : „Maestre, mîna mea e murdară de pahar". „Dar cu ce te ocupi dumneata ?" — a întrebat prompt Arghezi : „Cu... și cu literatura", s-a bîlbîit prietenul meu. „Se vede, se vede", i-a zis-o poetul.

După mai bine de doi ani, în Rotonda Ateneului, apoi la Mărțișor n-am avut curajul să-l privesc pe Tudor Arghezi tăcînd pentru totdeauna. Vroiam să păstrez în suflet, chipul celui pe care l-am întîlnit și l-am auzit vorbind oamenilor și, de trei ori, și mie. Și mi-a rămas ! Curat și de neșters.

Lucia Dem. Bălăcescu

PRIVIND SPRE FÎNTÎNA MIORIȚA...

N-aș fi crezut ca un simplu disc (editat de noi la Electrecord) să poată învia o personalitate atît de pregnantă, ca aceea a poetului Tudor Arghezi, redîndu-ne-o „fermecător" !

Vocea lui restituită — daţi-mi voie să afirm — este *unică !* Am regăsit-o articulînd, uşor nazal, cu o falsă monotonie (aşa cum îi şade bine unui fost diacon, cu dicţiune clară) fiecare silabă din poemul citit. Iar, introducerea, atribuită inspiraţiei (transformată într-o fată bătrînă) este curat o capodoperă în care gingăşia, comicul şi spiritul laolaltă, după ce-ţi provoacă neîntîrziat rîsul, nu se poate să nu-ţi aducă şi o „lacrimă" în colţul genelor.

Legătura dintre mine şi marele poet nu a apărut din văzduh. O întîmplare fericită a prilejuit-o. Un cetăţean elegant, ultra-amabil, fin cunoscător de literatură şi plastică, directorul editurii „Cultura Naţională", profesorul Alexandru Rosetti a fost binecuvîntatul intermediar. O scrisoare adresată mie la Mangalia îmi propunea să ilustrez *„Cartea cu jucării"*.

Iată cum s-a făcut apropierea : descriindu-mi cele două odrasle adorabile ale poetului, i-am făcut de probă două desene închipuind copiii lui Arghezi ; domnul Rosetti le-a arătat fericitului tată care, la rîndul său, le-a aprobat şi am stabilit să ne întîlnim în capitală. Am descris această scenă în cartea care sper că va apărea în curînd şi nu aş dori să mă repet, voi încerca totuşi să găsesc alte cuvinte.

Textul *„Cărţii cu jucării"* indiscutabil că nu numai că m-a încîntat, dar era perfect făcut pe potriva inspiraţiei mele. Întîlnirea a avut loc în trei, eu eram culcată, domnul Arghezi pe scaun iar domnul Rosetti în picioare spărgea gheaţa. Desigur că emotia mea era cea mai mare ;

poetul, stînd binişor pe scaun, tăcea. Totul a mers bine. Pe măsură ce lucram şi trimeteam desenele, ele erau apreciate. La telefon, „Theo" — cum îi spunea Macedonski —, prinsese limbă, nu mi-a criticat absolut nici un desen ; chiar atunci cînd eu n-am fost mulţumită de două dintre ele, m-a rugat să nu schimb nimic, a avut o încredere deplină în tot ce i-am trimis. Pe atunci nu aveam habar de „excepţionalele" sale cunoştinţe plastice. Volumul *„Pensula şi dalta"*, apărut cu zeci de ani mai tîrziu, în care, Profet, i se vede pătrunderea, ochiul infailibil şi simţul critic exact şi fără greş, mi-erau pe atunci necunoscute. Ulterior am aflat cît de mult i-a plăcut pictura şi cum ar fi dorit s-o practice, fără să mai vorbesc de cuvintele de laudă găsite de dînsul, neaflate în alte limbi şi la alte popoare (am răsfoit şi citit destul în această direcţie). Asemenea superbe noţiuni la adresa unui tablou nu am găsit nicăieri. El, singurul, ne-a arătat cum se înfăţişează privitorului, gătit ca Palas Atena cu toate armele deodată, ascunzînd precaut chinurile creatorului său, aşa cum se întîmplă în poezie şi în literatură... Vă mărturisesc că, pînă să pătrund adînca însuşire a cuvintelor Poetului, nu le-am sesizat toată importanţa. Mai ales *„astăzi"* i-o găsesc covîrşitoare.

Cînd îl vedeai pe Arghezi nu bănuiai nimic — ca să zic aşa, de ce-i putea pielea, — un om ca toţi oamenii — fără panglicării, fără să spună un cuvînt de laudă la adresa creaţiilor sale, sau să-ţi arunce praf în ochi. Bineînţeles, cînd voia era scăpărător şi ascuţit.

Am pătruns şi la minunatul Mărţişor, unde am intrat în micile odăi, exemplar de curate ; spre uimirea mea întreagă, n-am zărit pe pereţi nici o „porcărie artistică", aşa cum eram oarecum obişnuită să găsesc în alte încăperi vizitate. Proprietarii lor, mulţi, bogătaşi cu vază, cu pretenţii de colecţionari, acumulau, înnecînd pereţii cu tot felul de „crute" aşa-zise, de pildă, de „Corot" sau alte nume străine, răsunătoare, dar bineînţeles *false* (cum mi-a spus odată un medic că ar poseda un Goya, ca şi cum asemenea lucrări *autentice* s-ar putea dobîndi cu una, cu două)...

Aici, în casa lui Arghezi, nimic din toate acestea. Fără să dorească să te epateze, pe pereţi *un gust inteligent şi personal,* o alegere făcută nici să te obosească, nici să supere cîtuşi de puţin inspiraţia — poetului sau ochiul privitorului. O armonie, o reţinere... un om dăruit care alege... nu ia să facă un plasament sau să te dea gata pe dumneata, care i-ai intrat în casă.

Mărțișorul, primăvara cu livada înflorită, era un loc nemaipomenit de pictat, cu atît mai mult să te inspire în poezie...

Bref, abia acum înțeleg de ce nu mi-a dat nici o directivă personală la primirea desenelor, nici atunci cînd *eu* eram nemulțumită de ele. Revăzînd după mulți ani pe cele cu pricina, am găsit că „dînsul" avusese dreptate. Între noi, totul mergea strună, pînă-ntr-o zi cînd profesorul Rosetti mă pune la curent cu titlul dorit de T. Arghezi, cu privire la mine. Pe copertă, în afară de numele lui, să figureze pentru mine cuvîntul „zmîngăliturile de LDB" ! !

Cu semeția și lipsa de prevedere a tinereții care nu judecă destul de limpede ; pe *atunci* m-am burzuluit fără să cercetez mai de aproape și să prevăd că Azi zmîngălițurile — cu înțeles direct, nu arghezian — sînt moderne și nu un „compliment" deghizat ca odinioară. Astăzi, într-un anume cerc foarte „à la page" nu numai că nu sînt, ca odinioară, cum ai crede „curat zmîngălituri" pejorative, dar sînt un superb compliment ! !

Deci, fiind olteni, și marele Arghezi și eu, fiecare cu vrerea lui, am refuzat titlul propus de Domnia-sa și el s-a supărat foc pe mine.

Soarta a avut însă grijă să ne-mpace cînd a apărut minunatul „poem" *Ochii Maicii Domnului* — roman sau poem, ce are a face — m-a fermecat pe loc și i-am trimis să aleagă între două guașe pe aceea care-i va place mai mult. Inspirate, cum se și cădea, din poeziile domniei-sale.

La a doua ediție a *„Cărții cu jucării"*, apărută la Cartea Românească, editorii au încercat, așa cum se procedează de multe ori și astăzi, să-i plaseze un alt desenator, dar Poetul n-a vrut să cedeze nici în ruptul capului. Mi-a rămas credincios, adăugînd la prima ediție 10 bucăți noi, pe care le-am ilustrat tot eu cu zece desene inedite. Pe atunci îmi era teamă că vor fi inferioare celorlalte, dar, revăzîndu-le, trebuie să recunosc că se „țin" bine, fără să-și piardă din farmec.

În plicul particular în care erau adunate, se afla și o scrisoare de la „Cultura Națională". Recitind-o, m-a amuzat grozav. Editura îmi confirma o dorință a mea, care azi mi se pare nițel ridicolă și copilărească (fără să-i zicem vanitoasă !). Editura accepta să-mi așeze „numele" meu într-o viitoare carte argheziană pe copertă cu aceeași mărime de literă ca și numele lui Arghezi.

Era un fel de răspuns la prima ediție cînd dispărusem complet de pe copertă. Prilejul s-a ivit îndată ; mi s-au comandat de către domnul Rosetti niște vignete de sfîrșit

de capitol şi litera de început pentru „*Ce ai cu mine, vîntule ?*“

Anumite condiţii puse de dl. Rosetti au fost îndeplinite. M-am lovit însă de litera de început de capitol. Ce puteam exprima într-o singură „literă“ din conţinutul dens şi *miraculos* al poemului arghezian în proză ?!... greutate insurmontabilă. În disperare de cauză, am luat telefonul şi l-am chemat pe Poet. *El*, ca-ntotdeauna, mi-a dat cea mai promptă dezlegare : „Fă, Doamnă, absolut ceea ce crezi, ce-ţi vine sub peniţă, nu te frămînta deloc.“ Zis şi făcut.

„De fapt, aceste litere denumite în limba franceză „lettrine“ sînt un simplu ornament ca şi „schiţele“ improvizate pentru „sfîrşitul capitolului“, pe care francezii, foarte bine înzestraţi pentru vocabularul tipografic cît şi pentru cel plastic, le numesc „cul-de-lampe“ (în româneşte „dos de lampă“), de ce, nu mă-ntrebaţi !“

Iată-mă, executîndu-le, variat, la fiecare capitol, fără a ţine seama deloc de text, adăugînd la acest lucru şi totala ignoranţă a tipografului care le-a aşezat pe unele din ele cu josul în sus... Ceea ce l-a determinat şi pe „marele“ Călinescu (plăcîndu-i să se amestece în toate domeniile) să-mi dea o lecţie — crezută de el, bine meritată — pentru mine, însă, extrem de usturătoare, *contestîndu-mi*, ce credeţi domniile-voastre ?!... o însuşire, pe care subsemnata o socotea invulnerabilă. Îmi nega „inteligenţa“.

Balsamul pe rană mi-a venit tot de la Arghezi. Iată cum sună dedicaţia făcută pe volumul trimis mie, în particular : „Doamnei LDB care a făcut dintr-un manuscris urît, o carte admirabilă, încîntarea autorului“. T. Arghezi, 1937.

Contactul spiritual cu Poetul a fost întotdeauna scurt, dar cu o înrîurire şi o repercusiune fără margini asupra mea. Într-o zi, cînd înnotam în idei negre şi-mi părea totul fără speranţă, primesc o telegramă cu acest text : „Gingaşele ramuri înflorite ale gîndului de anul nou !“ Iscălit : T. Arghezi.

Pe loc, norii s-au risipit, şi eu parcurgeam cu nesaţ rîndurile, fără să mă satur, citind şi recitind. Acum le ştiu pe de rost, telegrama însă, s-a pierdut.

O întîlnire despre care n-am vorbit sau scris nicăieri este a de la şosea.

Privind spre fîntîna Mioriţa, o bancă de piatră dublă se afla pe atunci acolo. Puteai sta pe ea fără să ştii cine-i în spate. M-am auzit deodată strigată de o voce cunoscută, venisem să pictez în grădina minunată a vilei cu clopoţei

şi mai ales a celei aparţinînd inginerului D. Minovici, incomparabila clădire roşie executată după planurile proprietarului.

Mascat de spetează, şedea Poetul, iar alături, în picioare, cu strălucitorii săi ochi verzi, coana Paraschiva. Era, cred, prin 1962—63. Ea mă chemase. Scrutînd trăsăturile înveselite ale poetului la vederea mea şi cum şedea cuminte şi liniştit pe bancă, articulai cu un gest mîngîios către umărul poetului : „Ce aer blînduţ aveţi, domnule Arghezi" (cuvîntul „Maestre" îl detestam amîndoi). Răspunse rîzînd : „Numai cu duşmanii sînt rău !"

A fost ultima întrevedere.

În anul morţii sale, 1967, am primit un telefon de la duduia Mitzura spunîndu-mi că tata doreşte să ştie ce mai fac. Pe moment, faptul m-a mişcat cu deosebire. Cumpărasem o traducere în limba franceză a versurilor argheziene, o tălmăcire „literală"... care mă indignase cumplit, i-am mărturisit-o Mitzurii. Nu-şi închipuie cineva la ce echivalenţe franceze se pretează versul arghezian. Se simte în tot ce a scris *„cu rimă"* că o mînuieşte cu o siguranţă ca *nimeni* altul, şi că-ţi stîrneşte îndată pensula, sau linia, compoziţia plastică...

Să-l traduci în versuri lipsite de „rimă" e să-i omori neasemuitul farmec... Rima este specialitatea, apanajul, superioritatea Lui, chiar dacă milioane de versuri libere — proze poetice — roiesc şi vor roi de-acum încolo.

Ion Bănuţă

DRUMUL CĂTRE REGELE POEZIEI

Mi-aprinsei şi eu o vatră
într-o scorbură de piatră.

Mă uit cu o teamă parcă necunoscută în condeiul încremenit al Universului. Să scriu despre Arghezi ! Încerc să mă aşez la acea masă plină de miracole ce vin din numai apele adînci şi albastre. Să scriu despre Arghezi, despre acest rege al poeziei româneşti. Parcă aş da îndărăt. Mă prinde, şi mă cuprinde, incomensurabil, o sfială de frunză. Din aur inestimabil. O frunză de dintr-o toamnă de brumă, ce, doamne, nu mai ştie unde să cadă. Dau un mult ocol foii albe, imaculate, pînă să-mi înfig condeiul în cer şi în necunoscut ca un ţăran plugul în brazdă, primăvara. Îmi stă în văzduh condeiul ? Ştiu prea multe despre Arghezi ? Prea puţine ? Îl admir atît de mult încît statura lui să mă uimească întruna ? Nu ştiu ! Toate se învălmăşesc şi-şi „cer intrare-n lume".

L-am cunoscut pe Arghezi încă din adolescenţă, citindu-l, recitindu-l, admirîndu-l. Mă fascinau miresmele poeziei de toate neamurile iscate de titanul din Mărţişor, acest Mărţişor care şi-a luat dimensiuni incredibile din cauza, şi numai din cauza lui, a lui, stăpînul cireşilor şi vişinilor, al nucilor, al viei şi al lui chiar Zdreanţă „cel cu ochii de faianţă", el stăpînul cerului şi al pămîntului, acest stăpîn aflîndu-se zile şi nopţi vizavi de Văcăreşti. Să fie, eventual, la îndemînă.

Prima oară am călcat pe acest pămînt numit Mărţişor, într-o zi de vară din 1956, cînd mi-a apărut o carte „Izvoare", cu un portret dat la iveală de talentata şi neuitata mea prietenă Florica Cordescu.

În Mărţişor ! Am intrat încet. Încet... Să nu m-audă nici vîntul, nici pămîntul. Ulicioara aceea, într-un fel urcînd, desprinsă dintr-o parcă poveste, mi s-a părut atît de lungă încît simţeam clipa de rostogolire a Universului, clipă de nesfîrşit. Sînt la poartă ! La poarta cea mare. Ştiu de mult că aici şi acolo, soneria s-a travestit în chip de „toacă", — de fapt un fel de fier plin de iar miracole arghezíene. Am sunat prin el din el. Am auzit oare, atunci, singur sunetul acestei muzici ? Ori se zbătea în disperări neştiute propria-mi inimă ? A ieşit din parcă un dîmb, din nişte depărtări albastre de cîmpie — cineva, — nici acum nu ştiu cine să fi fost — şi la întrebarea mea, aud : — Domnul Arghezi a plecat în oraş. Am lăsat cartea de izbelişte şi m-am destrămat în drumul întoarcerii mele. Nu ştiam atunci că peste nici trei ani, — cînd magnoliile se risipesc în cer şi în noi — că în primăvara lui 1959 voi deveni editor de carte, voi deveni şi eu unul dintre editorii lui Arghezi. În chiar acelaşi an, împreună cu Alexandru Balaci, scriitor şi editor de elită, şi cu Liviu Călin de-aşişderea, i-am înmînat magistrului — ce salahorea acum într-o altă casă de pe Aviatorilor — Ediţia de *Versuri* tipărită pe hîrtie velină biblie.

Atunci m-am aflat prima oară faţă-n faţă cu Arghezi. Atunci i-am simţit mîna fierbinte, mîna care a dat ţării mărgăritare, mîna care a dat cea mai altfel poezie după Eminescu — Luceafărul. Profit de acest prilej, profitor fără de icoane prestabilite, să aduc omagiul meu, recunoştinţa mea, marilor editori Al. Rosetti şi Alexandru Balaci şi altora, — mulţi maeştri mari şi meşteri mici — de la care am învăţat, în felul meu, să descifrez tainele editării cărţii, dimensiunile fascinante ale tiparului şi mai ales cucerirea, — după Gutenberg şi dictatură — cu lacrimi şi sînge uneori, a unor alte culori din cerul culturii româneşti.

Sine ira et studio

Mă mai duc şi acum în Mărţişor. Mă mai duc să-i văd iar dimensiunile, să sap mai adînc în trecut, să sap în viitor. Mă duc Primăvara, mă duc Vara, mă duc Toamna, mă duc Iarna. Aici „toate-s vechi şi nouă toate". În universul inimitabil, — subt umbrele unor pomi atinşi şi ei în marginea lor de nemurire — dorm pămînt lîngă pămînt, Arghezi, — regele poeziei româneşti — Paraschiva, — regina cireşelor, vatră inestimabilă a poetului. În nişte ani de cumpănă, soaţa titanului din Mărţişor vindea cireşe să ţină casa. Mă

duc și mă pierd din cînd în cînd pe aici, și sap, sap mai adînc, sap sub banca infinită de odinioară, sap acolo unde au prins rădăcini de argint umbrele lui N. D. Cocea, Gala Galaction, V. Demetrius, bunii prieteni ai lui Arghezi, — plecați și ei să doarmă în alte locuri.

Mă uit în timp și văd opera lui Arghezi ! Opera lui de peste 60 de volume : poezie, proze, tablete, teatru, creionări fugare etc., etc. Cine a citit opera argheziană și este cinstit, cine pricepe și iubește literatura română, și nu numai română, cine privește în adînc de : *Cuvinte potrivite, Flori de mucigai, Versuri de seară, Buruieni, Hore, Cîntare omului, 1907, Prisaca* ș.a.m.d., nu poate să nu strige : — „Trăiască Luptătorul ! Trăiască Luptătorul !" Pentru că trebuie, sîntem obligați să punem admirație nemărginită și prețuri noi către capodopera regelui, a regelui care vine din toată ființa lui, a neamului și a lumii, vine de acolo de unde scoate cu trudă, cu lacrimi, cu disperare aur și argint, cuvinte de foc.

Cîte denigrări, fără de nici o acoperire, cîte înjurături s-au rostogolit în timp. Arghezi, privindu-le olimpian, mi-a spus, odată, că pînă și astea-i plac „dacă-s făcute cu artă".

Să ne amintim tableta de vitriol „Baroane", acest soldat-erou aruncat în plin război împotriva fascismului, împotriva baronului Manfred von Killinger, gaulleiterul Germaniei hitleriste în România, la București. Detractorii arghezieni și-au permis, cîndva, în tîrîș de șopîrle, să spună că „Baroane" ar fi fost o poveste aranjată, o poveste care ar fi costat și niște bani, bani strecurați, bineînțeles, în punga autorului. Ce aberație ! Ce infamie ! Ce lipsă de patriotism, de umanitate ! Și, culmea, asta post festum. Eu știu bine, foarte bine chiar, ce-a însemnat, atunci, tableta lui Arghezi „Baroane". Zăceam într-o temniță din Arad zburînd pe firul idealurilor mele comuniste. Cunoșteam din plin, — pe propria-mi manta — „indulgența" gestapoului, „indulgență" întru represiune și exterminare a luptătorilor ce se ridicau, cu prețul vieții lor, împotriva dementei. Omul căzut în ghearele de fum al fascismului devenea... nimeni. Plutoanele de execuție, camerele de gazare, spînzurătorile erau jucării hitleriste diseminate cam prin toată Europa, niște daruri apocaliptice pentru Om. Pentru Om. Pentru Libertatea lui. În „Acvila amintirii", din revista „Luceafărul" Alexandru Balaci îi dă cinstire de Univers tabletei „Baroane". „Poetul, — zice ilustrul comentator al divinului Dante — a devenit cronicarul direct al acestor cumplite vremi, prozodia sa amintește lamentațiile largi ale bocetelor populare dar cu frînturi, în care izbucnește

violent protestul, ca în APOCALIPS, în care poetul zguduie putredele coloane ale unui templu profanat, identificat cu orînduiri trecute. Aici se pot descifra și alte sensuri noi, în echivalarea între omul creator și demiurg, preanunțînd noua orientare a poeziei argheziene în al cărui centru de vibrație se va afla de acum înainte, omul faber, liberul creator al vieții și al istoriei".

De ce stărui, totuși și de ce rămîn, în acest punct de foc ? „Baroane" a fost, este și va rămîne o columnă, cum n-a mai fost alta, ridicată de Arghezi în România și în lume peste întunericul de antracit din 1943. Arghezi a ridicat întru slava spiritului românesc o columnă, — alcătuită altfel decît Brâncuși, — acel Brâncuși care, deși murind la Paris rămîne cel mai gorjean dintre gorjeni. Arghezi a înălțat o Columnă „ci nu cu dalta", aidoma lui Horațiu în „exegi monumentum". O Columnă de infinit iscată din condeiul — miracol arghezian, faurul acesta stînd la Masa tăcerii, — trecîndu-și iubirea lui de țară și de lume — prin Poarta sărutului.

Nu mai știu bine cînd anume, eram la o masă arghezianâ de zile mari. În jurul ei, ca și în alte dăți, toată familia. Toți patru. Și, eu, pierdut în scaunul și în sfiala mea. Pe masă tronau implacabil niște flori de vis. — „Sînt de la Partid", îmi spune, într-o anume clipă, stăpînul casei. Vorbeam despre una, despre alta, despre scris și scriitori, despre București, despre azi și despre ieri, despre lagărul de la Tg. Jiu ș.a.m.d. Încerc acum să mă apropii tot mai mult de discuția noastră de atunci. Eu mai mult tăceam, ascultînd, iubind, admirînd. Prieteni ! Să avem mereu puterea de a admira. Deodată, zice Arghezi, — „Dragă domnule Bănuță, aud că ați fost în pușcărie ?" — Răspund. „Da ! așa este, iubite maestre !" Paradoxal, nu-l jena cînd îi spuneam eu astfel, știindu-se destule despre o altă părere a lui în această afacere ce se ascundea sub firma de „Maestre". I-am dat niște amănunte despre pătimirile mele și ale tovarășilor mei.

Dar, să reintrăm în casa lui Arghezi, să stăm din nou, acolo, la masa lui, la un pahar de vorbă, la o clipă de venerație, la un joc de copii, de timizi, regele fiind el însuși un mare copil, un mare timid. Astfel, — vorbind despre Arghezi — să ne uităm o clipă în cuvinte trase de parcă niște fire de borangic ale academicianului Șerban Cioculescu : — „În fond, sub rezerva sa, în aparent distantă, se ascundea și la el o altă formă de timiditate, complexele poate, ale unei copilării și adolescențe ulcerate, despre care nu-i plăcea să vorbească. Omul era, ca și scriitorul,

incalculabil în relaţiile lui cu cei mai apropiaţi prieteni, dar de toată securitatea între simpli cunoscuţi, faţă de care se purta protocolar. Acaparat de viaţa de familie, de gospodăria de la Mărţişor şi de grijile existenţei, a încetat să frecventeze cafeneaua. Intrase de viu în legendă".

În legendă, deci ! Şi, totuşi, stăruie în lume, „Baroane" ! Vorbim, vorbim, — fără ca frica să mai stea cu noi la masă, la masa Arghezi. O văd parcă pe Coana Paraschiva cum intră intempestiv în acest Purgatoriu arghezian într-o mîndrie de bucovineană, în gesturi reţinute. Regina cireşelor îşi reaminteşte : „Era război. Într-o seară, el ne adună pe toţi şi ne spune : „Hai să vă citesc ceva !" Şi ne citeşte „Baroane". Îi spun : — „Puică. Ţie ţi s-a făcut de puşcărie ?" Se ia, trebuie să se ia o hotărîre, o hotărîre grea. O hotărîre a familiei. Şi s-a luat, atunci în taină de noapte. Tableta pleacă, fără drum de întoarcere, la tipar. În dimineaţă, „Baroane" incendiase Bucureştii. Autorul şi-a făcut, ori nu şi-a făcut bagajele, fiindcă legeanelege l-a înşfăcat repede întru a-şi ocupa locul, un loc printre alţi democraţi în lagărul de la Tg. Jiu. Este predat sub pază strictă comandamentului de lagăr. „După ce rămîn numai cu comandantul, — spune Arghezi, — acesta face cîţiva paşi înainte, şi, ciudat, mă întîmpină cu dragoste, scoate din tunică „Baroane" şi mă îmbrăţişează".

De acum, pentru soaţa titanului, au început drumurile lungi, drumurile grele către Tg. Jiu. Coana Paraschiva se uită în acest timp şi ne spune : — „Plecasem din Gara de Nord spre lagăr. Trenul era ticsit de lume. Oameni de tot felul. Şi mulţi militari. Războiul le dăduse peste cap pe toate. Stam, pe culoar, înghesuită printre bagajele mele şi ale oamenilor. Am ajuns în faţa unui compartiment ocupat de nişte ofiţeri. S-a aflat, nu ştiu cum, că sînt doamna Arghezi. Imediat, un ofiţer m-a poftit să iau loc. După o vreme, un colonel îmi spune : — Ştim unde mergeţi. Am citit. Şi, cu discreţie, tunica se deschide puţin şi — ca dintr-o ascunsă fereastră fermecată — apare acelaşi „Baroane" !

După cum se vede m-am tot oprit asupra acestui eveniment, eveniment în care a fost implicat un mare artist, Arghezi, cel care a dat drept obol ţării, — în cea mai neagră zodie a ei — şi bruma de libertate pe care o mai avea. Şi, e limpede, dintr-o astfel de hîrtie colorată de Arghezi cu mii de pericole se poate muri, ci nu de „moarte bună", dacă aşa ceva ar putea să existe.

*

Da ! Este vorba tot de „Baroane", agitat cu insistență în prima mea luare de cuvînt întru Arghezi în numărul trecut al „Luceafărului". Acest eveniment s-a petrecut dincolo de 23 August 1944, dincolo de 9 Mai 1945, cînd lanțurile fasciste au încins ca un brîu de rugină Europa, Lumea. După cum se prea bine știe lanțurile au căzut rînd pe rînd sub mînia de foc a popoarelor, inclusiv a Poporului Român. Dar legenda Arghezi revine mereu furtunos. După sărbătoare, într-un anume moment, s-au arătat niște alți nori negri revărsîndu-se peste cultura românească, adulmecîndu-l, — preț de mai mulți ani — și pe Arghezi. Ce-a făcut el în acest timp ? S-a supărat pe Țară ? Și-a rupt condeiul și s-a ocupat de problemele cerului ? Nu ! El și-a înfipt condeiul în pămîntul lui ca un Făt-Frumos spada în cer și a scris „Cîntare Omului", „1907" ș.a.m.d. dînd noi dimensiuni liricii românești.

Arghezi a întîmpinat piedici de tot felul : bolovani, munți, șerpi în găuri de cauciuc, șobolani din acei ce văd numai de după uși capitonate, lupi în piele de oaie despre care îmi vorbea din cînd în cînd. Nimic nu l-a clintit de la lucrul lui. De-acolo din cerul lui de sus, de la masa lui cea de brad pitită parcă într-un cuib de privighetoare a cîntat cînd pe soare, cînd pe lună, cînd pe ceață, cînd pe furtună, cînd pe șarpe, sfidînd clipa de antracit, triumfînd.

Într-o zi, Arghezi, potrivindu-și într-un ascuns mustața, îmi zice cam așa : „Poate ar fi bine să ne gîndim la un contract mai mare, mai cuprinzător", după care vorbele lui au rămas parcă suspendate în aer. Răspund repede, fără de cugetări adînci : „Îl facem, iubite maestre". După cîteva zile, dacă nu a doua zi, nu mai știu, m-am prezentat cu documentele, răsturnîndu-le pe masă ca pe o parcă veche rînduială — „Editura apreciază, așa cam 50 de volume, deocamdată, această cifră fiind deja scrisă în contract". „Aoleu !", zice Arghezi, grămădindu-și în acest cuvînt-oftat toate sentimentele de parcă spaimă și triumf. Să urmărim o clipă acel travaliu arghezian, de ani și ani, travaliu care a dus la revederea întregii sale opere. Arghezi s-a topit în opera sa, revăzînd-o, total. Fantastic !

După Iulie 1966, deci după moartea soției sale, Coana Paraschiva, regina cireșelor, titanul nu mai dorea să trăiască. O căuta în pretutindeni. L-am văzut mîngîind pereții și ușile deschise odată de „Pasul dulce". Numai sufletul iubitor și eforturile aproape supraomenești ale Mitzurei, fiica lui — căreia el îi făcuse cel mai sublim

„bordei în soare" — l-au determinat să mai amîne, să-i dea înseşi morţii alt termen. Şi asta a mai durat un an. Iulie 1967. Pînă înainte de moarte cu aproape nimic omul acesta a lucrat, a scris, rămînînd pînă la capăt tînăr.

Mă uit şi acum în semnătura ultimelor noastre contracte. Parcă văd semnătura stăpînului *Florilor de mucigai*. Semnătura aceasta nu şi-a mai urmat drumul ei de mereu în sus. Condeiul de eternitate a luat-o brusc în jos, către pămînt. Condeiul lui Arghezi adormea pe veci. Cerul era senin. Scrierile titanului din Mărţişor — acesta fiind acum în casa din arhitect Grigore Cerchez — erau încheiate. Deplin. Moartea lui parafa o capodoperă aşezîndu-l lîngă Eminescu. Întru care iată ce spune Tudor Vianu : „Prin această multiplă contribuţie adusă artei literare, se poate spune, cu deplin temei, că Tudor Arghezi este cel mai mare poet român în epoca de după Mihai Eminescu"... Admiratorii şi detractorii lui pot acum să ia de acolo fiecare după vrere.

Du-te vreme, vino vreme — apropo de acel contract de 50 de volume Arghezi — un ministru, o damă distinsă altfel, suferind însă de prea multă cumpătare, cînd a aflat de isprava noastră mi-a spus pur şi simplu : — „Bănuţă, tu ai înnebunit !" — „Se poate, zic, fiindcă aşa sînt oamenii normali". Dar asta a fost tare demult. Au venit altele apoi şi mai şi.

Privind în timp cu nişte ochi cît de cît scrutători, stînd cum numai eu ştiu, în banca mea, incomodă uneori, ascultîndu-l, simţindu-l pe Arghezi, cîteodată spovedindu-mi-se chiar m-am întrebat de ce oare să i se întîmple ce i s-a întîmplat ? Şi nu numai lui. Ca editor i-am văzut cum sufereau, într-un fel sau altul : Bălcescu, Eminescu, Titu Maiorescu, Iorga, Lovinescu, Blaga, Ion Barbu, Călinescu, Perpessicius, Bacovia şi mulţi alţii. I-am văzut suferind şi pe confraţii mei, pe contemporani. Mi-am spus atunci. Cazul Arghezi rămîne, trebuie să rămînă o carte de referinţă întru meditaţie la obiect, obiectul fiind literatura română de la începuturi pînă azi. Şi, de aici, în veşnicie. Dar, numărîndu-ne morţii să nu-i uităm pe cei vii fiindcă aceştia, întru slava timpului nostru, văd încă mai multă hîrtie, mai mult spaţiu poligrafic, mai multă pînză, mai multe culori, mai mult bronz, mai multă marmură ş.a.m.d. fiindcă vorba lui Horaţiu — pulvis et umbra sumus".

În nişte disperări de editor mă ducea gîndul la Homer, la Aristotel, la Eschil, Sofocle, Euripide, Aristofan, la Platon şi Democrit, la Diogene şi Socrate, la Praxitelles

și Fidias. Dar mai ales mă cufundam în spiritul lui Pericle, al acelui secol de aur al lui. Mă gîndeam la pătura pe care titanul democrației ateniene, bolnav fiind, de pe chiar patul suferinței i-a trimis-o lui Fidias la închisoare, arestat fiind de aristocrația grecească sub învinuirea de furt de aur. I-a trimis Pericle o pătură, o pătură ce n-a ajuns la genialul artist, acesta murind de frig. Mă gîndesc și acum la Pericle și la scaunul lui înalt avînd sub un cap de leu, la mijloc o inimă fierbinte și jos niște labe de aur. Labele de aur nu i-au fost niciodată de trebuință. Dar prin milenii, secole, ani, clipe, de atunci printre iubitorii și marii responsabili ai culturii s-au ivit și astfel de inși. Niște inși fără suflet pentru Artă, care s-au servit doar de Labe. Nu-mi plac scaunele înalte cu labe de aur și suflet de cărbune.

Și, iarăși să reintrăm în casa lui Arghezi într-un decor fantastic de „Lăsați copiii să vină la mine !" Și copiii veneau, ci nu precum la Iisus Christos. La 21 Mai, casa Arghezi își deschidea larg porțile. Intrau într-un răsuflet copiii, intrau într-o liniște de vulcan înainte de erupție. Și intrau florile, florile. Lui Arghezi îi plăceau mult copiii, acești ambasadori ai inocenței, ai sfielii, ai gîndurilor imaculate, ai speranțelor Republicii. Patronul, învești mîntat parcă într-o mantă misterioasă, — după ce le dădea fel de fel de minuni rîdea, rîdea inmăsurabil de rîsul lor. Apoi se retrăgea încet în el însuși, împăcat. Am văzut de atîtea ori acest dulce spectacol, unic. Și acum mi se pare cum că n-a fost. Poate de aceea mă mai uit în de demultul spectacol multicolor, văzîndu-mă în el mereu.

Amintiri ! Amintiri ! După copii veneam noi, zmeii, zmeii care nu ezitau întru a se spurca la o șampanie, la un coniac, ori la alte minunății pentru cei „mari". Ceea ce era însă cel mai fără de măsură, în ce mă privea, era clipa singulară în care mă ascundeam trăgînd peste mine în nemărginire toată culoarea albastră a cerului. Era acea clipă cînd Arghezi, singur, mă îndrepta către un Hennessy, — îmi aflase Măria-Sa meteahna. Și cînd ciocneam paharele de vis, timpul redevenea tot al nostru. Și, amîndoi, ne spuneam, poate mai mult tăcînd, cele mai frumoase și cele mai primejdioase povești din lume, povești care, din o mie de motive, am să le scriu altădată fiindcă, oricum, toate astea vor fi o carte.

În Mărțișor, doarme liniștit un neliniștit. Departe de toți, și de toți aproape, doarme un stăpîn frumos. Umblînd cu creionul pe hîrtia multicoloră a cerului, călcînd apăsat foarte pe pămînt, unduind ca secara în vînt prin-

tre flori și orătănii, iubind toate cele omenești, a rămas mereu el însuși de la „Duhovnicească" la „1907", de la „Testament" la „Cîntare Omului". Drept care Tudor Vianu îl declară în cartea lui de adio, ca într-un adevărat cînt de lebădă, „Arghezi Poet al Omului".

Căutînd ceva întru o aducere aminte, am deschis unul dintre pachetele mele încă nedespachetate, pe care le realizasem în pripă la 26 Decembrie 1968. Am dat de telegrame, scrisori, felicitări, dedicații etc., trimise de Arghezi, de alți confrați în timpul directoratului meu de un deceniu. Mii și mii. Iată un fragment dintr-o scrisoare a magnificului care, mai apoi, a devenit prefață la volumul meu „La hotarul dintre lumi" :

„Poezia însoțește cu frumusețile ei întotdeauna drapelele și brațele pornite la luptă și biruință.

Revoluția noastră socială a dat la iveală și un poet ca Ion Bănuță.

Desigur că el nu e singurul scriitor inspirat din prăbușirea vremilor învechite. Condeiele s-au întrecut s-o proclame. Dar condeiul noului nostru poet are o caracteristică unică și majoră.

Un șir de poeme stă categorică mărturie. Pe lîngă poezia pe care o avea în sufletul lui de luptător, vocația, credința și buna nădejde au fost singurele sale arme, abstracte. Din imaginea volumului de față, diversă, apare clar dragostea poetului pentru năzuințele și realizările poporului pornit pe drumul construirii unei vieți noi, socialiste.

O sensibilitate pe cît de gingașă pe atît de bărbătească caracterizează poezia lui Ion Bănuță. O spun cu mîna și condeiul pe inima emoționată".

TUDOR ARGHEZI

Și, o dedicație, pe nr. 24 din „Cuvinte potrivite", ediție nepusă în comerț, apărută în 85 de exemplare dăruită Regelui în anii lui 85 :

Iubitului frate
întru Poezie
Ion Bănuță
cu inima și recunoștința,
Tudor Arghezi
21 Mai 1965

„Mărțișorul este patria literaturii mele", spunea Măria-Sa. Aici, cerul este mai înalt. Și toaca magnificului de-

vine universală, Arghezi, zbucnind din Mărțișor și din el însuși, învingînd, s-a răspîndit în pretutindeni. Umblînd în flori de tei și de nufăr, ca și dumnezeul lui, Eminescu, prin buruieni și mucigai, iscînd flori din dedesubt, însăilîndu-le din imens și din nimic cu „Nenea Acul, și tata Ața". Arghezi și-a propus în felul lui să doarmă mereu în Mărțișor, trăind veșnic în lume.

S-a spus că în cerul-Arghezi s-ar afla și unele pete, peste care n-ar fi potrivit să trecem ușor. N-aș zice că n-ar fi fost. Numai că... și în soare sînt pete. Și, Arghezi, este însuși Soarele. Apropo ! Fiindcă tot li s-a acordat lui Quasimodo, Seferis ș.a. marele premiu suedez, de ce oare n-o fi luat Arghezi Premiul Nobel ? Adică... nu de ce nu l-a luat ! Și, totuși, — vorba lui Petöfi — „mă chinuie amar un gînd". De ce n-o fi ajuns pătura aia a lui Pericle la Fidias ? Mă tot gîndesc la paznicul acela ! O fi mai trăind ?

Floria Capsali, Mitiță Dumitrescu

POEZIA PRIETENIEI

Împrejurările în care l-am cunoscut pe Tudor Arghezi au fost într-un fel neprevăzute.

Într-unul din recitalurile noastre de dans, prezentam în program și o parte ce cuprindea euritmie : interpretări pe versurile marilor noștri poeți. Alesesem versuri din poeții cei mai reprezentativi — Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Ion Barbu, figurau în spectacolul nostru. Am avut grijă de a alege versuri care se pretau la mișcare. Din Arghezi am ales „Prigoana" și „Duhovnicească".

Programul a prezentat un interes deosebit, în sală aflîndu-se, pe lîngă publicul dornic de astfel de manifestări și un mare număr de literați, artiști, scriitori și poeți.

Au recitat : George Vraca, Pop Marțian și Emil Botta. La sfîrșitul spectacolului, Tudor Arghezi ne-a făcut cinstea să vină să ne felicite. S-a exprimat în cuvinte simple dar cu o uimitoare înțelegere asupra îmbinării dintre vers și mișcare. Cuvintele lui aveau spontaneitate și profunzime, unele din multiplele calități care i-au încununat opera și i-au definit personalitatea lui de om.

După un timp am primit un telefon cerîndu-ne să-i dăm voie să vină să asiste la lecțiile noastre de balet din Studioul nostru. L-am învitat cu multă bucurie. A venit acompaniat de Mitzura, care fiind îndrăgostită de dans și avînd reale înclinații, dorea să urmeze cursurile noastre de dans. (Mitzura a fost foarte dotată, în special, pentru pantomimă). De atunci am rămas prieteni.

La Studio a venit de mai multe ori. Asista cu un mare interes, și odată — după un curs de improvizațiuni plastice — la sfîrșitul orei, ne-a împărtășit impresiile lui asupra semnificației artei dansului și înrîurirea lui asupra sentimentelor omenești.

În seara aceea se mai aflau în Studio pictorița Lucia Dem. Bălăcescu, o altă mare admiratoare a dansului, pictorul Eugen Drăguțescu și sculptorul Mac Constantinescu care luau crochiuri, în timp ce în sală, dansatorii își lucrau ora de curs. Ne-am alăturat și noi grupului și ne amintim că a avut loc o interesantă discuție, iar la un moment dat, l-am lăsat pe dînsul să ne vorbească. Cînd vorbea avea un farmec cu totul deosebit. Depăna idei într-o formă de o rară simplitate, idei pornite din ascuțita lui inteligență, dădea vorbelor un sens adînc și cuprinzător, îmbrăca fraza, uneori, într-un umor fin și sănătos, dar plin de bun simț. În toiul discuției avea privirea vie, ochii ageri și un surîs al lui propriu, ce nu-l părăsea niciodată.

Tot astfel l-am regăsit și mai tîrziu, cînd i-am vizitat la „Mărțișor" în casa primitoare și în grădina încărcată de cireși. Își adora familia : soția și copiii. Își iubea animalele și păsările. O dată, aici, la Mărțișor, am surprins o discuție între el și Gala Galaction. Ne-am bucurat că se discuta despre scriitori. Pentru Eminescu avea un adevărat cult. Deosebit de frumos s-a exprimat atunci la adresa lui Blaga, Bacovia, Voiculescu. Era prea „mare" spre a nu da voie și altora să fie mari. Și aici, ne-am dat seama de adevărata lui superioritate.

Odată, culegeam cireșe din pomii lui minunați. Nu știam că nu-i place să i se spună : Maestre ! Se afla prin apropierea noastră. Unul din noi i-am spus ceva, adresîndu-ne cu termenul „Maestre !". Cu un ton plăcut ne-a rugat să nu-i mai spunem Maestre ! I-am răspuns :

— Bine, dragă Maestre ! nu vă mai spunem ! De atunci n-am mai repetat acest epitet.

Prietenia noastră a continuat neștirbită. Ne-a urmărit în cariera noastră artistică, asistînd atît la recitalurile de dans, cît și în montările noastre coregrafice. Ne-am simțit onorați pentru frumoasele aprecieri ce le-a făcut cu ocazia spectacolelor : *Carnavalul* de Schumann, *Cutia cu jucării* de Debussy, *Rapsodia I-a* de George Enescu, *Nunta în Carpați* de Paul Constantinescu, *Demoasella Măriuța* și *Cînd strugurii se coc,* de Mihail Jora ; *Balada Patriei* de Florin Comișel și încă altele.

La finele unui recital, venind în cabină pentru a ne strînge mîinile, știu că am exclamat : Iată, vine la noi spiritualitatea românească !

La care Arghezi ne-a răspuns :

— Spiritualitatea românească vine la spiritualitatea românească.

Am rămas încîntaţi. Cînd i-am mulţumit pentru preţuire ne-a răspuns :

— Am făcut-o din convingere şi nu din prietenie.

...Aşa l-am cunoscut pe Tudor Arghezi ! Spirit larg, deschis, generos, o inteligenţă cuprinzătoare şi un suflet deosebit. Ne-am întîlnit la hotarul cu porţile de aur — dintre literatură şi artă. Prietenia noastră a unit poezia plină de vrajă a cuvîntului cu poezia de vis a dansului.

Șerban Cioculescu

„VORBEA ÎNTOCMAI CUM SCRIA"

L-am cunoscut pe Tudor Arghezi... în primăvara anului 1926. Înainte însă de a-i fi prezentat, citeam cu aviditate tot ce publica în periodicele din anii vieții mele universitare (1920—1923). De la un timp, decupam cu mare grijă și păstram cu scumpete toate versurile și prozele lui, în dosare mereu mai voluminoase. Știam pe de rost cîteva din poeziile lui mai vechi, ca *Litanii*, a 3-a din „Agate negre", poate cea mai baudelaireană din toate, pe care o transcrisesem la Biblioteca Academiei Române din periodicul *Linia dreaptă* (15 mai 1904), iar cînd am găsit la anticar numere răzlețite din revista lui N. D. Cocea, *Viața socială* (1910), am smuls foile respective cu poemul care căpătase titlul *Litanii*. În prealabil, apăruse tot în *Viața socială*, pendant-ul ei, sub titlul *Din „Agate negre"*, începînd cu versurile :

„Un veac s-a scurs, și împreună / Lungiți sub un copac de piatră / ne crede morți întreg pămîntul. / Ah, de-aș putea să-mi las mormîntul. / Și lumei care veșnic latră / Să-i strig că totul e minciună..."

Cunoscîndu-l mai tîrziu pe Gala Galaction, fost coleg de gimnaziu cu genialul adolescent, care-și scotea ultima poezie de sub curelușa interioară a șepcii, mi-a spus că misterioasa Lia, astfel numită în ambele poeme, era o sîrboaică, Natalia, pe care o iubea cu accentele disperării.

Pentru bunul meu dascăl, Mihail Dragomirescu, care-i admira mai ales pe poeții George Gregorian și George Talaz, măgulindu-se că-i „formase", Arghezi nu exista, nici ca poet, nici ca prozator. Acest exclusivism sau, cum se

spunea pe atunci, această „exclusivă", îmi aţîţa şi mai mult curiozitatea de a recupera timpul pierdut, de a strînge, dacă era cu putinţă, tot ce publicase marele ignorat sau tăgăduit. Însuşi E. Lovinescu, în volumul IX de *Critice, Poezia nouă,* distingînd între *adevăraţii* şi *falşii* simbolişti, îl categorisise pe Arghezi între aceştia din urmă, fără a bănui că tot el, după apariţia *Cuvintelor potrivite* (1927) avea să-şi schimbe părerea (ca să nu spun : să şi-o revizuiască) şi să-i consacre atît locul întîi în *Evoluţia poeziei lirice,* cît şi spaţiul unui larg studiu analitic.

După absolvirea Facultăţii de Filosofie şi Litere şi intrarea mea în învăţămînt, urmăream scrisul lui Arghezi mai ales în revista ieşeană *Lumea,* în care apărea săptămînal cîte o proză, dintre cele neclasabile sub raportul genului sau al speciei, dar uimitoare prin bogăţia limbii şi a figuraţiei poetice, sau cîte o poezie, ambele fiind pentru mine evenimentul literar al zilei. Cu aceste sentimente festive am scris în *Viaţa literară,* din mai 1926, două articole de fond şi mai ales de entuziasm despre poezia lui Arghezi, urmate de alte două, tot atît de calde şi desigur mai pătrunzătoare, semnate F. Aderca. Acesta l-a numit cel dintîi „Un nou Eminescu", dar punerea, tipograficeşte, în paralelă, în aceeaşi casetă, pe două coloane, a celor doi titani ai liricii noastre, o făcuse cu cîţiva ani înainte, B. Fundoianu, în *Contemporanul* lui Ion Vinea.

După acest prea lung preambul, voi preciza că într-o dimineaţă a lunii iunie 1926, intrînd cu Vladimir Streinu în cafeneaua Capşa, prietenul meu, văzîndu-l pe Arghezi singur la o masă, şi-a cerut voie să mă prezinte. Arghezi s-a ridicat în picioare, mi-a strîns mîna cu putere şi mi-a ţinut-o încleştată preţ de cîteva minute, năucindu-mă cu formule de politeţe, din care am reţinut pe neobişnuita, în lumea boemei literare, „domnia ta". Apoi ne-a poftit la masa lui şi ne-a tratat cu cîte un şvarţ. Era un bărbat bine legat, de statură mijlocie, lat în spete, lăsîndu-mi impresia unui luptător atletic, înzestrat însă cu o voce „în schimbare", pe un registru înalt, ca acela al adolescenţilor, cărora le dau tuleiele. Contrastul era izbitor, ca şi acela dintre manierele de lord şi faima de pamfletar care nu se sfia să răscolească cu voluptate vocabularul stercorar, ca să-şi împroaşte victimele. Mi-l închipuiam cu totul altfel, după cum nu mă aşteptam să regăsesc în conversaţia sa, ca în prozele lui, aceeaşi uluitoare trîmbă de metafore, ce e drept, într-o emisiune verbală voit lentă, ca desfăşurarea cu încetinitorul, a unei benzi de magnetofon. Arghezi vor-

bea întocmai cum scria, sau, cum ar fi spus Tudor Vianu, într-un stil scriptic, de artist și de poet, cu scăpărătoare viziune personală a oamenilor și a lucrurilor, învălmășind imperturbabil coprolalia cu expresia sublimului, ambele pe portativele opuse ale „inefabilului". Dacă mi-aduc bine aminte, Arghezi purta o haină de șiac castanie, închisă la gît, ca o tunică. Spunea :

— Este șiac călugăresc !

Cînd m-a poftit întîia oară la masă, la el acasă, în familie, l-am observat mîncînd încet și în tăcere, după expresia lui „călugărește". Mitzura și Baruțu observau aceeași tăcere, de arhondaric, cu o cumințenie exemplară. Între feluri, se păstra aproape aceeași regulă monahicească, pentru ca după desert, la o cafea cu coniac sau lichior să se dezlege limbile. De fapt, vorbeam, eu unul, mai mult monosilabic, dintr-o neînvinsă inhibare înaintea idolului meu, care se desfășura acuma volubil, în același tempo, niciodată vivace, dar sostenuto. Am reținut, de la prima întîlnire, că nu-i plăcea să i se spună „maestre", nici să fie întrebat ce mai scrie. Omul de societate îl înăbușise pe cel de litere, ca o reacțiune împotriva cabotinismului, a acelui „n'as-tu vu ?", comun deopotrivă actorilor și publiciștilor de mai multă sau mai puțină faimă. Între cunoscuți, Arghezi nu vorbea niciodată de proiectele lui și nu se supăra cînd se vedea atacat în presă sau contestat ca scriitor. Afecta o indiferență imperturbabilă. Replicile lui, însă, cînd era provocat, erau ucigătoare. Avea, de asemenea, în scris, ieșiri dintre cele mai neprevăzute, în contrast izbitor cu civilitatea cea mai aleasă, între patru ochi sau în grup restrîns. Am cunoscut, în interval de peste patruzeci de ani de contacte, dintre cele mai rare, momente lungi de suspensie între relații, urmate de reluări, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Îi plăcea să reînnoade firul, „fără explicații". În fond, sub rezerva sa, în aparent distantă, se ascundea și la el o altă formă de timiditate, complexele poate, ale unei copilării și adolescențe ulcerate, despre care nu-i plăcea să vorbească. Omul era, ca și scriitorul, incalculabil în relațiile lui cu cei mai apropiați prieteni, dar de toată securitatea între simpli cunoscuți, față de care se purta protocolar. Acaparat de viața de familie, de gospodăria de la Mărțișor și de grijile existenței, a încetat să frecventeze cafeneaua. Întrase de viu în legendă.

O IEȘIRE DIN ANONIMAT

...Cunoașteți povestea prostului din baie ?

Dacă nu, să v-o spun. Dacă da, nu strică amintesc.

La o baie de aburi, între bărbați, s-a găsit un muca care să strige :

— Să iasă prostul din baie !

S-a lăsat tăcere. Peste cîteva clipe, s-a auzit un glas plîngăreț :

— Da'ce, eu n-am plătit ?

Și cel ce se crezuse vizat s-a pregătit să iasă.

Să vedeți acum apropoul.

În n-rul din 10 martie al *Luceafărului*, Gheorghe Grigurcu scria la aceeași rubrică a amintirilor :

„Pe cînd privirea i se ațintea pe masa din față, a mea rătăcea pe peretele de cărți din spatele Poetului, fixîndu-se la un moment dat pe un volum de exegeză a operei sale, care-mi era familiar, cu o copertă într-un chenar vișiniu. „Cum apreciați această carte ?" l-am întrebat. Spre surpriza mea mi-a răspuns că n-a citit-o în întregime niciodată, adăugînd cîteva impresii puțin măgulitoare la adresa autorului. „Singura lucrare substanțială despre mine a dat-o Pompiliu Constantinescu".

Nu pun la îndoială acest crîmpei de convorbire. Ba chiar îl socotesc strict exact și precizez că eu am fost cel pus în cauză de Arghezi. Într-adevăr, cartea mea cu chenar vișiniu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi* (1945), nu i-a plăcut. A preferat cartea lui Pompiliu Constantinescu, apărută cu patru ani înainte. Mă întrebați de ce ? Pentru că a mea îl indispunea prin răscolirea prea indiscretă în măruntaiele operei, adică prin analize la obiect, pe cînd a lui Pompiliu, întemeiată — după mine eronat — pe ideile și terminologia lui Blaga, pe care Arghezi nu le cunoștea, îl ridica avantajos în empireul ipotezelor transcendente. Știam că nu-i plăcuse cartea mea, dar asta nu m-a afectat. De gustibus...

Relațiile noastre personale erau vechi de aproape douăzeci de ani. Amintesc că-i fusesem prezentat de Vladimir Streinu, la Capșa, după ce publicasem despre poezia lui, în primăvara anului 1926, două articole de fond, în *Viața literară*. A prins simpatie pentru mine. Ne vizitam reciproc. A adus într-un rînd, pentru fiul meu Barbu, care n-avea decît doi ani, un ursuleț de catifea, ale cărui lăbuțe

eu, nu pierdeam prilejul să-i
'araschiva, de sfîntul Ion, de
'ersarea copiilor, etc. şi să le
ıtie de bomboane. Ca director
ınvitat din partea Ligii Cultu-
al despre frumuseţiile naturale
ıri în proză, alese de mine. Re-
morul lui Eugen Ionescu, care
, *Nu*, următoarele :
unea, la *Viaţa literară*, la *Vre-*
:ulescu nu scrie decît despre
şi tandru, iubindu-l ca pe o
amantă, ...nicindu-l şi apărîndu-l (mai ales)
ca o tigroaică, ori de cîte ori cineva îi scarmănă idolul sau
numai se uită urît.

Dragostea este împărtăşită : d. Arghezi îl cheamă acasă. Îi trimite comisionari. Vrea să-i vorbească. S-au văzut ieri, nu s-au văzut azi, au să se vadă mîine".

S.a.m.d. Nu-l iubeam ca pe o amantă, dar îi spuneam soţiei mele că este omul la care ţin mai mult pe lume, după răposatul meu părinte. Ea îmi răspundea, mai înţeleaptă, premonitoriu :

— Ai s-o regreţi, într-o zi.

N-o credeam, dar a avut dreptate.

E adevărat însă că-l apăram în scris şi oral contra multora din detractorii lui, atunci foarte numeroşi. Eugen Ionescu m-a comparat cu o tigroaică. Vladimir Streinu a scris într-un rînd că nu este atît de redutabil Arghezi cînd îl contestă cineva, cît zăvodul de mine ! Ridicasem mănuşa împotriva regretatului meu prieten, cînd scrisese un articol destul de rece despre poet, apoi contra profesorilor N. Iorga, G. Bogdan-Duică şi D. Caracostea, contra teologului Victor N. Popescu, contra lui Eugen Ionescu însuşi, şi mai ştiu eu cui nu i-am dat replica ? Cînd am întrebuinţat epitetul „divinul Arghezi", veşnic nemulţumitul Alexandru Teodor Maria Stamatiad m-a apostrofat cu aceste cuvinte :

— Dumneata nu mai faci critică, faci apologetică !

Făceam şi una şi alta, pentru că nu numai oficialitatea, dar şi tineri eminenţi ca Mircea Eliade îl contestau.

Mi-am dat însă în petec în 1935, la apariţia romanului *Ochii Maicii Domnului*. L-am citit cu febră de 39° şi am plîns la pasajele patetice, comunicîndu-i telefonic autorului, acest fenomen. La *Adevărul*, am scris un articol, mărturisesc păcatul, publicitar. Revenind însă asupra cărţii, în

Revista Fundațiilor regale, am început prea răspicat cu această frază :

„Inaptitudinea epică a lui Tudor Arghezi pare a fi structurală".

Mai departe, demonstram că prin viziunea sa bipolară, oarecum bogomilică, a răului și a binelui, oscilînd între sublimități (ca în acest roman) și abjecții (nu lipseau nici acestea), dar fără un simț efectiv al realității, Arghezi nu putea da romane bune, ci numai frumuseți de amănunt, „broderii pe podul palmei".

Arghezi s-a cam supărat și a publicat în *Adevărul literar* un articol *Deslegare*, recunoscîndu-mi „aplauzele" de la avanscenă din trecut, dar surprinzîndu-mi țuguiala buzelor cu intenția de a fluiera, mă îndemna să fluier francamente. Atunci Oscar Lemnaru, marele calamburgiu, a relevat intoleranța lui Arghezi la critică și a făcut acest joc de cuvinte : „Arghezi e un scriitor *criticabil*, Cioculescu este un *critic abil*". Eu însumi, într-un interviu, cred, am răspuns printr-un alt calambur, cum că rămîn *des legat* de opera lui, cînd este reușită, dar nu și în cazul contrar. N-aș putea vorbi însă de o ruptură în relațiile noastre. Am continuat să scriu elogios despre celelalte cărți ale lui Arghezi, dar m-am abținut la romanul *Cimitirul Buna Vestire*, pe care autorul mi l-a trimis cu dedicația sec ironică :

„Domnului Șerban Cioculescu, lucrare scrisă, Tudor Arghezi".

Cu alte cuvinte :

— Judecă-mă, belfere !

Cînd a apărut însă *Lina* și Streinu, invitat de el, dimpreună cu mine și soțiile noastre la Mărțișor, ca să-i ducă revista *Kalende*, Arghezi nu s-a putut abține și citea „în zare", printre filele netăiate ale revistei, din recenzia mea, în care relevam slăbiciunea intrigii (amorul dintre eroină și Ion Trestie, laborantul chimist de la fabrica de zahăr de la Chitila), compensată însă prin vigoarea descrierii operației de punere în funcție a mașinilor, în sezonul de lucru. Coana Paraschiva ne servea la masă, în curte, niște splendide cireși galbene, amare, îndemnîndu-l și pe el să se servească înainte de a se goli farfuria. La care Arghezi a răspuns :

— La lectura articolului domnului Cioculescu o să-mi pară dulci !

Cînd mi-a apărut cartea, am omis a-i oferi un exemplar numerotat, crezînd că editura se executase, după cuviință. I-am trimis-o, cu dedicația de rigoare. A făcut, în

scris, de două ori aluzie la ea. O dată, în *Tablete* cu titlul *Adam§Comp,* în care era vorba de Geneva din Vechiul Testament :

„Cu alte cuvinte, poezia Creaţiei, are nevoie de un spirit abil, iscoditor şi înzestrat cu o meticuloasă răbdare, ca să dea la lumină toate obscurităţile biblice, într-o carte deosebită ; de un Şerban Cioculescu, vigilent, nuanţat, stăpîn şi pe echivoc, pentru rafinamentul căruia nu ar scăpa nimic, ci dimpotrivă, s-ar învedera şi sămînţa ultimă din sîmburele unei presupuse intenţii aproape absente".

Las pe cititor să aprecieze şi elogiul şi mica maliţie finală. Arghezi nu credea în puterea de interpretare a criticii, mai ales în analizele textelor. Scrisese chiar un articol în acest sens în *Curentul literar* (1941). Cînd, în aceeaşi revistă, în acel moment sub conducerea mea, am afirmat că debutase în *Liga ortodoxă* (1896) a lui Macedonski, imitîndu-i procedeele „instrumentaliste", Arghezi s-a supărat şi, somîndu-mă să-i public răspunsul, a pretextat că poeziile îi fuseseră prelucrate de directorul periodicului, fapt ce l-a determinat să-l părăsească. Am răspuns în „Rînduri fără muştar la nas" că nu era nevoie de somaţie ca să-l public pe Arghezi, dar şi că poetul, plecat de lîngă Macedonski, a continuat în aceeaşi manieră, peste un an, în *Revista modernă.* Ceea ce era de dovedit. Mai spuneam că toţi poeţii, dar absolut toţi, la debutul lor precoce, au imitat pe cîte un maestru şi că lucrul nu este de ruşine. Acesta a fost al doilea moment greu al relaţiilor noastre literare. Iertе-mi-se intervertirea ordinei cronologice şi fie-mi îngăduit să dau celălalt pasaj în care autorul comentat în cartea mea a făcut aluzie la ea. Faptul s-a întîmplat în 1946, cînd am anunţat că s-au împlinit 50 de ani de la debutul publicistic al lui Arghezi. Aceasta a atras din partea ministrului Ion Pas, o a doua acordare a premiului naţional. A urmat şi o sărbătorire la Ateneu. Cu acest din urmă prilej, pe exemplarul meu de lux din cartea lui Arghezi, *Manual de morală practică,* pe care semnaseră toţi participanţii cu cuvîntul sau producţia artistică (Gala Galaction, Cella Delavrancea, Tanţi Economu-Veselowski, Lisette Georgescu, M. Jora, C. Stroescu, Ioana Cocea, Vladimir Streinu, Mariana Şerban, Emil Botta, Mitzura Arghezi, Floria Capsali, Miliţă Dumitrescu şi Ion Matei, organizatorul, în numele *Cercului Liber de Studii)* sărbătoritul a scris :

„O sărutare, T. Arghezi, 1946, 29/12 Ateneu".

Iată însă şi un pasaj, din *Tablete* cu titlul *Un jubileu,* în care comenta evenimentul :

„Am aflat că am ajuns la jubileu. Asta însemnează că am 50 de ani de literatură pe care i-a numărat cel dintîi Dl. Şerban Cioculescu, profesor de universitate, autor al unui volum, răspîndit de curînd, încărcat de teoreme elogioase pentru ceea ce criticul numeşte poezia lui Tudor Arghezi. Am făcut şi eu ce am putut şi-atîta tot. N-am nici o veleitate şi mi-e frică de laudă, ca lui Paul Verlaine de o sărutare :

Je souffre et je veille
Sans me reposer"

Catrenul se încheie astfel :

„*J'ai peur d'un baiser*
Comme d'une abeille" *

Mie nu mi-a fost frică, dar am plătit-o scump.

„Înainte de a ajunge la acele „cuvinte puţin măgulitoare de care vorbea Gheorghe Grigurcu, mai dau un extras din Arghezi şi o scrisoare.

În *Poşta* din ziarul *Informaţia zilei* de la 8 iunie 1943, răspunzînd unui curios, care semnase cu C.U. Riosu şi ceruse nu ştiu ce, Arghezi afirma :

— Nu vă pot da nici o lămurire pînă ce nu voi comunica d-lui Şerban Cioculescu, deosebit de informat în materie, textul pe care nici dvs. nu vă amintiţi de unde l-aţi detaşat".

Arghezi ştia că-i urmărisem scrisul peste tot !

La 26 sept. 1931, într-o carte poştală, mă interpelase astfel :

„*Scumpe Domnule Cioculescu,*

Este posibilă o imixtiune în frăgezimile memoriei camaraderiei Dumitale ? Şi este permis să-şi închipuiască un autor şi un scribend că se poate raporta, atunci cînd aducerea aminte nu-l ajută, la notele D-tale literare abstracte? Caut pentru Cultura Naţională o bucată, publicată nu se ştie unde, cu un Moş Crăciun care şi-a întins scutecele pe frînghia dinaintea, mi se pare, a unei peşteri şi şi-a lăsat să-i zboare barba albă ca nişte fluturi de zăpadă peste copii şi căprioare. Crezi că mai pot da de ea ? Răspunsul Dumitale să fie blînd.

* În traducere prozaică : Sufăr şi veghez / Fără hodină. / Mi-e teamă de-un sărut / Ca de-o albină".

Omagii Doamnei Cioculescu, urşi sentimentali micului Cioculescu iar Marelui Cioculescu, dacă dă voie, îmbrăţişări. T. Arghezi".

Cînd a apărut cartea de versuri *Una sută una de poeme* (1947), în toamnă, eram pe „frei" şi ca atare am invitat la mine acasă familia Arghezi, la un ceai, urmat de o „recenzie vorbită" a cărţii, de către mine. A asistat numai Baruţu. Am făcut elogiul cărţii, cu rezerve exclusiv la poezia *Mîhniri de tînăr cărturar*. A apărut apoi pamfletul lui Sorin Toma, în care mi se făcea nemeritat onoarea a trei citate din *Introducere*. Să-l fi supărat concursul meu involuntar la încercarea de *magna capitis deminutio* a poetului ? Poate că da, poate că nu.

Peste cîtva timp, cînd o duceam greu, după comprimarea de la catedră, desfăcîndu-mi cărţile şi făcînd comerţ de cărţi „pe picior", după ce lichidasem anticariatul, aflu că Arghezi spune tuturor să se ferească de mine, pentru că aş practica o profesie care le-ar aduce urmări foarte neplăcute celor ce mă frecventează (nici unul însă dintre aceştia, din fericire, n-a ajuns, vorba lui Beniuc, la „biţiboaică"). I-am trimis vorbă prin Baruţu să înceteze. Atunci i-a căşunat altă bazaconie, cum că, în anul gravei lui boli (1939) cînd se credea pierdut, îi călcam nechemat casa de nu ştiu cîte ori, ca să surprind momentul propice, îndată după decesul lui, şi să obţin Mărţişorul pe un preţ de nimic de la urmaşii săi. În acel moment, imobilul ce mi-l construisem în 1933—1935 era grevat de datorii la Casa de Credit a Corpului Didactic şi nu-mi ardea să mă încurc cu altele. Apoi cele nenumărate vizite ce-i făcusem în timp de şase luni se reduceau la patru, invitat fiind de fiecare dată, după cîte un telefon în care mă interesam de sănătatea lui. Articolul meu s-a lungit prea mult ca să fac o dare de seamă despre acele vizite. Acesta e adevărul. Am aflat şi de noua imputare a lui Arghezi şi i-am trimis încă o dată vorbă să se liniştească.

Relaţiile noastre au rămas mulţi ani în vînt, pînă ce, solicitat de *Secolul XX* am dat un articol despre cei 85 de ani ai lui Arghezi, a cărui operă a continuat să mă pasioneze, indiferent de felul în care autorul înţelesese să-mi plătească fidelitatea.

Atunci mi-a trimis acest mesaj :

Iubite Domnule Cioculescu,

„Sînt ca-ntotdeauna un întîrziat. Întors de lîngă Rousseau şi Calvin acasă, găsesc într-un plic fără adresă mult prea fumoasa-ţi pagină, adaos cum se vede la Secolul XX de obicei absent din poşta mea.

Ai fost cel dintîi, care acum o viaţă m-a observat ; să consider „omagiul" ca un epitaf ?

Permite-mi să-ţi sărut pentru mine fruntea şi pentru dumneata condeiul.

TUDOR ARGHEZI

Bucureşti, 15 Septembrie 1965".

Nu fusesem primul, dar din al doilea eşalon, am fost douăzeci de ani, campionul literaturii lui. Despre cartea mea, alta este părerea criticii, şi cred că şi aceea a lui Gheorghe Grigurcu. N-are însă a face. Nu m-au durut opiniile lui despre ea, ci vorbele ce le-a pus în circulaţie despre mine, într-o vreme cînd nici el, nici eu, nu stăteam pe roze. La un an după această scrisoare, Gherghinescu Vania şi Domniţa m-au luat pe sus şi m-au dus la Arghezi, care şedea pe strada Muzeul Zambaccian. Am glumit şi am rîs împreună, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Timpul vindecă toate rănile. Rămîn bucuriile noastre literare şi le-am avut din plin, citindu-l mereu şi recitindu-l pe Tudor Arghezi.

Nu rîdeţi, vă rog, de „prostul din baie".

— Da' ce, eu n-am plătit ?

Şi încă cum !

Constantin Chioralia

„CUM SE RESIMTE GENIUL ? CA UN JUNGHI ?"

Prima mea întrevedere cu poetul a avut loc în anul 1924 şi ea a fost „solicitată" — n-aţi crede — nu de mine ci chiar de el. Eram încă student şi locuiam în cel mai mare cămin studenţesc de pe atunci — Cantacuzino. Scriam, ca şi acum, versuri, pe care le împărtăşeam, deocamdată, numai prietenului şi colegului meu de cameră, George Istrate, poreclit Fleţ, fiindcă era... cîntăreţ din flaut (nemţeşte Flöte).

Fără ştirea mea, Istrate îmi scotoceşte prin dulap şi şterpelindu-mi caietul cu încercările mele poetice îl face să-i parvină, prin nu ştiu ce mijloace, lui Arghezi. Socoteam pierdut sau... furat caietul, cînd după cîtva timp, prietenul Fleţ îmi aduce „Adevărul Literar şi Artistic" în care o proză a lui Arghezi era însoţită de următorul postscriptum : „Tînărul care mi-a trimis un caiet de versuri neobişnuit de interesante este rugat să se descopere". Cum caietul nu conţinea numele meu, n-aş fi ştiut niciodată că este vorba de mine, dacă Istrate nu şi-ar fi dat pe faţă stratagema la care recursese spre a mă sili să mă verific ca poet.

Am luat, deci, cu emoţie drumul către locuinţa lui Arghezi situată, pe atunci, pe bulevardul numit Elisabeta, actualmente Gh. Gheorghiu-Dej, nr. 42 şi am sunat la uşa pe care strălucea o plăcuţă de alamă cu inscripţia : „I. Theodorescu-Arghezi, Journaliste". Mi-a deschis chiar poetul, în ţinută lejeră, fără haină, numai într-o vestă închisă pînă la gît, şi cu mînecile suflecate. Avea în mînă o teslă, căreia noi, adică subsemnatul şi poetul, care se revendica tot oltean ca şi mine, îi spuneam chisăr. Cum în casă, după cum am observat mai tîrziu, Arghezi era foarte gospodăros, mi-am explicat, după un timp, această primă apariţie a lui, cu chisărul în mînă.

Mi-am declinat numele şi Arghezi m-a introdus în apartament. Aci, după ce s-a dedat la cîteva aprecieri asupra poeziilor mele, aprecieri pe care nu le reproduc ca să restrîng cît mai mult locul şi importanţa pe care le ocup în evocare, m-a invitat să vin cînd vreau pe la el, anunţîndu-l în prealabil cu telefonul, căci avea telefon.

Familiaritatea cu care anula diferenţa de vîrstă şi, mai ales, de poziţie socială şi spirituală între dînsul şi mine, m-a încurajat să vizitez pe marele poet oridecîteori aveam timp. Vizitele îmi erau de la o vreme înlesnite de faptul că îmi stabilisem, temporar, domiciliul în căminul studenţesc deschis în casa fostă a lui Pompiliu Eliade de la podul Hajdeu, la doi paşi de locuinţa poetului. Această locuinţă era, propriu-zis, un apartament cu un lung coridor, în care biroul poetului era prima cameră pe dreapta.

La data aceea, Arghezi nu avea decît pe Mitzura şi pe fiul său dintr-o căsătorie anterioară, numit, îmi pare, Eliazar, stabilit la Paris. Oridecîteori îşi amintea de acest băiat, Arghezi izbucnea în imprecaţii, socotindu-se frustrat de afecţiunea la care avea dreptul din partea ingratului transfug, pentru care făcuse, spunea dînsul, mari sacrificii materiale. Îmi amintesc că, mai ales, îşi reproşa, cu năduf, a-i fi cumpărat şi o motocicletă, dar tot n-a izbutit să-l reintegreze familiei.

Poeziile mele — nu ştiu de ce, căci n-am stăruit să-mi explice — îl determinaseră să mă creadă student la chimie sau fizică şi a rămas cam contrariat cînd s-a convins că sînt student la drept şi filozofie.

Cînd avea timp, căci în privinţa banilor, fiind foarte chivernisit, îmi lăsa impresia că nu-i lipsesc niciodată (de altfel, era bine remunerat de „Lumea" de la Iaşi a lui Hechter şi de „Adevărul literar şi Artistic", pentru colaborările sale) mă lua cu el la Ateneu unde audiam diferite concerte ale unor celebrităţi ca Huberman, Brailovsky, Sauer. Ne plasam întotdeauna în ultimul şir de fotolii, căci de aci constatase el că obţinea cea mai bună audiţie.

Pe atunci, cînd era încă tînăr, nu l-am văzut purtînd niciodată palton sau pardesiu lung, ieşind, iarna, numai cu o scurtă groasă şi îmblănită.

Statornica frecventare a poetului mă făcuse să-mi permit cu dînsul oarecari prudente îndrăzneli de care acum mă mir şi chiar mă scandalizez. Aşa, într-o zi, mi-a trăznit prin cap să-i pun următoarea întrebare : „Ia spuneţi-mi, domnule Arghezi, cum se resimte geniul ? Ca un junghi ? Ca o mîncărime ?" Îndrăznisem întrebarea fiindcă mergeam la sigur că va fi flatat la acea dată, cînd nu prea

era unanim recunoscut, şi, deci, nu aveam să mă aştept la o remontranţă. Şi, apoi, care dintre tinerii de vîrsta şi propensiunea mea spre literatură se mai îndoia de genialitatea lui Arghezi ?

În anul următor Arghezi a avut bucuria să i se nască ultimul copil — Baruţu. Doamna Paraschiva, pe atunci încă tînără şi sveltă, după cîte mi-o amintesc, îşi făcea rareori apariţia în biroul poetului, însă se arăta întotdeauna plină de solicitudine pentru un începător care aspira să-şi ia încet-încet zborul.

Nu i-am cerut niciodată lui Arghezi să mă sprijine în literatură, deşi îmi spunea că adesea citea din versurile mele cîtorva scriitori, la Capşa. De aceea, nu am început să public cîte ceva decît de abia după ce m-am îndepărtat de el. Şi îndepărtarea s-a produs prin terminarea studiilor şi nevoia de a ocupa un post care nu mi s-a oferit decît în provincie. În zadar a stăruit poetul să nu rup cu Capitala, ruptură care, zicea el, îmi va fi fatală. Ca să mă „salveze" m-a trimis cu o scrisoare la prietenul său, avocatul Mihail Mora, autor al unor proze jucăuşe, semnate în ziarul „Universul" cu pseudonimul Don José, rugîndu-l să mă reţină ca secretar. Nu s-a putut. Don José nu avea post pentru un nou secretar. Aceeaşi stăruinţă depusă de poet pe lîngă avocatul şi scriitorul Valjan, s-a soldat cu acelaşi rezultat. Totuşi, mă găseam, în Bucureşti la apariţia „Cuvintelor potrivite" pe care poetul intenţionase, un timp, să le editeze prin subscripţie publică şi chiar mă rugase să-l ajut în treaba asta la Craiova, prin Elena Farago şi alţii ca Iancu Constantinescu, fin intelectual, pe care Arghezi îl cunoştea. Era fratele poeţilor Savin şi Eugen Constant. Dar, pînă la urmă, n-a mai fost nevoie să se recurgă la subscripţia publică.

Mi-a revenit mie nepălcuta sarcină de a fi primul care i-am adus lui Arghezi numărul din „Ideea Europeană" cu articolul duşmănos al lui Ion Barbu. Poetul era foarte afectat şi explica ieşirea lui Barbu prin refuzul lui Arghezi de a-i da aceluia volumul „Cuvinte potrivite" cu autograf. Motivarea nu mi-a părut suficientă, adversitatea dintre cei doi poeţi rezidînd, mai sigur, în deosebirea de structură şi, mai mult încă, de formulă poetică.

După 1927 m-am aflat, din necesităţi profesionale, departe de Arghezi, deşi prin soţia unui ministru despre care aflase că era originară din comuna mea natală, mă invita să las magistratura, în care activam, şi să revin la Bucureşti. Dar eram prea implicat în profesiune, unde

promovasem destul de mult, ca să mă mai pot desprinde. Am reluat contactul cu marele poet în 1954 sau mai probabil în 1955, cînd l-am vizitat la Mărţişor unde l-am găsit într-o neplăcută conjunctură familială şi de abia refăcut după o grea încercare fizică. Doamna Paraschiva, mai plină de sănătate şi mai „forte" ca oricînd şi îmbrăcată în trening („Uite-o, în echipamentul ăsta îmi aducea, în spinare, merinde la Tîrgu-Jiu") ducea, vitejeşte treburile gospodăriei şi ale viei din care recolta un vin de o savoare „exquise", pe care atît maestrul cît şi subsemnatul l-am onorat cu o caldă preţuire la masa în jurul căreia ne-am adunat toţi trei, fără Mitzura care, deşi prezentă, nu-mi explic de ce, n-a participat la ospăţ. Din anul acela n-am mai văzut niciodată pe iubitul maestru.

Vizita pe care am făcut-o în două rînduri, după moartea poetului, în oraşul elveţian Friburg mi-a îndreptat atenţia asupra străvechii mînăstiri a Cordelierilor, în care Arghezi îmi spusese că încercase un noviciat în cele sacre, pe care, însă, repede l-a abandonat, preferînd ca problemelor iscate cu divinitatea să le caute dezlegarea în poezie. N-am găsit, în uriaşul stabiliment franciscan, nici urmă de trecerea poetului pe acolo. Trecuseră, de atunci, mai mult de 70 de ani.

Alexandru Cornescu

UN ULTIM ŞI EMOŢIONANT RĂMAS BUN...

Iată, stimate Nicolae Dragoş, aşternute pe hîrtie întîmplările pe care, într-o seară de toamnă, le-am povestit, pe cînd ne plimbam împreună pe faleza Mării Nordului, la Scheweningen.

Este, poate, o impietate să vorbesc eu despre Arghezi, dat fiind că am avut cu poetul puţine întîlniri şi într-o perioadă foarte scurtă. Poate că publicarea unora din faptele de mai jos constituie chiar şi o indiscreţie. Mai sigur este, însă, că asemenea fapte completează portretul unui mare poet, care a fost, în felul său, şi un mare cetăţean al acestei ţări, şi merită a fi cunoscute.

În acea perioadă, ziarul „România liberă", la care lucram, era onorat de colaborarea permanentă a unor scriitori aflaţi în plină putere creatoare. Şi nu numai de colaborarea lor, ci şi de prezenţa efectivă şi, aş zice, afectivă în birourile noastre redacţionale. De ce n-aş mărturisi că trăiam momente de mare bucurie atunci cînd aceşti oameni „invadau" încăperea în care lucram, transformînd-o în scena unor scînteietoare discuţii, a unor îndelungate şi spirituale polemici sau, pur şi simplu, a unor şuete nostime care se desfăşurau în cea mai deplină familiaritate. Pentru că, fruntaşi ai spiritualităţii româneşti, cu toţii erau legaţi între ei de o neclintită prietenie. Acestor colaboratori avea să li se adauge, pentru scurtă vreme, Tudor Arghezi.

Propunerea venise din partea unui redactor al ziarului, Imanuel Weissglass, talentat poet de limbă germană şi excelent traducător din această limbă, om de cultură aleasă şi de o mare sensibilitate, pe care Arghezi îl cunoscuse şi-l îndrăgise încă din vremea cînd era foarte tînăr. Marele poet nu mai publicase de mult nimic, în afara unui volum cu traduceri din Krîlov iar împrejurările nedreptăţii ce i

se făcuse erau proaspete în memoria multora. Am primit propunerea, şi tot I.W. şi-a luat angajamentul de a-l invita pe Arghezi în redacţie, după ce avea să-l convingă să înceapă o colaborare pe care o doream săptămînală.

Arghezi a acceptat şi, de atunci, în fiece duminică, o bucată de vreme a apărut un cursiv sub semnătura sa în pagina întîi a ziarului, ceea ce, pentru început, a produs o anumită vîlvă, lucru pe care — de ce n-aş spune-o ? — contasem şi de care mă bucurasem cu anticipaţie. Din păcate, această colaborare n-a durat mult ; ea a fost întreruptă nu din vina noastră, nici din a poetului, în împrejurări care vor putea fi odată povestite şi care vădesc, pe de o parte o mare obtuzitate iar pe de alta, cu mult mai mare înţelepciune. Cert lucru este, însă, că la scurtă vreme după aceea Arghezi a fost repus la locul meritat în galeria marilor noştri scriitori contemporani iar detractorii săi au amuţit pentru totdeauna.

Revenind la puţinele mele întîlniri cu Poetul aş vrea să amintesc, mai întîi de apariţiile sale în redacţie, întotdeauna însoţit de doamna Paraschiva, ciocănind încetinel podeaua cu nelipsitul său baston. Arghezi îşi alegea un scaun mai îndepărtat de masa la care lucram şi se aşeza sprijinindu-se cu ambele mîini pe baston, afişînd o atitudine de ţăran venit cu o petiţie la oraş. Doamna Paraschiva se aşeza şi ea în apropiere dar, parcă după o lege nescrisă, întotdeauna cam cu jumătate metru în urma soţului. Mai întîi, m-am simţit jenat în faţa acestei atitudini respectuoase la care nu mă consideram cu nimic îndreptăţit. Mi-am dat curînd seama că nu era vorba de mine sau de altul ci de un respect specific românesc, la care Arghezi ţinea, şi anume respectul pe care, în orice împrejurare şi indiferent de ierarhie, omul îl datorează semenului său.

De la o vreme, relaţiile strîngîndu-se şi poetul arătîndu-mi o oarecare simpatie, m-am hotărît să-l vizitez. Şi, iată-mă, într-o seară, sunînd la poarta din Mărţişor. A ieşit în întîmpinare doamna Paraschiva şi, după ce-a îndepărtat cîinii care mă lătrau cu înverşunare, m-a poftit să intru în casă.

Astăzi, casa din Mărţişor este muzeu şi oricine doreşte să vadă încăperile în care a trăit poetul, poate s-o facă nestingherit, aşa că n-am să întîrzii cu descrierea acestora, spunînd doar că Arghezi m-a aşteptat în camera sa de lucru unde doamna Paraschiva ne-a servit cu cîte o dulceaţă, după care s-a retras, revenind să-şi ia rămas bun, tîrziu, la plecare.

Am discutat multe lucruri — majoritatea privind perioada aceea şi colaborarea cu ziarul nostru — lipsite de interes, cred, după atîta vreme. Dar mai ales asupra unui fapt aş dori să stărui, pentru că el îl caracterizează pe cetăteanul Arghezi, pe autorul răsunătorului pamflet „Baroane", pe omul care vibra în faţa suferinţei altora. Mai întîi, cîteva detalii.

Ştiam de la I.W. că Arghezi îi salvase viaţa şi iată în ce împrejurări. Fiind evreu bucovinean, I.W. ajunsese într-un lagăr fascist, dar nu un lagăr de orice fel, ci în unul de exterminare. Acolo, deţinuţilor nu li se permitea să comunice cu lumea din afară, decît prin nişte cărţi poştale, pe care n-aveau voie decît să scrie cîteva cuvinte tip, mai mult ca să ateste celor apropiaţi că sînt încă în viaţă. Nici condiţiile existenţei, nici locul, nimic, nici un cuvînt în plus peste formula stabilită de comandantul lagărului. Aceste apeluri stereotipe erau trecute printr-o cenzură riguroasă şi, se ştia, orice încălcare a consemnului ducea la distrugerea cărţii poştale şi la urmări grave pentru cel în cauză, dacă mai grav decît că era condamnat la moarte înceată dar sigură poate exista ceva.

Conştient de situaţia în care se afla, I.W. a hotărît, totuşi, să-i scrie lui Arghezi, convins fiind că, dacă, printr-o minune, cartea poştală îi va parveni, acesta va încerca să-l salveze. Şi, astfel, în locul formulei impuse, el a descris pe o carte poştală locul şi situaţia în care se afla, precum şi soarta ce-l aştepta. Nădejde că apelul său va fi recepţionat n-avea, dar, oricum, era o încercare disperată, o ultimă tentativă de-a şcăpa cu viaţă.

Şi iată că imposibilul s-a produs, cartea poştală a ajuns în mîinile scriitorului, acesta s-a luptat din răsputeri şi, datorită stăruinţelor sale, I.W. a fost scos din lagărul de exterminare şi mutat într-un alt lagăr unde existau, oricum, şanse de supravieţuire.

Toate acestea le ştiam de la I.W. Nu ştiam şi eram curios să aflu, cum a putut ajunge cartea poştală cu pricina în mîna poetului, ţinînd seama de severitatea cenzurii. Aşa că am adus vorba despre această întîmplare cu totul ieşită din comun.

— *Există lucruri peste care nu pot trece nici vameşii morţii* — mi-a spus Arghezi.

Apoi s-a ridicat, a scos o cutie dintr-un cufăr, iar din cutie, o carte poştală îngălbenită de vreme.

— *Uite cum s-a întîmplat* — adăugă, înmînîndu-mi bucata de carton, pe care am recunoscut scrisul lui I.W. Apoi îmi arătă cu degetul colţul cu ştampila cenzurii, ca-

re-i deschidea libera trecere spre lume. Acolo, cenzorul scrisese cu o caligrafie îngrijită cuvintele *„cu stimă"* iar dedesubt a aplicat parafa. Cine a fost acel cenzor, Arghezi n-a aflat niciodată și nici nu-l interesa.

— *Un vameș al morții* — așa l-a numit — *care a avut o clipă de rătăcire omenească...*

Astăzi, aș spune mai mult : cred că pînă și acest necunoscut „vameș al morții", impresionat de copleșitoarea personalitate a lui Arghezi, nu și-a putut duce josnica misiune pînă la capăt, contribuind involuntar și anonim la salvarea unui om.

După ce-a încetat să colaboreze la ziar, o bună bucată de vreme, pe Arghezi nu l-am mai întîlnit. Cum spuneam, între timp își recăpătase locul pe care ar fi trebuit să-l ocupe tot timpul în ierarhia oficială a culturii noastre, pentru că în cea a conștiinței oamenilor n-a încetat nici o clipă să fie pe locul meritat.

Apoi mi s-a întîmplat să fiu martorul pregătirii și realizării unei emisiuni de televiziune avîndu-l ca subiect pe marele poet. Era în ultimii săi ani de viață, vederea-i slăbise mult și umbla cu foarte mare greutate. Condițiile tehnice ale televiziunii de atunci erau și ele aspre și, din păcate, nu ofereau nici măcar un mijloc de înregistrare, astfel încît emisiunea să rămînă ca un document pentru posteritate. Totuși, Arghezi nu numai că a acceptat, dar s-a supus tuturor servituților impuse de tehnica de care dispuneam atunci, cu o disciplină și o răbdare pilduitoare.

Urmărind repetițiile, probele de lumină și de sunet, nervozitatea generală din preajma oricărei emisiuni transmisă în direct, totul în condițiile precare ale unui studio improvizat, am admirat liniștea acestui om. El restituise poporului său harul cu care acesta îl înzestrase, folosind, pînă atunci, toate mijloacele tiparului, apoi ale radioului, pentru ca, înainte de a ne părăsi pentru totdeauna, să intre, cu chipul său îmbătrînit, în casele oamenilor și să le vorbească direct, ca un ultim și emoționant rămas bun.

Ion Crînguleanu

MAREA AVENTURĂ

S-a întîmplat ca într-un şoc de neînţeles ; un fel de hotărîre a destinului, pe care n-ai cum s-o amîi.

Era în primăvara anului 1958, cînd elev de liceu fiind, destul de pricăjit şi singur, în internatul liceului „Laurian" din Botoşani, m-am trezit că steaua mea surîde. Numele meu apărea, pentru prima dată, în revista *Contemporanul*, din voinţa lui M. R. Paraschivescu. Zile şi nopţi întregi am fost apucat de un duh straniu, un fel de voce pe care n-o auzeam şi chip pe care nu-l puteam zări, dar care mă trăgeau spre gara tîrgului nostru ; vroiam să-l văd şi eu pe Miron Radu ! Mai văzusem eu scriitori prin primăvara lui 1956 cînd un grup format din Mihu Dragomir, Dan Deşliu, Nicolae Tăutu, Nicolae Labiş, Ion Horea, Gheorghe Tomozei, Teodor Balş, a trecut prin aula liceului nostru ; toţi au citit, au şi vorbit cu elevii, dar eu eram atît de gîtuit de emoţii încît m-am scufundat mai rău în ceaţă şi nu puteam, la nici două zile, să mi-l mai imaginez măcar pe unul dintre zburători. Gîndind sau privind un poet, viaţa mea tremura. Un fel de halucinaţie albă, orbitoare, din motive greu de tradus, dădeau cu totul alte sensuri modestei mele existenţe. În primul rînd, ca de altfel, toţi elevii, eram fascinat că respir şi am norocul să trăiesc sub cerul lui Eminescu, pînă la Ipoteşti, neoprind fuga, prin ierbi, cu o fată, cale de jumătate de ceas. În al doilea rînd, copil de ţăran fiind, iar de la noi din sat şi pînă la Flămînzi nefiind decît 5 kilometri, tot prin codru, pe la Masa Tîlharilor, citeam cu hohot sufletesc „1907" de Tudor Arghezi. Nici azi nu-mi pot explica fantastica, omenească, mîndrie ţărănească : „sîntem noi cineva, dacă Arghezi s-a gîndit să ne ia în seamă". Ca pe-un fel de legitimaţie, mi-am pus cartea în boccea şi

m-am dus la gară ; din motive lesne de înţeles, nu mi-am cumpărat bilet şi, astfel, am schimbat trenurile accelerate, personale şi marfare, ajungînd în Gara de Nord, nu prea bine pus la punct cu încălţămintea şi hainele. Dar nu era chiar atît de greu căci venise luna aprilie de-a binelea. Peste o zi mă prezentam la revista „Contemporanul", ca să aflu de la tovarăşa secretară Moraru că Miron Paraschivescu locuieşte, de fapt, la Vălenii de Munte şi că i se trimit acolo corespondenţele... La auzul unei asemenea precizări se pot întîmpla două lucruri cu un adolescent : ori leşină, ori se repede la tren ! De printre uşi, am auzit următoarea expresie a unui bărbat : „Trimite, acasă la Arghezi, în piaţa Aviatorilor, după un poem !" N-am înţeles cui se adresa acel bărbat, nici nu ştiam cine este. Dar am coborît cam sleit, purtînd sub braţ un nenorocit de registru lineat, plin cu poezii. Arătam, ce-i drept, destul de jalnic. Astfel, m-am trezit sunînd, peste o jumătate de oră la uşa geniului. A ieşit o doamnă — nu mi-o pot reînchipui...

— Ce vrei dumneata ? — m-a întrebat.

— ...ştiţi... am auzit de la revista „Contemporanul" că Tudor Arghezi locuieşte aici...

— Şi ? !

— Poate fi văzut ?...

— Aşteaptă puţin, să-l întreb...

Peste cîteva clipe, doamna se întoarse, făcîndu-mi semn să intru şi să urc scara. Arghezi era în uşă, îmbrăcat în haine obişnuite, cu ochelari, extraordinar de bănuitor (aşa mi s-a părut) şi scund — căci nu era cît munţii cum mi-l închipuiam. De speriat ce eram, tremuram ca un pungaş, foarte bîlbîit. Am spus bună ziua, ţinîndu-mi umilit registrul sub braţul drept. Cred că m-a studiat foarte urgent şi-a văzut că nu-s farfara, încît mi-a spus :

— Bună ziua... şi intră.

În casă m-am intimidat şi mai mult. Căci era perfect întuneric, deşi afară începea ora 12 de amiaz cu soare. Mai peste o clipă, două, începui să-l zăresc, dar era tot în picioare invitîndu-mă să iau loc pe taburet. În faţa mea se afla un perete de bibliotecă întunecată şi un birou încărcat cu dosare şi cărţi. Pe mine m-au frapat nişte ulcele înalte, pe birou, toate încărcate cu condeie şi creioane ascuţite — aşa cred că erau, nişte ulcele. Camera mirosea a viaţă de om şi lucru. Dar toţi pereţii aceia, cărţile şi întunericul se învîrteau cu mine cu tot şi aşteptam, ca pe un verdict, întîiul cuvînt al lui Tudor Arghezi, care şi-a dat

seama, bineînțeles, că are de-a face cu un hoinar necăjit, venit de prin Moldova ; îmi imaginam că-mi dă undeva, prin București, un servici, știu și eu, ceva acolo, să mănînc o bucată de pîine și să mă țin de poezii, că la liceu nu prea dădeam s-o sfîrșesc cu bine ; eram umbra școlii.

— Muncești la „Contemporanul" ? m-a întrebat.

— Nu. Acolo, am aflat de casa Dumnevoastră, și...

— Aha. Dar n-am prea mult loc...

— ...nu de asta am venit...

— ?

— ...fac poezii și vin de la Botoșani... Că, vreau să vi le arăt...

Trei minute, cam atît, cred, s-a uitat în registrul meu, cu atenție ; a pus două cruciulițe în dreptul a două titluri...

— Acum, poți să pleci, mi-a zis ca dintr-un vis greu.

— ...

— Da, da, poți pleca.

— Ziceam că-mi dați ceva de muncă într-o fabrică.

— ? !

— La noi, n-am prea găsit.

— Ai meserie ?

— Nu.

— Fă-ți-o și-ai să vezi. De unde zici că vii ?

— De lîngă Flămînzi, din Botoșani.

— Mai dă-mi o dată registrul, mi-a spus cu glas îndepărtat, dar omenesc.

Credeam că mai pune o cruciuliță. Dar, nu. S-a uitat la cele două poezii și-a zis ca pentru el : „Da, da", apoi către mine :

— Poți vedea și singur. Afară, e destulă lume și treabă. Du-te și nu-ți pierde creionul, că nu va fi rău.

Și se întoarse cu fața spre birou. Eu am dat să-i mai spun ceva :

— Cum, încă n-ai plecat ?... Ce fel de bărbat ești ?

Întrebările erau învăluite într-o lumină și căldură care te înalță și-ți dau aripi. Tot norocul meu nu durase decît 10 minute. Dus am fost... Cele două poezii aveau să apară în prima ediție a revistei „Luceafărul", nr. 2, la „Steaua fără nume".

Gh. Cunescu

„SEMNUL OAMENILOR MARI ESTE BUNĂVOINȚA FAȚĂ DE CEI MICI"

Am ajuns la poetul *Cuvintelor potrivite* urmărind scrisul prietenului său din tinerețe și de toată viața, Gala Galaction. Acesta recomanda studenților, la facultatea unde era profesor, să-l citească pe Tudor Arghezi — îndeosebi poezia argheziană, pe care o prețuia mai mult decît proza publicistică. Îl prezenta într-un fel cu totul personal, însă nu mai puțin judicios și pertinent. „Tudor Arghezi era o hazna uriașă, în care un hoț nabab și-a aruncat fabuloasele lui comori de bijuterii și de nestimate, cari stau acolo amestecate cu pietre, moloz, șerpi veninoși și alte impurități... Scrisul lui cuprinde tezaure de mărgăritare literare, imagini și cuvinte, multe și unice, ca la nimeni altul dintre scriitorii noștri. Prin poeziile sale mai cu seamă, poate să fie alăturat lui Mihai Eminescu — cum unii au și făcut, și pentru toată dreptatea... Ca jurnalist deopotrivă de talentat, Tudor Arghezi se poate asemăna cu un gheizel și cu un mistreț... Proza lui gazetărească este toridă și nimicitoare, războinică și justițiară, neiertătoare. În această privință, stă, cu toată cinstea, la masa celuilalt scriitor mare al literaturii române, I. L. Caragiale. Cert este că, odată cu Tudor Arghezi se scrie altfel, poezie și publicistică românească... Tudor Arghezi însemnează o revoluție în literatura și limba națională. Iubitorii de literatură dintre voi pot să-l citească, cu mari satisfacții și mult folos, dar vă fac atenți că este nevoie de un efort intelectual și de formarea unei deprinderi deosebite de înțelegere... Scrisul lui Tudor Arghezi este ca acea brînză străină de care auzim, bună și superioară, însă cu un miros neplăcut... Trebuie să te obișnuiești cu el."

Am reținut recomandarea și sfaturile profesorului. Am procurat volumele de poezii și romanele lui Tudor

Arghezi. Oprindu-mi admirația și preocuparea, cu precădere, asupra lui Gala Galaction, urmărindu-i scrisul jurnalistic, am dat și peste „tabletele" argheziene. Prezente unde era numele camaradului său de condei, îmi fixasem chiar o regulă, foarte rar infirmată : Oriunde prindeam de veste că a scris Gala Galaction și căutam, îl găseam și pe Tudor Arghezi, și invers. Le-a plăcut, de cînd s-au cunoscut, în anii tinereții, să fie împreună, unul lîngă altul, pe baricadele luptei publicistice, ca niște adevărați siamezi... Am citit, deopotrivă de atent și încîntat, publicistica de lavă a lui Tudor Arghezi și a început să-mi placă... *brînza* lui, cu miros și gust deosebite...

A urmat cunoștința personală — mai întîi un schimb de scrisori, apoi vizite, convorbiri, confidențe...

Am fost la *Mărțișor*, i-am bătut toaca de fier de la poarta a doua, m-au lătrat cîinii, ca la stînă (pe unul îl striga *Ciobanul !*), în toate anotimpurile anului... Și primăvara, cînd cireșii de pe alee și pomii din livadă îmbălsămau locul cu miresmele florilor, căutate de albinele din prisacă roite și în poezie... Și vara, cînd se pîrguiau caisele zemoase, cu care gospodarul îndulcea pe vizitatori. Și toamna merelor și strugurilor de pe palma de pămînt. Și iarna, cînd *Mărțișorul* sta în liniști pustii, spulbere, nămeți și geruri polare... „M-am mutat „în oraș", ne-a destăinuit la o vizită, din cauza frigului din lunile de iarnă. La Mărțișor este un frig groaznic, în cîmp deschis cum era și cu casa făcută pe rînd. Nu am avut niciodată căldură, iarna, cu toate că focurile nu se stingeau în sobe. Nu mai pridideam cu lemnele."

Ceea ce m-a surprins, la prima întîlnire personală și mai tîrziu, a fost contrastul izbitor dintre omul Tudor Arghezi — comun și obștesc în multe privințe — și felul lui de-a fi — generos uman, cordial și afabil, rural în preocupări domestice, cu vorbă domoală, înceată, sfioasă și parcă nițel peltică a dezmierdare — și scriitorul îndrăzneț și neînduplecat, temut și ireductibil polemist, cu sabia în mînă oricînd și gata de răfuială neiertătoare — adevărat *mistreț* și *gheizel !*...

Pe mine personal m-a mai surprins încă ceva în comportarea lui Tudor Arghezi și se cuvine să dezvălui, dacă se dorește cunoașterea marelui scriitor, în realitățile lui umane, sufletești, sociale, literare. Sîntem datori să spunem adevărul adevărat.

Prin *Icoane de lemn* și prin alte articole critice-negative, exierodiaconul Iosif Theodorescu — Tudor Arghezi

şi-a creat o faimă de aprig anticlerical. Şi pe bună dreptate, dacă ne limităm la acestea. Am citit cartea — o am într-un exemplar unic, după informaţiile lui Baruţu şi ale prof. Şerban Cioculescu. Are, pe foaia de gardă, următoarea menţiune, scrisă şi semnată autograf de Tudor Arghezi : „Icoane roase, din care lăutarul face viori, ca să cînte. Şoapta sfinţilor se intercalează în arcuş". Am citit şi celelalte de acest fel. Şi totuşi, acest Tudor Arghezi, în conduita lui publică şi în raporturile sale personale cu clericii, era de o atenţie şi de o condescendenţă, atingătoare şi foarte rare, la personalităţi de valoarea lui !... Salutul său, în scrisori şi la întîlniri, faţă de aceştia, era respectuosul şi tradiţionalul *Plecăciune*... Facem mărturie concretă cu un caz cunoscut de aproape... Tudor Arghezi a onorat şi a fericit, pe un simplu cleric dintr-un sat transilvănean, cu o afectuoasă şi generoasă bunăvoinţă — l-a primit în casă, a stat de vorbă cu el, i-a răspuns la scrisori, i-a semnat cărţi, i-a dăruit fotografii... A fost astfel nu numai cu el. Agrea şi preţuia oamenii simpli, cinstiţi, muncitori, convorbitori cu idealurile, oricine erau aceştia. Îi prefera, îndeosebi, pe cei din provincie. În această privinţă, a adeverit şi el adevărul observat de alţii, că semnul oamenilor mari este bunăvoinţa faţă de cei mici...

În problema abordată, merită destăinuită o scenă emoţionantă.

Era în ultimii ani ai crepusculului vieţii lui Tudor Arghezi. Stătea, cu locuinţa, pe strada Arhitect Cerchez — 16 — o stradă tihnită în vecinătatea Pieţii Dorobanţi. Scriitorul se bucura de apogeul celebrităţii pe deplin meritată. Împovărat de vîrstă, slăbit şi şubrezit de uzură fizică, rămas fără „doamna albinelor", soţia Paraschiva, era sub supravegherea vigilentă a medicilor... Am venit din satul meu de la poalele Călimanilor, ca să-l văd. Ştiindu-l iubitor de pomi, cum era în luna perelor, i-am trimis acasă o tratăţie de pere — nişte Pergamute gigante (două la kilogram !) şi puternic aromate, — ca să-l bucur. Am anunţat sosirea în Capitală şi dorinţa de a-l vedea. Mi-a fixat ziua şi ora primirii : marţi, ora 18. Dar, în dimineaţa zilei, duduia Mitzura m-a vestit, la telefon, că tata a făcut febră, i s-a ridicat tensiunea şi medicii i-au interzis vizite şi convorbiri. Regretă că nu poate să mă vadă. Roagă să-l iertaţi — vă amintiţi, duduie Mitzura ?...

Peste două zile alt telefon de la duduia Mitzura : Tatei i-a scăzut tensiunea şi temperatura. Doreşte să vă vadă. Poftiţi diseară...

L-am găsit pe Tudor Arghezi aşteptîndu-mă, la etaj, într-o cameră mare, cu multe tablouri pe pereţi, aparate de filmare (pesemne fusese, poate în aceeaşi zi, filmat) şi Maestrul, în picioare, sprijinindu-se în baston, cu bereta-i cunoscută pe cap şi învăluit într-o pîclă de fum, ca stuparii cînd umblă la albine. Am intrat în casă hotărît să fac şi eu ceea ce, am citit, că a făcut Geo Bogza pe scena Ateneului Român : să-i sărut mîna — dreapta condeiului. Am încercat, însă n-am reuşit ! Cînd a înţeles ce vreau să fac, a lăsat, decis, dreapta în jos, împreună cu mîna mea, cu replica fermă : — Nu se poate, dragă părinte Cunescu ! Doar nu sînt preot ca sfinţia ta... Am fost numai diacon... Cum eram cu capul plecat, am primit sărutarea sa pe frunte.

Ne-am aşezat cam faţă în faţă, îndrumaţi de duduia Mitzura. Pe măsuţa de lîngă Arghezi erau, la iveală, două ţigări. A luat una şi a aprins-o de la cea lăsată în scrumieră, care mai fumega. A început conversaţia. Şi-a exprimat bucuria că poate să ne vedem şi să stăm de vorbă. Îl interesa situaţia de la sate, ce fac ţăranii, cum merg gospodăriile colective (era şi el deputat în Marea Adunare Naţională), cum se prezintă recolta... Îl bucurau veştile bune. Mi-a lăudat perele...

— Cu adevărat sînt extraordinare !... Nu mi-am închipuit că pot să crească atît de mari şi să fie atît de parfumate !... Eu, la Mărţişor, n-am reuşit cu perii. Se pare că nu le prieşte clima şi locul...

— A cui a fost ideea livezii de la Mărţişor ?

— A cucoanei Paraschiva !... Ea, bucovineancă cu dragoste de pomi, a stăruit să plantăm locul de lîngă casă, care atunci era în cîmp, cu pomi fructiferi. Şi ea le-a purtat de grijă. Şi ne-au fost de mare folos. Am trecut prin ani grei, cînd am făcut un ban în casă, cu fructele lor. Apoi erau bucuria copiilor din cartier... Un pom nu rămîne dator niciodată. De la patru-cinci ani începe să-şi plătească şi locul pe care creşte, şi grija faţă de el, ba mai dă şi dobîndă bună.

Vorbea fumînd. Aprindea ţigară de la ţigară. Îl priveam atent cum fumează. Introducea ţigara adînc între buze şi trăgea din ea cu sete. Observînd că-l privesc atent şi ştiindu-mă faţă bisericească, cu obligaţii moralizatoare, a încercat o dezvinovăţire...

— Fumez de la vîrsta de 14—15 ani... Cunosc că nu-i bine, dar ce să fac ?... De toate altele am putut să mă las, de tutun, încă, nu... E deprindere veche şi afurisită... Acum este şi prea tîrziu.

De acasă, mă pregătisem cu o întrebare, referitor la o problemă biografică nedesluşită.

Apăruse un avocat, Alexandru Pîrvulescu, care se dădea drept frate, dinspre mamă, cu Tudor Arghezi (şi Gala Galaction a menţionat, în caietele sale de *Jurnal* un frate mai mic al lui Ion Theo, dinspre mamă).

Pe de altă parte, la moartea lui Jean Al. Steriadi, în articolul necrolog, Tudor Arghezi a scris, negru pe alb, că a fost „frate de lapte" cu pictorul !...

Doream unele precizări din partea lui Tudor Arghezi. I-am amintit de articolul necrolog şi am plasat întrebarea :

— În ce împrejurări a fost „frate de lapte" cu J. Al. Steriadi ?

— Da, aşa am scris şi aşa am fost !... Am supt amîndoi de la pieptul aceleiaşi doici. Iar doica era mama mea...

— Cum s-a ajuns la această situaţie ?

— Foarte simplu. Mama lui Steriadi, cucoană mare, mă rog, dintr-o familie franţuzească, Horël, cînd l-a născut pe Jean, n-a vrut să-l alăpteze, aşa cum făceau toate cucoanele. L-a dat la laptele mamei mele, care mă avea pe mine, de cîteva luni [Tudor Arghezi s-a născut la 21 (23) mai 1880, J. Al. Steriadi în noiembrie acelaşi an n.ns.].

— Dar unde era mama Dvs. ? Lucra undeva ? — stărui cu întrebările.

— Biata mea mamă, a continuat după un răspas de tăcere, făcea şi ea ce putea şi pe unde putea, pentru copilul ei, cam nedorit, cum eram eu !... Am crescut, împreună cu Jean Steriadi, şi cîţiva ani de copilărie. Părinţii lui mi-au fost naşi de botez... Am fost daţi împreună la aceeaşi şcoală — la gimnaziul Dimitrie Cantemir din Bucureşti. Ei mi-au purtat de grijă şi mie... Totdeauna am avut pentru Jean Steriadi o atracţie de frate.

Dar a terminat ţigările şi am asistat la o scenă de familie mai rară... A chemat-o pe Mitzura.

— Te rog să-mi mai aduci ţigări !

— Dar, tată, ai fumat porţia de astăzi... Ai fumat zece ţigări — cîte te lasă doctorii...

— Nu, Mitzuro ! Nu ! Am fumat numai opt ţigări, Mitzuro ! Am numărat bine. Mai am două. Te rog să mi le aduci... Este dreptul meu...

Iată că... mistreţul Tudor Arghezi a rămas tot mistreţ !... Mai m-am gîndit că şi oamenii mari au mici drame, de felul acesta !... Duduia Mitzura s-a executat. I-a adus încă două ţigări... Desigur, pînă la culcare (era ora 20) a mai cerut ţigări... *Este dreptul meu, Mitzuro !...*

Ion Ion Diaconu

IREVERSIBILA STRÎNGERE DE MÎNĂ

Nici nu ştiu dacă se poate numi că l-am cunoscut. Oricum simt şi acum că a dat mîna cu mine... De ce tocmai cu mine ? Eram student la filologie şi căpătasem, graţie unei rubedenii din tîrgul în care m-am născut, stabilită-n Bucureşti, o cartelă la cantina Scriitorilor din str. Mihail Eminescu, nr. 56. Cartela nici nu era pe numele acelei rude sau acelui binefăcător, soţul rudei, om mare pe-atunci în viaţa scriitorilor ; scria pe ea, parcă văd petecul de hîrtie uşor cartonată, Radu Albala ! Da, eu nu eram Radu Albala nici nu-l cunoşteam, nici azi nu-l cunosc şi nici măcar nu eram vreun scriitor acolo, fie şi de duzină... ! De aceea fie că mă făleam, că iau masa cu artiştii cuvîntului, fie că trăiam mereu o spaimă să nu cumva să fiu descoperit că nu sînt acela : înainte sau chiar după masă. Era înainte de masă, înainte de „masa", mea, căci alţii îşi ziseră deja „să ne fie de bine", cînd m-am pomenit, ca dintr-un ordin dat în armată, că toţi cei prezenţi pe hol, mîncaţi sau nemîncaţi, fac un *gol*, un culoar de trecere.

A intrat, lumină lină, Tudor Arghezi, ca-ntr-un *tîrziu de toamnă* în care şi-a luat părtaşă-n psalm, gîndurilor sale : vecia cu tovărăşia... Îl ştiam pe de rost din scris şi din ecourile stîrnite de acest scris în Tîrgul lui' Bucur. Îi văzusem fotografia, pe furiş, la Biblioteca Facultăţii de limbă şi literatură română şi, între două icoane, la căpătîiul unui mare critic român..., era cu mustăţi şi cioculeţ ! Dar, parcă nu era el ! Hm ! Incertitudine. Am auzit atunci, aşa timid sau intimidat cum eram, sfios şi speriat de-abinelea am auzit repetat în ăst veac ciudat, : «A apărut Arghezi !» Şi... „el e, doamne, ce mai", confirmară mai mulţi în cor ; „a scos capul cu basc iar în lume" şi ; vai, femeile, *cucoanele* de pe la mese, că pentru mine, băiat de la ţară,

toate orășencele mi se păreau pe-atunci cucoane, se ridicară, inexplicabil, în picioare și zîmbiră prosteşte, schimonosit, fals. Stupoare generalizată. „Pămîntul, țarina, bucatele“ pe *cuprinsul* lor, „oameni și turme și vite“, amuțiseră cu toatele ! A rostit ceva, mișcînd încet buzele, cu o voce derutantă, subțire, un *timbru în falset* cum avusese curajul să ne spună un profesor de la catedră : „Domnul Arghezi zice *limbistică* în loc *de lingvistică* și vorbește în falset“ ! Hm !

Jur, însă, că nu l-am auzit ce-a pronunțat, Doamne ferește, de surprins și spăimîntos ce eram ! Am vrut să-mi notez repede impresiile, după aceea, pe un caiet de cursuri la „Literatură universală“ pe care-l păstrez și azi, dar n-a fost chip. N-aveam ce să reproduc, gen citat, dacă n-auzisem... Îl văd însă și acum și oricînd am nevoie să-mi amintesc de vremea și clipa aceea : poet măreț și mic deopotrivă, cu o canadiană, îmblănită cred pe dedesubt că la guler n-avea nimic, o canadiană de care doream să-mi cumpăr și eu, să mă grozăvesc cu ea pe bulevard, o canadiană de-un verde crud și palid pe deasupra, un verde pădurăresc — unii ziceau pe urmă că e din mătase de paraşută — ; hm, se lăudau, era o scurtă de om sărac și Arghezi mergea ușor tîrșit, un moșulică superb, cu ochelari și basc într-adevăr cum nu mai aveam de remarcat vreodată chiar dacă ochelarii au rama de aur și canadienele sînt : garantat din stofă de paraşută...

Isuse Hristoase, „Îngerul meu își mai aduce-aminte“... și „E pardosită lumea cu lumină“, Tudor Arghezi s-a-ndreptat spre mine și a făcut, imperceptibil, gestul binecunoscut de a da mîna. Nu o întindere de mînă, cum se cheamă îndeobște : «mi-a-ntins mîna tovarășu' ministru», nu, ci o schițare delicată a acestui „ritual“ uman, prietenesc, o adiere de omenie... Am simțit că mor de rușine. Închipuiți-vă, tocmai cu mine, cel mai anonim student al zilelor acelora, picat într-o fostă casă boierească bagseama, plină de lume luminată și cîți oameni de vază vor fi fost pe culoar, pe acel culoar creat ad-hoc din oameni, și cîți erau în sala de mese, nemaipunîndu-i la socoteală pe cei semeți de pe scări, că erau niște scări în sus spre înlăuntrul casei, și pe-acolo trebuia s-apuce Tudor Arghezi. I-am dat mîna tremurînd de fericire : un val de bucurie îmi urcase-n obraji. Se poate să fi și rînjit a zîmbet. Zîmbetul acela silit repede, de plăcere și rușine. Dar, iar nu știu ce-a zis, c-a spus ceva, sigur, numai că pe mine parcă

mă pocnise cineva peste urechi sau îmi luase Dumnezeu, *care-ncăpuse și el în colțul acela,* auzul !

A venit unul dintre ei, un personaj-aproape, unul înalt, roșcovan, bine-dispus, îmbrăcat într-un sacou-ultra ca de velință-n carouri, mi-a aruncat o privire mînioasă, ucigașă și-a clămpănit dulce, mieros : „nu pe-aici maestre, vă rog !" Autorul baladei cu pricina maiștrilor, de data aceasta nu l-a auzit el pe omul acela, sau s-a făcut că nu-l aude de fel ; m-a învăluit și m-a înnobilat ca pe-un fiu de mandarin, cu o privire caldă de părinte, spălînd-o de pe mine, pe vecie, pe cealaltă și-a zis către altcineva decît omul grăbit cu orientarea : „Cîte căi sînt și pe la voi pe-aici... !". Acum, minune, l-am auzit bine, bine de tot, mi s-au zguduit timpanele ca de dangăt de clopote, era vocea poetului, i-o mai auzisem și la radio vorbind despre cel ce : „și-a-muiat condeiul de-a dreptul în luceafăr..."

Am rămas, și-o simt și azi, cu acea avere morală, (chiar dacă n-am fost capabil de prea multă literatură pînă astăzi) m-am ales cu o strîngere de mînă ireversibilă din partea celui mai mare și celui mai greu de biruit poet din vremurile și clipele noastre.

Ad, perpetuam rei memoriam.

Olimpiu Dumitrescu

LA MASA DINTRE CEI DOI CIREŞI

Aproape de hotarul celor 100 de ani de la naşterea lui T. Arghezi, timidul meu condei îşi găseşte cu greu cărarea prin ceaţa anilor care s-au scurs de cînd l-am văzut prima oară pe scriitor.

Aproape fără să vreau îmi vin în minte zisele marelui meşter, evocîndu-l pe Eminescu : „A vorbi despre poet este ca şi cum ai striga într-o peşteră vastă... Nu poate să ajungă vorba pînă la el, fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harpă, şi să legene slava lui singuratică şi delicată. În toate veciile vizitate de turismul filosofiei, el îşi are vecia lui deosebită, închisă. Trebuie vorbit pe şoptite..."

Nu ştiu dacă în intenţia lăudabilului iniţiator al rubricei „L-am cunoscu pe Arghezi" a stat şi ideea din „Et in Arcadia ego" sau dacă sub umbra acestui titlu trebuie să aducă mărturie numai nişte persoane de o notorietate oarecare, aşa cum s-ar produce nişte însemnări intitulate „Amintirile lui — să-i zicem — Bazil, bărbierul lui Napoleon", de exemplu. Sau dacă pur şi simplu poate puncta momente de tangenţă cu marele meşter, orice ins care crede că ar avea ceva de spus ca să intereseze pe cetitori.

Nu bănuiesc în ce categorie m-aş cataloga. Doar din aceea, nepomenită mai sus, a vecinilor de pe lîngă gardul Casei Arghezi din Mărţişor.

Sînt locuitor al Mărţişorului de 50 de ani. Calc şi acum aceeaşi pulbere a drumului de aici pe care a călcat-o şi el şi-mi zboară funigeii toamnelor, pe aceleaşi traiectorii, pe la fereastră ca şi atunci.

În Mărţişorul, sau cum un hazliu prieten al meu, spunea, în comuna Mărţişor din judeţul Bucureşti, cartier aşezat pe cel mai înalt deal al Capitalei, primăverile îşi cern

aceeaşi ninsoare de petale albe din aceeaşi pomi de demult. Blocurile construite pe o parte a străzii i-au potenţat nuanţa de rustic, suav, patriarhal şi misterios... La cca. 300 m. de locuinţa mea se găseşte actuala Casă memorială „Tudor Arghezi". Încă 200 m. mai sus se află ctitoria Mavrocordaţilor, Mînăstirea Văcăreşti, din spatele căreia dealul se preface în luncă : lunca Văcăreştilor.

Convorbirile nocturne ale brotacilor din această luncă au constituit de multe ori fondul muzical pentru librete de neasemuită inspiraţie poetică a marelui meşter.

Să încep prin a spune că l-am cunoscut acum aproape 50 de ani ?

Eram copil, prin 1931...

Poetul de-abia îşi terminase de construit casa din bîrne groase de lemn, în stil elveţian, cu foişor înalt ca de catedrală, un stil ciudat, original.

Tatăl meu, activ militant pe tărîm edilitar, îşi încrucişase muncitoreşte energiile doritoare de schimbări în bine ale smîrcurilor din mahala, cu ideile de civilizaţie europeană ale lui T. Arghezi.

Din întîlnirile lor ieşise o scînteie de năzuinţă pentru ridicarea Mărţişorului, plin de nămol, de întuneric, fără conducte de apă, fără canal, fără carte, fără trotuare, fără carosabil, fără medicamente, fără perspective de nici un fel.

Este momentul cînd, în vara anului 1931, familia Arghezi ne-a bătut în poartă, cu toţi componenţii ei, în dorinţa unui contact de bonomie, după ce tatăl meu fusese de mai multe ori onorat în casa Arghezi.

În actuala mea sufragerie — bibliotecă, numită peatunci antreu, ne-am aşezat în faţa aceleiaşi mese pe care îmi încropesc acum slovele şi am gustat dulceaţa şi cafeaua servite de mama.

Mi-aduc aminte că aveam un cîine lup — Lola — care era să-i sfîşie hainele unuia din membrii familiei Arghezi, dar la apropierea poetului — mare iubitor de animale — s-a potolit... poate o anticipare a păţaniilor lui Zdreanţă...

Au trecut anii.

Copilul de-atunci a crescut şi bolţile Liceului „Gh. Şincai" au apăsat puţin şi pe umerii lui... 1939.

La solicitarea scriitorului, mult deosebitul director al Liceului Şincai, prof. Gh. Nedioglu, prin secretarul şcolii, muncitorul şi stăruitorul oltean Ion Fănuică, mi-a propus să-l secondez la lecţii, ca adjutant permanent pentru toate materiile, pe care urma să le treacă în particular, la un alt liceu, pe fiul poetului, Baruţu.

Oferta era tentantă, mai ales că roadele pecuniare ale acestei străduanii, adăogate bursei pe care o deţineam de la liceu erau în măsură să asigure o despovărare de multe griji pe părinţii mei. Nu mai adaug ecoul în sufletul meu al contactului cu poetul, celebritate consolidată şi răsunătoare şi la acea oră.

Şi-am început lucrul : 1 an de zile, zi de zi... pentru clasa a 4-a de liceu din vremea aceea... toate materiile.

Către sfîrşitul anului, elevul meu s-a îmbolnăvit grav de scarlatină şi promovarea în anul următor devenise îndoielnică, după cum rezultă şi din scrisoarea pe care mi-a trimis-o T. Arghezi de la mare :

„Carmen Sylva

24 august 1940.

Iubite Domnule Dumitrescu.

Mulţumim pentru amabila D-tale scrisoare, Baruţu şi eu. Eram în curent cu dispoziţiile şcolare, care s-au cam contrazis, căci fusese vorba ca termenul examenului, sorocit în ultimele zile la 26, să fie fixat la 15 septembrie. Baruţu nu se poate prezinta. Am ţinut la sănătatea lui mai mult decît la un certificat.

M-am întîlnit cu Directorul Liceului în pielea goală, pe plaje şi la restaurant şi am discutat, el după regulament şi eu după caz.

Aştept acum interpretarea Ministrului Caracostea, cu care am şcolărit şi căruia i-am expus specia de judecat. Şi... vom mai vedea.

Bune salutări iubiţilor D-tale bravi părinţi şi o inimoasă strîngere de mînă Dumitale.

T. ARGHEZI

După această dată drumul meu s-a despărţit de familia Arghezi. Peste mai multe luni a venit războiul.

Eu am apucat într-o parte, ceilalţi în alta, şi relaţiile apropiate din timpul acela s-au destrămat... Nu însă şi din sufletul meu care a urmărit, zi de zi, activitatea marelui meşter, în orice situaţie m-am aflat şi oriunde m-am aflat.

Desigur, au mai fost întîlniri fugitive, cu strîngeri de mînă şi zîmbete mai mult sau mai puţin prelungi, şi cu tatăl şi cu fiul...

Parcă o sfială mă oprea să mă apropii de casa Arghezi — o sfială vecină cu dorinţa de a nu face un gest care să

risipească un abur de vis ce ar putea să se destrame îndată ce l-aş atinge...

În anul — să zicem — petrecut în casa Arghezi am avut multe întîlniri şi discuţii cu poetul, fie la masa dintre cei doi cireşi din grădină, fie în camera din foişorul unde lucra.

E un fel de a spune „discuţii". Ce putea să discute un tînăr de 19 ani, lipsit de îndrăzneală şi inhibat, cu colosul spiritual de 60 de ani. Şi totuşi... Era atît de apropiat, de politicos, atît de înţelegător... Şi ochii, ochii aceia cu privirea tulburătoare, măriţi de lentilele groase ale ochelarilor... avea o privire pregnantă, învăluitoare şi de neuitat, pe care n-am mai întîlnit-o la nimeni de-atunci

Dumneata ai început să fumezi, îmi spunea, oferindu-mi o „Naţională", după ce-mi trecea o zi de colaborare şcolărească intensă cu Baruţu.

Mai văd şi acum curtea şi grădina din Mărţişor, cu aleea lungă de la intrare, pe care se mai plimbă un băieţel şi o fetiţă cu bicicletele, alee pavată cu bolovani de rîu şi mărginită pe cele 2 laturi cu un brîu de stînjenei, cu flori vii în violetul lor adormit, clopoţelul de vestire a oaspeţilor şi poarta de la capătul aleei, grădina cu pomi fructiferi şi viţă de vie, coteţele cîinilor.

Mă văd şi acum la masa dintre cei doi cireşi, înconjurată de flori de portocală, mulţumind soţiei poetului, apreciata şi vrednica tovarăşe de-o viaţă, Paraschiva, pentru suava dulceaţă de trandafiri sau pentru cafeaua aromată servită şi pe care o sorbeam îndelung, în scăpătatul soarelui, cînd maestrul îşi depăna amintirile din Elveţia, unde îşi petrecuse o parte din anii tineri, văzuţi acum prin perdeaua de fum a ţigaretelor aprinse aproape una de la alta.

Îşi evoca aducerile aminte, filosofînd pe marginea alcătuirii naturii şi a rosturilor omeneşti :

„Pe malul lacului Leman, unde am petrecut o parte din viaţă, trăiau nişte păsărele numite muete (mouette). Mi-a fost dat să observ mult timp aceste păsări. Fiecare avea o pată cafenie în dreptul ochilor. Ei, bine ! Nici o pasăre nu avea această pată la fel cu semenele ei.

S-ar putea ca şi personalitatea umană să urmeze acelaşi canon. Nu este aşa că ne deosebim fiecare fiinţă în parte, una de cealaltă, deşi sîntem aparent identici ?

Cum doresc nemţii ăştia să-i uniformizeze pe oameni, impunîndu-le pasul lor de gîscă ?"

Atras şi de îndeletniciri practice, şi mai ales de cele cu nuanţe gospodăreşti ale lucrului pe lîngă casă, făcea haz ori de cîte ori îşi amintea de un cunoscut, doctor în „nişte litere", care nu putea să bată un cui la un gard, fără să-şi dea cu ciocanul peste mînă.

Ierarhiza pe oameni după primatul muncii, al darurilor personale, perfecţionate tot prin muncă şi al dăruirii. Îşi imagina un meseriaş tîmplar, croitor, etc. bine îmbrăcat, bine hrănit şi care să-şi aibe baia lui, bibloteca lui şi un pat bun unde să-şi odihnească oasele după truda zilei ; un lucrător cu care să poţi discuta subiecte cît mai variate, chiar şi din domeniul „geamgiului" Baruch, marele raţionalist Olandez.

Scriitorul însuşi poseda carnet de meşter tipograf, meserie pe care o îndrăgea şi nu de puţine ori îmbina munca practică, lucrativă cu elevaţiile de spirit, cunoscute şi specifice ale celui de al doilea poet mare al Românilor.

L-am cunoscut în vremea aceea pe prietenul de-o viaţă al lui T. Arghezi ; un alt prinţ al literelor româneşti : Gala Galaction. Cînd l-am văzut prima dată pe Gala Galaction în grădina casei din Mărţişor mi s-a părut foarte curios că în mijlocul verii scriitorul, cu o barbă venerabilă, purta ca încălţăminte... cizme. Mă contrariase acest port, cine ştie prin ce asociaţii, ca o nepotrivire...

Altă dată m-am amuzat, cînd Baruţu, mi-a şoptit în mod copilăresc şi conspirativ, ca şi cînd mi-ar fi dezvăluit un mare secret : „Ştiţi cum îl cheamă de fapt pe scriitorul Gala Galaction ? Grigore Pişculescu" şi accentua mucalit pe prima silabă a celui de al doilea cuvînt.

De asemenea tot în preajma lui Arghezi, l-am cunoscut pe scriitorul Iancu Vissarion, prieten de ani îndelungaţi al poetului. Era — aşa cum şi mai bine l-am cunoscut mai tîrziu — un neîntrecut povestitor, atractiv, savuros, cu haz, inteligenţă şi o masivitate de început de lume.

Aşişderea, am întîlnit acolo pe Doctorul Palade, nu de mult laureat al premiului Nobel. Doctorul Palade era peatunci asistentul profesorului-doctor — de neuitată faimă — anatomistul şi antropologul Francisc Rainer.

Doctorul Palade se îngrijea în timpul acela de sănătatea poetului.

În desele mele întîlniri, în care tatăl se interesa în mod regulat de progresele făcute la învăţătură de către fecior, conversaţia aluneca spre tot felul de subiecte.

Îmi povestea într-un rînd, dorind să accentueze supleţea de exprimare şi modul spiritual de adresare al omu-

lui din popor din țara noastră, cum un lucrător îi pavase o parte din curtea casei din Mărțișor. Înțelegerea fusese ca valoarea lucrării, vreo 4.000 de lei, să fie rambursată mai tîrziu ; aproape de termenul fixat, pavatorul, om cu posibilități materiale modeste, îi amintește, rîzînd, poetului : „Știți, d-le Arghezi, doresc să-mi mărit fata și mai am nevoie de vreo 4.000 de lei, ca să completez milionul pentru zestre !"

Dar să lăsăm timpul să-și depene fuioarele de irizări și neguri ale trecutului și să proiecteze în viitor pildele și rîvnele celor care au fost.

Într-o nouă primăvară, bîntuit de impulsurile unei noi resurecții a sevei pomilor din grădina mea, îmi vin în minte versurile uneia dintre poezii — aș zice cea mai frumoasă — scrisă de către poet, în amurgul vieții. Dar care e cea mai frumoasă poezie a lui Tudor Arghezi ?

Era presentimentul Marei Treceri, se exprima o dualitate structurală, un veșnic omenesc ? Cine știe ? !

„De ce-aș fi trist că toamna tîrzie mi-e frumoasă ?
Pridvoarele-mi sînt coșuri cu flori, ca de mireasă.
Fereastra mi-este plină
De iederi împletite cu vine de glicină,
Cînd soarele rămîne să-l găzduiesc în casă.

. . . . . .

De ce-aș fi trist ? Că nu știu mai bine să frămînt
Cu sunet de vioară ulciorul de pămînt ?
Nu mi-e clădită casa de șiță peste Trotuș,
În pajiștea cu crînguri ? De ce-aș fi trist ? Și totuși...

L-am cunoscut și eu pe Tudor Arghezi !

S-ar putea închina memoriei lui încă o modestă floare de admirație și pioșenie, răsărită din aceste rînduri ?

Ar presăra-o în liniște și înfiorare un anonim pe mormîntul geniului din Mărțișor.

Adriana Fianu

ERA...

...Pe la jumătatea lui septembrie 1948. O ultimă excursie C.C.S. ne-a dus spre Mangalia. Am ajuns dimineaţa. Ziua a fost caldă, aurie. Plaja aproape goală îmbia la o tihnă adormitoare. Eram stăpînii mării şi ai aerului. Trecuse de mult amiaza şi nu ne hotăram să renunţăm la apă şi la soare, să mîncăm. Mai erau două ore pînă la plecarea trenului cînd a început desfacerea merindelor. Mitzura adusese o lădiţă pe care o pusese într-un loc umbros. Ne-a chemat s-o ajutăm. Am adus lădiţa pe plajă. Mitzura a deschis-o şi de sub copac vărsa ofranda strugurilor ruginii. Din vorbă în vorbă, Mitzura m-a întrebat, stingherită, dacă vreau să vin la Mărţişor. N-am aşteptat să-mi spună a doua oară. Nu am pregetat. Nici un moment nu m-am gîndit la nimic, posibil în acei ani. Eram ca sub o vrajă. Am urcat strada Mărţişorului, o stradă pietruită, în pantă — aşa cum e şi azi — am ajuns la prima poartă de lemn cu streaşină, am intrat şi am pornit pe drumul ce mărginea grădina dinspre stradă. Am zăbovit un timp privind livada şi via, aşezîndu-mi gîndurile. Pe Tudor Arghezi îl văzusem la librăria Cartea Românească — bombardată în 1944 — în adolescenţă. Mi l-au arătat părinţii. M-am uitat, n-am îndrăznit să mă apropii. Ţinuta sobră şi simplă o am în minte şi azi. Arghezi era în librărie printre cărţi, le privea. Elevă, am fost mîndră cînd părinţii mi-au dăruit volumul de *Poezii* apărut la Editura Fundaţiilor sub atenta îngrijire de bijutier a savantului lingvist Alexandru Rosetti, editorul încă neîntrecut. Aşa fusese pînă atunci, în ziua cînd puteam să pătrund în misterul Mărţişorului. Am bătut în toacă, Mitzura a deschis poarta, în pragul casei era Tudor Arghezi, Marele Vrăjitor, cum i-am zis de atunci. Am rămas cîteva ore, nu ştiu cîte. Sub pruni în jurul unei măsuţe

înfăţată cu zăpadă, doamna Arghezi a adus dulceaţă, cafeaua şi fructele Mărţişorului. S-a legat vorba, o vorbă obişnuită de familie, cu fraze exacte, cu întrebări şi răspunsuri clare (poetului nu i-au plăcut niciodată cuvintele în doi peri). Uneori Arghezi urmărea poate fumul ţigării, poate un gînd, mereu însă prezent, atent, politicos. I-am cunoscut pe Zdreanţă, pe Gîri-Gîri, capra — noua locatară de laptele căreia era nevoie în anii aceia care începuseră. Am văzut şi grădina din spate, acareturile, tipografia. Mai tîrziu, peste cîtva timp, aveam să văd „chilia". Am plecat după ce se lăsase înserarea. Şi-am revenit de atunci mereu, indiferent de timp, de anotimp, ca acasă. De la o vreme, ziua sfinţilor împăraţi Constantin şi Elena, ziua de naştere a poetului mă aducea pe orice vreme, în Mărţişor, unde sub lespezi odihnesc azi doi sfinţi împăraţi ai neamului nostru, poetul Tudor Arghezi şi Paraschiva Arghezi.

...într-o zi, prin anii '50, prînzul bătuse de două ore cînd pe culoarele direcţiei Teatrului Naţional s-a făcut linişte. În biroul Lidiei Sava (nevasta regizorului Ion Sava) secretara directorului, lumea s-a împuţinat. Cei rămaşi şi-au căutat cîte un loc, pe scaun, în picioare. Ce se întîmpla ? Nimic deosebit şi totuşi deosebit. Era aşteptat Tudor Arghezi ! Zaharia Stancu, directorul Teatrului Naţional, îi încredinţase printr-un contract, spre traducere, la alegere, piese de Molière. Urcînd scara spiralată, poetul a apărut sprijinindu-se în baston. Era la fel, în aceeaşi ţinută sobră şi simplă, cu haine închise, cum îl văzusem întîia oară. L-am privit trecînd, cu pasul măsurat, egal, calm. În capul culoarului îl aştepta Zaharia Stancu.

...într-o după amiază. Poetul se mutase în Bulevardul Aviatorilor, fără a părăsi Mărţişorul. Erau acasă numai Marele Vrăjitor şi Doamna. Mi se spusese la telefon pe ce intrare să vin, fără a-i stînjeni. Am urcat scara, am trecut prin culoar şi am ajuns în vestibul. Din hol se auzea radio : „Moment poetic. Tudor Arghezi". Recita inegalabil Aura Buzescu. În umbra holului, într-un fotoliu, lîngă radio, singură, Doamna Arghezi asculta „Pasul dulce" şi buzele i se mişcau după cuvinte. Am stat nemişcată, nu simţise că am intrat. Nevasta poetului asculta versurile ce i le dăruise, cu delicateţe, cu emoţie, după zeci de ani de convieţuire, de simbioză, într-o nealterată şi totală confundare. Asculta ea, nevasta poetului pe care în ani şi zeci de ani n-am auzit-o comentîndu-i valoarea, negociindu-i-o, etichetîndu-i opera, comparînd-o cu a altor confraţi. Niciodată. Cînd s-a terminat emisiunea s-a sculat îndreptîn-

du-se spre camera lui de lucru, cea mai mică din apartament, un transplant al „chiliei" din Mărţişor, să-i ducă ţigara şi cafeaua. Mi-am făcut şi eu apariţia.

...în altă zi, cînd adusesem manuscrisul uneia din flăcările care săptămînă de săptămînă în „Gazeta literară" luminau fereastra. Spaţiul de sus, din dreapta paginii întîi, pentru toţi cei care lucrau la revistă, purta numele de „Fereastra luminată". Întîlnirile obişnuite ale redacţiei pentru întocmirea sumarului începeau irevocabil : „Pagina 1, Arghezi... apoi urma restul. Cine dintre noi n-ar fi dorit să aibă un manuscris ? Nu se putea. Aşa era voinţa poetului. La o cafea, Tudor Arghezi a explicat de ce nu-şi mai lasă manuscrisele prin redacţii de multă vreme. Cîndva, la şcoală, avusese un coleg. Viaţa i-a despărţit. S-au întîlnit pe stradă, întîmplător şi au sporovăit. Teodorescu devenise Arghezi iar colegul contabil la prefectură. Era înainte de ultimul război. La un moment dat, din vorbă în vorbă, colegul l-a poftit pe Arghezi să-şi vadă dosarul. Din curiozitate a mers. Şi-a văzut multe din manuscrise, — într-unele cuvintele lui erau şterse cu guma — pe atunci Arghezi scria cu un creion bine ascuţit — şi alte vorbe le luaseră locul, vorbe care nu-i aparţineau. Scriitura era bine imitată. Din ziua aceea şi-a cerut manuscrisele înapoi. Purta răspunderea întreagă, aşa cum a făcut toată viaţa, a gîndurilor — cuvinte aşternute pe hîrtie, nu voia să poarte răspunderea unor contrafaceri.

...ziua festivă, se împlineau zece ani de la apariţia „Gazetei literare". Arghezi a ţinut să vină în mijlocul colectivului, participînd la bucuria generală, mulţumind revistei şi redactorului ei şef, Aurel Mihale, pentru găzduire. Felul său de a fi, direct, deschis, nu putea înlătura respectul sfielnic ce ne cuprindea.

...odată, cînd, pornind de la o tabletă s-a discutat despre cultul personalităţii, Arghezi era dispus să vorbească despre diverse probleme, uneori amintiri, alteori lucruri contemporane. M-a întrebat, i-am spus tot ce ştiam, cu referiri la documente. Apoi a început să spună el despre Istoria Partidului Comunist Român. Mai bine de o oră, Arghezi a vorbit despre sacrificii, împliniri, neîmpliniri şi greşeli. Aşteptam. Am aşteptat degeaba. Nici atunci şi niciodată n-a vorbit de anii lui cei grei. Şi au fost, aşa cum au fost, cîţi au fost. Poetul legat de semeni, de ţară, de familie, de pămînt, a dat cel mai deplin şi inegalabil răspuns acelor ani : *„Cîntare omului"* şi *„1907"*. Răspunsul lui a fost înălţător şi demn. Cred că una din inscripţii, la care

se referea adesea, este definitorie pentru poetul cetățean „*Inscripție pe o ușă*". Casa, țara, pentru Arghezi erau totuna. Mărțișorul, casa, familia, erau, de fapt, miniatural, poporul, România.

...în aprilie 1965, mi-a dat chiar Arghezi un telefon. „Am scris ceva, dacă poți, vino". Am alergat. „Am scris cîteva versuri, merită mai mult, o să vedem, în zilele astea, atît m-am priceput". Era poezia „*Olteneasca*". întîia poezie dedicată tovarășului Nicolae Ceaușescu de Arghezi, în zilele acelea, atît se „pricepuse". Apoi, pînă la ultimul 21 mai, florile primite de cel care îl prețuia și îi prețuiește poezia, dincolo de ființa poetului, florile primite, atîtea cîți anii, totdeauna, devreme, dimineața, erau puse într-un vas, într-un loc anume „ca să le văd".

...uneori, așa cum am mai spus, dispus să vorbească. Vorbea despre polemicile lui cu Camil Petrescu, despre Iorga, despre unii contemporani care intraseră în neființă, despre gînduri pe care voia să le aștearnă pe hîrtie, despre tipografi. Calm, exact, precis, acid, cu gestul dens își îndrepta ochelarii, își aprindea țigara. Niciodată ridicînd tonul, niciodată vociferînd. Arma sa n-a fost tonul vorbirii, arma — aluat pe care îl modela ca nimeni altul — era cuvîntul. Ar fi dorit să scrie, spunea, din nou despre Iorga, din nou despre Camil, ca o împăcare, poate. Ar fi dorit...

...într-o seară, vecinul său, directorul revistei „Contemporanul" i-a adus, ca de obicei, un exemplar „cald". George Ivașcu știa cît îi place gazetarului Arghezi mirosul proaspăt al cernelii. A luat revista, a deschis-o. A rămas îndelung cu ochii pe pagina a treia. N-a scos nici o vorbă. Și-a îndreptat ochelarii, ființa lui era întreagă în acea pagină a treia. Toți cei de față au tăcut. Arghezi a închis „Contemporanul" și a plecat spre chilie. Întîi au fost întrebări din ochi. Doamna Arghezi a întrebat ce era acolo. George Ivașcu, care înregistrase totul, a răspuns scurt : „articolul despre Vianu". Murise profesorul. Nu cu mult înainte se văzuseră. Tudor Vianu îi adusese, personal, la apariție, cartea sa „Arghezi, poet al omului". Poetului îi plăcuse tonul lucrării, ideile, argumentele, analiza. Îl stima pe profesor, discutau adese, cu reverență, cu respect reciproc.

...într-o zi, o altă zi, mereu zile, după amieze și dimineți, în care îl vedeam, îl ascultam. Erau zilele sărbătorilor noastre, ale celor de la „Gazeta literară", cînd, pe rînd, cîțiva mereu alții, mergeam la el, la familia Arghezi. Mergeam la Arghezi. Sfiala, o alunga, primul, poetul, el arunca

puntea peste vîrste, cu o vorbă de spirit, cu un îndemn, cu un cuvînt acid şi cald totodată şi o desăvîrşea apariţia Doamnei. Veneau apoi cafelele şi ţigările — chiar atunci cînd medicii îi interziceau fumatul, doamna Arghezi, conspirativ, îi strecura lîngă ceaşca de cafea o ţigară — „Cafeaua fără ţigară nu merge". Marele Vrăjitor îi mulţumea din ochi. Şi greu, îţi venea să pleci.

...într-o dimineaţă, în ajunul apariţiei revistei, aşteptam telefonul pentru corectură. Totdeauna Arghezi îşi corecta textul în şpalt. Considera că este obligaţia sa faţă de cuvîntul tipărit. Uneori îndrepta sau adăuga ceva. Erau datoria şi obişnuinţa gazetarului, care dispar odată cu omul. Nu scria la maşină. N-ar fi putut, spunea. Prin creion sau peniţă „îi curgeau gîndurile" şi se aşterneau pe hîrtie. Era deci, într-o dimineaţă de miercuri ca atîtea altele din ajunul apariţiei. Nu a sunat telefonul. S-a auzit deschizîndu-se uşa culoarului şi o voce : „Am venit să-mi fac corectura". Plecat să se plimbe, prin Bucureştiul atît de drag, Arghezi venise la redacţie. Emoţionat, asemeni nouă, tuturor, poetul Tiberiu Utan, redactorul-şef, a alergat în întîmpinare. Am început să căutăm un fotograf, l-am găsit. Avem cu toţii fotografia din biroul în care, aplecat asupra şpaltului, Arghezi corecta.

...în 22 mai 1965. Cu o zi înainte, Tudor Arghezi împlinise 85 de ani. Avuseseră loc mari festivităţi. 22 mai era ziua lui Tudor Arghezi la noi. Întregul colegiu al revistei „Gazeta literară" îl sărbătorea. Tudor Arghezi, Doamna, Mitzura şi Baruţu erau oaspeţii noştri. Erau anunţaţi pentru ora şase după amiaza. De la patru, eram cu toţii în păr. Împreună cu redactorul şef, Tiberiu Utan, ne foiam prin birouri, pe culoare, ca elevii la serbarea de premiere. Parcă ceasurile mergeau prea încet. În sfîrşit, 6 fără zece minute. Peste zece minute se întîmpla evenimentul. Arghezi era punctual, iubea punctualitatea. Am început să coborîm scările. La ora şase maşina a intrat în curte. L-a întîmpinat Tiberiu Utan. A urcat scările, a intrat în birou în linişte, ne-am căutat locurile. Poetul s-a aşezat pe canapea alături de Doamna. Ciocnind un pahar, vorbind despre una sau alta din întîmplările vieţii, Arghezi a cerut să-i aducă Baruţu servieta, s-o deschidă. În servietă erau exemplare din „Gazeta literară", numărul festiv dedicat aniversării. Toţi cei prezenţi, cunoscuţi sau necunoscuţi cititorilor au căpătat cîte un exemplar iscălit şi datat. Era premiul pe care ni-l dădea Marele Vrăjitor.

...şi zilele care n-au mai fost obişnuite. Doamna Paraschiva Arghezi plecase pentru totdeauna. Poetul stătea acasă, ca de obicei, pe fotoliul său, tăcea, îşi îndrepta ochelarii, îşi aprindea ţigara. Tăcea. Privirile îi fugeau spre o uşă. Vorbea. Privirile îi fugeau spre uşă. Aştepta. O aştepta. Uşa se deschidea, intra Mitzura sau altcineva din ai casei. Uşa se închidea. Poetul aştepta. O aştepta. Ea nu mai deschidea uşa. Odată, calm, în timp ce Mitzura făcea cafeaua a rostit cîteva vorbe. În încăpere nu mai era nimeni în afară de mine. Pe fotoliu, cu ochii spre uşă a continuat să rostească. A vorbit despre cele patru lucruri pe care le avea de împlinit şi apoi „gata". În ordine, precis, cu voce albă : un volum de poezii scrise gîndindu-se la Ea, soarta Mărţişorului, lespedea de pe mormîntul Ei, lespedea de pe mormîntul său... A apărut volumul *Litanii*. Mărţişorul a fost încredinţat statului, au apărut pe rînd o lespede, apoi alta.

...Şi alungasem cuvîntul „gata". Nu-l voiam.

...într-o după amiază. Ca de obicei Baruţu a trecut pe la redacţie. Arghezi se simţise rău în ultima vreme, nu fără speranţă. Medicii îi interziseseră orice oboseală. Scria totuşi zilnic. În ziua aceea se simţise mai bine, după amiaza avusese chef de vorbă, ceruse şi o gură de coniac. O băuse, vorbise despre Ea, spusese că îl aşteaptă... Se simţea mai bine. Apoi vroise să se odihnească. Peste cîteva ore, Poetul intrase în nefiinţă. Pe masa de lucru, două versuri datate 12 iulie 1967, poate un început de poezie. Au rămas distih.

Mă chemi din depărtare şi te-ascult.
N-am să te fac, pierduto, să mă aştepţi prea mult...

(Litanii)

Agatha Grigorescu-Bacovia

ÎN PENUMBRA ÎNSERĂRII

1934. Cu un an înainte, ne instalaserăm în noua noastră locuinţă din Cartierul Belu. Predam limba şi literatura română la un liceu de pe strada Călăraşi, pînă unde trebuia să merg cu tramvaiul 20.

Deseori îl întîlneam, aşteptînd în staţie ca şi mine, pe Tudor Arghezi. Prima oară l-am recunoscut după fotografiile apărute în presa literară. Pe poet l-am cunoscut de la apariţia poeziei „Litanie" în nu mai ţin minte ce revistă. Am decupat-o şi eu ; o am şi azi lîngă alte decupări din autori români şi francezi. Am memorizat-o ; de atunci mi-am spus-o deseori mie însămi. La şezătorile literare, elevele mele o recitau împreună cu „Lingoare" şi „Duhovnicească".

„Litania" mi s-a părut, şi cred că este cea mai inefabilă dintre poeziile semnate de Tudor Arghezi. Tema atît de tristă, suava melancolie, patetica retrăire a iubirii intrată în moarte, o situează la înălţimea poemelor lui Eminescu.

În staţia 20 a tramvaiului, aveam să cunosc şi pe omul Arghezi, completîndu-mi personalitatea poetului.

Totdeauna pe poeţi îi prefigurăm altfel, înainte de a-i cunoaşte. Am reţinut însă, silueta scundă, bine făcută. Purta un costum negru, lavalieră neagră, bogată, ca şi confraţii săi, poeţii şi prozatorii : Sadoveanu, Minulescu, Stamatiade, Radu Rosseti, Karnabat şi alţii... Pălărie neagră de fetru, cu borurile întoarse. Deşi în septembrie, vremea era foarte caldă, cerul senin... Şi-a scos batista albă, şi-a luat pălăria de pe cap şi şi-a şters fruntea de transpiraţie. Aşa i-am văzut capul rotund, cu păr negru, bogat, dat spre spate, nu cu plete, în armonie cu mustaţa neagră, bogată, tuşinată de-asupra buzelor cu contur subţire. Ochii

rotunzi, neliniştiţi, cînd tramvaiul întîrzia. Cu un baston lucios descria linii pe trotuar...

Deseori îl vedeam în această staţie. Uneori apărea în haina de şiac, cafenie, cum spune Şerban Cioculescu. Mai în vară haine albe de lustrin, pălărie albă de panama cu borul lăsat pe frunte.

Într-o după amiază de sfîrşit de August, abia prinsesem tramvaiul ; am zărit venind cu paşi aproape alergători pe Minulescu, Galaction şi Arghezi, prinzînd aproape din mers remorca. Veneau de la cimitir, de la nu ştiu ce înmormîntare a vreunui confrate, probabil.

Respirînd obosiţi, s-au aşezat pe banca din faţa mea. Pe atunci remorcile aveau bănci paralele. Minulescu începu o convorbire cu Galaction, şi acesta îi spunea ceva lui Arghezi. Am reţinut acel „Draaagule", vocea caldă şi muzicală a lui Galaction, care se adresa lui Arghezi. Acesta îi răspundea cu glasul încet, nazal şi încă respirînd obosit.

În 1935, aveam să cunosc personal pe Tudor Arghezi, nu numai din vedere. Dar trebuie să deschid o paranteză, în legătură cu acest eveniment. În acest an, apăruse în revista „*Cronicarul*" a Editurii Ciornei o anchetă referitoare la scrisul şi limba literară din acei ultimi 20 de ani. Referindu-se la limba literară, Arghezi lansa o diatribă, care, mărturisesc, m-a iritat. Eu, care predam operele literare ale scriitorilor apostrofaţi şi care opere şi-au dovedit valoarea artistică, în realizări ce i-au impus literaturii veacului nostru, nu am putut rămîne impasibilă, mai ales că mi se cerea de *Revista Scriitoarelor* — mai tîrziu şi a Scriitorilor români, — la care eram în comitetul de redacţie şi am colaborat cu poezii şi recenzii încă de la înfiinţarea ei, în 1926 — să recenzez revista „Cronicarul". Am scris deci o recenzie asupra răspunsului lui Tudor Arghezi, care afirma : (reproduc cîteva fraze numai) „Ba mi-aş permite să adaug — dacă are să intereseze, — că în ceea ce-l priveşte efortul meu literar şi-a limitat speranţele la această unică îndeletnicire : crăparea cuvintelor, rînjirea miezurilor şi depănarea în fir de aţă a scaiurilor din umbră din lăuntrul lor..." ; „Scriitorii noştri din trecutul apropiat au cunoscut desigur limba, însă numai străzile limbii, şi s-au mulţumit să le păzească din colţ ca nişte buni vardişti, care şi-au făcut datoria".

Reproduc din articolul meu : „Domnul Arghezi a crăpat aşa de mult cuvintele, şi le-a „rînjit", aşa de mult miezul vorbelor încît acestea şi-au ascuns ades tot înţelesul, al căror miez fiind aşa de „rînjit", arată un gol de

gîndire, voalat cu poleirea potrivirii...", „Crede oare domnul Arghezi că limba, poezia, cugetarea şi idealul românesc, încep de la domnia sa, şi vor sfîrşi tot cu domnia sa ? E timpul să spunem că însuşi idolul îţi sfărîmă cultul, cînd sfidarea merge prea departe..."

Revista *Rampa* a reprodus articolul meu aproape în extenso, sub titlul „Revista scriitoarelor atacă pe dl. Tudor Arghezi". Autorul, deşi nesemnat, după cum mi s-a spus, însă, ar fi fost E. Jebeleanu. După elegante maliţiozităţi, scrie : „Dacă Doamna Bacovia ne-ar fi dat voie i-am spune respectuos că nu are dreptate. Fără îndoială că limba, poezia şi idealul românesc nu încep cu Dl. Arghezi, după cum, e fără îndoială, nici domnia-sa n-a crezut aceasta".

Replica mea la articolul din *Cronicarul* a produs panică printre colegele de redacţie de la *Revista Scriitoarelor,* care s-au şi desolidarizat printr-un articol ce aveam să-l descopăr peste douăzeci de ani, tot în *Rampa,* cînd căutam la Academie nişte poezii ale mele... din trecut. Ba, mai mult, „Revista Scriitoarelor" a instituit un premiu, pentru cel mai bun studiu, despre opera lui Tudor Arghezi, premiu care nu ştiu să se fi realizat.

Reproducerea articolului meu în *Rampa* a produs senzaţie şi printre scriitori, firește negativă.

I. I. Valerian a venit atunci la Bacovia să-i solicite o poezie pentru revista sa, *„Viaţa Literară" :* (Scrisese la apariţia vol. „Cu Voi" al lui Bacovia, 1930, textual despre autorul volumului „Cu Voi" : „Cucuveaua poeziei românești şi-a tipărit un alt vol." etc, etc).

Acum, solicitîndu-i o colaborare, mieros şi insinuant cum era, i-a spus :

„Maestre, ce Vrea Doamna Bacovia să se expună pamfletului lui Arghezi. Articolul său din *Revista Scriitoarelor* a fost reprodus de *Rampa..."*

Bacovia nu i-a răspuns şi nici proorocitul pamflet nu s-a produs.

Închid paranteza pentru a reveni la lansarea cărţilor de la Alcalay. La intrarea din dreapta librăriei se afla măsuţa noastră : Bacovia şi subsemnata. Mai în interior mesele lui Minulescu şi Ionel Teodoreanu. La stînga, mai înăuntru librăriei, mesele lui Arghezi şi N. D. Cocea. La un moment dat, Cocea vine spre noi şi foarte exuberant îl cuprinde de umeri pe Bacovia spunîndu-i cu vocea sa gravă : — „Bacovia, tu eşti ? De cînd nu ne-am văzut, firavule, sensitivule !"

Foarte surprins, Bacovia a rămas cu privirea la Cocea, şi a uitat să mă prezinte.

Tot aşa de brusc, Cocea mi se adresă şi mie :

— „Doamnă, dv. ştiţi cine este Bacovia ?"

— Cred că ştiu, domnule Cocea, i-am răspuns foarte turburată.

— Bacovia este cel mai mare poet al zilelor noastre, şi întorcîndu-se spre Arghezi, arătîndu-l cu mîna, adaugă :

— El şi Arghezi.

— Nu-mi spuneţi o noutate, domnule Cocea. De aceea merg la dl. Arghezi : cu această *Cărticică de seară,* acum apărută, spre a-i solicita un autograf.

M-a condus la Arghezi prezentîndu-mă acestuia.

Poetul s-a săltat uşor pe scaun, şi-a primit volumul ce-i întindeam. După o scurtă privire asupra mea, şi o mai scurtă pauză, a scris pe a treia filă a volumului :

„Doamnei Agatha Bacovia
Cu confraternitate sfioasă şi omagii
T. Arghezi, 1935, 29 Mai.

Cînd mi-a înapoiat volumul, s-a ridicat de pe scaun, şi m-a privit ca şi cum ar fi voit să spună : „sans rancune..."

Pe Arghezi îl întîlneam la diferite festivităţi : la Casa scriitorilor, la Academie, la Ateneul Român, mai tîrziu însoţit pretutindeni de Paraschiva, vederea devenindu-i deficitară, nemaiputînd ieşi neînsoţit.

În 1956, luna decembrie, cînd Bacovia a fost sărbătorit la Casa scriitorilor, şi i s-a înmînat decoraţia Ordinul Muncii cl. I Arghezi, întîrziat, apăru în sală cam precipitat. S-a apropiat de masa prezidiului, a întins lui Bacovia mîna peste masă zicînd : — Bacovia, ai înviat, să trăieşti !

Apoi s-a retras, ori poate a şi plecat, căci nu l-am mai văzut în sala surprinsă de această scenă colegială.

A doua zi, în „Contemporanul", Arghezi semna aceste rînduri :

„Lazăr a înviat din morţi. A fost sărbătorit aseară la Casa scriitorilor".

Bacovia a fost plăcut impresionat de gestul spontan şi cald, deşi meteoric al lui Arghezi, cu care nu se văzuse de mulţi ani. La aniversarea a 80 de ani de la naştere, Tudor Arghezi a fost sărbătorit la Ateneul Român. Mă aflam într-un fotoliu lîngă loja în care sărbătoritul luase loc cu întreaga sa familie. Tudor Vianu a deschis solemnitatea printr-o magistrală prezentare a personalităţii argheziene, după care a urmat un elogios omagiu al lui Geo Bogza

care, într-un elan impetuos, s-a îndreptat spre loja maestrului. Arghezi s-a ridicat să-l primească, întinzîndu-i mîinile într-un gest afectuos. Atunci Bogza i-a sărutat mîinile. Emoţionat, şi vădit intimidat de acest gest atît de exuberant, Arghezi a avut un recul, parcă ar fi voit să spună „Nu, e prea mult !"

Pamfletar de temut, totuşi Arghezi era impresionabil, emotiv, oarecum timid şi modest...

După moartea Paraschivei, care l-a afectat puternic, la Casa scriitorilor a avut loc o expoziţie Arghezi, cu fotografiile sale extrem de reuşite, făcute de Baruţu şi alţi fotografi.

A venit la vernisaj însoţit de Mitzura. A rămas tot timpul pe fotoliu, nu a privit tablourile, căci nici nu le-ar fi văzut, primea felicitările şi omagiile foarte obosit. L-am auzit solicitîndu-i Mitzurei plecarea, zicînd : „Nu trebuia să vin..." Părea extrem de consumat...

O întîlnire şi o convorbire mai extinsă am avut cu Arghezi şi Paraschiva la Casa scriitorilor, după o adunare generală, dar despre aceasta am scris în vol. IV al memoriilor mele „Poezie sau destin", în curs de apariţie la Cartea Românească. Nu mai repet.

După moartea lui Arghezi, într-o după amiază de sfîrşit de septembrie, la invitaţia unui confrate scriitor şi însoţit de acesta am mers spre Mărţişor, unde nu mai fusesem pînă atunci. Drumul pe jos, nu era nici un tramvai în direcţia aceea, de la noi, de la Belu, în strada Mărţişor pavată cu pietre de rîu, trotoarele cu gropi şi pietroaie făceau foarte greoaie înaintarea. Se lăsa înserarea cînd am ajuns la casa lui Arghezi.

O poartă larg deschisă pentru o alee îngustă, ne invita să continuăm spre o altă poartă către curtea casei situată mult mai în interiorul fermei. Trebuia să tragem de un clopot spre a ni se deschide. Doi dulăi uriaşi străjuiau această a doua intrare. După o grozavă hărmălaie apăru o tovarăşe, care ne spuse că nu se poate vizita casa.

Noi i-am spus că dorim numai un moment de reculegere la mormintele străjuite de un felinar, în care ardea o candelă. A potolit cîinii şi am putut să ne apropiem de cele două sepulcre în care odihnesc seniorii Mărţişorului. Impresia emoţionantei clipe a fost profund intensificată de amurgul ce cobora ca o binecuvîntare peste modestia mormintelor. „Sic tranzit gloria mundi".

Am mai privit un moment mormintele — fațada casei tot mai în penumbra înserării, livada întunecată, și foișorul în care marele poet a creat atîtea frumuseți literare...

Părăsisem Mărțișorul din nou în hărmălaia cerberilor, care tulburau sălbatic clipele acelea emoționante. Nimic nu-i putea liniști. Tovarășa a zăvorît porțile interioare și întunericul cobora grăbit, sub cerul pe care mai pluteau fîșii de aur palid din amurgul ce se stinsese.

Ioan Grigorescu

CÎND RUGINEA FRUNZA ARȚARILOR

S-a mai spus, și pe bună dreptate, că poezia lui Arghezi nu încape într-un portret. Ciudat, dar mie, cunoscîndu-l foarte tîrziu, cînd poetul era în plină senectute, mi s-a părut că ea nu încăpea nici în omul însuși, că bărbatul acela scund, aproape total sublimat, tremurător ca o frunză de plop, sprijinit în bastonul lui ca într-un toiag patriarhal, cu pasul nesigur, cu tîmpla palpitîndă, cu mîinile fragile, fremătătoare, nu putea fi cel ce dăduse din el atîta noian de poezie, atîta patimă în a rosti adevărul, atîta sete în a-și fi credincios lui însuși și, prin asta, lumii întregi. Și izvorul încă nu secase. Dimpotrivă, tocmai acum apa vie din poeziile lui părea că izvorăște mai din adîncuri filtrîndu-se prin zăcămintele unei îndelungate experiențe de viață. Era Vrăjitorul.

Cînd poetul împlinea 80 de ani, Geo Bogza a săvîrșit un gest unanim, sărutîndu-i dreapta. Am fost atunci acolo, în sala Ateneului, și-am fi făcut-o toți cei de față, de-am fi putut nutri cutezanța, de-am fi putut avea juvenila candoare a lui Geo Bogza în comiterea unor gesturi pe cît de simple, de omenești, pe atît de patetice și de răscolitoare, contravenind frapant convenienței ceasului sobru și auster omagial. „I-am sărutat mîna lui Tudor Arghezi — scria Bogza, în „Contemporanul", trei ani mai tîrziu — cînd a fost sărbătorit ca al doilea luceafăr al poeziei românești, și dintr-un asemenea fior aș săruta în piața publică mîna băiatului de optsprezece ani în care aș presimți pe cel de-al treilea luceafăr al ei. Într-atît întreaga mea ființă este pătrunsă de valoarea supremă a poeziei și de recunoștință față de cei ce sînt în stare s-o făurească...". Într-adevăr, cînd Arghezi îți întindea mîna, îți venea să i-o săruți, ca exarhilor, și asta nu din umilință, ci din deferența

pe care ţi-o impunea. Dar ne înfrînam pornirile şi i-o strîngeam, acceptîndu-i postura de deliberată condescendenţă ce ne-o arăta, atunci cînd ne răbda prin preajmă-i.

Mărturisea că, în faţa hîrtiei albe, încerca întotdeauna emoţia reînceputului, ca şi cînd fiecare nouă poezie ar fi fost pentru poet o renaştere. Aşa avea să se destăinuie în volumul „Frunze" declarînd cu o dezarmantă sinceritate :

Cincizeci de ani, de cînd încerci mereu, / Condeiul, gîndurile şi cerneala, / N-au mai ajuns să-ţi curme, fătul meu, / Frica de tine şi-ndoiala, / Te temi şi-acum, de ce te-ai mai temut, / De pagina curată şi de rîndul, / Şi de cuvîntul de la început. / Te sperie şi litera şi gîndul /.../ La fiece cuvînt, o şovăire / Te face să tresari şi-ai aştepta. / Parcă trăieşti în somn şi-n amintire / Şi nu ştii cine-a scris cu mîna ta...".

Dar, cînd făcea publicistică, cînd îşi alcătuia tabletele sau virulentele lui pamflete, Arghezi părea un alt om. Atunci, prin vinele lui sîngele parcă, se acidula, se causticiza, întreaga fire îi căpăta o vehemenţă cu greu ţinută în frîu şi dificil controlabilă. Era un filosof explosiv, vulcanic, de un patos şi de o logică de fier. O dată, la Comitetul Naţional pentru Apărarea Păcii, la o dezbatere despre gravul pericol pe care îl prezenta pentru omenire deşănţata cursă a înarmărilor, ne-a spus : „Această spurcată şi odioasă calamitate în loc să descrească, a sporit, agravată de cînd cu născocirile ştiinţifice puse în slujba războiului. Măsurile pentru accelerarea cursei înarmărilor nu se pot explica în nebunia lor decît sub incidenţa patologică. De ce se tem căpeteniile de oşti din ultima generaţie ? Că şi-au „irosit" viaţa fără să fi avut parte de un război ? Că le rugineşte în raniţă bastonul de mareşal ? Cred că, în zilele noastre, cînd orice conflict major poate ameninţa omenirea cu distrugerea totală, marea satisfacţie a oricărui general trebuie să conste tocmai în a fi reuşit să ajungă la pensie fără să fi avut la activul lui „gloria" vreunei conflagraţii la care să fi participat !"

Discuţia avea loc în fosta casă a lui Gheorghe Tătărăscu din strada Polonă, şi la ea participau, printre alţii, Athanase Joja, Geo Bogza, Sanda Rangheţ, energica secretară permanentă a Comitetului. Eu abia fusesem ales cosecretar. Cum eram cel mai proaspăt în casa aceea, mă uitam curios în jur, căutînd să înregistrez fiecare detaliu. Maestrul mi-a surprins curiozitatea şi, la un moment dat, mi-a şoptit : „Să te uiţi şi prin pod, drăguţă, poate dai de

niscaiva incendiatori. Că asta, într-un fel, a fost casa lui Bidermann, om nebelicos din fire, pașnic și inteligent, dar chinuit de dificultatea opțiunii în fața momentului istoric... Voi, ăștia tinerii, cărora vi se pare că le știți pe toate, ar trebui să cercetați mai îndeaproape viața românească dintre cele două războaie mondiale. E plină de învățăminte pentru prezent".

Îl cunoșteam pe Arghezi din perioada colaborării lui la „Contemporanul" între anii 1958 și 1966. „La revista la care scriu, vreau să fiu o piatră de temelie, și nu un perete exterior !" — ne-a spus el o dată. Nu „colabora", nu întreținea contacte intime cu redactorii „Contemporanului", ci oficia, exercitînd asupra noastră o dulce tiranie, neadmițînd nici-o încălcare a contractului moral stabilit cu redactorul-șef, George Ivașcu. Nu accepta să vorbească decît cu acesta, cu Ion Mihăileanu, cu C. N. Constantiniu — „Blîndul Ceneceu", cum îi spunea, și pentru care maestrul avea o adevărată slăbiciune — și, mai rar, cu mine, chiar în perioada cînd devenisem redactor-șef al revistei.

Asta-mi dădea „complexe". De cînd îl întîlnisem la Buftea unde, împreună cu Paul Cornea, încercasem o disperată tentativă să-l atragem în labirintul cinematografic arătîndu-i tot ce avea mai acătării producția noastră de filme, iar el ne-a răspuns : „Văd, domnilor, tehnică, slavă domnului, aveți, numai „nemții" vă lipsesc...", mă temeam să nu mi-o întoarcă, așa cum i-o făcuse altui confrate de breaslă, mare amator de țigări „Kent" la vremea aceea : „Dumneata, dragul meu, una vorbești și alta fumezi !"

George Ivașcu, om de un irezistibil farmec și de un feroce egoism atunci cînd trebuia să-și cucerească semnăturile de prestigiu pentru revistă, și-a pus la bătaie întregul arsenal de seducție pentru a-l convinge pe Arghezi să semneze o rubrică în pagina I-a a „Contemporanului" alături de George Călinescu. L-a tentat cu o tabletă permanentă dar care n-a putut fi ținută decît sporadic, deși i se declarase solemn că locul consacrat lui era „sacru", teritoriu tabu, „la chasse gardée", pe care nimeni și nimic nu-l putea clinti, nu i se putea substitui, nici unui redactor nefiindu-i îngăduit să se atingă de quadrații tipografici rezervați „numărului I". Așa procedase Ivașcu și cu George Călinescu, și cu Grigore Moisil, și cu Tudor Teodorescu-Braniște, și cu Eugen Schileru, și cu Zaharia Stancu, și cu Mircea Grigorescu, și cu Tudor Mușatescu, și cu Miron Radu Paraschivescu, și cu Eugen Jebeleanu, și cu Geo Bogza (singurul care, dealtfel, după George Călinescu, și-a menținut cu rigurozitate, săptămînal, colaborarea la „Con-

temporanul" pînă la schimbarea formatului acestuia). Dar, în colaborarea lui cu revista, Tudor Arghezi rămînea perpetuu imprevizibil. Capricios, sarcastic, esopian, tăinuia în el surprize pe care ni le „servea" în ultimul moment, uneori chiar joia, pe la prînz, cînd paginile montate porneau la calandru, trimiţîndu-ne tableta însoţită de cîte un bileţel explicativ scris cu creionul pe cîte o filă de blocnotes, cu un post-scriptum invariabil : „Rog ca după dactilografierea textului şi trimiterea lui la zeţar să mi se înapoieze manuscrisul şi prezenta misivă, însoţită de şpalt. prin acelaşi curier". Consemnul era ca, cel mult într-o oră de la primirea şpaltului, dacă avea ceva de corectat, să telefoneze, în nici-un caz nedepăşind ora şase seara cînd paginile plecau la rotativă. De cele mai multe ori, lucrurile se desfăşurau normal, conform acordului stabilit cu redactorul-şef. Nici-o intervenţie, nici-un telefon. A doua zi revista i se aducea acasă împreună cu onorariul pe care administratorul revistei, Spiegel, avea grijă să nu i-l ştirbească sub nici-un pretext.

Dar, într-o joi seara, pe neaşteptate, ne-am trezit cu el la redacţie. I se tăiase în şpalt o propoziţiune şi venise să „divorţeze". O luase cu el pe nedespărţita-i Coana Paraschiva şi îşi pusese bastonul de-a curmezişul mesei lui Ivaşcu. Amîndoi erau îmbrăcaţi ca pentru tribunal, el sobru, de o austeritate mucalită, ea cu vulpile pe umeri, surîzînd enigmatic ca deţinătoarea unui teribil secret : „Acum să vă văd !". Dialogul, imposibil. Cafelele, coniacurile, servite de Clara în grabă, neatinse. „Cine-a făcut tăietura ?" Eu, ştiindu-mă copilul cel mai puţin iubit al „familiei", am hotărît să iau riscul asupra mea, deşi tăietura fusese „operată" în biroul lui Rosenzweig, la „controlul presei". Recunosc cam spăşit că aş fi fost comiţătorul imixtiunii încercînd o justificare (consemnul era ca orice modificare operată în vreun text să fie însuşită de redacţie şi, eventual, comunicată autorilor ca aparţinînd iniţiativei exclusive a acesteia). Arghezi pune mîna pe baston. Aştept. El mă priveşte rece. „Nu te cred ! Te-am urmărit, te cunosc, ştii regula, nu puteai să faci asta. Vreau să mă duceţi acolo !". „Unde, maestre ?", „Acolo, ştiţi voi !" Ceneceul, sosit în grabă la alerta lansată de secretară, încerca să tempereze spiritele. Fără rezultat. Acel „acolo" pe care îl înţelegeam toţi, şi în primul rînd Arghezi, nu era un loc pentru confruntări cu autorii. Şi aşa, nenorocita aceea de propoziţiune făcuse obiectul unor îndelungate parlamentări cu biroul de „acolo", pînă cînd, presaţi de timp, cedasem. Ivaşcu lipsea, n-avea cine să ţină piept si-

tuației, iar propoziția aceea ni se păruse benignă. M-am hotărît să dau curs cererii maestrului. „Ești nebun ? — m-a întrebat în șoaptă C.N.C. — unde vrei să-l duci ?“ „Acolo !“ Și am pornit pe culoarele luminate cu neon ascultîndu-i bocăniturile bastonului în podeaua de beton acoperită cu linoleum. Pe margini, în lungul pereților, ca un chenar la prețurile acelea de cauciuc pînzat de culoarea măslinei verzi, se înșirau dale de marmoră pe care o femeie de serviciu le tot ștergea cu un șomoiog muiat într-o găleată slinoasă. Coana Paraschiva pășea alături de Arghezi ținîndu-l de braț, triumfătoare, înaintînd cu un mers sacerdotal, de regină a ostrogoților. „Pe unde ?“ „Pe-aici...“.

Biroul cu pricina era plasat undeva, pe la jumătatea drumului dintre redacție și tipografie, într-o încăpere aidoma tuturor celor de serie din combinat. Am vrut să-i deschid ușa, dar m-a dat la o parte și a deschis-o el, cu un gest magistral, rămînînd un moment în pragul ei. Omul cu pricina nu era acolo, probabil fusese avertizat. În locul lui se afla una din subalternele sale, o femeie tînără, lungă, slabă, cu nasul ascuțit pe șaua căruia trona o pereche de ochelari masculini cu sticle groase. Pe masa ei de lucru, un maldăr de șpalturi, foi de ziar, broșuri în „pagină“ cu cerneala încă umedă. „Cine-i șeful ?“ — a întrebat Arghezi. „Tovarășu-i puțin plecat“ — a răspuns funcționara cam fîstîcită. „Cît de puțin ?“ „Puțin mai mult. Vreți să-l așteptați ?“ „El m-a citit ?“ „Nu, încă n-a avut timp. Eu i-am dat drumul...“ Criteriul răspunderii inverse, cel mai de jos trebuind să-și asume personal și necondiționat indicațiile celui mai de sus, funcționa și aici. „Dumneata citești „Contemporanul“ în pagină ?“ „O, maestre — a răspuns ea și mai fîstîcită — parcă numai „Contemporanul“ ? Uitați cîte avem pe cap !“ Și a răvășit cu un gest de exasperare șpalturile de pe masă. Arghezi se uita fix la o broșură deschisă, cu paginile pline de corecturi făcute cu creionul chimic, pe care femeia cu ochelari tocmai lucrase. Arghezi a întins bastonul și a întors cu vîrful lui de cauciuc foile broșurii. Pe prima pagină era titlul : „Metode avansate pentru creșterea și îngrășarea porcinelor“. S-a apropiat de pagină, ca să poată vedea mai bine, și-a întors capul spre Coana Paraschiva care privea peste umărul lui, și a spus scurt : „E clar !“ S-a uitat la funcționară, apoi la mine, și din nou la Coana Paraschiva : „Biata de ea !... Bieții de voi !... Bietul de mine ! Hai Paraschivo, la șosea, c-a ruginit frunza arțarilor !“

Afară, mi-a întins o mînă moale, ca de exarh, care parcă s-ar fi cerut sărutată.

Gheorghe Grigurcu

„NICIODATĂ TOAMNA..."

Primul, probabil, poet cu al cărui text am venit în contact (numele său, pe coperta cărţilor de copii avea, ţin minte, un gust exotic-crocant), Tudor Arghezi, mi s-a descoperit, copleşindu-mă, sub spectacolul poeziei sale întregi, în ediţia a II-a a *Versurilor* din Fundaţii, pe la şaisprezece ani. Citit în penumbrele luminoase ale acelei vîrste şi ale acelor împrejurări, avea valoarea unei ţîşniri de apă castaliană, catifelată convertire fluidă a regnului spiritual, uimitoare întemeiere a Fiinţei prin Verbul său paradiziac potrivit. Arghezi, nume aerian opulent precum un curcubeu, fastuoasă revărsare de sensuri în care duritatea se contracta spre a deveni şi mai dură, în care moliciunea se frăgezea pînă la subtilitatea nebună a neantului. Ceasuri nenumărate cu privirea adunată pe cartea celui pe care spontan îl recunoscusem drept maestru îi contemplam magia, străpungîndu-i pagina cu suflul de foc al adoraţiei. În contextul lînced, ce consolare ! Volumul imprimat cu literă aldină, pe cîmpul de un alb dens, filigranat, al unei festive hîrtii, reprezenta prilejul unei violente bucurii. Liceanul emotiv, înlănţuit, din pricina unei insuficienţe administrative, de studiile specifice secţiei reale, evada în mirajul Poeziei. Autorul *Florilor de mucigai* îi apărea drept un învietor de limbă, care prin simpla sa existenţă, zăvorîtă într-un fund de bibliotecă tematoare, silea stratul putrefact al clişeelor zilei la o rapidă autonimicire. Era o înflorire a existenţei prin Liră, o creştere în sensul cel mai propriu al cuvîntului.

Ajuns, în septembrie 1954, student în capitală, nu era zi în care gîndul să nu-mi vagabondeze înspre marele Poet, fericindu-mă prin circumstanţă de a-l şti în acelaşi spaţiu

citadin. Iată, îmi spuneam, urmărind modestele case periferice, care se înşirau de-a lungul căii ferate în întîmpinarea Gării de Nord, pe aici i se plimbă ochiul, pasul său divin calcă în această capricioasă mixtură de aur şi noroi. „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă" decît în clipa în care, însoţit de un coleg de la Institutul de literatură „Mihai Eminescu", mai iniţiat decît mine în labirinturile stradale ale Bucureştilor (Ion Tătaru), am luat drumul Mărţişorului. Era o dimineaţă cristalină, voluptuos stagnantă, cu funigei răsuciţi parcă pe un fir al imobilităţii. Oraşul plin de vacarm descreştea, pe măsură ce înaintam înspre linişte, înspre miresmele încinse ale ţărînii. Pînă cînd metamorfoza se împlini sub chipul unui cuib vegetal, solar săgetat : livada în mijlocul căreia se înscria legendara construcţie înălţată de mîna Poetului. După ce am ocolit-o, cu timiditate devenind ritualică, multă, foarte multă vreme, am cutezat... Dar cel căutat nu era acasă. A apărut peste vreun sfert de ceas, scund, firav, într-o haină albă, cu bascul de atelier şi cu ochelarii cu ramă groasă, în ţinuta ulterior atît de popularizată fotografic. Venea de la piaţă. Mustaţă albă, tunsă scurt, gospodărească, mîna genială cu care scrisese *Testamentul,* cu degete încă voinice, îi tremura uşor, ca un cîntar. De asemenea, un tremur orizontal al capului aproxima o energie în declin. În camera sa de lucru, de o răcoare monahală, şi de un alb albăstrui care vibra ca un buchet discret de lumini fragrante, am fost îmbiaţi cu formula : „Luaţi loc, numai cocostîrcii stau într-un picior". Ne-am grupat în jurul unei gustări şi a unei sticle de vin de culoarea chihlimbarului, oferite de Doamna Paraschiva. În făptura generoasă a acesteia (natura este retuşată doar în lacul de un roşu incendiar al unghiilor) propensiunea domestică a lui Arghezi se desăvîrşea, cu un aer blajin, cu o totală absenţă de morgă, aşa cum extrem de rar mi-a fost dat să întîlnesc, chiar dacă intră în joc cele mai modeste tangenţe la aspiraţia absolutului literar... „Ne-am stabilit aci, ne-a zis Doamna, pentru că e aproape de închisoarea Văcăreşti. Cînd soţul meu se afla acolo, trebuia să fac drumuri foarte lungi. N-aveam cum să ştiu că data viitoare va fi închis tocmai la Tg. Jiu". Cu ardenta lipsă de sfială a adolescentului în momentele în care se depăşeşte pe sine, l-am chestionat pe Poet asupra celor mai diverse lucruri, din voluptatea unui interviu în unicat. Cu precădere i-am ispitit părerile asupra confraţilor. Epoca interbelică, cu o imagine pe atunci dramatic conturbată, a

defilat în fața noastră, într-un alai multicolor, în care predominau măștile grotești ca într-un tablou al lui James Ensor. Arghezi vorbea întocmai cum scria, cu o calofilie a frazei dense, parcă pregătită pentru o transpunere tipografică. Nici o corectură nu mai era necesară în această impecabilă cadență de metafore, prin care ilustrul meu interlocutor respira și își ordona pulsul. Am cunoscut stiliști de odăjdii verbale, autori de somptuozități care uzează în viu grai de-o familiaritate menită a odihni artificiul. Arghezi era una cu Cuvîntul său, cu umanitatea sa născută din condiția de scriitor și nu invers. Vocabula licențioasă îi venea pe buze firesc, cu o solemnitate ce părea a sugera că Natura făcuse alegerea, impunîndu-i singurul termen propriu. Caracostea ? Un „cap turtit" ! Urmă o anecdotă crudă care dovedea că poetul nu i-a rămas dator pentru rezervele față de creația sa aparent împărtășită din duhul umilității. Nichifor Crainic ? Un fals teolog care-și sfîrșea nocturnele peroratii în dezlănțuiri fiziologice pe Calea Victoriei, în urma cărora uita a-și mai reface ținuta. Victor Eftimiu ? „L-am cunoscut în lagărul de la Tg. Jiu unde juca cărți toată ziua. E din alt aluat decît mine". Gala Galaction și-a subminat, prin excesul problematicei religioase, înalta realizare literară. Patriarhul Miron Cristea era o minte ageră și o fizionomie chipeșă, cu un profil de Bourbon. Blaga e un poet important, dar, din păcate, insuportabil de orgolios (Peste cîteva luni, la Cluj, aveam prilejul de a-l întreba pe autorul *Laudei somnului* care este punctul său de vedere asupra lui Arghezi. Dar despre aceasta cu un alt prilej). Între G. Călinescu și Tudor Vianu, a spus Arghezi, îl prefer pe primul. „Are vînji naturali, pe cînd Vianu pare fabricat".

Trei ore s-au scurs imperceptibil. Autorul *Cuvintelor potrivite* nu dădea semne de oboseală. Faciesul său se vedea stăpînit, gesticulația lipsea, frazele fără cusur se plasau pe o intonație rece, puțin expresivă. Pe cînd privirea i se ațintea pe masa din față, a mea rătăcea pe peretele de cărți din spatele Poetului, fixîndu-se la un moment dat pe un volum de exegeză a operei sale, care-mi era familiar, cu o copertă într-un chenar vișiniu. „Cum apreciați această carte ?" — l-am întrebat. Spre surpriza mea mi-a răspuns că n-a citit-o în întregime niciodată, adăugînd cîteva impresii puțin măgulitoare la adresa autorului. „Singura lucrare substanțială despre mine a dat-o Pompiliu Constantinescu".

Ne-am ridicat într-un tîrziu şi între diversele urări reciproce, căci atmosfera se încălzise, m-am despărţit de Tudor Arghezi pentru eternitate. Peste puţine zile am constatat că vizita mea fusese taxată drept un act necanonic, de o cutezanţă pentru care aveam să fiu tras la răspundere şi sancţionat, dar printre hîrtiile de pe masa de lucru a poetului se afla deja, în acea amiază de toamnă echivocă a anului 1954, manuscrisul cărţii sale de revirIment, *1907,* asupra căruia mi-a atras atenţia printr-o mişcare moale.

Nicolae Jianu

„EU SÎNT DIN GORJ... DIN CĂRBUNEȘTI..."

Urmărind suita de evocări ale marelui Arghezi, mi-am spus că, într-adevăr, a sosit timpul unor mărturisiri venite din diverse surse despre omul de o neobișnuită complexitate, despre artistul care a marcat cu geniul său cultura veacului al douăzecilea în țara noastră și, desigur, rămînînd o înaltă expresie spirituală a umanității întregi. Este timpul potrivit să adunăm, cît mai sînt încă vii, impresiile, amintirile, semnele prieteniei sau chiar momentele accidentale petrecute în preajma solomonarului de cuvinte. Mi-am spus de asemenea că este nevoie de mare putere și de curaj în tentativa de a te apropia măcar, de a face judecăți asupra operei și omului, asupra unui spirit care și acum, prin simplă resuscitare literară, arde totul în jur. S-au înregistrat multe notații despre ființa poetului și nimeni nu are garanția absolută a adevărului întreg, dar timpul, cu infailibila lui operă de cernere și sublimare va păstra imaginea autentică și o va transmite veacurilor.

Am gîndit așa în timp ce mă cerceta ispita de a comunica un instantaneu, o clipă care m-a purtat în apropierea autorului „Cuvintelor potrivite", mai bine zis, m-a împins în vălmășeala, agitația sau debusolarea de care mulți n-au fost scutiți. Lucrasem la „Curentul" dar o misterioasă rațiune mă trecuse la „Evenimentul zilei" din aceeași familie, însă mai moderat, mai disponibil pentru tendințe democratice, nu atît din strategie politică, ci din voința lui Ion Vinea, directorul ziarului. Totuși, după o scurtă agonie, ziarul s-a prăbușit cu întreaga chivernisire tipografică, după 23 august 1944. Ne-am despărțit de generosul și talentatul nostru director și am ieșit în stradă. În oraș aveai senzația ametitoare că înoți în bancnote, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai colorate. Jocul fantastic al in-

flației arunca pe piață miliarde peste miliarde, dar spectrul foametei rînjea la toate colțurile. Pe canapelele jegoase de la „Café de la Paix" așteptam un miracol. Și a venit sau avea să vină. Agitînd fularul splendid ca un stindard, poetul I. Velicu îmi spuse că în curînd Tudor Arghezi scoate „Bilete de papagal", seria a patra, și că am șanse să intru acolo. Nu era doar ideea că voi avea o pîine, ci, mai ales, că voi fi lîngă marele poet. În vremea aceea, pe Bacovia îl socoteam un sentimental, provincial, pe Ion Barbu ermetic, pe Blaga îl cercetasem pe apucate, încît Arghezi reprezenta explozia tulburătoare a poeziei moderne, revoluționară, poezia care răscolește măruntaiele lumii și le arată cititorilor ca pe niște veritabile și fermecate izvoare de artă.

Zilele treceau greu ; ele trec greu mai ales cînd nu ai ce mînca. Terminasem sociologia cu Gusti dar nu erau posturi de dascăli, nu era decît „postul" prelungit al răbdării. Dar ziua veni, trebuia să ajung în strada Academiei, să intru pe un gang întunecat, să urc o scară scîrțîind, să caut o firmă minusculă, să bat la o ușă, să intru. Disperarea și emoția mă sfîrtecau, dar totul a fost simplu. Un personaj cu o vestimentație sobră îmi spuse cu o voce ușor nazală și plăcută că „maestrul" s-ar putea să vină pe la prînz, numai el hotăra angajarea. Puteam să aștept acolo dacă voiam, am auzit vocea nazală întrebînd pe cineva dacă a făcut rost de sticla cu lapte pentru „maestrul Arghezi". Sigur, făcuse rost, eu am ieșit să mă plimb pe stradă și cînd m-am întors, la douăsprezece, venise. Era o tăcere suspectă, numai de ziar nu era atmosfera acolo. Am fost introdus într-o cămăruță cu un birou și două scaune. Mirosea puternic a mahorcă. În picioare, în fața biroului, un om scurt și îndesat, îmbrăcat într-o scurtă de postav, (era spre sfîrșitul iernii) cu ochelari cu rama neagră și mustață căruntă. Mi-am amintit imediat autoportretul din 1936 care rămîne cea mai fidelă imagine. Ținuta lui de primar rural m-a calmat.

— Cum te numești dumneata ? auzii celebra voce cîntată, de tenor cu timbrul zgîriat de tutun.

...Ești oltean ? După mine pari a fi.

— Tata e din Gorj dar a ajuns în Moldova cu războiul și m-a plantat la Fălticeni.

— Eu sînt oltean... din Cărbunești sînt... din Gorj.

Poetul e născut la București, e drept, cu ascendență oltenească, dar probabil el ținea să se fixeze în Gorj ; exegeții observă ușor că Arghezi poartă în poezie geniul popular al acelui ținut, asemeni lui Brâncuși.

— Ştii să scrii ?

Întrebarea m-a derutat ; o uşoară mînie m-a înfiorat şi am îndrăznit :

— Maestre Arghezi, am publicat pe la *Adevărul literar,* pe la *Gîndirea,* pe la *Curentul literar*...

— Mai scrii şi acum ?

— Mai scriu dar nu mai public, vreau să ratez pe alte drumuri...

— Ai dreptate... dar aici ne trebuie jurnalistică... Ia de aici o hîrtie şi trage vreo trei fraze...

— Ştie, ştie... murmură omul cu vocea nazală, evident ca eu să nu mă pierd.

Destul de agitat am scris ceva, nu mai ştiu ce anume. Arghezi şi-a schimbat ochelarii, a citit şi a spus încet :

— Ia-l, Malciule... dă-i tu ce crezi că-i mai bine.

— Păi, la Preşedinţie...

— Dacă-l ţin curelele, acolo sînt din ăia care duc ţucalele miniştrilor... spune şi dumneata ce-i potrivit şi mai românește... dar să ştii că noi avem bani puţini... abia ne tragem sufletul.

— Cel puţin îmi trag şi eu sufletul alături de dumneavoastră am spus liniştit cu totul. Au surîs amîndoi şi eu am ieşit. Mi s-a dat în aceeaşi zi o legitimaţie şi nişte bani. I-am cunoscut şi pe ceilalţi trei redactori, figuri bizare, oameni tăcuţi, suspicioşi, prudenţi.

Făcînd reportaj la Preşedinţia Consiliului de Miniştri n-am strălucit. Nu cunoşteam nici un ministru, luam doar comunicate oficiale, dar mergea. Malciu mai împingea mai încolo sau mai încoace „opiniile" mele, dar nu ştiam ce gîndeşte „maestrul". Ştiam doar că Malciu fusese lîngă Arghezi în 1943 cînd scrisese „Baroane" în „Informaţia zilei" şi bănuiam o amiciţie onestă între ei. „Bilete de papagal", ultima serie, era un cotidian format mare, de informaţii curente şi se vindea exclusiv datorită „talentelor" poetului. Dar lupta crîncenă, inflaţia monstruoasă, criza şi specularea nemiloasă a hîrtiei de ziar au determinat epuizarea rapidă a resurselor morale şi materiale şi ziarul s-a stins ca un fulger scurt, într-o atmosferă neprielnică unei întreprinderi particulare, în zorii revoluţiei socialiste, în momentul în care încleştarea politică atinsese punctul maxim. Pentru mine trecerea pe la „Bilete de papagal" a rămas una din cele mai luminoase amintiri de tinereţe. M-am întrebat mereu dacă nu cumva mica dramă a ziarului anunţa, — prin canale nevăzute, pe circuitele misterioase ale unor conştiinţe abuzive şi acaparatoare — complotul

de familie compus în 1948 împotriva marelui Tudor Arghezi, la numai doi ani după ce i se decernase „Premiul Național pentru literatură".

În vremea care a urmat acelui act greu de calificat am simțit mereu ispita de a suna la poarta „Mărțișorului" dar mi-am reprimat cu un sentiment dureros aceste impulsuri, întrebîndu-mă ce ar putea să însemne în acele împrejurări vizita unui fost redactor la „Bilete de papagal", ce i-aș putea oferi, cum l-aș putea ajuta : Știam, din surse sigure, că însinguratul de la „Mărțișor" devenise pe bună dreptate extrem de suspicios și eu nu voiam să fiu luat altcineva și altceva, să las bănuiala că numai din dragoste și admirație nu venisem eu acolo, între florile lui ! Spun că avea dreptate pentru că în anii suferinței lui se mai molipsiseră și alții de sadica plăcere de a mai demola artiști, mari sau mai mici, uneori cu mijloace rafinate, scriind romane de exemplu, purtînd adică o luptă... ideologică. Dar putea fi mai simplu, de pildă să fii cu cîțiva centimetri mai lung decît „șeful" ca să te trezești peste noapte implicat într-o parodie justițiară, cu martori dresați și recompense pești. „Sigur, n-ar fi fost bine să mă duc la „Mărțișor", deși neînsemnata mea făptură fusese și ea „scurtată" conform ritualului. Așadar, în acei cîțiva ani traversam groapa Cociocului, prin Valea Plîngerii, astăzi dispărute, ajungeam la Văcărești cunoscuți de Arghezi din tinerețe, mă strecuram printre gospodării modeste pînă la gardul livezii lui. Uneori auzeam glasuri, lătrat de cîine, vara, toamna, era mișcare vie spre acareturi, erau cu toții acolo și-mi spuneam că e bine. Afirmau unii că prin iunie poetul scotea cîntarul la poartă și vindea cireșe. Nu știu, n-am verificat, dar e posibil.

*

Prin 1960 cred, pe toamnă, văd în piața Sf. Gheorghe, lîngă statuia lui Brâncoveanu, un bărbat cu mustață albă, cu ochelari, îmbrăcat într-un pardesiu gri deschis, cu pălărie și baston. Este el ? Nu este ? Mai îmbătrînit desigur, tot îndesat dar parcă mai scurt, cu o abia perceptibilă clătinare a capului. Am stat așa vreo cinci minute măsurîndu-l ; el nu se clintea, se uita după tramvaie și autobuze. Să fi ieșit el singur în oraș, pe jos ? Mă apropii, îmi cer iertare și întreb.

— Vreau să ajung la Uniunea Scriitorilor, dar nu mai văd autobuzul meu... zise cu mare blîndețe.

Vorbea mai încet, mai rar, dar vocea nu se schimbase. I-am cerut voie să-l conduc, am vrut să caut un taxi, dar el m-a oprit, mi-a spus că-i place autobuzul. L-am prins de braţ şi am pornit spre staţie ; am văzut că bastonul loveşte asfaltul cu putere, parcă voind să existe un obstacol, aşa cum fac orbii. Înţelesesem, el bănui surpriza mea şi-mi spuse că vede greu, că ochii îi sînt în mare pericol, că e dureros pentru un scriitor să nu mai vadă. Dar era agil, stăpîn pe picioare şi am urcat uşor în maşina 34. În autobuz am tăcut dar pe strada Mincu i-am vorbit tot timpul. Observasem că prefera să tacă, dar amintind de ultimele „Bilete de papagal" s-a animat, mi-a spus că „Coco" e cam obosit. Desigur, nu mai reţinea trecerea mea pe la ziar dar braţul lui îmi strîngea mîna, era un semn discret de afecţiune părintească. Am coborît în subsolul unde era casieria Uniunii şi în clipa cînd am ieşit din obscuritatea subsolului aud o voce :

— Să trăieşti, nea Tudorică... păi bine, dom'le, acuma se vine ? De trei zile te aştept...

Scoţînd stiloul şi pregătindu-se să semneze statul de plată, Arghezi zise cu umor sfielnic :

— Iartă-mă, Ghenule, tu nu ştii că drumurile se lungesc mereu ? Unii nici nu mai ajung...

Şi-a păturit bine banii, i-a împins în buzunar, strînse mîna casierului şi dădu să se despartă de mine. I-am propus să urcăm sus, la preşedinte, dar el m-a privit cu lumina tulbure a ochelarilor şi a pretextat că nu are timp... A plecat totuşi cu o maşină a Uniunii. L-am mai văzut ghemuit lîngă şofer, cu mîinile sprijinite în baston ca un ţăran bătrîn din Gorj.

Nicolae Kirilov

DIN CULISELE... VIEȚII

Cu luni în urmă, ne-a vizitat la redacție un om în vîrstă, protocolar, parcă desprins dintr-un roman de epocă. „Sînt Nicolae Kirilov, ne-a spus. Și eu l-am cunoscut pe Tudor Arghezi. Poate mai mult decît alții. L-am cunoscut de mult, la Teatrul Național. Mai tîrziu, cînd a fost vorba să se pună în scenă unica piesă a lui Arghezi, „Seringa", unii directori de scenă ai Naționalului se codeau. Arghezi i-a spus atunci lui Zaharia Stancu, directorul teatrului : „Există un regizor, băiatul unui profesor universitar de matematică, un băiat amabil, cu care mă salut mereu, dar al cărui nume l-am uitat". Stancu nu știa că ar avea în teatru copii de universitari. Într-un tîrziu, Arghezi și-a adus aminte de numele meu. Și așa ne-am apropiat. În momentele cele mai fericite pentru noi, Arghezi spunea poezii. Îi spuneam și eu. La cîte una tresărea nedumerit : „De unde știi dumneata poezia asta ? Că s-a topit cartea". Am avut îndelungi și apropiate convorbiri cu Tudor Arghezi. Cred că m-a prețuit", ne-a declarat fostul regizor al Teatrului Național, căruia îi dăm, în continuare cuvîntul *(N.D.)*.

PREGĂTIREA VALIZEI

Mă găseam de vorbă cu Tudor Arghezi în camera lui de lucru și de dormit. A intrat Mitzura cu un maldăr de rufe curate și frumos călcate și le-a așezat pe pat.

A urmat o scenă ca la teatru :

Arghezi s-a ridicat din pat, a luat de deasupra dulapului un geamantan, l-a pus pe masă și l-a deschis.

În timpul acesta, Mitzura s-a așezat pe un scăunel.

Arghezi a început să trieze rufele, punînd în dulap o pijama, în geamantan altă pijama, două-trei prosoape mici le-a pus în geamantan, a pus şi în dulap două-trei prosoape. Şi cu celelalte rufe a procedat la fel punînd cîte una în dulap, una în geamantan, pînă s-au terminat rufele.

Mitzura s-a ridicat, a pupat mîna lui tătuţu şi a ieşit.

Arghezi a pus geamantanul deasupra dulapului, la locul lui.

După o pauză, l-am întrebat : „De ce le-ai împărţit aşa, domnule Arghezi, şi în dulap şi în geamantan ?"

„Vreau să scutesc pe Paraschiva de nişte drumuri".

(Arghezi fusese de mai multe ori arestat).

„După cum vezi, dumneata, eu stau vizavi de puşcăria Văcăreşti. Dacă vine şi mă ia, eu pun mîna pe mînerul geamantanului de pe dulap şi plec odată cu autoritatea. Vreau s-o scutesc pe Paraschiva de a-mi aduce lucrurile „la puşcărie".

Mie mi se umeziră ochii.

Am tăcut amîndoi.

CIORBA DE BURTĂ

„Mi-a spus Paraschiva că dumneata ai dori să mîncăm o ciorbă de burtă (eram deseori invitat la masă la familia Arghezi) şi dînsa o va prepara".

Arghezi m-a întrebat cine aduce burta şi m-am oferit s-o procur eu. Dînsul cunoştea un măcelar, în apropiere de abator.

A doua zi, la $3^1/_2$—4 dim., mă găseam pe piatra de la intrarea măcelăriei, aşteptînd să vină măcelarul ; acesta a fost foarte încîntat că vin din partea domnului Tudor Arghezi şi am cumpărat 3—4 kg din burta cea mai bună.

Coana Paraschiva spusese că e greu de preparat şi că pregătirea durează 2—3 zile.

Am venit la masă în ziua hotărîtă, cînd mai avea şi alţi invitaţi : Al. Rosetti, Camil Petrescu, Camil Ressu, soţii doctor Pitiş...

Aşteptam să se aducă ciorba de burtă.

A apărut doamna Arghezi cu un castron mare. Toţi aşteptau să se înceapă dejunul.

Cînd s-a ridicat capacul castronului nu era ciorbă de burtă, ci ciorbă de lobodă.

Arghezi a spus către toţi :

„Lasă că dumnealor o să mănînce şi ciorbă de lobodă !"

După terminarea dejunului, Arghezi mi s-a adresat cu voce tare :

„Ai dumneata ceva cu cîinii noştri, domnule Kirilov ?“

Nu ştiam ce să răspund ; am tăcut.

Ce se întîmplase ? Prepararea ciorbei de burtă se făcea într-o cameră din curte ; cîinii din curtea lui Arghezi au simţit mirosul ciorbei de burtă care clocotea în oale, au năvălit, au spart geamurile şi după ce au răsturnat oalele în care fierbea burta în clocote, au lăpăit toată ciorba, aşa fierbinte cum era. Toţi cîinii s-au îmbolnăvit, zăcînd cu limbile scoase, aproape morţi.

„Ştii dumneata, domnule Kirilov, că ieri a fost la noi toată Facultatea de medicină veterinară, ca să-mi vindece cîinii“ ?

Am spus că n-am să mai doresc să mănînc niciodată ciorbă de burtă.

Jur pe conştiinţă că n-am avut nici o vină.

VÎNZAREA CIREŞELOR CU SUPLIMENT

Tudor Arghezi are la „Mărţişor“ o livadă bine organizată.

La vremea cireşelor, ia o măsuţă, o aşează în faţa gheretei de la poartă, aduce un cîntar cu greutăţi, iar Paraschiva, Mitzura şi Baruţu aduc coşuri pline cu cireşele cele mai frumoase.

Trecătorii şi toţi copiii din vecini vin să cumpere din aceste cireşe pe care le vinde Tudor Arghezi şi cu mine. Are cîntar cu greutăţile respective de $^1/_4$, $^1/_2$ şi 1 kg ; cireşele le pune în cornete de hîrtie.

Tudor Arghezi socoteşte, cîteodată, că a pus prea puţine cireşe în cornet şi atunci mai ia cu degetele cireşe din coş şi le mai adaugă pe deasupra.

Arghezi primeşte banii, eu dau restul.

La despărţire, copiii spun : sărut mîna, sărut mîna, sărut mîna...

DEJUNURI LA N. D. COCEA

Tudor Arghezi îmi telefonează :

„Mîine sîntem invitaţi la N. D. Cocea, la dejun. Soţia lui, d-na Ioana Mosora, va pregăti ciorbă de potroace, mămăliguţă cu brînză, pui fript. Ne aşteaptă la ora 12“.

A doua zi, Tudor Arghezi a sunat la telefonul meu la ora 10, ne-am întîlnit şi am plecat spre locuinţa lui N. D. Cocea.

Soţia lui ne-a deschis uşa — eram aşteptaţi — şi ne-a poftit direct la masă.

Toată casa era plină de cărţi de sus şi pînă jos, chiar şi pe parchet.

După cîteva minute de aşteptare, d-na Ioana, care în acest timp continua pregătirea dejunului, a venit să ne anunţe : „Mai aveţi puţintică răbdare ; Nicu mi-a telefonat, i-am spus că aţi venit şi mi-a comunicat că soseşte şi el imediat".

Arghezi adusese cu el două flacoane cu vinul cel mai bun moldovenesc pe care i le dăruise Păstorel Teodoreanu pentru N. D. Cocea.

Noi am aşteptat, d-na Mosora terminase pregătirile, timpul trecea, se făcuse ora 15 şi N. D. Cocea nu-şi făcea apariţia.

La un moment dat, Tudor Arghezi a spus :

„Aşa am mai păţit de cîteva ori : ne invită, îl aşteptăm şi nu vine. Mîncăm singuri şi apoi plecăm".

Maestrul Arghezi nu era deloc contrariat.

Aşa a fost dejunul la N. D. Cocea, fără el.

DIALOG TELEFONIC NOCTURN

Paraschiva, intrînd dis-de-dimineaţă în camera lui Arghezi cu cafeaua.

— Cît e ceasul, domnule Tudor Arghezi ?

Arghezi răspunse : — „$3^1/_2$ dimineaţa".

— „Ce făceai ? Am adus cafeaua".

(Coana Paraschiva văzînd că lumina era aprinsă crezuse că maestrul lucrează, dar acesta părea contrariat).

— Dar ce făceai, domnule Arghezi, cînd am intrat eu ?

Arghezi a început să se irite şi a ascuns receptorul telefonului sub pernă.

— „Stăteam de vorbă la telefon, cu prietenul meu, domnul Kirilov".

— Dar ce poate să-ţi spună, la telefon, domnul acesta, la miezul nopţii ? Ai putea să-mi spui unde l-ai găsit dumneata pe domnul ăsta ?

. . . . . .

Îmi povestea acestea Tudor Arghezi.

Bineînţeles, că aceste convorbiri nocturne s-au repetat.

JOS CORTINA

Premieră, piesa *„Seringa"*. Teatrul Național — Studio.

În actul I la piesa „Seringa", doctorii povestesc între ei :

— Ți-aduci aminte, mă, cînd fata marelui bogătaș a început să se umfle, tat-so a trimis-o să fete în străinătate !

Publicul de la balcon, format din tinere și tineri, a început să fluiere și să huiduiască.

A fost un moment penibil.

Ce se petrecea, în acest timp, în culise ?

Într-un punct, se găsea Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național, care urmărea incidentul ;

în alt punct se afla Arghezi care era îngrozit, emoționat și lăcrima ;

Eu mă găseam lîngă Matache, omul de la cortină. Ne uitam unul la altul și Matache, cu mîna pe sfoara de la cortină, aștepta un gest al meu, pentru a lăsa cortina și a întrerupe spectacolul.

Am spus atunci, cu voce tare, ca să audă toată lumea :

— Eu sînt cel mai mare în teatru, în acest moment și să nu se lase cortina căci urlăturile și huiduielile din sală se vor transforma, în cîteva clipe, în aplauze și succes !

Și... așa a fost.

. . . . . .

Piesa *„Seringa"* s-a jucat în două stagiuni, pe rînd, pe scena studioului Teatrului Național „I. L. Caragiale".

PLÎNGE SUFLEURUL !

Pe vremuri, Teatrul Național avea un sufleur destoinic care se numea Duminică.

În actul al treilea al piesei *„Seringa"* există o scenă lacrimogenă care se petrece între personajele principale ale piesei.

La o repetiție, personajul principal care era interpretat de strălucitul artist-poet al Teatrului Național, Emil Botta, se încurca cîte puțin în timp ce repeta, ajutîndu-l mereu sufleurul.

Interveneam din sală și rugam să refacem scena ; Botta se conforma și se relua.

La această repetiție mai asista și artistul poporului George Calboreanu.

Autorul piesei era lîngă mine, în sală ; se juca foarte bine și emoția care se producea pe scenă se comunica în sală, iar Arghezi jenat, lăcrima în batistă.

La un moment dat, l-am întrerupt din nou pe Botta : gîndeam că se putea interpreta și mai bine scena. S-a reluat scena.

Arghezi îmi șoptea la ureche că se joacă destul de bine ; era mulțumit și foarte emoționat.

Emil Botta simțind că l-aș putea întrerupe din nou, sîcîit, s-a dus la sufleur, în fața cuștei acestuia, a bătut cu piciorul și l-a apostrofat : „Dă-mi, domnule ! De ce nu-mi dai, domnule ? Nu vezi dumneata că dumnealui e nemulțumit de ce facem noi și o să ne țină aici pînă la 4 ?“ (Plîngea sufleurul și nu putea să sufle).

Arghezi recepta această scenă și-l deranja cumplit că eu întrerup mereu, iar sufleurul era și el emoționat — după cum s-a văzut.

Atunci am intervenit imediat și am strigat :

„Lasă-l domnule, să plîngă și el... Ce, el n-are voie să plîngă ?“

S-a terminat repetiția și, la braț cu Arghezi, am ieșit din sală să ne ducem acasă. În același moment a ieșit și sufleurul, Duminică, din cușcă și ne-am întîlnit.

Arghezi s-a dus la el, l-a mîngîiat și i-a spus așa :

„Lasă, domnule Duminică, așa e domnul Kirilov, e nervos. Am plîns și eu. Am scris o piesă în care plînge și sufleurul !“

GĂZDUIRE LA „MĂRȚIȘOR“

Pe o vreme îngrozitoare, cu frig și viscol, aflîndu-mă la Mărțișor, doamna Paraschiva și domnul Tudor Arghezi, m-au invitat să rămîn la ei peste noapte. Drumurile fiind troienite m-au poftit să-mi petrec noaptea într-o cameră mică de la parter (camera de lucru a lui Baruțu).

Simțeam, peste noapte, că amfitrionii mei veneau pe rînd, să alimenteze focul (căldura se făcea cu lemne) :

Venea Mitzura, punea un lemn pe foc și arunca peste mine, unde dormeam, o cuvertură ;

Venea Baruțu, alimenta și el focul și mă acoperea cu un dolman ;

Venea Tudor Arghezi, răscolea focul ca să ardă mai bine şi mă acoperea cu o sarică.

Pe la ora 4 dim., am simţit că intră doamna Paraschiva Arghezi care venea cu o ceaşcă de lapte proaspăt de capră şi cîteva felioare de pîine prăjită să mi le lase pe măsuţă, pentru dimineaţă.

A doua zi, cînd m-am trezit din somn şi am vrut să mă ridic din pat, cu multă trudă am dat deoparte toată „zestrea" cu care fusesem acoperit peste noapte.

Paul Lahovary

„UN TINEREL SE ÎNCHINĂ LA DIHANIE"

L-am cunoscut pe Tudor Arghezi la 10 april, 1930, în București. A notat-o poetul, el însuși, cu litere mărunte ca-n cărțile de rugăciune din Mediu-Ev, într-un exemplar al ediției a 3-a, *Cuvinte potrivite,* legat în pergamoil purpuriu, deasupra poemului *Testament.*

Era la „Cartea Românească", unde mă aflam în compania unei doamne, muziciană și scriitoare, prietenă cu poetul, rudă cu mine. O întîlnire întîmplătoare — totul e întîmplare și-n viață, și-n univers. Aflînd că nu de multă vreme mă înapoiasem din Franța cu diploma de maturitate „Latin-Langues vivantes-Philosophie", și cîteva premii de compoziție franceză, și că — glumi doamna C. — citeam cu sîrguință gramatică română și clasicii noștri spre a nu rămîne un bonjurist, cu sau fără idei de reformă, poetul își împlîntă ochii vioi și zîmbitori, de după ochelarii de businessman newyorkez într-ai mei și rosti cu glasul lui oleacă tremurat de mare ironist : „M-ar bucura să mă accepți drept dascăl de prozodie, că despre partea moralei nu cred c-ar fi bărbile de acord, bărbile moralității românești !". Tudor Arghezi ceru pe loc un exemplar în librărie, scrise dedicația : „Domnului Paul Lahovary, cîteva flori de hîrtie transparentă. Tudor Arghezi (subliniat). 10 April 1930. București". Precizie meșteșugărească și magie în cinci cuvinte ca într-un rubay persan. „O voiu ceti de multe ori", spun cu evlavie. Eram uluit. Nu purta plete. Nu avea ochii melancolici. Nu gesticula molatic. Monologul ce urmă era înflorit de epigrame improvizate și de fulgere verbale, de o radiație ce entuziasma. La despărțire îmi spuse : „Pentru proză vă recomand o carte apărută de curînd, CRAII DE CURTEA-VECHE. O carte epocală"

Alergai pînă în strada (pe atunci) General Lahovari unde, la numărul 10, locuia Petru Comarnescu. Voiam să-i arăt darul primit de la Tudor Arghezi. Pe fața lată, de Buda, a lui Comarnescu trecu un zîmbet radios. Cercetă prin rafturile bibliotecii lui enorme și-mi înfățișă un exemplar la fel cu al meu în care poetul scrisese drept dedicație două versuri din poemul „Poarta cernită" : „Piuliță de aramă — lucește ca un astru solitar". Vezi, zise amicul meu, cu mine n-a fost la fel de duios. În chip subțire mă face pisălog. Cred că e o mică răzbunare. El simte că admirația mea are rezerve cînd scriu despre el".

Aveau să treacă șase ani pînă la o nouă întîlnire, pînă la noi întîlniri, cu Tudor Arghezi. Avusesem timp să recitesc și CUVINTE POTRIVITE și alte cărți ale poetului drag, dar și gramatică românească. Citind pe Arghezi care știuse să dea grai văilor și dealurilor, luncii și rîului, gorunilor și vîntului de pe meleagurile mele argeșene, unde îmi petreceam lunile de vară, pricepeam de-acum că la poeții mari cuvintele sînt mai mult decît cuvinte. Sînt înseși lucrurile, ființele, ca și cum gîndul nu s-ar fi desprins încă de obiecte, de realitatea fizică. Mi se năluceа că din cartea unui poet nu pot ieși fapte nemăsurate, nepotrivite, răul din lume : prigonirile, bombele, executările capitale. Din CUVINTE POTRIVITE izvorăște măsura, respect față de demnitatea omului și de misterul vieții. Și unde mai dăinuie armonia, măsura, ne mai aflăm în paradisul mitic al fericirii.

În 1936 hotărîsem, — împreună cu un alt tînăr, Dan Smântânescu — „nou semănătorist" și fost elev al lui Nicolae Iorga — să scoatem o revistă cu anchete deschise printre cele mai de seamă personalități ale vieții culturale românești. S-o scoatem, se înțelege, cu fonduri proprii, fără cel mai mic cîștig în perspectivă. Dezinteresarea cîteodată reușește. Revista noastră, „DA ȘI NU", culese numai elogii în toată presa românească. „Intreprizii și harnicii redactori" ; „O revistă încă de la primul număr înțelegător pornită pe drumul literaturii românești", „O revistă animată de un suflu dinamic" ; „Doi tineri publiciști ce se căznesc să dea un lucru bun", scriau cronicarii. Colaboratorii erau numai oameni de seamă : N. Iorga, M. Eliade, Dan Botta, profesorii Rădulescu-Motru, S. Mehedinți, Camil Petrescu, Petru Comarnescu, Cicerone Teodorescu, Ovidiu Papadima.

Datorită acestor colaborări, revista „DA ȘI NU" putu să se mențină vreun an și jumătate. În numărul 7, din 5 oc-

tombrie 1936, apărea dezbaterea cu titlul : „Trebuie poezia să fie morală ?“ Dan Smântânescu adoptase firește răspunsul negativ, eu, iarăși firește, pe cel pozitiv. Așadar, „Cuget Clar“ contra „DA ȘI NU“. N. Iorga contra T. Arghezi ! O bătălie ce se eterniza !

Cum articolul meu avu drept rezultat o nouă apropiere între Arghezi și mine, voiu reda mai jos din răspunsul meu la anchetă : „O polemică din nou iscată în jurul poetului care a stârnit atîtea pînă azi, îmi apare deadreptul derizorie. Zadarnic s-au trudit bătrînii cenzori să ceară pentru el rugul infamiei. El, asemenea legendarului rapsod, tovarășul Argonauților, își înalță lin cîntarea ce farmecă. (...)

Tudor Arghezi, întunecat și singuratec ca un profet, presimțind că numai timpul, mistuitor de granituri, îl va întregi pentru cei mulți, ne face în stihuri luminate parcă de un răsunet biblic, melancolică spovedanie :

„Un om, trudit ș'acela, îmi va deschide mâine / Mormântul pomenirii cu mâna-i preacurată, / Ca să mă frângă-n soare, schimbat prin moarte-n pâine, / Și fraților din urmă șoptind să mă împartă“ (NEHOTĂRÎRE).

Într-adevăr glasul lui nu aducea cu niciunul din cele auzite vreodată în patria poeziei noastre, — și tinerele generații, însetate după alte ceruri poetice au ascultat cu recules cântecul înflorit pe buzele acestui călugăr certat cu toate canoanele. I-au recunoscut glasul ; era acela pe care-l așteptau, și au râvnit, șovăielnic, a-l pricepe. Uneori un acuzator pleșuv, sau chiar unul imberb mai îndreaptă un deget amenințător spre Tudor Arghezi. Ba unul dintre aceștia, acum un deceniu, a mers pînă acolo încât i-a adus pe lîngă învinuirea de imoralitate și pe aceea de simplism, dovedind aceiași tristă neînțelegere a unui Faguet taxând pe Baudelaire „poet arid al banalității“ (!) Mă întreb cum e cu putință ca asemenea cuvinte să se fi rostit.“ (...) „Și, pentru încheiere, evoc geniul dansului : Rada. Nu cunosc în literatură reînviere mai plastică, mai sărbătorească, a dansului. O sensualitate puternică, sănătoasă aproape sălbatecă .O interferență stranie de imagini grațioase și brutale, de concret și de abstract. Unele cuvinte îndrăznețe, surprind poate, fără să jignească. Ele participă din fluidele poeziei, ale muzicei, ale dansului : parcă însuși obicinuitul lor conținut, — evanescent, nu mai poate redeștepta acum decât fiorul frumuseții pure.“

Tudor Arghezi se grăbi să-mi mulțumească prin scrisoarea — era cît pe aci să scriu poemul — pe care o trans-

criu : „Luni, 19 octombrie 1936, Bucureşti (5) Strada Mărţişor 37. Stimate domnule Lahovary, Vă mulţumesc pentru exemplarul „DA ŞI NU" pe care aţi binevoit să mi-l trimiteţi. Eram de 15 zile bolnav şi căderea neaşteptată a petalelor Dv., într-un timp cînd florile sunt veştede şi încîlcite, au pogorît în odaia mea un val de prospeţime vioaie. Fac totală abstracţie că articolul îmi este elogios şi-mi permit să vă felicit pentru linia superior nivelată la care l-aţi susţinut. Pentru un scriitor e o biruinţă. Am o singură părere de rău, iarăş sau invers : nu pentru că mi-ar fi desavantagioasă — am depăşit fazele de mult — o simplă părere de rău de artist, relativ la controversa simetrică, mulţumită cu satisfacţii umblate. Datoria esenţială a condeiului ce trebuie să fie ori de cîte ori atinge hîrtia neprevăzut şi nou, nu trebuie pierdută din vedere şi orice atitudine o implică — Perfectă stimă, T. Arghezi".

Comentariile să fie ale cititorilor. Eu mă voiu abţine de a le face. Dar în „CUGET CLAR" al domnului Iorga, din 18 noiembrie, la paginile 300—301, după redarea textului integral al răspunsului „smântânesc", Nicolae Iorga nu se putu abţine de a adăoga un codicil în care, cu degetul cel gros strivind o muscă supărătoare, îmi da verdictul său crunt, de împărţit cu Arghezi. Iată textul : „Alături, un tinerel se închină însă la dihanie. Are un nume frumos şi se pare că a învăţat carte. Îi va trece... (N.I.)".

Nicolae Iorga s-a înşelat. Nu mi-a trecut. Dovadă că în 1975, 8 ani după moartea lui Tudor Arghezi, fiind invitat să conferenţiez la o seară literară românească organizată la Stockholm de Asociaţiile culturale suedeze afiliate la P.E.N. (vezi informaţia despre acest eveniment în „Tribuna României" nr. 65/1975), am ales pe T. Arghezi şi pe Lucian Blaga. Acest pios omagiu primului meu dascăl de literatură română doresc a-l reproduce parţial aci, în traducere românească. Îl dedic memoriei lui Tudor Arghezi, la finele acestui modest articol, şi mi-ar fi drag să-l semnez : „Un tinerel se închină la dihanie". Conferinţa a durat vreo trei ore. S-au cetit în traducerea mea nouă poezii — şi Muzele erau 9 — de Tudor Arghezi acoperind întreaga sa operă pe care am avut fericirea s-o aflu în rafturile Bibliotecii Alfred Nobel la Stocholm :

„Răspunzînd cu recunoştinţă propunerii ce mi s-a făcut de a contribui — în cadrul conferinţelor PEN — clubului, la o mai bună cunoaştere despre lirica românească, am ales pe marele poet Tudor Arghezi, pe care l-am întîlnit cîndva, precum şi pe Lucian Blaga, aceştia fiind contem-

porani — Arghezi născut 1880, decedat 1967, Lucian Blaga născut 1895, decedat 1962. Îndeobște ei nu au prea multe trăsături în comun, afară numai aceasta : că ei pot concura cu cei mai proeminenți poeți ai vremii noastre : Claudel, Eluard, Thomas Stearns, Eliot, Lorca. Ca și aceștia, cei doi poeți români sunt de clasă mondială, avînd însă dezavantajul de a aparține unui teritoriu lingvistic mai mic.

Știu că Tudor Arghezi este azi destul de cunoscut în Suedia. S-a scris despre dînsul în presa suedeză ca despre unul care ar fi de dorit să primească premiul Nobel. O seamă de poezii argheziene au fost traduse de Arne Haggvist în 1965. Aș dori să precizez din capul locului că a existat în România (cel puțin sub vechiul regim politic) un așa numit „caz Arghezi", ceea ce înseamnă că Arghezi a provocat aprige dezbateri pro și contra Arghezi, dintre cei ce nu puteau ori nu voiau să-l înțeleagă ca poet și cei ce de mult timp îl socoteau a fi aceeași treaptă cu marele său predecesor din veacul al XIX-lea, Mihai Eminescu.

Cauza acestei „neînțelegeri" față de poet se află în originalitatea lui atît de mare cît și în descătușarea sa față de tradițiile și convențiile liricei tradiționale. O altă cauză a adversității ce-l întîmpină pe poet are determinante sociale — etice, anume o reacție împotriva pamfletistului ce încă, din anul 1910 începuse să scrie în ziarul „Facla" atacînd întreaga ordine burgheză. Iată și ce lămurește faptul că timp de 34 de ani, de la 1910 la 1944, în ciuda bogatei sale productivități și notabilități, atît în România cît și peste hotare, Tudor Arghezi nu a primit nici o distincție și nici n-a fost propus membru al Academiei Române. Nu cred că poetul se sinchisea prea mult de astfel de distincții și „onoruri".

Cel ce vă vorbește a avut cinstea de a-l vizita în modesta sa casă cu grădină de pe înălțimile ce domină capitala. I-am văzut camera de lucru, o celulă mînăstirească (Arghezi a avut și timp să fie călugăr vreo cinci ani !) o cameră cu o măsuță din lemn de brad, o etajeră cu cîteva cărți și o fereastră ce da spre oraș, o fereastră orientată spre oameni, spre muncitorimea cu care el s-a simțit întotdeauna apropiat. Căsuța de pe deal nu era vreun „turn de fildeș", după cum nici munca lui nu a fost un „joc" de intelectual, o „evaziune", ci felul său de viață, felul său de a exista și este caracteristic pentru poezia și proza sa, pentru întreaga sa operă, că ceea ce scrie e legat de o întîmplare concretă, trăită de el ; că ceea ce scrie constituie întotdeauna un răspuns, o reacție față de problemele, de

sbuciumul aflat în vieaţa de toate zilele. Nu este vorba în opera sa de ceea ce s-a numit tradiţional „contemplaţie". A luptat spre a obţine. Nu a primit nimic fără luptă. Abia în 1947, în vîrstă de 67 de ani(!) el va obţine premiul naţional de literatură. Abia în 1956, la vîrsta de 76 de ani (!) a intrat la Academia Română (...) Unul din biografii lui Tudor Arghezi scrie : „El este, în definitiv, un eclectic care nu se voieşte legat de nici o şcoală literară. S-ar putea afirma că el este o personalitate faustiană în care toate contradicţiile omului modern sunt „reprezentate". Totuşi, suntem indrituiţi a ne întreba dacă există vreun denominator comun putînd include toate aceste aspecte ale personalităţii argheziene şi măreaţa sa operă de poezie. În definitiv ce îl inspiră în creaţia sa ? Germinaţiile eterne în natură dar şi răsturnările sociale — etice (vezi CÎNTAREA OMULUI). El este un autentic fiu al vremii sale prin aceea că revalorizează lumea toată şi prin aceea că voieşte să facă dreptate, cum o spune, celor suferinzi, celor urîţi, celor goi, ceea ce însemnează : dreptate proletariatului, dreptate prizonierilor politici, dreptate copilului şi femeii. Pentru aceştia el a resimţit totdeauna duioşie şi a visat mereu despre ziua în care ordinea socială în care atîţia ani trăise şi pe care o judecase absurdă, haotică, nedemnă de om, va fi înlocuită cu altă ordine, conformă dreptăţii. Se poate spune că Arghezi s-a străduit să creeze o nouă renaştere etică şi literară avînd în centru pe om, un om nou într-o lume cu temelii noi. Aşadar, putem conchide spunînd că denominatorul comun la Arghezi este „umanismul socialist". El este cheia personalităţii şi creaţiei sale"

Ion Iancu Lefter

„CUM I-AU LĂTRAT CÎINII DE-ACOLO ?"

Nu cred să fi existat, cumva, o idee singulară în a-l vizita şi cunoaşte pe Tudor Arghezi, la el acasă. A fost, mai curînd, o dorinţă specială, o destul de prelungită stare de alarmă secretă, care ne-a bîntuit copilăria literară (a mea şi a prietenului meu cel mai bun !) şi care, printr-un simplu joc al întîmplării, ne-a adus, ca pe nişte soldaţi în uniformă de recruţi, în faţa marelui Poet. Erau anii aceia sălbatici ca nişte mînji, care, ţinuţi în zăbale de miopia unor profesori de liceu, conformaţi pînă la pierderea ultimei brume de personalitate cu opiniile despre Poet şi Poezie ale „pontifilor" literaturii de atunci, cu ştiutele şi prea tristele urmări, galopau, nesătui şi mereu însetaţi, prin hăţişurile miraculoase din care răsăreau, ca nişte infiniţi stîlpi de cerdac pentru Poezia neamului, numele lui Arghezi, Blaga, Bacovia, Goga şi al atîtor mari nedreptăţiţi. Trăiam la temperatura de uragan a marilor cunoaşteri, devoram totul cu furia ploilor torenţiale de vară, zăpăcite de fulgere şi tunete, făceam cooperativizare în agricultură, recitam în gura mare, pe platformele autocamioanelor, „Testament", „Ion", „Rada" şi înfloream de bucurie cînd palmele ţăranilor confirmau, poate neştiut, adîncul mesaj al Poetului, pe care inimile noastre fragede-l situaseră în imediata vecinătate a Luceafărului. Nopţile noastre începeau cu un frenetic şi teribil strigăt : „Pe cai !" şi se treceau în întreceri de scris, în bucuria sfîntă a zorilor unui sat înobilat de floarea grea a salcîmilor, departe, poate prea departe de confraţii noştri, în răcnetele disperate ale minţii şi sîngelui care nu admiteau ca, de pildă, un Sadoveanu să trăiască tristul destin al ţărînii. Sînt convins acum, după trecerea atîtor ani, că moartea lui Sadoveanu, întîmplată cu cîteva luni mai înainte de a fi luat

de coarne taurul debutului, a fost sămînța care a germinat dorința cunoașterii directe a marelui Poet. Făceam a doua descindere în București ; prietenul meu era puțin deziluzionat de faptul că, în pagina promisă nouă, a „Contemporanului", nu ne apăruseră poemele încredințate lui Valentin Silvestru și Eugen Luca, dar ceea ce apăruse, adică vestita „Cronică a optimistului" (despre care, în treacăt, ne-a amintit și Arghezi), însemna mult mai mult decît o pagină de poezie, împărtită, frățește, pe din două. Atunci, la hotel „Continental", unde tăbărîserăm realmente rupți de greutățile unui drum lung și după ce joaca mea telefonică adusese de la Mărțișor, la capătul firului, vocea lui Baruțu, dorința noastră a început să capete conturul limpede al realității. Întîlnirea noastră de la recepția hotelului s-a întîmplat repede și neprotocolar, cu recunoașteri reciproce, mai ales din partea celor doi prieteni, Baruțu fiind pe atunci copia fidelă a tatălui său din plina tinerețe a „Cuvintelor potrivite". Ne-a confirmat dreptul unei vizite la Mărțișor, ne-a învățat „protocolul"... toacei și cîinilor și a rămas să ajungem acolo în pragul unui amurg. Anunțat telefonic despre eveniment, bunul nostru prieten Mișa Gavril ne-a invitat la el acasă și ne-a dădăcit, pe ardelenește, cum și ce trebuie să facem pentru că, zicea el, „no' măi flăcăi, mă, asta-i mai mult decît cel mai mare noroc al vieții unui om, nu oricine l-a cunoscut și-l cunoaște pe Arghezi !" La Mărțișor am ajuns seara, sub faldurii unui amurg de sfîrșit de martie, am străbătut cu sfiiciune lunga potecă de la intrare, am „bătut toaca" de trei ori și am fost repede întîmpinați de Baruțu și lătratul unor dulăi care, la nu știu ce vorbe ale amfitrionului, s-au potolit ca prin farmec. Și acolo, în tihnita, de acum, liniște a unui început de primăvară timpuriu, marcată de un eveniment politic care avea să schimbe pentru totdeauna soarta flămînzilor arghezieni din „1907" — încheierea cooperativizării agriculturii, am aflat cîte ceva din secretele travaliului arghezian de-a lungul vremurilor, despre Poezie și rosturile și întocmelile unui exemplu de înțelegere casnică : cum fiecare cameră, ușă și geam și-au aflat, din timp în timp, locul lor izvorît din carnea dulce a roadei livezii, datorită, înainte de toate, vajnicei și atît de bunei doamne Paraschiva ; cum, mîna, dar mai ales mintea împîclită de ciudă a unui „cunoscător" căsăpise cu creionul roșu cele mai splendide poeme argheziene dintr-o carte ce avea să apară peste cîțiva ani ; cum, cînd și unde se tipăreau celebrele „Bilete de papagal"; cum s-a consumat

această viață cu putere de unicat, neocolită de zbuciume și violențe (pentru că, a ataca public un neamț oarecare nu însemna a lovi doar într-o persoană particulară ci într-un întreg sistem !) întru slujirea numai și numai a Poeziei neamului său ; cum s-a întocmit, în cea mai curată și gospodărească pricepere omenească, această viață de trudă și bucurie ; cum, ca o recunoaștere de prim ordin, Poetul primea în dar unul din primele exemplare ale „Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent", mîngîiere voievodală pentru noi care, pînă atunci n-o mai văzusem încă. Acolo, în pacea, tihnită de acum, a Mărțișorului, în jurul unei sticle de Malaga, l-am cunoscut pe mai tînărul Arghezi, la el acasă.

...Nu realizez nici astăzi dacă noaptea am dormit sau nu, în așteptarea zăpăcită a marii clipe, adică a întîlnirii de a doua zi, cu „Arghezi", în „carne și oase", cum zicea Baruțu. „O să vedeți că tata nu-i un monument, e un gospodar în carne și oase, ca toți oamenii". Greșise Baruțu, Arghezi era de multă vreme un monument viu al literaturii române și universale ! Înainte de a ajunge în Piața Aviatorilor, am alergat, aproape înspăimîntați de accelerata apropiere a clipei, mai prin toate librăriile, după o carte Arghezi... N-am găsit decît un singur exemplar din „Stihuri pestrițe", pe care maestrul ne-a cusut dedicația comună și care, după, a iscat atîtea basme și legende răutăcioase din partea „prietenilor". Nu știu de ce, dar și acum scurta așteptare din salonul de primire mi s-a părut ireală și ucigătoare, draperia aceea roșie, cu falduri triumfali, avea ceva din farmecul și măreția purpurei imperiale și, acolo, în cuibul său de vrednic și neîntrecut gospodar, Poetul, cu bascul său celebru, îmbrăcat într-un flanel ușor, primăvăratic, parcă oficia antice mistere. Doamna Paraschiva meșterise cafele turcești, Mitzura, în fugă, îmi adresase un șăgalnic „A, dumneata ești cel cu telefoanele, să știi că m-ai trezit prea de dimineață", clipa care întîrzia a fost repede spartă de un ușor tremur al aerului. „Ei, unde-s băieții ? Baruțule, cum i-au lătrat cîinii de-acolo ?" „Ca pe niște prieteni, tată... Ei, vedeți ? Băieții te-au crezut monument..."

Poetul ne-a poftit la cafea și la cîte o țigară „Select", știa că „comitem", dar n-am îndrăznit nici unul dintre noi să ne înghesuim pentru a-i arăta cîte ceva din „comiterile" noastre (Mai tîrziu, guri rele, de comercianți ai poeziei, ne reproșau c-am pierdut marea ocazie a unei „Tablete"). Ne-a întrebat și ne-a vorbit mult despre Moldova, despre starea

de atunci a țăranului român, despre bucuria cărții citite, despre Tutoveanu, Lesnea, Codreanu, Vissarion, Otilia Cazimir și Elena Farago, a făcut aprecieri frumoase în legătură cu vechile reviste bîrlădene. În timpul primirii, dată fiind excepționala însemnătate a evenimentului politic al zilei, maestrul, căruia i se solicitase un articol în „Scînteia", a primit pe cineva din redacție, care-i propunea o mică schimbare în text. A luat pagina de serviciu, a citit atent, ca un vechi și neîntrecut meșteșugar și a conchis fără drept de replică : „Ei, ce știi mata, tinere ! Dacă o virgulă rău pusă poate schimba soarta lumii, ce să mai vorbim de un cuvînt ! Unde, ce și cum am scris eu, așa rămîne". A doua zi am citit articolul. Nu se schimbase nimic ! Ne-a condus, împreună cu doamna Paraschiva și cu Baruțu, ne-a strîns mîinile cu vigoare, aș zice oltenește, copilărește încîntat de năvala primăverii în zarzării Bucureștiului. Sînt sigur că, prin Baruțu, dacă acea proiectată consfătuire a tinerilor scriitori moldoveni s-ar mai fi ținut la Galați și dacă și visata revistă ar fi apărut, am fi fost onorați de mesajul și colaborarea sa. Gîndindu-mă, astăzi, la Arghezi, cred că cel mai mare cîștig al întîlnirii cu Omul și Poetul rămîne prietenia celor doi tineri de atunci care, în ciuda intemperiilor de tot felul, rezistă și acum, frumoasă ca și acea admirată, de ochii și inima sa, floare de zarzăr. Pentru că am înțeles semnificația gravă și adîncă a întrebării sale (prea mulți cîini îl lătraseră și-l mai lătrau încă și eu înțelesesem de la țăranii mei că oamenii buni sînt lătrați într-un anume fel !), pentru că Arghezi știa să răsădească în inima tuturor cea mai frumoasă și mai aleasă floare a umanității — Prietenia. Este acesta un mare cîștig al tinereții mele, cu care pot înfrunta orice fel de basme și legende. I-l datorez marelui Poet !

George Macovescu

„ÎMI VA VORBI PÎNĂ LA APUSUL ZILELOR MELE"

Mă chinuie gîndul că trebuie să scriu că l-am cunoscut pe Tudor Arghezi. L-am cunoscut, oare ? Întîmplarea a făcut ca vreme de patruzeci de ani, cu întreruperi mai lungi, mai scurte, să mă aflu în preajma lui, să-i bat uneori la uşă, să-i vorbesc sau să tac în faţa lui, să-l văd de mai aproape sau de mai departe, dar, oare, mă îndreptăţesc toate acestea să spun că l-am cunoscut pe Tudor Arghezi ?

În anii 50, cînd Arghezi începuse să iasă din „surghiunul" său, eram invitat la o recepţie organizată de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Muncitoresc. Spre surprinderea şi bucuria mea şi a altora, l-am văzut în sală şi pe Tudor Arghezi, împreună cu nedespărţita-i soţie, Paraschiva. Ne-am aşezat la nişte mese lungi. Mă aflam în faţa lui Arghezi şi a Paraschivei. La un moment dat, un fotograf a apărut în spatele meu, pregătindu-se să-l fotografieze pe poet. De undeva, a ţîşnit un „coleg" şi înainte ca fotograful să apese pe buton, şi-a vîrît capul între cei doi vizaţi. Arghezi s-a răsucit spre intrus, l-a fulgerat cu o privire apoi mi s-a adresat :

— Vezi, domnule Macovescu, cum se intră în istoria literaturii ?

Remarca aceasta argheziană m-a urmărit de atunci şi mă urmăreşte şi acum, temîndu-mă să nu apar în postura acelui intrus. M-aş ruşina şi m-aş întrista. Poate, de aceea a întîrziat răspunsul meu la îndemnurile de a scrie despre cum l-am cunoscut pe Tudor Arghezi.

Primele imagini şi aduceri aminte vin de departe, de foarte de departe.

În 1927, a apărut volumul „Cuvinte potrivite". În rîndurile „contestatarilor" elevi de la liceul „Sfîntul Sava" din Bucureşti, adepţi ai poeziei moderniste, clamînd că

sînt sătui de Bolintineanu şi Coşbuc, poezia arghezian㠠făcut adevărate ravagii. Înţeleasă, dar mai mult neînţeleasă, ne era steag de luptă (cu cine ?) şi hrană de toate zilele, mai cu seamă pentru noi, cei din internat, unde lecturile ne erau controlate cu strictețe.

Peste cîteva luni, la 2 februarie 1928, a fost publicat primul număr al ziarului „Bilete de papagal", al cărui articol-program, semnat de director, de Tudor Arghezi începea astfel : „Un ziar atît de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici. Neavînd ziarul mare, în care să scrie nerozii importante, redactorul acestei foiţe de ţigare dă la lumină mai puţin decît o fiţuică şi se mărgineşte să publice crîmpeie surîzătoare". Senzaţie în lumea literară şi a tinerilor ! Micul caiet lungueţ trecea din mînă în mînă pe sub băncile liceului „Sfîntul Sava" şi nu rareori ne era confiscat. Dar, cine putea opri elanul juvenil al „contestatarilor", al căror idol „necontestat — devenise Arghezi ?

Acelaş elan juvenil m-a împins să fac tot ce era posibil pentru a-l vedea pe poet, pentru a pătrunde în sanctuarul „Biletelor". Şi aşa s-a făcut că în mai 1928 (o, sfîntă îndrăzneală a adolescenţei ! pentru că aveam cincisprezece ani) l-am însoţit pe un prieten mai mare şi am intrat în redacţia „Biletelor de papagal", aflată în vremea aceea în casele Eforiei, pe bulevardul Elisabeta, la numărul 5. Clădirea există şi astăzi, dar bulevardul se numeşte altfel.

Toată redacţia era într-o singură cameră lungă, poditä cu scînduri ondulate şi stricate. Amintirile îmi sînt destul de înceţoşate, dar acele scînduri stricate şi vălurite nu le-am uitat. În mijlocul camerei, era o masă mică, din lemn nevopsit şi un scaun. Pe scaun, un om scund, îndesat, cu mustaţa tunsă scurt. Atît m-a lăsat emoţia să reţin. Ne-a invitat să luăm două scaune dintr-un colţ al camerei lungueţe şi să ne aşezăm în faţa lui. A vorbit cu prietenul meu mai mare, care adusese un manuscris. Pe mine, nu m-a băgat prea mult în seamă. M-a considerat o anexă a celui venit cu manuscrisul. Am tăcut tot timpul. La plecare, s-a ridicat în picioare, i-a dat mîna prietenului meu şi mi-a dat-o şi mie.

— La revedere, tinere !

Nu m-am gîndit atunci că această revedere avea să se repete, de multe ori, de-a lungul a patru decenii, dar au trecut opt ani pînă l-am revăzut pe Arghezi. Redactor la pagina a doua a ziarului „Adevărul" — pagina culturală — alergam toată ziua după ştiri literare. M-am dus şi în Mărţişor. Prima dată, m-a primit cu politeţă rece, nu mi-a

spus aproape nimic despre proiectele lui literare, nu mi-a promis nici un fel de colaborare. Avea legăturile lui cu conducătorii ziarelor și nu avea nevoie de tinerelul din fața lui pentru a scrie la publicațiile trustului din Sărindar, cu care avusese și relații bune și multe dispute. Nu știu, însă, cum s-a făcut, dar nu a refuzat niciodată să mă primească și să-mi acorde destul timp. Iarnă sau vară, toamnă sau primăvară, cel puțin odată pe lună băteam la poarta Mărțișorului. Mă primea într-o cămăruță de la parter unde îmi spunea că se retrage să scrie. M-a impresionat atunci simplitatea mobilierului acelei mici încăperi. În fața geamului prin care privea în grădină, o masă mică, asemănătoare cu aceea din redacția „Biletelor de papagal", și un scaun. Pe masă, o obișnuită sticlă de cerneală, pe al cărei dop se rezema un toc de școlar. Cîteva hîrtii, mici obiecte, o scrumieră și tabachera, din care lua firele de tutun și își răsucea țigările, care, în vremea aceea, poposeau foarte des între buzele poetului. Lîngă peretele din dreapta mesei, un pat simplu, aproape soldățesc. În stînga, un mic raft cu cărți. Biblioteca se afla în alte încăperi pe care nu le-am văzut decît mult mai tîrziu. Nu îmi aduc aminte să fi fost vreun tablou pe pereții acelei camere care păstra în ea ceva din atmosfera unei chilii călugărești.

Convorbirile erau liniștite. Se interesa de viața literară, pe care o observa de la distanță. Cobora în București, părăsindu-și sihăstria Mărțișorului numai atunci cînd treburi precise îl aduceau în centrul Capitalei. La Capșa sau în alte cafenele unde poposeau scriitorii, se ducea foarte rar. Arghezi nu era în acei ani un frecventator al cafenelei literare, așa cum, de exemplu, era Ion Minulescu sau Ion Barbu. În vremea cînd mă duceam la Mărțișor, polemica lui Arghezi cu Nicolae Iorga era pe culmile ei. Nu aș putea spune că am surprins la Arghezi vreo iritare, vreo amărăciune, ci dimpotrivă, uneori am avut impresia că îl amuza disputa cu Iorga, pe care, însă, îl socotea, în ciuda unor aparențe, un adversar demn de luat în considerație. Pe ceilalți din jurul lui Iorga și în special pe N. Georgescu-Cocoș, îi disprețuia, deși nu îi cruța atunci cînd cădeau sub ascuțișul peniței lui.

Din vremea lungei și chinuitoarei lui boli, păstrez o singură imagine. Am fost să-l văd o singură dată. Cu fața la perete, cu genunchii îndoiți, stătea într-o nemișcare totală. Orice schimbare de poziție îi provoca dureri îngrozitoare. M-am oprit în pragul ușei. Fără să întoarcă privirea spre mine, cu o voce care venea de undeva, de departe, cu

aceeași voce atît de caracteristică lui, dar care acum nu mai era a lui, m-a întrebat :

— Ai venit să mă vezi ?

Un simplu și tremurat : Da ! a fost răspunsul meu. Afară, și în oraș, se vorbea de sfîrșit. Familia era îndemnată să ia măsurile necesare. A intervenit, însă, acel miracol despre care însuși poetul a scris, acel medic faustian și acele misterioase injecții și Arghezi a revenit la viață, pe care a continuat-o cu strălucire încă treizeci de ani.

În vremea războiului, l-am văzut rar. În asemenea împrejurări, viața își are rigorile ei aspre, dureroase, ce se cer, însă, respectate. Cînd a apărut pamfletul „Baroane", nu am fost surprins. Îl știam cum gîndește și cum simte. Îl apăsau greu ocupația hitleristă și fascismul antonescian. Nu se manifesta zgomotos și nu se plîngea nimănui. Dar cînd ciuda și ura s-au grămădit în sufletul lui, a izbucnit acel ucigător foc al cuvintelor cărora numai Arghezi știa să le dea încărcătura nimicitoare. Am comparat cîndva faimosul „J'accuse" al lui Zola cu „Baroane" al lui Arghezi. Pamfletul arghezian este net superior, din toate punctele de vedere. Să ținem seama de împrejurările în care a fost scris, de poziția de pe care a fost scris, de riscurile asumate conștient, de violența verbului, de valoarea literară.

Eliberarea, la 23 august 1944, l-a găsit cu condeiul în mînă. Făcea ce făcuse toată viața : scria. Au fost doi ani de prețuire a lui Arghezi, de recunoaștere a valorii lui. Dar, la scurtă vreme, a urmat un atac ce se voia nimicitor. Se urmărea excluderea lui Tudor Arghezi din literatura română, din cultura română, din societatea noastră. Au fost mulți anii grei pentru poetul și omul Arghezi. Nu îmi voi ierta niciodată că nu am putut să fac să se evite acele nedreptăți și abuzuri față de cel mai mare poet, după Eminescu, al acestui neam al nostru. Îl vedeam din cînd în cînd. Își suporta cu demnitate, cu o demnitate de care numai o conștiință ca a lui Arghezi era capabilă, surghiunul la care era obligat. Retras la Mărțișor, continua să-și făurească nepieritoru-i monument, opera sa, pe care nici atunci și niciodată nimeni nu i-l va putea dărîma. Credea în scrisul său și în demnitatea lui. Peste privațiunile materiale și peste jignirile morale trecea cu siguranța omului conștient de ceea ce reprezenta opera lui pentru cultura românească, pentru acest popor.

Cînd Partidul Comunist Român a înlăturat nedreptățile și abuzurile, Arghezi s-a întors printre noi și și-a ocupat locul meritat. L-au înconjurat dragostea și respectul

celor mulţi, ale celor care niciodată nu l-au considerat ca pe „poetul putrefacţiei", ci ca pe poetul sensibilităţii specifice a poporului român, ca pe poetul care a înnoit limba pe care o scriem şi o vorbim astăzi şi ale cărei frumuseţi trebuie să le apărăm.

...Revenise printre noi ca dintr-o lungă călătorie. Părea că înţelesese ca un înţelept dialectica vremurilor, dar spiritul ascuţit al verbului arghezian rămăsese intact. Scria mereu, neobosit. Era un excepţional exemplu de vitalitate poetică.

Transcriu, aici, cîteva însemnări făcute după convorbiri cu Arghezi.

7 mai 1955. Am aflat că la Paris, locuind într-o singură odaie „care îmi serveşte drept dormitor, sufragerie, salon şi cameră de cîntat" a murit George Enescu. Avea 74 de ani.

L-am văzut pe Tudor Arghezi şi l-am rugat să dea pentru „Gazeta Literară" scurta alocuţiune citită la Radio, în memoria lui Enescu. Nu poate, deoarece a promis-o ziarului „România Liberă". Politicos, îşi exprimă regretul.

După cîteva fraze convenţionale, îl întreb cum o duce cu sănătatea. În ultima vreme, a fost destul de mult bolnav. Îmi răspunde rîzînd :

„Stau la gaura vieţii mele şi pîndesc aşa cum pisica pîndeşte la gaura şoarecelui".

În curînd va avea 75 de ani.

29 ianuarie 1963. Azi am dat un telefon lui Tudor Arghezi. Îmi răspunde Paraschiva, soţia. După obişnuitele salutări, vine la aparat scriitorul şi începe una din acele convorbiri în care el vorbeşte şi eu tac cît pot mai mult, pentru a-l asculta. Îmi spune că se simte „între două margini" (se referă la sănătate) şi îmi povesteşte că doctorul Franceschetti din Geneva (cel care îl tratează în ultimul timp) este un artist, pentru că „din douăzeci de simptome pe care i le înşiri, îl pipăie tocmai pe acela de care e nevoie. Am o fotografie a lui şi cînd mă simt rău, mă uit la ea. Iar dacă nici aşa nu mai merge, îi dau un telefon la Geneva, vorbesc cu el şi mă fac sănătos".

Îl felicit pentru apariţia primului volum din „Scrieri". Arghezi nu a voit să-şi intituleze culegerea a tot ce a scris „Opere", ci a dat titlul „Scrieri". Titlul acesta „Opere"

îmi spune, e prea obraznic şi prea definitiv. Eu zic „Scrieri".

Se bucură mult că primul volum a apărut în excelente condiţii grafice, „ca o bijuterie. Vezi că putem să facem şi noi bijuterii şi încă frumoase ?"

Îmi amintesc de cazna lui cu tipografia de la Mărţişor, în care s-a străduit să scoată cărţi frumoase.

„N-au fost timpurile cu mine, îmi răspunde. Ştii cum botezasem eu tipografia mea ? „Potigrafu". E un sat pe drumul Ploieştilor. Se cheamă Potigrafu. Nu-i ştii povestea ? Să ţi-o spun. La mînăstirea Căldăruşani era un călugăr tipograf. Ce-o fi făcut, că l-au răspopit. A plecat omul, dar a luat cu el şi o maşină tipografică, vreo presă, poate, şi s-a aşezat în satul apropiat. Oamenii, în loc să-i zică tipograful, i-au sucit numele : potigraful.

La Căldăruşani a fost o mare tipografie. În tinereţea mea, am fost odată cu Galaction la mînăstirea Căldăruşani. Cineva ne-a arătat unde altădată fuseseră tipografia şi trapeza. Am răscolit cu beţele în pămînt şi am scos nişte litere frumoase, săpate în lemn de păr. Aşa se făceau literele pe atunci. Nu din plumb. Făceau tipărituri frumoase, cu înfloriturі de gust.

Odată, la mînăstirea Neamţului, nişte bătrîni mi-au spus că în tipografia de acolo, pe vremuri, imprimau cîte cinci-şase foi pe zi. Puneau hîrtia, trăgeau presa şi apoi priveau foaia. Dacă le plăcea, îngenuncheau, se închinau şi mai aşezau pe presă o foaie. Şi aşa, de vreo cinci-şase ori pe zi".

Îl întreb ce face.

„Scriu, dar nu atît cît vreau. Şi vreau atîta ! Şi capul îmi bîzîie şi inima mi se mişcă ! (Arghezi are optzeci şi doi de ani şi opt luni). Dar doctorii spun să nu lucrez decît două ore pe zi. Cum vine asta ? Să scriu cu măsură şi la oră fixă să mă opresc ? Spune şi dumneata, poţi să te opreşti în dragoste la oră fixă ?"

Şi Arghezi vorbeşte mereu, cu aceeaşi voce ascuţită, ca de copil care are mereu de pretins ceva, aceeaşi voce pe care i-am auzit-o pentru prima dată, într-o după amiază ploioasă de mai din 1928, în redacţia ziarului „Bilete de papagal".

La capătul firului, o scurtă convorbire între cei doi soţi.

— Auzi ce spune Paraschiva ? Zice că te obosesc cu vorbele mele.

Şi Arghezi continuă să vorbească încă multă vreme...

Îmi va vorbi pînă la apusul zilelor mele.

Ion Sofia Manolescu

„ÎMI IESE-N CALE DOMNUL GRĂDINAR"

Pînă prin 1943 am mai fost chemat la concentrare. Dar ori scăpam, ori rămîneam scurtă vreme la regiment. Pe front n-am mai fost, totuși desele chemări, perioadele oricît de scurte petrecute sub arme mă rupeau de Facultate și mă împiedicau să-mi trec examenele. Așa se face că prin anul al III-lea, primăvara lui '43 m-a găsit neprezentat la o parte din examene. Decan era Nicolae Săulescu, profesor de ameliorarea plantelor. Venise de la Cluj, unde fusese prins cu un plagiat de pe texte nemțești. Îl demascaseră cîțiva profesori universitari, care fuseseră admiși la Facultate cu școala de agricultură. Între ei era și Amilcar Vasiliu, care urmase Școala medie de agricultură de la Roman și Facultatea în străinătate. (Mai tîrziu a ajuns academician). Și, pentru că pe ei nu se putea răzbuna, de cîte ori întîlnea studenți cu Școala medie de agricultură, îi șicana. Eu eram unul dintre ei. Văzînd că nu mi-am trecut toate examenele, m-a declarat repetent. M-am dus în audiență și i-am explicat că, fiind concentrat, legea îmi dă dreptul să mă prezint la examene cît de tîrziu. Nu m-a ascultat, n-a vrut să știe de nimic. Eram disperat. Îi scriu lui Arghezi. Maestrul, prompt — îmi sare în ajutor și publică următoarea tabletă în „Informația" :

Universitatea și soldatul

Poetul Ion Sofia Manolescu, care a scris acum 15 ani la prezentele *Bilete,* trimite lui Cocò scrisoarea de mai jos. El are doi ani de școală politehnică și fără să vrea se găsește în conflict cu drepturile lui. Nu știu dacă e mai bine să i-o publicăm decît să o dosim, dar ea cade într-o problemă care ne închipuim că nu e numai a lui. Un întreg tineret, care știe să-și puie în primejdie supremul bun,

care-i viaţa peste orice regulament şi socoteli, cu încredere într-o anume dreptate de ajustări şi cumpăniri între îndatoririle contrarii, ne-a cam trecut pe la ureche că ar putea să contrasemneze această scrisoare. Ne permitem să o dăm la tipar cu o nădejde, că ea va fi citită mai sus de Şcoala Politehnică şi de Universitate şi că va primi pe colţul ziarului nostru rezoluţia meritată. (Se citează scrisoarea) :

„Dragă Cocò, nu ştiu dacă numele meu îţi mai aduce aminte de nişte cărţi poştale cu versuri care aduceau biletelor tale aroma tomnatică a poeziei de provincie.

Erau alte vremuri pe-atunci şi nu-mi venise încă bîzdîcul să mă fac inginer. Mă jucam cu vorbele şi nu voiam să ştiu că o moleculă de apă se compune exact dintr-un atom de oxigen şi doi de hidrogen ; vroiam s-o cred tot apă de ploaie.

S-au schimbat lucrurile, dragă Cocò.

Cînd ţi-am întîlnit mai deunăzi flaşneta în „Informaţia" am simţit în mine un gol. Dar să nu-mi uit vorba. Mi-a venit să mă fac şi eu student, mi-a venit gustul de-a cunoaşte cît mai multe şi m-am aşezat cu burta pe carte.

Au venit apoi vremuri cu mult mai grele. Am schimbat cartea pe armă. Am primit focul cu pieptul deschis, ba m-am întors în loc de răni cu-n mănunchi de poeme pe care poate că le vei fi citit şi tu prin gazete.

M-am întors şi iar am luat-o de-a capo, numai că de data asta eram mai obosit, eram transformat, cu alte vederi, cu alte împotmoliri în suflet şi nu mai aveam acelaşi elan. Şi-am mers eu ce-am mers amestecîndu-mi facultatea cu datoria şi datoria cu facultatea şi numai ce m-am pomenit doborît. Ceea ce n-a făcut glonţul, a făcut regulamentul.

Vezi tu, dragă Cocò, domnii ăştia... universitarii sînt oameni invariabili, nu ca timpurile schimbătoare. Ei nu-ţi îngăduie să treci în timp de război peste barierele unui statut de pace. Din capul locului ei mi-au spus că războiul e cu laurii lui şi facultatea cu laurii ei şi am rămas tare mirat, ca un prost, de lipsa lor de împărăchere. Şi m-am pomenit, dragă Cocò, de-a vîntălacul peste cap — gogeamitea oşteanul. Şi unde mai pui că sînt şi scriitor.

Te-aş ruga, dragă Cocò, pînă ce mă mai dezmeticesc, că parcă se învîrte pămîntul cu mine de necaz — te-aş ruga pe tine să-mi scoţi din cutia ta un bilet şi să vezi tu cam ce scrie pentru asta, deoarece eu n-am putut găsi nici un regulament care să primească şi să îngăduie studenţi cu dreptul să rămîie la datoria de oştean".

Îl cunoaştem pe d. Ion Sofia Manolescu, moldovean, prob, muncitor şi sever cu sine. El nu cere un şperţ universitar şi pomana unui an pierdut. După toată pravila, anul ce şi l-a dăruit din viaţa lui ţării, îi trebuie restituit şi după toată moralitatea. Cît priveşte cele două soiuri de lauri, unii ai sîngelui şi alţii ai inteligenţei, deosebiţi în două grămezi pe o masă de Rectorat, noi îi concepem pe fruntea soldatului amestecaţi.

TUDOR ARGHEZI

Săulescu însă — ca balaurul din poveste : N-aude, n-a vede. Prietenii merg atunci cu mine la Petrovici, ministrul instrucţiunii publice, care are amabilitatea să-l cheme la telefon. Îi spune că nu-i legal cum a procedat şi-i cere să-mi permită să dau examenele restante. Decanul tergiversează totuşi. Scriu atunci un pamflet : „Panseurile lui Gîgă Săulescu" şi-l duc la „Informaţia". Se culege şi se trimite la cenzură. E cenzurat. Mă duc atunci la băieţii — care lucrau acolo — şi pe care-i cunoşteam. Îi rog să-mi pună pe două — trei şpalturi ştampila : „Bun de imprimat" cu promisiunea că nu voi face uz de ele. Le iau şi plec cu ele la Facultate. Îl găsesc pe Machedon, secretarul, şi-l întreb dacă decanul şi-a schimbat atitudinea. — Nu, d-le Manolescu ; e încăpăţînat, nu vrea să cedeze. Atunci îi arăt un şpalt şi-i spun că-l public. Îl citeşte, se îngrozeşte şi mă-ntreabă dacă poate să-l ducă lui Săulescu. — De-asta l-am adus, îi spun. Se duce la el. I-l lasă şi-mi zice s-aştept. Prin Victoria Mastacan (alias Ronsarda Castro în literatură) secretară particulară, decanul se interesează de mine la Secţia de propagandă. Ovidiu Caledoniu îi confirmă că am fost concentrat, că sînt poet, membru al S.S.R., etc. Săulescu turbează, că e silit să se plece. Mă cheamă la el. Cameleon desăvîrşit, îşi schimbă imediat faţa. E bine dispus, îmi zîmbeşte şi-mi spune : — Bine, m-am convins că ai fost concentrat şi că, oarecum, eşti ocrotit de lege. Că eşti poet sau scriitor, nu mă interesează şi nu mă impresionează. Ai dreptul, dai examene ; n-ai, nu dai. Dura lex, sed lex. Vei da examenele, dar te avertizez (şi radia condiţionîndu-le) că dacă nu le iei pe toate (şapte la număr), pierzi anul.

Ca să nu-i dau această satisfacţie, am învăţat zi şi noapte şi le-am luat. Toţi se aşteptau să pic la Fitopatologie la Traian Săvulescu, unde trebuia să faci un lung stagiu la cădere. N-am căzut. M-au felicitat colegii, m-au

felicitat și profesorii, Săulescu nu s-a grăbit s-o facă, dar de cîte ori ne întîlneam pe stradă, anticipa asupra reverenței mele și mă saluta pînă la pămînt, de mă simțeam eu umilit.

După examene, m-am dus să-i mulțumesc lui Arghezi. Prima vizită i-o făcusem în toamna lui '40, după ce-mi apăruseră cîteva poezii în „Bilete de papagal". Chipul meu se vede că l-a dezamăgit, pentru că mi-a spus cu o umbră de regret : — Ei, d-le Manolescu, cum mi te-nchipuiam eu... : dar și eu i-am replicat (în gînd) — Ei, d-le Arghezi, și eu mi te închipuiam cu totul altfel, nu așa mic, gras, pietros ca un casap.

Era un suflet mare maestrul. Și cunoscîndu-l mai apoi, m-am întrebat nedumerit : s-a scris despre opera lui o bibliotecă întreagă, în mare parte la modul encomiastic, și pe bună dreptate ; monografii, eseuri, articole, mii de pagini despre Arghezi-artistul ; nici o pagină despre Arghezi-omul. De ce ? Pentru că mie mi se părea că omul este cel puțin tot atît de necuprins ca poetul. El, poetul, dusese o polemică lungă, măsurată-n ani, uneori cu lovituri sub centură, cu Nicolae Iorga ; el, omul, scrisese la moartea inestimabilului adversar cel mai emoționant necrolog ; el, poetul, își muiase spada-n venin și-l crestase repezit pe E. Lovinescu ; el, omul, deschisese primul ușa spitalului, unde fusese internat adversarul lui de idei și, subtilul critic, surprins de această vizită, făcînd amendă onorabilă că nu intuise ce inimă bate sub platoșa pamfletarului, luase condeiul și-l plecase adînc în fața lui ; el, poetul, publicase o tabletă care punea într-o postură ambiguă pe tînărul confrate Traian Lalescu ; el, omul, a semnat pentru scriitorul-cetățean Lalescu, incriminat de o delațiune, o caldă pledoarie care l-a scos de sub acuzație ; Arghezi-omul a scris în „Bilete de papagal" prin '36 o tabletă despre Al. Sahia nu scriitorul, nu luptătorul, ci Sahia-omul care, topit de boală, urmărit de Siguranță, își căuta dreptatea pe sălile tribunalului, alungat fiind din redacția „Dimineții" de niște „democrați de sezon" ; Arghezi-omul și Arghezi-poetul au consemnat gestul sublim al lui Enescu, venit să aline cu arcușul său vrăjit clipele ultime ale pictorului Luchian ; omul și poetul a scris cu mult suflet, despre mulți condeieri.

Era atîta clocot de energie în om și poet, era mistuit de atîta sete de altceva că de-ar fi trăit în timpul Inchiziției, ar fi fost ars pe rug ; în epoca descoperirilor geogra-

fice ar fi bătut mările și oceanele să ne arate o lume nouă ; în evul cavalerismului — un nou chevalier Bayard, sans peur et sans reproche ; în vremuri de bejenie — un arhanghel al oropsiților și asupriților ; oricînd și pe orice meridian — ar fi fost un homo novus, ar fi supus timpul, l-ar fi stăpînit și numele lui veacuri ar fi aprins. A fost un răzvrătit, neîmblînzit, în neobosit tournois cu falsele valori, cu ipocrizia și neomenia. Așa l-am descifrat citindu-l, așa l-am cunoscut în vizitele la „Mărțișor". Bijutier al cuvîntului, își folosea uneltele și în dialog ; acasă se rostea în graiul plastic, concomitent „buruienos", de crudă savoare al țăranilor din Cărbunești Gorjului.

Îmi amintesc de o vizită făcută cu un prieten, profesor, care dorea mult să-l cunoască. L-am găsit în grădină, urmat de o haită de cîini, care se hîrjoneau în jurul lui. Prietenul a început să-i vorbească despre poeții contemporani, de cei care făceau vogă în acea epocă și a pomenit despre A. Toma, unul dintre cei mai tămîiați prin reviste și manualele școlare. Maestrul, zărind resturile biologice cu care cîinii își jalonaseră poteca, a irumpt : „A.T. ? eu nu mă uit la ăsta nici ca la un c... de cîine !". Plastic și „buruienos", cum el însuși își caracteriza limbajul.

La „Mărțișor" mergeam adesea. Și poetul și coana Paraschiva erau amfitrioni amabili, totdeauna bucuroși de oaspeți. Meșteră în toate tainele gospodăriei, harnică și întreprinzătoare (precum poetul dealtminteri), coana Paraschiva mă trata cu niciodată aceeași dulceață și cu fructe brumării. Eu le aduceam vin de Panciu, de Cotnari, de Odobești ori Crăciunel, vin pur-sînge de la Institutul de cercetări horti-viticole Băneasa. La început alesesem o licoare demi-sec, gîndindu-mă să guste și doamna Arghezi cu copiii. Maestrul însă m-a rugat să trec pe unul sec, fiindcă celuilalt nu-i suporta dulceața.

Îmi plăceau la „Mărțișor" ambianța familiară, aerul de fermă dichisită, behăitul și neastîmpărul caprelor, lătratul vigilent al cîinilor, chemările cocoșilor, parfumul florilor de cîmp, pomii în sărbătoare și mai ales jocul cu copiii, în hazul cărora mă produceam cu modeste numere de circar.

Mai apoi, cînd copiii au crescut, odată cu prețuirea mea pentru genialul iconoclast al lexicului poetic, am cioplit în marmura versului o efigie a grădinii din basmul amintirii și-am publicat-o în volumul de poeme „Soare scufundat".

Iat-o, așa cum am putut-o dura :

„E primăvară-n sufletul amiezii
și iar adie cîntecul prin foi...
La Mărțișor, pe urma lui Arghezi,
mereu mă-ntoarce timpul înapoi.

Poteca-n amintire cînd o sui
prin foșnetul îndepărtat și rar,
cînd bat la poarta veșniciei lui
îmi iese-n cale domnul grădinar.

Se scaldă-n soare fiecare ram
și-n vie prind să crească alți cîrcei.
Mitzura de-altă dată stă la geam
și vîntul se mai joacă-n părul ei.

Poetul umblă singur prin livadă
pe lîngă timpul care a trecut.
Sub creanga ce s-apleacă să-l mai vadă,
luminile se-ntorc ca un sărut.

„Lumină din lumină !". Lumina se-ntorcea asupra luminii, lumina cosmică să îmbrățișeze lumina poeziei, strîns, contopită ca-n „Sărutul" lui Brâncuși, iar eu, scăpat din fălcile brontozaurului de la decanat, mă întorceam asupra destinului meu să-l duc mai departe...

Pericle Martinescu

CONVORBIRI LA MĂRȚIȘOR

În anii tinereții mele literare am avut multe admirații și pasiuni pentru scriitorii noștri mari din acea vreme ale căror opere ne răscoleau spiritul și inima, însă numai cu o mică parte dintre ei am realizat contacte mai mult sau mai puțin apropiate. Modestia, respectul, buna cuviință, dacă nu cumva orgoliul sau un exagerat instinct de independență, mă rețineau să intru în intimitatea acestor „monștri sacri", pe care-i celebram de la distanță, dar nu mă grăbeam să-i abordez, și cu atît mai puțin să-i cultiv, tocmai ca să nu știrbesc imaginea ideală ce mi-o făuream despre ei. Îi consideram niște ființe trăind într-un empireu aparte, iar eu nu mă simțeam încă destul de pregătit pentru a mă bucura de protecția sau îngăduința lor. Totuși, printr-un simplu joc al Hazardului, primul dintre acești titani în fața căruia m-am înfățișat într-o zi era (așa stăruia el în conștiința mea) și *cel mai mare*. Căci singura dată cînd am făcut coadă la librărie ca să capăt un autograf, dealtfel foarte stereotip și convențional, a fost atunci cînd Arghezi își punea semnătura pe noul său volum de versuri, *Flori de mucigai*. A fost unicul autograf pe care l-am *solicitat* unui scriitor — și aceasta am făcut-o numai fiindcă era vorba de *Arghezi*, idolul și revelația generațiilor tinere de atunci, și fiindcă el însuși acorda cu bunăvoință asemenea „ofrande" celor ce i le cereu. Mai tîrziu, după ce începusem să-mi încropesc și eu un „nume" în publicistica literară, cărțile cu autografe veneau de la sine, însoțite de „călduroase omagii" și „sincere prețuiri", dar personal nu le ceream, și nici măcar de la Arghezi n-am încercat să mai capăt vreuna cu dedicația de complezență.

În anul 1935, deținînd o rubrică săptămînală la revista „Reporter", am scris o lungă (aproape o pagină de gazetă)

și hiperbolică cronică despre primul roman al lui Arghezi, *Ochii Maicii Domnului*. În același an, tot acolo, semnam o a doua cronică consacrată aceluiași autor, la apariția următorului său volum, *Cărticică de seară*. N-am primit, cum aș fi crezut că se cuvenea, nici un semn de mulțumire pentru cele două articole extrem de elogioase. Faptul în sine nu putea să mă preocupe știind mai ales că Arghezi nu se grăbea să-și manifesteze gratitudinea față de numeroșii lui apologeți. (Mai curînd, din contra, îi surprindea pe unii cu reacții neașteptate și incisive, dar asta era mai mult o cochetărie din partea lui). Peste un an însă, în 1936, marea mea bucurie a fost să primesc un exemplar „S.P." (Serviciul de presă) din al doilea roman al său, *Cimitirul Buna Vestire*, pe care Arghezi mi-l lăsase la librărie, din proprie inițiativă, avînd pe pagina de gardă un autograf ce mă gratula : „...cu dragoste confrățeană". Înțelegeam că prin asta el mă anunța că luase act — cu plăcere, desigur — de cele două cronici ale mele și că mă accepta într-o confrerie „confrățeană" de care eu nu puteam să fiu decît foarte mîndru și deosebit de încîntat.

Puțin după aceea, la librăria Alcalay, unde se afla și editura cu același nume care-i publicase cele două romane, am avut mult rîvnita satisfacție de a-i fi prezentat personal de un confrate ce-l cunoștea mai dinainte pe Arghezi. M-a întîmpinat cu o privire caldă, zîmbitoare sub ochelarii ce iradiau de obicei o lumină mai degrabă tăioasă și sarcastică. Polemistul din el știa să lovească fără cruțare în preopinenții ce intrau în bătaia condeiului său, dar omul era capabil și de nuanțe de afecționare pentru cei care-i cîștigau simpatia. Se părea că eu i-o cîștigasem.

Pe la sfîrșitul anului 1936, l-am reîntîlnit în aceeași librărie Alcalay, pe unde el trecea din cînd în cînd ca să urmărească noile apariții editoriale, să mai schimbe o vorbă cu unii dintre confrații ce se bucurau să-l revadă sau să verifice mersul vînzării propriilor cărți. Auzisem că în vara precedentă cutreerase cu mașina, împreună cu întreaga familie („cu tot tribul", cum spunea el), partea de sud a Dobrogei, și m-am grăbit să-l întreb ce impresii i-au făcut acele meleaguri vizitate pentru prima dată, unde pe atunci se ajungea destul de greu, ca într-o aventurare turistică plină de peripeții. Mi-a răspuns că a rămas nu numai impresionat, dar parcă legat — „o legătură curioasă" sublinia singur — de acest pămînt. Cînd i-am mărturisit că m-am născut și am copilărit pe acolo și că eu sînt cu adevărat „legat" de Dobrogea, mi-a declarat că mă invidiază

într-un fel pentru această ascendență... „exotică". Mi-a vorbit apoi despre ciudățenia, despre asprimea și (totuși) familiaritatea aceea singulară a pămîntului dobrogean, „care te atrage de departe, dar se lasă cu greu să fie descoperit". Spunea că nici o provincie românească nu i-a produs senzațiile pe care i le-a stîrnit Dobrogea, că avea de gînd să scrie o carte despre ea, însă nu era pe deplin pregătit. („N-am străbătut-o decît pe jumătate"). I-ar fi plăcut să locuiască și trăiască acolo, dacă ar fi avut o fîșie de teren arabil. Numai astfel ar fi găsit cheia să desferece taina acestui pămînt fabulos și să scrie cartea la care se gîndea...

Dar întîlnirea mea memorabilă cu Arghezi a avut loc mult mai tîrziu, în anul 1956, cînd el se afla la vîrsta venerabilă a senectuții și cînd nici eu nu mai eram tînărul dezlănțuit de altădată. Prietenul și confratele meu S. Păstorescu, ce mai păstra legătura cu revista „Călăuza bibliotecarului" (unde lucrasem amîndoi la înființarea acestui periodic și de unde fusesem apoi comprimați), primise însărcinarea să se ducă la Arghezi pentru a obține un articol pe care acesta îl făgăduise revistei. Era în perioada cînd poetul își reluase activitatea publicistică, după cîțiva ani de izolare, și răspundea cu promptitudine la orice solicitare redacțională. Păstorescu, știind că eu îl cunosc pe Arghezi, mi-a propus să-l însoțesc în vizita ce avea misiunea să i-o facă la domiciliu, neîndrăznind să se ducă acolo singur. Și astfel, într-o frumoasă după amiază de mai, am pornit împreună spre Mărțișor.

Maestrul ne-a primit cu o voioșie „confrățeană" de care nu-l mai credeam în stare după toate „mizeriile literare" ce-i blocaseră o bună bucată de vreme contactul cu tiparul și implicit cu publicul cititor. În ziua aceea nu aveam intenția să abuzăm de răgazul lui, deși vizita fusese fixată în prealabil la telefon, dar, după ce ne dăduse articolul, transcris cu cerneală (insistînd să avem grijă ca manuscrisul să-i fie restituit după ce va fi fost cules, așa pretindea oricărei publicații care-i cerea colaborarea), observînd că voiam să ne retragem, spre a nu-l stînjeni cumva, amfitrionul ne îndemnă să stăm liniștiți :

— Nu vă grăbiți. Pînă la noapte mai e destul timp, eu n-am nici o treabă acum, copiii sînt plecați, iar nevastă-mea așteaptă mașina de la minister să vie s-o ia, căci se duce la teatru astăseară. Așa că putem rămîne singuri, să ne mai spunem de-ale noastre.

Era tocmai ceea ce noi doream cu ardoare. Invitaţia lui a spulberat dintr-o dată sfiala, ce mai stăruia în mişcările unor musafiri care călcau prima dată pragul casei din Mărţişor, întrată de mult în legendă, şi ne-am aşezat mai comod pe scaunele din mica încăpere cu ferestrele deschise spre livada ce strălucea în soarele dulce al după amiezii de mai. Ni se oferea o ocazie nesperată de a dialoga cu un interlocutor în general scump la vorbă, dar şi mai scump la vedere, şi momentul nu trebuia pierdut. Ne consideram nişte favorizaţi. În consecinţă, ne pregăteam să fim numai ochi şi urechi. Din fericire, am avut amîndoi buna inspiraţie de a consemna „minuta" vizitei noastre la Arghezi, astfel că, pe baza celor aşternute pe hîrtie în chiar seara aceea, pot să reproduc acum aproape cuvînt cu cuvînt spicuiri din convorbirea avută atunci cu marele poet.

Ne aflam în jurul unei mesuţe rotunde de brad, unde dormitau ceştile goale de cafea şi vreo două scrumiere ce colectau cenuşa ţigărilor consumate cu egală poftă de către toţi trei. Arghezi fuma chiar mai mult ca noi, aprinzînd ţigare după ţigare. Scotea ţigările, gata făcute, răsucite cu mîna lui, dintr-o cutie de tablă, pusă pe marginea mesei, pe care o deschidea şi o închidea cu mişcări uşor tacticoase, la fiecare scăpărare de chibrit. L-am întrebat dacă fumatul nu-i dăunează, la vîrsta sa şi mai ales după boala de care suferise mai înainte.

— Deloc ! Fumez de la 15 ani, ca ţiganii. Pe mine Caragiale m-a învăţat să trag din ţigare.

— Dar medicii nu v-au oprit ?

— Probabil că dumneavoastră aveţi prejudecata doctorilor. Şi ce-i dacă mi-au interzis să fumez ? Doctorii nu ştiu ce să mai prescrie bolnavului, ca să-l epateze. Pentru asta ei sînt nişte negativişti : să nu faci cutare, să nu mănînci cutare, să nu bei cutare. Eu nu-i ascult, ca probă că fumez, deşi au vrut să mă lipsească de această plăcere. Doctorii aşa zişi mari, sînt mari numai pentru doi, trei bolnavi, cărora au reuşit să le ghicească leacul, dar nu pot fi mari şi pentru ceilalţi. Dovada este că mulţi se prăpădesc sub ochii doctorilor cu reputaţie stabilită.

După această diatribă la adresa medicilor — o veche marotă a lui — am început să-l asaltăm cu întrebări diverse, formulate spontan, fără vreo ordine anumită, aşa cum ne veneau în minte, lacomi să folosim din plin prilejul şi să „scoatem" cît mai multe de la ilustrul nostru conlocutor.

— Aveţi o viaţă îndelungată, aţi cunoscut atîţia oameni, aţi trecut prin atîtea evenimente. De ce nu vă scrieţi amintirile ?

— M-am gîndit s-o fac, deşi personal nu am simpatie pentru genul memorialistic. Nu ştii niciodată cît sînt de sincere afirmaţiile ce se pun în circulaţie şi nici nu se poate controla exactitatea lor. Neajunsul acestui gen are trei forme : unii autori mint dintr-un interes din afară, alţii mint fără să-şi dea seama, iar cei mai mulţi falsifică întîmplările ca să se ridice pe ei şi să se situeze alături de oamenii mari în evenimentele descrise. Eu aş fi vrut să fiu mai puţin mincinos, însă de scris, din păcate, nu mai pot să scriu. Am încercat să scriu cu cerneală şi nu mai merge. M-am întors la creion, dar tot aşa de greu îmi vine. Nu mă mai ajută mîna.

— Aţi putea dicta la magnetofon.

— Am unul, pe care l-am primit cadou la Moscova, dar e prea greu. Mi s-a făgăduit unul mai mic şi mai uşor, să-l pot duce dintr-o odaie în alta. Îl aştept pe acela, cu toate că nu mă prea ispiteşte asemenea mod de a „scrie".

— De ce nu dictaţi unei secretare ?

— Nu pot. Cînd se află cineva lîngă mine, încetează funcţiunea gîndirii. Cînd scriu, nu pot să suport decît pisoiul ; cu el fac dealtfel bună prietenie şi noaptea, primindu-l în patul meu. Şi apoi, mă agasează ignoranţa dactilografelor, schimbă expresiile şi — ceea ce e mai rău — nu ştiu ortografia.

Pe buze îmi stătea de la început o întrebare obsedantă :

— Domnule Arghezi, aţi purtat o polemică celebră cu Iorga. Acum, că nu mai e în viaţă, ce părere aveţi despre el ?

— Iorga, cînd a ajuns ministru, a făcut trei reforme. Întîi, m-a scos pe mine de la Radio, unde ţineam cîte o conferinţă pe săptămînă, la microfon. Apoi, le-a interzis cucoanelor din minister să mai poarte ciorapi de mătase, spunînd că nu e moral. Pusese portarul să le controleze la picioare cînd veneau dimineaţa la birou. A treia reformă se referea la persoana lui, pentru care avea un cult întreg, cerînd să se vorbească despre el ca despre „cel mai mare om al terei"... Cît despre polemica noastră, într-un rînd l-a trimis la mine pe Dem. Theodorescu, supranumit „Şacalul", ca să-mi propună să nu-l mai înjur şi să nu mă mai înjure. Am acceptat tîrgul şi cîtva timp polemica dintre noi a amuţit, pînă cînd el a publicat în „Neamul românesc" un articol unde spunea cam aşa : „Priviţi cum

tace ! L-am pus cu botul pe labe ! Arghezi nu mai îndrăzneşte să riposteze !"... Ăsta era Iorga. Nu admitea ca în ţara asta să mai existe şi altcineva care să zbîrnie din condei.

Cu verva lui caustică bine cunoscută, interlocutorul nostru nu ocolea şi nu menaja pe nimeni.

— Altul, care, deasemeni, nu mă avea la ficat, a fost un „oarecare" Caracostea...

— Vreţi să spuneţi, profesorul Caracostea ?

— Cam aşa ceva. Fusesem colegi de şcoală, dar el a trecut în altă tabără. Iorga l-a făcut finul său, cu toate că nu-l preţuia şi l-a ţinut la distanţă. Abia după moartea lui a ajuns la Revista Fundaţiilor în locul lui Rosetti... La universitate el i-a chemat pe scriitori să le povestească studenţilor cum îşi scriu operele. Unii spuneau că scriu culcaţi, alţii şezînd pe vine, şi aşa mai departe. M-a chemat şi pe mine, dar n-am răspuns.

Bineînţeles, nu puteam evita subiectul ce constituise marea dramă a lui Arghezi din acei ani : A. Toma.

— Ăla a vrut să mă dea afară din literatură, ca să rămînă el. A fost un „poetastru" mediocru, care s-a rostuit bine în viaţă şi a cîştigat pe vremuri parale frumoase traducînd prost din literatura străină. După 23 August a încercat, dar n-a reuşit, să fie poetul verbului românesc.

— A fost poetul revoluţiei proletare, zise Păstorescu.

La care Arghezi a făcut un gest vag, ca şi cum ar fi vrut să spună : „Să lăsăm asta..."

Venind vorba despre Călinescu :

— El cel puţin e deştept şi are un ochi pătrunzător...

În calitate de fost brăilean şi de publicist care l-a cunoscut bine pe Panait Istrati, Păstorescu l-a întrebat pe Arghezi dacă a avut relaţii mai strînse cu autorul „Kyrei Kyralina". Răspunsul :

— A venit la mine cu vreo două luni înainte de a se prăpădi şi mi-a spus că-şi simte sfîrşitul apropiat. Dar va muri altfel de cum a crezut că are să-i fie moartea... Gloria lui a pornit de la un brici cu care şi-a zgîriat beregata şi de la sentimentalismul lui Romain Rolland. A fost beneficiarul unui moment politic pe care n-a ştiut să-l folosească pînă la capăt. A eşuat pe lîngă nişte cruci naţionaliste, înconjurat de nişte indivizi suspecţi, deşi ar fi meritat altă soartă.

Amicul meu aminteşte că Istrati o ducea totuşi atît de greu încît a fost nevoit să accepte propunerea lui Marton Hertz, editorul său, de a scrie o prefaţă elogioasă

la o carte de succes ieftin, „Apărarea are cuvîntul" de Petre Belu.

— Pe Belu ăsta îl ştiam şi eu, completează Arghezi. Locuia în mahalaua mea, peste drum de mine. Mi-a făcut nişte lucruri de tîmplărie şi mi-a greşit uşile, irosindu-mi bunătate de material. Se înhăitase cu slujnica mea, care îmi fura rasolul din supă ca să-l hrănească pe el.

E cazul să precizez că pe noi nu ne surprindea cîtuşi de puţin felul cum Arghezi prezenta oamenii şi întîmplările. Recunoşteam în vorbele lui aproape exact frazele din scrisul său, unde maliţia se întîlnea cu gingăşia şi unde metafora cea mai suavă ieşită din pana poetului avea ca revers invectiva cea mai virulentă ţîşnită din săgeata pamfletarului. Îl cunoşteam bine sub acest aspect. Era „stilul" său inimitabil. Ceea ce constatam acum era că la el nimic nu venea forţat, nimic nu suna fals, totul se menţinea la nivelul adevărului şi al naturaleţii. Mărturisesc că n-am întîlnit creatori, chiar printre cei mult mai mărunţi, care să fi fost mai lipsiţi de morgă, de infatuare, ca Arghezi. El nu făcea niciodată paradă de calităţile lui excepţionale, ca scriitor, se considera un „ins" oarecare, modest şi chibzuit, şi numai cînd cineva îl atingea în integritatea forului intim reacţiona cu toată vigoarea verbului percutant şi coroziv. Dar nici atunci nu acţiona cu răutate, sau aversiune, ci cu luciditatea celui ce s-a lovit prea mult de semenii săi şi-i cunoştea prea bine ca să nu păstreze despre ei decît imaginea unor fiinţe dezbrăcate de orice tendinţă de mitizare, privindu-i ca pe nişte mecanisme reduse la limita strictă a condiţiei lor terestre. Nu ne surprindea aşadar tonul acrimonios din relatările lui în legătură cu persoanele sau personalităţile aduse în discuţie. Meşter neîntrecut al arabescurilor literare cizelate cu migală în foişorul său retras departe de vuietul lumii, Arghezi avea în acelaşi timp o largă panoplie de atribute cu caracter practic — harnic gospodar, desăvîrşit cap de familie, nedomolit spirit justiţiar — cu antenele permanent înfiltrate în pulsaţiile cotidiene ale vieţii din agora. Nu-i plăcea să idealizeze, după cum erau străine de el dezabuzarea sau mizantropia, însă evocările lui atingeau totdeauna consistenţa amănuntului precis, prezentat într-un limbaj plastic şi savuros.

Deviind de la planul amintirilor pur literare, ne-am întors spre casa unde stăteam de vorbă, a cărei concepţie arhitecturală îi aparţinea în întregime, cu alura unui mic castel singuratec înălţat pe un promontoriu la marginea

Bucureştiului. Proprietarul era mîndru de ea, cu atît mai mult cu cît o considera — şi pe aceasta — una din „creaţiile" lui preferate.

— Cînd am cumpărat terenul ca să-mi clădesc casa, confraţii mă cam luau peste picior. Ziceau că n-am să fac purici prea mulţi pe aici. Asta s-a întîmplat acum 26 de ani. Dar cînd a fost gata şi au văzut ce-am realizat, s-au pornit să mă înjure. Eu le-am spus multora : Cumpăraţi-vă terenuri lîngă mine, să întemeiem o colonie literară, însă nu m-au ascultat, şi cred că unora le pare rău. Cînd m-am aşezat eu aici, totul era pustiu. A trebuit să fac pionierat. M-am luptat cu primarii şi am introdus apă, lumină, am izbutit să se pietruiască bucata asta de uliţă şi să se facă o stradă, am adus cel dintîi telefon prin partea locului. Mi l-a pus directorul Societăţii de Telefoane, un american care învăţa românește citind cărţile mele. Cînd i-am prezentat cererea şi a văzut că eu sînt Arghezi, mi-a spus că stîlpii de la Sfîntu Gheorghe pînă la poarta mea îi va pune societatea, dar în curte la mine va trebui să-mi plătesc eu stîlpii. Era legalist, americanul... Pe urmă au început să se aşeze şi alţii în preajma mea. Vecinii veneau la mine cu tot felul de nevoi ; într-o vreme ajunsesem ofiţerul stării civile al mahalalei : eu îi botezam, eu îi cununam, eu îi înmormîntam. Îmbrăcam copiii săraci, mă îngrijeam de învăţătura lor. Dar oamenii, tot oameni... Adevărul este că ei ţineau la mine, însă le intrase în cap că urmăresc să mă fac deputat pe spinarea lor, aşa cum procedau alţii. Şi pe deasupra, nu-i prea interesau chestiunile culturale. Îmi bătea la poartă şi lăsau bileţele şi scrisorele, rugîndu-mă care să pun o vorbă bună ca să fie numit portar la nu ştiu ce minister, altul să-i fac nu ştiu ce înlesniri la bancă, dar pe niciunul nu l-am văzut venind să-mi spună : „Domnule, eşti om de carte, ce-ar fi să ne ţii o conferinţă sau să ne ajuţi să înfiinţăm o bibliotecă în mahalaua noastră ?" Doamne fereşte !

Ne găseam în zilele acelea în preajma primei conferinţe pe ţară a scriitorilor (1956), cînd se vorbea intens în presă şi la şedinţe despre problemele literare, vînturîndu-se diverse teorii în legătură cu calitatea de scriitor şi eficacitatea talentului. Arghezi susţinea că astfel de discuţii lui i se par de prisos.

— După părerea mea, sînt lucruri despre care n-ar trebui să ne mai batem gura — ele sînt de la sine înţelese. Unii se căznesc să dea o definiţie talentului ; treaba asta se încearcă de mult, dar n-a reuşit încă nimeni pe deplin mulţumitor. Talentul e ceva înnăscut : ai sau nu ai talent.

Aici e totul. Dacă-l ai, îl dovedeşti ; dacă nu-l ai, o să te scremi degeaba să creezi ceva valabil. Numai profesorii universitari, obişnuiţi cu jocul formulelor, umblă să găsească talentului definiţii şi explicaţii, pe care tot ei le încurcă cum e mai rău. Bietul Mihalache Dragomirescu îşi închipuia că el a descoperit formula talentului — şi chiar talente, ca atare — dar cum s-a înşelat ! Hotărît, nu există reguli în privinţa talentului. Eu aş fi vrut să mă fac ceasornicar, şi m-am pomenit scriitor. N-am urmat nici o şcoală pentru asta, aşa mi-a fost ursita.

— Dar condeiul dumneavoastră a mers totdeauna ca un ceasornic.

— Fiindcă mi-am impus o disciplină de la care nu m-am abătut. Fără muncă şi disciplină, nici talentul, oricît ar fi el, nu crează opere. Scrisul e o osîndă la care ne înhămăm de bună voie şi de care apoi nu ne mai lecuim niciodată.

Am ţinut să-i reamintesc de călătoria făcută cu mulţi ani în urmă prin Dobrogea, de impresiile culese atunci, şi l-am întrebat dacă ele îi mai stăruie în memorie.

— Cum să nu ! Îmi sînt foarte proaspete... Mi-aduc aminte cum odată, fiind în drum spre Ecrene, am zărit pe coasta unui dîmb nişte bolovani care mi s-au părut urmele unui fenomen geologic. M-am apropiat curios şi ajungînd la oarecare distanţă, am văzut cum bolovanii îşi desfăceau aripile şi zburau, plutind ca nişte oameni care băteau aerul cu braţele. Erau vulturi de mare. Priveliştea m-a impresionat adînc... Pămîntul Dobrogei seamănă cu al Palestinei. Cred că Isus Hristos trebuie să fi umblat pe aici. Cînd te aşezi în locurile acestea, în primul an buzele îţi ard de sete, în al doilea an începi să te obişnuieşti şi simţi că Dobrogea îţi intră în sînge. Da, aceasta este expresia cea mai potrivită : îţi intră în sînge. Aş vrea să scriu ceva despre Dobrogea şi sper că am să mai apuc s-o fac.

— Noi sîntem convinşi că în cei aproape zece ani, cît aţi fost ţinut de-o parte, aţi scris multe lucruri. Ne bucurăm la gîndul că într-o zi vom vedea roadele acestor ani.

— Nu, n-am prea scris în acest răstimp. Nu poţi să scrii decît atunci cînd eşti temeinic fixat în actualitate — şi eu, ştiţi bine, nu puteam să fiu... Eu nu scriu pentru sertar. Dacă aş fi scris în astfel de condiţii, ar fi trebuit să refac totul în momentul cînd dădeam lucrarea la tipar... O treabă bună am făcut totuşi în aceşti ultimi ani : am pus pe foc două lăzi cu manuscrise mai vechi.

— Nu aveaţi dreptul s-o faceţi. Un om ca dumneavoastră nu-şi mai aparţine sieşi, la fel şi tot ceea iese din cugetul şi condeiul său.

— Ba da, ba da ! Am făcut bine ce-am făcut. Eu sînt cel mai în măsură să-mi dau seama ce e de păstrat şi ce nu. Asta e treaba mea, şi nu a posterităţii. Ea, dacă va voi, va avea destule ca să vorbească despre mine, fără să mai fie nevoie să-şi piardă timpul răscolind prin imprudenţele mele.

Convorbirea luă din nou altă turnură. L-am întrebat :

— Aveţi, mi se pare, un fiu în Franţa ?

— Da. Are acum 53 de ani. E fructul unui păcat al tinereţii, pe cînd eram la Paris. Mama sa era atunci studentă. Mai tîrziu m-am căsătorit cu ea numai pentru 24 ore, de bun acord din ambele părţi, ca să pot face legitimarea copilului născut. Băiatul ăsta n-a prea avut astîmpăr. L-am adus la Bucureşti, dar mereu fugea de acasă şi-l prindeam cînd la Constanţa, cînd la Brăila. Îl aduceam înapoi şi-i spuneam că am să-l ţin cu forţa la mine pînă va termina liceul. L-am învăţat trei meserii : să fie mecanic de automobil, să tragă cu briciul şi să fotografieze. Automobil n-am putut să-i cumpăr, dar i-am luat o trusă de bărbierit. Ca unul care am umblat prin lume, ştiu ce înseamnă să voiajezi şi să ai cu tine o trusă de bărbierit : iei cel puţin un franc pe un ras, şi asta înseamnă un prînz. I-am cumpărat şi un aparat fotografic. După cîtva timp a şters-o iar şi am aflat că ajunsese la Paris. N-o ducea tocmai bine şi eu mă interesam de el prin legaţia noastră de acolo. Duca, cu care am fost bun prieten, era ministru de externe pe atunci, iar Diamandi era ministrul nostru la Paris. De cîte ori voiam să ştiu cîte ceva despre fiul meu — se numea Eliazar — mă duceam la Externe şi dădeam telefoane lungi ca să întreb de el. Alteori dădeam telegrame pe care le semna Duca, cu ordinul expres de a fi transmise lui Eliazar. S-a întîmplat însă ca Diamandi să fie în rivalitate cu Duca, deoarece socotea că ministerul de externe i s-ar fi cuvenit lui. De aceea telegramele nu le mai preda. Odată, fiind Duca la Paris, ca să-mi facă o plăcere, s-a pus să-l caute pe Eliazar cu ajutorul poliţiei şi, dînd de el, m-a înştiinţat că mi-l aduce acasă. I-am spus însă la telefon : „Dacă el vrea să mănînce *merde* acolo, de ce să-l tragi încoace ?“ Şi a rămas la Paris pînă în ziua de azi. Acum e proprietarul unei case de filme.

— Sînteţi în corespondenţă ?

Maestrul ezita să răspundă. În cele din urmă spuse :

— Nu, nu ne scriem... Dealtfel, corespondența merge greu azi. Lui nu-i parvin scrisorile mele, eu nu le primesc pe ale lui.

Și a schimbat numaidecît vorba...

...Ne-am uitat la ceas. Trecuseră patru ore de cînd venisem, dar parcă vorbeam de-o săptămînă întreagă, prin atît de multe lumi ne purtase Arghezi, depănînd crîmpeie din amintirilè sale, în cămăruța rustică a cărei fereastră rămăsese tot timpul deschisă spre livada încărcată de mirezmele cireșilor ce dospeau de roade.

Afară se făcuse întuneric. Cerul era spuzit de stele. Drumul, din ograda Poetului pînă la cea mai apropiată stație de tramvai, mi s-a părut în seara aceea de neuitat spectacolul cel mai feeric pe care l-am trăit vreodată.

Ion Murgeanu

PRIMĂVARA TIMPURIE

Cred că ideea de a-l cunoaşte pe Tudor Arghezi mi-a venit mai întîi mie. N-aveam pe-atunci nici douăzeci şi doi de ani împliniţi şi eram nedespărţit de primul meu prieten din viaţa mea. Despre primele noastre poezii tocmai scrisese G. Călinescu la „Cronica optimistului", în „Contemporanul", un articol fulminant, intitulat chiar aşa : „Poezie". Prietenul meu avea pasiunea telefoanelor, şi ajunşi la Bucureşti în acel an (1962) pentru a doua oară, în hotelul la care trăsesem, găsi unul chiar în camera noastră. Răsfoia cartea de telefoane şi se amuza „după carte". Ştiu că la un moment dat l-am auzit că dăduse acolo peste numărul casei din strada Mărţişor. L-am implorat pe prietenul meu să transformăm „jocul" într-o acţiune serioasă. Se arătă la început sceptic. I se părea imposibil ca Tudor Arghezi să ne primească. Totuşi sună la Mărţişor (el era cu mult mai îndrăzneţ decît mine) şi am avut norocul că la celălalt capăt al firului să răspundă Baruţu. Auzise ceva despre noi („chestia cu Călinescu") şi se dovedi deîndată un nepreţuit prieten. Mai întîi ne făcu el o vizită la hotel. Cînd apăru la recepţie, şi l-am auzit întrebînd de numele meu, l-am şi văzut parcă pe Tudor Arghezi însuşi, aşa cum aveam să-l descopăr o seară mai tîrziu într-o fotografie de tinereţe din monumentala „Istorie a literaturii române de la origini şi pînă în prezent" de G. Călinescu, carte rară a familiei Arghezi, dăruită de autor cu un autograf poetului, şi pe care o vedeam tot atunci întîia oară. Căci a trebuit să-i întoarcem vizita generosului nostru prieten la Mărţişor. Unde am şi ajuns, bineînţeles, în întîrziere. Dar am găsit, aşa cum ne fusese descris, la poartă o toacă, şi-o droaie de cîini s-au şi repezit la gard, să-şi facă datoria. Cîteva zile mai tîrziu, ajungînd în faţa Poetu-

lui (acum în casa din Piața Aviatorilor) prima lui întrebare a fost chiar aceasta : Dacă Baruțu ne dusese la Mărțișor, cum ne-au lătrat cîinii de-acolo ? Ne primise la ușă, în micul hol de la intrare, soția Poetului. Totodată eram însoțiți de Baruțu. În salonul în care Poetul a apărut dînd la o parte o draperie din fața unei uși „secrete" („Unde-s? Care-s ? !"), s-a lăsat deodată liniște. Arghezi s-a așezat într-un scaun înalt, ca un jilț (un tron, i-am șoptit eu memoriei mele să rețină ; îmi părea rău că nu-i atinsesem dreapta, pe care ne-a întins-o pe rînd, cu buzele, după cuviința de-acasă față de bătrîni), iar noi am fost poftiți pe o canapea de alături. Baruțu ocupă, încurajator, un scaun în fața noastră. În jurul nostru „pasul lin" al stăpînei casei. Îmi tremura mîna pe ceașca de cafea. Dar atmosfera se încălzi numaidecît. Eram la Arghezi, și aveam privilegiul să fim totodată în mijlocul familiei marelui poet. Căci apăru și Mitzura. „Noi ne pupăm toată ziua ; așa e la noi", a spus cu prilejul acesta Poetul. Era ca-ntr-o nouă „Carte cu jucării", puțin deviată din cauza timpului... Mai aproape oricum, din păcate, de-un alt „joc", „joc viclean de bătrîni", pe care amfitrionii noștri în vîrstă aveau să-l „joace" singuri cîțiva ani mai tîrziu, și pe rînd, „bine". Dar atunci Arghezi mai era încă un om foarte viu, uluitor de simplu (Baruțu ne avertizase : „Tata acasă e ca un țăran"), cu un suflet deosebit de cald. Cred că Baruțu a intuit bine de tot starea noastră rugîndu-l pe poet să ne spună ceva. Într-adevăr : noi îl crezusem o statuie vie. Cînd i-am vorbit despre Moldova și-a adus aminte de Iași și de Ibrăileanu. Precizînd că proveneam din apropiere de Bîrlad și l-a amintit pe poetul plaiurilor tutovene, G. Tutoveanu. „Un om care știa să îmbrace cămăși albe". „Baruțu, își rugă tot atunci marele scriitor fiul, să-mi aduci aminte să scriu o tabletă despre Otilia Cazimir și Visarion". În curînd sună cineva nou la ușă. Era un redactor al unui mare cotidian venit la poet acasă cu șpaltul ritualei sale Tablete. S-a ridicat, și luînd filele s-a apropiat de fereastră. A migălit cîtva timp cu „degetele" parcă filele proaspăt imprimate cu tuș... A spus ceva despre virgulele sale... Iar apoi din nou „în familie". Practic noi atunci veneam dintr-un sat. „Cum citește lumea la sat ?". A fost o întrebare pusă de primul poet al țării. Și nu aștepta un răspuns de curtoazie. Nu era vorba cum era el acolo citit. Îl interesa cu adevărat noua soartă a „robilor cu saricile pline", aceiași care după exemplul său parcă (ori aplicînd exemplul său la proporții de masă), „schimbau atunci întîiași oară / sapa-n condei

și plugu-n călimară". Prietenul meu riscase un răspuns cu aproximație caragielească : „Maestre, dumneavoastră sînteți foarte citit la țară". Întrebarea Poetului nu fusese însă deloc convențională. „Dar biblioteci sînt ? E adevărat ce se scrie despre bibliotecile din sate ?" Începuse să fie foarte adevărat. Erau multe și tot mai nesățioase să adune cît mai mulți cititori adevărați. Stabiliserăm cu Baruțu să nu-l împovărăm pe poet, eventual, cu „comiterile" noastre. Însă discuția alunecă firesc condusă de amfitrion asupra „peizajului" literar al zilei. Un redactor șef de la o revistă („care se crezuse acum cîțiva ani mai mare decît Eminescu") pleca din importanta lui funcție, îi lua locul un altul („care măcar știe să se certe de-a-devăratelea"). Noi, făceam deodată și noi parte din același „peizaj". Cînd or să ne latre prea tare „cîinii răi de pe cine știe unde" să nu ne sfiim și să-l mai căutăm. Prin Baruțu. Prin care tot atunci ne-a promis că „va fi prezent" la o consfătuire a tinerilor scriitori din Moldova, care trebuia să se țină la Galați (îi părea rău că nu putea veni personal ; nu văzuse Galații), sau mai precis „se ținea" în capul nostru, de ani de zile. Eram gata „să facem" și o revistă, și-am „obținut" pe loc colaborarea primului cel mai mare poet de după Mihai Eminescu. Într-un autograf pe care-l păstrez și acum cu sfințenie (deși n-am mania autografelor), caligrafiind cuvîntul „colegi" unii l-au interpretat excesiv. Alți colegi mai apropiați însă de „lumea noastră", cărora nu ne-am putut stăpîni să nu le arătăm chiar din aceeași zi „trofeul", au avut și mai mult umor ; glumind că-l „lămuriserăm noi pe poet să se treacă la colectiv". Poetul rostise în zilele următoare în cadrul unei istorice adunări a țăranilor români, despovărați de milenara apăsare a jugurilor succesive, un emoționant cuvînt care se încheia, bineînțeles, foarte arghezian : „Din acest moment mă simt și eu colectivizat". Îmi aduc aminte că ieșind de la Arghezi, poetul ne-a însoțit el însuși pînă în stradă. Înfloriseră merii, cireșii. Ne-am despărțit de poet sub crengile încărcate de flori. Primăvara era timpurie. Curajul tinereții noastre triumfase și el, căci astăzi, după atîți ani, cînd mi se dă prilejul, pot iscăli și eu acest adevăr : „Mă numesc unul dintre oamenii în viață care l-au cunoscut în carne și oase pe Tudor Arghezi".

Vasile Netea

ÎN AMINTIRI ŞI DESTĂINUIRI

Am povestit într-un număr mai vechi din „Ramuri" împrejurările în care l-am cunoscut pe Tudor Arghezi şi am intrat în contact cu marele poet şi publicist. Nu revin acum asupra acestei întîmplări, ci trec direct la evocarea sa cu intenţia de a reconstitui cîteva din amintirile şi destăinuirile sale.

Cu Tudor Arghezi nu s-a vorbit niciodată greu. Oricît ar fi fost de ocupat, avea totuşi totdeauna timp pentru a primi la Mărţişor cîţiva vizitatori şi pentru a discuta cu ei subiectele dorite. Locul de discuţie depindea de vreme. De primăvara pînă toamna, dacă vremea era frumoasă, vizitatorii erau primiţi în grădină, sub coroana unui vişin marţial, iar iarna în cămăruţa de lucru a poetului. Cafelele, servite de doamna Paraschiva, sau mai tîrziu de domnişoara Mitzura, erau întotdeauna de rigoare, iar poetul le sorbea fumînd între timp cîteva din ţigările sale aspre, pe care şi le confecţiona singur. Îi plăcea să ştie cu ce se îndeletnicesc oamenii care îl vizitau, de unde veneau şi ce-ar dori din partea lui. Discuţia se pornea astfel de la aproape la departe, de la amănuntele zilei la marile probleme. Unii (şi se pare că aceştia erau cei mai mulţi !) îi cereau sfaturi şi intervenţii literare, prefeţe, sprijin la mărimile oficiale. Arghezi nu refuza niciodată pe nimeni şi găsea totdeauna timp, pe lîngă discuţii, şi pentru un telefon, pentru cîteva rînduri de recomandaţie. Cu alţii discuţiile se purtau în jurul personalităţilor literare şi politice ale vremii, Arghezi avînd o largă cunoştinţă de oameni şi multe întîmplări de povestit. Nimic nu-i făcea însă mai multă plăcere decît să vorbească despre grădina sa, despre pomii săi, despre florile Mărţişorului, despre tipografia înfiinţată aici pentru „Bilete de papagal" şi căreia el îi

era singurul meşter, ca şi despre vietăţile adăpostite aici : cîinii, iezii, caprele, găinile. Dacă i s-ar fi cerut ar fi putut să scrie cel mai reuşit manual de botanică, de zoologie şi chiar de mecanică. Timp de cîţiva ani a practicat în străinătate ceasornicăria, a fost electrician şi strungar.

Cu mîinile cu care a scris „Cuvintele potrivite" şi-a cules şi paginile revistei sale, a confecţionat şi reparat totodată nenumărate ceasuri. A plantat trandafiri şi caişi, a plivit legume, a altoit meri şi peri. A fost omul cel mai înzestrat pe care l-am cunoscut. Avea oroare de aşa numita boemă a unor scriitori sau artişti. Nu putea trăi din expediente sau pişicherlîcuri. Ţinea la ordine şi eleganţă. La un cămin în care să-şi realizeze toate dorinţele vieţii.

A rîs în pumni tuturor politicienilor care se opinteau ca să-l aservească. Şi au fost mulţi, liberali, averescani, naţional ţărănişti. Despre Arghezi, în legătură cu aceşti politicieni întreprinzători, se poate spune, evident, păstrînd proporţiile, ceea ce s-a spus şi despre Talleyrand : a vîndut pe toţi cei care l-au cumpărat. Nu putea suferi zăbala, şi ţinea mai mult ca la orice la libertatea sa de apreciere. N-a fost niciodată omul de casă al cuiva. Arghezi n-a fost, în toate împrejurările, decît El, drumurile sale ducînd întotdeauna numai spre Sine, spre casa Lui. Avea despre familie, despre ai săi, o concepţie dintre cele mai înalte. Observînd odată în jurul său pe un tînăr pe care îl ştia căsătorit dar care, pe de o parte nu purta verighetă, iar pe de alta — sperînd să placă autorului „Florilor de mucigai" — debita nişte lucruri pornografice, Arghezi l-a întrerupt cassant şi autoritar : „Dumneata n-ai voie să vorbeşti astfel".

„De cînd m-am căsătorit — îmi spunea într-o convorbire — şi pînă astăzi, eu n-am dormit niciodată — cu excepţia timpului de la puşcărie [1] — sub un alt acoperiş decît cel care mă putea acoperi atît pe mine cît şi pe soţia mea. La orice manifestaţie din provincie, ca şi la orice vilegiatură, la care am fost invitat m-am dus întotdeauna cu soţia mea. După ce au crescut copiii — Baruţu şi Mitzura — întrebam întotdeauna dacă putem merge toţi patru. Dacă nu se putea, rămîneam acasă cu toţii".

[1] În anul 1919 Tudor Arghezi, împreună cu Ioan Slavici, D. Karnabatt, Dem. Theodorescu şi alţi ziarişti, a executat la Văcăreşti, vreme de 11 luni o condamnare la închisoare — I. Slavici şi T. Arghezi fuseseră condamnaţi la 5 ani — pentru colaborarea în timpul războiului la unele ziare germanofile. La 19 decembrie au fost graţiaţi.

Sprijinul cel mai puternic al vieții i-a fost soția sa, o bucovineancă din popor. Cu ea și-a creat Mărțișorul, ea l-a ocrotit de atîtea seducții. Ea i-a drămăluit adesea prietenii dornici să-l angajeze în diferite demersuri, neșovăind să pună mîna pe mătură și să numească pe unul dintre ei, care înfățișa o situație ca fiind cea mult dorită, „boaită de popă". Și Arghezi însuși își aprecia prietenii cu multă circumspecție. „Cocea — zicea el într-o altă convorbire — n-a fost niciodată Cocea. Pe el l-au ținut la suprafață alte elemente decît ale seriozității și talentului".

L-am frecventat ani și ani, și am avut astfel prilejul de a-i asculta observațiile și aprecierile în legătură cu numeroase probleme și personalități. În anii 1941—1944 am fost redactor la revista „Vremea" la care el era cel mai strălucit colaborator. Cînd nu putea veni personal să-și aducă articolul — tabletele care făceau atîta vîlvă — mă duceam eu la dînsul. Fiecare întîlnire cu Arghezi era o întîlnire cu un spirit de permanentă erupție, cu o comoară de amintiri care cuprindeau în ele o întreagă lume. Pe unele din ele le-am notat chiar atunci, pe altele mi le-am fixat în memorie cu convingerea că nu le voi uita niciodată. În acea perioadă i-am luat și interviul intitulat „Șapte nopți de vorbă cu Tudor Arghezi" („Vremea", 1943, 28 martie), care a provocat o senzațională vîlvă. Vorbind despre sine, pentru a se lămuri, Arghezi a vorbit atunci despre Cernica de odinioară, despre Ion Slavici, tovarăș de pușcărie, despre Titu Maiorescu și, prin paranteze, despre Brătescu-Voinești, Camil Petrescu și alții.

Unuia dintre ei n-a voit atunci să-i spună numele în mod deschis — e vorba de Brătescu-Voinești — dar el era acel „unul, caracterizat de inocența duhului blîndeții în care zace clocit un puroi congenital, și care pretinde că e foarte creștin. Se închină pe dinaintea tuturor bisericilor pe unde trece, scăpîndu-i mîna la frunte și la stomac, (...) numele Sfîntului Duh îi cade pe umărul drept, exact pe portvizit".

În același interviu, Arghezi mărturisea că „a fost totdeauna prost înjurat și de tinerii și de bătrînii polemicii. S-ar fi zis că avînd conștiința isprăvii, ca niște hoți emoționați, le tremura mîna pe condei și înainte de a repezi în țintă își retezau sfîrcul nasului singuri. Îmi place — spunea marele polemist — injuria picturală și cu stil, frumoasă ca poezia. Insulta nedestinată, intransparentă și facilă, e a stupidului".

În toamna anului 1942 revista „Vremea" a organizat la Ateneul român un ciclu de șezători literare, patriotice,

la care urmau să conferenţieze sau să recite, cîţiva din marii noştri cărturari, scriitori şi actori ca Ion Simionescu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, George Vraca, George Calboreanu, Agepsina Macri, Victor Eftimiu, Marieta Anca ş.a. La început conducerea revistei a voit să le fixeze regimul de intrare liberă, scopul lor material fiind numai de a interesa un cît mai mare număr de cititori. Auzindu-ne intenţia, Arghezi s-a declarat contra acestei opinii, el afirmînd că *ceea ce e gratis e considerat prost.* şi că publicul nu arată interes pentru astfel de lucruri. La sfatul lui am fixat deci o taxă de intrare, avînd surpriza de a constata că înghesuiala era atît de mare, încît la unele conferinţe nici nu se mai găseau locuri. Conferinţa lui Arghezi — despre Eminescu — a trebuit să fie repetată, fiindcă abia o mică parte din cei care au voit să asculte au putut intra în marea sală a Ateneului.

Într-una din aceste convorbiri, aflînd că sînt un admirator al lui N. Iorga şi că am conferenţiat la Vălenii de Munte, mi-a povestit istoria relaţiilor sale cu marele savant. O reproduc aproape cuvînt cu cuvînt.

„Pe mine — mi-a mărturisit Arghezi — m-a scos din puşcărie N. Iorga. El a venit personal la Văcăreşti să-mi aducă decretul de graţiere. Pe atunci închisoarea era înconjurată cu un gard de sîrmă ghimpată, de înălţimea unui stat de om. Iorga era însă mai înalt decît gardul, iar eu... cum mă vezi. El şi-a coborît deci mîinile peste gard, iar eu mi le-am înălţat către ale sale. Timp de cîteva minute am stat aşa în tăcere cu mîinile încleştate, vorbindu-ne numai din ochi. Tîrziu i-am putut mulţumi.

— Te aştept la redacţie, mi-a zis apoi la plecare : Vreau să fac din „Neamul românesc" prima gazetă a ţării[2]. Cu d-ta sînt sigur că voi reuşi.

Seara eram acasă şi începeam un nou capitol de viaţă. La redacţia „Neamului românesc" nu m-am dus însă nici atunci, nici mai tîrziu. Pe deoparte nu voiam să intru imediat în vîrtejul publicistic bucureştean, pentru mulţi din confraţii mei, printre care E. Lovinescu, ca şi pentru oamenii politici care făcuseră „România Mare", eu fiind încă un „trădător", aşa cum era socotit şi Slavici al d-tale (în calitate de ardelean, V.N.). Şi apoi Iorga făcea exces de

[2] „Neamul românesc" era cotidianul lui N. Iorga, care apărea începînd din 1906. În timpul primului război mondial a jucat un rol important în publicistica ţării.

patriotism, ataca în stînga, ataca în dreapta, polemiza cu neastîmpăr, văzîndu-se numai pe sine și poziția sa. Azi putea să fie cu generalul Averescu, mîine cu Iuliu Maniu sau Argetoianu. Eu înțelegeam altfel, atît patriotismul cît și publicistica, așa încît m-am hotărît să nu-l urmez.

Peste un an, doi, timp în care el îl scuipase pe I. Slavici pe Calea Victoriei, ne-am întîlnit din întîmplare pe stradă. Cu degetul ridicat a admonestare mi-a spus numai atît :

— Scaunul d-tale e liber încă. Vino !

Nu m-am dus nici acum.

Ce-a urmat se știe. Literatura mea nu i-a plăcut nicidecum, și timp de ani în șir „Neamul românesc", atît prin N. Iorga personal, cît și prin diverși „cocoși" [3], atacîndu-mă necontenit ca pe un spirit nefast al literaturii române. După gazeta sa eram pornograful nr. 1 al poeziei noastre. Mi-a fost împotrivă la orice propunere de premii, la orice consacrare oficială.

Un timp am tăcut și m-am amuzat, dar apoi m-am plictisit și m-am hotărît să răspund. Am făcut-o mai ales prin „Bilete de papagal" și apoi prin alte publicații. „Cocoșii" n-au putut să-l apere, iar răspunsurile mele l-au indignat și l-au amărît. Polemicile au continuat cu aceeași virulență de ambele părți, fără a bănui că undeva s-a scris pentru el ceasul negru al morții. Un ceas înfiorător, care m-a găsit cu totul nepregătit și fără să-i fi putut mărturisi o singură dată sentimentele de admirație ce i le-am purtat întotdeauna. Pentru puțini oameni am avut atîta admirație ca pentru N. Iorga, și aș putea spune chiar atîta iubire. A fost într-adevăr un om excepțional, o flacără care a ars necontenit pînă în ceasul urgiei, un adevărat munte al culturii omenești. La moartea lui am plîns, și am rămas pentru totdeauna cu regretul că marele învățat n-a bănuit niciodată adevăratele mele sentimente pentru el.

Și astăzi mă doare că l-am amărît atîta, cum mă doare și faptul că el, învățatul învățaților, n-a putut trece peste o discordanță care nu se putea evita".

Într-o altă convorbire, discuțiile noastre au alunecat înspre amintirea lui Octavian Goga : — „L-am cunoscut pe Goga — mi-a spus Arghezi — prin anii 1913—1914. Cu puțin mai înainte îi apăruse volumul *Din umbra zidurilor,* din care transpira și puțin iz franțuzesc, și i se jucase la

[3] Aluzie la N. Georgescu-Cocoș, primul redactor al „Neamului românesc".

Bucureşti piesa *Domnul notar* iar poetul apărea pretutindeni ca un triumfător. În sinea lui credea, sînt convins, că nu mai exista nici un alt poet român, adică nici un poet mai mare. Îşi trăia grandoarea prin toţi porii. Avea însă un remarcabil gust pentru poezie şi aşa se face că ne-am înţeles, ca poeţi, şi am putut evoca împreună otrava lui Baudelaire şi a lui Verlaine. Şi am rămas pentru totdeauna legaţi, oricare ar fi fost avatarurile ce urmau să ne apară în faţă. Ne ziceam Theo şi Tavi [1]. Era un om de un orgoliu greu de mistuit. Nu credea că în faţa lui mai putea sau trebuia să mai fie lăudat cineva — oricine ar fi fost. Într-o zi treceam cu el împreună cu două doamne pe Calea Victoriei. La un colţ, doamnele observă că un tînăr telefonist se urca pe un stîlp cu o agilitate de veveriţă. Seduse de performanţa lui, s-au oprit o clipă să-l urmărească în mod admirativ. Poetul, surprins, s-a desprins imediat din grup şi a pornit singur înainte.

Avea însă o inimă caldă şi mulţi dintre prietenii lui i-au simţit dărnicia. Printre aceştia ştiu că a fost şi criticul Ilarie Chendi, şi poetul Victor Eftimiu.

În 1923 şi-a făcut intrarea pompoasă la Academia Română, fiind ales în locul lui George Coşbuc, după ce în anii 1920—1921 fusese ministru al Cultelor şi Artelor în guvernul Averescu. Printre cei care au marcat noul său succes am fost şi eu prin coloanele revistei „Cuget românesc". Ascensiunea lui era într-adevăr vertiginoasă şi spectaculoasă.

Prin 1926—1927 era ministru de Interne, — din nou alături de Averescu — ministerul său fiind principalul minister al ţării. De el depindeau şi fondurile secrete ale statului — aşa numitele fonduri O.P. (Ordinea Publică) — pe care ministerul nu era obligat să le justifice prin acte contabiliceşti. Îţi poţi închipui cîţi scriitori n-au căutat să se înfrupte din aceste fonduri. Drumul spre Goga îl deschidea cumnatul său Constantin Bucşan, care era subsecretar de stat, fratele său Eugen, care funcţiona ca director, precum şi şeful de cabinet, Vintilă Rusu-Şirianu, poet şi el. Nu era zi ca doi-trei poeţi să nu se abată pe la minis-

[1] În 1965, Tudor Arghezi avea să publice un duios articol în revista „Tribuna" de la Cluj, intitulat Tavi (vezi nr. din 5 august). Un alt articol, cu un ton mai grav, va publica în 1966 în „Gazeta literară" (nr. 13) sub titlul *Goga*.

terul lui Goga, şi toţi plecau mulţumiţi. Obiceiul de a ajuta poeţii l-a păstrat şi mai tîrziu, cînd era şef de partid, nici unul din scriitorii care îl vizitau neplecînd fără cuvenitul plic. Amintesc dintre ei pe Zaharia Stancu.

Ministru fiind, avea şi o revistă politică literară, ŢARA NOASTRĂ, la care colaborau, cu retribuţii apreciabile, numeroşi poeţi. La această revistă am colaborat şi eu. La minister nu m-am dus însă niciodată. Ştiam ce se spunea despre cei ce urcau scările Ministerului. Siguranţa — Securitatea de atunci — era şi ea pe aproape.

Într-o dimineaţă, era pe la începutul lui iunie 1927, mă pomenesc însă cu un telefon personal de la Goga.

— Ce faci, Theo, — nu vrei deloc să vii să mă vezi ? Toţi tîmpiţii îmi bat în fiecare zi la uşă, numai tu nu vrei să ştii de mine.

— Dragă Tavi, ca „tîmpit", cum i-ai numit pe ceilalţi, nu pot să vin fiindcă nu sînt. Cum să vin deci ?

— Theo, vino cum vrei, dar vino. Uite, te aştept pe la 12. La revedere, nu ?

— La revedere !

Pe la 12 mă aflam la Minister, al cărui sediu era atunci în strada Academiei.

Desigur, am fost primit imediat.

— Cum, mă Theo, să nu vii şi tu odată pe la mine, să zici că ai un prieten ministru. Atîţia s-au îmbogăţit venind pe aici.

— Păi, eu nu vreau să mă îmbogăţesc, Tavi, fiindcă eu sînt bogat. Mărţişorul meu e plin de flori şi de miresme.

— Uite, Theo, fiindcă tu nu vrei să deschizi vorba, o deschid eu. Fă imediat o cerere să-ţi dau 200 000 din dreptul meu la dispoziţie.

— Tavi, eu nu fac nici o cerere, dacă vrei să-mi dai ceva poţi să o faci şi fără autograful meu.

— Tot catîr ai rămas, Theo, dar fiindcă ştiu cum eşti, am să ordon eu să-ţi facă formele. Cînd vrei să ridici banii ? Astăzi ? Acum ?

— Ce atîta grabă, lasă că am să vin mîine.

— Ei, atunci la revedere.

— La revedere.

Cu aceasta — îşi continuă Arghezi amintirile — am ieşit de la Goga şi, fiind o zi de primăvară cu cer albastru şi miresme de tei, am pornit-o uşor spre şosea.

Ajungînd în dreptul casei lui I. Gh. Duca, care se afla la capătul uneia din străzile ce dădeau în Bulevardul Lascăr Catargiu (azi Ana Ipătescu), îmi veni însă în gînd să mă opresc o clipă şi la el, fiindcă nu-l văzusem de mult. Cum era mai mult ministru, nu-l prea vedeam uşor.

Sun, şi îndată sînt primit de însuşi Duca, care locuia la parter. Ne-am îmbrăţişat cu vechea căldură din anii tineri. După cum lui Goga îi vorbeam cu Tavi, lui Duca îi vorbeam cu Jean, el tutuindu-mă cu Theo. Căldura de afară m-a făcut să accept îndată dulceaţa oferită.

Dar abia intrînd în birou, am început să ne depănăm amintirile, cînd deodată femeia de serviciu a lui Duca apare speriată în pragul uşii :

— Conaşule, conaşule, a venit dl. Brătianu [2]. L-am introdus în salon.

La auzul acestei veşti, Duca a sărit brusc de pe scaun, uitîndu-se alarmat la mine :

— Ce facem, Theo ? Nu vreau să te vadă Brătianu cu mine. Dealtfel el vine rar, are ceva important, nu va sta mult. Uite, intră imediat după perdeaua aceasta şi să nu scoţi o vorbă.

Ce să fac, am intrat. Îndată după intrarea lui Brătianu, pe care l-am zărit o clipă prin deschizătura perdelei, am aflat un lucru într-adevăr senzaţional. Căderea guvernului Averescu, faimoasa cărămidă din iunie 1927.

— Jeane, i-a spus Brătianu lui Duca — vin de la Palat. Mîine va cădea guvernul generalului şi va fi numit ca prim ministru, deocamdată, cumnatul meu Barbu Ştirbei. Fă-mi imediat o listă de prefecţi ca să i-o înmînez. Pînă mîine lucrul e strict secret. Ştii că putem avea surprize atît cu Averescu cît şi cu Goga. Deseară să-mi aduci lista.

Brătianu, însoţit de Duca, a plecat apoi tot atît de nonşalant şi autoritar cum venise, iar eu am rămas după perdea să-l aştept pe Jean. După două sau trei minute, acesta s-a întors avînd un aer de mare îngrijorare :

— Ai auzit ce-a spus Brătianu ?

— Auzit !

— Ei, atunci să ştii că nu-ţi dau drumul să pleci pînă mîine, fiindcă tu eşti capabil să faci o indiscreţie cu grave

[2] E vorba de Ion I. C. Brătianu, (1864—1957) şeful Partidului naţional liberal, fost pînă atunci de 4 ori prim ministru. Era considerat cel mai puternic om politic al ţării.

urmări pentru politica țării și apoi tu știi că nu e de glumit cu Brătianu.

— Jeane dragă, dar eu trebuie să plec imediat, fiindcă am o chestiune foarte urgentă la Ministerul de Interne.

— Cum, la Goga ? Ei, tocmai pentru aceasta nu pot să-ți dau drumul. Da ce ai tu așa urgent la Interne ?

— Jeane dragă, înainte de a veni la tine am fost la Goga, chemat de el, care mi-a aprobat 200 000 de lei din fondurile lui. Neștiind ce am să aud la tine, am amînat ridicarea banilor pe mîine, dar, după cele aflate, văd că Goga nu va mai fi mîine ministru. Trebuie să plec deci și să ridic imediat banii.

— Theo, îmi răspunse Duca tot atît de îngrijorat, îți dau eu acești bani, dar nu te mai duce la Goga.

— Lasă, Jeane, că tu îmi dai alții, dar aceștia mi i-a dat deja Goga și nu am decît să-i ridic. Îți promit însă în mod solemn, ca între prieteni, că nu-i voi spune lui Goga un singur cuvînt din cele auzite. Te rog să ai încredere. Ce, nu-l știu pe Brătianu ?

Liniștit de asigurările mele, Duca m-a lăsat să plec, iar peste cîteva minute mă găseam din nou în fața lui Goga.

— Ce e, Theo ?

— Tavi dragă, te rog să-mi dai acuma banii fiindcă am vorbit la telefon cu Paraschiva și mi-a spus că avem o nevoie urgentă pentru grădină.

— Ha, ha, ha, a răspuns atunci Goga cu un rîs sonor, tot poet ai rămas, mă Theo, tu crezi că aici se isprăvește. Nu mă, aici sînt banii căcălău. (expresie înregistrată exact, V.N.).

— Bine, am să ți-i dau imediat. În același moment, ministrul l-a sunat pe Vintilă Russu-Șirianu, și în cîteva minute aveam în geantă neașteptata sumă de 200 000.

— Mulțumesc, Tavi !

— Noroc, Theo.

A doua zi, la 4 iunie, guvernul a căzut într-adevăr, iar Octavian Goga, ministrul dulce al poeților, a încetat a mai fi ministru.

Peste cîteva zile, s-a instalat noul guvern, care n-avea să dureze dealtfel decît trei săptămîni, în locul lui Barbu Știrbei revenind Ionel Brătianu. Goga începuse a fi atacat cu o rară violență de către ziarele adversare. Mă pomenesc într-o seară, după ce se vede că meditase adînc asupra în-

tîmplării, cu un telefon de la dînsul, fără a-şi spune numele. M-am prefăcut că nu-l cunosc şi am întrebat cu o voce mirată :

— Cine-i acolo ?

— Ia, lasă glumele, pezevenchiule, şi spune-mi mai bine ce te-a făcut ca prima dată cînd ai fost la mine să amîni încasarea banilor pe a doua zi, şi apoi peste două ceasuri să revii în grabă pentru a-i ridica. De la cine, ce ai aflat ?

— Ha, ha, ha, i-am răspuns eu aşa cum îmi răspunsese el la Minister, cînd m-am dus să ridic banii — şi tu Tavi, ai rămas tot poet.

Cu o voce perplexă Goga m-a întrebat :

— Cum adică ?

— Aşa, cum credeai tu că ai să te poţi bate cu Brătianu, cînd în vinele lui curge numai politică, iar în vinele tale numai poezie.

— Măi, să fii al dracului, mi-a replicat Goga şi cu asta mi-a închis telefonul.

De supărat însă nu ne-am supărat şi în anul următor, cînd s-a jucat la Bucureşti noua sa piesă *Meşterul Manole*, i-am consacrat şi eu o cronică în „Bilete de papagal“ [3].

M-a vizitat de cîteva ori şi aici la Mărţişor, unde a venit însoţit de doamna Veturia, care a încercat să ne recomande cîteva noi metode pentru clocirea şi creşterea puilor de găină. Paraschiva le ştia însă mai dinainte.

Goga, dornic de putere, avea să comită însă mai tîrziu greşeli politice dintre cele mai grave.

Legăturile mele cu Arghezi au continuat şi după ce revista „Vremea“ şi-a încetat apariţia (1945), vizitele la Mărţişor păstrîndu-şi pentru mine acelaşi caracter sărbătoresc. În multe din aceste vizite am vorbit despre diferite poezii ale lui, şi îndeosebi despre poezia *Litanii* pe care pînă atunci nu o văzusem reprodusă în nici una din culegerile sale de versuri. Faptul că o ştiam pe dinafară — aşa cum o găsisem în *Antologia poeţilor de azi* alcătuită de I. Pillat şi Perpessicius (1925) — şi i-am recitat-o într-o zi

[3] *Bilete de papagal*, 1928, 28 martie, Tudor Arghezi, *Octavian Goga, Meşterul Manole.*

cu o însufleţire care l-a surprins, l-a determinat în ziua de 29 iunie 1951 să mi-o transcrie cu propria-i mînă însoţită de o dedicaţie cu caracter autobiografic [4]

⁂

Ne oprim deocamdată aici. Alte detalii vom reproduce în amintirile argheziene despre Ioan Slavici, I. G. Duca, Camil Petrescu, Iuliu Maniu ş.a.

[4]: Reproducem textul care însoţea transcrierea *Litaniilor*: *„Domnului Vasile Netea, care de vreme îndelungată, cu surîsul permanent egal, mă terorizează să-i reproduc pentru inexplicabila-i plăcere diavolească, sărăcia gîngavă a îngăimărilor de mai jos, îngînate la 18 ani, şi pe care nefericitul lăutar, în vîrstă de 71, de astădată iremediabil compromis, mărturiseşte pe hîrtie de format oficial, ca totuş să spere mîntuirea, că le detestă, pentru că-i spurcă gura şi i-au mînjit vioara".*

29 iunie 1951
Mărţişor

T. ARGHEZI

Vasile Nicolescu

CERTITUDINEA CONTINUITĂȚII

Era în anul morții lui Stalin. Într-un sfîrșit de octombrie. Terminasem armata și proaspăt licențiat în filozofie, uceniceam într-o îndeletnicire aspră care mă punea brusc din punct de vedere intelectual și uman într-un acut dialog cu mine însumi. *Idolii* lui Francis Bacon — acele obstacole de neînvins care în viziunea gînditorului englez împiedicau rațiunea să ajungă la adevăr — erau glume suave în raport cu sumedenia de idoli înzăuați ai superstițiilor tenace de ultimă oră. Uitînd o vreme de poezie scriam pe apucate la un volum de eseuri. „Turnul îndoielilor", un „fragmentarium" de impresii de lectură și meditație pe marginea unor opere care obsedaseră generațiile anterioare. Dar mai presus de toate mă urmărea zi și noapte umbra lui Arghezi. Pe la 14—15 ani citisem dintr-o răsuflare volumul de poezii apărut la Fundații. Rezultatul : ameteli și spaimă. Noua estetică a urîtului, eufemistic spus, pe care o introduceau violențele lexicale din „Flori de mucigai" mă descumpănea profund. În conștiința mea nu se aliau sub nici o formă. „Tu nu ești frumusețea" sau „Între două nopți" cu piese gen „Sici-bei" ; „Duhovnicească" sau „Oseminte pierdute" cu pitoreștile protuberanțe cromatice din „Rada" etc. Trecuseră ani. Primele mele experiențe suprarealiste. Debutul la „Națiunea" lui Călinescu. Cu timpul însă poetul crescuse hyperionic în imaginația mea. Nu mai aveam impresii disparate, contradictorii. Forța viziunilor lui, îndrăzneala poetului de a se mistui pe un rug mai înalt chiar decît visul, gestul lui de a cuprinde cu o singură mînă în plămada aceluiași vers azurul și infernul, îl situau în punctul cel mai înalt al spiritualității românești de la Eminescu încoace. Toate aceste convingeri, care nu erau numai ale mele, se subli-

maseră în conştiinţa unei mari iubiri care purta numele Arghezi. Nevăzut cum era şi mai ales neauzit, sau abia auzit, el era de o mie de ori mai prezent şi auzit. Invizibilul în care trăia îl făcea să fie mai mult ca oricînd „al tuturor". Nu mi-a plăcut niciodată să apăs clanţa unei uşi dincolo de care mă aştepta şansa, privilegiul sau chiar salvarea. Mai mult împins de un prieten care exacerba virtuţile unor timide încercări lirice m-am trezit într-o după-amiază, singur, bătînd în clopotul de la poarta Mărţişorului. Mi-a ieşit în întîmpinare năluca unui ţăran bătrîn, stîngaci şi enigmatic. Încurcătura a fost mare fiindcă începusem subit să mă *decomprim* verbal, neştiind că interlocutorul meu era un lucrător din via maestrului. Am fost condus şi înfăţişat poetului care venea cu paşi mărunţi pe potecă înaintea mea. Ne-am aşezat pe nişte scăunele între corzi de viţă şi buruieni palide. O cină de taină a visului şi cuvintelor nerostite. În fond nu venisem decît să-l *văd*. Mă interesa să ştiu că am fost şi eu la *oracol*, că am pipăit cu privirea aerul şi conturul cireşilor între care se mişca ; trăiam cu o tensiune obscură starea acelui vers poruncitor şi dur, tăios de alb al poetului : „Vreau să te pipăi şi să urlu : este !". Nu ştiu dacă am reţinut vreo expresie a chipului, vreo inflexiune mai proprie a vocii, vreun accent special. Discuţia, bruiată de cintezoi, a curs blînd şi liniştitor. Începută de la lucruri care n-aveau nici o legătură cu poezia, a virat spre geniul ciclopic al lui Călinescu. *Urieşenia* acestuia, pe care o simţea mai viu decît toţi contemporanii la un loc, îl preocupa surd. Înregistram crîmpeie de gînduri, tăceri, apoi blitz-ul cîte unei metafore care scotea la iveală năluca unei idei, a unui fapt, a unei fizionomii. Discuţia a durat mult şi nu îndrăznesc nici azi să deslușesc aici secretul nevoii de apropiere a celor două mari spirite în acel timp. Într-un tîrziu mi-am amintit că luasem cu mine un eseu intitulat „Un portativ şi un infinit", replică tardivă a mea la „atacul" din revista „Ideea europeană" săvîrşit de Ion Barbu la adresa poetului. Era un eseu de buzunar care în esenţă îi preamărea pe cei doi mari poeţi. I l-am oferit stîngaci ca pe o floare şi m-am retras. Miracolul se împlinise : îl cunoşteam pe poet. Mai exact : îi întinsesem mîna, gîndul şi inima (Nu bănuiam atunci că am să-l revăd, după aproape zece ani, de nenumărate ori, singur sau alături de colegi ai mei, pasionaţi şi fericiţi editori ai maestrului).

Am plecat plutind. Acasă, în căminul, azi dispărut, din vechea stradă Luterană eram aşteptat de o droaie de

prieteni. Am fost *descusut* cu nerăbdare și curiozitate ore în șir. Vizita, în imaginația lor — ca și în a mea, dealtfel — ținea de imposibil. Mitul personalității argheziene era în plină expansiune. Prezența lui era o certitudine a continuității și măreției duhului nostru. Atîtea întrebări mi s-au pus, atîtea îndoieli m-au forfecat încît, a doua zi, după o noapte de discuții, de revelații și extaze m-am întrebat aidoma poetului : „A fost ? n-a fost ?", l-am cunoscut pe Arghezi ?

Frida Papadache

„AMINTIRI ÎN CEASUL AL DOISPREZECELEA..."

19 martie 1980. De multă vreme, căutam mijlocul mai lesnicios de a face cunoscută o scrisoare a celui de-al doilea Luceafăr al poeziei românești — pe care se întîmplă s-o posed și care poate fi de oarecare interes pentru viitorii biografi și viitorii cititori ai marelui Poet — ea luminînd patetic o perioadă din viața sa, aproape incredibilă pentru cine n-a apucat-o. Încercasem în vreo două rînduri (din vina mea, fără succes) s-o încredințez Muzeului de Istoria Literaturii Române (pentru păstrare — și difuzare atunci cînd spiritele se vor fi rînduit de la sine — odată cu timpul și cu realul progres al unui socialism constructiv — în perspectiva cuprinzătoare, luminoasă și obiectivă, propice și în domeniul culturii, pentru a vedea oameni și fapte în dimensiunile lor adevărate).

Mă refer la scrisoarea Poetului, din 28 august 1948 — de fapt singura piesă interesantă pentru publicul larg, din „dosarul" firește foarte prețios pentru mine, pe care l-am reconstituit zilele acestea, cu destulă trudă, al relațiilor mele cu Arghezi și familia sa. El e alcătuit din relativ puține scene ce, pînă de curînd, erau singurele care se ridicau clare și precise, ca niște promontorii scăldate în soare, din restul amintirilor înghițite de mîlul uitării, — atunci cînd scrisoarea, păstrată de-a lungul anilor pe fundul unei casete cu puținele mele bijuterii, mă convingea că legăturile mele cu marele Arghezi și cu familia lui nu fuseseră un vis din altă existență, cum eram uneori pornită să cred.

— Îmi amintesc perfect și voi încerca să povestesc aici, prima mea vizită în strada Mărțișor, cu toată încărcătura ei de emoție și absurditate — nu putea fi decît în 1944 — aveam un punct stabil de reper — apariția cărții

„Vîntul prin sălcii" (versiune românească Frida Papadache, prefață Tudor Arghezi) în noiembrie 1945. Dar oare pînă cînd „l-am cunoscut" frecventîndu-l, și ne-temîndu-mă, singuratec cum era și ne-lucrînd, aparent că avea timp pentru mine ?

Și mi-am amintit brusc că printre „pietrele mele de reazem" mai aveam una solidă, care pentru mine marca re-apariția — în gazetărie deocamdată — a marelui Arghezi, după amar de ani... „reabilitarea" sa, odios cuvînt aplicat lui Arghezi).

Pentru că, din întîmplare, mă găseam în biroul redactorului șef al ziarului „România liberă", discutînd despre un articol ocazional al meu, ce urma să apară („Friedrich Schiller, deschizător de drumuri"), cînd a irupt în biroul său un redactor subaltern, vădit emoționat, vestindu-i sosirea, probabil doar sperată, a bătrînului maestru. Mă eclipsasem din calea sa, pentru a nu-l stînjeni cîtuși de puțin în acele clipe ; avusesem prilejul să simt, în drumul meu spre ieșire, difuzîndu-se prin toată redacția un fior de emoție — și, tot din întîmplare, avusesem bucuria, niței copilărească, de a vedea că articolul meu omagial la aniversarea de 150 de ani de la moartea poetului Friedrich Schiller apăruse în subsolul aceleiași pagini prime în care, la loc de frunte, apărea iarăși, după un lung șir de ani, însfîrșit, Tudor Arghezi în fața numeroșilor cititori ai *României libere*. Nu mai țin minte exact decît bucuria clipei, dar parcă aș ști că articolul era în sine emoționant — și înclin să cred că Arghezi evoca acolo pe atunci ineditul episod al vizitării lui Luchian bolnav, într-o noapte, de către marele Enescu ; care și-a scos vioara, de sub o pelerină vastă, neagră și i-a cîntat pînă în zori pictorului țintuit în fotoliu.

Țineam minte perfect acea primă pagină a ziarului, formatul ei, relația, în spațiul ei, dintre cele două articole dragi inimii mele ; nu mai rămînea decît să găsesc ziarul însuși, exemplarul cu siguranță păstrat printre hîrtiile vechi. N-am găsit ziarul — nu i-am găsit decît data — 11 mai 1955 — menționată într-un memoriu, către Uniune, al lucrărilor mele... La o oră tîrzie din noapte, încă mai scotoceam, topită de emoție și oboseală, printre vechi și în parte tulburătoare scrisori și însemnări și printre hîrțoage îngălbenite și cu marginile ferfenițite (ce mă gîndisem adesea să le ard sau să le arunc, pe toate, înainte de-a o face alții, — pentru că nu aveam timp să le triez). Cînd — ce să vezi — pe fundul acelui dulăpior-secretar,

îmbîcsit cu hîrţoage uitate, dau de un tezaur („timpul regăsit !“ — palpitînd de viaţă) sub forma unor caiete care aşteptaseră cuminţi acolo, toţi aceşti amari de ani, şi ar fi putut aşa de lesne să dispară, sau să rămînă necercetate pînă după ce voi fi închis ochii pe vecie — sau şi atunci. Un caiet mare, cenuşiu, şi un caiet mic, obişnuit, de şcolar. Am deschis, plictisită de tenacitatea mea fără obiect, caietul cel mare, acoperit în întregime cu scrisul meu, în creion, foarte şters pe alocuri — şi văd, uluită, numele de Arghezi, presărat, indubitabil de limpede, pe parcursul multor pagini. Erau înregistrările, cu desăvîrşire scufundate în abisul memoriei, ale unor vizite ale mele în strada Mărţişor, şi ale unor întîlniri ocazionale cu Arghezi, ale unor convorbiri telefonice — şi ciorne de scrisori către Arghezi !... Şi gînduri despre Arghezi — fervente şi cam exaltate — (amărîtă şi neputincioasă cum eram, faţă de absurdul, lungul lui surghiun) în caietul cel mic — pe care l-am frunzărit, zîmbind unor schiţe originale scrise în stare de euforie, la mare, şi firește niciodată publicate. Ajungînd astfel curînd la capătul caietului mic, constat că avea nişte pagini scrise şi la celălalt capăt. Îl întorc şi citesc cu stupefacţie o notă marginală, scrisă foarte apăsat, şi cu creion colorat, pe prima pagină a acestui cap invers de caiet. (Va fi fost un fel de camuflare a ceea ce întreprinsesem, acest scris la capătul celălalt al caietului, în sens invers ?) Nota spunea : „De aci se poate extrage o prefaţă la Amintiri despre Arghezi“.

PAGINI DE JURNAL

25 iulie 1951

Duminica trecută am fost la Arghezi. Plin de gentilețe şi prevenitor cum este cu oamenii pe care i-a acceptat, mă instruise mai înainte la telefon să viu pe poteca din dreapta casei. Uşa de la intrarea principală se deschide către o aleie lungă cît o străduţă, cu via şi livada în stînga (cînd sosești) şi cîmp şi vederea largă a oraşului (în dreapta). Turnurile închisorii Văcăreşti erau pentru mine punctul izbitor în privelişte a ce se oferea din acea alee, din casă şi din curte. (Poate era în asta şi o legătură inconştientă cu „Flori de mucigai“ şi cu „Poarta neagră“ ? Cu cărticica de proză „Icoane de lemn“ ? Închisoare-mănăstire). Acum, apropiindu-mă de casa albă înconjurată de vie şi

livadă, — cu turnulețe de priveghere și o mică balustradă în vîrf —, văd pentru prima oară un aspect nou al cadrului unde și-a petrecut poetul a doua jumătate a vieții. Poteca ce duce de-a lungul gardului aleii aproape senioriale, e un drumeag de țară ce străbate o mirişte arsă de secetă. Iar la dreapta, în depărtare, se vede acum, fără piedică, bulevardul cu plopi înalți, pe cînd în zare se desfășură sub ochii mei încîntați o priveliște vastă, fermecătoare ; turnurile mănăstirii (închisoarea Văcărești) nu mai sînt decît un amănunt care se pierde. Șoseaua asfaltată ce duce la Spitalul Central nu e și ea decît un amănunt — și un contrast amuzant, în corectitudinea ei rigidă. Cu plopii presărați cu grație și majestate — care ocrotesc un furnicar de căscioare mărunte, — fiecare cu poarta. cu grădiniţa, cu livada ei, așezate mai în coastă — cartierul Cărămidari. Și în zare cerul vast al înserării, pe care se profilează blocuri, coșuri de fabrici, valurile de clădiri mai impunătoare ale orașului și coline în depărtare.*

Timp de 10—11 ani îl frecventasem pe Arghezi, puteam să mă duc în strada Mărțișor sau să-l chem la telefon, sau să-i scriu, îi cunoscusem de aproape familia, mă împărtășisem din acea atmosferă cu adevărat unică — de bună cuviință și de bună rînduială, de duioșie și voie bună în armonie îngerească — de voioșie (?) a membrilor familiei între dînșii, chiar în acele zile vitrege pentru ei — și mă bucurasem, pînă la urmă, de încrederea marelui om. Nu mă retrăsesem, de bună voie, — nu mai știu exact cînd — decît pentru că mă jena îmbulzeala celor care-și aduseseră brusc aminte că Arghezi era un poet român genial și că fusese năpăstuit — și pentru că îmi spuneam că o persoană mai puțin care să-l obosească era un cîștig pentru Poetul de 76 de ani, pe care-l știam și bolnav.

* (martie 1980) — N-aveam cum știi, în 1951 — în acele stări și la vîrsta de atunci a lui Arghezi — 71 ani — că nu va rămîne acolo, în Mărțișor, pînă la sfîrșitul zilelor sale... Despre casa lui din Mărțișor, pe care o evoc în această pagină de jurnal, bătrînul poet îmi povestise, odată în treacăt, pe cînd ședeam la o masă simplă de brad, în curte, aproape de intrarea din fața casei, — unde obișnuia să-și primească oaspeții : „Casa asta a ieșit așa cum o vedeți, fiindcă eu lucram noaptea și dormeam dimineața pînă tîrziu. Nevastă-mea a făcut-o cu un meșter de țară... Cînd ieșeam ziua, se mai adăugase un balconaș sau un turnuleț..."

*

Mă întreb și azi : cum am avut îndrăzneala — într-un elan necugetat — să pun într-o bună zi mîna pe telefon — o zi de noiembrie a anului 1944, să-l sun pe marele Arghezi (pe atunci scriitorii mari n-aveau numerele secrete) — și cu cel mai nevinovat și aparent sigur de mine aer din lume (după ce i-am spus că a sa „Carte cu Jucării" e cartea de căpătîi a fetiței mele, etc., etc.) să-l întreb așa, pur și simplu și direct, parcă l-aș fi cunoscut de cînd lumea : n-ar vrea d-sa să scrie o prefață la o fermecătoare carte pentru copii pe care o tradusesem : „Vîntul prin sălcii", de scriitorul englez Kenneth Grahame (un scriitor oarecum „amator", devenit un clasic în Anglia — și în lume), carte ce se găsea sub tipar la Editura Fundațiilor ? Probabil că i-am povestit cu degajata limbuție a timidului care s-a lansat — mirîndu-mă în continuare pe dinăuntru de îndrăzneala mea — că și Kenneth Grahame (ca și dînsul, Arghezi, „Cartea cu jucării"), scrisese „Vîntul prin sălcii" pentru copilul lui, ș.a.m.d.

M-a poftit așadar cuviincios (în acea zi de toamnă a anului 1944, cînd pe nepusă masă i-am telefonat), să vin a doua zi în strada Mărțișor. Pur și simplu. M-am și dus, a doua zi, firește — înarmată cu materialul meu, pe dinafară, — iar pe dinăuntru atît de descompusă și năucă de emoție încît îmi e cu neputință să-mi amintesc cum am ajuns acolo.

Nu vedeam poarta. Am intrat, mi se pare, printr-o spărtură în gardul de frunziș, ca o haimana. Eram așteptată la o anumită oră.

În curte mi-a ieșit înainte Poetul — relativ mărunt de statură, nici gras nici slab, simplu și îngrijit îmbrăcat. Am fost poftită în casă și mi-am desfășurat materialul.

Arghezi, în a cărui casă și familie domneau ca trăsături predominante buna rînduială și buna cuviință — trebuie să-și fi făcut dintru început o părere cam proastă despre mine... purtîndu-se însă (după cum se vede din fugara însemnare stenografiată cu creionul pe o foaie volantă îngălbenită de vreme, — ale cărei litere șterse le-am reconstituit cam anevoie, zilele acestea) destul de firesc și comunicativ cu excentrica-i vizitatoare, intuind desigur în ea o timidă și vrînd s-o pună la largul ei. Dar ceea ce-mi spunea țin minte că m-a surprins atunci — și m-a surprins

acum din nou, descifrînd literele șterse, criptice. (Numai că acum, reflectînd, mi s-au luminat în adînc cele ce-mi spunea...) Iată conținutul acelui petec vechi de hîrtie :

— ARGHEZI 33354

Mărțișor, fost 37, 26.

13/11/44

Fost la Arghezi cu volumul Wind in the Willows. Bătrînul drăguț, mic, sprîncene stufoase, albe. Ține ochii plecați cînd vorbește — îi ridică rareori. (Sfiiciune ?... Dar „gura rea" ?) *

Vorbește mult și dens. Idei, idei — care țîșnesc și se desfășoară ca focurile de artificii. Crede că școala strică sufletul copiilor. A propos de mirarea mea că Mițu și Barutu au învățat acasă.

„Vocație profesională nu există" (!?) Cel mult cea mistică" ** *„Profesorul e un om care stînd la catedră devine rebarbativ și nu mai percepe nici o adiere sufletească mai delicată"* ***.

* *Care i se atribuie* e probabil completarea acestei remarci din prima parte a însemnării, foarte concentrată, mă grăbeam probabil să aștern pe hîrtie impresiile directe ce făcuse asupră-mi Poetul, despre care știam unele lucruri din auzite.

** „Vocație profesională nu există"... Trebuie să fi strecurat eu ceva — „Mai sînt și profesori care au vocație !" sau ceva asemănător. Tind să interpretez astăzi vorbirea densă a lui Arghezi — ce mi-era impenetrabilă la această primă vizită — judecînd după semnele de mirare și întrebare din parantezele însemnării acesteia fugare — cu sensul destul de firesc : *„Orice profesiune se poate învăța și practica, pînă la urmă, cu răbdare și antrenament — numai a misticului nu"*.

*** Cît privește însă „insensibilitatea" profesorilor, e o problemă mai gravă — care-l durea desigur foarte tare pe Poet. *Nemersul la școală al copiilor lui Arghezi nu era o bizarerie, o originalitate a poetului.* Se încercase, cu amîndoi copii, iar Mitzura trebuise să fie retrasă, încă din clasa întîi primară, după cîteva luni. Băiatul — după cum de asemenea am aflat mai tîrziu — continuase școala primară, cu toate dificultățile. Nu știu vîrsta exactă a Mitzurii — știu doar că era cu un an mai mare decît fratele ei, că era o adolescentă în devenire cînd am văzut-o eu prima oară ; știu că la bacalaureat și la începutul studiilor superioare, amîndoi copiii lui Arghezi aveau neplăceri și vexații — a căror umbră vizitatorul o percepea vag în atmosfera din casă. Odată — îmi amintesc acum — în primii ani ai relațiilor noastre, Poetul a scuzat-o față de mine pe Mitzura, care nu putea apare (și a arătat spre fereastra ei închisă) fiindcă plînsese... O prietenă fusese nedreptățită la examen.

Domnişoara Mitzura lucrează intens desen, pictură, singură, fără profesor. „Nici o zi fără o linie!" spune taică-său. („Cum şi eu nu mi-am îngăduit nici o zi fără a scrie" — parcă a adăugat — „Chiar dacă mergea la coş". Îmi amintesc acum acest amănunt). *„Am învăţat totul cu ajutorul lui Taică-meu", spune Mitzura arătînd un şir strălucitor de dinţi albi.. Toată fiinţa ei respiră sănătate. E pieptănată lins, cu cozi, e frumoasă şi bronzată ca o piersică, ochi ca murele, e zveltă şi subţire, viguroasă şi suplă, într-un capot lung de gospodină (lucios, cu picăţele), îngrijită (ca toată casa — care are ceva gospodăresc, — un pic încărcat, lipsită de rafinament — dar luminoasă, sănătoasă şi atrăgătoare).*

*

Cînd am fost a doua oară poftită în strada Mărţişor, ca să-mi iau prefaţa, nu mă simţeam deloc la înălţime. Conştientă de enormitatea celor ce mi se întîmplau (Arghezi scrisese pentru mine o prefaţă !), de faptul că mă purtasem... deplasat, rîndul trecut, de faptul că nu reuşeam nici acum să dau dovadă de-o prestanţă mai autentică, şedeam ca pe jăratic — şi cînd mi-a citit Poetul frazele glumeţe cu care începe acea prefaţă pentru cititorii de-o şchioapă", mi s-a părut că mă ironizează.

„Autoarea acestei povestiri româneşti, a scrierii englezului Keneth Grahame, doamna Papadache, mi-a dat mulţumirea să-mi trimită, scrisă de mînă, cartea d-sale dimpreună cu cartea englezească tălmăcită.

Crezînd că ştiu englezeşte, a voit să-mi dovedească, rînd cu rînd, cuvînt cu cuvînt şi foaie cu foaie, cît e de bine dat pe româneşte şi scris basmul cu soboli, broaşte, şoareci şi alte jivine mărunte, deştepte şi hoaţe din această carte. Asupra frumuseţii tălmăcirii nu putea să încapă nici o îndoială.

Cînd am auzit-o pe autoare rostind pe englezeşte un şir de titluri de cărţi cu nume de scriitori, mi s-a părut că vorbeşte o doamnă englezoaică şi mi-a venit să intru în pămînt. Mi se părea că ascult la radio Londra It is London coling. Bi-Bi-Si... Bing Brodcasting Corporeşen..." *.

* Astăzi mă amuză copios, recitind pasajul, cum geniul lingvistic al Poetului nostru a nimerit — intuitiv sau cu bună ştiinţă ? — o trăsătură caracteristică a tradiţionalului umor englezesc

„Pînă ce şi-a dat seama, citindu-i această prefaţă, că nu ştiu englezeşte boabă, autoarea trebuie să fi avut despre mine o părere ceva mai bună. De teamă să nu-mi puie pe neaşteptate cine ştie ce întrebare în limba scriitorului cărţii D-sale, m-am dat pe faţă şi nu m-a mai chinuit frica, de care totuşi sufăr. Vă închipuiţi ce ar fi fost dacă m-ar fi luat într-o zi doamna Papadache la telefon, ca în cartea povestitorului englez. Ce aş fi putut să-i răspund ? Aş fi zis ca la radio Londra, ce m-a învăţat urechea : „Bi-Bi-Si" şi m-aş fi făcut de rîs. Mulţumesc lui Dumnezeu că am scăpat cu o prefaţă.

Tot ce ştiu englezeşte e o singură vorbă O r e n c i şi asta înseamnă portocală... Vă mai aduceţi aminte ? O minge cu coajă de aur şi cu miezul dulce... De vreo cinci ani încoace toţi portocalii din lume s-au uscat... **.

Am încercat, jenată, să-l întrerup, cînd vorbea, în prefaţă, despre accentul englezesc al autoarei. Era cît pe-aci să se supere — am îngheţat, cînd şi-a ridicat pe frunte lentilele mari ale ochelarilor, m-a privit o clipă în tăcere gravă (va fi reflectat asupra egocentrismului acestei cucoane care venea să-l deranjeze şi mai făcea şi nazuri şi nu înţelegea de glumă) — apoi, liniştit : „Doamnă, ascultaţi — altfel prefaţa nu apare". Am bîlbîit o scuză şi am îndurat resemnată supliciul pînă ce traducătoarea a ieşit de sub raza unei voioşii care fiind vorba de persoana mea, mi se păruse ambiguă, şi au venit la rînd alte subiecte de

pentru copii : jocul de cuvinte, jocul de-a v-aţi ascunselea al sunetelor şi al literelor cu tîlcurile. Aici e înlocuit „British" (din „British. Broadcasting Corporation") cu „BING". Afară că BING sugerează niţel românescul „hodoronc-tronc" — şi parcă ar introduce oarecum jocul — *Bing* evocă imediat pe BIG, deci *porecla familiară de BIG BEN* a marelui clopot-orologiu din turnul Parlamentului londonez, care însoţea emisiunile Radioului britanic şi are totodată şi sonoritatea clopotului-orologiu. Sugestia de BIG se poate în plus referi şi la vastitatea şi popularitatea propagandei făcută de englezi prin radio, în epocă. Dar supremul efect hilar e că pare o greşeală groasă faţă de BIG ; atît e de puternică sugestia că ar fi corect BIG, încît uiţi că este corect *British* în acest loc. (E o clownerie delicioasă — fiindcă deosebit de inteligentă şi bogat sugestivă pentru cititorii de toate vîrstele. Păcat că la timpul cînd mi s-a citit prima oară de către Arghezi însuşi, eram atît de egocentric dispusă — în acele clipe — încît au lunecat pe lîngă mine înţelesurile voalate. Şi mai jos : „Se bosumflau şi bombănind, ca după bomboane, mă înjurau împreună în limba britanică" mi se pare iar o aliteraţie folosită sugestiv nu numai pentru pofta de dulciuri a copiilor. Redă bombăneala însăşi.

** Prefaţa e datată 15 noiembrie 1945.

glumă — el însuși, Mițu și Baruțu, — o „cucoană englezoaică, o rubedenie a noastră, care nu știa românește. Ei (Mițu și Baruțu) au învățat de la ea englezește și ea de la ei românește. Se supărau cîteodată pe mine că nu-i lăsam să dea gata într-o jumătate de ceas o cutie cu bomboane de ciocolată. Se bozumflau și bombănind, ca după bomboane, mă înjurau împreună în limba britanică. Vă mai aduceți aminte cum era ciocolata ? Era neagră dar tare bună.

Noi, ăștia bătrînii, cu mintea mai groasă și mai proști, n-am apucat să învățăm nimic. În schimb cucoana Englezoaica începuse să o rupă binișor pe limba de la București, cînd a plecat îndărăt, în țara ei, de pe o insulă din Ocean. În pupăturile de mîhnită despărțire, limbile s-au amestecat, parcă ar fi fost una și aceeași. Ne-am pupat în strada Mărțișor, ca în City, iar lacrimile din colțul ochilor erau la englezoaică românești și la noi englezești... Ea pleca, după cum spunea Baruțu, în Englezia."

Glumă, glumă, dar pînă una alta, pacifistul Tudor Arghezi, cel care totdeauna a crezut în posibila prietenie dintre popoare, cu toate deosebirile ce-ar putea să le despartă, le vorbea copiilor despre asta, în șagă, pe înțelesul lor. Mă muiasem.

Rămăsesem foarte plăcut surprinsă — nici nu-mi venea să cred — că marele Arghezi, deși consimțise, pentru a-mi face pe plac, să scrie o „prefață" la basmul lui Kenneth Grahame, considera drept de la sine înțeles că avea să rămînă și *cuvîntul înainte* unde le povesteam eu copiilor cîte ceva din biografia autorului și a cărții. Eram deci într-o dispoziție ceva mai elevată. Mă revăd în picioare, gata a-mi lua rămas-bun cu mulțumiri, cînd glasul ce încă mă mai surprindea — nazal și subțiratec totodată — rostește ceva mai surprinzător ca orice urechilor mele incredule — ceva ce cîțiva ani mi-a fost și miere și fiere... și m-a cam tulburat : „De ce nu scriți original ? Mi-a plăcut mai mult prefața decît traducerea..."

Întrebarea asta — și formulată cum era în continuare, mi-a mîngîiat și mi-a sîcîit conștiința cîtăva vreme. Dar mi-am zis că „la vîrsta mea" „nu face" să fac concurență tinerilor scriitori.

Arghezi nu prea credea în posibilitățile de reușită ale artei traducătorului. Pretindea că un Baudelaire, un Caragiale, un Creangă, să zicem, nu se pot reda în altă limbă.

Vorbea de un „imponderabil" sau „inefabil" (nu mai știu exact cum se exprima — dar îl pot auzi spunînd așa ceva — erau expresii de-ale lui pe atunci încă ne-demonetizate, ceva caracteristic care totdeauna se pierde, se strecoară pe-alături. Chestiunea va rămîne totdeauna deschisă — deși avem acum mai multe certitudini ca oricînd. Tudor Arghezi însuși și-a combătut cu brio opiniile în această materie, cînd s-a aplecat asupra unor texte străine — Lafontaine — Crîlov — Shakespeare — Villon — Rimbaud — texte mai cuprinzătoare, care au devenit creații românești, sau fragmente care au păstrat desăvîrșit și pur timbrul originalului. Mi s-a povestit că rușii au spus că le-ar plăcea să re-traducă pe Crîlov după Arghezi. Chiar dacă n-ar fi decît o butadă, ea ilustrează mai mult decît un agreabil simț al umorului și o politețe prietenească.

*

EXTRASE DIN JURNAL

duminică, 28 oct. 1951

Am vorbit adineauri cu Arghezi la telefon. Ne-am luat rămas bun după vreo 10 minute de convorbire, parcă mai rece ca altădată, din partea lui, față de primele timpuri cînd l-am cunoscut — cu o crispare în glas și o amărăciune mare.

Acum, cînd voiam să mă apuc iar de lucrul meu, ca după o convorbire banală, îmi revin în minte, dureros, crîmpeie din cele ce mi-a spus. (Eu) : „Voiam să știu cum o duceți cu sănătatea". „Prost, doamnă, parcă din ce în ce mai prost". (A rămas nealterată numai vocea. ca un butoi gol care se rostogolește... Curînd, întrebînd dînsul de sănătatea mea, îi spun că de cînd iau polivitamine, mă simt mai rezistentă, cu energie sporită. Mă întreabă dacă am posibilitatea să procur medicamente din străinătate, dar cînd află că nu le pot plăti, că mi le trimite în dar o cunoștință din Elveția, refuză cu îndîrjire să-mi spună numele medicamentului dorit (ceea ce eu resimt ca o lecție pentru nedelicatețea mea de a-i fi dat acele amănunte). El : „Nu vă promit ; e un lucru gingaș, fiindcă tocmai generozitatea ei mă face să fiu reticentă față de acea doamnă —, dar dacă e ceva care suferă amînare, sau care folosiți permanent, îi voi scrie cîndva — și va trimite cîndva, împreună cu altele". El : „Nu, nu — credeam că le puteți plăti". Eu : „N-am cum... dar acolo contează probabil prea puțin. Sînt foarte ieftine medicamentele în Elveția, pare-se". „Știu — dar cît de puțin, contează totuși — trebuie plătite".

Încep să stărui : „Domnule Arghezi, văd că mă consideraţi ca pe-o străină şi-mi pare rău". „Nu, doamnă — vorbesc din punctul de vedere al relaţiilor dv. cu acea doamnă — nu trebuie ca pe viitor s-o aglomeraţi cu cereri ; e un lucru gingaş". ...Mă ustură puţin, dar îmi place din partea lui că este aşa. Îi mai spun că am altă prietenă, mai apropiată, la Paris, care, ştiind că am fost bolnavă. m-a întrebat : de ce am nevoie ? Că nu i-am cerut nimic şi deci am o foaie de credit goală la ea. Rîde — pentru prima şi singura oară în această convorbire — dar nu-mi spune numele medicamentului... Acum îmi reproşez că n-am stăruit eu în această fază în care se muiase. M-am gîndit o clipă să revin la telefon, s-o întreb pe nevastă-sa, dar nu mă pot hotărî — mi se pare că aş avea aerul de intrusă, de pisăloagă ; mă jenez... Şi mă amărăsc că nu am avut mai multă prezenţă de spirit şi delicateţe.

„— Ce face familia dumneavoastră, menajul ?"

— „Nevastă-mea trebuie să se opereze iar la ochi — a tot amînat mereu — va trebui să stea cîteva zile în pat — şi cum n-are pe nimeni care s-o ajute în gospodărie — e singură — se hotărăşte greu..."

— „Din pricina fermei care o mai aveţi, e greu — nu-i aşa — fiindcă, altfel, cîteva zile..."

— „Avem cîteva capre, avem cîini, pisici, sîntem noi — şi cum nu e nimeni să-i ţie locul, s-ar încurca iţele..."

— „Mitzura e tot aşa ocupată ?"

— „Da — şi acum e plecată. Barutu a plecat pe munte, cu şcoala lui — azi trebuie să fie la «Omu» — şi Mitzura a plecat şi ea, într-o excursie." Îi povestesc ce frumos e acum la munte. Mă întreabă dacă e zăpadă multă. (Se cunoaşte că de mult nu a mai ieşit din lumea lui mică şi că a uitat că... (indescifrabil). Îi spun că munţii sînt doar pudraţi cu zăpadă şi cît de frumoase sînt pădurile aurii, presărate cu brazi... (indescifrabil), *sub cer albastru... de la Braşov pînă dincolo de Sinaia (drumul meu de curînd. înapoi spre casă). Îmi mulţumeşte că l-am chemat. Îi spun că săptămîna viitoare, dacă îmi dă voie, aş vrea să viu să-l văd — bineînţeles telefonînd înainte. Insistă să telefonez, „ca să nu fie absent" — ceea ce îmi dă suspiciunea că nu ar fi poate dispus să mă vadă. „Aţi început să ieşiţi ? Îmi pare bine că vă mai plimbaţi." „Se întîmplă, — e cîte o chestiune care mă obligă să ies din bîrlog... Nu-mi place, să iau tramvaie, să mă îndes în oameni... Telefonaţi înainte. Sărut mîna. Vă mulţumesc. Vă rog să telefonaţi". Pun receptorul jos, cu inima strînsă. Nici o bucurie, nici un luminiş în apusul vieţii unui om ca el — mi se pare curios*

că nu le caută, nu le găseşte în el — însuşi, că vorbeşte ca un biet bătrîn amărît oarecare..." (Ce prostie — zic acum — această reflecţie a subsemnatei.)

*

Ceea ce făcea raporturile cu omul Arghezi interesante şi plăcute era, în „prezenţa" sa (din capul locului prestigioasă pentru interlocutor) poate în primul rînd NATURALEŢA cu care te lăsa să-ţi afirmi prezenţa ta, dacă te acceptase ; era acea „comuniune" cu un suflet ales pe care ţi-o îngăduia stabilind dintru început — prin purtarea-i amabilă, rezervată şi delicată totodată, raporturi de egalitate ; era totala sa lipsă de atitudine de „vedetă", de om important, totala sa lipsă de vanitate, dezinteresul său pentru orice formă de măgulire, modestia şi discreţia care te convingeau mai bine ca orice aere de superioritate de calitatea omului şi de seriozitatea artistului.

Era acea rară îmbinare, care şi-a pus atît de profund pecetea şi în scrisul său — cu atît de cuprinzătoarea-i arie de gîndire şi simţire — ; acea îmbinare desăvîrşită, îndelung stratificată, frumos şi temeinic cristalizată, între însuşirile celui mai vechi senior al neamului şi limbii româneşti — ţăranul — cu acelea ale intelectualului ales ; care trăise cîţiva ani în medii autentice ale occidentului cultivat şi era la largul lui în istoria culturii şi în cîteva literaturi ; care se adăpase cu sîrguinţă şi pe îndelete la vechi surse de civilizaţie ; asimilase cu receptivitatea şi gravitatea tînărului cu suflet nealterat acele valori care răspundeau setei sale de experienţă şi cunoaştere, dar şi temperamentului său de ţăran ager şi purtînd în suflet setea de dreptate ; impresionat deci durabil de tradiţiile autentic democrate şi egalitare ; de respectul pentru muncă şi destoinicie, pentru pace şi bună înţelegere între neamuri şi oameni de credinţe deosebite ; pentru curtenie ; de fervoare sobră a „diaconilor Reformei" — din acea Elveţie unde tînărul monah avusese şansa să fie trimis la studii, unde zăbovise, şi unde a optat pentru neîngrădirea spiritului şi a experienţei umane — primordială nevoie a celui menit a fi înainte de toate SCRIITOR.

Apoi — trăsătură majoră în acea îmbinare — *densitatea exprimării* — de atribuit desigur nu numai exigenţei sale artistice — şi uneori poate şi dorinţei de a mistifica sau deruta — ci mai ales îndelungei sale practici de *ziarist deprins a cumpăni fiece cuvînt.*

Şi — deloc neglijabile în această alcătuire originală ce şi-a pus pecetea pe stilul scrisului şi al cuvîntului lui Arghezi — aluviunile provenind din vîna auriferă a vechilor scrieri religioase — *aromele arhaice şi rare* — chiar în vorbire ; *fulminarea* — mai cu seamă în scris — *contra păcatelor şi viciilor cetăţii* — *lauda virtuţilor simple* — (care mai pot impresiona şi astăzi în oraţiile cîte unui Sfînt Gură-de-Aur sau cîte unui mucenic al tiparului ca Antim Ivireanul). Totuşi — cred că, în afară de îmbogăţitul registru al limbii, aceste ultime trăsături n-au fost zămislite de trecerea prin cinul monahicesc, cît de *jinduirea după puritate* a celui care pornise copil spre cucerirea comorilor intelectuale şi — de la început — îşi văzuse drumul de intelectual şi artist în România vremii tăiat de smîrcuri şi balauri care ameninţau să-l înnăbuşe — ceea ce i-a trezit instinctele de luptă şi de apărare.

⁂

Umorul lui Arghezi era mult mai sec decît se înţelege de obicei prin acest termen în vorbire, — în acele timpuri, cel puţin — un fel de „pince sans rire" foarte sobru şi de tonalitate mai curînd amară. Avea o vorbire firească, monotonă şi nonşalantă, presărată ici-colo cu cîte-o scînteie de originalitate (dar de obicei grijulie a umbri propria-i statuie —, ici colo cu cîte-o vorbă de duh sau o zicală populară — mai mult o aluzie la o zicală populară —) şi cu destul de multe neologisme. Vorbea cu gravitate sobră de lucruri de care se cuvine să vorbeşti cu seriozitate. Impresia de distincţie era întărită de faptul că ştia să şi asculte, cu cea mai mare atenţie. (De altminteri, acesta era „stilul" tuturor intelectualilor remarcabili din acele vremi — firesc al fiecăruia cu particularităţile sale, — dar la nici unul cunoscut de mine neexistînd acea îmbinare originală de simplitate şi complexitate, de geniu, modestie şi civilitate). Debitul curgător, deşi tot mai îmbibat de amărăciune şi oboseală pe vremea cînd îl frecventam, era parcă tot o formă de politeţe, dorinţa de a nu lăsa să se strecoare tăceri stînjenitoare (căci cu toată modestia în purtări, ştia el bine că interlocutorul cu greu putea fi degajat, copleşit cum era de aureola lui).

⁂

Cei care nu l-au cunoscut (mă gîndesc îndeosebi la tinerii scriitori) şi au citit sau auzit despre Arghezi că era o „gură spurcată", corosiv în practica de mare pamfletar,

etc., își imaginează cu greu — sau poate nu-și pot imagina deloc (nemaiexistînd printre scriitorii zilei o asemenea îmbinare de curtenie și blîndețe în viața și raporturile cotidiene și de scînteietoare necruțătoare luptă acerbă împotriva relelor amenințînd să infecteze obștea) tinerii nu-și pot imagina cît era marele Arghezi — în viața și raporturile de toate zilele, de politicos cu toată lumea — cu vizitatorul și cu factorul poștal — ; cît de corect și sobru curtenitor cu „doamnele" — (despre atitudinea lui față de soție îmi voi îngădui a povesti mai încolo — această atitudine, nemaiîntîlnită de mine pînă atunci și nici de atunci încoace, la niciun intelectual din generația noastră, fiind expresia credinței lui Arghezi că în căsnicie femeia este partenerul superior, ea fiind capabilă de mai mult devotament) ; cît de reținut era în ripostă, cît de calm și flegmatic, chiar cînd nu era de acord cu ceva, sau cînd aplica, mai la întîmplare, mai cu adresă precisă, cîte o copită zdravănă unor viețuitoare sau unor trăsături care nu-i erau pe plac ; cît de subțire îi era sarcasmul, cînd spiritul lui era în dispoziție sprințară ; cît de cuviincios, într-un cuvînt, era marele Arghezi în conversație și purtări — deși avea în anii cînd i-am frecventat casa și grădina (între 1944 și pînă spre 1956) toate motivele să fie irascibil.

Cît despre *modestia* lui, o fi fost ea „de modă veche", era în ea, firește, ceva din noțiunile de „bună-creștere" ale bătrînilor noștri, dar nu făcea niciodată impresia de cabotinism sau de ipocrizie — cel mult de descurajare, cînd era într-o anumită umoare — eu am simțit-o (la început cu surprindere) ca autentică și o interpretez astăzi ca intrată în sînge, inspirată de canoanele de bunăcuviință ale celei mai autentice clase de „seniori" ai noștri, aceea a țăranilor din care se trăgeau destui dintre intelectualii noștri. Cu sau fără pămînturi, e firesc ca vlăstarele lor să fi moștenit (într-o oarecare măsură, nu pe deplin) datinile și purtările lor în lume : — o plăcută bunăcuviință, o demnitate, o conștiință de sine și o stăpînire de sine neștirbite, un umor subțire și o exprimare originală uneori și delectabilă adesea, în formele și formulele ei bine gîndite — care puteau ascunde ceva, ocoli ceva, dar nicidecum să-și fi dat în vileag nesiguranța sau proasta dispoziție — sau vreun arțag nemotivat — printr-o bruscare sau jignire a interlocutorului — sau prin vorbe necuviincioase.

Nu sînt o adeptă a teoriei simpliste despre om ca o unitate perfectă în sine, un bloc imuabil, nesimțitor la in-

temperii şi la felul cum cade lumina clipei asupră-i. Şi cred întrucîtva în ideia pe care a susţinut-o romanciera impresionistă Virginia Woolf, că ne formăm despre oameni o opinie alcătuită din diferitele opinii ale celor din juru-le — şi din impresii ale noastre adesea foarte subiective — aş adăuga. *Arghezi* era cert o natură dualâ — cum ne-o spune Şerban Cioculescu *, criticul care l-a studiat în profunzime şi l-a tălmăcit înţelegerii mai largi. Era o fire extrem de complexă, cum ne-o spune atît de adesea, atît de convingător şi de frumos poezia sa.

„Sunaţi în amintire, voi suflete pe rînd / Cîte-aţi trecut prin mine şi cîte-aţi mai rămas / Cîte v-aţi stins deapururi şi cărora un gînd / Sau licăr de lumină vă ţine loc de glas..."

„O zi mărunţi, o noapte aprinşi cu foc de aştri..."

„Al cui e glasul mare care bate ?
Au vine din psaltire ? Au vine din cetate ?"

. . . . . .
. . . . . .

Vara, toamna, primăvara, Arghezi îşi primea de obicei musafirii — foarte rari pe atunci — în curtea din faţă a gospodăriei, la o masă simplă de grădină. În îndepărtata zare, se vedea, la dreapta, estompat, „Valea plîngerii" şi oraşul, înceţoşat.

Eram de obicei singuri în timpul convorbirilor noastre. Doamna Paraschiva — tot mai copleşită de treburile gospodăriei, tot mai istovită — apărînd rar — dar totdeauna răspîndind în juru-i calm şi voioşie, totdeauna stăpînită faţă de „Arghezi" (cum îi zicea ea) — iar copiii fiind şi ei tot mai prinşi de treburi şi răspunderi.

În strada Mărţişor domnea în acei ani — trebuia să domnească o mare austeritate. Fiecare era o rotiţă ce trebuia să funcţioneze cu precizie şi trăinicie spre a rezista greutăţilor de tot felul. Fiecare îşi avea sarcina — doamna Paraschiva ducea greul gospodăriei, copiii făceau tîrguieli şi comisioane. Parcă o văd pe Mitzura cu o caschetă de motociclist trasă peste urechi, iarna, luîndu-şi rămas bun, fireşte cu înduioşătoare pupături, de la tătuţu, înainte de a pleca în expediţie, în oraş, — însoţită de fratele ei ori singură — cînd nu trebăluia prin gospodărie, într-un capot lung, legată la cap cu un tulpan alb — sau

* Şerban Cioculescu „Introducere în poezia lui T. Arghezi — ediţia a II-a, revizuită şi adăugită — Editura Minerva — Bucureşti — 1971.

rămînea nevăzută consacrîndu-se exerciţiilor ei de desen sau de balet şi lecţiilor ca să ţină pas cu şcoala. „Arghezi" îi ajuta nevesti-si în gospodărie, ştergînd tacîmuri, mergînd să stea la coadă la pîine (şi erau cozi, nu glumă, în anii aceia, la orişice — cu foarte slabe recompense ale răbdării şi oboselii — iar Poetul care trebuia să se consacre unor asemenea îndeletniciri, avea în jur de 70 de ani). Baruţu lucra pămîntul în timpul liber şi încerca să facă şi studii mai conformiste. (Mai ştiu că într-o vreme, într-o tiparniţă improvizată în Mărţişor, taică-său l-a instruit în meşteşugul tipografiei).

Cînd erau mai mici — după cum ştiam — copiii învăţaseră acasă, cu ajutorul vastei biblioteci a tatălui şi vastelor sale cunoştinţe, administrate în joacă, printre plimbări şi pupături şi răsfăţul animalelor curţii. („N-am vrut să înveţe vorbe şi purtări urîte de la ţiganii din mahala", mi-a spus Arghezi într-un rînd — iar subtextul aforismelor rostite la prima mea vizită — în noiembrie 1944 — nu-l înţelesesem). Delectabilul material didactic folosit de Tătuţu în administrarea cunoştinţelor elementare se reflectă desigur în cărţile ce continuă să bucure generaţie după generaţie de copii ai ţării.

Cînd s-au făcut mai mari, au început să ia fiinţă griji şi necazuri tot mai multe — şi să sporească cheltuielile (meditaţii din afară) tocmai cînd familia era mai la strîmtoare.

...Dar cei din Mărţişor nu se amărau unii pe alţii cu jelanii. Aveau multe altele de făcut. Trebuiau să mulgă caprele — să stoarcă pămîntului ceva hrană — şi să răspîndească *„prin încăperi parfumul care preschimbă inimile-n flori"* *. Erau o familie fericită.

*

...Arghezi avea două subiecte de predilecţie pe atunci, la început. Mereu pomenea de stările politice de altă dată (de pe vremea „partidelor istorice") — a căror corupţie şi ineficacitate reieşeau ca de la sine înţelese din fugarele lui evocări. Mereu revenea asupră-le — mi se părea o obsesie — incuria şi incompetenţa politicienilor venali, de care-şi amintea mereu, continua să-l amărască. (Poate, umoarea lui fiind tot mai amară, era un fel de compensa-

* „Inscripţie pe o Casă de ţară".

ţie amară pe care şi-o îngăduia). Celălalt subiect era starea sănătăţii lui. Se refugiase într-un fel de boală misterioasă, căreia medicii nu erau în stare să-i găsească leacul, nici sursa. Vorbea — relativ mult — despre boli şi leacuri — deducîndu-se din comentariile lui scepticism faţă de competenţa medicilor şi mai multă nădejde în eficacitatea unor leacuri. Odată mi-a povestit, cu toată seriozitatea, cum întîlnise cîndva, într-un cîmp, un moş care descoperise leacul radical împotriva reumatismului — şi după ce s-a zbătut ca să ajungă la Bucureşti, medicina oficială l-a împiedicat să-l divulge — încît leacul rămăsese pierdut.

La început evita să vorbească despre actualitate. Nu critica nimic. Mereu revenea asupra stărilor din trecut, cu amărăciune ; era ca o fixaţie.

Mai tîrziu, nu s-a referit niciodată la vreo nemulţumire majoră, personală. Nu denunţa pe nimeni, nu bîrfea pe nimeni. N-a făcut o dată aluzie — în toţi acei ani — la istorica lui dispută cu Iorga — şi la nici o prigoană ce ar fi îndurat-o. Dacă spunea vreodată ceva surprinzător despre cineva pe care se întîmpla să-l cunoască, n-avea nici o legătură cu persoana lui. Atitudinea asta îi dădea un fel de invulnerabilitate patetică. Mîhnirile lui păreau să fie de ordin general — dacă menţiona vreuna erau lucruri cotidiene, gospodăreşti.

Vorbea cu voce domoală şi monotonă ; fără să fie nevoit vreodată — spre a rosti un teribilism sau mai tîrziu spre a traduce sila mîhnită ce părea să-l anime — de nici o inflexiune sau ridicare a glasului. O singură dată — cînd perioada mohorîtă şi grea se prelungise — m-a surprins vioiciunea tonurilor şi gesturilor lui — îmi vorbea de nişte neplăceri avute cu Baruţu şi de ceea ce întreprinsese dînsul pentru lămurire. Îi făcuse probabil bine „ieşirea din bîrlog" (cum numea rarele lui deplasări), făgăduiala şi ajutorul ce i se dăduse. Nimic altceva decît acele atacuri indirecte îndreptate asupră-i — dar pe care nu le comenta ca atare — nimic altceva nu-l putea urni din letargia-i mîndră şi neştirbita-i bună-cuviinţă.

„Pămîntul nu se plînge. Lui nimic / Nu-i de ajuns de mare ca să nu-i fie mic. / Crîncen la cuget şi la faptă, / El se-ncleştează-n el şi rabdă... / Uite-l sfios, ursuz şi mut, / Smerit ca la-nceput, / Destoinic însă şi a doua oară / Să mai ridice un hotar de ţară... („Om de pămînt" — din ciclul „Buruieni").

*

În vara lui 1948 beneficiam la Mangalia de o locuinţă împărătească, ce mă fericea pe deplin, căci acolo marea îţi intra pur şi simplu pe fereastră — te simţeai ca pe un vapor în *„Coteţul"* vast din curtea pensiunii doamnei Limonidis , grecoaică falnică şi frumoasă, şi cam peltică, nevasta celui mai bogat şi respectat samsar „cerealist" din oraş.

Locuinţa mea era într-adevăr o fostă cotineaţă mare pentru porci, spoită cu var pe dinafară şi pe dinăuntru, cu acoperiş de olane roşii, ca şi căsuţele turceşti — alcătuită cîndva din două încăperi — pe care Victor Eftimiu o convinsese pe madam Limonidis să le transforme într-una mai mare, valorificînd-o astfel mai rentabil pentru dînsa — şi cu preţ redus pentru boema artistică — faţă de mai greu accesibilele camere onorabile — şi insipide — ale pensiunii propriu-zisei locuinţe a familiei Limonidis, de pe cealaltă latură a curţii, care dacă nu mă înşel avea chiar şi telefon în hol.

Cu atîta spaţiu la dispoziţie, am început curînd să mă întreb : „care din relaţiile tale ar merita s-o inviţi un timp să participe la asemenea delicii ?" Şi mi-a dat în gînd curînd s-o poftesc pe Mitzura lui Arghezi pentru două săptămîni — şi am scris o scrisoare (cu parfum de mare probabil în ea), adresată ceremonios şi tandru întregii familii. Acest avînt al meu (care nu şi-a găsit împlinire, fiindcă Mitzura fusese bolnavă de pleurezie în vara aceea) mi-a adus drept *răspuns prompt* din partea — aşa cum îl ştiam, foarte politicosului Poet, *frumoasa şi patetica scrisoare* din 27 august 1948, scrisă mărunţel de mîna sa. Fireşte că mi-a făcut mare plăcere să primesc o scrisoare de la Arghezi, dar conţinutul ei m-a îndurerat. Luam drept bună că este foarte bolnav şi că de aceea nu mai poate să scrie — Mă surprindea şi mă înduioşa că mi se destăinuieşte atît de deschis — mă întrebam dacă se va mai vindeca vreodată — dacă-şi va reveni din acea boală misterioasă. Nu bănuiam ce se ascundea sub cuvintele „vacanţă literară indefinită" ; ce indignitate se petrecea în culisele vieţii literare româneşti, ce sfori viclene, oarbe şi meschine se trăgeau mai demult cu repercusiuni atît de penibile asupra Edenului din Mărţişor şi reuşind să paralizeze condeiul marelui nostru Poet timp de vreo zece ani...

Alătur scrisoarea, cu data de 27 august 1948, purtînd pe verso cîteva rînduri drăgălaşe ale tinerei Mitzura — şi

în anexă ciorna unei scrisori a mele care explică la ce se referea ea probabil exprimîndu-şi mîhnirea că „pentru a doua oară" nu putea „onora" „ o invitaţie atît de agreabilă".

Bucureşti, 27 august 1948
26 Strada Mărţişor (5)

Copie scrisoare manuscris
TUDOR ARGHEZI către Frida Papadache

Iubită doamnă Papadache,

Vă întorc agreabilul calificativ în numele întregii familii, pe care o răsfăţaţi în cuvinte cu leagăn şi vă răspund înainte de a vă citi Mitzura scrisoarea. În orele /de/ după amiază, cînd vine poşta, ea face exerciţii cu dna Capsali la un teatru, pentru o piesă cu dans. În strîmtoarea în care ne aflăm de pe urma şi a sănătăţii mele şi a vacanţei mele literare indefinite nici o colaborare, cît de infimă la cratiţă nu e de prisos — ceea ce mă mîhneşte cumplit. Mi-am obişnuit copii cu alt fel de viaţă şi cu un standard de existenţă, a căruia răspundere mi-am luat-o exclusiv eu întotdeauna.

*Mă bucur că lucraţi şi vă urez să puteţi aplica reţeta absurdă a tezei ce vi s-a propus *. A teatraliza textul şi temperamentul altuia, era, după variate experienţe deficitare o întreprindere, la care se renunţase în toată străinătatea. Dar la noi şi pălăriile încep să fie purtate după ce au ieşit din modă la Paris.*

Vă scriu cu mare greutate. Mi-aş permite să vă mărturisesc că n-am mai dus o pagină la capăt de un an întreg aproape, şi că acest grifonaj e un efect al plăcerii ce aţi binevoit să-mi procuraţi. Tremur mai puţin decît pînă acum vreo lună şi strîng condeiul cu degetele cît se poate mai tare, ca să nu-mi trădez dureroasa neputinţă, ca un volan de motor, supus la fiecare cotitură să o ia razna şi în zigzag.

Noi n-am fi putut merge nicăieri şi n-am mai văzut marea de 9 ani : lucrul cel mai frumos pe care-l cunosc. Mitzura a trebuit să stea la pat o lună şi jumătate, bolnavă de infiltrarea diavolului rece în fiinţa ei delicată. Acum, zdravănă, şi optimistă, cîntă, fluieră, joacă şi... face gospodărie. Barutzu prepară un examen şi se luptă cu pămîntul uscat ca piatra, care şi anul acesta ne-a minţit cu o

* Îi împărtăşisem probabil că mi se dăduse să scriu o piesă de teatru după „Jurnalul Doctorului Ulieru". F.P.

perspectivă de primăvară plină de făgăduinţă. În sfîrşit, nevastă-mea, careia îi scădea zilnic vederea, ducîndu-se la un oculist să-i potrivească o nouă lentilă de ochelari, a putut afla că e ameninţată de cataractă... Un mal ne vient jamais seul. Et voilà.

Vă sărut mîinile şi vă doresc, dacă se poate, în faţa apelor muzicale, să fiţi ocolită cît mai mult, de necazurile de pe uscat.

T. ARGHEZI

(Pe verso-ul foii acestei scrisori manuscrise, urmează cîteva rînduri scrise de Mitzura) :

28 august 1948

Dragă doamnă Papadache,

*Sînt foarte emoţionată de atenţia dumneavoastră delicată. Merit eu într-adevăr să mă răsfăţaţi atît ? Scrisoarea dv. mi-a adus din depărtata Dobroge o nostalgie, după mare, după pămîntul ars de arşiţă şi brăzdat de uscăciune. În rîndurile primite era o fărîmă de mare, un colţ de nisip, briza... Fericirea de a mă sătura de aceste privelişti mi-a fost interzisă anul acesta de pleurita de care am suferit cum vă povesteşte şi tata. Mi-ar fi fost indicate înălţimile pleşuve ale munţilor, dar pe ele nu le iubesc. Marea îmi place. Sînt mîhnită de neputinţa de a onora pentru a doua oară o invitaţie atît de agreabilă *. Voi trece drept o*

* Judecînd după ciorna regăsită a unei scrisori datată 6 mai 1946, adresată Mitzurii — (din care voi extrage, poate, un fragment reflectînd fascinaţia ce-o exercita asupră-mi casa şi familia din Mărţişor) — acea primă oară în care n-a putut „onora o invitaţie atît de agreabilă", trebuie să fi fost în următoarea împrejurare : Îi scriam la 6 mai 1946 pentru a mă scuza că părăsisem inopinat Bucureştiul, înainte ca ea să fi dat urmare invitaţiei mele de a veni la noi să vadă nişte frumoase albume-monografii despre pictori moderni francezi, aduse din Occident de soţul meu, dintr-o recentă primă călătorie după război. (Mitzura Tatii se îndeletnicea pe atunci în primul rînd cu pictura, în care profesie cred că i-ar fi plăcut Poetului s-o vadă stabilindu-se. Făcea şi balet cu doamna Capsali, cea mai reputată profesoară de dans de pe atunci. Arghezi vedea în fetiţa-i adorată toate harurile şi toate desăvîrşirile, veghind asupra educaţiei intelectului şi sensibilităţii copiilor săi cu atenţia, emoţia şi gingăşia cu care cultivi nişte flori rare). *La sfîrşitul ciornei scrisorii sus-pomenite* (din 6 mai 1946) *figurează sugestia de a-l chema la telefon pe soţul meu, întrebîndu-l cînd avea să vină cu maşina la Bran, pentru ca să-l însoţească şi dînsa pe durata unui week-end.* Ca s-o conving să accepte această excursie — ce mi-era

ființă rău crescută în fața dv. și mă simt copleșită de rușine și amărăciune. Dar inima dv. va înțelege și-mi va ierta încă o dată nepoliteţea.

Cu plăcerea de a vă revedea la întoarcere vă doresc zile pline de soare și bucurie.

Dacă-mi dați voie vă sărut.

Mitzura

PAGINI DE JURNAL

14 mai 1951

„Aș vrea să însemn aci ultima mea vizită la Arghezi — cum ar fi trebuit să aștern pe hîrtie toate amintirile mele despre el, ca să nu se piardă. Preget, ca în fața unei lucrări de seamă. Șovăi în fața sarcinii prea grele și prea pline de cinste p. mine de a încerca să aduc în amintirea oamenilor pe marele poet și gînditor — de o reabilitare nici nu poate fi vorba. Operele lui nu se mai publică, nici măcar articolele lui de ziar (Mi-a spus Com. (arnescu) că figurează pe statele ziarului „Universul". Dar că din vreo 5 articole scrise, nu i s-a publicat niciunul.

De cîte ori îl văd la intervale rare, de cîteva luni, îl găsesc mai mic, mai uscat, mai prost îmbrăcat, mai puțin vehement și mai trist. La început atribuia inactivitatea sa bolii. Spunea că i s-a întîmplat de cîteva ori să cadă, pierzîndu-și cunoștința ; s-a regăsit odată, proptit de zidul tribunalului, jefuit de acte și bani. Asta era acum un an sau doi. Ședeam în grădină, era primăvară sau toamnă poate. Avea deja acea bîțîială din cap, cum o au unii bătrîni, dar era plin de elocință ca totdeauna și destul de caustic încă. Spunea că e în tratamentul lui Parhon și că i s-a interzis orice activitate intelectuală. Între timp nevastă-sa, — pe care o iubește și o stimează atîta, față de care e totdeauna atît de atent — a suferit grav de ochi, a avut o operație serioasă și suferă încă. De toate astea mi s-a plîns în cursul convorbirilor la telefon.

o plăcere să i-o pot oferi, o ispiteam pe Mitzura cu descrierea frumuseților și grației Branului și splendorii acelui Mai cu meri înfloriți sub creste înzăpezite... Mă gîndesc astăzi că s-ar putea ca această sugestie a mea să nu se fi realizat — oricît de onestă era, și din cauza susceptibilității bătrînului Poet, care va fi găsit-o necorespunzînd canoanelor... Pe de altă parte el era foarte sensibil la bunele sentimente arătate copiilor săi... Nu știu... Cred pînă la urmă, că în familia Arghezi, pe atunci, n-avea nimeni timp de plimbare.

De data aceasta — acum 2 zile, cînd l-am găsit foarte slăbit şi l-am întrebat de sănătate, mi-a răspuns : prost — dar nu mai dau importanţă, eu nu mai contez faţă de ceilalţi. Faţă de nevastă-mea care e copleşită de muncă. Nu au nici un ajutor în casă şi în toată curtea. Au avut o „fină de la ţară" şi miliţia i-a refuzat permisul de şedere în Bucureşti. Mitzura e ocupată pînă peste cap, face facultatea de cinematografie, are cîte o reprezentaţie la două seri, o apucă noaptea în oraş, nu mai găseşte tramvai şi trebuie să doarmă prin tîrg, la mătuşă-sa. A adăugat — nu se poate conta pe ea ca ajutor (Mitzura ajuta înainte foarte mult în gospodărie ; parcă o văd, în capot lung, cu şorţ dinainte, legată la cap, zîmbind cu dinţi sclipitori ; cred că aşa am văzut-o prima oară. Casa era curată ca un pahar, mobilată în felul caselor de provincie mic-burgheze. Pe un divan din odaia vecină, cu uşile deschise, erau înşirate păpuşile şi ursuleţii Mitzurii şi ai lui Baruţu, de cînd erau mici).

De data asta l-am găsit pe Arghezi în poarta aleii lungi ce duce la poarta casei, instalat la o măsuţă (cu dispozitiv de ridicare şi coborîre, — masa lui de cînd era bolnav, mi-a spus). Alături un scaun şi un chaise-longue, pe care am şezut eu aproape tot timpul convorbirii. În cealaltă parte a porţii, o măsuţă improvizată, din scînduri, cu un cîntar, alături o lădiţă cu cireşi. În livada din stînga aleii, se culegeau cireşii ; în iarba mare, verde şi grasă străluceau cîţiva maci. Un stog de fîn, o scară sub un cireş, cîţiva copii tocmiţi la cules, o d-nă corpolentă care îi supraveghează. Din cînd în cînd apare în faţa tarabei cu cîntar, cîte un copil din mahala, sau cîte doi, şi cer o litră de cireşi, cîte o femeie care cere „juma de kil". Vine şi poştaşul, cu care dl. Arghezi e în termeni cordiali şi cere „juma de kil", vine un miliţian, mereu vin alţii şi ne întrerup convorbirea. De cîte ori apare un muşteriu, Arghezi strigă cu glasu-i nazal şi puţin piţigăiat, care acum nu mă mai frapează, strigă lung, în spre livadă : „Tatanăă !" Femeia groasă, legată la cap, lasă supravegherea culesului, întoarce o faţă zîmbitoare şi bună spre noi şi vine să servească clientul, apoi se întoarce iar în livadă. Apare în fundul aleii, venind din spre casă, d-na Arghezi, majestuoasă, — în capot lung, ca totdeauna şi legată la cap, cu nişte ochelari de un fel curios (are vederea slabă ; mi se pare, cu un ochi nu vede deloc sau aproape deloc — are 18 dioptrii). Mă ridic s-o întîmpin. În drumul înapoi spre poartă, mi se plînge de munca multă pe care n-o pridideşte, şi de

dureri de cap groaznice, pe care le are din pricină că nu poartă ochelari cum trebuie. Înainte de a ne apropia de dl. Arghezi, arătă mîhnită din cap spre el şi-mi spune : „Uite cum a ajuns, să vîndă cireşi în poartă !" — sau aşa ceva. În prezenţa lui e liniştită, blînd surîzătoare — stăpînită şi curajoasă, plină de siguranţă, iar el, ca totdeauna, atent, respectuos, ca un gentleman ; dar atitudinea se simte că nu e automată, ci gîndită şi pătrunsă de sinceritate şi de greul şi iubirea unei vieţi lungi dusă în comun, de stimă şi respect. I-am adus maestrului bătrîn două portocale mari, frumoase. „Ce parfum inimitabil !" spune el, cînd i le dau să le miroase — dar fără nici o picătură de exaltare, ci monoton şi la fel de mîhnit ca mai înainte. D-nei i-am adus un buchet de narcise albe. Cînd ne părăseşte, ca să se ducă iar la treburile casei, le ia cu dînsa, să le pună în apă. Pe măsuţă e o carte legată în verde, un caiet şi un creion bine ascuţit. Un fragment de pagină e acoperit cu scrisul mărunt şi subţire al vraciului, pe care îl cunosc. Îl întreb dacă lucrează ceva. Îmi răspunde : „Mi s-a dat să traduc o carte de Anatole France. Pentru ce o traduc, pentru ce s-a ales această carte, nu ştiu. Nu e nici măcar bine scrisă". (E „La vie en fleur", una din operele de tinereţe). „Probabil că cei care-au ales-o, n-au citit-o, sau nu ştiu franţuzeşte", adăugă cu obişnuita-i ironie. „Nu e nici pe linie — nimeni n-o să înţeleagă nimic — e de un epicureism facil, universitar — şi-atîta tot". Eu : „Are cumva idei sociale, mişcări de revoltă ?" — „Nu, — vorbeşte undeva de Proudhon, atîta tot". „Ce e cu intrarea dv. în colectivul Shakespeare ? Se vorbea că traduceţi „Femeia îndărătnică" ? — Arghezi neagă. „Au venit la mine. Le-am spus că nu ştiu englezeşte. A rămas să-mi dea pe cineva. Şi-apoi vor să fie în culoarea originalului —" (sau „în ritmul originalului". Nu mai ţin bine minte cum s-a exprimat, căci m-am aruncat atunci as. acestei probleme). Mai discutasem cu el şi altădată despre traduceri, fireşte mult mai timid — poate că tăcusem chiar cu totul, ca de obicei, în timp ce el îmi demonstra imposibilitatea totală de a traduce un autor. „Tradutore, traditori", îmi spune şi acum. „Au avut ideia gogoneaţă să vrea să traduc pe Rabelais — şi încă o ediţie pentru tineret. Nici în Franţa nu există ediţii pentru tineret. (Cred că se înşeală). „S-a făcut o numărătoare, în Franţa, a cititorilor lui Rabelais. Ştiţi cîţi s-au găsit ? Şapte". Îl întreb într-un tîrziu dacă nu mai scrie ceva. Dă din cap, dezamăgit, cu o privire nespus de tristă şi-mi spune că pe el îl preocupă acum probleme mult mai grave şi importante decît scrisul lui.

Vorbește ca și cum ceea ce a scris n-ar avea decît o importanță minoră, ca de un balast, uitat, zvirlit. „Ați creat ceva mare și veșnic", îi spun eu, mîngîindu-i mîna „și știți asta foarte bine". „Mă îndoiesc", răspunde el și nu e nici umbră de cabotinism în atitudinea lui. „Și-apoi pentru mine, a scrie înseamnă a publica". „Nu vă gîndiți deloc la urmași ?" întreb eu șăgalnic și trist. El dă din cap și continuă : „un manuscris care nu se publică timp de 2 ani nu mă mai mulțumește ; trebuie să-l refac". „Am muncit toată viața — cred că niciodată în viața mea n-am dormit mai mult de 4—5 ore pe noapte. Nu sînt un boem, dar am crezut că trebuie să fac așa, ca să-mi îndeplinesc datoria față de ceea ce cred eu că trebuie să fie un om"... „noi scriitorii am trăit totdeauna ca niște paraziți". Îmi vorbește ca de obicei despre lipsa de ținută morală a generației lui, a oamenilor politici, de „deslînarea" completă pe care a simțit-o totdeauna atît de dureros. Îmi dă exemple : În timpul guvernului Antonescu, cînd dirija, se pare, foaia „Informația" (sau scria la ea) s-a dus, împreună cu alți colegi, la fostul ministru liberal C. Anghelescu (ministru al învățămîntului), ca să-l sondeze ce gîndesc liberalii despre ce se petrece. Anghelescu (de altfel „un imbecil", cum se exprimă Arghezi) nu era preocupat decît de prețul porumbului la vagon, și nimic altceva nu-l interesa. Era membru al c-tetului central executiv (?) al partidului liberal..." Cînd intră în apele astea, Arghezi zăbovește îndelung și-și deapănă amintirile, pline de dezamăgire amară (acum mai puțin ca altă dată — e mai obosit —). Îmi spune, după episodul cu scrisul lui : „Acum se petrece ceva cu mult mai interesant — se dezbate procesul unui secol. E vorba dacă țara asta, dacă limba asta, mai au dreptul să existe sau nu". Și apoi încep iar acuzările contra trecutului. „Comuniștii au făcut un lucru bun : au dărîmat șandramaua. Dar mai departe ? Ce vor pune în loc ?" (sau așa ceva). A avut norocul să poată vedea și recunoaște ce s-a pus în loc. Eu dau vina pe material. El spune : „Materialul e bun, e țara asta". Știu că se gîndește la cei mulți, la țărani mai ales.

. . . . . .

. . . . . .

Îmi povestește despre necazurile pe care le-a mai avut Baruțu, chiar după eliberarea lui din închisoare, cum i s-a cerut să părăsească școala, cum decanul, întrebat de cineva pentru ce, a răspuns „cu candoare" : „Păi, e băiatul lui Arghezi !" — cum Baruțu a dat un examen strălucit (e la fel de mîndru și mulțumit de el ca totdeauna) cei din co-

misie i-au strîns mîna şi l-au felicitat, iar a doua zi a aflat din catalog că rămăsese repetent ; cum el s-a dus atunci iarăşi la Theohari Georgescu, ministrul de interne, şi l-a întrebat de ce ministerul învăţămîntului îşi arogă prerogativele ministerului de interne (sau aşa ceva) şi cum ministrul l-a asigurat că pînă ce se va înapoia acasă, totul va fi în ordine. Aşa a şi fost ; Baruţu nu mai are neplăceri. Probabil că în urma acestor întîlniri cu ministrul — căruia îi face cinste să ştie cine e Arghezi (a fost tipograf de meserie) i-au dat bătrînului poet — celui mai mare poet român după şi alături de Eminescu — să traducă „La vie en fleur" (opera minoră, de tinereţe a lui Anatole France) după ce s-a încercat, ce-i drept, să i se dea Shakespeare sau Rabelais, fără a se conta pe îndărătnicia lui în cele ce crede ! şi crede, după cum am mai spus, că nu se pot traduce autorii mari.

. . . . . .

. . . . . .

*Doamna Arghezi mi-a umplut cu cireşi coşuleţul pe care-l adusesem, după cum mi-a spus la telefon să fac. M-am despărţit de ei cu mai multă tandreţe ca oricînd. (Avusesem între timp cu bătrînul meşter o discuţie cu privire la lucrul meu în colectivul Mark Twain şi i-am cerut deslegare în cîteva probleme care mă hărţuiau — (din cauza obstrucţiei colegilor mei — tipizarea eroilor prin limbaj în primul rînd. O să fim acuzaţi că stricăm limba" e în stare să spună un om cultivat şi subtil şi înzestrat cu simţul limbii cum e totuşi Petru Comarnescu). I-am dat lui Arghezi exemple din textul ce-l aveam din întîmplare la mine, fiindcă de acolo mă duceam la şedinţa de lucru. S-a aplecat foarte atent şi binevoitor asupra lor — poate şi fiindcă l-a amuzat Mark Twain. Evocarea înfăţişării vestimentare a lui Huckleberry Finn a sporit în expresivitate prin vreo două inversiuni şi vreo două schimbări de cuvinte ; vreo două expresii copilăreşti — argotice româneşti au dat multă viaţă unui dialog al celor doi puşti de pe Mississipi. Mi-a făcut mult bine această lecţie, mi-a dat mai multă siguranţă, arătîndu-mi că intuiţia mea era justă *. Arghezi a exprimat şi unele păreri cu care mi-e*

* dar n-am mai repetat niciodată lecţia cu Magul „Cuvintelor potrivite" — am tras doar învăţăminte din aceasta unica pe care am cutezat să i-o cer (fiindcă obstrucţia colegilor mei din colectiv, începusem pe atunci s-o simt ca pe o persecuţie). Probabil că îl preocupau pe atunci asemenea chestiuni, înainte să accepte ade-

greu să fiu de acord ; de plidă nu poți, crede el, localiza, scriind într-o traducere „cuviosul" sau „pomelnic", cînd e vorba de stări anglo-saxone, fiindcă la noi aceste cuvinte au un interes precis și legat de ortodoxie. A găsit corectările colegilor mei proaste și slăbind traducerea ; în schimb mi-a găsit alte cusururi — de ex. monotonie în întrebuințarea perfectului simplu (pe care mi-o reproșează și Petru Comarnescu — ca să-i fac dreptate. Arghezi zice : „de ce nu puneți „dete" ?)

Doamna Arghezi a avut, prima, pornirea de a mă săruta, la plecare, și eu, mișcată, aproape am doborît-o, cînd am sărutat-o cu efuziune pe amîndoi obrajii. El, mititel, surîdea șugubăț. Mi-am cerut iertare pentru familiaritatea mea. „N-ați fost niciodată pînă acum, vă rog așa să fiți !... și veniți mai des !" I-am răspuns : „Mă tem că acum că m-am apucat să vă spun problemele mele, o să devin plictisitoare, o să mă țiu scai." Mi-a răspuns, aparent sincer și cu același surîs curtenitor, cald și vioi pe care-l dobîndise în ultima parte a întrevederii : „Veniți, vă rog, cît de des. Sînt probleme interesante aci". (Sau așa ceva)... Am zbughit-o repede spre tramvai ; eram în întîrziere la ședință, așa mă temeam. Dar l-am găsit numai pe Comarnescu singur în grădina Uniunii scriitorilor, așteptîndu-i pe ceilalți 3 din colectivul „Mark Twain". I-am lăsat coșulețul cu cireși, în timp ce m-am dus să mă spăl pe mîini. Mă scuzasem de întîrziere, spunîndu-i de unde vin (Arghezi sta foarte departe, după cimitirul Bellu, aproape de închisoarea Văcărești, pe strada Mărțișor). L-a interesat grozav vizita mea. „Ce face Arghezi ?" „Am să-ți spun acum". Cînd m-am înapoiat de afară, toți trei (Comarnescu, Petre Solomon și Eugen Marian) mîncau cireși din coșuleț și se uitau ahtiați la mine, să le spun ce face Arghezi. Comarnescu le spusese deja că „vinde cireși la poartă". Solomon era foarte tulburat — într-atîta încît a trebuit să-l liniștesc, spunînd calm că lucrul nu trebuie chiar așa tragizat, fiindcă Arghezi are de multă vreme o mică fermă, ale cărei produse le vinde în parte — dar că, firește, acum o duc foarte greu, fiindcă-s amîndoi bătrîni și au prea multă muncă. La începutul ședinței, în naivitatea mea

rarea la colectivul Shakespeare — în care au lucrat, cum se știe, între alții Ion Barbu, Ion Vinea și Tudor Vianu, după cum în colectivul Heine lucrau Philippide, Alfred Margul — Sperber, Oscar Walter Cizek, Ion Marin Sadoveanu, Adrian Maniu, iar dintre „traducători" Iosif Casian și subsemnata.

incorigibilă, am comunicat părerea lui Arghezi despre anumite probleme care ne preocupă adesea la şedinţa de lucru. De pildă, Arghezi — spre deosebire de ei — şi în special de Com., găseşte că e singurul lucru corect a-l pune pe Huckleberry să spună „IO" (ceea ce-l înfurie pe Com.) „Aşa scriau şi vechii domni", i-am obiectat. A răspuns sfîrîind de enervare : „Vom fi acuzaţi că stricăm limba" (!) Cît priveşte faptul că Arghezi găseşte normal a se scrie „fu", „fuse", toţi resping aceste expresii ca aproape obscene („quels esprits mal tournés !") Com. bombăne, efervescent, cum îi e felul : „el e oltean — „fu", „fuse" — astea-s ţigănisme" (!) Era vexat, ca de-o ofensă adusă obîrşiei lui moldoveneşti... Una-două mă întreba, ricanînd, dacă „aşa a zis Arghezi ?" La un moment dat, m-a ameninţat în glumă : „Ce se va spune la Uniune cînd se va şti că D-na Papadache a fost la Arghezi ? !" Eu, sincer mirată şi puţintel speriată, am făcut ochi mari şi am întrebat dacă e ceva infamant. „Pentru oameni ca O. M. probabil că da", a răspuns Marian, cel mai rezervat dintre toţi. (O.M. e fosta traducătoare a lui Mark Twain, care n-a intrat în colectiv, s-a plîns la uniune, cerînd protecţie, n-a reuşit şi acum desigur îmi poartă sîmbetele ; îmi pare rău de ea, nici n-o cunosc, dar ce pot să fac?) Solomon, „responsabilul" colectivului n-a spus nimic, dar cînd eu i-am luat apărarea lui Arghezi (vorbisem şi mai înainte despre dezgustul şi critica lui la adresa vechii societăţi româneşti) a bombănit ceva despre o atitudine în doi peri, etc. „Şi cine a fost singurul care a avut curajul să scrie acea faimoasă scrisoare „Baroane !", am amintit eu (Scrisoarea publică — adresată în „Informaţia zilei", la rubrica „Bilete de papagal" — prin 1942—43, ambasadorului german la Bucureşti, Manfred von Killinger, care i-a atras închisoarea la Tg. Jiu, în 1943).

În concluzie, m-am împrietenit mai mult cu Arghezi, şi am devenit poate suspectă în cercul colectivului meu şi nesuferită criticului şi esteticianului P.C., pe care îl consideram un gentleman şi-l stimam pentru asta şi pentru felul în care îi plăcea să ajute pe începători, să scoată la lumină talente, să răspîndească cunoştinţe (i-am şi spus odată asta, într-o scrisoare de la Mangalia, care l-a măgulit mult). Dar acum, ...s-a simţit călcat pe bătătură (ah, vanitatea !) pentru că era contrazis în numele unei „autorităţi", chiar dacă era vorba de marele poet surghiunit Tudor Arghezi. Sînt curioasă dacă tachineria benignă şi hărţuiala cu care mă copleşea în public va face loc unei rancune no-

cive — totuși nu-l cred capabil de așa ceva. Sper că toate astea n-au nici o importanță. Poate ar trebui dimpotrivă să se afle mai mult despre greutățile în care se zbat Arghezi și familia lui, pe care atîta a iubit-o întotdeauna... Dar ce putere am eu ? Dacă aș avea oarecare energie și aș fi mai talentată, și mai curajoasă, aș scrie ceva — care mai mult ca probabil, tot nu mi s-ar publica.

Petru Comarnescu — pe care-l consideram cu drept cuvînt un om de bine și „bine crescut", prețuindu-l sincer pentru cultura și dinamismul lui — și pentru felul cum îi plăcea să ajute pe începători, să scoată la iveală talente, în artă, să răspîndească cunoștințe, promovînd zelos valorile neamului și cele universale — și-a cerut scuze curînd pentru atitudinea evocată în paginile mele de jurnal („îi sărise capsa", a recunoscut). Așa era el temperamental — lesne inflamabil, — dar un om vrednic de respect pentru tot ce a făcut. Înfocat propagator al valorii operei lui Brâncuși, pe atunci aproape ignorată ; a valorii mînăstirilor din Bucovina, despre care a scris și vorbit cu fervoare și competență ; — este de altfel, îngropat, după dorința-i expresă, în curtea Mînăstirii Voroneț — ; unul dintre cei mai activi și zeloși conferențiari asupra artei și literaturii universale — deși depunea o cotidiană muncă obositoare de ziarist și traducea intens — era necăsătorit, dar avea de întreținut o întreagă familie de mătuși bătrîne și nepoate neajutorate, care locuiau în aceeași curte veche și cam părăginită a unei încăpătoare și modeste case boierești pe cale încă de pe atunci a dobîndi un aer tot mai vetust — din strada Icoanei — unde l-am vizitat, pe vremea „Comisiei Mark Twain").

Mai toți anii, destul de numeroși, în care am frecventat familia Arghezi (1944—1955 sau 56) au fost ani grei pentru dînșii. Ecoul (greutăților) ajungea la mine foarte sobru și stăpînit, iar în atmosfera casei se percepea foarte arareori. În materie de greutăți, am auzit, de pildă, într-o zi, că nu mai pot ține caprele, fiindcă nu mai avea cine să le îngrijească, de vreme ce „finei" de la țară nu i se re-înnoise permisul de ședere în București. Și amîndoi soții erau bolnavi : D-na Arghezi vedea din ce în ce mai slab. Sau : „I-am spus lui Arghezi că mai bine stă la coadă la pîine decît să facă „stilizările" alea !" îi scăpase într-un rînd doamnei Paraschiva — sau poate o spusese dinadins pe un ton ceva mai vehement, care distona de la obișnuita ei atitudine blajină și voioasă. Pentru că avea această femeie

bravă, această așa-zisă „femeie simplă" — pe lîngă darul de a răspîndi voioșie, calm și curaj în juru-i, și a-l pune pe oricine de îndată la largul lui — un dar extraordinar de a intui ce-l putea preocupa neplăcut pe „Arghezi" și de a preveni, de a nu lăsa să se instaleze vreo pîclă apăsătoare în preajma lui. Abia acum, la asemenea distanță, îmi dau seama, că atunci cînd devenea mai însuflețită, mai vorbăreață ca de obicei, era într-un asemenea context, — cînd amenința să pogoare asupra tovarășului ei de viață și de luptă o atmosferă deprimantă. Aici cred că spusese tare, pentru a-i sta alături, ceea ce ghicise că spunea el în sufletul lui. Și mi-am amintit că-mi povestise o doamnă care lucra la Editura „Cartea Rusă" cum se spunea în Redacție : „Mai dați-i și lui Arghezi o stilizare !..." (Și cum era criticat Arghezi, după apariția fabulelor lui Crîlov, că nu tradusese „fidel").

Ca să finisez întrucîtva portretul doamnei Paraschiva — și să înfățișez relațiile dintre cei doi soți — care în ochii celor ce nu-i cunoșteau păreau atît de diferiți : — Ea nu spunea, ce-i drept, niciodată ceva „foarte interesant", sau „spiritual", nici măcar o glumă malițioasă, necum o bîrfă sau ceva similar, „amuzant" ; ci cu vorbe bune, simple și cordiale — și aparent neavînd nimic a face cu trista actualitate, tonifia atmosfera. Se străduia din răsputeri, în acei ani grei, să împlinească toate golurile în gospodărie, să prevină orice dorință sau orice nemulțumire ce ar fi putut umbri sufletul lui Arghezi. Pe vizitatori îi trata cu vorbe de circumstanță, spuse cu angelică naturalețe și bunătate.

N-am văzut-o „flecărind" nițel mai expansiv decît în starea euforică în care o cufundase revederea mării — în octombrie 1954 — după cum găsesc o înregistrare în jurnalul meu. Și parcă aș bănui că și atunci s-a apucat să ciripească despre virtuțile ei de gospodină legate de amintiri de pe cînd erau copiii mici — să ciripească expansiv, cînd am trecut prin parcul fostului Sanatoriu al Eforiei Spitalelor Civile, — unde locuiseră ei cu cincisprezece ani în urmă — ca să risipească „spleen"-ul bătrînului poet — care venea, obosit, de la Vasile Roaită, ca să găsească niște spirt pentru o cafeluță". Fără de care — explica ea — „Arghezi nu poate lucra". Și își aducea aminte de chioșcul unde se mînca afară, în acel parc — și ce lucruri bune le pregătea ea copiilor în cameră, de se mira camerista ce mirosea „așa frumos a mîncare bună", — pentru că nu se cunoștea de fel că se gătise în cameră — începuse să ciripească despre toate astea îndată după ce bătrînul Maestru,

obosit de călătoria cu trenul, se posomorîse, trecînd prin acel parc, de unde privea el altă dată „marea, lucrul cel mai frumos pe care-l cunoscuse", şi spusese că „e mai urît ca altă dată".

Iar pe Arghezi părea să-l intereseze tot ce spunea ea. Niciodată n-o întrerupea (necum să fi avut un aer plictisit sau măcar îngăduitor, cînd vorbea dînsa, ca atîţia soţi oarecari — sau măcar „micul aer protector" ce l-am văzut la atîţia intelectuali valoroşi din generaţia mea — chiar dacă soţiile — pe lîngă că prăjeau chiftele şi scăldau copiii — erau şi ele licenţiate, etc. ; Felix Aderca de exemplu — cînd vorbea despre soţia lui, spunea cu o „spirituală" expresie maliţios ironică : „nevastă-mea, Poeta...") Se complăceau, ca nişte copii mari, în această aură, moştenită, de „stăpîni ai creaţiunii". Arghezi — nu încetam să mă mir la începutul relaţiilor noastre — în clipa cînd intra nevastă-sa — chiar dacă fusese pe cale să povestească ceva — se oprea pînă cînd îţi prezentai respectele ; în clipa cînd deschidea ea gura, tăcea şi o asculta cu o expresie plină de reverenţă — o expresie sobră a respectului şi devotamentului său, a înţelegerii dintre ei — nicidecum galeşa tandreţe exchibiţionistă ce şi-o arătau pe atunci unele perechi, „de ochii lumii". Nu încetam să mă mir. Parcă ar fi fost un trubadur la o curte medievală — şi ar fi privit în sus spre balconul de unde asista Doamna şi stăpîna inimii lui la întrecerile sale în cîntece şi lupte. E drept că ea-l asistase în cîntece şi-n lupte, dîndu-i puteri cu calmul şi cu zîmbetul ei bun.

⁂

Ca „pendant" la scena de plin aer, cu cireşile, sînt pornită *să dau aici O SCENĂ DE IARNĂ şi DE INTERIOR,* — din acea perioadă — care mi s-a gravat dureros pe retină. Am venit deci în strada Mărţişor într-o zi de iarnă — nu mai ştiu a cărui an. Parcă văd : o odăiţă mică — un fel de chilie — pereţii nuzi — o singură fereastră ce da spre grădină ; în dreptul ei o masă mică, de brad, cu nimic pe ea — nici o filă de hîrtie, nici un creion (dar mi-a spus Mitzura mai tîrziu că aşa lucra Arghezi, fără urme, fără să se desfăşoare — şi pe de altă parte că lucra zilnic şi atunci, dar mai totul mergea la coş).

Lăţimea acelei chilii cuprindea exact două paturi simple — ca cele ţărăneşti de pe vremuri — la fiece perete — cîte unul faţă în faţă — şi între ele mai rămînea loc exact pentru o maşină de cusut, la care Mitzura, şezînd pe

unul dintre paturi, cosea ceva pentru părinți. Era deja măritată — și cred că profesa deja teatrul (?), dar venea de departe, în fiecare zi, să-și vadă și să-și ajute părinții.

Acea chilie era singura încăpere din casă pe care își puteau permite soții Arghezi s-o încălzească, în iarna aceea. O sobiță de tuci — în colțul de lîngă ușă — scotea cîte un val înecăcios de fum ori de cîte ori se intra sau se ieșea. În celelalte două odăi de jos prin care am trecut era o atmosferă glacială.

. . . . . .

Altă scenă care îmi stăruie viu în amintire — cu Mitzura fată tînără — trebuie să fi fost prin 1946. S-a petrecut în sala Ateneului Român.

Arghezi, totdeauna generos cu începătorii și amatorii în literatură — și înduplecat desigur și de marea lui dragoste pentru copiii săi — acceptase să țină o conferință introductivă la o manifestare de-a unor prieteni ai lui Mitzu și Barutzu — mi se pare studenți în filozofie. (Aceștia au fost de altfel singurii vizitatori pe care i-am întîlnit în cursul vizitelor mele în strada Mărțișor, în perioada pe care o evoc. Îl înconjurau pe Maestru, cînd am sosit eu, privindu-l cu veneraţie și ardent interes, iar dînsul li se adresa cu o plăcută bunăvoință atentă). Conferința ce le-o acordase acum, se chema : „Conferință în zigzag". Era afișată la intrarea Ateneului.

Îl revăd limpede pe bătrînul Maestru, mărunt și simplu, vorbind cu glasul său monoton și degajat, pe scena Ateneului, unui public destul de parcimonios. În sală se produce în vreo două rînduri rumoare ; probabil că unii care trecuseră și intraseră să vadă ce fel de spectacol e, — înșelați în așteptările lor la un spectacol „cu dans și muzică" sau ceva similar, părăseau sala pe rînd și cam zgomotos.

Aud deodată un glas cristalin, tăios — și aruncîndu-mi ochii spre o lojă din dreapta plină de tineret, de unde venea glasul, o văd pe Mitzura în picioare, cu ochi fulgerători, — subțire și mînioasă ca un arhanghel justițiar — dar cu aceeași stăpînire — rostind o frază scurtă și apăsată prin care ruga pe cei ce vor să plece s-o facă în acel minut și toți odată, iar pe cei ce vor să rămînă, să asculte în liniște.

Îmi arunc ochii înapoi spre scenă ; Marele Poet se oprise din cuvîntare și aștepta politicos și ușor stînjenit, să și-o poată relua. Am simțit cum între tată și fiică se

întinsese într-o clipită, de la scenă la lojă, puntea înțelegerii depline.

Adunarea a continuat, fără alte perturbări, în atmosfera cuvenită.

Acum, la distanță de 34 de ani, evocarea acestei scurte scene îmi aruncă încă o lumină asupra armoniei desăvîrșite ce domnea în familia Arghezi și le era pavăză împotriva adversităților — și parcă și asupra intransigenței și demnității cu care întîmpinau necuviința din afară.

⁂

Voi încheia aceste pagini cu o ultimă evocare : Primul „*Congres*" — din 1956 — (pînă atunci se chemase „Conferință") al *Scriitorilor* — la care am asistat și eu — s-a încheiat cu apariția pe scenă și cuvîntarea lui *Tudor Arghezi* — care au stîrnit în sală o atmosferă de tensiune emoțională greu de descris. Era probabil prima sa apariție publică după lungul lui surghiun literar și cei tineri nu-l văzuseră niciodată pe marele Poet. Apăruse cu pas șovăielnic — părînd și mai mărunt și șubred în vastitatea sălii —, și începuse a vorbi cu glasu-i firav aproape înăbușit de emoție. În sala pînă atunci răscolită de veleități și patimi, de mustrări și riposte înțepătoare, — în care se restabilise anevoie în minutele precedente o liniște de după furtună —, s-a lăsat de îndată o tăcere profundă, în care se auzea deslușit fiece silabă a acelui glas firav — s-a lăsat treptat, ca un catharsis, o tulburare și o strîngere de inimă, și o fervoare — și-apoi o înseninare și o împăcare, în care fiecare s-a uitat pe sine și cu toții s-au simțit legați între dînșii de același sentiment de emoționată venerație. Îmi rămăsese în amintire atmosfera aceasta de fervoare. În spatele meu stăteau din întîmplare doi dintre partenerii ședinței de lucru povestită în paginile mele de jurnal din 14 mai 1951 — și cel care încercase să bombăne ceva, atunci, ca să justifice oarecum exilul literar al lui Arghezi — și abandonase, stînjenit, la replicile mele, — poetul Petre Solomon, era acum cel mai emoționat, dintre tinerii scriitori din apropiere, cărora — profund emoționată cum eram eu însămi —, le aruncam din cînd în cînd o privire, spre a le vedea reacțiile.

Arghezi începuse cu o metaforă care mă tulburase adînc : Scriitorul bătrîn pășind cu candela printre morminte. Nu mi-o mai amintesc exact — și nici contextul, doar imaginea, destul de tulburătoare. Printre hîrtiile ui-

tate, în dulăpiorul cu hîrţoage, am regăsit şi o foarte îngălbenită Gazetă literară, cu data de 24 iunie 1956 şi cu fotografiile lui Mihail Sadoveanu şi lui Tudor Arghezi pe prima pagină. (Ei doi încheiaseră lucrările Congresului.)

Desprind, din cuvîntarea lui Arghezi, începutul :

„Scriitorii de vîrsta mea rămîn în viaţă, ca să joace, parcă, între un trecut de ieri şi prezentul de azi, rolul de ştafete. Şchiopătînd între două timpuri, ei poartă stinsă candela generaţiilor pierite, pentru a fi aprinsă o scînteie nouă de către moştenitori. Între mormintele aproape uitate ale celor căzuţi pe rîpele calvarului istoric şi tineretul adunat aci, întru slava limbii părinteşti, parcă s-ar zări cu auzul şi bocetul şoptit al conştiinţei...

Petre Pascu

PRINTRE MUNCITORII TIPOGRAFI

Sînt bine cunoscute sentimentele de afecţiune arătate de Tudor Arghezi muncitorilor din tipografii. Nu odată în *Tabletele* sale găsim evocarea unor figuri de meşteri culegători, sau calde pledoarii pentru cauza breslei lor. S-ar putea scrie mult cu un atare subiect, a cărui sinceritate la marele poet provine din faptul că nici un rînd de-al său nu este rezultatul închipuirii. Arghezi a trăit printre tipografi în mod efectiv. Le ştia păsurile, făcîndu-se părtaşul durerii lor. Se bucura în schimb, de-odată cu ei, cînd vedea că-i înfloreşte slova, mirosind proaspăt a plumb.

Între făuritorul de mari frumuseţi şi culegătorii lor, se înfiripase o strînsă colaborare, o perpetuă fraternitate. Atît de mult a iubit marele poet meşteşugul tiparului, încît s-a hotărît să-l înveţe, mai pe urmă trudind cu suces la înjghebarea unui mic atelier, unde tata să fie meşterul, iar Baruţu, unicul său ajutor. Nu încape îndoială, că aici nu putea fi vorba de jecmăneală, boala de care sufereau proprietarii de tipografii.

Nu-i nici o mirare, deci, prezenţa lui Arghezi în mijlocul muncitorilor din tiparniţă, nu numai pentru a le preda manuscrisul la cules întreţinîndu-se cu ei îndelung, afabil, dar şi atunci cînd le citea din opera sa.

Iată amintirea unei asemenea întîlniri, unde umilul evocator al acestor rînduri l-a văzut pe Tudor Arghezi pentru întîia oară.

Se tipăriseră *Cuvinte potrivite* şi ne aflam pe vremea cotidienelor *Bilete de papagal*. Erau, deci, anii cînd muncitorii se puteau aduna cu greu în mărginaşe, retrase locuri. Tipografii lăsau în repaos pentru o clipă şpaltul,

spre a se întruni, la interval de timp nu totdeauna egal, în sala Gutenberg. Aici le venea cîte-un conferenţiar sau scriitor, să le vorbească, să le facă lecturi. Afişele, firește, nu erau deloc arătoase. Unul, pe uşa sălii Gutenberg, vesti odată conferinţa lui Eugen Herovanu, blîndul, duiosul nostru profesor de procedura civilă. Evenimentul zilei, însă, era Tudor Arghezi.

Locul de întîlnire cu patronimicul nume al celebrului inventator nu-l constituia, precum de aşteptat este, un salon pompos, cu bagdadia grea de candelabre, cu pereţii tapetaţi şi mobilă scumpă. Era o încăpere modestă, spoită în alb, luminoasă.

Muncitorii veniseră mulţi. Herovanu îşi continua disertaţia cu subiect adecvat felului de întrunire, cînd se deschise uşa încet şi apăru Tudor Arghezi. Se aşeză, fără să lase a-i fi băgată în seamă prezenţa, pe un scaun la intrare.

Aducea cu sine un aer de mare simplitate. Ţinuta vestimentară, sobră, din care nu uit sacoul de culoare cărămizie închisă, încheiat pînă aproape de gulerul cămăşii — model Arghezi — apoi privirea calmă, felul cum a luat loc pe scaun mîngîindu-i speteaza — toate acestea l-au tulburat profund pe studentul care eram, pe admiratorul încă de multă vreme.

Se terminase conferinţa. Poetul s-a ridicat de la locul său şi, după ce-şi aşeză într-un cuier pălăria ce-o ţinuse peste o servietă, s-a îndreptat spre masă. Deschise cartea încet, tacticos, iar în liniştea numai ochi şi urechi, citi din *Cuvinte potrivite*, singura sa tipăritură de atunci. *Testamentului* i-au urmat *Plugule, Mîhniri, Lingoare, Seara* (Un paianjen ca un neg / Umblă lung în şase peri...) cum bine mi-aduc aminte.

Autorul s-a oprit, şi ridicîndu-şi de pe pagini snopul de aur al privirilor, îl resfiră printre asistenţi. Apoi ca nu cumva să-i obosească, întrebă cu dulci, alintătoare nuanţe în vorbă :

„Să vă mai citesc ?"

Se auzi atunci, ca un singur glas, voinţa tuturor de a se continua.

Arghezi a fost, în acea după masă, răsplătit cu aplauze nu zgomotoase, dar rupte din inimă. Se cimentase, prin lectură, şi mai trainic o amiciţie : dintre poet şi cei care îi rînduiau opera în tipar.

Ei nu-l vedeau pentru întîia oară, dar poate că unii nu-l mai auziseră citind.

În necontenită apropiere, excepție făcînd unele scurte răgazuri, tipografii nu l-au uitat pe poet, pe confratele lor de meserie, și, după ani și ani, ei urcau dealul Mărțișorului să-l aleagă reprezentant al lor în Marea Adunare Națională.

Semnul înaltei prețuiri și al gratitudinii celei mai autentice.

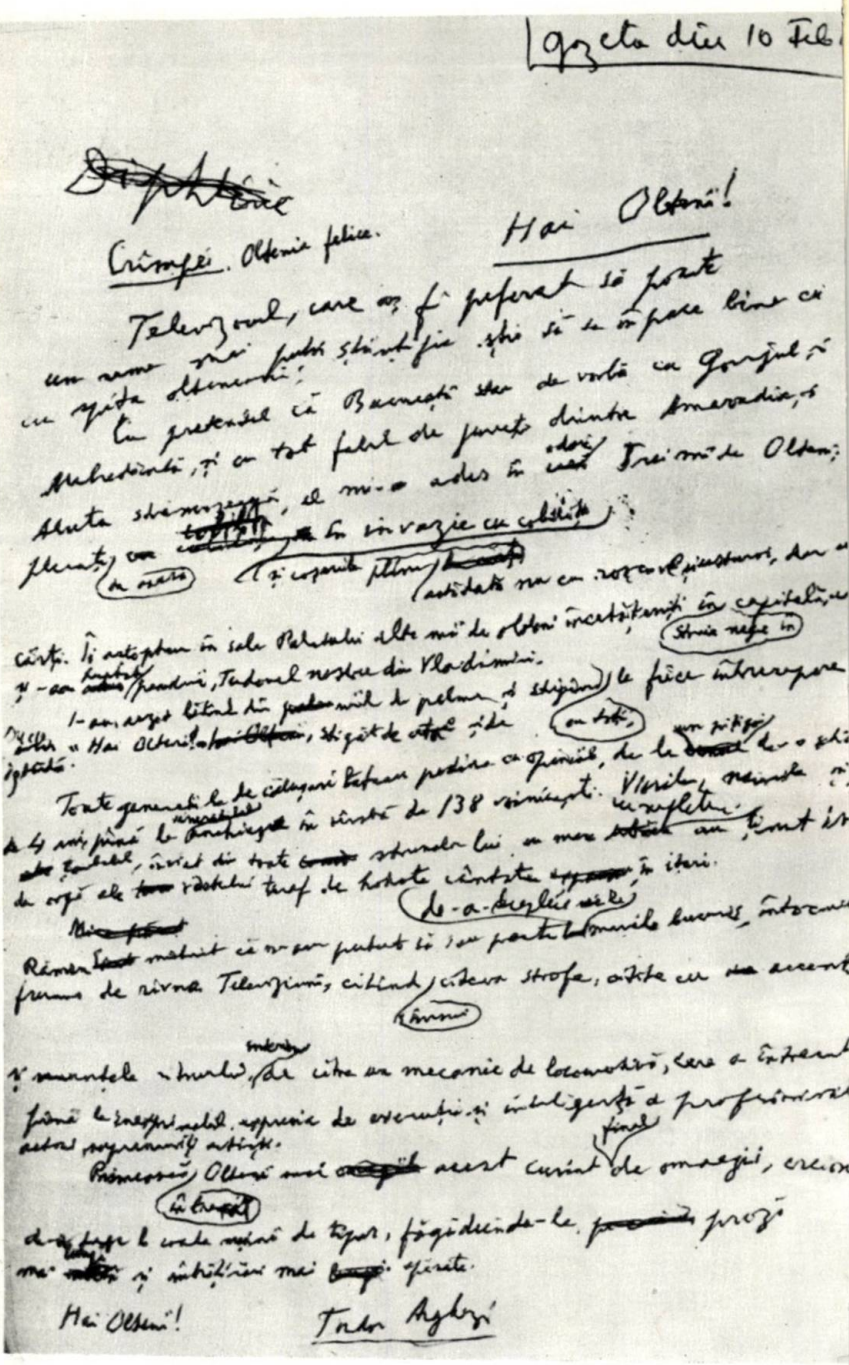

Gazeta din 10 Feb.

Hai Olteni!

Crîmpei. Oltenie felice.

Televizorul, care aș fi preferat să poate
un rame mai puțin științific, știe să se împace bine ca
cu spița olteniană!
Cu pretensiul că Bucureștii stau de vorbă cu Gorjul și
Mehedinți, și cu tot felul de jurați dintre Amaradia, și
Aluta strămoșească, el mi-a adus în odaie Trei mii de Oltenii
plecați cu [illegible] în invazie cu cobiliți
și coșarile pline [illegible] astădată nu cu roșcovele și usturoi, dar cu
cărți. Îi aștepta în sala Palatului alte mii de oltenii încetățeniți în capitală, [illegible]
și-au [illegible] pandurii, Tudorul nostru din Vladimiri.
I-am auzit bătînd din [illegible] de pelme și strigînd la fiece întrerupere
[illegible] „Hai Olteni!" [illegible], strigăt de [illegible] și de [illegible]
[illegible]
Toate generațiile de călușari tăceau pedine cu opinii, de la [illegible] de-o [illegible]
de 4 ani, pînă la [illegible] în vîrstă de 138 voinicești. Vlasile, [illegible]
[illegible], învîrt din toate [illegible] strunele lui, cu mare [illegible] au ținut [illegible]
de ogă ale [illegible] de hotele cântate [illegible] în iteri.
Rămîn [illegible] mîhnit că n-am putut să i-au poate [illegible] marile bucurii, întocmai
frumos de rîvna Televiziunii, citind cîteva strofe, citite cu [illegible] accent
și [illegible] de către un mecanic de locomotivă, care a întrecut
pînă la [illegible] expresia de execuție și inteligență a profesionalilor
actori supremului artiști.
Prismeasă Olteni mai [illegible] acest curînt final de omagii, creion
[illegible] de tipar, făgăduindu-le [illegible] proză
mai [illegible] și întîlnirea mai [illegible] apărate.

Hai Olteni!

Tudor Arghezi

Tabletă argheziană (1966)

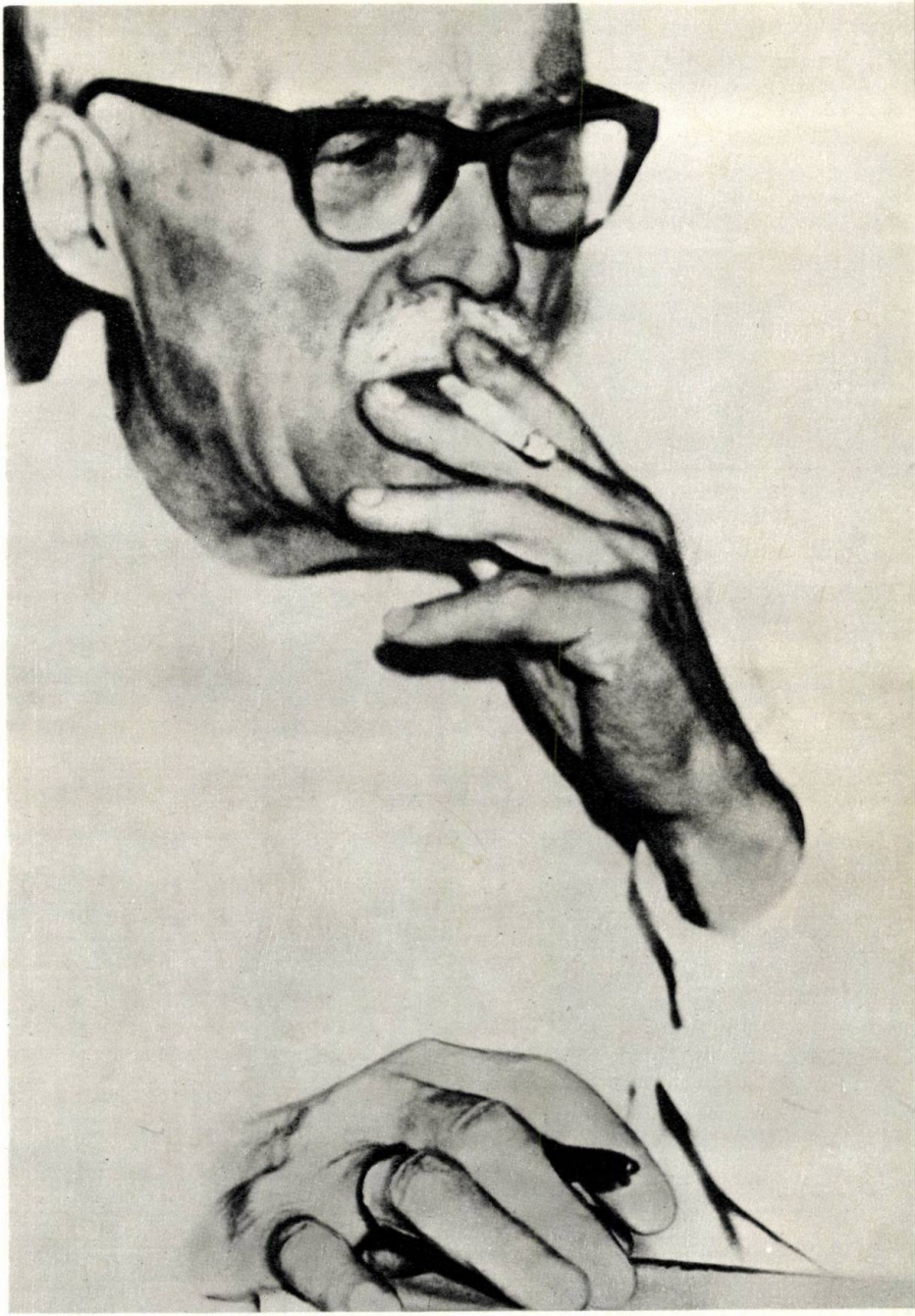

Poetul, la masa de lucru (1962)

La **Mărțișor**, *cu Paraschiva, Baruțu și Mitzura* **(1931)**

În grădina Mărțișorului, împreună cu Paraschiva și sora ei, Elisabeta Stamatiade **(1952)**

Cartea de meșter tipograf (1941)

Literele Poetului (mss. arghezian)

Inscripți

Pe cobză

Vi-i necaz că nu aveți
Și voi, două tinereți.
Zgrădăind aurea struna,
Am știți ce face cu una.

Pe o carte

Cînd gunoi și cînd țărînă;
Tinerețea ți-a bătînă.

Tudor Arghezi

În balconul Mărțișorului (1936)

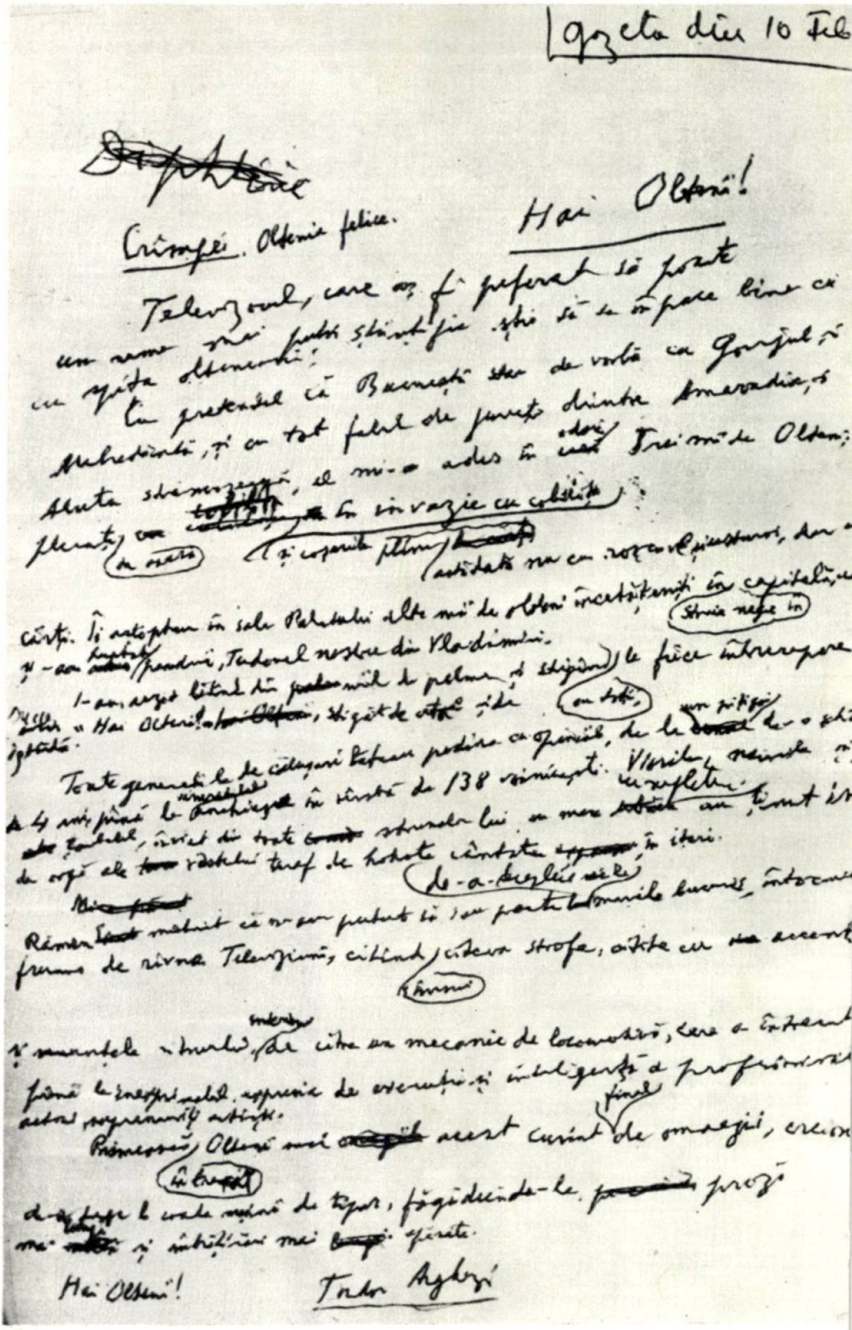

Gazeta din 10 Feb

Hai Olteni!

Crîmpei. Oltenie felice.

Televizorul, care aș fi preferat să poate
un rame mai puțin științific, știe să se împace bine ca
cu spița olteneană.
Cu pretenziul că Bucureștii stau de vorbă cu Gorjul și
Mehedinți, și cu tot felul de puncte dintre Amaradia și
Aluta strămoșească, el mi-a adus în odori Trei mii de Oltenii
plecați (de acasă) în invazie cu cobilița
și coșarele plinu (adăstată nu cu roșcovele și usturoi, dar
cărți. Îi aștepteau în sala Palatului alte mii de oltenii încetățeniți în capitală, (strâns nepe în)
și-au hrănit pandurii, Tudorul nostru din Vladimiri.
I-au, azi bătînd din mîinile de pelme și strigînd (ca toți) la fiece întrerupere
Mesei „Hai Olteni!" strigăt de atît și de
îndată.
Toate generațiile de căluși bătuți pedina cu opinii, de la un pitiș de-o
de 4 ani, pînă la [illegible] în vîrstă de 138 voinicești. Vlasile, neamul și
[illegible], înviat din toate strunele lui, cu mare [illegible] cu [illegible] au ținut
de orgă ale [illegible] de hotele cântate [illegible] în iteri.
(de-a-dreptul [illegible])
Rămân [illegible] mîhnit că n-am putut să i-au poate [illegible] mirile bucuriei, întocmai
frumos de rîvna Televiziunii, citind (cîteva strofe, citite cu accent
(cîntînd)
și [illegible] de către un mecanic de locomotivă, care a întrecut
pînă la [illegible] expresia de execuție și inteligență a profesionalilor
actori [illegible] artiști.
Primească Olteni mai [illegible] acest cuvînt final de omagii, creion
(în [illegible])
de-a [illegible] la coada [illegible] de tipar, făgăduindu-le [illegible] proză
mai [illegible] și întîlnirii mai [illegible] operate.

Hai Olteni!

Tudor Arghezi

Tabletă argheziană (1966)

Ei nu-l vedeau pentru întîia oară, dar poate că unii nu-l mai auziseră citind.

În necontenită apropiere, excepție făcînd unele scurte răgazuri, tipografii nu l-au uitat pe poet, pe confratele lor de meserie, și, după ani și ani, ei urcau dealul Mărțișorului să-l aleagă reprezentant al lor în Marea Adunare Națională.

Semnul înaltei prețuiri și al gratitudinii celei mai autentice.

Alexandru Philippide

ÎNTÎLNIRE CU POEZIA LUI ARGHEZI

Uşurinţa cu care o poezie se prinde de memorie este un mijloc de cîntărire şi de preţuire a valorii poetice. Aceasta nu înseamnă că este vorba despre o poezie uşoară, despre o poezie uşor de înţeles sau cu un fond banal, exprimat banal. Chiar dimpotrivă, versurile cele mai uşor de prins în memorie sînt deobicei cele mai puţin banale, mai puţin obişnuite, cele care dau un sunet nou, numai al lor, care surprind în chip plăcut şi uimesc fără să jignească. Aceste însuşiri, care astăzi, în ultimul sfert al secolului al douăzecelea, nu mai sînt decît rar cultivate şi preţuite, dar care stau la originea fenomenului poetic a cărui însemnătate nu se socoteşte după *ce* exprimă, ci *cum* exprimă, aceste însuşiri aşadar stau şi la temelia talentului lui Tudor Arghezi, formează chiar una dintre caracteristicile naturii sale — aşa cum de altfel cred că se întîmplă cu orice poet adevărat. La Arghezi faptul acesta se constată chiar la poezii, simple în aparenţă, fără urmă vizibilă de premeditare :

O cine-ar zice că pe-aici
Au fost odată flori,
Privighetori,
Şi cărţi citite cu ochi mici,
În care latele panglici
Întorsu-s-au de-atîtea ori ?
Şi totuşi furăm doi mai ieri,
Strînşi braţ de braţ, gîngavi
Ca doi bolnavi,
Şi-n legănarea celor seri,
Sub plopii negri şi severi,
Blînzi şi supuşi ca nişte sclavi.

În versurile acestea e un sunet nou, care era parcă și mai nou în 1917 pentru noi cei care, la Iași, salutam pe Arghezi, un mare glas de poezie, care se deosebea complet de un ton devenit curent pe atunci, un ton de duioșie stîngace și stearpă, obișnuit în versurile sentimentale ale unor urmași fără vlagă ai lui Eminescu și ai lui Coșbuc. Găsisem această poezie și altele de Arghezi prin reviste vechi și greu de descoperit altfel decît în mormanele de cărți din anticăria lui Kuppermann, la Iași, prin reviste ca *Viața socială* sau *Cronica* pe care, în anii neutralității, o scosese Arghezi împreună cu Gala Galaction și în care, arar de tot, se publicau și versuri. Acolo am citit întîia oară *Arheologie*, pe care o știu și acum pe de rost :

Sufletul meu își mai aduce-aminte
Și-acum și ne'ncetat de ce-a trecut,
De un trecut ce mi-e necunoscut,
Dar ale cărui sfinte oseminte

S-au așezat în mine fără'să știu,
Cum nici pămîntul știe pe-ale lui,
În care dorm statui lîngă statui
Și-i zăvorît sicriu lîngă sicriu

Tăcerea vocile și le-a pierdut,
Care-o făceau pe vremuri să răsune.
Aud țărîna doar a vocilor străbune
Cum se desface, cum s-a desfăcut

Sau, întîlnită mai tîrziu în *Cuvinte potrivite* bucata intitulată *Despărțire :*

Cînd am plecat, un ornic bătea din ceață rar,
Atît de rar că timpul trecu pe lîngă oră

două versuri care, pentru mine și pentru B. Fundoianu, prietenul și colegul meu de liceu, scormonitor și el ca și mine prin rafturile anticăriei, însemnau o înnoire adîncă în expresia poetică românească, o revoluție fără răsunet — dar cu ce sunet în noi, adînc și de neuitat și care ne dădea fiorul marilor descoperiri și al marilor revelații. Și ce este mai extraordinar este faptul că acest fior îl simt și astăzi, cînd reiau în minte (a cîta oară ?) versurile lui Arghezi, acestea și altele multe.

O deschidere, acesta este sensul impresiei pe care o făcea poezia lui Arghezi asupra noastră a tinerilor cultiva-

tori de poezie de pe vremea aceea. Deschidere ce însemna o eliberare din prejudecăţi poetice, din repetări comode a unor expresii. Era, în chip hotărît, o schimbare de drum. Vedeam, în mijlocul sau îndată după sfîrşitul experienţei cumplite a războiului, simţeam în multe versuri ale lui Arghezi un spirit de revoltă şi de nădejde de mai bine, de realizare chiar a acestei nădejdi, şi totodată, o vituperare, un sarcasm, o incizivă acuzaţie adusă unei lumi sălbăticite de o civilizaţie îndreptată în multe din rezultatele ei, către distrugere, către vrajbă, către dominaţia egoistă. Şi spuneam pe de rost acel formidabil *Satan,* cules din *Cronica :*

Călătorind pe malul talazelor latine
L-am întîlnit, sol paşnic, pe-o stîncă de topaz,
Cu ochii, rîpi de umbră, deschişi din cer spre mine,
Cu talpa roză, linsă, sub munte de talaz.

Şi se-ntrebă atuncea speranţa mea mirată :
Cine-ar fi fost să fie bărbatul uriaş,
Oprit pe ţărmii lumii, cu-o mînă-atît de lată
Încît putea să joace pe deget un oraş ? (...)

El îşi întoarse capul puţin strîmbînd în loc
Planetele ca mingea şi luna cum e chifla —
Şi încruntînd sprînceana pe ochiul lui de foc,
Răspunse Europei, orgolios, cu tifla.

Arghezi aducea în literatura vremii dispreţ faţă de compromisul comod, înverşunare faţă de meschinăria, faţă de urîţenia morală, faţă de spiritul mărunt şi cîrciogar, şi aducea totodată gustul înnoirii sănătoase, înnoire viguroasă, simţită ca o nevoie, nu ca o bravadă iconoclastă şi sterilă, aşa cum arătau şi propovăduiau pe atunci în programele lor unele mişcări poetice înnoitoare din literatura Europei. Nimic mai departe de poezia cu program decît poezia lui Arghezi. Bine înrădăcinată în tradiţia versului românesc, cu stima şi respectul valorilor sigure ale trecutului dar deschisă (acesta este cuvîntul), mereu deschisă. Şi aici stă cu siguranţă şi valoarea permanentă a lui Arghezi, care este oricînd actuală, actualizabilă (dovadă între altele multe, acel *Satan* sarcastic care şi astăzi ar face gestul final faţă de Europa).

Puterea de asociaţie, exercitată mai cu seamă asupra imaginilor dătătoare de metafore, este la Arghezi considerabilă. Fraza lui, versul lui, strofa lui surprind întotdeauna. Rar poezie care să dea mai puţin decît aceasta o

Paraschiva și Tudor Arghezi (1961 : foto: T. Puran)

Mitzura și Tudor Arghezi (1963)

La înmînarea premiului Herder (Viena, 1965)

În vizită la studiourile Buftea (1961 ; foto: T. Puran)

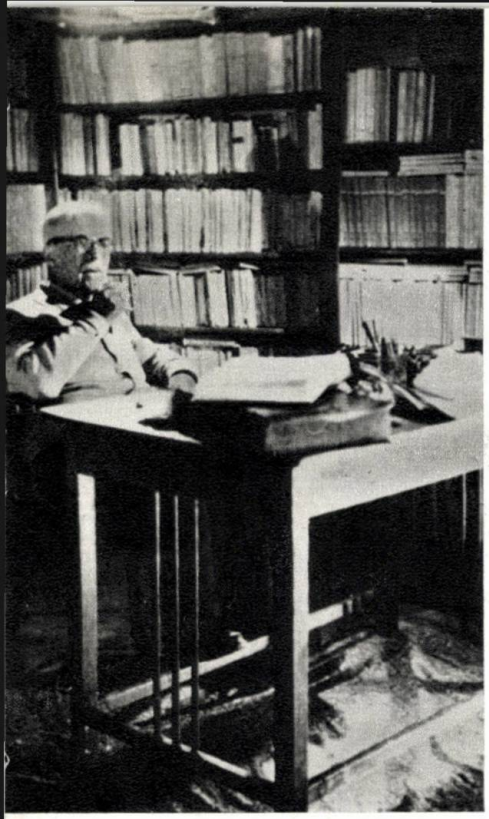

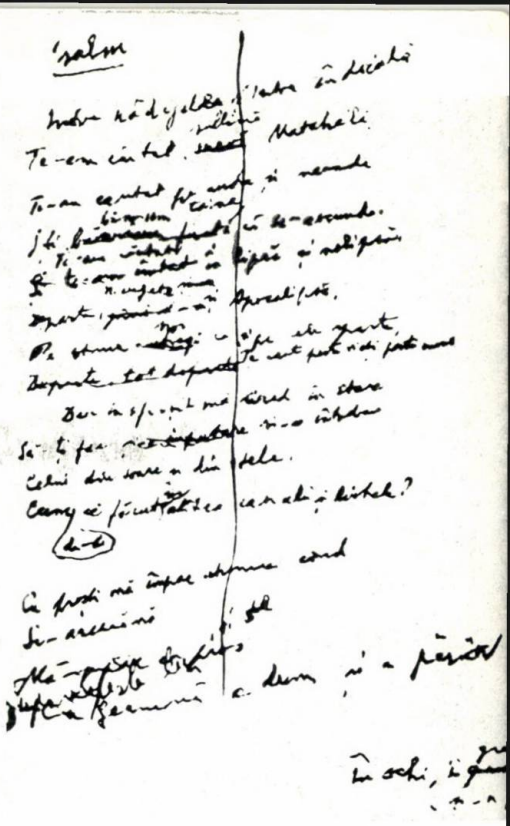

In timpul filmărilor pentru «Prisaca» (1958)
«*Te-am căutat pe unde și neunde...*» (mss. arghezian)

La plecarea de la Buftea, după «lansarea» celebrelor ziceri (1961, foto: T. Puran)

Cu bastonul prin «patria literaturii mele» (1965)

impresie de deja spus. Şi-am în vedere aici, în deosebi, cum am mai indicat expresia, stilul. A fost pe vremea aceea, acum şaizeci-şaptezeci de ani, în literatura română, o explozie Arghezi. Mă bucur că am asistat la acea explozie, că am trăit-o, că m-am cutremurat cu bucurie la ivirea ei. După Eminescu, Coşbuc, Macedonski, au fost pe atunci şi alţi poeţi adevăraţi, poeţi răsunători, explozivi şi ei, ca Minulescu, de exemplu, care îşi avea, cu perfectă îndreptăţire, fanaticii săi. Niciunul n-a pricinuit, am impresia, o surprindere mai mare — şi mai durabilă. A fost o rachetă aruncată în necunoscut, un necunoscut al simţirii, şi al expresiei simţirii, mai ales. Adaug imediat că această explozie a durat prin consecinţele ei, fiindcă ea a răspuns unei nevoi, unei înclinări cauzate de această nevoie, unui entuziasm total (aşa cum este, cum trebuie să fie, ca să-şi merite numele, orice entuziasm).

Cincizeci de ani după întîlnirea mea în spirit cu Arghezi (abia cîţiva ani după aceea aveam să-l cunosc, şi destul de în treacăt), în urma lui, pe urmele lui, am scris aceste două versuri :

Pe hartă nu mai sînt ţinuturi noi,
Necunoscutul e în noi.

O constatare care nu străluceşte prin noutate dar care, latentă în mine toată viaţa, a fost încurajată să apară şi, să se păstreze în spiritul meu, de exemplul lui Arghezi.

Şi cred, de asemenea, că fără exemplul lui încurajator, poate că n-aş fi scris şi publicat, în 1919, aceste versuri :

Căci pentr-o nouă viaţă de revoltă.
Vă trebuie un soare nou, alt soare.

Exprimam aici o stare de spirit foarte firească atunci şi care plutea în aer — culeasă şi exprimată cu vehemenţă de Arghezi :

Ca un norod de paşnici şi veseli asasini
Ce pregătesc dreptatea luminii viitoare,
Unii-nvîrteau securea, ceilalţi desfoiau crini
Cu sufletele-n bezna şi degetele-n soare.

Sau acest strigăt în golul ce poate deveni fecund :

Infinit, infinit !
Adună-ţi bolţile deodată
În şuier prelungit,

Și-n fruntea mea secată
Și-n pieptu-mi aiurit
Te-nfige drept ca o săgeată. (...)
Să-mi fie verbul limbă
De flăcări vaste ce distrug
Trecînd ca șerpii cînd se plimbă (...)
O, dă-mi puterea să scufund
O lume vagă, lîncezindă,
Și să țîșnesc apoi din fund
O alta limpede și blîndă

Sînt versuri mai vechi, pe care în 1916—1917, mi le recitam, cu credință și fervoare, cu suflet plin de speranța înnoirii în care credeam cu naivitatea adolescenței, și care și ele aveau să fie mereu actuale.

Totuși, Arghezi, dacă punem la o parte, asemenea întîlniri, nu se poate spune că a făcut școală, că a stîrnit un curent. Prin 1930, într-un articol din *Adevărul literar și artistic* am spus acest lucru, completîndu-l cu constatarea că Arghezi a avut o influență în proză, mai cu seamă în proza polemică, în pamflet. „Se înjură altfel (în proza literară) de la Arghezi încoace", spuneam eu, în chip poate prea exclusiv. Adevărul, totuși, în esență, acesta este. Fraza lui Arghezi lovește cu precizie de glonte, împrăștie scîntei ca un foc de artificii și rănește (uneori chiar cu voluptate din partea ochitorului). Nu încerc să mut discuția și rămîn în domeniul strict literar. Răutatea și bunătatea, bunăvoința și plăcerea polemicii, nu au ce căuta aici. E destul să spun că efectul final al polemicilor lui Arghezi, al agresivității lui, este un efect de mare artă și produce celui care, imparțial, citește, o bucurie ca în fața unei opere artistice. Și aceasta este, aici, destul.

Efectul de mare artă a zicerii nu lipsește niciodată din scrisul lui Arghezi. Șovăieli, pe ici, pe colo chiar efecte ratate (nu însă ieftine !) se pot găsi în scrisul său. Dar cum am mai spus și altădată, la un mare artist chiar și greșelile sînt prețioase.

Tîrziu, după 1944, Arghezi a scris și a izbutit ceva mai greu decît orice altceva : un poem didactic, cu tendință, cam arid prin definiție, dar pe care el îl ridică pe culmile marei arte, datorită stilului său mlădios, colorat, cu îndrăzneli de expresie, fără să renunțe la mijloacele lui extraordinare, în limitele unei prozodii tradiționale : *Cîntare omului*, și cu care am ajuns să mă împac bine recitindu-l. Iar în lungul poem *1907*, cu verva lui sa-

tirică cumplită, de batjocură și amară indignare, a dat o nemaipomenită cronică în versuri a unor întîmplări zguduitoare, unică în literatura noastră, cu puțini termeni de comparație în alte literaturi.

Și acum, ca să termin aceste considerații foarte personale, fără pretenție de analiză și de punere la punct, mărturisesc că preferința mea merge înainte de orice la *Cuvinte potrivite* din 1927 și la unele bucăți din *Flori de mucigai* (1931), care au dat loc la imitații, însă de suprafață, fără culoarea și fără îndrăzneala crudă și totodată de mare artă a originalului. Arghezi este inimitabil.

Marcela Pitiş

BUCURIA DE A ÎNTÎLNI UN PRIETEN ADEVĂRAT

Memoria afectivă nu permite evocarea unui eveniment izolat, disociat de alte evenimente strict corelate care s-au desfăşurat simultan, au precedat sau succedat momentul respectiv. Prietenia dintre C.I. Parhon şi Tudor Arghezi îmi evocă începuturile, cum i-am cunoscut, cum ne-am împrietenit... în special prietenia mai puţin obişnuită cu Tudor Arghezi.

I-am cunoscut pe rînd, în decurs de cîţiva ani. Primul a fost N.D. Cocea. Era prin 1933, spre sfîrşitul primului meu an de studenţie. Cocea era prieten cu cea mai bună colegă a mea, a cărei familie locuia în Sighişoara. Am fost invitată, după puţin timp, la micile reuniuni literare, fără pretenţie de cenacluri, pe care le organiza N.D. Cocea. Am întîlnit multe figuri cunoscute ale vieţii literare şi artistice din epoca respectivă, dar numai doi m-au impresionat din primul moment : Tudor Arghezi şi Gala Galaction ; unul prin atitudinea lui mai retrasă, parcă stînjenit de mulţime, celălalt desinvolt, cu vocea gravă, bărbătească. Pe C.I. Parhon l-am cunoscut mai tîrziu, în 1937, în anul IV de medicină, ca Profesor de Endocrinologie.

Ulterior am cunoscut şi alte personalităţi ilustre ale ţării noastre, literaţi, filozofi, compozitori, sculptori, cu mulţi avînd strînse relaţii de prietenie, dar dintre toţi numai aceşti patru oameni — în special Profesorul Parhon şi Tudor Arghezi, mai apropiaţi — au lăsat amprente adînci în memorie şi mi-au influenţat într-un fel gîndirea. Era şi firesc, eram într-o perioadă a vieţii cu necesităţi intelectuale, însetată de cunoştinţe noi, în termenii moderni, goliţi de conţinutul afectiv, am spune avidă de informaţii.

Dacă afinităţile cu Profesorul meu aveau la bază înclinaţiile pentru problemele biologice, prietenia cu ceilalţi rămîne inexplicabilă. Ce a determinat pe aceşti oameni mari, consacraţi în acea epocă, să accepte în mijlocul lor o studentă la medicină şi să-i acorde o prietenie care a durat pînă la dispariţia lor treptată. N.D. Cocea, primul — a murit la Institutul de Endocrinologie — ultimul a fost Tudor Arghezi. Poate că reprezentam o anumită categorie a marelui public, a tineretului, poate că ei, preocupaţi mai mult de creaţiile spirituale ale omului, erau interesaţi şi de biologia lui... Iar Tudor Arghezi cînd vorbea de „omul lui omenesc" nu părea să ignoreze nici această latură ; cred, mai de grabă, că era marea lor modestie, nu se credeau genii şi erau accesibili muritorilor.

Ne întîlneam şi în cercuri mai restrînse, în care cei trei prieteni Arghezi, Cocea, Galaction, erau nedespărţiţi. Erau atît de diferiţi, ca trăsături, atitudini, concepţii, dar îi legau vasta lor cultură, scînteietoarea lor inteligenţă, stima reciprocă. Discuţiile lor, de obicei contradictorii, dacă ar fi fost înregistrate ar fi îmbogăţit literatura noastră cu un documentar cu totul inedit. Pentru mine a fost perioada cu cele mai grele examene. Mintea şi ochii lor sfredelitori decelau cu uşurinţă semidoctismul, superficialitatea, impostura, falsa modestie, şi era dificil să rezişti ironiei muşcătoare a lui Cocea, dublată de umor a lui Galaction, sau ironiei fine dar maliţioase a lui Arghezi ; uneori atît de fine, că neiniţiaţii o puteau considera drept compliment.

Tudor Arghezi l-a cunoscut pe C.I. Parhon probabil înainte, întîlniri întîmplătoare, dar ca pacient prin 1940. Eram medic secundar la Spitalul Central şi mă opream deseori în drum la Mărţişor. O îndrăgisem pe Mitzura, şi piticii pictaţi de ea, care ilustra unele din volumele de versuri ale tatălui. Tudor Arghezi era bolnav, avea un diagnostic sever, pus cu prea multă uşurinţă de un mare profesor din acea vreme. Poate că şi acesta a fost unul din motivele criticii incisive la adresa medicilor din piesa scrisă mai tîrziu *(Seringa)*. Am fost împreună la Profesorul Parhon, care a infirmat diagnosticul neurologului şi cu blîndeţea-i obişnuită a căutat să-l încurajeze, să-i ridice moralul.

Nu s-au mai întîlnit multă vreme. A fost perioada legionară, cînd Profesorul a fost scos din clinică şi învăţămînt ; a urmat apoi perioada războiului. După Eliberare, probabil că s-au mai întîlnit în diverse ocazii oficiale, dar

s-au reîntîlnit ca medic şi pacient după aproape 10 ani. Tudor Arghezi era din nou suferind, suferinţa fizică fiind dublată şi de una morală. După primirea Premiului Naţional pentru poezie a urmat o campanie împotriva lui, condusă de unii colegi ale căror nume au fost de mult date uitării. Arghezi a fost internat la Institutul de Endocrinologie, unde a fost obligat să stea un timp mai îndelungat. În această perioadă a compus parte din versurile strînse în volumul „*1907*". Cu ocazia unui nou an mi-a trimis şi un catren :

„Doamna Pitiş are-aici
Sumedenii de pitici
Pe cei lungi îi face mici
Pe cei mici îi face lungi
De nu poţi să-i mai ajungi.
Păi, şi numele-i arată
Că era predestinată
Fără vrăji şi rugăciuni
Face şi-altfel de minuni.
O urare românească
De-anul nou : Să ne trăiască.

În această perioadă, prietenia dintre C.I. Parhon şi Tudor Arghezi s-a adîncit ; se apreciau şi se stimau. Cele cîteva cuvinte pe care Profesorul le rostea la intrarea în camera lui de suferind : „cum te mai simţi Arghezi", impresionau — cuprindeau atîta căldură şi, în acelaşi timp, atîta anxietate, parcă teama de un răspuns negativ. Stăteau mult împreună, dar vorbeau puţin, îşi respectau tăcerile, erau prea timizi, aproape pudici în etalarea sentimentelor lor de prietenie, se înţelegeau din priviri. Sentimentele lor răbufneau în afară, la Profesor în discuţiile pe care le aveam asupra oamenilor mari, aşa cum le numea el în „Portretele psihologice", la Tudor Arghezi în „Medalioanele" lui. Ce pană, nu de scriitor ci de psiholog, ar fi descris mai bine, mai sugestiv şi în mai puţine cuvinte, personalitatea Profesorului Parhon aşa cum a făcut-o Tudor Arghezi : „...L-am urmărit să-l cunosc pe profesor mai de aproape. Acest ctitor al ştiinţelor n-a avut şi n-are nimic din personalitatea îngîmfată, şmecheră şi arivistă a demagogilor ştiinţifici, echilibriştі pe sîrmă şi clovni, care culeg din arenă frunzele de lauri ale învingătorilor, ca să-şi decoreze cu ele chivăra şi tichia. Dacă simplicitatea şi decenţa pot fi numite modestii, Profesorul Parhon ar fi fost tot atît de mare în modestia lui cît şi în

valoarea esențială. Spirit larg, adînc, intuitiv și multiplu, el îmbrățișează într-un rezultat sintetic știința, poezia și frumusețile tuturor expresiilor de artă. Cît despre omul lui omenesc, de o bunătate generoasă și milostivă, s-ar putea scrie o carte de confruntări, comparații și amintiri..."

Cu anii s-au apropiat mai mult, se întîlneau mai des în cadrul Academiei, mai puțin ca medic și pacient. Locuiau amîndoi în vecinătatea Institutului de Endocrinologie. Se felicitau reciproc, ziua de nume a unuia coincizînd cu ziua de naștere a celuilalt. Era în 1957, ziua Profesorului și după o mică sărbătorire îl conduceam acasă. În dreptul locuinței lui Tudor Arghezi s-a oprit, știa că este ziua lui și m-a întrebat dacă putem urca la Arghezi să-l felicităm. Pe Tudor Arghezi vizita neașteptată a Profesorului l-a emoționat profund. C.I. Parhon i-a povestit cum și-a început ziua ; primul care l-a felicitat, înainte de a coborî din pat, a fost Ilie, un superb cîine lup negru, care se atașase mult de Profesor „parcă știa că este un eveniment, a venit dis-de-dimineață și mi-a lins mîna". Tudor Arghezi i-a povestit din năzdrăvăniile lui Zdreanță. Au mai vorbit puțin, apoi ca de obicei au tăcut, se priveau cu aceiași înțelegere, poate cu mai multă tandrețe, parcă presimțeau că nu se vor mai întîlni niciodată.

Într-un poem sanskrit se spune că în arborele otrăvit al vieții există doar două fructe dulci : ambrosia poeziei și bucuria de a întîlni un prieten adevărat. Tudor Arghezi ne-a oferit ambele fructe.

G. G. Popescu-Rebus

„COMPLICĂ-TE, DACĂ VREI SĂ REALIZEZI CEVA ÎN VIAȚĂ !"

Era prin 1928. Iarna. Un tînăr student, cu lavalieră și pălărie largă-n boruri, după o modă întîrziată a vremii, urca înfrigurat scările unei mari edituri bucureștene, în căutare de lucru.

Venise tocmai dintr-un sătuleț vîlcean de pe malurile Otăsăului, rupîndu-se din dulcea ambianță a vetrei părintești, contrazis în aspirațiile sale de viitor de perspectivele unei cariere devenită tradițională în familie și legată de etimologia cuvîntului Popescu. Și, cum se numărase printre elevii cu înclinații spre literatură, spera să-și găsească un plasament în vreo redacție, adică acolo unde îl mîna unul din marile lui visuri.

Redacția !... Cu cîtă ezitare a bătut el la ușa aceea veche, pe care străjuia scăldat în culori chipul bont al căţelușului Bonzo (mascota revistei *Realitatea ilustrată*) și cu cîtă sfială a pășit în cămăruța aceea, unde era de mirare cum încăpeau trei birouri, plus măsuțele dactilografelor.

Directorul revistei — un bărbat înalt, cu părul bogat ondulat, a cărui privire liniștită exprima încredere — i-a ascultat cu multă bunăvoință povestea și, în cele din urmă, hotărît să-l ajute, i-a promis că-l angajează de probă, pînă la sfîrșitul lunii în curs, fără nici o altă obligație.

Timpul s-a scurs repede, și iată-l pe tînărul student, venit dintr-un colț uitat de țară și nevoit să-și ia viața în piept, reușind să ocupe un locșor la secretariatul uneia dintre cele mai răspîndite publicații din vremea aceea, prin redacția căreia se perindau cei mai mulți dintre publiciștii bucureșteni de vază, alături de principalii scriitori progresiști ai epocii.

Nu mult după angajare şi după ce se familiarizase, deh !, cu dactilografele din birou, s-a trezit gratulat de acestea cu porecla de „*Rebus*“... Fiindcă le trimisese de undeva, dintr-un orăşel, o ilustrată cu textul criptografiat, indescifrabil pentru ochiul inexpert în materie. Încît, de la o vreme, nimeni nu-i mai zicea altfel în editură, decît Rebus — ba încă şi „domnul Rebus“...

. . . . . .

. . . . . .

Într-o seară am nimerit, intempestiv, la Centrul studenţesc din Schitu Măgureanu, în toiul unei conferinţe. Rîsetele şi exclamaţiile de uimire şi entuziasm ale asistenţei umpleau sala, la scurte intermitenţe, după fiecare dintre scăpărările de spirit ale vorbitorului — un bărbat de statură mijlocie, înghesuit şi masiv, cu ochii strălucitori, pe care nu-l mai văzusem pînă atunci şi despre care am aflat că era însuşi poetul Tudor Arghezi.

Contrastul dintre înfăţişarea sa robustă şi rostirea pe un ton voit şăgalnic, într-un fel de registru adolescentin, dau un plus de savoare şarjelor satirice îndreptate asupra vechilor prejudecăţi poetice, a stereotipului şi lipsei de sinceritate caracteristice versurilor sentimentale din creaţia unora dintre urmaşii lui Eminescu, lipsiţi de vlagă.

După cîte îmi reamintesc, între altele, poetul, dînd un exemplu despre „cum se face o poezie de dragoste“, spunea, în vorbirea lui sarcastică : „Iei un pom. Iei şi un vînt şi i-l pui printre ramuri. Iei apoi o lună plină şi o pui pe cer. Cerul să fie, de preferinţă, senin. Iei şi o bancă şi o aşezi sub pom. Pe bancă pui doi îndrăgostiţi. — El : Te iubesc. — Ea : Mi se pare că o să plouă....“

Cu toţii înţelegeau că aveau în faţă un mare şi original scriitor. Că în literatura noastră se produsese o schimbare de drum. O răscruce. Că, odată cu apariţia volumului de poezie *Cuvinte potrivite* şi a cotidianului — purice *Bilete de papagal,* devenea tot mai clar că în publicistica noastră (nu doar în poezie) se scrisese într-un fel pînă la Arghezi — după spusa lui G. Ibrăileanu — şi se scria altfel de la ivirea lui.

Pe Tudor Arghezi, însă, aveam să-l cunosc personal abia peste cîţiva ani, la redacţia revistei *Realitatea ilustrată,* la care colabora atunci poetul, unde desele sale vizite constituiau tot atîtea prilejuri de mare desfătare spirituală pentru cei prezenţi. Era mereu acelaşi cozeur inepuizabil din seara aceea de neuitat, cînd îl văzusem la

Centrul studenţesc. Verva ce-l caracteriza, informaţia bogată de care dispunea şi spontaneitatea replicilor sale îl făceau de temut pentru oricine s-ar fi hazardat în vreo afirmaţie neîndeajuns de controlată, sub raportul conţinutului sau al exprimării. Atunci săgeţile ţîşneau una după alta, în aceeaşi rostire şăgalnică, necruţătoare pentru imprudentul interlocutor care trebuia să fie întotdeauna cu ochii în patru, cînd se angaja într-o discuţie cu marele scriitor.

Cînd i-am fost prezentat de către directorul revistei, distinsul publicist Nic. Constantin, maestrul s-a arătat foarte încîntat aflînd că sînt de prin părţile Olteniei. „Sînt şi eu din Cărbuneştii Gorjului", a declarat dînsul strîngîndu-mi mîna cu efuziune. Tot atunci s-a interesat şi de revista „REBUS" — acea publicaţie sui-generis pe care o născocisem între timp şi care se bucura de multă trecere în rîndurile şcolărimii şi studenţilor.

Din acel moment, am simţit că intrasem în atenţia marelui scriitor — prietenul şi sprijinitorul din totdeauna al celor care aveau ceva de spus. Iniţiam ceva...

„Ceea ce m-a impresionat mai mult la domnul Popescu-Rebus — avea să declare dînsul mai tîrziu — a fost autoritatea facultăţii sale de a-şi alege un meşteşug neumblat şi cu totul original, ca Edison şi cu domnul Ford".

Încurajat de atenţia pe care mi-o arăta magicianul cuvintelor potrivite, ori de cîte ori ne întîlneam prin editură, am căutat să-i cîştig în vreun fel colaborarea — lucru foarte necesar în faza aceea de debut a „rebusismului" căruia, cu toate succesele repurtate pînă atunci, îi lipsea totuşi adeziunea unui nume de prestigiu, un maestru al cuvîntului, a cărui capacitate de invenţie imagistică să se adapteze multiplelor cerinţe ale definiţiei de tip rebusist, de la accepţia proprie sau figurativă „de dicţionar", la definiţia personală, de largi rezonanţe poetice. Şi acesta nu putea fi altul decît scriitorul Tudor Arghezi care, pînă la urmă, înţelegînd situaţia, mi-a acordat tot sprijinul colaborînd la alcătuirea volumului *„Cuvinte potrivite şi... încrucişate"* (Ed. Adevărul, 1933) atît de sugestiv intitulat, după formula stabilită chiar de poet.

Cronologic, originala lucrare se situa la doi ani după *„Cartea cu jucării"*, fapt care-i conferă o semnificaţie aparte.

„Cartea despre care mă întrebi — i-a declarat dînsul unui redactor de la ziarul *Rampa* — e numai o jucărie.

Popescu-Rebus un pasionat al pătrățelelor cu litere, m-a invitat într-o zi să mă joc cu el. El a pus problema, eu definiții.

Și astfel, eu, el și copiii mei ne-am jucat cu literele unei cărți care se află sub tipar".

Totuși, acest bijutier al potrivirii cuvintelor, în versuri și proză, a încercat cu această ocazie să le și încrucișeze, după cum singur a declarat-o în pitoreasca prefață a volumului.

„Într-o seară, pe un caiet cu pătrate, mă pomenii că vîr consoane și vocale între linii. Vream nu numai să-i dau definiții domnului Rebus, dar și să-i surprind secretele toate. Rezultat lamentabil, agravat de faptul că am fost descoperit de copiii mei, care m-au trădat decepționați afirmînd că „Tata a început să se joace singur", semn clinic caracteristic".

Nu. Tudor Arghezi n-a cunoscut meșteșugul împletirii cuvintelor în covorul magic al careului. N-a fost propriu-zis, un „crucișolog" (neologism creat de dînsul), în sensul deplin al cuvîntului. A dat numai definițiile și, prin aceasta, și girul său moral unei îndeletniciri înrudite cu literatura.

„Să dovedim publicului că acest joc (careul de cuvinte — n.n.) nu este făcut pentru imbecili" — se rostise dînsul în graiul său plastic, ca răspuns la repetatele mele insistențe de a-i obține colaborarea la alcătuirea unei cărți care să ridice prestigiul careului de cuvinte și, implicit, al unui original sistem de recreație instructivă ce se inaugura atunci în publicistica noastră, cunoscut mai apoi sub numele de „rebusism".

Și nu s-a înșelat nicidecum, în geniala sa previziune, asupra valorii și viabilității rebusismului.

...Era într-o duminică. Îmi luasem inima-n dinți și, hotărît să abordez mai îndeaproape problemele legate de proiectatul volum, m-am trezit ajuns la poarta Mărțișorului, la capătul unui drum care parcă nu se mai termina, cu mașina 47, după indicațiile maestrului Arghezi.

În fața mea se întindea o gospodărie înfloritoare, izolată ca o insulă, avînd în mijloc o casă albă, cu turn, străjuită de cireși, vișini, piersici și caiși dați de mult pe rod. O alee își croia direct drumul înspre intrarea principală a casei, printre trandafiri și o puzderie de alte flori mărunte ce umpleau aerul cald cu mireasma lor.

La poarta grea şi bine ferecată, un fel de toacă de fier, cu un ciocănel atîrnat ţineau loc de... sonerie. Cuprins de o adîncă emoţie, ca în faţa porţii unui castel de pe alt tărîm, am lovit cu ciocănelul în toacă, înfiorîndu-mă eu însumi la auzul sunetului metalic care spărgea liniştea aceea de piatră frîngîndu-şi instantaneu ecoul.

Mi-a deschis însuşi „sihastrul din Mărţişor", răsărit nu ştiu de unde, alături de care am peregrinat apoi prin toată grădina, pe alei şi potecuţe, printre pomii roditori de tot felul şi numeroasele parcele de leguminoase, de care am aflat că se îngrijea personal.

„Noroc c-ai nimerit într-o zi de sărbătoare, a zis dînsul, că altfel nici nu m-ai fi recunoscut, cu sapa pe brazdă şi în straie de salahor". Şi ca o subliniere a faptului : „Intelectualul trebuie să-şi asocieze îndeletnicirii lui şi o muncă fizică, pentru echilibru".

În mersul nostru am trecut şi pe la multiutilatul atelier de lucru al lui Baruţu, unde flăcăiandrul de pe atunci îşi desăvîrşea formarea personalităţii sale, prin muncă, în contact cu necesităţile de ordin meşteşugăresc sporite ale unei gospodării care se complicase în decursul anilor, de la fosta căsuţă de lut a descălecatului în Mărţişor şi pînă la realitatea înfloritoare pe care o aveam în faţă. Rod al unei familii strîns unite.

Şi, în timp ce îşi expunea convingerile sale în privinţa unei educaţii libere, lipsită de constrîngere, Maestrul mă conducea înspre măsuţele de sub umbra unui vişin rotat. Unde am pus la cale cele privitoare la volumul amintit.

Am părăsit întru tîrziu paradisul de flori şi verdeaţă al Mărţişorului, ducînd cu mine impresii de neuitat. Între care şi două sfaturi. Unul ţinînd de secretele de atelier literar ale marelui Meşter : „Să laşi manuscrisul să zacă !" Iar altul privitor la lupta cu existenţa, ca antidot contra lîncezelii : „Complică-te, dacă vrei să realizezi ceva în viaţă !"

În ceea ce priveşte volumul proiectat, acesta avea să apară chiar în iarna aceluiaşi an, spre marele entuziasm al miilor de rebusişti.

„Recentul volum al „Cuvintelor potrivite şi... încrucişate" — scria un ziar de seară — completează estetica domnului Arghezi asupra valorii cuvîntului. Deoarece dl. Arghezi este, printre altele, şi un gînditor al cuvîntului,

în sensul că acesta reprezintă o valoare de sine stătătoare, originară". S-au formulat însă şi critici care dovedeau o lipsă de înţelegere.

*

Au venit apoi anii înnegurați ai crizelor antebelice — cu încetarea apariţiei „Biletelor de papagal", ca şi a revistelor „Realitatea ilustrată" şi „Rebus".

După război, m-am reîntors pe meleagurile Otăsăului, în satul natal, încadrîndu-mă în învăţămînt. Acolo mă găseam, în 1957, la reapariţia revistei „Rebus". În prefaţa primului număr, poetul Mihu Dragomir scria, între altele : „Una dintre cele mai dragi cărţi ale acelor ani bogaţi în lecturi (anii adolescenţei — n.n.) a fost „Cuvinte potrivite şi... încrucişate", carte prin care Tudor Arghezi a condus mulţi îndrăgostiţi de poezie către cuvintele încrucişate, şi mulţi crucişologi către poezie. Volumul mi-a dispărut, în vîltoarea războiului, dar îl pot descrie oricînd, pagină cu pagină". Solicitat din toate părţile, în vederea reeditării volumului, am bătut la uşa noii locuinţe, din B-dul Aviatorilor, a marelui poet şi academician, pe care nu-l mai văzusem încă din 1946, cînd se afla la Mărţişor. Mi-a deschis o soră medicală care m-a poftit în antreiaşul de la intrare, după care s-a întors cu un carton mare şi o coală de scris pe el, invitîndu-mă să-mi aştern pe hîrtie numele şi scopul vizitei. Apoi a plecat, lăsîndu-mă buimăcit în faţa măsuţei, dar mai ales în faţa acelui carton lucios despre care ştiam că neostoitul truditor al condeiului se servea de el în lungile răstimpuri de suferinţă cînd, trebuind să stea întins la pat, îl folosea drept suport pentru scris, sprijinindu-l de piept. Din care cauză se tocise în partea de jos, de uzură, adîncindu-se după forma toracelui.

Minutele treceau, şi eu continuam să stau paralizat în faţa cartonului evocator, neîndrăznind parcă să mă ating de el, ca de un obiect sacru... Situaţie din care am fost salvat de apariţia neaşteptată, în cadrul uşii, a amfitrionului care, recunoscîndu-mă după trecerea atîtor ani, mi-a reproşat că n-am spus clar, din capul locului cine sînt.

M-a invitat apoi să stau alături de dînsul, pe o banchetă, insistînd, la ezitarea mea : „Vino mai aproape", şi după o oarecare pauză : „Vezi că iar apare „REBUS". Da, am zis eu, şi sînt mîndru că..." „Lasă asta. Este o creaţie a dumitale, un drept literar, care trebuie avut în vedere".

În restul convorbirii i-am prezentat două numere din noua serie a revistei, unde poetul Mihu Dragomir, referindu-se la susnumitul volum, reproducea cîteva din definiţiile cele mai reprezentative. Parcurgîndu-le, faţa poetului se ilumina din cînd în cînd de acel inefabil surîs ce-i era caracteristic.

Citea cu anevoinţă, apropiindu-şi hîrtia la un lat de mînă de ochii aceia cu pupilele dilatate, într-un continuu tremur al capului.

La despărţire, mi-a dat numărul de telefon, în vederea unei viitoare vizite, cu adaosul : „Şi să spui clar „Rebus", ca să ştim cine eşti. Că Popeşti sînt destui".

Am ieşit în largul bulevard străjuit de copaci şi nuduri roşii de salcie, purtînd în suflet suprema bucurie a reîntîlnirii că Poetul care, în principiu, îşi dăduse consimţămîntul la reeditarea volumului. Dar, în acelaşi timp, mă ruşinam de mine însumi că putuse măcar să-mi treacă prin minte — cînd bătusem la uşa marelui scriitor încărcat acum de toate onorurile oficiale — gîndul că... „s-o fi schimbat boierul".

Peste cîteva luni am revenit. Maestrul a apărut în salon, unde fusesem primit, însoţit de doamna Paraschiva şi Mitzura.

După obişnuitele preliminarii, Poetul a cerut să i se aducă din bibliotecă volumul. L-a răsfoit şi apoi a început să citească prefaţa, cu glas tare. Observînd greutatea cu care descifra textul, m-am oferit să continui eu, fără să-mi dau seama, pe moment, de greaua sarcină ce mi-o luasem — şi care m-a făcut să transpir — de a mă fi angajat într-un adevărat examen de citire artistică a unui text arghezian, chiar în faţa autorului !

În tot restul conversaţiei, şi în timp ce doamnele îşi îndeplineau oficiul de gazde, Maestrul scotea din cînd în cînd un carneţel din buzunar, în care îşi migălea cîte un gînd şi vreo imagine, ştiute numai de dînsul. Semn al unei totale dăruiri în munca sa de creaţie, căreia i-a închinat fiecare clipă din întreaga sa viaţă.

Revenind în salon şi simţind în aer miros de tutun, doamna Paraschiva l-a dojenit pe loc : „Iar ai fumat !" Şi, în timp ce dînsa părăsea încăperea, Poetul mi s-a confesat : „Eu pînă nu mă afum, nu pot să lucrez".

Pe neîntrecutul mînuitor al graiului românesc l-am văzut ultima oară în 1965, în perioada cînd fusese sărbătorit ca poet naţional. S-a nimerit să vină în după-amiaza

aceea, la noua sa locuinţă din str. Arh. Cerchez, o serie dintre cunoscuţii cei mai apropiaţi ai poetului.

S-a discutat în special despre poporul nostru şi despre neasemuita sa creaţie artistică. Despre poezia şi muzica acestui „popor-artist". Despre geniul său inventiv, în ştiinţă şi tehnică. M-am prins şi eu în focul discuţiei, uitînd parcă de mine şi-aducînd unele exemple din vatra folclorică a Pietrarilor.

La sfîrşit, după ce mi-am luat rămas bun de la amfitrioni şi de la ceilalţi invitaţi, m-am trezit chemat înapoi, de la uşă, de către marele scriitor, care m-a îmbrăţişat, sărutîndu-mă pe amîndoi obrajii...

Ioana Postelnicu

IARBA DE CATIFEA

Ce înseamnă a cunoaşte un scriitor ?

Oare mulţi contemporani au avut prilejul să-l cunoască pe Sadoveanu, pe Minulescu, E. Lovinescu, Camil Petrescu ? O anchetă ar duce la concluzia că mulţi oameni care au fost contemporani cu personalităţi de seamă, susţin că i-au cunoscut, chiar dacă nu le-au trecut pragul, sau n-au schimbat vreun cuvînt cu ei. I-au cunoscut din opera lor, din vreo sală de conferinţe, auzindu-i la radio sau zărindu-i pe stradă. I-au cunoscut din faima lor, încît numele, figura, însăşi prezenţa lor fizică le-a devenit familiară.

Cum l-am cunoscut pe Tudor Arghezi ?

Am auzit de numele lui, pe cînd eram elevă la Liceul „Domniţa Ileana" din Sibiu. A sbucnit în clasă numele lui ca o petardă. A zburat de pe buzele colegelor venite din regat la acest liceu care n-avea o vechime mai mare de trei-patru ani. Exista între eleve o întrecere în a cunoaşte tot ceea ce se desfăşura în arena literară, artistică, culturală. Informaţiile le culegeam din „Adevărul literar", „Rampa" şi „Viaţa românească". Erau publicaţii ce ne picau rar în mînă, liceul nostru încropit îndată după război, n-avea bibliotecă. Cele ce se întîmplau la Bucureşti, Capitala ţării întregite, pe care n-apucasem încă să o vedem, dar la care rîvneam cu înfocare, ne aprindea mintea şi ne alimenta fantezia.

Mai întîi urechile ne-au fost izbite de numele lui Ionel Teodoreanu, al cărui roman „Medelenii" l-am descoperit într-un dulap aflat în clasa noastră, pe atunci a V-a. Nu era un dulap ci o uşă condamnată. Se trăsese un zid, despărţind două clase. Într-una din zile, o taină se prefirase asupra noastră. Dincolo de uşa înaltă, veşnic în-

cuiată, se afla ceva. Oare ce ? ne întrebam pînă cînd într-o pauză, colega noastră, Silvia Petrescu, a apucat clanța, a smucit-o, a zgîlțîit-o și aripile ușii au cedat. Înaintea ochilor noștri mirați s-au înfățișat cîteva rafturi pe care se înșirau reviste, ziare, cărți atît de rîvnite de noi. Regățeanca Silvia, mai îndrăzneață decît noi ardelencele, a început să le cerceteze. Deodată a scos o exclamație. A apucat o carte și ne-a poruncit să ne așezăm în bănci. S-a suit la catedră și ne-a spus că ne va citi ceva „extraordinar". A ni se face o lectură dintr-o carte aflată sub cheie, ne-a ațîțat curiozitatea. Zile întregi ne-a citit Silvia în pauze din „Medeleni". Intraserăm într-o lume mirifică. Moșie..., trăsuri..., copii, prieteni, gavanoase ascunse în sobe, aventuri și pozne, înmuguriri de dragoste. Olguța, Dănuț, erau adorații vii, care ne inflamau imaginația... Eram amețite de viața atît de deosebită de cea pe care o duceam noi ardelencele, în austerul burg transilvan.

Ne-am adăpat la lectura Medelenilor, apoi a revistei, cu lăcomie, cînd deodată a răsunat numele lui Tudor Arghezi. Cine era ? ce era ? Romancier ? Poet ? Artist ? Ne-am încruntat frunțile. Cine îl adusese ? Cine îl rostise mai întîi în clasa noastră ? Multe dintre noi aveam frați studenți care veneau în vacanțe, încărcați cu tot felul de noutăți. Ce fel de nume era acesta, Arghezi ? îi întrebam. Scrie „Bilete de papagal" ! ! OH ! Noi cunoșteam biletele pe care le scotea ciocul papagalului din cutia ghicitorului în zilele de bîlci... E un ziar, o fîșie de hîrtie cît palma, mi s-a spus, ce se poate scrie pe un asemenea petec ? Am căutat pe rafturile ascunse sub tălpile ușii. N-am dat peste nimic scris de el. Și totuși era un scriitor. Faima lui creștea. Am crescut și noi. Eram eleve prin a VI-a de liceu. Lectura noastră se îmbogățise. În urechile noastre zbîrnîiau cuvinte ciudate. Nume ciudate, Mitzura, Baruțu, Mărțișor. Arghezi... Arghezi... dar nici o carte de a lui nu ajungea în Sibiul nostru. Cel puțin în tainica și anemica bibliotecă.

Și totuși faima lui Arghezi creștea, conturînd o personalitate formidabilă ; răzvrătită, ieșită din comun, care trăia într-un Mărțișor tainic împreună cu Mitzura, cu Baruțu, cu Doamna Paraschiva, — ce nume rurale, ne spuneam noi, ardelencele — cu Zdreanță.

Apoi *Cîntec pentru adormit Mitzura,* care zbura de pe buzele noastre. Îl știam pe de rost dar slova tipărită n-am văzut-o. Nu, n-aveam voie să-l citim pe acest poet. Arghezi, care scria într-un limbaj nepotrivit pentru urechile unor eleve de 16—17 ani.

Apoi a apărut „Baroane". Sfichiuire temerară, apă tare în loc de cerneală. Tabletă care făcea cît o istorie. Citită la *Sburătorul*, stîrnise freamăt. Trezise sentimente de simpatizantă uimire și admirație pentru autor.

Dar unde era acest „vrăjitor" ? mă întrebam tainic. Nu-l întîlneam nicăieri în lumea literară în care intrasem și totuși era prezent, prezent cu un cap mai sus decît toți.

Apoi a apărut tableta de emoționantă atitudine umană față de boala criticului E. Lovinescu. Cum reușea acest ascuns pentru mine Arghezi să îmbine cuvintele între ele, să creeze cuvinte, să le insufle un ritm, o desfășurare în vers sau proză, care-ți tăiau respirația ? Să-ți încite sufletul, spiritul, sensibilitatea ? Nimic abscons, nimic impudic, cum s-a zis, totul limpede și totul de o profunzime uluitoare, umplîndu-te de încîntările pe care le simte spiritul înaintea unei opere de o desăvîrșită inspirație. Ce mustoasă vitalitate de expresie, ce reprezentare în dur-mîngîietoare cuvinte a pasiunii pentru o femeie, pentru taina ei, pentru fecioria ei încă neatinsă, sau față de cea pierdută, transformată în jăratec ? Dar unde era el ? La Văcărești ? la Tg. Jiu, la Mărțișorul lui ?

...Era prin anul 1943. Eram secretară literară a Teatrului Național. Mă aflam în cabinetul secretarului Radu Vasilescu, ginerele lui Liviu Rebreanu, pe atunci directorul Teatrului Național. Radu Vasilescu, de altfel vioi, cu ochii cuprinzînd repede tot ceea ce i se înfățișa, a început să-și orînduiască, preocupat, lucrurile de pe birou. Adică le atingea cu vîrful degetelor pe unul, pe altul, cu oarecare febrilitate. Întrerupea această îndeletnicire și se repezea la ușă. Se uita de-a lungul coridorului, apoi la nea Niță ușierul. Și revenea. Alteori, aflați în cabinet, am receptat febrilitatea lui ca ceva normal, Radu Vasilescu fiind mereu în mișcare. Deodată, ușierul Niță a vîrît capul pe ușă. Vine, a strigat șuierînd, vine ! Radu Vasilescu a scuturat din umeri. S-a uitat la cei aflați de față și ne-a anunțat ca pe un eveniment.

— Vine poetul Arghezi.

— Vine Arghezi ? am strigat în sinea mea și am rămas pe loc în vreme ce unii din cei aflați în birou au înțeles să se retragă.

S-au scurs cîteva minute pînă ce Arghezi a urcat treptele din stradă la etaj, a străbătut coridorul și a ajuns la ușa străjuită de Niță. În vreme ce m-am ridicat în picioare așteptînd ivirea lui, am recepționat estomparea zgomotu-

lui ce venea din coridorul în care actorii stăteau la şuetă. Mărturisesc că-mi bătea inima de emoţie. Se scurseseră mai bine de 20 de ani de cînd „îl cunoscusem" pe el şi pe ai lui în adolescenţa mea. Se scurseseră ani în care s-au acumulat diferite aspecte, detalii, informaţii despre cine era Arghezi. Îl citisem, bine înţeles, şi personalitatea lui se rotunjise magnific. Acum aveam să-l cunosc „de visu".

Uşa a fost împinsă de Niţă şi în prag a apărut un omuleţ îndesat, un fel de dreptunghi îmbrăcat în demi de homespun, pe care sta un cap, nu rotund ci parcă în colţuri. Pe nas se odihneau nişte ochelari cu rama groasă, neagră, iar sub nas o mustaţă tăiată scurt, în formă anacronică. Purta în mînă o servietă. Nu era înalt, ba mi se păruse după cele ce am purtat în mine atîţia ani, mic. Nu avea cap de „intelectual". Aducea mai curînd cu un funcţionar ce purta undeva acte. Avea o înfăţişare molcomă, inofensivă, cu toată privirea aspră, severă. Iar cînd i-am auzit glasul, eşafodajul crescut 20 de ani în imaginaţia mea tînără, s-a prăbuşit. Vorbea rar, cu un timbru înalt şi sec, aşa cum vorbeau bătrînii, fără intonaţii sau nuanţe, rostind cuvintele pe un singur ton monoton. Parcă ar fi cîntat surd pe o singură coardă. Prin lentilele groase ale ochelarilor, privirile ţîşneau, da, ţîşneau înţepătoare, lipsite cu totul de bunăvoinţă, de amabilitate, de acel surîs discret de blîndă expresie a celui care ţine să fie plăcut interlocutorului la care a venit. A răspuns sec protocolarelor cuvinte ale lui Radu Vasilescu, care l-a îndreptat spre uşa cabinetului, unde se afla Liviu Rebreanu.

Cînd uşa s-a închis după el, părea că ceva a rămas pulverizat, în aer. În acel loc, în încăperea aceea tăcută, trecuse un omuleţ care era uriaşul poet ce punea dulcea detunătură în versuri, care deţinea taina creaţiei atît de originale, de înaripate, de geniale.

Anii au trecut. Războiul, apoi acel avînt sincer al scriitorilor spre noi idealuri... Apoi, articolul lui Sorin Toma care încerca să-l şteargă din literatura noastră pe acest titan al poeziei cum striveşti cu talpa o gînganie. Am aflat că în poartă la Mărţişor se vînd cireşele din mirifica grădină a poetului. Că însuşi poetul e cel ce le vinde. Am aflat că Mitzura face figuraţie la Teatrul Naţional... Am aflat că prieteni ai familiei aflaţi la Bucureşti desfac marfa Mărţişorului în capitală, venind astfel în ajutorul familiei Arghezi. Se izbise cu barda în trunchiul poetului, ca şi cînd

am fi avut milioane de personalităţi, din care Arghezi putea dispare.

Şi, deodată, Arghezi a reapărut. L-a adus la suprafaţă forţa harului său, şi o judecată mai cuminte. Un poet ca Arghezi nu putea fi şters din literatura noastră, de miopia celor care construiseră paturi ale lui Procust.

Îmi amintesc de conferinţa pe ţară a scriitorilor din anul 1956. La masa prezidiului a fost invitat Arghezi. Urale i-au însoţit paşii, şi prezenţa pe podium... Aşezarea lui la locul ce-l aştepta, de neînlocuit de altcineva, umpluse inimile scriitorilor de lumină...

Seara, în marea sală a Casei Oştirii, un uriaş banchet încheia lucrările conferinţei. Sub candelabrele strălucind în sclipirile becurilor, între coloanele somptuoase, se aflau înşirate mesele. Plutea deasupra capetelor oamenilor artei şi culturii, o stenică atmosferă în care erau adunate încrederea în viitorul culturii noastre, anagajamentele unei dăruiri sincere pentru ţelul înalt spre care literatura şi arta în general împing o ţară tînără pe drumul pe care a apucat.

După înfruptarea cu bunătăţi, o parte din mese au fost înlăturate, creindu-se spaţiu. S-au alcătuit grupuri, se schimbau idei, păreri. Cu greu îşi făcea cineva drum prin mulţime. Deodată s-a făcut mişcare. Se propaga această mişcare ca nişte valuri ce se apropie de ţărm. Invitaţii se mişcau, făceau loc. Cineva voia să străbată mulţimea, să ajungă la scara ce ducea jos, la ieşire. Printre pîrtia ivită l-am văzut pe Arghezi. Înainta însoţit de d-na Paraschiva, de Mitzura şi Baruţu. Era îmbrăcat în haină neagră, cu o cravată neagră, înnodată. Străbătea flancurile scriitorilor, ascuns după lentilele groase ale ochelarilor. Înainta cu paşi mărunţi, parcă dus pe sus şi se apropia de locul unde mă aflam eu... Într-o clipă au năvălit amintirile. Tot ceea ce s-a sedimentat în adolescenţa mea, tot ce a urmat de-a lungul anilor, versurile argheziene pe care le-am folosit în romanul meu de debut „Bogdana".

— Vrei să fii tu iarba mea de catifea...

Am ieşit din rînd... I-am ieşit în întîmpinare. M-am apropiat de el şi i-am întins mîna cu o fierbinte îndrăzneală.

— Mă bucur... mă bucur, maestre, din toată inima că sînteţi între noi... Mă bucur.

Arghezi s-a oprit mai puţin de o secundă. S-a uitat la mine fără să desluşesc în ochi altceva decît aceeaşi privire aspră, ascuţită din cabinetul Teatrului Naţional. Mi-a strîns degetele şi s-a depărtat împins înainte de familie.

Oare a receptat anonima manifestare de admiraţie ? Nu ştiu. S-a depărtat spre ieşire propulsat parcă de membrii familiei care-l înconjurau.

*

...Se sărbătoreau cîteva zeci şi ceva de ani ai lui Tudor Arghezi la Casa scriitorilor din Calea Victoriei. Se aduseseră reflectoare, venise televiziunea. Zaharia Stancu îşi plimba silueta de plop printre scriitori, supraveghind aranjamentele necesare. Deodată, se făcu mişcare în asistenţă şi în uriaşul hol a pătruns Tudor Arghezi. Era ţinut de subţiori de Mitzura şi Baruţu. Doamna Paraschiva era absentă. O luase înaintea lui spre căile veşniciei. Era purtat de subţiori, ca foştii boieri, ca tălpile să nu-i atingă pămîntul. Ochii erau uriaşi sub lentilele groase, şi privirile aspre necomunicative se uitau la asistenţă, parcă speriate, ca şi cînd s-ar fi aflat între necunoscuţi. Nici un semn de bunăvoinţă, de recunoaştere a vreunuia din cei aflaţi în asistenţă. Se mişca ascultător spre locul spre care era purtat. Spre un fotoliu ce-l aştepta. S-a lăsat cu dificultate între braţele lui, apoi şi-a aprins o ţigară, şi-a lipit spatele de spătar, parcă pus pe aşteptare, privind înainte, fără interes, la chipurile scriitorilor veniţi la sărbătorirea lui. Nu se deducea prin nimic că-i spun ceva acele expresii pline de simpatie şi preţuire.

Zaharia Stancu a urcat 3—4 trepte pe scara ce ducea spre etajele de sus, a cuprins cu frumoasele şi tăioasele lui priviri asistenţa şi a început să elogieze pe marele poet. Vorbea şi se uita spre sărbătoritul care sta impasibil în fotoliul său. Au urmat lecturi din opera poetică a lui Tudor Arghezi, în vreme ce reflectoarele îi luminau faţa poetului şi a asistenţei, iar aparatele de luat vederi zbîrnîiau discret.

Mă aflam chiar în spatele sărbătoritului, nădăjduind să fiu imortalizată lîngă făuritorul *Cuvintelor potrivite,* a *Psalmilor,* a atîtor poeme în care a topit graiul nostru, dîndu-i mai multă strălucire decît are.

Deodată, am văzut că poetul se mişcă în hainele lui negre, prea largi. A mişcat gîtul, a ridicat braţul şi palma. A rostit cîteava cuvinte aşa, ca pentru sine. Mitzura s-a aplecat asupra lui. M-am aplecat şi eu să aud, înclinînd uşor capul.

— Cine-i acela ? a întrebat arătînd spre Zaharia Stancu, cu vîrful bastonului. Ce se petrece aici ?

Mitzura, în ureche, i-a şoptit numele preşedintelui. Tudor Arghezi a ridicat bărbia. Nu ştiai dacă e mulţumit de cele ce a aflat şi a recăzut în pasiva lui stare.

Sărbătorirea a luat sfîrşit. Arghezi a fost ajutat să se ridice. Familia i-a proptit trupul între braţele ei, şi grupul a pornit spre ieşire, însoţit de alaiul scriitorilor, care-şi exprimau astfel marea preţuire pentru gigantul Poet care era deja plecat dintre ei.

Ion Larian Postolache

PRIMA ÎNTÎLNIRE

Îngropat în nămeţi şi bîntuit de un Crivăţ cumplit, Bucureştiul m-a primit cu duşmănie. Mai tîrziu au venit şi oamenii...

Pe peronul Gării de Nord, un soldat teterist cobora dintr-o lume a rigorilor cazone să trăiască o vremelnică studenţie prin amfiteatrele Academiei Comerciale. Era în primele zile ale lui Ianuarie 1940.

După întîrziatele formalităţi de înscriere m-am prezentat la cursul de Economie-Politică pe care îl ţinea Virgil Madgearu. Era epoca marilor concentrări premergătoare mobilizării şi prezenţa la cursuri a unui soldat de cavalerie nu era nici o noutate.

Cu atît mai surprins am fost cînd m-am auzit strigat de cineva, dintr-una din băncile din spate.

Era poetul Mihu Dragomir pe care îl cunoscusem la Galaţi la bacalaureat, el venind de la liceul din Brăila iar eu de la cel din Focşani. Locuia la un cămin studenţesc pe undeva, pe strada Cuza-Vodă, unde m-a găzduit şi pe mine cîteva zile.

Am luat masa împreună la un restaurant modest pe lîngă Piaţa Romană, după care mă întrebă :

— Nu vrei să mergi cu mine pînă la revista „Prepoem" ? E aici, aproape, pe Calea Victoriei, la Societatea Petroşani.

— Dar la „Adonis", nu vrei să mergi duminică. E o grupare de tineri poeţi, scot şi nişte caiete de poezie în care îşi publică versurile colegi din cenaclu. Conducătorul grupului e poetul Virgil Treboniu.

Şi în duminica următoare am ajuns împreună pe strada „Grigore Tocilescu" din cartierul Rahova, unde în casa modestă de acolo, am mai găsit vreo zece-doisprezece

condeieri. Oameni de diferite profesii care se iubeau şi se preţuiau între ei : Virgil Treboniu şi fratele său Ion Horia Munteanu şi Paul Bărbulescu erau funcţionari ; Cristian Sîrbu, cismar, Ion Negescu tipograf, Traian Mihăilescu, desenator tehnic, Ion Aurel Manolescu şi Constantin Barcaroiu, actori, Mihu Dragomir, Mihail Crama, C. Pîrlea, Ovidiu Rîureanu, Ion Marin Nicola, Gh. Manea-Manolache şi subscrisul, studenţi. Din cînd în cînd, aceste caiete erau dedicate unor poeţi scuturaţi prea devreme, cum au fost Alexei Mateevici, Constantin Pîcle, D. Iacobescu, Alexandru Mironescu (mort la Paris într-un accident de cale ferată) ş.a. Un caiet omagial a fost închinat lui Vasile Alecsandri, în care poeţii au scris cîte un poem pentru bardul de la Mirceşti. În numărul din februarie 1940 am colaborat cu un portret al lui Gh. Manea-Manolache desenat şi gravat în linoleum. Pe la sfîrşitul lui aprilie, la una din şedinţele duminicale, Virgil Treboniu ne-a anunţat că, deoarece în luna mai Tudor Arghezi va împlini 60 de ani, „Adonisul" intenţionează să-l omagieze printr-un caiet festiv. Pentru aceasta ni s-a dat un răgaz de două săptămîni, iar cînd s-au adunat destule poeme Virgil Treboniu m-a rugat să mă ocup de tipărirea lui. După o săptămînă am primit corectura iar după alte cîteva zile broşura era tipărită. S-au tipărit zece exemplare de lux pentru sărbătorit, după care Paul Bărbulescu, luînd legătura telefonică cu maestrul au fixat să-l vizităm într-o duminică după prînz. Era prin preajma zilei de 21 mai, ziua de naştere a poetului. La ceasul hotărît ne-am întîlnit în Piaţa Naţiunii şi cu autobuzul am călătorit, paralel cu Dîmboviţa, pînă la Văcăreşti. Tot drumul, Virgil Treboniu, pătruns de importanţa evenimentului, ne-a povăţuit cum să ne purtăm, cum să fim cuviincioşi, şi cum să răspundem dacă vom fi întrebaţi. Eram emoţionat ca atunci cînd mă duceam, în copilărie, cu tata la denie. Prin gropi cu scaieţi, cu tinichele şi cu gunoaie am urcat prăfuitul deal al Mărţişorului pînă la casa cu turn care semăna cu luminosul conac al boierului de la noi din sat. Pe stîlpul porţii lîngă care ne-am oprit atîrna un mîner la care de un scripet era legată o sîrmă ce ducea departe, în fundul aleii, unde făcea să mişte un clopot. Paul Bărbulescu, după oarecare tocmeală cu Treboniu, avînd aerul că oficiază un ritual sacru, s-a hotărît să tragă solemn de mîner. Undeva, departe, s-a auzit, sonoră, bătaia sacadată a unui clopot care suna ca telegraful dintr-o gară mică, atunci cînd trece personalul de seară. La gard, iasomia rîdea în hohot risi-

pindu-şi parfumul dulceag şi totul se împletea într-o linişte blajină, duminicală, iar dincolo, se zărea un rai de stînjenei, de trandafiri şi de crini în floare de nu-ţi venea să-ţi mai desprinzi ochii. Şi văzduhul acela sărbătoresc îmbălsămat de mirezme...

Atunci, la sunetul clopotului, cîţiva dulăi lătrînd pe glasuri şi pe tonuri felurite s-au smucit în lanţuri repezindu-se spre poartă. Deodată, din adîncurile aleii, înotînd parcă printre cîinii răzvrătiţi, se îndreptă spre noi un bărbat scund, cu ochelari, cu o pălărie de panama pe cap, la gît cu o lavalieră mică, neagră. Era în cămaşă, cu mînecile suflecate şi cu bretelele întinse peste cămaşa ca albul florilor de pe alee. În mînă avea o foarfecă de tăiat trandafiri. A tras un zăvor, a deschis poarta şi parcă ne-a măsurat cu privirea. La salutul nostru încărcat cu emoţii i-a sticlit lama unui zîmbet şi ne-a spus cu vocea lui puţină, subţiratică : „Intraţi !" Am mers pînă la primul cîine. Maestrul s-a dus la el, l-a înhăţat de zgardă, după care ne-a dat viza de trecere : „Treceţi pînă la celălalt !". Acolo l-a ţinut pe al doilea şi aşa mai departe, pînă la ultimul. După ce am trecut toate vămile, am ajuns lîngă casa aceea mare, albă, înconjurată de acareturi gospodăreşti, domnind în răcoarea livezii. O capră îşi striga iedul închis undeva şi se zbătea în funia cu care era priponită. Găini mari scurmau în iarbă priveghiate de un cocoş falnic, iar prin flori cotrobăiau albinele. Sub un vişin o masă cu acoperămînt alb şi, jur-împrejur, scaune. O domnişoară s-a ridicat sfioasă de la masa unde lucra ceva şi s-a făcut nevăzută pe una din uşile conacului. „Mitzura", mi-am spus în gînd, şi mi-am adus aminte de „Cîntec de adormit Mitzura" şi de atîtea pagini din „Cartea cu jucării". „Luaţi loc, domnilor şi să stăm la o lulea de vorbă." Ne-am aşezat în jurul mesei, stingheriţi, parcă, de uriaşul scund din faţa noastră.

— Va să zică, domniile voastre sînteţi prietenii necunoscuţi care îmi trimiteţi caietele acelea de poezie ?

— Da, maestre, eu vi le trimit, răspunse Virgil Treboniu.

— Îţi mulţumesc, prietene, e foarte frumos ce faceţi — dar, rogu-vă, domniile voastre, în afară de poezie, cu ce vă mai ocupaţi ?

Ne-am spus fiecare ocupaţiile. Dintre cei şase care eram în jurul mesei, cel mai interesant i s-a părut Cristian Sîrbu.

— Pe dumneata, Sîrbule, te cunosc mai demult. Nu colaborai la „Adevărul literar" cu poezii ? Aveai acolo o rubrică, „Din carnetul unui muncitor", așa-i ?

— Da, maestre, eu sînt, rosti Sîrbu, luminîndu-se la față, iar pe chipul său de mongol se iviră zeci de cute convergente dîndu-i un aer de nespusă mulțumire.

— Dar, am o rugăminte, dragă Sîrbule, nu-mi mai spune maestre, că nu sînt maestru. Or fi alții. Că am auzit că acuma și chelnerilor tot maestre li se spune.

În vreme ce stăteam la vorbă, iată că pe alee s-a ivit un băiețel rotofei, pedalînd de zor pe o bicicletă hîrbuită. A trecut de cîteva ori pe lîngă noi pisînd sec cu pedalele o sîrbă neauzită, dispărînd pe după tufișuri și ivindu-se iar pe după stupi. Mă uitam la el gîndindu-mă că acesta era poznașul de Baruțu care mă amuzase în „Cartea cu jucării" și în desenele în care îl zugrăvise Lucia Dem Bălăcescu.

— Baruțuleee ! se auzi deodată glasul doamnei Arghezi, ți-ai terminat de scris ? La istorie ai învățat ? Baruțu însă își căuta de ale lui, pedalînd înainte, făcîndu-se că nu aude. Muncea de zor la pedale și suna din clopoțel. Casa, maestrul, copiii, pomii, stupii, găinile, cîinii, întreaga atmosferă era aceea din „Cartea cu jucării". Totul era duminical ca într-o poveste estivală încărcată de lumină, de zumzet de albine și de mirezme de ierburi care dădeau în copt.

— Ați fost grav bolnav, maestre, anul trecut, rupse tăcerea careva dintre noi.

— Bolnav ? Am fost la un pas de moarte. Am fost anchilozat în pat nemișcat de cîteva luni. Noroc de biata nevastă-mea că m-a îngrijit ca o mamă. Ea ducea toată gospodăria și în plus se ocupa și de mine cu un devotament nemaiîntîlnit, iar eu stam mumificat în pat, cu toți doctorii mari din capitală împrejurul meu. Și nu mai era nici o speranță. Dar am avut noroc de un adevărat miracol. Există în București un doctor, pe care ceilalți confrați ai lui, mai savanți, îl consideră drept un fel de șarlatan. Îl cheamă Grigoriu-Argeș. Cineva care îl cunoștea mi-a vorbit de el. Descoperise dînsul un ser binefăcător. Cum durerile erau îngrozitoare și nu le mai puteam suporta, i-am spus să-l aducă. Iar într-o zi am avut impresia că în casa mea a intrat însuși Mefisto. Un individ straniu, îmbrăcat de o rară extravaganță. Avea niște pantofi de lac, ascuțiți și o pelerină de mătase neagră, căptușită cu mătase roșie. Chiar și hainele erau de o culoare și de o croială ciudată.

Pălăria era un fel de sombrero cu borurile mari. Cînd şi-a scos pelerina, pe la toate buzunarele hainei se vedeau o mulţime de stilouri de toate felurile — cadouri de la admiratoare, spunea el. M-a privit cîteva clipe, după care din ghiozdanul lui miraculos a scos o seringă şi o fiolă în care se afla serul preparat de el. Mi-a făcut o singură injecţie, apoi şi-a consultat ceasul o bucată de timp. După care mi-a poruncit : „Întoarce-te".

— Ce eşti nebun, doctore ? Eu sînt înţepenit de cîteva luni, că se luptă nevastă-mea să mă mişte cîte puţin, în pat.

Dar el, fără să ţină seama de vorba mea, mi-a strigat încă o dată, tare :

— Întoarce-te, domnule !

Văzînd că n-am încotro, m-am întors pe cealaltă parte, eliberat de dureri.

— Acum, ridică-te şi mergi pînă la uşă !

De voie, de nevoie, m-am supus.

După care, şi-a strîns în geantă sculele lui vrăjitoreşti şi-a pus pelerina şi a plecat, la fel de ciudat precum venise.

Cînd, prin 1949, vizitîndu-l împreună cu poetul Valeriu Ciobanu, care îi solicitase o prefaţă pentru volumul său „Fiul lunii" şi care era şi asistent la catedra lui George Călinescu, l-am întrebat :

— Maestre, cînd v-am vizitat în 1940 împreună cu poeţii de la „Adonis" ne-aţi povestit despre boala de care aţi suferit în 1939 şi despre acea vindecare miraculoasă datorată doctorului Grigoriu-Argeş. Nu cumva acest episod biografic a stat la temelia piesei dumneavoastră *Seringa* ?

— Ba da, iubite domn. Dar cum se face că ţi-ai adus aminte ce v-am povestit eu, atunci ?

— Maestre, răspund eu, în afară de o memorie bună, mai aveam pe vremea aceea obiceiul ca ori de cîte ori aveam prilejul să întîlnesc cîte un om mare să-mi notez într-un caiet tot ce se vorbise.

— Şi cine era, mă rog, omul mare ? Probabil te gîndeşti la Cristian Sîrbu ?

Dar să ne întoarcem la acea duminică de mirezme vegetale şi de soare din mai 1940

Ni s-au adus dulceţuri şi cafele. Gazda ne-a îmbiat cu ţigări. Pe alese : Naţionale sau Plugar. Ţigări tari, cu tutunul negru.

— Eu, domnilor, de astea fumez, de cînd eram de 16 ani. Cît am stat prin străinătate am fumat şi în Elveţia,

şi în Franţa „Gauloise" şi „Caporal". Cînd venea pe la mine Goga îmi aducea ţigări scumpe, cu tutunul blond, ca mătasea. Le dăruiam oamenilor care mă ajutau la vie iar eu tot de astea fumam. Ce om minunat era Goga şi cum ştia să se poarte cu prietenii. Odată mi-a adus chiar ouă de găini de rasă, din nu ştiu care ţară, dar probabil că nu le-a plăcut aici, la noi, că într-o noapte au murit toate.

Apoi scrutînd vremurile negre care se vesteau :

— Cred că o să avem război, domnilor. Iată, de cîteva luni avem semne de îngrijorare. Se aşteaptă, se spune, că armata germană o să ne facă o „vizită de prietenie". Aţi văzut ce-au făcut astă-toamnă cu Polonia ? Şi nu e de mirare cu un rege cum e ăsta. Şi concentrările care nu se mai sfîrşesc. Dumneavoastră aţi făcut armata ? Mii şi sute de mii de oameni sînt luaţi de la rosturile lor şi ţinuţi pe la regimente. Eu am şi avut un necaz : am scris un articol în care afirmam că această epocă a concentrărilor este o vreme de îmbogăţire a ofiţerilor de intendenţă şi a plutonierilor de la birourile de mobilizare. Afacerile făcute de aceştia erau uriaşe. Într-adevăr. La cîteva zile după aceasta m-am trezit cu o maşină militară la poartă şi invitat la Ministerul de război. Acolo, un general mi-a spus că am insultat armata şi dacă nu pot face dovada afirmaţiilor va fi nevoit să mă acţioneze în judecată. I-am cerut un răgaz de două săptămîni ca să-i pot dovedi temeinicia celor scrise de mine. Şi chiar a doua zi am publicat în cîteva ziare de mare tiraj un anunţ în care spuneam că vînd fermă utilată modern cu vilă ultraelegantă la preţul de un milion. Oferte serioase, în plic la Căsuţa poştală numărul... Peste zece zile i-am dus generalului dovada. Din cele douăzeci şi ceva de oferte serioase, mai mult de jumătate erau din partea unor plutonieri majori şi a unor ofiţeri de la aprovizionare.

Soarele călătorise pe nesimţite pe crugul lui, prelungind umbrele pomilor şi presărind grădina cu înserare.

Ne părea rău că timpul călătorise şi că acea sărbătoare unică se ofilise. În casă începuseră să se aprindă luminile. Ne-am ridicat.

— Acum, că sîntem colegi, vreau să vă arăt ceva. Mi-am izbîndit visul meu de o viaţă. Veniţi să vedeţi.

— Baruţule, fii suav şi adă, te rog, cheia.

Şi în acea înserare de mai, într-o clădire alăturată, ni s-a arătat tipografia pe care reuşise să şi-o încropească. Erau acolo, dacă îmi aduc bine aminte una sau două ma-

şini plane, cîteva bostonuri de mînă, lăzi cu litere, pupitre de zețar, casete, vingalace...

— Eu, domnilor, singura diplomă pe care o am cu examen dat este aceea de meşter tipograf. Baruţu mă ajută. A învăţat să culeagă şi să tragă la plană. Peste un an, doi o să-şi dea şi el atestatul de tipograf. Este o meserie frumoasă.

— Şi cred că, luaţi pe profesii, tipografii sînt şi cei mai cultivaţi, spun eu.

— Află că nu e deloc aşa, dragă domnule. În Franţa, am citit undeva, s-a făcut o statistică şi tipografii s-au plasat pe locul opt sau nouă. Pe primul loc s-au plasat lucrătorii de la pavaje.

Că tocmai discutam zilele trecute cu fiu-meu şi-l sfătuiam să se ocupe serios de tipografie. El o ţinea morţiş să se facă scriitor, că a şi scris un roman poliţist, spune el.

— Las-o, la păcatele de literatură, că destul mi-a mîncat mie viaţa, uite, aproape o jumătate de veac. Apoi schiţînd un zîmbet : — Domniile voastre, credeţi că dacă aţi descoperit că puteţi face poezii aţi dat de cine ştie ce comoară ? Toţi am crezut la fel. Dacă vă puteţi lăsa cît mai aveţi vreme, o să fiţi mai fericiţi. Poezia e lucru diavolesc.

Mărturisirea maestrului ne-a întristat. Baruţu adusese în tipografie pachetul cu cele zece exemplare ale noastre. A luat unul, şi prin ochelarii lui bifocali a început să cîntărească în taină caratele slovelor noastre. A început cu o parodie după „Duhovnicească" semnată de Mac Antoniu, poetul brăilean care prin revistele de umor ale epocii semna „lupul singuratic", pe numele său adevărat Ştefan Tropcea.

— A adus-o bine pungaşul, zîmbi maestrul. A citit-o şi pe a lui Cristian Sîrbu :

„Am auzit că trece cineva / Pe drumul mare-al veaculuí de faţă, / Că trece strălucind prin ceaţă, / Cineva, etc. etc.". Sfîrşind cu apoteoza : *„Toţi cavalerii visului s-au dus să-l vadă, / Să-i facă plecăciune şi paradă, / Cu mîinile pline de vorbe frumoase, / Cu chiparoase, / Şi cu strofe de azur şi de mătase / „Da... Mă duc şi eu să-l văd, / Să-i duc în dar, / Un sărac buchet de tufănele / Din grădina mea de proletar".*

La plecare a cerut foarfecele de tăiat flori şi a desprins un frumos trandafir crem pe care i l-a prins lui Cristian Sîrbu, alături de lavaliera lui mare, înfoiată. La

întoarcere, Sîrbu, orgolios mergea mîndru cu trandafirul în piept, cu mîna dreaptă la nasturele de la haină, bonapartian şi aproape că nici nu ne vedea. Mai ales că Tudor Arghezi îi spusese la despărţire :

— Dumneata, Sîrbule, să mai treci pe la mine, să mai stăm de vorbă.

Peste salcîmii Mărţişorului cobora o pace de veche periferie bucureşteană, cîte un cîine se repezea la poartă lătrînd la cei şase trecători întîrziaţi, neştiind că în ziua aceea, în viaţa lor, se întîmplase un miracol.

Florian Potra

AMINTIRE (FĂRĂ AMĂNUNTE) A POETULUI

Deşi se spune că în alcătuirea unei individualităţi armonioase memoria ar fi o *ancilla,* nu ar ocupa, adică, un loc preponderent, i-am admirat întotdeauna pe cei care evocă şi descriu „cu lux de amănunte", cum se spune, întîmplări din trecut, pe cei care reconstituie, „tichet" cu „tichet", fără a lăsa locuri goale, mozaicul cîte unui episod important nu doar prin semnificaţie, ci şi prin farmecul stărilor trăite cu o intensă participare. I-am admirat sincer, fiindcă eu am o memorie stranie, slabă de fapt, nu numai „selectivă" sau „afectivă" (formule de scuză a lipsei de memorie), ci mai mult întîmplătoare, imprevizibilă : te miri ce ţin minte, şi-ţi pare rău că nu e, dacă nu deplină, măcar esenţială. Sunt un perfect borgesian, ca memorie, adică desenul amintirilor mele e parţial, fragmentar, cu o aproape totală pierdere din vedere a detaliilor : „...amănuntele pot fi găsite din belşug în fapte, dar nu în amintirea lor" (Borges). De pildă, habar nu mai am de traseele care mă duceau la Mărţişor, în anii 1956 şi 1957 : nu ştiu dacă ajungeam acolo cu un tramvai, pe şoseaua Olteniţei, sau cu vreun autobuz — care ? — prin Văcăreşti. Sau : distanţa de la poarta din stradă (uliţă mai degrabă) pînă la casă, mi se pare — în amintire — mult mai scurtă decît cea verificabilă astăzi. Vreau să spun că — şi e o chestiune de probitate „metodologică" — amintirile mele avîndu-l pe Arghezi în centru sunt aproximative, limitate la ceea ce o precară putere de memorizare a reţinut din ani, oricum, îndepărtaţi şi obscuri. Cred că fiecare „memorialist" (sau memorialist, fără ghilimele) ar fi dator să facă, în prealabil, o asemenea declaraţie în legătură cu propria capacitate mnemonică, pentru a-l avertiza pe cititor, pentru a-i atrage atenţia asupra gradului de „credibilitate" al aserţiunilor şi

considerațiilor făcute. Astfel, mărturisesc de la bun început că am cules foarte puțin, mai mult prin intermitente străluminări retroactive, atît din „cadrul", din „decorul" episoadelor evocate, cît și din dialogul purtat : de fapt, poate mai degrabă o vagă, generică „impresie de moment", o „culoare", un „sunet", licărirea unor revelații, cînd vizuale, cînd auditive, greu de strîns laolaltă, de „cusut" într-un gobelin coerent, în contururi hotărîte, „definitorii" și „definitive". Ce să mai vorbim : nici măcar anul în care l-am cunoscut pe Arghezi nu mi-l aminteam, și a trebuit să-l consult pe Cornel Regman pentru a-l stabili cu exactitate : 1954, vara lui 1954. Apelul la mai buna memorie a lui Regman e justificat de faptul că am fost împreună la Arghezi. La mare, la vila scriitorilor din Eforie Sud. Știam că e acolo și ne-am dus într-o zi, pe la amiază, după plajă ; ni s-a spus că poetul e la masă, la o cantină, să-l așteptăm pe cînd se întoarce, nu-l deranjăm pentru că nu se culcă, va sta sigur de vorbă cu noi. Cine ne-a dat toate informațiile acestea ? Doamna Paraschiva ? Un alt pensionar al vilei ? Sau Paraschiva făcea și ea parte din suita care, după mai mult de o oră, a apărut odată cu Arghezi, sprijinit în faimosul său baston, suită din care cu certitudine mai făcea parte, oare, și Mitzura ?

L-am recunoscut de cînd era încă departe și i-am ațînut pur și simplu calea, spunîndu-i că suntem doi redactori ai revistei „Steaua" din Cluj și că-l rugăm să ne primească, doar așa, ca să stăm de vorbă cu el. Oricine ar putea oricînd să susțină orice despre Tudor Arghezi, numai că nu ar fi fost politicos, super-politicos, în contactul direct, personal, — nu. Firește, politețea aceasta nu era uniform alimentată din interior, afectiv, descria un arc de nuanțe de la indiferență la curiozitate, la interesare efectivă. Atunci, în ziua aceea de sfîrșit de august 1954, politețea lui Arghezi mi se pare a fi fost indiferent-interesată : adică anonimatul total al persoanelor noastre de solicitanți nu-i spunea nimic, dar, în același timp, îi făcea plăcere că doi tineri ardeleni țin să-l cunoască personal, chiar în perioada cînd se producea reintrarea sa (gradată) în viața literară și culturală a țării.

Vila avea o terasă și am rămas acolo cu Arghezi, doar o dată sau de două ori întrerupți, în convorbire, de Mitzura sau de doamna Paraschiva, care ne aduceau cafele și dulcețuri. Cît am stat atunci, acolo ? Regman mă asigură că, maximum, o jumătate de oră, între un sfert și o jumătate de oră ; eu, dimpotrivă, aș jura că au trecut, fără să ne

dăm seama, aproape două ore. Nu fiindcă aş avea acum la îndemînă cuvinte şi fapte şi gesturi, consumate atunci, care să umple un interval atît de lung, ci fiindcă pur şi simplu am avut şi am senzaţia că am stat mult de vorbă. Despre ce? Noi eram destul de stîngaci, i-am povestit parcă despre revista „Steaua" şi despre Cluj. Ba, Regman a făcut referinţe şi la Blaga, ceea ce nu era de natură să-i placă neapărat lui Arghezi şi ceea ce eu am căutat să „dreg", orientînd sporovăiala în direcţia tiparului şi a tipografiei, subiect vădit agreabil poetului, care l-a şi adîncit cu amănunte „tehnice" (tipuri de literă, procedee de imprimare), subliniind voluptatea culegerii de mînă a caracterelor.

Două lucruri mi-au atras atenţia imediat, în această primă întrevedere : felul de a fuma şi, mai ales, felul de a vorbi, limba lui Arghezi. Fuma ţinînd ţigareta (aşa îi spunea, riguros, ţigara fiind cea de foi), ca un ţăran, adică şi ca pe o unealtă utilă, şi ca pe un obiect de cult, de ritual, fumul expirat producîndu-i o plăcere mult mai intensă, o adevărată bucurie, decît lăsa să se bănuiască măsura lentă cu care era tras. Mai tîrziu, aveam să asist şi la „ceremonia" fabricării manuale, a „manufacturării" ţigaretelor din foiţă (olandeză) şi tutun autohton (sau invers ?). Apoi, felul de a vorbi : fascinant, dincolo de binecunoscuta voce uşor piţigăiată şi în acelaşi timp tărăgănată, cu o dicţiune desăvîrşită, emiţînd — iată esenţa observaţiei mele — cea mai frumoasă, cea mai elegantă limbă românească auzită de urechile mele (de timişorean), şi înainte, şi după întîlnirea cu Arghezi. Puţintel franţuzită, în neologisme, o limbă (vorbită) de o exactitate geometrică, trasată cu rigla şi cu compasul tehnicianului, şi verificată cu firul de plumb al meşterului, creind repede spaţiu culorilor din penelul pictorului (al lui Luchian, de pildă), dar şi celor din bidineaua chivuţelor, într-o pastă bine frămîntată, omogenă, o cuvîntare şi virilă, şi feminină, o românească atotcuprinzătoare, a tuturor grăitorilor ei de pretutindeni, unde termenul preţios nu se ruşina — ba chiar se simţea bine — alături de ceea ce, în orice altă gură, ar fi putut să sune a ocară sau de-a dreptul a măscară. Pe scurt : limba română universală, expresivă şi eficace, vie şi colorată, veche şi proaspătă, curentă şi exemplară. (Şi e o adevărată binefacere că „fonoteca de aur" a radiodifuziunii noastre păstrează cîteva „exemple" de rostire argheziană, ce-i drept întrucîtva festive, dar ar trebui să se cerceteze şi să se verifice dacă nu există şi interviuri, intervenţii „spontane" şi mai edificatoare.)

Au trecut aproape doi ani de la această primă întîlnire cu Arghezi, şi atît Regman, cît şi eu, ne-am mutat la Bucureşti. Prin decembrie 1955 (sau în ianuarie 1956 ?) i-am dat un telefon poetului, întrebîndu-l dacă îşi mai aduce aminte de cei doi clujeni care l-au deranjat la Eforie Sud şi dacă e dispus să-i vadă : — Pe dumneavoastră, da, pe domnul acela cu nasul mare, nu, a fost răspunsul precis. Se naşte, astfel, o „cherelă", deoarece, într-o carte a sa, Nicolae Balotă scrie că Arghezi i-ar fi pomenit de întîlnirea din vara lui 1954, vorbindu-i despre o persoană inteligentă (Regman) şi despre una cu un nume ciudat (eu). Explicaţiile contradicţiei ar putea să fie următoarele : ori Arghezi şi-a modificat, cu timpul, optica, ori Balotă e inexact. Amîndouă sunt posibile, mai probabilă rămînînd cea de a doua, ilustrînd — pentru a cîta oară ? subiectivitatea şi manipularea abuzivă a situaţiilor, inclusiv cele „memorialistice", atunci cînd o persoană îţi este mai simpatică sau mai antipatică. Dincolo, însă, şi deasupra acestei mărunte polemici (în anii aceia, Arghezi nu-l cunoscuse pe Balotă, aşa că eu nu pot să scriu, după bunul meu plac, dar şi după „adevărul istoric", că mi-ar fi vorbit despre el), — cert e că în iarna 1955/56, Arghezi m-a „preferat" pe mine, iar Mitzura avea să-mi confirme mereu, multă vreme, chiar şi după moartea genialului său tată, chiar şi azi, că acesta îşi amintea totdeauna cu simpatie de mine. (Evident, faptul acesta aproape că nu are nici o importanţă, fiindcă oamenii şi lucrurile din amintiri nu ar trebui să fie nici simpatici, nici antipatici, ca ideile : sunt ceea ce sunt, adică amintiri. Pot fi împărtăşite sau detestate ; „je déteste tout ce que vous déferendez", îi scria Mauriac lui Aragon, dar fraza s-ar preta şi la o parafrazare : detest tot ce îţi aduci aminte...)

Cert e că în anii 1956 şi 1957 l-am frecventat relativ des pe Tudor Arghezi. Coincidenţa a vrut ca — la iniţiativa lui Florin Tornea — revista „Teatrul" să înceapă publicarea unei noi serii de *Bilete de papagal*. Or, ca redactor la această revistă, am devenit „omul de legătură" între autor şi redacţie, aşa că vizitam cam o dată pe lună Mărţişorul, totdeauna şi numai după o prealabilă prevenire telefonică. În mintea mea, casa de pe strada Mărţişor constituie un fel de echivalent al modestului conac al lui Alecsandri de la Mircesti, mutat din lunca Siretului în Bărăgan. (De la primul poet român important la, deocamdată, ultimul, diferenţa de *habitat* se arăta minimă, amîndoi părînd a fi, din acest punct de vedere, intelectuali de „tip rural".)

Poetul mă primea, deobicei, într-un fel de nişă, unde-şi avea şi masa (sau o masă) de lucru : gazdă ireproşabilă, de o politeţe care devenise, cred că nu greşesc, caldă, cu două excepţii asupra cărora voi reveni. (Nu aş vrea să se înţeleagă că, subliniind simpatia pe care mi-o purta Arghezi, intru în rîndul sofiştilor provinciali de tipul : „genialul Arghezi locuia în Bucureşti — eu locuiam în Bucureşti — ergo : şi eu sunt genial" ! Nu, îmi face însă plăcere să-mi aduc aminte că între el şi mine se stabilise o legătură direct umană, nu mediată literar, chiar dacă am făcut, o vreme, fie şi „de lux", oficiul de curier între „Teatrul" şi Mărţişor.) Oricum, după cîteva zile, a început să mi se limpezească o impresie, care între timp s-a consolidat şi a devenit o părere fermă. Cred că, în esenţă, Arghezi a văzut în mine — atît ca vîrstă, cît şi ca „ingenuitate" social-literară — un fel de coală albă, pe care îşi putea întipări un portret convenabil, de transmis — de ce nu ? — şi unor generaţii mai tinere, ce aveau să vină (şi au venit). Cum să-mi explic altfel, confesiunea quasi-spontană, deloc pregătită şi cu atît mai puţin solicitată de mine, făcută într-o bună zi, după o sumară rezumare a carierei sale scriitoriceşti (şi nu numai scriitoriceşti) : — Domnule Potra, toţi dădeau în mine din toate părţile, pînă cînd mi-am dat seama că am un par în mînă, condeiul, şi am început să lovesc şi eu, în stînga şi în dreapta... Am citit, şi citesc şi acum, în această replică, pe care nu îndrăznesc s-o aşez între ghilimele fiindcă nu are exactitatea reproducerii pe bandă de magnetofon (probitate, deontologie publicistică învăţată într-o convorbire cu Lukács György, la Budapesta), — o justificare (inclusiv morală) a impulsurilor sale polemice, declanşate de nu puţinii detractori, aş zice cu pana muiată în vitriol, dacă nu aş şti că scria, cel puţin în ciornă, numai cu creionul. De altfel, tot cu creionul îşi corecta şi dactilogramele, cu caligrafia sa măruntă, regulată, îngrijită, perfect citeaţă, asemănătoare, într-un fel, propriei sale expresii vorbite (sau invers : grava în oralitate calităţile scrisului poetic ?).

Arghezi nu se sfia să-şi spună pe şleau părerile despre alţi scriitori contemporani (şi clasici), întotdeauna incisive. (Amîn deocamdată „decodificarea" — nu pot scrie nici în ruptul capului : „decodarea" — lor pentru o viitoare ocazie, definitivă, dacă le voi mai ţine minte.) Pot evoca, în loc, prima din cele două schimbări de umoare faţă de mine, şi trebuie să recunosc imediat că vina era a mea. Prietenul şi colegul meu de redacţie, la ora aceea, Ştefan

Aug. Doinaș, ținea, în mod firesc, să fie prezentat lui Arghezi și mai ales ținea să-i afle părerea în legătură cu propria producție lirică, pe care urma să i-o încredințeze sub forma unui manuscris : firesc raport între un poet încă tînăr și un „vîrf" al poeziei românești, unul dintre cele mai înalte. Așa s-a făcut că într-o vizită „redacțională" în Mărțișor l-am luat cu mine pe Doinaș, fără să previn gazda la telefon. Cu alte cuvinte, aceasta din urmă s-a pomenit cu un vizitator în plus, pe nepusă masă. Politețea i-a devenit subit „retractilă" : s-a întreținut cu amîndoi, a avut chiar haz, argumentînd de ce nu se rade niciodată la bărbier, a acceptat ca Doinaș să-i lase o mapă cu poezii, dar după două-trei săptămîni, cînd l-am întrebat ce crede despre ele, Arghezi s-a limitat să-mi spună că nu-i place pseudonimul ales de Doinaș, că e prea dulceag, prea poporan. Era clar că nu citise poeziile, pedepsind astfel lipsa mea, dacă nu chiar de bună cuviință, de respect față de „regula jocului"... De fapt, vina mea era dublă, deoarece îl pusesem și pe Doinaș într-o situație delicată, nemeritată.

Și l-am mai iritat o dată pe Arghezi, mai tîrziu, după ce se mutase în bulevardul Aviatorilor. Cine știe ce antipatică pornire de „înțelepciune", inoportună, poate mai mult o sinceră preocupare pentru sănătatea sa, m-a împins într-o dimineață, abia intrat în casă, văzîndu-l pe Arghezi cum își răsucește o țigaretă, cu știuta-i lentă îndemînare de țăran sau de soldat, sau de soldat-țăran : — Cum, fumați ?... Cu foarte mare greutate s-a stăpînit să nu mă poftească afară. N-a făcut-o, dar pe un ton sacadat de blestem, m-a întrebat, cu o ironie care era numai a lui : — Sunteți medic ?, și toată vizita aceea a fost ratată, n-a fost chip să-i mai intru în voie. Probabil că taman atunci, după plecarea mea „anticipată", o fi picat Balotă, ca să obțină de la un Arghezi supărat, „judecata" în legătură cu numele meu „ciudat". În realitate, nu ciudat trebuie să i se fi părut numele meu de familie, ci chiar detestabil, de îndată ce îmi spusese demult că nu-i plac numele terminate în a. Al meu nu numai că se termina în a, dar mai cuprinde în ordine, aceleași vocale cu al lui Iorga, de care — după cum se știe — numai atras nu se simțea. Dar Arghezi și, modestamente, și eu, am și știut să facem cuvenita deosebire între nume și persoană. (Dacă ne-ar fi antipatice anumite nume și am lega pe purtători de „sonoritatea" lor, ne-am îmbolnăvi, cei mai mulți, de ficat !)

Penultima ocazie de a-l vedea pe Arghezi — înaintea celei ultime, din holul Casei Scriitorilor, în primăvara lui 1967 — a fost teribilă. Întorcîndu-mă din Italia, în toamna lui 1966, la Viena m-am urcat în vagonul cu paturi care venea din Franța prin Elveția : acolo, în prima cușetă, se afla Arghezi, însoțit și îngrijit de Mitzura, pe care am văzut-o, la fereastră, încă de pe peron. Spre miezul nopții, singur pe tot culoarul, așteptînd lîngă cușeta însoțitorului trecerea frontierei și a vămii, l-am revăzut pe Arghezi dus de subsiori spre toaletă. Mai mult ca să nu știe că a fost el văzut, decît că aș fi fost eu recunoscut, m-am ascuns în burduful dintre vagoane...

Fie că ipoteza mea inițială a fost falsă, fie că ea s-a transformat în certitudine, rămîne sigur faptul că Arghezi are în mine un „cronicar" favorabil, cucerit, adică un contemporan mai tînăr care păstrează despre el imaginea unei personalități umane coerente și armonioase, a unui om cu o viață intelectuală și morală omogenă, chiar dacă împlîntată într-un mediu impur, în condiții septice. Pe fișiile de viață pe care l-am întîlnit eu, omul repeta poetul, făcea gestul exorcizant al preschimbării mucigaiului în floare, răsuflarea greoaie în adiere, bădărănia în sensibilitate civilizată. Pentru un transilvan-bănățean ca mine, procesul acesta pare revelator și îmi explică, poate mai eficace decît sute de pagini de istoriografie socială sau de proză narativă, natura „sufletului românesc" dintre Gorjul oltean și Ilfovul dîmbovițean, stropit cu apă de Sena și de Leman, neașteptatele, genialele altitudini de expresie poetică, marele rafinament la care acest suflet — plastic, maleabil, tolerant — are uneori acces. Pentru mine, Arghezi este un florentin al României, făuritor de limbă scris/vorbită de anvergură și răspîndire cu adevărat națională. Florentin, ca Dante și, puțin, ca Machiavelli. Semănînd la chip cu ultimul Paul Valéry, dar și cu un țăran de pe cîmpia Dunării, Tudor Arghezi a adunat, cu o atipică răbdare și perseverență, o zestre și de spirit al geometriei, și de spirit al fineței, la balconul de onoare al Europei, în timp ce raportul său psihofizic cu lucrurile a fost ca al unui țăran gospodar : un creion, un caracter de imprimerie, o coală de hîrtie albă, o țigaretă — în fața lui, în mîinile lui — se încărcau cu o vibrație specifică de unelte rustice, și ca niște vietăți domesticite îi simțeau parcă dinainte umorile, starea, inspirația. Arghezi, cred eu, l-a corectat, sub ochii noștri pe Horațiu : el s-a priceput nu doar să facă din vechi — nou, ci și din mic — mare. Începînd cu propria sa statură de poet...

Firește, tot ce am reconstituit în aceste rînduri poate să nu fie ARGHEZI ; poate că nu e decît o parte din cel real, cel „istoric", poate că e un Arghezi. În orice caz, este un *Arghezi* al meu, la care încă mă gîndesc și la care voi reveni, ca la o amintire și ca la o experiență fundamentală.

P. S. Am avut trei sau patru scrisori — adresate mie — de la Arghezi, de pe vremea colaborării cu revista „Teatrul". Spun am avut, deoarece după cutremurul din martie 1977, nu le-am mai găsit. Sper că nu s-au pierdut cu totul.

Am găsit, în schimb, și îl propun spre publicare — cu cuvenita autorizație a Mitzurei Arghezi — un „bilet de papagal", ultimul, cred, trimis în 1957, redacției din str. Constantin Mille și rămas inedit. Nu și-a pierdut actualitatea. Se intitulează, semnificativ : ***Burghezii, tabere și categorii.***

Un „Bilet de papagal"

Inedit

TUDOR ARGHEZI

BURGHEZII, TABERE ȘI CATEGORII

La cîte vreo 25—30 de ani, mișcările artistice se împotmolesc. Un zăgaz le încetinește și le întrerupe, dacă nu le și curmă. De murit, ele nu mor, neastîmpărul calității fiind tenace și timpul reversibil. Calitatea se afirmă, persevereză și, înăbușită reapare. Fenomenul reîntineririi vine cu puteri noi și cu valori neprevăzute și tot biruie pînă la urmă. Numai că între izbucnire și acest „pînă la urmă", durează pauza în dauna evoluției și a celor ce pot să fie niște chemați. Atîrnă de răbdarea și de rezistența personală, pentru ca oșteanul unei idei sau forme noi să nu sucombe înainte de a fi ajuns, obosit și hărțuit, să-și atingă steaua, cu pensula sau cu condeiul.

Tinerețea e de la început suspectă pentru vîrstele înaintate, întîi numai pentru că e nouă și revoluționară. Cînd i se adaogă și o valoare inedită, tinerețea reprezintă o primejdie pentru foștii tineri uzați. „Situațiile" se simt zdruncinate prin simpla prezență a noului în fața lor și titularii strîng rîndurile, ca să extermine și măcar să elimine din cetate pe indezirabil. Încăperea e ocupată, și, ca un W.C., nu permite să stea pe scaun doi în același timp. Cel mai slab obstacol împotriva lui se întărește cu cinis-

mul și calomnia organizată și opera de izolare duce cîteodată de la dezolare la ștreang.

Am cunoscut tineri excepțional de înzestrați, cărora li s-a refuzat o catedră pentru că-l știau pe Tacit pe dinafară sau traduceau Iliada și Odiseea à livre ouvert. Profesorul Rainer, eminent pe toate laturile multiple ale unui intelect hrănit cu îmbelșugare, a fost deochiat pentru fiziologi și clasificat țîcnit în momentul cînd s-a aflat că-și petrece vacanțele în Ellada, recitînd pe Acropole, pe Homer. Universitatea aparține unui clan, înrudit cu debilitatea profesională. Oamenii de aceeași meserie nu se iubesc la niveluri contradictorii, dar se alege dintr-înșii o mediocritate solidară, care întocmește o burghezie hotărîtă să-și apere poziția cu ferocitate.

Pericolul real în toate disciplinele cu putință e îmburghezirea, care nu e numai un termen socialist. E o tendință socială constantă, paralelă cu succesul, uneori falsificat de un dezechilibru dintre valoare și gust și cu ruginirea personalității. Bătrînii sînt conservatori și exclusiviști. Succesul se traduce în bunuri confortabile, în onoruri și pecunii și omul cu virginitatea sufletului viciată, capătă o îngroșare morală de pensionar. Problema menținerii în stare vie consistă în păstrarea unui fragment de naivitate, care salvează de înțepenire. Cîțiva pomi din livadă, de o sută de ani, infirmi de ramurile groase, înfloresc încă în fiece primăvară, în vreme ce marele vertebrat se vestejește. Nu-ți pierde floarea ! Copilul din tine nu trebuie să moară niciodată.

E ca un putregai prin consecințele acumulării, dar îmburghezirea e a minții mai ales — acumulare de arginți, desigur, dar și de orgolii și trufii. În toate profesiunile, comandă aceste capitaluri aliate și societatea trebuie să previe asemenea aglomerații pentru menținerea zborului necesar perfectibilității. Au fost burghezii în pictură, în literatură, în teatru, pe lîngă cele de latifundii, negustorii și firme, prezidate de cîte un zero exponent. Patru, cinci nume de ținută îndoielnică acaparau toate tărîmurile de expresie în ceea ce s-a convenit să se numească artă. Încolțirile din ambianța platitudinii amorfe erau silite să se usuce sau să aștepte, uneori o viață întreagă.

Nu se știe încă exact dacă medicina e o știință pentru toți candidații la ruleta șansei, sau o intuiție genială, pentru care știința învățată de la papagali e o chestiune de bucătărie adjuvantă. Dar chirurgia boierită ajunsese pentru bolnav o calamitate și în aspectul social o tejghea. Profesori reputați licitau blocurile de vînzare din București,

adunîndu-le în patrimoniul personal cu proprietarii ştiinţifici intervertiţi în casieri de chirii. La o expoziţie retrospectivă mai recentă a picturii lui Luchian, comisiunea însărcinată să strîngă cu toată eleganţa şi atenţia trebuincioasă lucrările răzleţe de la particulari, a fost violent refuzată de doi Esculapi specializaţi în anume intervenţii şi spălături fără bisturiu, frecventaţi de o numeroasă clientelă. Nemaiputînd să cumpere blocuri şi apartamente, ei şi-au plasat capitalul realizat din irigator, într-o marfă cu valoare crescîndă.

Două, trei reviste voluminoase, la care se concentra odinioară burghezia literară, refuzau ani şi ani colaborarea tinerilor neprevăzuţi cu un paşaport de intrare, semnat de un „maestru" din categorie. Nu e un lucru nou dacă s-ar spune că şi azi, la publicaţiile periodice, organizată pe interese mutuale, s-a instalat cîte o mică burghezie de vîrste variate, oprind accesul oricărui condei răsărit fără antecedente la paginile lor. Ştiu talente interzise de către redactorii împroprietăriţi, cu meritul simplilor primi ocupanţi ai periodicităţii.

În plastică a dictat şi a mai rămas o seamă de vocaţii absente, împroprietărite şi ele. Pictura unui tineret, expediat să îmbătrînească, deabia începe să cuteze solicitarea unui loc în expoziţii, ţinută în carantină de către comisiuni cu competenţă iritată. Sculptura de calitate, sistematic respinsă, se răzbună făcînd loc ironic cîtorva monopolişti ai ipsosului şi comenzilor nescoase la concurenţă.

Zăcătoarea e voluminoasă — şi-i dăm numai un cep. Înainte de a curge prin doaga desfundată borhoturile ultimilor 25 de ani, o nouă îmburghezire trebuie, întru cinstirea geniului şi a epocii, împiedecată. (1957)

Andrei Radu

POETUL ŞI CROITORUL

— Meştere *Iosif Creşneac*, ştiu că ai fost mult timp în preajma marelui poet Tudor Arghezi, bucurîndu-te de marea lui simpatie, şi prietenie. Cum s-a ajuns la această situaţie ?

— Încă din Satu-Mare, unde, cum ştii, aveam un atelier de croitorie vis-à-vis de Tribunal, împreună cu fraţii mei, am auzit despre Arghezi şi am citit unele din poeziile sale. Ajuns în Bucureşti, după refugiu, mă apropiasem geografic de omul pe care-l admiram dar... cum să ajung pînă la el ? Îl citeam în continuare, iar pamfletul său *Baroane* m-a impresionat profund, dar nu credeam niciodată să-i spun ce am simţit cînd l-am citit.

— Şi totuşi, cum s-a întîmplat ?

— Totul a pornit de la nişte... cireşe. Un client al meu, care-l cunoştea bine, îmi spuse într-o zi din primăvara anului 1946 : „E o ruşine, marele poet Arghezi vinde cireşe în faţa porţii casei sale din Mărţişor". Atunci, nevasta mea zise : „Dacă-i vorba de cireşe, ne trebuie şi nouă. Ce ar fi să încercăm ?"

În prima duminică, într-o minunată zi de iunie, luarăm două coşuri şi, plini de emoţie, sunarăm la poarta marelui poet. Ne deschise o tînără frumoasă, care bănuiam că e Mitzura. Îi spuserăm păsul, ea zîmbi, ne pofti în casă, unde ne întîmpină un om mărunt, cu ochelari, cu privirea binevoitoare şi glasul blînd : stăpînul. Începu să ne descoasă, iar cînd află că soţia mea şi cu mine lucrăm în branşa croitoriei, că eu sînt fiu de ţăran român din Hirip — Satu Mare, gheaţa se rupse. Curînd apăru doamna Paraschiva cu cafele şi dulceaţă, ce mai, ne făcură onorurile unor adevăraţi oaspeţi, nouă, care veniserăm doar să cumpărăm nişte cireşe. După vreo două ore de plăcute discuţii, dădurăm

semn de plecare. Afară ne aşteptau coşurile pline de minunate cireşe „argheziene". Acum venea momentul cel mai delicat : „Vă rog să ne spuneţi... cît vă datorăm ?".

— „Nici un bănuţ", ne răspunse zîmbind maestrul. — „Aşa ruşine nu ne-a mai ajuns, bolborosii, dărîmat. Ce să facem ?" — „Să faceţi o dulceaţă bună, să ne serviţi şi pe noi". „Aşa, da !" Ne poftiră să mai venim cît mai ţin cireşele. Se înţelege, am mai venit şi apoi revenit mereu, petrecînd la Mărţişor de multe ori cîte o săptămînă în timpul sărbătorilor de iarnă. Aveam camera noastră şi, fără exagerare, eram consideraţi ca membri ai familiei.

— Vizitele vă erau întoarse ?

— Deşi nu prea părăseau cuibul lor de la Mărţişor, noi am avut onoarea de a-i avea, pe domnul şi pe doamna Arghezi, în mai multe rînduri în modesta noastră locuinţă. Mitzura venea mai des. Baruţu trecea şi el, uneori. Cînd i-am invitat prima oară, prin Mitzura, ea ne-a spus : „E singurul loc unde tata ar putea veni".

— Cum decurgea o astfel de vizită ?

— Aceasta se petrecea numai duminica, deoarece în celelalte zile atît poetul cît şi noi munceam şi cred că această pasiune pentru muncă era secretul strînsei legături care s-a statornicit între noi. Perechea sosea la noi, în strada Dr. Sion nr. 3, pe la 11 şi rămînea pînă seara. Maestrul dorea să-l servim „ardeleneşte". Gusta pe îndelete un păhăruţ, cel mult două, de pălincă tare, mînca încet şi cu poftă, bea cîteva păhărele de vin adus de la Mărţişor, pe care-l prefera între toate, şi sorbea tacticos 2—3 ceşcuţe de cafea, pe care o numea cu tandreţe o „otravă lentă"...

— Despre ce vorbeaţi ?

— Ne trăgea de limbă să-i povestim despre copilăria noastră, despre traiul ţăranilor ardeleni şi convieţuirea lor cu alte naţionalităţi, despre oamenii care i-am cunoscut şi locurile prin care am trecut ; la rîndul său, evoca întîmplări din trecutul său, apoi comentam evenimentele şi întîmplările curente. Te asculta cu atenţie, lăsîndu-te să crezi că tu ai iniţiativa discuţiei.

— I-ai lucrat ceva ?

— Niciodată, nici măcar un nasture nu i-am cusut. L-am surprins uneori pe cînd îşi cosea singur cîte un nasture căzut, dar nu admitea să o facă altcineva, după cum îşi tăia singur lemnele, îşi tipărea singur operele etc. De altfel, se îmbrăca modest, avea însă costume destule ; şi-a reînnoit apoi garderoba la Geneva, în 1957, avînd acolo la

dispoziţie o sumă din drepturile de autor. Pentru dînsul, banul era fără valoare şi trebuia cît mai repede cheltuit.

— Cît au durat aceste legături ?

— Ele au durat pînă la moartea poetului. Cînd avea probleme cu sănătatea, mi-o spunea. Îmi amintesc că m-a rugat odată să-l însoţesc la profesorul doctor Tiberiu Spîrchez. În timpul consultaţiei, s-a glumit mult pe tema piesei *Seringa*, pe care marele medic o văzuse şi admirase. „Sper să nu mă puneţi şi pe mine în vreo... Seringă", spuse acesta, la despărţire.

— Ce amintiri mai concrete v-au rămas de la marele poet ?

— Poftim, alegeţi. În 1946, cînd au început, precum am arătat, relaţiile noastre, maestrul a oferit soţiei mele unul dintre cele 30 de exemplare pe hîrtie „vidalon" al volumului *Hore* (1939) cu dedicaţia :

„Exemplarul Doamnei Margareta Creşneag (sic ! încă nu reţinuse exact numele), *cu calde simţimânte. Tudor Arghezi şi Mitzura Arghezi"*. Iar pe altă pagină : *„Treaba asta, prin urmare / S-a chemat colaborare : / După ce-a mînjit-o tata / Zmângăleşte cartea fata* / T. Arghezi, 1946.

În 1952, pe o carte de vizită a doamnei Paraschiva Theodorescu-Arghezi, poetul scrie : ...*„pentru că nu poate să o sărute în fiecare dimineaţă, îi pune Doamnei Margareta Creşneac un mărţişor, care să ţie locul sărutărilor întîrziate. 1 martie 1952"* În acelaşi an, maestrul dedică soţiei mele volumul de tălmăciri din Crîlov, *Fabule*, în modul următor : *„Graţioasei Doamne Margareta Creşneac din porunca pribeagului Moş Crăciun, o carte cu basme şi minciuni, cu dragostea respectuoasă a lui Tudor Arghezi şi cu îmbrăţişările celor ai lui, tăbărîţi să o sărute. Bucureşti, 25 Decembrie 1952"*.

În 1956, din Moscova, unde făcea prima călătorie, Arghezi expediază pe adresa noastră o ilustrată reprezentînd biserica din Kremlin, cu următorul text : *„Primiţi din Moscova bunele noastre salutări şi sentimente de dragoste adevărată. Realizările pe care la Bucureşti le ignorăm cu totul sunt pur şi simplu uriaşe. Numai la faţa locului îţi dai seama de grandioasele rezultate. Acasă suntem nişte naivi, conduşi de funeste erori. Alaltăieri s-a luat în primire şi a pornit spre vatră al doilea şi cel din urmă vagon de 60 de tone al tezaurului nostru strămoşesc. Minunăţiile sunt neasemuit de extraordinare. Am întîlnit azi,*

cu o plăcută surpriză, mulți români ardeleni. Vă îmbrățișează Paraschiva și Tudor Arghezi".

— Interesant document. Din care reiese și dragostea sa pentru ardeleni.

— Fără îndoială. Față de noi, cei din Ardeal, întotdeauna s-a manifestat cald și apropiat, cu discreția care-l caracteriza.

— În concluzie, meștere Creșneac, pentru d-ta, un modest și priceput mînuitor al foarfecilor și al acului, ce înseamnă și arele mînuitor de cuvinte („potrivite") și răscolitor de adîncuri românești ?

— Pentru mine, ca și pentru alții, cred, Tudor Arghezi este un alt Luceafăr, care, ca și înaintașul său în genialitate românească a luptat cu multe obstacole, greutăți și lipsuri pînă a reușit să se plaseze pe orbita cerului românesc. El a concentrat în opera sa năzuințele și aspirațiile poporului.

„În perioada sa de eclipsă din ajunul așezării sale pe bolta neamului, sper că i-am fost de ajutor măcar cît un punct sau o virgulă. Cît voi mai trăi, însă, marea lui personalitate, bunătatea, modestia și omenia sa vor fi mereu vii".

Al. Cerna Rădulescu

„TOBELE CARE M-AU PRIMIT INJURIOS S-AU DOGIT ŞI SPART"

N-am făcut parte dintre vizitatorii obişnuiţi ai casei lui Tudor Arghezi, unde nu cred să fi pus piciorul decît de vreo zece ori, în sfertul de veac care s-a scurs de cînd l-am cunoscut şi pînă la marea despărţire. L-am întîlnit însă de multe ori prin redacţii de ziare bucureştene şi toate convorbirile avute cu el în acest răstimp au fost legate numai de scrisul său şi de îndatoririle meseriei mele de gazetar. Îl preţuiam din adolescenţă, din ziua în care poeziile din *Cuvinte potrivite* şi tabletele din întîia serie, zilnică, a *Biletelor de papagal* căzuseră sub ochii mei uimiţi de întîlnirea cu miracolul, — şi preţuirea mi-a rămas statornică, împrospătîndu-se parcă la fiecare nouă apropiere şi împărtăşire cu „slova de foc şi slova făurită, împărechiate-n carte", de el, cu har şi meşteşug. În două rînduri, la distanţă de aproape două decenii, a cinstit paginile publicaţiilor pe care le diriguiam sau la a căror întemeiere pusesem şi ostenelile mele, cu proze şi poezii care purtau insemnul de noblețe spirituală al semnăturii lui. Din aceste împrejurări — singurele, de altfel, utile posterităţii — desprind cîteva aduceri-aminte, alăturîndu-le prinosului ce se cuvine în preajma sărbătoririi unui secol de la naşterea Poetului...

...În 1947, ziarul „cît o fiţuică" ori cît „o foiţă de ţigare" al lui Tudor Arghezi, *Bilete de papagal,* nu mai apărea. Acel „ciumpei de gazetă" care făcuse erupţie în presa românească la 2 februarie 1928 — ca o publicaţie fără egal, iscată „din iniţiativa strict personală a unui scriitor, fără Bănci, fără idoli, fără partid politic şi fonduri inexplicate, adică în toate condiţiile dorite de expresia sinceritătii" — încetase de a mai fi o prezenţă de sine stătătoare. Scriitorul publica tablete în „Adevărul", dar lipsea din

universul hîrtiei tipărite acel „echivalent al puricelui din lumea de carne și oase". Lipsea zilnicul «bilet de papagal», asemănător acului cu gămălie animat, care „blajin la un capăt, cu capătul celălalt înțeapă", nu pentru a răni și ucide, ci „în vederea unei mîncărimi". Lipseau acele fulgerări diurne, scăpărate în cadrul croit cîndva de poet, ale unei înalte responsabilități civice, tocmai într-o vreme în care multe manifestări din viața noastră publică ar fi avut nevoie de „înțepături" și „mîncărime" spre a împiedica somnul născător de monștri al conștiințelor flexibile sau al fanatismelor. Lipseau, poate, și pentru că în epoca aceea de mari confruntări purtate sub semnul exclusivismului absolut („cine nu e cu noi este împotriva noastră" !), prezența activă a unui condei dornic să-și păstreze „toată libertatea de spirit, atît a observației obiective, cît și a sincerității", într-o consecvență deplină cu activitatea lui anterioară, ar fi cumulat adversitățile tuturor taberelor și grupărilor care se înfruntau fără cruțare. Chiar sporadicele tablete argheziene din „Adevărul" beneficiau de „interpretări" și de răstălmăciri în unele cercuri politice : observații critice de bun simț asupra unor stări de lucruri incontestabile, simple opinii și sugestii personale, sau chiar un îndreptățit protest împotriva citirii, la o manifestare culturală organizată de revista „Contemporanul", a unui fragment inedit din piesa „Seringa", fără prealabila încuviințare a autorului, erau folosite de oficioasele partidelor istorice pentru a-l prezenta pe Arghezi drept adversar al regimului democrat-popular, făcînd inevitabilă riposta publicațiilor guvernamentale. Numai că penițele unora dintre redactorii acestora nu și-au concentrat combativitatea asupra „interpretatorilor" publicisticii lui Arghezi, ci l-au atacat direct pe scriitor : semnalul a fost dat pe la începutul lunii martie 1947 de pamfletul „Drumurile unui poet : T. Arghezi" al lui Miron Radu Paraschivescu. (De altfel, intemperanța adorabilului M.R.P. se mai afirmase și cu doi ani în urmă printr-un alt pamflet virulent — „Un impostor : T. Arghezi" — nesusținut însă de condeiele apropiate ideologic.) De data aceasta a urmat, din ce în ce mai dură, cunoscuta campanie, organizată și susținută, care, în 1948, avea să ducă la îndepărtarea marelui poet, pentru o vreme, din viața noastră literară.

Atunci, cînd nu mai apăreau „Biletele de papagal", în atmosfera aceea tulbure și fierbinte, s-a reprezentat pe scena din Piața Amzei, la studioul Teatrului Național (azi, teatrul „Ion Creangă"), piesa *Seringa* de Tudor Arghezi.

Scrisă în 1943 la Tîrgu-Jiu — în lagărul deţinuţilor politici, unde îl dusese tot un „bilet de papagal", celebrul pamflet *Baroane !* prin care reafirmase demnitatea unui neam întreg în cea mai cumplită epocă de sugrumare a vrerilor naţionale şi de eclipsă a sincerităţii şi adevărului.

...În aceeaşi vreme diriguiam, redactam şi tipăream o gazetă zilnică de format normal, *Tribuna românească,* în care pe lîngă „nerozii importante" (tot vorba lui Arghezi !) mă străduiam, împreună cu echipa de redactori şi reporteri, înjghebată mai mult pe nimereală, să strîngem în două-trei coloane „conţinutul interesant al unei zile", relatat onest şi comentat întotdeauna, dacă nu cu vreo competenţă, cel puţin cu bună credinţă. (Beneficiam, zi de zi, de aportul unui condei inteligent şi vioi ca al lui Aurel Tita — afirmat ulterior ca excelent traducător de poezie — şi, din cînd în cînd, de colaborarea lui Ionel Teodoreanu.) A doua zi după premiera *Seringei,* (piesă avînd parte de nedrepte injurii) i-am vorbit poetului injuriat, amintindu-i că scrisese cîndva şi cronici teatrale.

— Am făcut eu multe, într-o viaţă de umblet cu băţul condeiului pe hîrtie, mi-a răspuns Arghezi. Am făcut pînă şi prostia de a scrie, cînd aveam vreo şaisprezece ani, o epigramă de a cărei ruşine îmi crapă obrazul şi acum, după o jumătate de veac... Oi fi scris şi cronici de-alea, teatrale, dacă zici !

— Eu v-aş ruga să mai scrieţi una, pentru ziarul meu.

— Şi despre ce spectacol ai vrea dumneata să scriu ?

— Gazeta mea apare zilnic, domnule Arghezi, şi dumneavoastră ştiţi mai bine ca mine că pe cititorul unui cotidian nu-l poate interesa decît... ultima premieră.

— Adică ? m-a întrebat, parcă nedumerit.

— Adică despre *Seringa,* pe care cred că aţi văzut-o ! Scrieţi ce vreţi, dar nu ocoliţi, vă rog, cele puse la cale şi săvîrşite în seara premierei...

Arghezi a rîs din toată inima, amuzat de propunerea mea. Apoi m-a privit drept în ochi :

— Să scriu ce vreau ? Poate dumneata nu ştii că eu am încetat să mai scriu la o foaie a lui Macedonski, cu toate că eram un puţoi, cînd am băgat de seamă că proprietarul gazetei îşi amesteca peniţa cu a mea, fără să mă înştiinţeze măcar ?

— Ba ştiu, domnule Arghezi. Şi cred că aţi făcut bine...

— Vrei să zici, cumva, că o să publici orice aş scrie ?

— Sub semnătura lui Tudor Arghezi, orice !

— Cînd îţi trebuie manuscrisul ?

— Pînă diseară, ca să poată apărea mîine dimineață.

— Trimite pe cineva, pe la opt ceasuri, să i-l dau. Da' să nu vie după nouă, că dau drumul la cîini...

Seara, am primit de la Arghezi cîteva zeci de rînduri scrise mărunt și ordonat. Cum poetul nu le întitulase în nici un fel, le-am pus eu un titlu menit să atragă atenția cititorilor : *În loc de cronică dramatică : Dramaturgul TUDOR ARGHEZI văzut pe poetul TUDOR ARGHEZI*, și le-am publicat în pagina întîia a ziarului „Tribuna românească" din 6 aprilie 1947 (purtînd însă, după obiceiul vremii, data zilei următoare). Și astfel, cînd nu mai apăreau „Biletele de papagal", am putut să public un autentic «bilet» arghezian, în care marele scriitor nu numai că explica deplin mobilurile ostilității, ci și înfiera o mentalitate și ambiții sordide.

„M-am obișnuit în lunga și atît de recenta mea carieră literară — scria Tudor Arghezi — *să-mi reînnoiesc materialele și sculele din cînd în cînd și să apuc alte drumuri. Am sîcîit de multe ori, fără să țin seama de supărătorul efect, liniștitele sedimente de nămol ale opiniunilor zăcute. Am fost întotdeauna contestat, adeseori insultat, în noile mele faze și metamorfoze. Dar le-am parcurs la pas, pînă la succes.*

Tobele care m-au primit injurios, ori de cîte ori mă reinauguram, s-au dogit și spart.

Cînd am scris versuri, s-a spus că NU SÎNT poet.

Cînd am scris proză, s-a spus că SÎNT poet.

Cînd am scris romane, am primit imputarea că nu sînt romancier.

Cînd am polemizat, mi s-a spus că nu pricep genul.

Cînd am fost mistic, mi s-a reproșat vulgaritatea.

Cînd am fost inefabil, am fost pornograf.

Probabil că astăzi se va afirma că nu am învățat încă să scriu.

Vedeți ce deșarte și nule sînt categoriile artificiale. Anchiloza sinceră sau prin imitație creează singurul lucru pe care e în stare să-l creeze : obiecția critică, și ar dori doctoral să-și arate subtibilitățile grotești.

Adevărul e că cine știe să scrie, scrie și atîta tot. În tot ce scrie el este egal cu sine, afară cu dogmatica, locul comun și ponciful. Aviz tinerilor, pe care i-am îndemnat întotdeauna să nu se împiedice de mediocritatea devenită didactică a criticii minore și să cuteze. Arta e o divină, mare impertinență."

Şi după ce mulţumea cald interpreţilor şi arunca graţios „de pe scenă în loja direcţiei un trandafir poetului Zaharia Stancu", care, „împotriva presiunilor exercitate", îndrăznise să includă *Seringa* în repertoriul Teatrului Naţional, Tudor Arghezi spunea :

„Publicul a fost în masă cu noi. Cîteva fluierături puse la cale — vreau să ignor cu generozitate sursa unde au fost organizate — s-au izbit de sonorul glas de peşteră vastă al aplauzelor cari le-au eliminat.

M-aţi întrebat cum mi s-a părut «incidentul». V-am spus că şi marmurii pure îi vine bine cîte o vînă plumburie şi cred că viaţa, cu adversităţile şi luptele ei, nu trebuie să se oprească la casa de bilete şi ghişeul de control. Foarte bine !...

Numai că atunci cînd e o similitudine organizată, tentativa e falsă şi cade în ridicol."

Peste mai puţin de un an, poetul suavităţilor serafice avea să fie denunţat ca un cîntăreţ al putreziciunii, poezia „curată" şi „adevărată", poezia „etalon" urmînd să fie reprezentată de versurile fără vlagă ale unui fost director de publicaţie destinată a servi drept «lectură», după masă, pentru digestie. Tudor Arghezi prevăzuse denunţul şi, prin «biletul» din „Tribuna" mea, îi răspunsese anticipat.

Iar spiritualitatea românească, prin tot ce a avut ea mai autentic, a socotit-o dintru început falsă şi ridicolă.

„CUCUL NU SCRIE DAR ÎŞI CÎNTĂ SILABA CORECT"

A şasea serie din *Bilete de papagal* — ultima ! — a apărut timp de un an de zile, din iulie 1966 pînă în iunie 1967. La această reapariţie a lui Cocò din nainte de scăpătat, am argăţit şi eu, şi într-un fel chiar am iscat-o. Poate că nu strică să fie cunoscute împrejurările. În primăvara anului 1966, mă alăturasem echipei redacţionale care avea să dea viaţă, la Piteşti, unei publicaţii menită a fi expresia noilor realităţi, „durate pe locul unde s-a înfiripat legenda Meşterului Manole, pe locurile legate de întemeierea şi consolidarea Ţării Româneşti" : *Argeş*. Chemarea mea între făuritorii acelei reviste de cultură, cu nume împrumutat de la ţinutul voievodal unde se afirmase, pentru întîia oară, neatîrnarea unui stat românesc, pornise din gîndul că s-ar putea „împărechea" elanul lor tineresc şi bruma de experienţă agonisită de mine în treizeci de ani de sala-

horie prin presă. Am solicitat şi obţinut de la Tudor Arghezi un cuvînt de părintească binecuvîntare („Daţi-mi voie să-mi scot căciula de oaie şi să-ţi sărut urmele, Meştere Manole, că m-ai învăţat să cuget, să sper şi să-mi aştern cuvintele pe hîrtie") şi de urare îndătinată („Să-ţi doresc un veac de viaţă e prea puţin ; Tu faci parte din vecia românească"), pe care l-am aşezat drept «inscripţie» pe streaşina noii publicaţii, la primul ei număr. Marele poet era, de astă-dată, înconjurat de toată suflarea românească şi de mulţi cărturari de peste hotare, cu preţuirea, respectul şi dragostea la care îl îndreptăţeau, deopotrivă, şi excepţionala sa operă literară, dar şi fermitatea convingerilor lui artistice, pecetluite de o conştiinţă civică incoruptibilă. Continua să scrie ; tabletele sale scînteietoare apăreau aproape săptămînal în periodice literare sau culturale din Capitală. Dar vîrsta de patriarh — avea optzeci şi şase de ani ! — şi suferinţele inevitabile ale unui trup robit fără odihnă muncii nu-i mai îngăduiau să poarte pe umeri, singur, povara redactării unei reviste întregi, fie şi de „format derizoriu", aşa cum făcuse în anii 1928—1929, cînd scrisese şi tipărise 460 de zile în şir *Bilete de papagal*. Ştiam şi eu — ca toată lumea, de altfel — că ziarul acesta al lui Arghezi fusese în publicistica românească hotar şi cumpănă între două ere : într-un fel se scrisese pînă la apariţia lui, în altfel trebuise să se scrie de atunci încoace. Nu uitasem adevărul rostit de Gala Galaction la împlinirea a şaizeci şi cinci de ani de la naşterea poetului : „ziarismul lui este splendidă literatură, iar violenţele lui stilistice, vocabularul lui paradoxal — la alţii, fără talent : venin, puroi şi trivialitate — la Arghezi, prin alchimia marelui talent, se preface în topaze şi în rubine !" (*Jurnalul de dimineaţă* din 15 august 1945). Eram convins că atîta vreme cît scriitorul se mai află printre noi, «biletul» trebuie solicitat, cerşit, smuls mereu de sub pana lui neostenită şi pus să împodobească presa noastră şi să-i fie etalon. Credeam cu credinţă tare în virtuţile educative, fără didacticism, ale articolelor lui, care erau o şcoală de înaltă exigenţă pentru orice ziarist şi scriitor. Socoteam că generaţiilor tinere trebuie să li se dea prilejul de a citi scrisul lui, la zi, în cadrul pe care el îl crease, ca să trăiască şi ele din plin privilegiul de a fi contemporane cu Arghezi şi să se cutremure de grava răspundere de a nu micşora, prin inflaţie, acoperirea în aur a frazei scrise, statornicită de el. M-am gîndit, aşadar, că „de vreme ce aceste bilete nu au mai putut" şi nici nu vor mai putea

„să apară într-o minusculă foaie deosebită", ca la început — şi m-am surprins gîndind cu propoziţiile lui ! — ele pot foarte bine să se înscrie, delimitîndu-se prin contururi grafice precise, în spaţiul cuprinzător al noii reviste de care mă îngrijeam. Nu mă îndoiam (încălcînd povaţa străbunilor : „non bis in idem !") că o asemenea iniţiativă, repetată, va înnobila prin prezenţă coloanele publicaţiei provinciale, care pornea la drum cu condeie modeste, şi că va sluji în acelaşi timp întreaga cultură românească. Gîndurile mele au fost împărtăşite cu entuziasm de junii confraţi cu care urzeam, atunci, încă una din multele gazete şi reviste iscate, ori numai slujite de mine, de-a lungul vieţii. Rămînea de făcut ce era mai greu : să dobîndesc încuviinţarea lui Tudor Arghezi şi să-i stîrnesc cei optzeci şi şase de ani ai lui, la o nouă osteneală...

Am obţinut o întrevedere cu marele Meşter. M-a primit într-o dimineaţă de mai, în locuinţa din strada arhitect Cerchez. Pentru poet şi pentru casnicii lui, ceasul acela era de bucurie şi de sărbătoare : Doamna Paraschiva Arghezi, după luni de imobilizare impusă de medici şi de chinurile unei boli ignorate (care avea să-i aducă, peste zece săptămîni, sfîrşitul), se simţise dintr-odată mai bine, părăsise camera suferinţei şi coborîse în curtea mică, pavată şi curată ca un salon, a vilei. Un soare blînd scălda în lumină oraşul, pastelînd verdele crud al exploziilor vegetale din grădini şi parcuri. Tudor Arghezi trăia din plin pacea de-afară şi înseninarea din casă. Sorbea cu aceeaşi voluptate şi miresmele primăverii aduse de adieri uşoare dinspre apele Herăstrăului, şi aromele tari ce se înălţau în aburii cafelei, pregătită iarăşi, după atîta vreme, de meşteşugul neîmpărtăşit nimănui al Doamnei Paraschiva. Am început vorba cu sfiala respectului pe care i-l purtam statornic, amplificată şi de conştiinţa posturii de solicitant. I-am descris, cam prolix şi bîiguit, cum va arăta noua revistă, ce rubrici va cuprinde, problemele propuse spre dezbatere în primele numere, atenţia cu care vor fi întîmpinaţi debutanţii, poziţiile statornicite dintru început asupra unor aspecte ale vieţii literare de atunci, — umblînd, după cum se vede, pe ocolite şi bătînd cîmpii... Îmi dădeam seama că mă ascultă fără prea mult interes şi parcă începea să se profileze insuccesul demersului meu. Iar întrebarea lui tîrzie asupra forţelor redacţionale pe care se bizuie noua înjghebare de presă m-a descumpănit de-a binelea : n-aveam în redacţie nici o personalitate publicistică. Dar cum forurile locale de cultură incluseseră în aşa-zisul „co-

legiu redacțional", onorific și fără participare efectivă la întocmirea gazetei, numele unui reputat critic și al unui harnic editor de documente literare, am crezut că dau dovadă de istețime, invocîndu-le.

— Îl avem pe criticul Șerban Cioculescu...

— Pe domnu' Șerban îl știu ! s-a înviorat parcă Tudor Arghezi. E o minte ageră și un condei sprinten. Poate prea sprinten, uneori... Cînd îl văd colecționînd neobosit calambururi, mi-aduc aminte de săriturile, pe creci, ale veveriței care strînge alune și nuci, fără să mai arunce pe cele găunoase și cu miezul zbîrcit... E băiat bun, domnu' Șerban !

M-am simțit dator să insist :

— A scris și un studiu despre poezia dumneavoastră.

— Mda ! a mormăit poetul. Și-a aprins o țigare și, după ce a sorbit adînc fumul albăstrui, mi-a răspuns :

— L-a publicat în 1946, cînd eram, ca să zic așa, premiat și sărbătorit oficial...

A mai tras în tihnă de vreo două-trei ori din țigarea cu tutun auriu. Într-un tîrziu, a ținut să adauge :

— Pompiliu Constantinescu își publicase cartea lui despre versurile mele în 1940, cînd eram, ceea ce se cheamă, înjurat ca la ușa cortului, tot oficial...

Călcasem în strachini, de la început. Și am continuat să calc :

— Îl mai avem pe profesorul Augustin Z. N. Pop, care a tipărit o jumătate de duzină de volume cu documente eminesciene.

— Și pe domnu' Augustin îl cunosc. A venit de cîteva ori pe la mine. E băiat bun și domnu' Augustin !

A scuturat, fără grabă, scrumul țigării. Pe față i s-a întipărit, brusc, o profundă suferință. Și privindu-mă lung, a lăsat să cadă, grea, ca un cuțit de ghilotină, întrebarea :

— Dar ce are, domnule, cu Eminescu ?

— Nu știu, domnule Arghezi.

— Mie mi se pare c-aș ști, și parcă mă retează, pieziș, o junghietură și, pe inimă, mi se răsucește un cîrcel. Este o necuviință să ridici așternutul, ca să te uiți pe furiș sub patul poetului. Trebuie să fie o deficiență a mea, de sensibilitate și intelect, dar nu pricep ce voluptăți poate să-ți dea tîrîtul de-a bușilea, pentru a mirosi oala lui de noapte...

Mi-am adus aminte, prea tîrziu, cuvintele rostite de el (chiar în anul cînd trăisem marea bucurie de a-i fi fost prezentat) într-o conferință consacrată lui Eminescu și tipărită, în iulie 1943, de colecția „Cartea cu vieți ilustre" a

«editurii „Vremea" : „A vorbi de poet este ca şi cum ai striga într-o peşteră vastă... Nu poate să ajungă vorba pînă la el fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harfă, şi să legene slava lui singuratică şi delicată." Am încercat totuşi să-i domolesc mînia, spunîndu-i că din rîvna scotocirii prin arhive publice sau particulare pot ieşi la iveală manuscrise preţioase, menite să arunce lumini noi asupra operei unui scriitor.

— N-aş prea fi cu totul de părerea dumitale, m-a întrerupt Arghezi. Cînd eram tînăr, îmi lăsam manuscrisele prin tipografiile unde se imprimau. Le-am găsit pe cîteva, din întîmplare, la un aproximativ fost coleg : erau îmbăligate de condeiul altuia, ca zăpada proaspătă prihănită de căcărezele oilor. De-atunci, cer întotdeauna să-mi fie înapoiate.

Am lăsat baltă enumerarea eventualilor colaboratori ai revistei pentru care venisem să solicit reînvierea „Biletelor de papagal" şi am căutat să-mi îndreptăţesc cererea prin sublinierea datoriei sale faţă de tinerele generaţii, păgubite un timp — fără voia lor şi fără vina lui ! — de calităţile stenice ale scrisului arghezian. Intrigat de întîrzierea unui răspuns, parcă am rostit cumva şi cuvîntul „responsabilitate" şi am început să explic (cu patetismul cu care se rostesc de obicei marile banalităţi) «semnificaţia majoră» a reapariţiei *Biletelor de papagal* — revista cea mai dragă din cîte a făurit şi în care şi-a imprimat mai puternic sigiliul personalităţii sale. Tăcerea lui Arghezi se arăta de nepătruns şi începuse să semene a refuz. Lunecînd în pledoarie ieftină, i-am povestit cum un nepot (proaspăt elev de clasa întîia, care citise cu nesaţ „Prisaca" şi îndeosebi pe „Zdreanţă") m-a întrebat, cu nevinovată cruzime : cînd a trăit Arghezi ? Poetul a rîs, mi-a mai cerut o ţigare, înfrîngînd opreliştile medicilor, şi acceptarea propunerii mele a venit de la sine :

— De altfel, dumneata mi-ai mai stîrnit odată condeiul şi m-ai pus de mi-am scris singur cronica la piesa mea *Seringa !*

Mi-a înmînat, lună de lună, unsprezece *Bilete de papagal,* pe care le-am tipărit în pagina din mijloc a revistei „Argeş", redîndu-le titlul desenat şi conturul grafic croite de el în 1928. Condiţiile în care oficia acum Arghezi sacerdoţiul lui laic se schimbaseră fundamental, după cum fundamental se schimbase şi înfăţişarea ţării ; dar el se dovedea, încă o dată, acelaşi neînduplecat cenzor al vieţii publice, acelaşi înverşunat apărător al moralei civice, acelaşi necruţător duşman al contrafacerii, al imposturii, al

falsului și același neobosit slujitor al frumuseților de grai și de simțire create prin secole de neamul românesc. Alese cu grijă, temele asupra cărora poposea de astă-dată condeiul lui erau destinate în special tineretului. Întîiul «bilet» din această ultimă serie, intitulat *Amintiri de presă*, relata (dînd amănunte, pare-mi-se, pînă atunci nedivulgate) pricinile care-l determinaseră pe Arghezi, cu aproape patru decenii în urmă, să întemeieze cea mai vie și cea mai fertilizatoare publicație din cîte a cunoscut literatura noastră în perioada interbelică :

„O bancă din București — scria el — *cu firma nemaipomenită de Româno-Africană, condusă de un grup de aventurieri internaționali (un francez cu numele sacerdotal Vicaire, un fost mare demnitar rus și cîțiva autohtoni gură-cască) avea o serie de întreprinderi și simili-întreprinderi, niște sonde moarte, o fabrică de carton asfaltat în agonie și... o tipografie. Cumnatul meu, colonelul Felix, cavaler al ordinului «Mihai Viteazul», ilustrat la Mărășești, în șomaj civil, fusese rugat să ia conducerea tipografiei, dar, puțin în curent cu meseria, după cîteva silințe m-a pus în locul lui și am luat în primire atelierul cu 50 de lucrători, cu asigurarea că banca va pune la dispoziția tiparului un capital de editură. La experiență, Banca nu s-a simțit datoare nici să plătească sîmbăta lucrătorii. Tipografia se descompunea deasupra unei prăpăstii de milioane furate ale depunătorilor inițiali. Trebuia făcut ceva și am scos o foaie zilnică de format derizoriu, a opta parte dintr-un ziar comun* [...] *Stupefacție !, prețul de vînzare 2 lei. Tirajul, 10.000 de exemplare, menținut pînă la dispariție, cînd în format săptămînal de* revistă, *unul din dictatorii guvernului, arborînd fracul și jobenul cenușiu, un moment la modă prin părțile Europei, l-a confiscat.* [...] *Biletele prinseseră bine și toate marile cotidiene, în care cititorii nu găseau nimic, s-au asociat împotriva micului dușman, care se comporta fără voia lui ca fabulosul pește sfredel cunoscut din ihtiologie. Lăsîndu-se înghițit de balenă, invizibilul adversar străpungea burta colosului marin lăsat în nesimțire.*“ („Argeș“, nr. 2, iulie 1966).

În celelalte zece «bilete», Tudor Arghezi a dezbătut probleme de limbă literară — de la vocabular, gramatică, ortografie pînă la funcțiile artistice ale cuvîntului —, a expus opinii autorizate asupra menirii scriitorului și asupra meșteșugului scriitoricesc, a subliniat necesitatea păstrării folclorului românesc în autenticitatea lui și a evocat

chipurile unor personalități dispărute, ale artei și culturii noastre. Era evident că Tudor Arghezi vorbea de data asta generațiilor noi, și gîndul de a împărtăși direct, prin cei mai tineri cititori, țării de mîine, mesajul încrederii lui nezdruncinate în om, în destinul neamului, în marile virtuți de înțelepciune și sensibilitate, precum și în puterile creatoare ale poporului român, îi întinerea condeiul care nu încetase, de peste șaptezeci de ani, să umble pe albul hîrtiei, și aducea în frazele sale un spor de vibrație emoționant, cu accente testamentare. Pe la jumătatea lunii iunie 1967 am primit de la el manuscrisul întitulat *Tablete de limbă*. N-am știut (și nici n-am bănuit) atunci că avea să fie ultimul «bilet de papagal» pe care-l trimitea tiparului. Citeam frazele Marelui Poet și mă învăluia o vrajă nemaiîntîlnită :

„Conștiința de pescuitor de scîntei prin apele vieții nu mi se liniștește cu ceea ce am strîns din tihna privelиștilor întîlnite. Caut îndărăt cui îi sînt dator schimbarea licăririlor adunate, în aur de cuvinte românești ; căci pentru cuvinte și vorbe înșirate am ajuns scriitor.“

După ce amintea dascălii săi „cei adevărați“, fără de care mărturisea că ar fi rămas „un codaș nălucit la moara de măcinat iluzii“, Arghezi înfiera unele stîlciri supărătoare ale limbii literare și formula, în încheiere, «inscripția» ce trebuie săpată în marmură și așezată, alături de legămîntul dintîi al Văcărescului, pe frontispiciul literaturii românești :

„A scri nu e o meserie decît comparativ. A ști pentru a fi scrisă o limbă, e a o avea, aș zice, în stare de instinct. Cucul nu scrie, dar își cîntă silaba corect.“ („Argeș“, nr. 6, iunie 1967).

Peste cîteva săptămîni, într-o seară de iulie, „după scăpătat“, Tudor Arghezi a împlinit și el tragicul ritual ursit al jocului *De-a v-ați ascunselea* și s-a întors în huma sacră de la Mărțișor. Am recitit, încrîncenat, ultimul «bilet de papagal» ce-mi încredințase, știind că avea să capete, prin ani, valoarea celui mai patetic testament lăsat urmașilor de un mare scriitor, stăpînit pururea de o înaltă conștiință de român, de om, de artist. Și lacrima pe care am strivit-o atunci între gene, ca să nu-i întinez scrisul, a fost mărturia solitară și mută a durerii mele.

Geo Saizescu

ÎNTÎLNIRI CU POETUL

Prima oară cînd am auzit acea sonoritate obişnuită şi ciudată în acelaşi timp — Arghezi — a fost înainte de război, în casa părintească a tatălui meu, notarul Ion S. Saizescu şi a mamei mele Ştefana din Prisăceaua Mehedinţilor, cărora le plăcea duminica — mama gătind şi tata bărbierindu-se — prin glasul meşteşugit al lui nea Fănică — un frate mai mare, mare „mîncător" de cărţi, s-asculte citindu-li-se din *Ion* şi *Ciuleandra* lui Rebreanu, din Mircea Eliade şi Panait Istrati, din *Crimă şi pedeapsă* şi *Don Quijotte*, din *Păcală* şi alte snoave româneşti ; ne plăcea s-ascultăm, părinţilor şi fraţilor mei, multe, multe poezii : Eminescu, Coşbuc, Alecsandri, Goga, Arghezi...

Ţin minte ce mîndri erau ai mei cînd li se spunea că Arghezi este *oltean de-al nostru* şi că, după Eminescu, cel mai mare poet naţional ar fi Tudor Arghezi !...

*

Înainte de '50 doar cu o singură (!) poezie era reprezentată arta lui Arghezi într-un manual de liceu pe care învăţam : „Biserica din gropi".

*

Începîndu-mi studenţia cinematografică prin '53, discutam despre Arghezi pe la colţuri şi-l citeam pe furiş : un coleg mai mare, cu oarecari funcţii pe atunci, astăzi regizor de notorietate, înfricoşa cu fel de fel de pedepse posibile pe cei care ar îndrăzni să se apropie cumva de

Cuvintele lui Arghezi ca lectură, sau mai grav — să le propună în vreun spectacol !

Sînt sigur că nici el nu credea în ce zicea, dar așa erau vremurile. Fostul călugăr, era anatemizat și din poezia românească !...

...iar noi continuam să ne-mbulzim cu întrebările la fiică-sa, colega noastră Mitzura, spre a afla veşti despre starea Poetului; iar ea era destul de econoamă în a relata despre necazurile pămînteşti şi suferinţele celui care — ca să trăiască — la Mărţişor vindea cireşe la trecători !

*

1957. În ultimul an de studii, cuprins de febra pregătirii examenului de absolvire şi dorind cu tot dinadinsul să mă produc în ale comediei, dar cu altceva decît Caragiale (deja încercat de nenumărate ori pe ecran), m-am aplecat cu atenţie asupra unui selectiv volum arghezian, nu demult apărut pe piaţă, „Pagini din trecut": prima tipăritură masivă din scrierile poetului apărută după un şir de ani de aproape totală absenţă editorială. Am descoperit ceea ce căutam, o schiţă plină de savoare „Doi vecini", scrisă prin deceniul al treilea de către Maestrul incontestabil al pamfletului românesc. Şi fiindcă veni vorba de satiră, ce film s-ar putea face, dacă ar investi cineva măcar bunăvoinţă, din *Tablete din Ţara de Kutty* !...

Am propus schiţa mai sus amintită la clasă, profesorii mi-au aprobat-o, am lucrat scenariul, l-am citit în faţa colegilor care s-au amuzat copios, iar profesorii, care urmăreau cu atenţie evoluţia comediografului *în spe* — întrezărit în mine, pe baza unor lucrări anterioare — m-au sfătuit, neavînd condiţii în şcoală, să bat la porţile Studioului Bucureşti pentru filmul aflat deocamdată numai pe hîrtie.

Purtînd la butonieră, ca emblemă, eternul curaj studenţesc, am făcut gestul ; am insistat cu acelaşi curaj la diferite cabinete directoriale ; mi s-a dat la lectură scenariul ; m-a lăudat poetul Mihu Dragomir, redactorul şef de la scenarii. Aveam oarecare speranţe, dar trebuia să am şi opţiunea Autorului. Am căutat-o pe Mitzura Arghezi, i-am spus despre ce se vorbea şi am rugat-o să pregătească *terenul* pentru o eventuală discuţie cu Poetul. Cu numărul de telefon la îndemînă, asigurat de Mitzura că voi fi primit, în dimineaţa memorabilă de 14 octombrie '57,

am sunat din holul Institutului de artă teatrală şi cinematografică „I.L. Caragiale" din Schitu Măgureanu nr. 1.

— Cu maestrul Tudor Arghezi aş vrea să vorbesc.

Mi-a răspuns o voce puţin răguşită, dar cu o dicţie impecabilă :

— La telefon.

— Sînt.... şi aş vrea...

— Poftească.

Cu scenariul, înfăşurat într-o „România Liberă", sfîrşit de emoţie, m-am înfiinţat la adresa indicată : B-dul Aviatorilor nr. 70.

Maestrul m-a primit neobişnuit de prietenos, (m-am mirat pentru că despre primirea altora aflasem păreri destul de controversate !) cu cafea şi coniac, adus de buna doamna Paraschiva. În timp ce-şi meşterea singur, (ca şi tata pe vremuri) o ţigară din tutun şi foiţă, m-a îndemnat să-i vorbesc.

— Te ascult, domnule Saizescu.

Am început cam repezit şi bîlbîit să-i povestesc ce-am de gînd şi ce-am făcut pînă atunci pentru gîndul meu filmic.

Pufăia cu plăcere din ţigara pe care şi-o croise singur şi zîmbea din cînd în cînd. Ţin minte că s-a amuzat, ba chiar a rîs cînd i-am spus cum am *antişambrat* la nişte directori, (i-a plăcut inovaţia lexicală), şi cum a decurs audienţa mea la directorul general al Studioului Bucureşti — Ştefan Ioan.

— Pe acest fotoliu pe care stai dumneata, au stat mai toţi colegii dumitale, solicitîndu-mi film. Colegi chiar mai în vîrstă decît dumneata. Şi-au plecat, plecînd degeaba. Pe acest fotoliu !

— Pe acest fotoliu au stat ? ! Mă mut, mă mut pe celălalt !

...Intervenţia mea a avut efect, — i-am spus — directorul Ştefan Ioan mi-a primit scenariul, mi-a comunicat apoi că l-a citit şi el şi redacţia, dar mă ţine în şah, nu-mi spune ce crede, aşteaptă acordul autorului, cu care nu-i de glumit. „Poate să ne «spurce»" — zice directorul.

— Asta cam aşa-i, punctează maestrul, cînd îi redau concluzia directorului. Dar Mitzura ce-o să joace ?

Mitzura apare pe uşă zîmbitoare, se îmbrăţişează mult, mult cu *tătuţu,* (mai tîrziu mi-am dat seama că despărţirile şi întîlnirile lor erau însoţite de un adevărat ritual de dragoste patern-filială), şi răspunde în locul meu :

— Nici o grijă, tată. Olteanul nostru propune o distribuţie mare, cu Birlic, Nineta Gusti, Carmen Stănescu, Lucian, şi mă are şi pe mine în vedere.

Plecînd, i-am înmînat maestrului scenariul adus şi am îngăimat :

— Studioul îmi cere şi o concepţie... regizorală. Acum o pun pe hîrtie. Să vi-o aduc ?

— Nu ştiu ce-i aia *concepţie,* ăştia se joacă uşor cu cuvintele mari. Dar data viitoare vino cu ea la braţ, sau dacă-i grea ad-o în spinare.

*

20 octombrie 1957. Din nou sun la uşa maestrului. Mă primeşte cu aceeaşi curtoazie de parcă aş fi fost cine ştie cine. Bag mîna în buzunarul lodenului, scot şi-i întind sfios foile aduse, împăturite cu grijă.

— V-am adus gîndurile mele despre film, Maestre. O să le predau şi Studioului dacă sînteţi de acord cu ele.

Contrariat parcă de ceva, îmi face semn să mă aşez, se duce să caute ceva şi dintr-un raft ia, vine şi-mi pune în braţe, nişte *Stihuri pestriţe.*

— Uite, pînă-ţi citesc eu gîndurile dumitale, ia şi citeşte cîteva de-ale mele despre... maeştri. Aceleaşi gînduri le am şi acum.

Încep să citesc, înţeleg şi mă decid : de-acum încolo voi face şi pe dracu-n patru să evit cuvîntul ăsta în faţa M... Poetului. Pentru rememorarea celor care poate au uitat, reproduc finalul din *Balada maeştrilor,* fabulă în care Păcală, aflînd că „domnii" de toate profesiile se adresează unii altora („advocaţi şi doftori şi adeseori / cîntăreţi şi pictori, dascăli şi actori") cu ciudatul cuvînt „maestre", ia decizia să-şi gratuleze gloaba de povară cu simandicoasa mîngîiere :

Şi Păcală-şi zise : „Vorba asta scurtă
E ca mîngîierea porcului pe burtă.
E cu farmec dulce şi, din strîmb ori ciung,
Simţi că te lăţeşte şi te face lung.
Insul se mîndreşte, limba-i se deznodă
Şi ia vînt şi, vesel, dă-n nădragi din coadă.
Măi ce bine-mi prinde !
Am aflat şi harul
Să-mi pui în picioare bine şi măgarul,
Cum ajung acasă, văd eu cît îi este
De fudul auzul, şi-o să-l strig Maestre !"

...După ce citesc şi recitesc *Balada*, mă uit la Poet : citeşte atent foiţele mele. Cad pe gînduri : i-o place, nu i-o place, ce mă fac dacă nu...

— Ei, ţi-au plăcut „maeştrii" mei — aud vocea Poetului.

Mă întorc şi-l privesc. Zîmbeşte la mine... şmechereşte. Îmi dă curaj.

— O s-o fac lanţul sfîntului Anton să fie pildă tuturor. Plăcut, e puţin zis.

— Ei bine, şi mie mi-a plăcut scenariul şi gîndurile dumitale, reia Poetul. Am să transmit cinematografiei acordul meu. Poftim plicul ăsta, îşi accentuează zîmbetul poetul. I-am scris lui George Macovescu despre dumneata şi despre film (George Macovescu, pe vremea aceea era director general şi se ocupa de problemele cinematografiei în Ministerul Culturii).

Cu plicul eliberator în braţe am întins-o spre cabinetul lui George Macovescu şi i l-am predat. Niciodată n-am ştiut ce a scris Poetul în scrisoarea aceea (deşi aş vrea să aflu odată şi-odată) dar nu după mult timp, am intrat în producţie cu filmul.

La plecare, Poetul, strîngîndu-mi mîna mi-a spus :

— De ce nu tipăreşti pe undeva gîndurile dumitale despre film ?

— De-abia am terminat, cine mă ia în seamă ca... teoretician ?

— Bate-te ! Alţii teoretizează zi şi noapte neavînd niciodată de gînd să termine ceva !

Probabil că nu m-am bătut suficient dacă n-am publicat încă de-atunci gîndurile mele. Poate altădată.

*

Tot o zi din oct. 1957. L-am vizitat pe Poet ca să-i comunic intrarea filmului „Doi vecini" în producţie. Este încîntat. Auzind despre intenţiile mele umoristice, îmi promite că-mi va scrie un *Păcală* românesc cu contingenţe internaţionale. „Îmi place să-l scriu pentru că eu însumi sînt un Păcală". Discutăm despre film, cinematograf. Poetul nu pare prea convins de situarea filmului printre arte. Caut să fiu bătăios dar mă retrag văzînd că se supără. N-are rost. La plecare, Arghezi mă interpelează brusc :

— Saizescu e un nume adevărat sau e contrafăcut ?

— Într-o enciclopedie străinească, mai veche, mi-am cam găsit rădăcina numelui, zic eu : *Sais* la arabi, *Seys* la turci... iar într-un dicționar spaniol m-am găsit ca nume... basc : *Saiz,* ceva în legătură cu crescătorii de cai sau îngrijitorii de cai.

— Interesant, am să cercetez și eu etimologia numelui dumitale. Știi dumneata, semeni cu Topîrceanu. Ceva mai brun.

— În toate seamănă — spune Doamna Paraschiva.

— Dar mai simpatic — reia Poetul. Probabil că de-aceia m-a și simpatizat, că semănam cu Topîrceanu, de vreme ce și actrița Sandina Stan — prietena din tinerețe a lui Topîrceanu, așa am auzit, — mă simpatiza la început numai pentru asemănarea mea cu el.

*

Altă zi din octombrie '57. Mitzura își aniversează căsătoria. Mă invită. Mai sînt de față Camil Ressu și Radu Beligan. Arghezi este în vervă. Toți îl ascultă. Nu îndrăznesc să-l întrerupă. E caustic. Soția îl ceartă cînd înțeapă pe cineva. Dar el își vede de treabă.

— Academicianul V.E. scrie ușor pentru că gîndește greu.

Nu umblă cu prețiozități. Direct în expresii : ori înjură, ori laudă. Cale de mijloc nu pare a avea. Vorbește despre călătoria în Elveția, despre artă, despre toate.

— Elvețienii sînt de o onestitate curioasă. Zgîrciți pînă la centimă. La ei bacșișul și la țigări se numește *service.*

— Căutările lui Eugen Ionescu ar fi interesante. E clar că omenirea occidentală e obosită. E o plictiseală de moarte.

— Cinematograful nu e o artă. Este o fotografie animată la care participă și teatrul, plastica și muzica, în care totul e actorul.

— Dar regizorul ? întreb eu.

— Regizorul are un rol întîmplător.

— El este autorul filmului !

— Mă rog. Eu am să spun lucrurile astea în Revista *Film* dar nu știu dacă vor fi aprobate.

— Arta e clar că se deosebește de știință prin faptul că emoționează. Ori filmul emoționează, deci...

— Da, dar nu e artă !...

Întrucît se ridicase tonul şi pentru că toţi mă trăgeau de mînecă să tac pentru că maestrul nu suportă să fie contrazis, am tăcut.

(Dau in extenso răspunsurile oferite de Tudor Arghezi la ancheta Revistei *Film* [11—12. 1957 — p. 15—16] întrebări transmise prin mine) :

1. *Vă interesează spectacolul cinematografic ? Care este după părerea dumneavoastră locul filmului în cadrul artelor moderne ?*

2. *Ce impresie vă fac filmele româneşti şi cum vedeţi dezvoltarea acestei arte la noi ?*

TUDOR ARGHEZI

1. Răspunsurile la ancheta dumneavoastră ar trebui să se ferească de terminologii şi confuzii. În foarte amabila dumneavoastră listă de întrebări, numiţi cinematograful *Arta*. Artele îşi trag personalitatea şi substanţa, din ele înşile, ca păianjenul mătasea care-i permite să circule şi să-l arate, şi scoica mărgăritarul.

Cinematograful e un mijloc, nu o artă. El e prea necesar şi binevenit ca să mai simtă nevoie de titluri împrumutate — şi nu e artă cum pictura nu e pensulă, sculptura daltă sau condeiul literatură.

Desigur, că sublocotenentul e flatat să i se spuie : Trăiţi domnule căpitan, dar gradul şi solda lui nu se schimbă. E ca vorba „Maestre, sînteţi extraordinar".

Cîtă vreme cinematograful îşi ia valorile, jocul de la talentele de teatru, de la regizorul cu personalitate, de la text şi compozitor, el în sine e ceea ce este şi e considerabil.

Cînd fraţii Lumière au descompus printr-o aplicare a unui principiu de fizică, siluete în mişcări şi firimituri de secundă, ei nu s-au gîndit făcînd ştiinţă, că fac artă Intercalat în cinematografie şi instalat cineast, fireşte că, fudul, Georges Dandin e convins că face artă făcînd cinematografie. El a mai trecut cu capul sus şi printr-alte profesii. Tipograf, el a făcut artă grafică şi bucătar, artă culinară. Cinematograful reproduce lucruri frumoase, existente de mii de ani înaintea lui. Filmul poate fi artistic, şi atunci e spectacol, dar nu din pricina lui. Rolul lui e în documentarea vie şi cît ajunge, şi e imens.

Poate că viitorul peliculei mobile se va rosti în asociere cu teatrul în spectacolele de proporţii vaste, rămînîndu-i un cîmp infinit de exploatat.

2. Ce aş putea crede în privinţa „filmului" românesc implică un răspuns de aceeaşi nuanţă. E bine zis că, circumspecţi, aţi zis filmul şi nu cinematograf. Filmului îi ajunge pelicula. În faza lui actuală într-adevăr documentară, se prezintă suficient de interesant. Am rămas deocamdată la el. Încercările meritorii (dar nu mai mult) făcute pînă azi nu lipsesc.

Cinematograful românesc se află la nivelul la care era proza noastră acum vreo 60 de ani, cînd abundau schiţa şi nuvela, fără să se fi ajuns cu „Geniu pustiu" al lui Eminescu şi „Dan" al lui Vlahuţă, la roman. Pe urmă a izbucnit o invazie bruscă de romane, cu toate că nu se ştie nici pînă acum ce este un roman. E drept că şi nevoia de categorisire şi lectură a devenit elastică şi azi accepţi că e roman orice povestire voluminoasă, după cum se acceptă şi alt teatru decît legiferase pe vremuri un dogmatism critic destul de obscur şi încurcat şi el în termeni. Teatrul nu e numai „teatru" pur şi simplu. Sînt *teatre,* teatrul lui Molière, teatrul lui Ibsen, teatrul nou al lui Brecht, teatru şi teatru.

Cinematograful românesc nu e încă al cuiva, decît al Ministerului Învăţămîntului şi Culturii. Drumul e făcut şi se zăresc venind pe el unele talente tinereşti, care vor individualiza un stil în alegere, un gust şi o pricepere subtilă a expresiei cinematografice.

*

14 noiembrie 1957. O lună de zile de cînd l-am cunoscut pe Arghezi. Este ziua mea de naştere : 25 de ani.

Îmi fac *cinste :* mă anunţ şi-i fac o vizită.

Vorbesc acasă cu Poetul despre fel de fel de lucruri.

— Acum 50 de ani m-am dus în Elveţia ca să învăţ să scriu. Era linişte, patriarhalismul vieţii îmi impunea să muncesc mult. Stăteam 10—15 ore în cîte o bibliotecă să mă pun la curent cu o anumită chestie... Acum Elveţia îi americanizată. Nu are *schwung* — vorba neamţului.

— Nerv, completez eu.

— Da, nerv ! Este seacă atmosfera. O viaţă zbuciumată de 100 km pe oră şi un singur scop : banul. Elveţia şi Geneva îmi face impresia unui castel de cărţi de joc distrus, din care acum s-a făcut ceva nou, cu totul deosebit, mai pu-

ţin agreabil. Elveţia e o cofetărie bine aranjată, totul este viu : lacuri, munţi, oraşe, sate... Şi toate au frişcă !...

M-am dus la Mînăstire, tot pentru ca să învăţ să scriu. E naiv cine-şi închipuie că s-ar face altfel literatură decît cu trudă. Arta e frumoasă la suprafaţă, dar este rezultatul unor tragedii... Un chin sfîşîietor pînă izbuteşti ceva !... Liniştea totală din mînăstire, o completă relaxare şi singurul ţel care-l aveam, să învăţ meşteşug, să învăţ secretul mi-a ajutat să ating ce doream...

*

(Vorbind despre tinerii scriitori, Poetul îşi manifesta dezaprobarea faţă de graba unora de a apare în volume, în cît mai multe volume înainte de a-şi fi însuşit cît de cît meşteşugul scrisului. Remarca apariţiile lor în diverse manifestări care ţin mai mult de spectacol decît de arta scrisului. Că sînt preocupaţi din ce în ce mai mult de ce va zice publicul despre ei, că viaţa lor devine mai interesantă decît opera.)

*

— Românii sînt o naţie plină de calităţi. Păcat că uneori şi le irosesc aiurea. În tinereţe, m-am întîlnit la Geneva cu un profesor german, etnograf de meserie. Fără să ştie că-s român mi-a spus multe lucruri interesante care m-au bucurat. Cetăţeanul făcea călătorii profesionale, în toată Europa, pe jos.

— Fiecare popor are cîteva motive naţionale în cultură şi manifestările sale, care-l deosebesc de celelalte. Am cercetat, spunea el, toate naţiunile Europei şi fiecare are 4—8 motive. Aflaţi că între toate astea există un popor mic, o insulă omenească aproape, care are nu mai puţin de 33 motive naţionale. Ăştia-s românii. Ce ziceţi ?

— Păi, şi eu sînt român !

A rămas neamţul cu gura căscată.

*

— Am fost întotdeauna de părere că omul trebuie să muncească şi manual. Prin '35—'37 am ţinut la radio conferinţe îndemnînd oamenii să înveţe şi meserie. Mă bucur că regimul democrat s-a gîndit să politehnizeze învăţămîntul. Cînd eram tînăr, eu şi alţii ca mine, am visat să facem din ţara asta aşa de înzestrată, una din cele mai frumoase

şi apreciate din lume. Am luptat, am scris, am înjurat... Şi uite că veniţi abia voi şi realizaţi visul nostru !

Confecţionîndu-şi ţigări, una după alta, Poetul caracterizează oameni, atitudini, împrejurări.

— Criticul şi prof. univ. M.D. era un prost. Ţi-era mai mare mila cînd îl vedeai venind la Redacţie cu o lucrare de 30—40 de pagini bătute la maşină, în loc de 2 cîte îi cereai tu. Scria săracu şi nici nu ştia după cine copiază... Gopo are talent... I-am văzut nişte filmuleţe... Inimitabilul Urmuz lucra la Casaţie. Scria pe furiş. Eu l-am încurajat să scrie. Mă scula din somn la 2—3 din noapte să mă întrebe dacă fraza cutare sună bine.

S-a împuşcat.

A lăsat o ladă de scrieri celui mai bun amic al său actorul G.C. Piesa cu care a debutat G.C. este a lui Urmuz. Toţi l-au lăudat atunci pe G.C. pentru piesă ; eu am scris împotrivă, G.C. a spus că o să mă împuşte. M-am întîlnit cu G.C. pe Bulevard.

— Hai, mă, împuşcă-mă, i-am zis.

A înghiţit hapul. Alte lucruri n-a mai publicat de atunci, de ruşine...

— A mai publicat, şi de curînd i-a apărut o carte de memorii, foarte interesantă : „Măscărici şi Mîzgălici".

— E un titlu frumos, n-am ce zice. Andriţoiu scrie cu har. Alexandru Toma... Cine-i ăsta ?

— Luchian, martirul propriei sale arte.

*

Pomenind de Brâncuşi, am avut marea bucurie să constat admiraţia profundă pe care o avea Poetul pentru Sculptor. Mîndria că-s coregionali, printre altele.

Arghezi îl evoca dîndu-l pildă de stăruinţă : Brâncuşi nu s-a sfiit la vremea lui să facă munci diverse, chiar umile („l-am întîlnit prin '912 spălînd vasele într-o cîrciumă pe Sărindar") să strîngă bani, bani cît mai mulţi ca să poată să-şi înceapă drumul său... pe jos în cucerirea artistică a Europei.

Printre altele lui Arghezi îi plăcea să amintească cîteva din gîndurile lui Brâncuşi despre arta sa.

Plăcîndu-mi, la rîndul meu, le-am notat acasă din memorie. (Nu o dată îmi făceam de lucru pe undeva ca întors cu spatele, să pot nota cît mai multe într-un carneţel cu copertă pepit pe care-l purtam totdeauna cu mine.)

Iată cum relata Arghezi *credinţele* lui Brâncuşi : Ceea ce l-a susţinut în tot drumul pe care l-a străbătut de cînd

a plecat de acasă din satul lui din Gorj a fost sentimentul de răspundere în fața oricărei fapte și de bucurie deplină în fața oricărui lucru. În sufletul lui n-a fost loc nici pentru invidie, nici pentru ură ci numai bucuria pe care o poți culege de oriunde și oricînd. Sentimentul permanentei noastre copilării în viață îl făcea să trăiască totul, din plin.

La un moment dat cînd a simțit că cei din jurul lui făceau simple „cadavre de piatră", a înțeles că arta este altceva, că pentru a reda adevăratul sens al lucrurilor trebuie să ajungi la acea simplicitate care se hrănește din esența lor și care e rezultanta unei mari adînciri a obiectului, că artistul trebuie să exprime în primul rînd sentimentul său și atitudinea sa în fața lumii și a vieții. Nu cadavre ci realități. Nu forme reci, care să oglindească o prejudecată, ci un sentiment care să insufle viață materiei.

— Opera lui preferată ? Avea o... preferată ?

— Spunea că *Pasărea Măiastră*.

— Că lucra la ea din '908 și încă n-o terminase. Că lucra la ea mereu, încercînd să realizeze în ea *desăvîrșirea* !

*

După vizita la Arghezi, aparițiile mele în Studio provoacă senzație. Toți mă asaltează cu întrebările. Paul Anghel, Georgeta Horodincă, Violeta Popescu-Mihăilă, agitatul Opriș, Neacșu, chiar și redactorul șef Mihu Dragomir, mă pun să repet de nenumărate ori cum se comportă, ce spune și cum mă privește Poetul.

— De Zdreanță ce ți-a spus ? întreabă Horodincă.

— Mi-a spus că toți cîinii au o înțelegere a tonului. Chit că ei nu „știu" limba respectivă, dacă pleci în altă țară, dacă li te adresezi pricep tonul interior al cuvîntului.

— Dar de scriitori n-ați vorbit ? — mă întreabă Mihu.

— Ba da (Scot carnețelul și le citesc o mostră).

— Dramaturgul D. e un prost cu pretenții, pune diagnosticul Arghezi.

— Este un ratat, zice Veronica Porumbacu, aflată în vizită, dar are un copil genial, pictor înnăscut !

T.A. — E o idioțenie, vîlva asta cu copii geniali. Pînă la urmă nu ajung nimic... Vai de ei ! Tot o să se cufurească pe ei !

V.P. — Cutare face și aia și aia, e un talent multilateral.

T.A. — Atunci nu-i lucru bun ; o singură meserie şi e îngrozitor de a o realiza, dar mai multe...

— Şi de film în general ce zice ?

— Maestrul spune că filmul caută mereu, dar nu s-a găsit încă pe sine. N-are un „ce" specific. Poate ar trebui să se concentreze cu mai multă atenţie asupra *documentarului*, ca să găseşti şi să exprimi ceea ce este *numai* al cinematografului.

— Ei, înalţă din umeri Mihu Dragomir, se gîndeşte la fi-su din străinătate, documentaristul Elie Lothar.

*

Primăvara lui 1958. Neputînd veni în iarnă să asiste la Buftea, la filmări, Arghezi vine în Cotroceni (unde filmez exterioare) împreună cu familia, să vadă cum se „toarnă" *Doi vecini.*

*

Vara lui 1958. Doi vecini e gata. Studioul propune un alt final, vrea să-l schimbe pe-al meu. Mă opun, îl invoc pe autor care n-o să fie de acord. Mă duc la Maestru. (Acum să nu se creadă că oricînd mi se năzărea, mă duceam la dînsul, dădeam un telefon, mă anunţam, mi se fixa o zi, o oră, dar întotdeauna am fost primit cu ospitalitate şi bunăvoinţă.)

— Maestre, vor să schimbe finalul.

— Ce final ?

— Finalul de la filmul *nostru.*

— Cum să-l schimbe ? Nu e gata ?

— Ba da, dar vor să modifice finalul.

— Păi, dacă e gata şi finalul, ce să mai modifice ? Îi spun ce şi cum.

Arghezi pare cu gîndul în altă parte, se uită pe fereastra prin care intră soarele şi mirosul florilor din grădină. Fumează o ţigară stinsă.

— Miţule, îi spune Mitzurei care-i cu noi, ia vezi cum e finalul de care vorbeşte domnul Saizescu... să fie mama lui a dracului, am scris atîtea, c-am şi uitat cum e !...

Mitzura ia volumul din bibliotecă, citeşte. Arghezi dă cu hotărîre din cap.

— Nu ! Nu modifici nimic. Inima sus, domnule Saizescu şi bate-te ! Nu te lăsa !

Şi am plecat să mă bat, reconfortat la gîndul că nu trebuia să mă las şi că n-o să mă bat... singur.

⁂

12 iunie 1959. Premiera filmului *Doi vecini*, la cinematograful „Maxim Gorki" de pe Calea Victoriei (vis-a-vis de Telefoane). Mare emoţie. Chiar dacă în *cuvîntul* din programul de sală al premierii, scrisesem „cam" sigur de mine : ...*„Cu bucuria de a fi primul care a realizat un film după o lucrare a Maestrului Arghezi, aş dori să se adauge satisfacţia de a fi devenit totodată prietenul spectatorilor, în ciuda tracului normal oricărui început de drum"*... mi-e frică.

Merg la spectacol cu invitaţii mei : Victor Iliu şi doamna Bianca, Alexandru Struţeanu şi doamna Irina. Mi-e frică să merg de unul singur. Mi-e frică de Autor. Acolo, sînt prezenţi : Tudor Arghezi cu familia, regizorul Sică Alexandrescu, graficianul Ross, echipa mea de producţie şi colaboratorii tehnico-artistici, actorii, în frunte cu Grigore Vasiliu Birlic, alţi invitaţi de ai mei : Gopo, Drăgan, Mureşan, psihologul Gheorghe Neacşu, Alecu Croitoru şi Vasilica Istrate, Boiangiu, Besoiu, nenea Sică — fratele meu inventatorul, Boroş, Macovei, oficialităţi, critici etc. După lirica *Prima melodie* a lui Carabăţ-Blaier — Ivetici — urmează *Doi vecini* : sala se prăbuşeşte pe hohote de rîs. Nu mai ştiu de mine. După terminarea proiecţiei, primul, mi se adresează Arghezi :

— Să trăieşti, mă, să trăieşti domnule Saizescu. M-ai ghicit în ceea ce am scris eu. M-ai făcut să iubesc meseria asta. Începe să mă intereseze. Mi-a plăcut filmul, că e foarte vioi şi are atmosferă românească. Îmi aduc aminte de vremurile alea şi zău că mă înduioşează. Alor mei, în particular, le-am spus că dacă nu-mi plăcea, făceam tot posibilul, şi cred că reuşeam, să-l scot din circulaţie. Să trăieşti şi să faci numai lucruri frumoase în viaţă. Eşti invitatul meu...

⁂

...Arghezi oferă o masă mare la restaurantul COŞ (Casa oamenilor de ştiinţă, de pe Calea Dorobanţilor lîngă fostul *Mon Jardin*). La *Mon Jardin* mai fusesem, dincolo — nu.

Se comentează filmul, se comentează altele, se comentează. Este plăcut, dar sînt stingherit : niciodată n-am fost

într-atîta lume bună ! Arghezi mi se adresează la un moment dat :

— O să scriu un Păcală.

— Mi-l dați mie ?

— Gîndește-te, și muncește serios, pentru că sînt mulți care vor să-l lucreze.

La final, doamna Paraschiva, face plata. Arghezi, care era într-un „schimb de vorbă" cu Sică Alexandrescu, se oprește și o întreabă pe soție, arătîndu-l pe chelner :

— Ți-a pus și fructele la socoteală ?

— Le-a pus.

— Și le-ai plătit ?

— Sigur că le-am plătit.

— Păi, de ce ? Nu vezi că platoul este neînceput ? !

— Lasă Arghezi, lasă platoul, vezi-ți de discuțiile tale, îl temperează doamna Paraschiva.

— De ce să-l las ? Să-i dau *eu* bacșiș, nu să mă fure *el !*

*

14 iunie 1959. Mi-a apărut prima cronică la *Doi Vecini,* în România Liberă, sub semnătura lui Eugen Atanasiu. Extrem de elogioasă. Încîntat, mă duc să i-o arăt Maestrului.

— E bine că te laudă, dar nu-i rău nici cînd te înjură... inteligent. Înseamnă că nu le ești indiferent. Dar dacă simți că nu sînt de bună credință, nu te lăsa : bate-te cu ei !

...Asta o știam, tot de la domnia sa !

*

(Despre critici Poetul vorbea rar. Deși mulți îi călcau pragul des. Era de părere că cei mai mulți profesioniști ai genului, cu puține excepții, umblă după succes în critică, distrugînd premeditat cărți și autori în loc să-și facă onest meseria respectînd — tot premeditat — autorul și scrierea sa. Era de părere că s-ar cuveni, înainte de a profesa, orice critic să încerce să scrie literatură. Numai atunci ar putea înțelege ceva, ceva din chinurile scrisului).

*

6 martie 1960. Îl vizitez pe Maestru. Îmi dă o dedicație pe volumul bibliofil : „Pentru talentul prietenului G.S."

*

Toamna lui 1961. Trecuseră cîţiva ani de la realizarea filmului *Doi vecini* şi continuam să-l vizitez pe Poet. Tot vorbindu-i entuziasmat despre Buftea şi producţia noastră de filme mult mărită şi calitativ superioară anilor anteriori, şi-a manifestat dorinţa să viziteze... Buftywood-ul românesc !

Într-una din zile, invitată de profesorul universitar Paul Cornea, pe atunci director general al Centrului de producţie cinematografică, familia Arghezi a sosit la Buftea, fiind excelent primită de mulţimea de lucrători din cinematografie. (Studioul Sahia a filmat pentru inspiratul lor letopiseţ, acest moment.) Însoţit de Paul Cornea, Poetul a vizitat absolut toate compartimentele Centrului de producţie cinematografică : săli de proiecţie, unde a vizionat fragmente de filme româneşti — finisate sau în lucru — cabine de montaj, de machiaj, cabinele actorilor, laboratorul şi în special platourile de filmare, asistînd chiar la cîteva *duble* trase la unul din filmele în lucru. După vizită, în cabinetul directorului general, la o cafea, Poetul îşi confecţiona *mano proprio* o ţigară şi reflecta. Paul Cornea, în aşteptarea impresiilor Poetului continua să dea explicaţii suplimentare la ceea ce se vizitase, amintind totodată şi de investiţiile care vor fi făcute în vederea perspectivei augmentării producţiei noastre de filme.

Doamna Paraschiva lăuda, Mitzura sublinia, Poetul tăcea. La un moment dat au tăcut toţi.

În liniştea care se aşezase s-a auzit scurta conchidere satisfăcută a lui Paul Cornea, punctînd : „Avem de toate".

Ca răspuns Poetul care pînă acum tăcuse cu vocea sa specifică ne surprinde pe toţi :

— Da, dar n-avem nemţi !

Toţi am rămas uluiţi. Poetul fără să bage de seamă starea noastră de spirit a continuat :

— Aşa e, vorba ăluia, n-avem nemţi !

Neînţelegînd nimic, ne uitam unii la alţii, zîmbeam stînjeniţi şi căutam întrebători la Poet, solicitînd o explicaţie. Şi Poetul trăgînd un fum de ţigară, începu să ne povestească.

— Ţin minte că în '916, a fost luat un ţigan prizonier de către nemţi. Scăpat printr-o întîmplare de la strîmtoare, înfricoşat, ne împuia capul că nemţii au *scule*. Dacă trăgeau cu tunul :

— Vedeţi, au scule.

Dacă trăgeau cu mitraliera :
— Vedeţi, au scule.
Dacă bombardau :
— Vedeţi, au scule.
— Păi, bine, măi ţigane, noi n-avem scule ?
— Avem, dar n-avem nemţi !
— Aşa şi cu Buftea, reia Poetul. Avem de toate, dar ne mai trebuie ceva.
— ? !
(— Artă şi artişti !)
...A doua zi vorbele Poetului au făcut înconjurul ţării. Nimeni însă nu ştia cînd şi unde a zis. *Atunci a zis.*

⁂

Mai 1961. Mare aniversare : Arghezi împlineşte 80 de ani. Sărbătorirea are loc la Ateneu. Sînt invitat şi eu, într-o lojă. Alături de mine se află o familie necunoscută, după aparenţă intelectuali. Sînt foarte nerăbdători şi emoţionaţi — dar mai ales fiica lor, elevă.
— Cînd apare Arghezi ? — tot întreabă.
Aşteptarea se prelungeşte, în sfîrşit Maestrul apare înconjurat de o adevărată suită de scriitori tineri şi bătrîni, alte oficialităţi.
— Care-i Arghezi, care-i Arghezi ? lungeşte fata gîtul.
— Uite-l acolo, la mijloc, spune tatăl.
— Cela înalt ?
— Nu, alături.
— Cela blond ?
— Cel cu ochelari care se sprijină în baston.
— ĂSTA-I Arghezi ?
— Da. ĂSTA. Nici blond, nici înalt, dar MARE.

⁂

18 ianuarie 1962. Am fost la Poet cu colegul meu Mircea Mureşan. Îi iubea poezia încă din liceu şi vroia să-l cunoască şi personal.
Cu noi este şi operatorul Tincu Purun care face poze cu nemiluita. A adus şi fotografiile cu poetul făcute cu ocazia vizitei la Buftea.
Eu : — Am căutat volumul *Frunze* şi nu l-am mai găsit.
Mureşan : — Tot ce apare, se epuizează.
Arghezi — Probabil că scriu mediocru, de vreme ce mă cumpără toată lumea, fără alegere.

La plecare, ne dă niște *FRUNZE*. Pe volumul meu deasupra iscăliturii sale, Poetul îmi scrie o dedicație : „Tot unui oltean de-al nostru", iar pe o fotografie de-a sa făcută de Tincu P. scrie „Colaboratorului prețios, Geo Saizescu".

⁂

În noiembrie 1962, l-am văzut pe Poet cu familia sa la spectacolul cu *MEDEEA* dat de Teatrul din Pireu. Într-o pauză și înconjurat de mulțime. Salut discret. Mă observă. Văzînd că nu îndrăznesc să mă apropii, iese din mulțime și vine la mine. Mă ia de mînă și mă duce în grup, spunîndu-mi :

— Ce faci domnule *invizibil* ? Nu mai dai pe la noi ?

— N-am vrut să deranjez.

— Nu. Ne face plăcere. Cînd vrei, dai telefon, și anunță-te, să nu am alte treburi cînd vii ; ori dimineața dai telefon, ori cu o seară înainte.

— Am să vin. Am ceva de lucru la care aș avea nevoie de un sfat.

— Bine, o să lucrăm și o să deschidem și o cutie cu sardele...

⁂

Martie 1965.

— Mi-a spus cineva, îmi spune Maestrul într-o zi, că a apărut un prozator interesant. Un Popescu, băiat de învățători olteni.

— De mult mă roagă să-i fac o „intrare" la Dumneavoastră.

— Anunțați-vă într-o zi și poftiți.

Cu D.R. Popescu năucit de emoție, pășesc din nou în casa Poetului.

Am stat cîteva ore bune.

Transcriu cîteva din *frumusețile* spuse în această seară de Poet.

— Talentul nu știe nimeni ce e. Mint ăia care zic c-ar ști. E un lucru de care nu-ți dai seama de unde-l ai, te bucură și te atrag chinurile lui...

— Inspirația e o boală care te ține din momentul căderii în transă pînă cînd „faci"...

— Cînd te apuci să smîngălești, nu mai ești stăpîn pe mîna ta, mergi și mergi pînă Dumnezeu știe unde ajungi. Cînd te întorci pe urmă înapoi să vezi ce-ai făcut pe dru-

mul ăsta şi ce-o să folosească lumii, ce-ai făcut, ţi-e silă ! Te scîrbeşti de tine şi de ce-ai făcut !...

— Este o stupiditate să scrii literatură cu... maşina de scris ! Să simţi cum ţi se scurge sufletul din peniţă, asta-i literatură !...

— În artă se greşeşte, dar să greşeşti cu talent.

— Poţi minţi peste tot, numai în artă nu minţi deloc.

— Prietenia, o noţiune — din păcate — cu multe şi elastice latitudini. Fiecare o înţelege în felul său.

— Mai bine o lichea talentată, decît un cumsecade inutil ! (La televizor se transmite „Balet modern").

— Şi baletul a început să putrezească... În balet, picioarele sînt pretextul. Inima le dă ritmul, viaţa.

E tîrziu. Ne ridicăm să plecăm. Gazdele, amabile, insistă să mai rămînem, dar amintindu-mi de o întîmplare nu demult petrecută pe *teritoriul Arghezi*, ne decidem. (Soţia cunoscutului sculptor C.M. solicita insistent o intervenţie. Agasat de vorbăria interlocutoarei care obţinuse deja de la el scrisoarea de recomandare dorită, Arghezi i se adresează fără menajamente :

— Ei, cucoană ! Ai scrisoarea, ia-ţi căciula şi du-te !)

— Ce zici, domnule Saizescu, nu mai facem un film împreună ?

— Nu îndrăznesc să vă rog.

— Păi, hai, fă propuneri.

— Am să vă necăjesc.

— Cu asta, mă poţi necăji oricînd.

Arghezi ne strînge mîna cu amîndouă ale sale.

— Să trăieşti domnule Saizescu, să trăieşti domnule Popescu, ne-aţi făcut o mare plăcere. Ne bucurăm cînd mai veniţi pe la noi că mai ieşim din mediocritate.

Ne înclinăm şi coborîm conduşi de Mitzura.

Din spate ne urmăreşte vocea Maestrului :

— Domnule Saizescu, mi-ai promis o selecţie de filme bune de văzut. Nu ne uita !

...Nu l-am uitat. Astăzi, cînd, umbră printre marile umbre ale literelor noastre, toţi ne aducem aminte şi-i comemorăm prezenţa mereu vie în spiritualitatea românească — venind de undeva — parcă aud o voce uşor ironică şi maliţioasă, şoptindu-mi la ureche !

— Bate-te, oltene... Nu te lăsa, domnule Saizescu !

Mihai Sânzianu

A ÎMBRĂCAT MĂRGĂRITARUL ÎN HAINĂ DE MARE PREȚ

Cîți dintre mai vîrstnicii, ori mai tinerii contemporani ai marelui poet ar putea afirma, fără teamă de ridicul, că l-au cunoscut ? Aceasta pentru simplul motiv că :

— foarte mulți l-au cunoscut din auzite sau — spun ei — din citite ;

— alții l-au cunoscut de la careva care a auzit ceva de la unii care-și ziceau că l-au auzit și cunoscut ;

— unii l-au „cunoscut" în timpul unei fugare vizite la Mărțișor ;

— cea mai densă categorie de prețuitori negativi ai celui neprețuit, au prins cîte ceva din anatemele tunate de profesori înăcriți de pe catedre de liceu, ori universitare, sau din fotolii academice împotriva celui care se lupta singur ;

— criticii de suprafață, și-alături de ei detractorii năimiți, au contribuit, și ei, la îngroșarea indiferenței și chiar la ostilitatea fățișă împotriva celui care sfărîmase dulcea lege a „bărcii pe valuri saltă ușor" ;

— „n-a făcut școală", se mai spune încă. Este adevărat, Tudor Arghezi n-a propovăduit de la nici o catedră, de la nici o tribună sau amvon oarecare... n-a *mușt*ruluit, nici *lustruit* pe cei care i-au adresat „producțiile" pentru *Biletele de papagal*. S-a comportat cu cei care i-au bătut la poartă, potrivit răspunsului pe care, cel cunoscut acum de tot tîrgul, i l-a dat, în adolescență, lui Caragiale. Era după apostrofa tăioasă dată acestuia de imberbul custode al unei expoziții internaționale, patronată de marele escroc-mecena, Al. Bogdan-Pitești.

Într-o zi, Autorul *Nopții furtunoase* a intrat în expoziție, urmat de o ceată de filfisoni în frac și haut-de-forme și dînd înconjur sălii, s-au oprit în fața unei pînze semnată

de Puvis De Chavannes — reprezenta un crîsnic în care se sbăteau cîţiva peşti, minunat fixaţi de artist, în lupta lor cu moartea. Vizitatorii s-au oprit în faţa tabloului şi la lectura numelui cu schimbarea literea *v* în *l*, de către Nenea Iancu, custodele, care era foarte atent, a intervenit cu cuvintele : domnilor, numele se citeşte *aşa* şi nu cum v-a fost citit. Ceata a dispărut imediat, fără să mai caute în urmă. În ziua următoare, îmi povesti Arghezi, m-am pomenit cu Caragiale care, de astădată venise singur şi, spre deosebire de felul cum intrase în expoziţie, cu o zi mai înainte, mi s-a adresat cu un — „Bună ziua, tinere !" urmat de cuvintele :

— Mă, tu nu mă cunoşti pe mine ?

— Nu, domnule !

— Tu, parc-ai fi elev !

— După cum se vede...

— Şi-n cărţile tale de şcoală n-ai dat peste numele de Caragiale ?

— Nu, domnule !

În realitate, zîmbi cu toată faţa fostul elev, voia să-i plătească, poate involuntara mitocănie cu care voise să se grozăvească faţă de cei ce veneau după el *„Îl cunoşteam foarte bine !"*.

— Mă, ochii tăi îmi spun că tu şi scrii între deschisul şi închisul prăvăliei ăsteia fără clienţi...

— Nu scriu, Domnule Caragiale, n-am timp să-mi fac temele şcolăreşti, necum să mă ţin de cele ce spuneţi dumneavoastră.

— Mă, tu scrii, sînt sigur de asta, cum sînt că te văd şi mă vezi. Uite, ce-i : Eu sînt „cocotă bătrînă" — zis gros, pe româneşte te pot ajuta să deprinzi meşteşugul scrisului.

La care, „necunoscutul „adolescent i-a răspuns : *„Domnule Caragiale,* (nu se folosea cuvîntul „maestre"), *talentul nu se învaţă de la nici o „cocotă", oricît de „bătrînă. Este ceva ce vine de demult, îl ai, sau nu-l ai"*. Ce-a urmat, este o poveste destul de lungă.

Aşa se face că începătorii în ale condeiului, care aveau de spus ceva, erau primiţi de Flaşnetarul lui Cocò, numai în raport cu judecata *„din interior" : „au sau n-au talent"*. Tipărirea în gazeta ce nu-i nici *„la furnici"*, era atestatul dat începătorului, lucru care valora, poate, mai mult decît aprecierile sacerdotale emise de cei care s-au pretins deschizători de drumuri.

N-aş fi vrut să întristez pe nimeni, amintind cîte ceva din multele cîte s-au spus şi mai ales se mai spun despre

Cel de s-a oprit la umbra pomilor şi casei din Mărţişor, sfîntă ctitorie a lui.

*

Doi ţărani

Venind la subiect, nu mă sfiesc să afirm că n-am încercat să-l cunosc pe Tudor Arghezi de-a lungul unei jumătăţi de secol, pentru că atîta a fost răstimpul de neîntreruptă legătură, îndrăznesc să spun, prietenească, dintre noi. L-am cunoscut atîta cît putea fi cunoscut omul care spunea, uneori, că-i este cu neputinţă să se cunoască deplin pe sine însuşi.

De îndelung timp gîndul mi-a fost s-aştern pe hîrtie nenumăratele momente de comuniune sufletească ce-au legat pe feciorul de la plug, sapă şi coasă de Uriaşul din Mărţişor.

Tentativa am pus-o în aplicare de mai multe ori, dar măsurînd înălţimea către care îmi aruncam privirea, mi se părea atît de mare cît cea de la pămînt pîn' la Luceafăr. Îndrăzneala mi se părea de-a dreptul nelalocul ei. Asta nu înseamnă că în orele tîrzii ale nopţilor ce-au urmat multelor vizite, n-am încredinţat unor pagini măcar unele din minunile pe care le auzisem peste zi. [1]

Acum va fi vorba de ceea ce i-a legat pe cei *„doi ţărani"*, plecaţi, unul *„de la Coarnele Caprei la Bucureşti, cu sarica şi dăsaga'n spinare şi de la Jiu la Dâmboviţa"*, altul, şi, pe nume cei doi : *„Mihai Sânzianu şi Tudor Arghezi"*, aşa cum ultimul o scria şi semna la 16 februar 1947, în altarul de la *„Mărţişor"*, pe exemplarul nr. 1915, din a treia ediţie a *Cuvintelor potrivite*, exemplar ce conţine 27 de desene pe text şi hors texte ale Mitzurei Arghezi.

Firul începuse mai demult, aşa cum nota la 12 septembrie 1927, Făurarul de pe Bulevard, nr. 42, pe exemplarul nr. 19 al *Cuvintelor potrivite*, ediţia princeps, în dedicaţia : *„Prietenului Sânzianu unul dintre primii şi puţinii subscriitori, cu inimă, cu stimă şi cu devotată camaraderie literară"*.

Şi de-mi este îngăduit, mut jalonul începutului legături demiseculare cu alţi ani în urmă, adică pe cînd eram

[1] Din nefericire, acele caiete au pierit în satul meu călcat de urgia ultimului măcel mondial, încălzind cuptoare de pîine ostăşească. Acolo s-a topit biblioteca mea, corespondenţa şi manuscrisele care au fost parte din sufletul meu.

elev la Şcoala militară de ofiţeri în rezervă, Bacău, ...prin 1923. Născocitorul şi Potrivitorul de cuvinte publicase în numărul de Crăciun al *Adevărului literar şi artistic* o minunată bucată de proză, urmată de o *„Poştă a autorului"*, prin care da de ştire că va publica un număr de cinci cărţi pentru a căror prenotare era necesară o mie de lei. Cum suma era de domeniul imposibilului pentru mine, am pus gîndul căpătîi, în aşteptarea unor zile mai bune.

Scrisul lui Tudor Arghezi îmi era la inimă, de ani şi ani, prin intermediul *„Vieţii româneşti"* din colecţia învăţătorului meu, Ion Dimitriu şi prin *„Facla"*, cumpărată de mine de la Marcu Blum, negustor de mărunţişuri din vechiul tîrg al Hîrlăului. Continuarea am făcut-o prin *Adevărul literar*... Datorită acestei vechi legături cu scrisul arghezian, am luat aminte la *„poşta autorului"* din 1923. Aşa se face că la exact un an de la prima, a apărut a doua *poştă*, tot în *Adevărul literar*... De astădată nu se mai cerea o prenotare în bani, ci doar printr-o carte postală, pentru a se şti ce eventual tiraj să aibă volumele anunţate. La acea dată, însă, eu dispuneam de suma anunţată cu un an în urmă şi, deci, puteam să trimit mandatul respectiv pe adresa cuvenită.

La o săptămînă după expedierea mandatului, factorul poştal îmi aducea un plic în care, cu un scris mărunt, se afla o pagină de bloc-notes cu următorul text :

„Stimate Domnule Sânzianu, am făcut o formalitate postală încasînd mandatul trimis de dumneata, întrucît îmi închipui că dascălul începător, care eşti, are mai mare trebuinţă de mia de lei decît autorul unor cărţi care, Dumnezeu ştie cînd vor apare. Banii îţi stau oricînd la dispoziţie, iar eu mă oblig să-ţi trimit tot ce voi publica sub copertă şi aş fi bucuros ca gîndul meu să germineze din plin în sufletul dumitale curat. O caldă strîngere de mînă în mîinile dumitale necunoscute. Tudor Arghezi, februarie, 1925".

Firește, unei astfel de scrisori i se cuvenea un răspuns pe care, din amintire, îl reproduc aici, aşa :

„Mult stimate, Măestre, scrisoarea dumneavoastră mi-a încălzit inima în mod deosebit. O voi păstra ca pe o comoară de mare preţ. N-am visat niciodată că mă voi învrednici de o asemenea preţuire şi încredere, lucru pentru care vă rămîn îndelung recunoscător. În ce priveşte valoarea mandatului, ea rămîne pentru ce-a fost destinată. Re-

nunț la orice altceva ce-aș fi putut face cu ea, în schimbul nemărginitei plăceri pe care mi-o va procura lectura acelor cărți, la lumina lămpii mele. În plus, vă asigur că mă voi sili să corespund îndemnului ce mi l-ați dat..."

Mai departe, îl felicitam pe Tudor Arghezi pentru onomastică, neștiind, pe atunci, că prenumele de Tudor îl înlocuia, pentru eternitate pe cel de Ion.

În timpul acela, nu puteam gîndi că acele cărți nu vor apare niciodată sub titlurile anunțate și nici că, nu peste mulți ani, voi bate la ușa apartamentului de pe Bulevard, 42, adresă marcată azi cu o placă de marmoră care amintește de popasul arghezian acolo. Rîndurile mele n-au primit răspuns, urmînd soarta multora rămase necitite. [1]

În primăvara lui 1927, sărbătorindu-se centenarul morții lui Beethowen, am primit, ca mai tînăr, sarcina să vorbesc ce mă voi pricepe despre autorul sonatelor și simfoniilor care urmau să fie transmise prin aparatul de radio cu pîlnie cu care fusese înzestrată școala. Spre a găsi izvoare, m-am dus la Iași unde am scociorît toate rafturile anticarilor Saraga și Kuperman, de pe strada Lăpușneanu, fără alt rezultat decît două dagherotipuri care-l reprezentau pe marele Demiurg. Cu aceasta însă nu se putea face o prezentare, cît de cît, potrivită. Salvarea mi-a venit citind un ziar din Capitală care anunța filmul „Beethowen" ce se proiecta la unul din cinematografele de pe Bulevard. În grabă mi-am luat bilet de la o agenție de voiaj și, așa, a doua zi m-am aflat în București. M-am odihnit pînă la prînz la gazda cunoscută de mine din trecut. La orele 14 eram în fața cinematografului ce se afla pe locul unde astăzi este Casa oștirii. Mi-am plătit biletul și am intrat să văd filmul pentru care venisem de la Iași. În pauză am scos din buzunar „Adevărul literar și artistic" și nu mică mi-a fost surpriza cînd am descoperit că editorialul era semnat Tudor Arghezi și se întitula : *„Beethowen"*. Cred și acum că puține au fost paginile de o atît de înaltă ținută dedicate,

[1] Tudor Arghezi primea un foarte voluminos curier care, din lipsă de timp, rămînea să fie triat mai tîrziu. Plicurile au fost deschise după 10—15 ani de către Mitzura și Baruțu care voiau să-și completeze colecțiile de timbre. În unele au fost găsite și bancnote trimise pentru abonamente sau cărți. Unuia dintre acești expeditori i-am răspuns eu scuzînd faptul. Îl cunoșteam dintr-o corespondență pe care o schimbasem cu cel puțin 26 de ani mai înainte. Era poet. Rîndurile mele nu l-au găsit. Scrisoarea s-a întors cu multe peceți de prin satele pe unde se bănuia că trăiește. E ne-

în lume, autorului *Missei solemnis*, la Centenarul morții sale. Terminînd lectura, o idee fulger îmi trecu prin minte : *„Ce-ar fi să bat ori să sun la ușa de pe Bulevard 42“ ?* O îndrăzneală de nu știu unde m-a împins direct la țintă. Mi s-a părut o eternitate așteptarea pînă la terminarea filmului. Cortina s-a lăsat la ora 17 și cred că în zece minute am ajuns la ușa fermecată. Am urcat cîteva trepte pînă la locul unde am descoperit numele căutat. Am sunat cu sfială din cauza inimii care-și accelerase bătăile. În așteptare, am auzit pași călcînd apăsat, apropiindu-se de ușă. Mi-a deschis un domn cu mustața și părul negru, cu o lavalieră tot neagră la o cămașă albă, imaculată. Doi ochi cu luciri de oțel au trecut, cred, dincolo de mine. Omul de statură mijlocie, bine împlinit, era însuși Maestrul. L-am întîmpinat cu un sfios *„Vă salut, Maestre“* la care am primit un răspuns neașteptat : *„Ce faci, meștere Sânzianu ?“* În fața ușii care ne despărțea, am îndrăznit să întreb : *„Dar de unde mă cunoașteți ?“. „De unde ? M-am gîndit ieri la dumneata, și poate că gîndul meu te-a adus la întîlnire“. „Fii bine venit !“* La anii mei de-atunci n-am reflectat la spusele ce mi se adresau din primul moment al apropierii dintre noi. O explicație aveam s-o primesc după mai bine de 30 de ani. Ședeam de taină cu doamna Paraschiva despre lucruri de demult, în jurul mesei de sub vișinii bine cunoscuți din grădina de la Mărțișor. La un moment dat, am întrebat ca și cum Arghezi ar fi fost de față, cum de mi-a spus pe nume atunci, demult, fără să mă fi văzut vreodată. Cum cel care ar fi putut da răspunsul coborîse din chilia sa și se îndrepta spre noi, i-am ieșit înainte și după obișnuita îmbrățișare, am luat loc în jurul mesei și, în timp ce gustam dulceața și cafeaua, întrebarea mea i-a fost transmisă de Doamna. Cel interpelat a întredeschis ochii și căutînd undeva în amintire, a spus :

„Cred că există între unii indivizi niște legături tainice cărora nu li se pot sustrage. Acestea îi fac să se în-

deschisă și acum. Operația făcută de cei doi tineri avea de scop și clasarea corespondenței în două categorii : „pentru foc“ și „de păstrat“. În a doua categorie intrau scrisori trimise de personalități importante. Printre acestea se găseau și două testele de scrisori legate cu panglici roz și bleu, scrise de Arghezi în tinerețe. Și, s-a întîmplat, mi-a spus Patriarhul din Mărțișor, că au luat drumul focului tocmai scrisorile „de păstrat“. Schimbarea destinației scrisorilor a făcut-o o bătrînă care a dosit cele două pachete pe care le-a vîndut în mîini „bune“.

tîlnească, să se cheme, chiar de-ar trăi la antipod unul față de celălalt".

N-a mai adăugat că așa ceva s-a întîmplat și în cazul nostru.

Prima și neprevăzuta vizită din Bulevard 42, a fost urmată de nenumărate altele, punctate de-a lungul a mai bine de 40 de ani, pînă în ziua cînd l-am petrecut pe ultimul drum, în iulie 1967. Singurele abateri de la tradiție au fost cauzate de șederea mea la studii, de concentrări, de mobilizarea în timpul războiului și de alte piedici nedorite.

Revenind la prima întîlnire, convorbirea dintre Maestru și neofit s-a desfășurat pe tema țărănimii și ar fi putut dura, dacă n-ar fi apărut în cadrul ușii Doamna Paraschiva, care, după datina veche moldovenească, ne aducea dulceață „de amare" și cafele pline de aromă. Alături de amfitrioană s-a strecurat și o domnișoară de-o șchioapă și numai ochi subliniați de gropițele obrajilor pe care i-a întins Tătuțului să-i sărute. Era Mitzura. Au urmat prezentările și cuvenitele cuvinte de bine pentru Țara de Sus, țara răzeșilor din care descindea stăpîna casei. După acest ceremonial, am rămas în birou noi, cei doi bărbați. Am îndrăznit, apoi, să laud proaspăt cititul elogiu dedicat lui Beethowen, după care am adus vorba despre scopul venirii mele negîndite în Capitală. Stingherit, oarecum, autorul căruia nu-i plăcea tămîia directă, mi-a spus :

„Prin articolul ce spui că ți-a plăcut, am căutat să spun „prezent" în dreptul României, intrată prin Societatea de radio, în rîndul țărilor care vor putea împărtăși unui public larg, compozițiile uriașului interpret al tainelor naturii, care atît de greu se lasă pipăite".

Spunîndu-mi acestea, a scos din teancul de cărți și reviste de pe birou o broșură cu numele : *„Beethowen"* pe care mi-o încredință cu următoarele cuvinte : *„Cred că-ți va putea fi de folos".* Era un extras din *„Biografia"* cu același nume publicată de *Romain Rolland,* tradus cu prilejul centenarului beethowenian, în românește.

Ridicîndu-mă să plec, Țăranul Arghezi mi-a amintit că *„Țăranii merită și trebuie să fie ajutați de dascălii ridicați din mijlocul lor".* A mai adăugat : *„Țăranii care, cum știi dumneata, vin de demult aduși de timpul care îi duce mai departe, în cele din urmă, vor găsi drumul cel drept*

așa cum, proști fiind, au dus pe umerii lor țara, mii de ani!" [1].

Așa ne-am despărțit după prima vedere, fără să bănuim că de-abia făcusem începutul.

*

În toamna aceluiași an (1927), mă număram printre studenții în istorie ai Facultății de filosofie și litere de la Universitatea din București. Vechi afinități sufletești mă îndemnaseră să mă apropii, și în spațiu, de Tudor Arghezi și de Nicolae Iorga. Ambii, viitori inamici neîmpăcați, în cuvinte, intraseră de timpuriu în inima mea. Tata era adeptul celui din urmă și, deci, abonat la *Neamul românesc pentru popor*", trimis cu bune intenții în sate. Aici am citit, primele cuvinte ale celui care avea să-mi fie profesor mai tîrziu. [2]. Am apropiat cele două nume de uriași

[1] Preocuparea intensă a lui Tudor Arghezi de soarta țăranilor noștri a fost concretizată nu numai în cutremurătorul *„1907"*, ci și în cîteva sute de pagini ale unui caiet de format mare intitulat: *„Elogiul țăranului român"*. I-am cerut lui Baruțu informații despre soarta manuscrisului, iar el mi-a răspuns că nu mai există, fiind ars de însuși Autorul. Nu-mi vine să cred că așa ceva se putea da focului. În acest caz, ar fi o uriașă pierdere nu numai pentru literatură, dar și pentru istoricul problemei în speță. Caietul amintit, ca și toate celelalte manuscrise pregătite pentru tipar, mi-au fost încredințate de Poet ca să le pun la adăpost în timpul războiului. Cîteva bombe încadraseră casa din Mărțișor, flancată de o baterie antiaeriană și, teama de altele, l-a determinat să-mi spună: *„Ia marfa asta și fă ce-i știi cu ea. Am încredere în dumneata și-n steaua dumitale. Nu cred că mă înșel"*, mi-a mai grăit în taină, punîndu-mi în mînă valiza. Probabil că aceleași intuiții care-l făcuseră cu mulți ani înainte să-mi spună pe nume fără să mă fi cunoscut, l-au îndemnat să-mi încredințeze, în deplin hazard, rodul unei întregi vieți de muncă în fața tiranicei hîrtii. Odiseea acestui tezaur a fost lungă și întortochiată. Fiecare bombardament pe care-l suportam în calitate de comandant al gării Ploiești, îmi purta gîndul, nu la pericolul care-mi amenința, în permanență, viața, ci la ce se putea întîmpla cu manuscrisele argheziene. În fine, a venit ziua în care am predat tot ce mi se încredințase cu un total dispreț față de împrejurările de atunci.

[2] Această legătură spirituală i-am adus-o la cunoștință într-o scrisoare lungă ce i-am trimis-o a doua zi după omagierea la împlinirea a 60 de ani, în amfiteatrul Ion Eliade Rădulescu. Cu acea ocazie ca și de pe catedră și de pe alte tribune Profesorul meu, marele și iubitul meu Profesor, îl ataca destul de des pe țăran, pentru motivul că ar face politică și nu ceea ce este de nasul lui, adică plugărie. Poate că avea motivele sale să o facă, dar nu și să generalizeze. În întîmpinarea mea arătam că nu toți Badea Ionii trăiesc la Vălenii de Munte, din venitul prunilor, și, că, marea lor majoritate răstoarnă brazda pe stepele Jijiei, în Dobrogea, în Bărăgan și că unii ca aceștia așteaptă de multe ori zadarnic mila cerului care să le fertilizeze munca. Unii ca aceștia n-au cînd face

pentru că mai bine de trei ani i-am frecventat în același timp și în aceeași măsură, fără să duc „vorba". Era tocmai timpul de înflorire a *„Biletelor de papagal"* și a tunetelor dezlănțuite nimicitor în coloanele *„Neamului românesc"* și de pe catedrele de la Universitate, împotriva *„literaturii Arghezului"*. Regret, prea tîrziu, că n-am intervenit cu îndrăzneală față de Iorga pentru a restabili puterea adevărului, așa cum o făcusem față de același, în problema lui *„Badea Ion"*, altă țintă de atac pentru Profesor.

Tudor Arghezi a tăcut pînă dincolo de marginile răbdării, izbucnirea producîndu-se după conferința *„Meșteșugul de a scrie"*, ținută studenților și pe care am ascultat-o în primă audiție, citită de autor în biroul directorului „Cărții medicale". După ce l-am aplaudat de unul singur, am întrebat de ce lasă fără răspuns atacurile deșănțate ale lui N. Georgescu-Cocoș în *„Neamul..."*. *„Uneltelor neroade, mi-a răspuns Poetul, nu-i de nasul lor să le răspund, iar în ce-l privește pe Nicolae Iorga, Stăpînul Cocoșului, nu-i pot răspunde, cel puțin pentru moment, fiindu-i dator recunoștința perpetuă"*. Spre lămurire mi-a povestit, cu lux de amănunte, prima și ultima sa întîlnire cu Nicolae Iorga, în curtea Mănăstirii-pușcărie. Urmarea a fost punerea în libertate a tuturor presupușilor „colaboraționiști" cu ocupația germană din timpul primului război mondial. Scrisoarea lui Arghezi către Iorga, primită de acesta în calitatea de Președinte al Corpurilor legiuitoare, trebuie să se afle în uriașa arhivă rămasă după asasinarea acestuia sau în cartoanele Marii Adunări Naționale. Ar fi de mare interes ca acest document să fie dat la lumină.

După conferința amintită și după repetarea ei la Iași, atacurile împotriva Poetului au devenit și mai dure, fapt care l-a făcut să-mi facă următoarea confesiune :

„Nu mai merge ! Profesorului dumitale nu-i mai ajung : Universitatea, Academia, Parlamentul, Palatul și multe altele în care nu-i fac niciun fel de concurență... N-am purtat, nu port nici un fel de steag și nici sub steag nu-s. Cred în misiunea condeiului și în scînteia din inteligența celui care îl ține între degete (deșteț zicea Poetul). Asta mi-a fost credința de cînd mă știu. M-am silit să nu

politică. Îi mai aminteam că în băncile din fața catedrei sînt mulți feciori de-ai lui Badea Ion, cărora nu le cade bine la suflet atacul împotriva căruia n-are cine să le apere părinții. Semnam *„Un student, feciorul lui Badea Ion"*. Minunea s-a produs. Am temei să cred că puteam întreprinde ceva în cazul campaniei antiargheziene. Iorga fiind accesibil intervențiilor cinstite, directe. Îi prezentam săptămînal notițele la curs. Am făcut-o timp de 3 ani.

trec peste suferința cuiva cu nepăsare... să nu scap din vedere datoria... și de asemenea, am căutat să nu-mi strîmb gura cu zîmbetul lichelei... ca om, am cerut să mi se adreseze surîsul statornic al bucuriei." Iar, după o scurtă pauză, în care parcă ar fi căutat temeiul unei hotărîri cruciale, a adăugat : *„Acum cînd văd valul de ură prăvălit asupra mea și a familiei mele, încep să mă răzvrătesc, să scrîșnesc pentru că orice răbdare își are o margine*".

Avertismentele începînd de la simple aluzii pînă la a le spune pe șleau au fost publicate în coloanele *„Adevărului literar și artistic*". Într-o întîlnire întîmplătoare, în drumul spre casă, mi-a spus că este decis să le spună tuturor detractorilor săi că și-a pregătit *„un toroipan cu care se va încurca în toate bărbile și țăcăliile*". Despre care bărbi și țăcălii era vorba e de înțeles. *„Tablete din Țara de Kutty*" erau gata să apară. Fuseseră pregătite în timpul espectativei impuse de „recunoștința" datorată.

Pentru a încheia sumara mea mărturie despre polemica Tudor Arghezi—Nicolae Iorga, amintesc două momente care mi se par edificatoare în ceea ce privește nuanța adînc umană a sufletului arghezian. Astfel, tocmai în toiul polemicei dintre cei doi Titani, i-am prezentat, în camera de lucru de la Mărțișor, un volum dintr-o lucrare de istorie, trimis prin mine, cu următoarea dedicație : „Domnului Tudor Arghezi, cu deosebită considerație", plus semnătura, lîngă o dată calendaristică. Arghezi a luat în mîni volumul, l-a cîntărit, s-a uitat prin el și punîndu-l pe birou, l-a categorisit în felul următor :

„Am impresia că poate fi un bun dicționar pe care după ce te-ai informat la indice, îl deschizi la cuvîntul ce te interesează, citești lămurirea, închizi și pui la raft cartea. Este folositor și astfel de instrument, dar asta, după părerea mea, nu este ceea ce se adresează sufletului." Nu puteam răspunde, Amfitrionului care mai adăugă : *„Cu totul altfel este cazul cu scrisul lui Iorga. M-am luptat cu el, aș zice, o viață întreagă, dar nu pot să nu recunosc în scrisul lui flacăra uriașă a unei inimi care bate la fel, de la primul pînă la ultimul cuvînt pe care îl spune într-o anumită problemă. Fraza îi este o simfonie, cu toate aparentele ei disonanțe. Este fraza adevăratului istoric. Propoziția, pe lîngă subiect și predicat, mai are nevoie și de alte părți care îi dau viață, o fac mai frumoasă. Grămaticii numesc aceste părți, părți secundare. Își au socotelile lor, din punct de vedere didactic.*"

Al doilea moment. Nicolae Iorga fusese asasinat mișelește și batjocorit la Strejnic de călăi năimiți de mîini

străine. În ziua următoare oribilei crime, comentam isprava în iatacul de sus al „Mărțișorului" și am putut vedea lacrimile lui Tudor Arghezi, brăzdîndu-i obrajii. Vocea i se făcuse „ușure", spunîndu-mi :

„Crima ce a fost plănuită și împlinită cum a fost, nu poate avea iertare. Un Iorga nu se naște decît la un secol sau niciodată. Unul ca el vine din stihie. A fost de multe ori nedrept în aprecierile sale — nu mă gîndesc la mine — dar ce-a avut de spus, a spus pe față. Poporul acesta ar fi avut nevoie, mai mult ca oricînd de cuvîntul lui... avem destul timp să-l plîngem."

Ne-am strîns mîinile, inimă către inimă și am plecat să duc mai departe marea întristare din care mă împărtășisem.

În ce-l privește pe aprigul Cocoș, acesta, simțindu-se, probabil, la capătul zilelor, l-a chemat la telefon pe Arghezi și, spunîndu-i cine este, i-a cerut iertare pentru toate „măgăriile" ce le strînsese și sub copertă, la care Poetul i-a răspuns : *„Dacă nu poți, cu adevărat, trece peste hotarul ce ne stă în față tuturor, fără iertarea mea, iată... ți-o dau și... drum bun !"* Mai putea adăuga o firitisire plină de năduf. N-a dat-o. La ce-ar mai fi folosit ?

„Deslegări" au mai fost date și altora, treziți la realitate. Nu-l supărau peste măsură *colții arătați prin rînjet...* dar, nici *nu putea uita complet mîrîitul* și mai ales *încolțitul „pe furiș"*, ca de potaie. La timpul potrivit punea apăsat punctul pe *„i"*, ca să se simtă. Purta, oltenește, la îndemînă, stricneaua și bricica pentru plata cu procent ridicat, bineînțeles prin condei.

De-a lungul timpului au fost puse în circulație, bine regizate, tot felul de aprecieri cu privire la „onorariile" pe care Poetul le-ar fi primit pentru poemele, biletele sau tabletele sale și și pentru publicarea în volum a operelor complete. Astfel, cu ocazia apariției zdrobitorului *„Baroane"*, prima răbufnire puternică a întregului protest românesc împotriva josnicului jug fascist, s-a spus că Autorul a fost plătit cu milioane de către anglo-americani. Este adevărat... anglo-americanii i-au plătit cu bombele cu care i-au încadrat Mărțișorul, împroșcîndu-i florile, iarba și pomii cu măruntaie și creier de om venit din exploziile din vecini. *„În tot acest iad.* spune Poetul, *am stat de pază casei mele"*. În ce privește plata pentru *„Baroane"*, Autorul mi-a spus, după ieșirea din lagărul de la Tîrgu Jiu, următoarele :

„Da... mi l-a plătit C. Malciu la fel ca pe alt bilet, potrivit contractului. Şi este bine de ştiut că astfel de lucruri nu se pot plăti cu multul de pe lume şi, nici nu se pot scri la comandă. Este ceva care vine de nu se ştie de unde şi de cînd. Ce i-a împins pe Horia şi pe toţi ai săi să ia în mînă furca ori ţăpoiul contra tunului şi puştii ? Ei au pornit lucrul cu-n : ce-o fi, să fie ! Aşa a ieşit la lumină „Baroane", care a avut ca titlu original trei cuvinte împrumutate dintr-un titlu al lui Balzac : „Grandeur et decadence..." L-am scris într-o noapte de gînduri şi nesomn, la lumina veiozei de lîngă căpătîi. Dimineaţa l-am citit întîi nevestei şi copiilor mei care mi-au amintit de puşcărie. Am cîntărit şi apoi, i l-am citit lui Malciu căruia i-a plăcut textul, dar nu şi titlul pe care-l socotea prea de salon. Am ales pe cel cunoscut de toată lumea, ştiind foarte bine la ce trebuie să mă aştept."

Cu aceeaşi ocazie, a venit vorba despre propaganda în străinătate, făcută de noi între cele două războaie. Cunoşteam şi eu, din experienţă proprie, ce fel de propagandă făceam în Italia. Eram aproape absenţi în timp ce unii din vecini foloseau toate mijloacele puse la îndemînă de ştiinţă şi tehnică, pentru a striga marile nedreptăţi ce li le-a făcut Trianonul. Ziarele şi revistele, de scandal şi serioase ţineau isonul campaniilor de tot felul... Iar noi ne-am pomenit, în 1940, hărtăniţi din toate părţile. *„Putea fi şi mai rău"*, completă Poetul. Şi, a mai zis Vrăjitorul :

„Vezi, dumneta, Ion Ion, cu ciobănească lui, a pătruns în oraş, regenerîndu-l, fără să ştie că face politică... şi, cam la fel a făcut şi Măria... propaganda politică este un fel de prostituţie ce se practică în două feluri : în alcov cu sexul şi în presă, cu peniţa. În ce priveşte poporul românesc, sinonim cu Badea Ion al dumitale, el n-are nevoie de nici un fel de prostituţie ca să învingă. Îi este suficient graiul moştenit şi pămîntul lăsat, numai de ai săi, şi în care s-a înfipt, să nu-l ia vînturile, milenii de-a rîndul" [1].

Fără să fie istoric, Tudor Arghezi vorbea ca un adevărat istoric. De altfel, scrisul arghezian comparabil ca

[1] În ce priveşte o serioasă propagandă românească în străinătate, Tudor Arghezi a propus, locurilor în drept, soluţii bine gîndite cu privire la crearea unei edituri într-o ţară neutră, care să editeze ziare, reviste, studii... să patroneze cicluri de conferinţe, expoziţii, spectacole, recepţii. Propunerea nu s-a tradus în fapt, fiind socotită o pledoarie pro domo sua.

întindere şi varietate cu al marelui său acuzator, Nicolae Iorga, va servi istoricului de mîine ca un preţios material înfăţişător al societăţii româneşti din primii 75 de ani ai secolului nostru.

*

Tudor Arghezi a creat Mărţişorul, iar acesta i-a îmbătat sufletul şi i-a dat aripi să zboare, liber, spre Luceafăr. Aşezarea s-a iscat dintr-o ţărănească hotărîre împotriva dependenţei la care este supus cel care trăieşte pe uşile altora.

„Îmi trebuiau patru pereţi între care să muncesc şi să mă odihnesc, după vrere. Mai erau şi copiii pe care voiam să-i cresc la larg, cît mai departe de forfota din centru, şi, pe lîngă aceasta, am ţinut mereu la legătura cu pămîntul care, frămîntat gospodăreşte, poate şi să-l hrănească pe cel care a schimbat sapa-n condei, la caz de secetă, în călimară."

Eram la prima vizită în casa nouă. Puietul sădit cu un an-doi în urmă, ca şi viişoara, căuta spre înalt rîzînd în soare, aşa cum rîdeau şi cei doi *„descălicători"* [1]. Cerceii vişinilor erau în pîrgă... pe masă, coşuleţul cu primele roade ale cătorva *băieţi cireşi*, cum îi botezase Răzăşoaica venită în Ţara Turmelor de Oi, să fie scut, îndemn şi, de ce nu, comoară de cuvînt neaoş românesc pentru cel care, ca mai rar altul, a frămîntat *„mii de săptămîni" „graiul... cu-ndemnuri pentru vite"*, spre a ivi *„cuvinte potrivite" „visuri şi icoane"... „muguri şi coroane"*, rod al *„durerii de vecii întregi..."*

„La alegerea acestui loc, — ne-a spus Poetul, mult mai tîrziu, cînd Mărţişorul devenise rai — *poate că a contribuit şi popasul pe care l-am petrecut în puşcăria din apropiere. Mă gîndeam ades la eforturile Paraschivei, tînără pe-atunci — nu-i aşa, Puică ? — le făcea ca să-mi aducă de la mare depărtare, mîncare de-acasă. Cine ştie ? îmi voi fi zis : o nouă pereche de cătuşi la mîini este oricînd posibil să mi se pună, în caz că n-aş fi pe placul celor care ar avea pretenţia că au dreptul să mă ţină de urechi. În acest caz alor mei le-ar fi mai uşor să-mi aducă la poarta Văcăreştilor o mîncare caldă, locuinţa fiind aproape. Nu-*

[1] În Ţara de Sus a Zimbrului, se foloseşte şi astăzi cuvîntul *„a descăleca"* în cazul cînd omul de la munte îşi lasă aşezarea modestă dintre codri şi pleacă la cîmp unde-şi *„toarnă"* casă nouă, mai la larg.

mai că al doilea stagiu de opreală mi-a fost dat să-l petrec mai departe, la Tîrgu Jiu, aproape de locul de origină al bunilor mei, Cărbuneştii. La drept vorbind, locul pe care l-am cumpărat cu ajutorul unor bănci liberale, era bine scăldat în soare, pe aşezătură... tocmai ce-mi trebuia".

Vorbea ca şi cum prin graiul lui ar fi cuvîntat toţi ţăranii de la Dunăre care, oricît ar fi fost de grele împrejurările, după trecerea furtunilor, se întorceau mereu la zarea veche, la brazda pe care, proaspătă, o luau în mînă, s-o lipească de faţa ostenită. Era în vocea poetului o adiere din timp şi de dincolo de acesta, prin care ar fi voit să amintească legătura sacră dintre om şi pămîntul frămîntat cu sînge şi sudoare spre a hrăni nu numai pe ai săi, ci şi pe cei care au cerut sau şi-au luat, cu sila, pîinea şi apa. I-am amintit Măestrului de-o vorbă mai veche prin care îmi arătase ideea de a-i determina pe confraţii de condei şi de călimară, să-i urmeze exemplul, cumpărînd cîte o parcelă de pămînt pe care să-şi construiască locuinţe proprii.

„Da, este adevărat ! Visam o cetate a scriitorilor... Aproape toţi cei cărora le-am propus, m-au compătimit pentru gestul meu îndrăzneţ de a-mi aşeza sălaşul într-o pustietate unde te puteau mînca lupii şi unde nu exista nici o înlesnire pentru o viaţă civilizată. Nu, tu electricitate, nu apă, nu canalizare, nu telefon, nu stradă, nu trotuar..."

Nu Capşa, nu Terasa, nu Calea Victoriei şi nici urmă de cafenea unde să se pună ţara la cale, şi mai ales cancanurile, am adăugat eu... Apoi, ca aducîndu-şi aminte de demult, privind printre gene zise :

„Văzînd opacitatea confraţilor, i-am lăsat în pace şi suflecîndu-ne mînecile, eu şi nevastă-mea, am pus mîna pe hîrleţ, pe lopată, pe sapă şi împreună cu Costache, am tras brazda nouă. Pe lîngă lucrul în grădină, am construit un fel de canton pentru unelte şi pentru puţină odihnă. O maşină hîrbuită, ne aducea aici şi ne ducea în oraş, în fiecare zi."

Continua : *„Nu uita că la masa verde au fost prezenţi totdeauna negustorii şi nu visătorii. Cîştigă adesea cei care ştiu să trişeze".*

Trecea apoi la alt gînd : *„Brătianu, întors furios acasă, de la Paris, a ţinut sfat cu familia şi cu partidul în vederea scoaterii unei reviste cu care să se facă faţă. Nu ştiu cine, poate I. G. Duca, poate Ion Pillat a fost de părere să mi se încredinţeze mie conducerea noii reviste. Am pus*

condiții în ce privește calitatea hîrtiei, a tiparului, a plății colaborărilor și, așa, am devenit director al unei reviste de partid și încă liberal. După cîteva numere, mi-am plătit datoria față de partidul care m-a ținut la Văcărești fără judecată. Nu-mi plăcea nici cărpănoșia stăpînilor. Ca să economisească plata unui om de serviciu, bun la toate, cumnatul familiei pe nume Alimănești eanu, îmbăla timbrele poștale pe care le lipea pe adresele la care se trimitea publicația. I-am lăsat în pace, voindu-mă de capul meu, fără stăpîn. Gîndul strunit cu zăbala nu se poate numi liber. Scriitorul trebuie să fie liber la zbor, ca pasărea care tinde spre înalt. Este drept, sînt și păsări care scurmă în balegă, dar acestea nu pot lua înălțime".

Între timp, Coana Paraschiva a apărut cu tava cu dulceață de caise verzi și cu cafelele tradiționale. Lucrul acesta îl făcea stăpîna casei și nu fata care, în alte case, era bună la toate. De-a lungul celor peste patruzeci de ani în care am frecventat casele din Bulevard și Mărțișor, ritualul a fost același, cei doi Amfitrioni onorîndu-mă cu marea căldură a inimii lor. La un moment dat, convenisem la un cod secret pe care să-l folosim reciproc în caz de primejdie, aceasta mai ales în timpul războiului. Vizitele pe care le-am făcut au fost determinate foarte des de o chemare la telefon, foarte rar chemînd eu. Se întîmpla să fiu trezit chiar la miezul nopții pentru a sta de taină într-o anumită problemă. Îmi vine în minte o astfel de convorbire care a durat aproape două ore. Subiectul discuției a fost felul cum se rezolvau judecățile în trecutul îndepărtat al poporului nostru. Conversația a fost înregistrată de un aparat nebănuit de noi, la care trebuind să fie schimbată placa sau banda de înregistrare, Arghezi a auzit și cunoscut mișcarea și, nestăpînit, le-a tras o înjurătură cumplită de toate mamele și sfinții, celor care ne intrau în suflet. Cert este că nu după mult timp a apărut o lege care preconiza judecarea în sate a pricinilor, judecători fiind învățătorii, preoții și oamenii buni și bătrîni.

Se spune cu oarecare ușurință că în Tudor Arghezi s-a întrupat *„o răzvrătire demonică"*. De ce ? și, de unde pînă unde ? și încă *„demonică"* ? Oare, cel și cei care emit categorisirea știu, cumva, că Tudor Arghezi a fost scriitorul român cel mai contestat, cel mai înjurat și cel mai atacat în tot ce a avut mai de preț ? A fost batjocorit omul și scrisul său... și așa stînd lucrurile, nu cumva i s-ar fi putut cere să pupe, docil, mîna celui care îi voia nimicirea ? „Nosce te ipsum", n-a fost niciodată vorbă de clacă și nici-

odată mai valabilă ca atunci cînd careva aruncă piatra, mai ales cînd nu i se poate răspunde, n-are cine să-i răspundă.

Tudor Arghezi a biciuit clerul, mai ales pe unii dintre marii ierarhi proveniți dintre preoții de mir. A început-o cu vorbele : *„Am să ți-o plătesc Popă Iapă !"* rostite atunci cînd a aruncat rasa. Cunoștea bine problemele ca unul ce ucenicise pe lîngă mitropolitul Iosif al Ungro-Vlahiei, nașul său în călugărie. Fără să fie un bigot, Poetul a fost un apărător al clericilor ce-și împlineau misiunea. O bună parte din anatemele ce i-au fost aruncate în scris, în cuvînt răspicat și-n șoaptă, la ureche, a fost și opera purtătorilor de rasă. Aceasta nu l-a împiedecat să-l prețuiască pe Gala Galaction, chiar atunci cînd acesta îi spunea perechei Arghezi, că locul ei nu este la straturile de ceapă și la vîndutul cireșelor, ci, la masa bunătăților, cu mașină la scară. *„E mai bine așa, părinte, dormim liniștiți"*, a punctat Paraschiva, luînd-o înaintea lui Arghezi.

Mînia arghezianã s-a dezlănțuit și împotriva unor dascăli seci care nu se mulțumeau să-l denigreze de pe catedre pe dînsul, dar îi persecutau pe elevii bănuiți că ar citi literatura nepermisă de programe... a tunat împotriva dăscălițelor-fătălău din cauza cărora se sinucideau eleve... Condamna fără cruțare lipsa delicateței care face omul neom. Dar, a vorbi despre *țintele* atacurilor verbale înverșunate ale lui Tudor Arghezi, ar fi să facem statistica tuturor abaterilor de la calea eticei sociale, la scară înaltă. În unele cazuri, s-ar putea vorbi de nerecunoștința Poetului, ca în cazul polemicei cu Nicolae Iorga, despre care a fost vorba mai sus. La fel, l-a atacat pe un mare prețuitor al artei sale și, sigur, și protector. A făcut-o pentru a pălmui „lașitatea" celui care a ales plecarea confortabilă, în loc să stea să sufere alături cu poporul pe care spunea că-l iubește fără margini. Poetul nu s-a cruțat nici pe sine recunoscîndu-și toate scăderile ce sînt legate de-o mînă de țărînă.

Cuvîntul dur, fraza vitriolată, folosite alături de sensibilități nebănuite, în supărare sau în contraatacurile deslănțuite în polemicile de-o viață, mi-au fost lămurite de Poetul-pamfletar, în termenii următori :

„ — Domnule, dictonul „Le style est l'homme même", nu se potrivește totdeauna pentru că într-un fel scriu despre ceea ce este delicat, frumos, ales, sublim și-ntr-altul despre ceea ce este urît, abject, oribil. Ș-atunci, pentru mine, sti-

lul este subiectul. N-am pretenţia să fi descoperit aţa de tăiat mămăliga şi nici ţapul cu mînerul la stînga".

Revenind la cafelele şi dulceaţa de pe măsuţa de sub vişini, după schimbul de amabilităţi cu coana Paraschiva şi după complimentele pe care se cuvine să le primească orice gospodină, am reluat firul împlinirii Mărţişorului. Am întrebat pe Faur cît de lungă a fost aşteptarea pînă la transformarea visului în casa din faţa noastră. *„Mulţi ani di bătai di cap şî di bătături în palmi."* rosti coana Paraschiva, trimiţînd spre trecut un oftat din greu dar şi o strălucire a luminii ochilor spre viitor. Aveam în faţă pe aceiaşi doi oameni cunoscuţi demult, hotărîţi să-şi fie singuri stăpîni pe destinul lor gîndit ţărăneşte. Aşa-i văd şi-i port în suflet mereu.

Răspunsul la întrebarea mea, a fost următorul :

„De multe ori, întîmplarea soluţionează unele probleme grele, cînd nici nu te aştepţi. Aşa a fost şi cu bordeiul meu — vezi, îţi adoptez cuvîntul. Tocmai cînd mă frămîntam cu gîndul cum s-ajung la capăt cu găsirea mijloacelor pentru construirea casei visate, m-am pomenit cu prinţul Gh. M. Cantacuzino, arhitect de vocaţie, grafician şi condeier subţire, că-mi face o propunere şi anume, să cumpăr o vilă din prefabricate prezentată de nişte constructori italieni, la Expoziţia internaţională de pe cîmpul de lîngă Universitate. Braţ la braţ, am vizitat casa, am văzut planurile, am citit literatura cu demontarea şi montarea ei şi, ascultînd sfatul arhitectului, am intrat în tratative pentru cumpărarea întregului. Şi aşa, mai cu protecţia arhitectului, mai cu puterile mele, am cumpărat, demontat, cărat şi montat casa în care mă simt ca la mine acasă. Cum am plătit datoriile în care mă angajasem a fost o poveste destul de lungă. Am făcut o adevărată echilibristică pentru plata procentelor şi preschimbatul poliţelor. Ce primeam pentru scrisul meu îmi ajungea să acopăr regia gospodăriei şi pentru îmbucătură. De la un timp, au dat o mînă de ajutor pomii grădinii : cireşii, săracii, şi caişii. Cu cei din urmă nu m-am prea putut lăuda. Erau prea dulci şi plăceau unor muşte obraznice. Ţuica era bună, în schimb. Lucrurile s-au încurcat odată cu grava mea îmbolnăvire din 1939. Nu mai avea cine să umble prin faţa tejghelelor bancare. În jurul meu plutea atmosfera de înmormîntare, întărită de marii pontifi ai lui Esculap, care, nici mai mult, nici mai puţin, mă şi catalogaseră drept canceros. Noroc de un aşanumit şarlatan, doctorul Grigoriu-Argeş, care, cu preparatele lui, m-a vindecat în scurt timp

şi mi-a mai lăsat la dispoziţie încă mulţi ani... o nimica toată şi spre necazul unora".

A urmat o scurtă prezentare a felului cum a făcut cunoştinţă cu Grigoriu-Argeş şi despre minunile pe care le realiza între bolnavii lui. Mi-a recomandat şi mie pe fosta asistentă a şarlatanului care, ca şi fostul ei superior, folosind aceleaşi farmece, mi-a redat mişcarea fără dureri a braţului drept. Au murit şi doctorul şi asistenta, mult prea devreme.[1] Vizita s-a încheiat cu următoarele cuvinte pe care Poetul mi le-a spus, petrecîndu-mă de-a lungul şoseluţei dintre cele două porţi ale Mărţişorului :

„Se pare că îndelunga mea suferinţă şi lupta dintre viaţă şi moarte, a impresionat pe undeva, deoarece la un moment dat m-am pomenit cu cineva care îmi cerea lista datoriilor pe care le aveam. Era generalul Condiescu, condeier, şi el, în timpul liber. I-am spus că nu mai ştiu, dar că, pentru cine vrea să afle, sînt destule mijloace la îndemînă. Aşa s-a făcut că odată cu punerea mea pe picioare am primit şi poliţele mele, achitate."

În faţa porţii exterioare, ne-am îmbrăţişat ca doi oameni care aveau de păstrat un secret pentru trecut şi multe gînduri bune pentru viitorul poporului, căruia fiecare îi eram datori tot ajutorul şi mai cu seamă, preţuirea. În filoşa dată de coana Paraschiva, duceam cu mine darul băieţilor-cireşi, mai marii grădinii din dealul minunilor. De la Mărţişor, pot s-o spun cu toată certitudinea, aşa cum o pot spune toţi cei ce i-au călcat pragul, n-a plecat nimeni fără să-şi fi îndulcit gura cu o cafea, o dulceaţă ori cu roadele grădini. Cît priveşte darurile cu care se umpleau sufletele, împărtăşindu-se din cuvîntul molcom al Poetului, ele fac parte din ceea ce, fără greş, se poate numi inefabil. Nu s-au bucurat de cinste doar acei care au păşit acolo, cu gînduri piezişe. Nu vor fi fost mulţi acei de *teapa asta*. Poetul nu citea numai „în stele" ci şi în suflete. S-a înşelat uneori în aprecieri, dar asta s-a întîmplat cu specimene de calitatea lui Păturică. Nu-i putea suferi pe cei care foloseau măturica. Ştia ce se ascunde în spatele gestului.

[1] Într-una din vizite, Arghezi m-a întrebat dacă nu cumva cunosc un medic de suflet, care să ia reţeta leacurilor lui Grigoriu-Argeş păstrată de asistenta acestuia. Cu acel prilej, mi-a mai spus că în arhiva numitului şarlatan, se află peste douăzeci şi cinci de mii de scrisori de recunoştinţă de la foştii reumatici vindecaţi. Doctorii cărora le-am împărtăşit gîndul Poetului, mi-au repetat calificativul de care era copleşit Grigoriu, iar în ce-l priveşte pe Arghezi, apăruse şi se jucase „Seringa". Cine să-i urmeze îndemnul ?

Într-altă zi, am găsit mai mulți cetățeni în jurul mesei de sub vișini. Veniseră să-l roage pe Poet să-i ajute în nu știu ce problemă legată de viața mahalalei devenită „cartier". După plecarea vizitatorilor, mi-a vorbit despre evoluția, în bine, a acestei margini a Capitalei. Redau în esență cele spuse :

„La scurtă vreme după închegarea „Mărțișorului", împrejurimile au fost ocupate de case și căsuțe construite de oameni necăjiți, funcționari mici și lucrători de la fabricile din vale... Odată cu dezvoltarea așezării s-au înmulțit și necesitățile populației, descălecată ca și noi, în bălăriile din vecinătatea pușcăriei și a crîșmei Mandravela. Lampa de petrol se cerea înlocuită cu becul electric și deci trebuia să fie cîștigată conducerea Societății de gaz și electricitate. Mai erau necesare niște străzi cu oarecari trotuare și cîte altele, ca în orice nouă așezare. În această situație, mahalaua m-a ales delegat, nu deputat, ci un fel de alergător pe la toate icoanele ca să cîștig bunăvoința edililor. Lui N. Caranfil de la Gaz și electricitate i-am trimis și cîteva săgeți prin intermediul Biletelor de papagal, seria săptămînală. Primarilor Capitalei le-am cerut mai multă solicitudine pentru oamenii mei. În bună parte, am reușit. Au fost printre dînșii și oameni cu care se putea sta de vorbă și, cît din omenie, cît din interes electoral, mahalaua Mărțișor a avut lumină, străzi pietruite, tramvai pe șoseaua Olteniței și autobuz pe Văcărești. Am făcut tot ce-am putut ca oamenii între care trăiam să se simtă în rîndul oamenilor."

Cred că ați avut și satisfacții din partea concetățenilor în urma stăruințelor depuse în interesul obștesc... A urmat o oarecare pauză după care Poetul încheie, cu gîndul dus departe :

„Da ! am avut «și». Se ridicau unele pălării de mai vîrstnici pentru că în ce-i privește pe cei tineri, aceștia nu se prea osteneau să zică un «bună-ziua !» Este nevoie de ceva educație de-acasă, în lipsa bunului simț de care, spre deosebire de tîrgoveți, dau dovadă țăranii".

Pe lîngă condei, sapă, hîrleț, secere, coasă, foarfece, bardă, topor și fierăstrău, Tudor Arghezi a învățat și meseria de tipograf. Toate acestea, pentru a nu depinde de nimeni. A cumpărat mașinile strict necesare unei mici tipografii. Voia să fie tipograful cărților și publicațiilor sale.

„Pentru ce caimacul trudei mele să fie aruncat în vînt... adică în buzunarul fără fund al unor editori care cunosc doar metoda stoarcerii aurului și din piatră seacă ?

L-am pus la treabă şi pe Baruţu, ca să fim doi la lucru şi ca să nu se poată spune că sîntem exploatatori.“

Apoi, tăcu... o amintire dureroasă îi veni în minte. În tipografia-atelier tipărise doar cîteva lucruri mărunte. Tiparul era ales, ca pentru bibliofili. Şi într-o zi s-a pomenit cu unii care, cu ciocane grele, au sfărîmat tot ce-au văzut că seamănă a maşină.

„Neputincios, i-am întrebat de ce distrug bunătate de maşini şi nu le iau să le ducă în vreo tipografie ca să fie de folos... Ciocanele au dus mai departe opera de nimicire. Am înţeles că intervenţia mea fusese fără de răsunet...“

Cu acelaşi prilej, Poetul mi-a istorisit cum în anii tinereţii, pe cînd rătăcea prin Occident, s-a ocupat şi cu lucrul unor bijuterii ieftine, din argint aliat cu alte metale mai uşoare la preţ, pe care împreună cu un alt plecat de-acasă, le vindeau prin bîlciurile din Champagne.

„Cînd socoteam că ne-am scos cheltuiala şi de două-ori dublu pe deasupra, lăsam valizele, pe nimic, altora mai necăjiţi ca noi. Era pe timpul cînd părăsisem Mănăstirea Cordelierilor de la Fribourg şi mă trăsesem peste hotarul Elveţiei în Franţa. Lăsasem mănăstirea şi teologia pentru că în timpul mesei, în trapeza, se discuta cu aprindere dacă a fost sau nu imaculată Maica Domnului.“

Mi se pare că şi din Ţară plecaseraţi tot din cauza unora dintre cei care n-aveau nimic comun cu dogma şi cu cinul... Mi-aţi povestit odată ceva cu privire la mentalităţile de aici şi, cum bag seama, lucrurile nu erau mai altfel, nici la Fribourg.

„Din păcate ! Am plecat la timp. Cărările lumii erau libere în toate direcţiile. Din Franţa am venit la Geneva unde am învăţat să lucrez piese de horologerie. Am şi acum sculele în podul casei. Nu este rău ca omul să ştie de toate. Viaţa oferă fel de fel de ocazii, care de care mai grea şi atunci, iese victorios cel ce ştie pe ce să pună mîna. Pe fiul meu mai mare de care ţi-am vorbit cîndva, l-am îndemnat să înveţe frizeria, şoferia şi să facă fotografii. Cu aceste meserii nu se poate muri de foame nicăiri pe pămînt. Acest lucru l-am învăţat şi eu în peregrinările tinereţii mele. Eliazar a plecat în lume, fără voia mea, şi din cele trei meserii învăţate, a practicat fotografia şi cinematografia, realizînd lucruri destul de importante. Rămînînd în ţară, poate că ar fi realizat şi mai mult. Aici nu s-ar fi simţit singur pe cărările lumii. Era un revoltat !“

Știu că ați reluat relațiile cu Ely Lothar, în cele din urmă.

„Da ! însă, prea tîrziu." Am înțeles că rănile fuseseră prea adînci și de-o parte și de alta. [1] Ilustrul părinte l-a vizitat pe fiul rătăcitor în timpul unei călătorii la Paris. Vizita a fost întoarsă, peste mai mulți ani, la București.

„O îndreptare, nu mai este cu putință. Dorința mea de a-l reda muncii lui rodnice mi se pare de prisos. I s-a propus turnarea unui film aici în țară și n-a primit. N-am putut să-l conving de faptul că aici îi este țara și familia..."

Mi s-a părut că o pagină de viață s-a închis aici.

Cu privire la tensiunea cu care lucra, Poetul mi-a confiat că pentru dînsul zisa : *„Nulla dies sine linea"*, i-a fost lege toată viața, termenul dies cuprinzînd și noaptea, cu orele ei de veghe.

„O să tot dorm, o veșnicie după o ultimă zi ! Pe noptieră stă în permanență bloc-notesul imaculat care má îmbie să-l acopăr cu purici de cerneală și de gînd. Tăria nopții cu liniștea deplină îmi oferă posibilitatea absolută de a sta de vorbă cu mine însumi și cu foaia de hîrtie. Cînd versul sau fraza nu-mi plac, le fac vînt în coșul de alături. De arde focul în sobă, le strecor pe jăratec".

De altfel, Născocitorul de frumuseți, purta în permanență, în buzunarul exterior de sub butonieră, un carnețel sau o foaie de hîrtie împăturită și un creion pe care, chiar în toiul celei mai aprinse discuții, le scotea și, după un : *„scuzați, vă rog !"*, nota ideea sau cuvîntul ce-i venise în minte sau le prinsese din convorbire. Punînd sculele la loc, adăuga uneori, ca un supliment de scuză : *„Ideea fuge și oricît ți-ai închipui că revine, ea este plecată, poate, pentru totdeauna."*

Scriind, Tudor Arghezi a fumat și a băut cafea pînă în zilele din urmă ale vieții sale. *„Țigarea și condeiul, pentru mine fac una, plus cafeaua !"*

„Învăț de la Caragiale", ...mi-ați spus cîndva... părăsit în timpul cînd marii așă ai medicinii oficiale vă condamnaseră la moarte și reluat, după îndemnul lui Grigoriu-Argeș, cel care v-a înviat din morți...

[1] Elly Lothar (Eliazar Theodorescu) i-a scris prietenului său Const. Mereuță, student în matematici la Paris, 27 de scrisori datate între 6.12.1924 și 8.06.1926. Am citit această corespondență fiindu-mi dată în acest scop de profesorul Mereuță. Originalele i-au fost înapoiate lui Eliazar cu ocazia venirii sale în București. Era un frumos capitol de tinerețe, încheiat.

„Pe lîngă doctorul Grigoriu am mai avut parte de unul, mare între cei mari. Este vorba de doctorul Iuliu Haţieganul care a priveghiat la buna stare a sănătăţii mele şi a nevestei, în anii din urmă. Cei doi medici lăsau în laboratoarele lor pretenţiile de atotcunoscători, apropiindu-se de suferinţele oamenilor cu marea lor omenie.“

*

La cele sumar notate, mai înainte, s-ar putea adăuga sute şi sute de pagini despre scris şi scriitori, despre cartea-carte, despre toate artele şi servitorii lor, pe care le-a şi i-a preţuit la maximum, despre politica timpului şi mai ales despre politicienii sforari ai învîrtelilor, despre minunile grădinii, cîmpului şi florilor, despre Dobrogea, ţară de piatră cîndva şi de basm apoi, despre nesfîrşitul mării şi frumuseţea valurilor ei, despre tot ceea ce se cheamă viaţă... Şi, despre ce nu s-ar fi şi s-ar putea scri în urma convorbirilor cu acest Om între oameni, care avea spiritul deschis la toate adierile tehnicii, ştiinţei şi simţirii ?... şi mai ales despre infinita delicateţe a omeniei Poetului, rob deplin al bunului simţ străvechi şi al unei morale de fier, în numele cărora a luat ades în mîini condeiul-par ?... Şi... trebuie să admit că afară de banda sau discul magnetic, nici o stenogramă din lume n-ar fi fost în stare să înregistreze, pe lîngă vocabule, infinitele nuanţe de grai şi gest, pline de înţelesuri. În ce priveşte graiul, a făcut-o singur el, Tudor Arghezi. A îmbrăcat mărgăritarul, descoperit în orice şi oriunde, în haină de mare preţ şi astfel, l-a prezintat cititorilor tineri, ca şi celor trecuţi demult de tinereţe, cu gîndul că-şi face datoria de scriitor şi de cetăţean... de om al pămîntului românesc.

Acum, după ce ctitorii Mărţişorului odihnesc în eternitate, alături, la umbra nucului sădit de ei, vin şi vor veni mereu, din toate părţile ţării, elevi cu dascălii lor spre a depune florile amintirii şi recunoştinţei pe cele două morminte... şi spre a respira din aerul locului ce intră în legendă.

Mărţişorul n-a fost doar grădina şi casa Poetului Tudor Arghezi, el a fost o instituţie de cultură, neoficială, fără pereche în ţara noastră şi, nu numai... De cîţiva ani Mărţişorul a devenit *„Casa memorială Tudor Arghezi“*, spre lauda tuturor acelora care au ştiut să preţuiască geniul arghezian, românesc prin excelenţă. Porţile îi sînt deschise tuturor celor dornici să cunoască locul unde a trăit, a creat şi se odihneşte Cîntăreţul.

Nicolae Stoie

UN PRIETEN DIN TINEREȚE AL POETULUI : DUMITRU BIZDIDEANU

Pe urmele unor mărturii inedite

În Șcheii Brașovului, la început de aprilie, primăvara vine cu pași mărunți de ciuboțica-cucului, de brebenel și de liliac, inundînd pajiștile însorite de la Fîntîniţa popii sau din vestitele grădini ale lui Ziman și Pitiș, unde în aer mai stăruie și acum, la fel ca în arama clopotelor de demult, ecoul primului „Deșteaptă-te române" cîntat aici de corul junilor, într-o primăvară a anului 1848. Acum însă, însoțit de prozatorul și foto-reporterul Petre Popovici, reconstituim drumul, parcurs pentru prima dată în compania altui confrate, poetul Vladimir Udrescu, drum la capătul căruia aveam să luăm cunoștință de urmele primului popas la Brașov al poetului Tudor Arghezi. Urme neconsemnate pînă acum de nici un istoriograf. Ele se află păstrate, cu pietatea cuvenită, în noianul amintirilor strînse fir cu fir, fărîmă cu fărîmă — cum numai căutătorii de aur ar ști să adune grăunțele prețioase din infinitatea mereu călătoare a nisipului de pe prund — și puse sub pecetea de taină a unui lacăt de argint, ce ferecă și desferecă, după capriciile simțirii, un ghioc viu de sînge și emoție : inima omulețului care-ți deschide, cu prudență, fără pripeală, poarta de la intrarea în curtea casei de la nr. 1, de pe strada Printre grădini. O casă așezată peste drum de Sfînta treime, biserica pe ai cărei pereți se odihnesc, de peste un veac, picturile lui Mișu Popp, în care s-au transfigurat — tot pentru eternitate — multe din chipurile aspre, dar nu lipsite de poezie, ale șcheienilor de odinioară.

Dar cine este Dumitru Bizdideanu ?

Imitînd parcă zborul primilor fluturi ce s-au lăsat amăgiți de „soarele cu dinți" înțepenit pe cocoașa Tâmpei,

privirile noastre dau ocoluri grăbite curții și apoi se așează cu stăruință pe chipul omului care ne-a deschis. E o încercare de a desluși anotimpurile vieții, sensul mai adînc al licărului de interes pe care trebuie să-l fi stîrnit, cu exact 50 de ani în urmă, în 1929, înfățișarea proaspătului, pe atunci, absolvent al școlii superioare de comerț „Andrei Bârseanu", în sufletul lui Arghezi astfel încît o întîlnire întîmplătoare și o conversație strict uzuală să poată deveni mobiluri ale unei relații de amiciție. Să fi intuit oare, marele poet, în răstimpul unei priviri de o clipă, în gesturile și cuvintele interlocutorului său incidental, trăsături și calități ce trădau apartenența la o colectivitate umană de un farmec și o originalitate cu totul ieșite din comun, cum este cea a școheienilor ? E foarte posibil. Oricum, prin intermediul lui Dumitru Bizdideanu. căci acesta este numele „acelui tînăr", Tudor Arghezi realiza primul său contact cu un școhean „în carne și oase", dar mai ales în „suflet". Căci ceea ce poate atunci era abia promisiune trecerea anilor a adus la desăvîrșire și *personalitatea* omulețului vioi și ager la minte care ne-a deschis poarta de la intrarea în curtea casei de pe strada „printre grădini", nr. 1, este cu adevărat reprezentativă pentru tipologia umană a școheienilor.

Coborîtor din părinți cu dragoste pentru învățătură și carte, D. B. este el însuși un om cu remarcabile preocupări cărturărești, de fină și aleasă simțire. La cei 73 de ani ai săi el este în măsură să lase urmașilor, mai mult decît perisabilitatea obișnuitelor valori materiale prin care omul de rînd își dă măsura agoniselii de-o viață, cîteva nestemate ale sufletului său : o cuprinzătoare monografie a Școheiului, alcătuită după modelul celei a lui Ion Mușlea care — printr-o ciudată coincidență — își avea casa părintească în curtea unde se află acum casa lui Dumitru Bizdideanu, cîteva pilduitoare însemnări despre cele 467 de trasee montane, pe care D.B. le-a străbătut cu piciorul, de-a lungul anilor, avînd ca tovarăși de drum doar iubirea pentru natură și nepotolita-i sete de cunoaștere și multe, foarte multe *poezii ocazionale,* adică prilejuite de sărbătorile propriei sale simțiri. Printre toate aceste și amintirea poetului Tudor Arghezi...

„...Un domn rotund la față, îmbrăcat într-o haină sport, purtînd o bască trasă într-o parte, ochelari cu o ramă masivă și neagră și o cravată în formă de lavalieră"

— Spuneți-ne cum l-ați întîlnit prima oară ?

— Era pe vremea aceea în centrul Brașovului, unde se află astăzi restaurantul „Cerbul carpatin" o librărie renumită. Un fel de sucursală a „Cărții Românești" din Capitală. Librarul era unul Dragomir Nedelcovici. Om de mare suflet și un devotat al cărții care într-atît făcuse să intre librăria respectivă în conștiința brașovenilor, încît aceștia au adus numele librăriei „pe limba sufletului lor", zicîndu-i simplu „la Nedelcu". Acolo l-am cunoscut pe Tudor Arghezi, acum cinzeci de ani.

Cum eram proaspăt absolvent, fără ocupație încă, deci un fel de „pierde vară" obișnuiam să ies zilnic pe centru. În programul preumblărilor mele se afla, „punct obligatoriu", și „librăria lui Nedelcu". Ajunsesem destul de familiarizat cu tot ce se întîmpla în aceasta și îi cunoșteam pe aproape toți clienții. Așa că este firească reacția mea de-atunci, din dimineața aceea senină de august a anului 1929, cînd, intrînd înăuntru, privirea mea a dat de-a dreptul de *străinul* care părea temeinic așezat în fața rafturilor de cărți, inspirînd aerul că nimic și nimeni nu l-ar mai fi putut clinti de-acolo. Era un domn rotund la față, îmbrăcat într-o haină sport, purtînd o bască trasă într-o parte, ochelari cu ramă masivă și neagră și cu o cravată în formă de lavalieră.

— Cum v-ați dat seama că este Arghezi ?

— Nu-mi pot explica nici acum ce m-a determinat să rămîn cu privirea și urechea ațintite spre *străin*. Intrase în vorbă cu Nedelcu și se interesa de un atelier pentru reparatul mașinilor de scris. Cum librarul nu reușea să-i dea explicațiile destul de clar, am intrat în vorbă și eu propunîndu-i *străinului* să-l conduc la atelierul de dactilografie al lui Lihn și Heidendorf, undeva pe actuala stradă Armata roșie. Eu mă bucuram de ceva trecere la Lihn deoarece îi predasem acestuia cîteva ore de gramatica limbii române și de corespondență. „Bine drăguță — îmi răspunse *străinul* —, hai !" Acolo, după ce se rezolvase treaba cu repararea mașinii de scris, pricepînd eu că *străinul* e cam înghesuit cu timpul și are mult de bătut la mașină, mi-am luat inima-n dinți și m-am oferit să-l ajut la dactilografiere, crezînd că e vorba de ceva acte și văzînd în aceasta și o posibilitate de a-mi găsi și eu o ocupație, cît de cît. *Străinul* însă m-a cercetat o clipă, fără să scoată un cuvînt, apoi cu un zîmbet ironic, sau poate numai așa mi s-a părut mie atunci, mi-a întins un fel de carte de vizită cu adresa : „Vino mîine, poimîine !" Apoi mi-a întors spatele brusc, îndepărtîndu-se în grabă, ca și cînd și-ar fi

amintit dintr-odată că are de făcut o treabă foarte importantă. Iar eu am rămas într-o mare zăpăceală, singur, în mijlocul trotuarului.

— Ce credeţi că v-a determinat acea stare de perplexitate ? Ce ştiaţi. la urma urmei, dumneavoastră, un proaspăt absolvent de şcoală comercială, despre un poet neintrat încă în manualele şcolare ?

— În '29, anul venirii lui Arghezi la Braşov, trecuseră deja doi ani de la apariţia „Cuvintelor potrivite". Cartea îl făcuse pe Ralea să declare plin de admiraţie : „Tudor Arghezi este cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace". Nu-i greu de ghicit ce vîlvă putuse să stîrnească o asemenea opinie printre nişte feciori ca noi, legănaţi încă din pruncie de ritmurile imnurilor „Deşteaptă-te române" şi „Pe-al nostru steag". De asemenea de mare faimă se bucura şi acea „cea mai mică foaie tipărită de la Gutenberg pînă azi", iar încetarea apariţiei ei tocmai în acel an crease un nou prilej să se discute mult în jurul numelui lui Arghezi. Aşa că vă daţi seama cam ce am simţit eu trezindu-mă, tam-nisam, faţă-n faţă cu „al doilea Eminescu al României".

— Şi ?

— Întîi am vrut să dau bir cu fugiţii. Totuşi o atracţie irezistibilă, poate şi curiozitatea mea de a pune piciorul în Parnas, m-au îndemnat să-l vizitez. Locuia într-o clădire impozantă de pe strada Alexandru Ioan Cuza numărul 16 — azi 18. Casa era proprietatea unei doamne Iulia Adler, iar Arghezi închiriase un apartament. Cînd deschideai uşa intrai într-un hol lung. În stînga o uşă dădea spre camera doamnei Arghezi şi a copiilor, la dreapta era bucătăria, iar din capătul coridorului o scară masivă de stejar suia la etaj într-o cămăruţă improvizată în „cameră de lucru". Mobilierul era puţin : o masă mare aşezată drept în mijloc, o canapea acoperită cu o simplă pătură, o mică bibliotecă adusă şi ea de la Bucureşti şi multe cărţi, vraişte în jurul mesei. Din cămăruţă se deschidea o uşă de sticlă care dădea într-un mic balconaş. Acolo obişnuia Arghezi să stea, mai ales dimineaţa sau seara, şi să privească netulburat, ore în şir, la lumea ce se perinda pe stradă sau la freamătul de liliac şi de măcieşi sălbateci de pe creasta Cetăţuii.

— Acestei prime vizite i-au urmat desigur şi altele..

— Da. La scurt timp devenisem — ar fi neadevărat să zic „secretar particular al domnului Arghezi", cum îmi plăcea să mă consider —, un fel de „băiat bun la toate". Îi îngrijeam pe Baruţu şi pe Mitzura, făceam unele cumpărături, îl însoţeam pe poet în micile dar regulatele sale

preumblări prin oraş, iar de cîteva ori l-am ajutat chiar la dactilografierea unor pagini. Ţin minte că era un text cu maici şi călugări. E foarte posibil să fi fost fragmente din „Icoanele pe lemn", la a căror redactare definitivă lucra în perioada respectivă şi care au şi apărut, de altfel, spre sfîrşitul anului.

— Ce impresie v-a făcut Arghezi de-a lungul acestor întîlniri ?

— În primul rînd a unui om zgîrcit cu timpul şi cu vorba. Asta nu-l împiedica să se poarte cu noi cu multă omenie, lăsîndu-se adesea chiar prins în vîrtejul preocupărilor mărunte. Îi plăcea să-i vadă pe toţi ai casei veseli şi avea obiceiul să alunge norii supărărilor cu cîte-o glumă. Odată cînd, intrînd în camera de lucru, mi se păru din cale-afară de palid şi obosit, mă prinse de umeri şi-mi zise : „Măi, Bizdidică, munca asta scriitoricească e cea mai păcătoasă dintre toate !" Altădată urcînd într-un suflet din camera copiilor unde mediase, cu severitatea-i cunoscută în asemenea cazuri, într-un conflict iscat pentru nişte creioane colorate, răsuflă adînc şi-mi zise : „Bizdidică dragă, ştii ce fac ăştia ? Se ceartă şi se bat pe creioane ca nişte birjari." De obicei după asemenea întîmplări aprindea o ţigare şi îşi prepara o cafea. Bea multe cafele, pe care şi le făcea singur, iar ţigările de asemenea şi le răsucea din tutunul păstrat totdeauna într-o tabachere de tablă în buzunarul jiletcii.

— Ce v-a rămas în suflet, mai pregnant, de la Arghezi ? Mă gîndesc, în mod deosebit, la acele mărturii sau confidenţe care ar putea să intereseze istoriografia literară.

— Mai întîi de toate dorinţa, mereu mărturisită, de a se stabili la Braşov. „Vreau să rămîn aici, poate-mi găseşti pe undeva o casă să mă mut", îmi spuse într-o zi şi apoi am fost chiar împreună să vedem cîteva posibile locuinţe. Ţin minte că i-a reţinut în mod deosebit atenţia o mică vilă dintr-o grădină de pe Podul Creţului, o coastă de deal ce coboară spre drumul vechi al Poienii. I-ar fi plăcut o casă nu prea mare, dar suficient de încăpătoare, aşezată într-un „loc mai liniştit şi să aibe *neapărat* canalizare". Că această dorinţă n-a fost un capriciu de moment o dovedeşte şi faptul că plecînd la Bucureşti, spre sfîrşitul acelui an, Arghezi nu şi-a luat mobilierul, mare parte din lucruri, în special cele de trebuinţă casnică, precum şi biblioteca lăsîndu-le în grija doamnei Adler şi apoi în grija familiei mele. Mai mult, într-o scrisoare, trimisă cu un

an mai tîrziu, în 10 august 1930, îmi mărturisea : „de departe, gîndeam să vin la Braşov, să-mi las familia acolo, închiriind un mic apartament pe undeva, să-mi duc lucrurile în casa închiriată". Din toată atitudinea sa se vedea că Braşovul cu oamenii şi locurile sale îi pătrunseseră adînc în suflet. De altfel, înainte de 1929, mai locuise în preajma Braşovului... „la Dîrste, unde am mai stat, acum vreo trei ani", aşa cum se poate deduce şi din scrisoarea ce mi-o adresase la 18 martie 1931.

— Cum au evoluat relaţiile dintre dumneavoastră mai tîrziu, după ce problema *mutării definitive* a lui Arghezi la Braşov nu se mai putea pune ?

— Am bucuria şi fericirea să vă pot mărturisi că persoana mea a fost înconjurată de poet cu multă înţelegere şi afecţiune. Mă simţeam tratat cu prietenie. A încercat să-mi rezolve chiar o problemă mai dificilă privind eventuala mea angajare pe o funcţie administrativă la Opera din Bucureşti. Apoi n-a încetat să păstreze întregii noastre familii sentimente de caldă şi generoasă recunoştinţă pentru grija pe care am avut-o de lucrurile rămase, aşa cum am spus, la Braşov cîtăva vreme. Şi pentru că i se părea că sfiiciunea mea în relaţiile cu dînsul mă împiedecă să pretind vreo recompensă pentru aceasta, în 1931 i se adresă în scris direct mamei mele „...cu rugămintea să-mi răspundeţi cît datorez pentru păstrarea mobilierului meu, căci nu m-am gîndit nici un moment să mă folosesc de amalibitatea Dv., de care am şi abuzat fără nici o recunoştinţă materială. Recunoştinţa morală veţi avea-o totdeauna din partea noastră şi dorim să ne vie rîndul să vă servim şi noi, însă atît nu este de ajuns."

Cum însă nimănui din familia mea nu i-ar fi trecut prin minte una ca asta, Arghezi a luat singur hotărîrea de a ne trimite în dar un aparat de radio. Şi astfel întîmplarea a făcut ca primul aparat de radio adus în Şcheii Braşovului să fie cel trimis nouă de poetul Tudor Arghezi. Era un radio mare, englezesc, care — din păcate — s-a pierdut în vîltoarea anilor care au trecut de-atunci, dar care n-au putut acoperi amintirea pe care poetul mi-a lăsat-o în inimă şi care, din cînd în cînd, răzbate afară ca o floare de primăvară. Aşa se face că nu o dată mă aşez la masă, scot din sertar cele cîteva scrisori pe care mi le-a scris şi lumina ochilor mei caută să găsească umbra lăsată de trecerea mîinii poetului pe coala de hîrtie.

SCRISORILE

În posesia lui Dumitru Bizdideanu se află 7 scrisori semnate de Tudor Arghezi. Fără a cuprinde mărturii sau confidenţe literare, valoarea lor se constituie din aceea că pot fi considerate argumente în plus pentru adînca omenie şi pilduitoarea scrupulozitate sufletească ce caracteriza relaţiile lui Arghezi cu oamenii simpli. Grafia, propriu-zisă, este expresia unei personalităţi creatoare formate, deplin conştientă de valoarea sa. Insistenţa cu care se stăruie uneori asupra detaliilor — ca în scrisoarea din 18 martie 1931, reprodusă mai jos, ce cuprinde instrucţiunile de instalare şi folosire a aparatului de radio — ne pune în faţa unui om meticulos, relevîndu-l pe marele bijutier ce deţinea secretul că armonia şi desăvîrşirea lumii nu este numai o problemă de estetică, ci mai ales de trăire a propriei vieţi în deplină concordanţă cu principiile gîndirii, că sporirea continuă a frumuseţii morale şi spirituale a omului nu se poate realiza din partea creatorului decît prin coborîrea permanentă a „sfintelor scule pînă la tubercule". Iată, drept mărturie, şi textul uneia din scrisorile amintite :

Buc. 18.III.1931

Iubite domnule Bizdideanu,

Întîrzierea mea, să n-ai nici o grije, vine de la greutatea de a-ţi găsi un aparat de care să fie toată familia mulţumită, pe voltajul Braşovului, în Bucureşti toate aparatele fiind pe curent alternativ. Am posibilitatea de a-ţi încerca toate aparatele, de toate mărcile şi din cele ascultate, din ultimele tipuri, pe curentul Bucureştilor, nu mi-a plăcut sonoritatea niciunuia.

După ce-mi aleg aparatul clar, trebuie — şi sper să-l găsesc pînă joi, vineri — modificată tensiunea electrică, aşa că mai trec cîteva zile.

Cînd vin, voi veni cu aparatul, ca să-l ascult cum merge şi la Dv. la Braşov, sunetul de audiţie contribuind foarte mult la calitatea audiţiei.

Ştiu că la Dîrste, unde am stat acum vre-o 3 ani, aveam audiţie excelentă.

La revedere şi bune salutări întregii familii.

T. ARGHEZI

P.S. *Stabileşte două puncte deasupra acoperişului, la o distanţă aproximativ 30 metri, unde am putea fixa căpătăirile antenei, fără să pierdem prea mult timp căutîndu-le împreună. Eu voi sosi în ziua cînd voi putea avea aparatul, cam pe la prînz şi aş voi să întindem amîndoi antena şi să ascultăm la* $12^1/_2$ *— 1 postul Bucureşti, ca să vedem cum îl prindem.*

*

Împrejurări ulterioare au făcut ca poetul să nu se poată ţine de promisiune în ceea ce priveşte venirea sa la Braşov. A trimis în schimb aparatul însoţit de un specialist care a asigurat montarea lui. Dar episodul biografic a relaţiei directe de amiciţie dintre Arghezi şi Dumitru Bizdideanu avea să se continuie prin vreo cîteva vizite pe care sfiosul braşovean i le făcu marelui poet şi după instalarea acestuia la Mărţişor, în cele din urmă toate acestea estompîndu-se prin convertirea lor într-un sentiment de arhivă, despre care astăzi mai depun mărturie cîteva cărţi trimise la Braşov lui D. B. direct de Tudor Arghezi, cu autograf. Acestora, cu anii, le-au urmat altele trimise însă de fiul poetului.

Al. I. Ştefănescu

DE LA O „SCRISOARE" LA ALTELE

Prima dată l-am văzut pe Tudor Arghezi în 25 mai 1935, cînd am alergat cu *Cărticica de seară*, la librăria Alcalay cred, să obţin un autograf. Desigur, înfăţişarea lui aparent bonomă şi chipul, la vremea aceea uşor bucălat, nu mi-au făcut o impresie deosebită, mai ales că autograful n-a constat decît dintr-o iscălitură grăbită. Dar simţeam şi ştiam că este Marele Poet şi, alături de Ion Barbu, el prezida pastişele mai mult sau mai puţin lirice ale studentului „la Litere" ce eram pe atunci.

De altfel, chiar în acea seară, întors la căminul studenţesc *Ţara Bârsei* unde locuiam, am scris o poezie intitulată „Împărtăşanie arghezian㔠din care nu pot cita aproape nimic, atît de stîngace era. Titlul ei şi faptul că librăria Alcalay figura ca „dătătorul de har locaş", mi se pare însă că vorbesc îndestul despre ceea ce însemna pe atunci pentru mine, şi probabil pentru toată generaţia mea, fenomenul arghezian.

Patru ani mai tîrziu, deja licenţiat în filologie romanică la Charles Drouhet, pregătindu-mi licenţa în filosofie la Tudor Vianu, eram elev la Şcoala Normală Superioară, o instituţie de învăţămînt post-universitar (după exemplul celebrei *École Normale* franceze, în fond însă destinată a creşte cadre pentru regimul „carlist", care nu ştia ce scurtă viaţă îi mai rămînea), cînd iată că primesc de la Dumitru D. Panaitescu, eminentul italienist de azi, fiul lui Perpessicius, o misivă care mă întreabă dacă n-aş vrea să-l „prepar" pe Baruţu, aflător în faţa examenului de capacitate (trecere în clasa a IX-a de azi) şi necesitînd ajutoare. Am acceptat cu emoţie şi asta nu numai că student „fără mijloace" fiind, orice „meditaţie" prezenta pentru mine un acut interes material, ci mai ales pentru că mi se

prezenta prilejul de a-l cunoaşte personal pe Tudor Arghezi, în chiar fieful său deja celebru, adică la Mărţişor. Timp de cîteva luni, aprilie-iunie 1939, am fost aproape zilnic la Mărţişor, contribuind la consolidarea cunoştinţelor dolofanului şi pe atunci Baruţu, cunoscînd-o fugar pe adolescenta şi timida Mitzura, respectînd-o pe primitoarea Coană Paraschiva şi, desigur, jinduind după întrevederile pe care mi le acorda, din cînd în cînd, geniul tutelar al locului, „domnul Arghezi".

Ajuns aici, îmi voi permite, în continuare, a cita dintr-un articol pe care l-am publicat în *Contemporanul* din 1946, atît pentru că acele „amintiri" erau mai aproape de anul 1939 cît şi dintr-un alt motiv, ce se va releva ulterior. Intitulat *Scrisoare deschisă domnului Tudor-Arghezi* şi semnat *Al. I. Ştefănescu, profesor la Colegiul Naţional Sf. Sava,* articolul debuta astfel :

„Desigur nu vă mai aduceţi aminte de mine, domnule Arghezi. Era într-o primăvară pirpirie, înfiorată parcă de presimţirile unei toamne universal înjunghiate de şişul motomecanizat al măcelului, cînd am coborît din autobuzul 38, în faţa Văcăreştilor şi v-am găsit în vîrful patului, cu ochii lunecaţi dincolo de cercurile negre ale orbitelor şi cu şalele încinse de jărăgaiul unei neîndurate şi misterioase lingori.

Veneam, trimis pare-mi-se de domnul Perpessicius, ca să-l „prepar" pe Baruţu, eu, un biet neţesălat student la Litere şi viitor candidat la belferie. Luni de zile am trăit în umbra Dumneavoastră fără să ştiţi. Căci mă domina prezenţa masivă ascunsă într-una din camerele de alături şi mă durea neghiobia acelei maladii care vă usca tot mai mult şi strîngeam copilăros pumnii ca să vă port noroc.

Vă făceam, săptămînal, un raport verbal despre stadiul în care se afla pregătirea şcolară a lui Baruţu, pretext pueril pentru a mă afla în preajma Dumneavoastră, pentru a mă bucura de înmiresmata, subtila şi polivalenta Dumneavoastră conversaţie. Vă ascultam cu gura căscată perorînd, distilînd, invectivînd, zguduind cu verbul înflăcărat de febra şalelor toate încheieturile prost încleiate ale culturii româneşti, pe care o numeaţi „saltul maimuţei care a devenit om". V-am ascultat cu religiozitate, şi hebdomadar, timp de cîteva luni, apoi, într-o dimineaţă cînd poate eraţi mai obosit şi aţi avut o clipă mai grea, mi-am luat inima-n dinţi şi am îndrăznit să vă pun o întrebare, pe care inevitabilul optimism al unei proaspete tinereţi nu o mai

putea reține. „Totul este strîmb în țara asta, am spus, dar n-ar fi mai bine să criticăm mai puțin și să construim mai mult ?"

Nu-mi amintesc, domnule Arghezi, să fi căpătat un răspuns care să egaleze virulența filipicelor precedente sau care să strîngă în snop organizat risipitele mele bune și juvenile intenții".

Și articolul continua :

„Șapte ani au trecut de atunci. Nu am mai avut fericirea să vă mai văd sau să vă mai ascult. Am aplaudat anonim cununa cu care v-a cinstit poporul (decernarea Premiului Național pentru Literatură în 1946 — n.n.) și, de la reapariția „Adevărului", — v-am urmărit cu vechea vinovată patimă TABLETELE.

Și iată că acum două-trei seri, o adunare de belferi s-a sesizat de Tableta din 4 octombrie curent „Învățămîntul particular" și v-a făcut cu ouă și cu oțet, deocamdată în strictă intimitate de breaslă.

Eu însă, domnule Arghezi, vreau să-mi cer iertare, fiindcă deși vă iubesc în taină, ca atîți alți cetățeni care vă citesc, deși m-am simțit grozav de chinuit pe scaunul meu din sala de belferi, totuși nu m-am ridicat ca să vă apăr. Nu m-am ridicat pentru că mi-am adus aminte de întrebarea primei mele tinereți, rămasă fără un veritabil răspuns, acolo, în camera cu miros de iod și de pamflet. Nu m-am ridicat, pentru că în loc să vă apăr ar fi trebuit să vă acuz și încă vă iubesc prea mult".

Trebuie să fac unele precizări cu privire la acest articol, în fapt, a treia mea întîlnire cu Arghezi. *„Scrisoarea"*... constituia debutul meu, nu numai la *Contemporanul* unde eram cel mai proaspăt redactor, dar în general în literatură, ceea ce explică stîngăciile stilistice și chiar o anumită doză de cabotinism. După o serie de argumente pedagogice în favoarea „gimnaziului unic" și împotriva unui învățămînt particular, care, susținea Arghezi în *Tableta* amintită, „trebuie dus pînă la ultimele consecințe" articolul se încheia în felul următor :

„...Eu, vechiul preparator al lui Baruțu, actualul belfer al gimnaziului unic, am găsit o mulțime de argumente pentru a vă scuza, dar mi-am dat la timp seama că orice scuză s-ar fi transformat într-o culpă în fața profesorilor onești și flămînzi care se adunaseră în seara aceea să tru-

dească modești la rezolvarea uneia din marile și dureroaselor probleme ale realității.

Aș fi vrut să vă spun că ați fost în carență de subiect cotidian și ați tratat problema nedocumentat, ca simplu ziarist, nu ca laureat național. Că ați cedat temperamentului bătăios și tonului obișnuit incisiv al prozei Dumneavoastră și că ați luat o poziție incomodă tocmai spre a vă pune în valoare talentul. Că nu ați ofensat corpul didactic, ci ați navigat facil pe arhiepuizata temă a satirizării învățămîntului producător de ticuri și refulări. Că ați uitat că sînteți Tudor Arghezi, că semnați într-o gazetă prețuită și că ideile semnate de Dumneavoastră sînt culese, păstrate, poate chiar venerate de atîția cetățeni care nu se mai ostenesc să le verifice girul. (Cu propriile Dumneavoastră cuvinte : „uneori publicitatea mai mult vatămă decît informează", Adevărul, 3. X. 1944).

După șapte ani de război și mizerie, am simțit din nou, domnule Arghezi, crescînd în mine dureros, vechea și ignorata întrebare : „Dacă sînt atîtea lucruri strîmbe în țara asta, n-ar trebui ca în locul unor critici eftine și de mult banalizate, să relevați părțile bune, să indicați soluții realiste și să puneți umărul Dumneavoastră atît de vînjos la opera de reconstrucție morală și materială a acestui popor ?".

Citit azi, articolul poate părea ireverențios, demagogic și prefigurînd campania care avea să încerce să-l scoată pe Arghezi din viața publică în general și din cea literară în special. Situat la temperatura epocii (în plină campanie electorală pentru alegerile din noiembrie '46, care aveau să decidă, într-o măsură importantă, problema lui „care pe care"), el se pretează și la alte considerații. Întîi, articolul era nu numai o „punere la punct", dar mai ales un apel respectuos și călduros la o adeziune mai clară a lui Arghezi la marile transformări revoluționare, aflătoare încă la începuturile lor. Mihail Sadoveanu, George Bacovia, George Călinescu, Tudor Vianu, Mihai Ralea, Camil Petrescu și, desigur, atîția alții, „optaseră". Rezerva relativă a antifascistului Tudor Arghezi (ca să mă limitez la acest caz) constituia pentru slujitorii comuniști sinceri ai literaturii române o problemă dureroasă. Marele scriitor, autorul celebrului „Baroane" avea însă toate motivele să fie „supărat", dacă ne gîndim că în februarie 1945, în ziarul *România Liberă*", apăruse un atac violent împotriva lui : „Un impostor : domnul Tudor Arghezi", semnat (stupoare !) de

Miron Radu Paraschivescu. Desigur, o contestare în plus (să ne gîndim la Nicolae Iorga, Ion Barbu, Eugen Ionescu etc.) n-avea ce să afecteze gloria deja recunoscută a lui Arghezi. (Oricum, ţin minte cum, după 1955, cu un anumit prilej, Arghezi a refuzat să stea la aceeaşi masă cu M.R.P., ceea ce arată că nu l-a iertat, probabil, niciodată.) Nu cunoşteam pe atunci articolul lui M.R.P. şi n-aveam cum şti că unele spirite oculte speculau orice inadvertenţă sau indecizie argheziene, care puteau duce la actul nu doar iresponsabil (dar „criminal" la adresa literaturii române) al lui Sorin Toma, din 1948. Oricît nu mi-a „cerut" nimeni acel articol, oricît recunoaşterea explicită a geniului arghezian era neîndoielnică, după cum limpezi erau dragostea şi respectul ce le purtam omului, oricît polemica mea nu fusese decît „pedagogică" şi, faţă de articolul pomenit al lui M.R.P., putea trece chiar ca o... reparaţie (!), ostracizarea lui Arghezi (fenomen care nu a fost promovat şi aprobat decît de foarte puţine voci, mai mult sau mai puţin literare ale vremii, şi care a avut la bază mai mult interese „strict familiale" decît se crede astăzi), a creat multora, şi printre ei şi mie, un sentiment confuz de culpabilitate, datorat nedorinţii sau neputinţii de a acţiona public împotrivă. După cum se ştie, repunerea în circulaţie a lui Arghezi şi a operei sale n-a fost posibilă decît după 1953 şi ea s-a făcut pe drumuri ocolite (traduceri din Krîlov, La Fontaine, versuri antimonarhice (în Flacăra), versuri pentru copii (*„Prisaca"* etc.).

A patra mea întîlnire cu Tudor Arghezi, care a avut loc în 1954 cu prilejul aniversării a cinci ani de existenţă a *Editurii Tineretului*, s-a desfăşurat deci în condiţii dificile pentru mine, care eram în acea vreme director adjunct la E.S.P.L.A. (1951—1956) şi avusesem pînă în chiar acel an ca „director" pe A. Toma, inamic declarat şi personal al lui Tudor Arghezi. M-am apropiat aşadar cu oarecare timiditate de marele poet şi, salutîndu-l, am declarat vinovat : „Eu sînt Ali Ştefănescu, ţineţi minte, ăla cu „Scrisoarea deschisă" din Contemporanul". Într-atît eram de timorat, încît dacă Arghezi mi-ar fi întors spatele (ceea ce nu putea fiindcă se afla într-un jilţ), nu m-aş fi socotit decît... pe drept pedepsit. Dar bătrînul uscăţiv, care se apropia de trei sferturi de veac, m-a măsurat cu ochii săi extraordinar de vii, lucizi, capabili de nimicitoare fulgere şi mi-a răspuns cu vocea puţină, nazală şi cu un surîs subţire : „Cum să nu ! Ţin minte. Te ţin minte. Meditatorul lui Baruţu !" Am respirat uşurat : scăpasem ieftin, doar cu un

zîmbet de ironie bonomă și reușisem să strîng din nou mîna care mi se întinsese ultima oară în 1939.

Așa cum a arătat Alexandru Balaci în strălucita sa evocare (*Luceafărul*, 1/1979), „nu vom uita niciodată" ziua cînd ni s-a comunicat hotărîrea marcării împlinirii de către Tudor Arghezi a 75 de ani de viață. Întreaga editură, al cărei conducător efectiv eram, a fost „mobilizată" cum se zice, redactorul șef, adică Alexandru Balaci „detașat la Mărțișor", eu la rîndu-mi am citit în două nopți mia de pagini rezultată din travaliul respectiv, din care, împreună cu Balaci, cu dragoste dar și cu prudența necesară, spre a nu ne izbi de vreun obstacol nedorit, am selectat (!) circa 600 și, într-adevăr, într-un timp record (doar unele importante materiale „de partid" mai beneficiau de asemenea viteze, redacțională și poligrafică), am reușit să ne prezentăm de ziua aniversării la Mărțișor, cu primele exemplare „omagiale" în brațe. Într-un cadru redus la membrii familiei și cîțiva prieteni (lumea oficială era încă destul de rezervată), am ciocnit pentru cei 75 de ani și, ca răsplată pentru „darul" nostru, am beneficiat, Balaci, dar și eu, de îmbrățișarea emoționată a marelui sărbătorit. Deosebirea dintre noi era că, pentru mine, această acoladă însemna și adevăratul absolutoriu pentru „Scrisoarea deschisă"... Aș minți dacă n-aș spune că-l invidiam atunci pe Alexandru Balaci, pentru dragostea atît de meritată, de altfel, cu care-l onora marele Poet, pentru norocul ce-l avea de a lucra la Mărțișor. Generos, Arghezi nu mă uita nici pe mine și vizitele lui la E.S.P.L.A. s-au consumat, multe dintre ele, în biroul meu directorial. De altfel, sosirea Lui la editură avea de fiecare dată un caracter festiv, ca să nu spun că lucrul „înceta în întreaga întreprindere", deoarece : „A venit Arghezi !" strigau „fanaticii", al căror șef era Gheorghe Pienescu, devotatul îngrijitor de mai tîrziu al seriei de „Opere".

Nu insist asupra orelor de neuitat petrecute împreună, Alexandru Balaci le-a definit admirabil farmecul. Reproduc însă textul unui emoționant bilețel autograf :

Sîmbătă 17 martie 1956

Iubite Domnule Ștefănescu,

Îmi pare tare rău că scriindu-vă, mi se pare întîiași dată, nu sînt măcar protocolar, slujindu-mă de creionul incolor, de care mă folosesc exclusiv (sic) de vre-o 4 ani, de cînd nu mai sînt sigur de cele 3 degete mai temeinice

ale dreptei. Condeiul cu peniță mă trădează la fiecare literă, devenind chirilică și cuneiformă.

Vă las, cu voia Dv., prefața ediției a doua a Paginilor din trecut, rugîndu-vă să-mi spuneți la telefonul meu cu numărul schimbat (4.36.89) dacă se potrivește.

Totodată, parcă aș fi de părere că încape și un manuscris citit la Radio de curînd, în 2 limbi, relativ la placheta „1907". Nu știu nici ziua, nici orele lecturii făcute. Am fost înștiințat că va fi citit după ce se citise, nu știu de către cine (textul franțuzesc). Cel românesc (sic) a fost imprimat la magnetofon la domiciliu.

Aș dori mult să vă strîng mîinile. Pînă acum am fost în periferia mea blocat complect, azi mai sînt demiblocat pe încă vre-o cîteva zile. Mi-am neglijat, pe intemperii, și tratamentul spitalicesc și mă simt destul de prost.

Al. Dv.,
T. ARGHEZI

După circa două săptămîni, primesc următoarea scrisoare:

2 april 1956

Iubite Domnule Ștefănescu,

Voiam să vă aduc aminte de ceva, dar uitîndu-mă ieri în călindar am văzut că era zintîi de april și superstițiile m-au oprit să vă scriu... așa pe bîjbîite și cu greșeli de la început, cum fac azi.

Nu de mult, vorbind cu Dv. de interesul pe care l-ar provoca Memoriile unui contemporan activ al ultimelor vre-o 55 de generații, vă mărturisesc neputința mea, deocamdată fizică, de a mînui măcar creionul, mai mult de cîteva minute pe zi. Rămîne de văzut dacă un accident spontan, uneori bănuit în tăcere, nu retează brusc elanul, așa cum s-a petrecut cu secunda în care mi-am pierdut un ochi, căutînd în manuscrisele vechi. Pentru un articol de nimic, care-mi umblă prin ceea ce aș numi cap, îmi trebuie uneori cîteva zile, ciupind din fiecare cîte un sfert de ceas. Restul timpului, retractil ca melcul, îl trăiesc mai pe orizontală, mai pe verticală, dar nu cum aș prefera, cocoșat cu plăcere la masa de lucru. Cît privește mașina de scris, ea îmi servește să copiez cîte o scrisoare ca asta, cu un deget prostănac : nu poate fi nici gînd să scriu cu ea.

M-am gîndit la ideea Dv. Magnetofonul ar putea, poate, să dea într-adevăr o soluție. Dintre neroziile debitate de pe scaun sau din pat, s-ar putea alege, poate, repet

iarăşi un poate prudent, unele lucruri în stare să dea naştere unui text de arhivă literară. Fapt e că mi-am trăit, lungă şi în serie, viaţa de mai multe ori decît afirmă un buletin de naştere, scos deunăzi, necesar schimbării oficiale a numelui meu de Theodorescu, cu te haş, în cum iscălesc.

La magnetofon, mi s-a înregistrat de multe ori vocea pentru emisiunile postului Bucureşti şi, oarecum, sînt familiarizat cu drăcească lui subtilitate.

Dar cum şi unde aş putea găsi un exemplar de calitate şi de dimensiuni adecvate pe slabele mele forţe de transport, prin casă ? Aparatele staţiei de Radio le-am văzut de mărimea unor cufere cu scule şi aş avea eventual nevoie, ca să imprim la domiciliu, pe lîngă maşina respectivă şi de un hamal, intercalat în convorbirile mele cu neantul. De pildă o înregistrare a trebuit refăcută de mai multe ori din pricina unui curcan, a unui cocoş entuziast şi a cîtorva cîini care protestau la fereastră. Parcă mi-aţi fi spus că şi în privinţa găsirii unui aparat bun aţi avea o idee : aş putea-o afla şi eu ? Deunăzi, la bicentenarul lui Mozart, sărbătorit la Academie, am făcut cunoştinţă cu un aparat de înregistrare-emisiune, cît un ghiozdan, dus de colo pînă colo la subsuoară. După sfîrşitul simfoniei, care-i adevărat că m-a emoţionat pînă la o haotică zăpăceală, n-am mai dat de operator, să-l întreb şi să-i cer informaţii.

Cu dragoste,

T. ARGHEZI

În fapt, totul era un mic complot între noi. Pentru a putea interveni la Ministerul Culturii în vederea procurării unui magnetofon perfecţionat şi uşor maniabil, am sugerat lui Arghezi că aş avea nevoie de un fel de „aluzie" scrisă, oarecare, ceea ce s-a tradus prin textul de mai sus. Transmis de mine în copie, cu explicaţiile şi sugestiile de rigoare, tovarăşei Constanţa Crăciun, ministrul meu de atunci, sînt convins, deşi n-am verificat, că dezideratul arghezian, expus atît de suav, a fost împlinit cum se cuvine.

Despre Tudor Arghezi, una din marile galaxii ale universului românesc, se poate scrie la nesfîrşit.

Închei, menţionînd titlul de adresare al altei scrisori, datată 5 ianuarie 1959 : *Iubite Tovarăşe şi Domn Ştefănescu.*

De la *„Împărtăşania arghezianăă* din 1935, pînă la acest nepreţuit pentru mine *„Iubite Tovarăşe şi Domn Ştefănescu"*, trecuse un sfert de veac.

Mihai Tătărîm

LUMINA ÎNMIRESMATĂ A LIVEZII

...Dorind să înjghebeze o viaţă ca „acasă" — o parte din lumea satelor atrasă de o viaţă mai bună, care după primul război, umpluse oraşul cu locuinţe, s-a tras la margine, la cîmp, la aer, pe deal, născînd cartierele Capitalei. Aşa a luat fiinţă, între destule altele, şi Mărţişorul de pe dealul Piscului.

„Cartier numit aşa din bătrîni şi aşezat pe marginea cea mai înaltă a Bucureştilor peste drum de închisoarea Văcăreşti care a fost mînăstire, unde o fîntînă distribuia cu ciutura oamenilor obosiţi şi vitelor apa ei adîncă şi proaspătă. Puţul celor trei Olteni adormiţi întru Domnu, grădinari şi precupeţi din marea luncă. În tăişul ei sboară pe o aripă uliul, şi pluteşte barza peste o împărăţie de sălcii, plute şi grădini în care cîntă cucul, mierla şi noaptea, la lună, şi luceafăr balta vastă strecurată între cîmpiile de cimbru" (T. ARGHEZI, Aşezămîntul Mărţişor", Informaţia Bucureştilor, 1943).

A fost destul ca unul din foştii împroprietăriţi de Cuza pe moşia fostei mînăstiri Văcăreşti să-şi rupă „lotul" ca apoi nimeni să nu mai poată ţină piept celor care, ofereau oricît pe cîteva prăjini de loc, ca să-şi facă un rost. Satul a venit la oraş cu lampa, cuptorul, fîntîna, gardul, zarzării, prunii, horele şi tot noianul tradiţiilor şi simţirii lui. Iureşul acesta a ispitit pe mulţi : de sus pînă jos.

Mărindu-i-se familia şi avînd ca tovarăşă de viaţă o harnică fiică de răzeş din Bucovina, Paraschiva, T. Arghezi n-a rezistat. De ce să nu mănînce copiii lui un lapte curat de la „capra lui", un ou proaspăt de la „moţata" lui, o cireaşă din grădina lui, un vin din via lui, o ţuică

din prunii lui ? Şi, prin 1928—1930, şi-a făcut rost de vre-o 4 pogoane aşezate, simbolic, peste drum de mînăstirea Văcăreşti, în plin soarele şi vîntul Bărăganului.

A fost mult pînă a încropit locul şi gardul că pe urmă totul a crescut ca din pămînt : din cîte un sîmbure, cîte o sămînţă. Casa s-a adunat din pereţii aduşi unul cîte unul legîndu-se între ei cu nişte scoabe meşteşugite după cum văzuse prin lumea largă pe care o călcase. În 1930, totul era gata : copii erau, pisici erau, cîini slavă domnului, prisaca mai la adăpost, via mai la vedere iar soneria se încropise dintr-o fărîmă de toacă.

Odată cuibul închegat, în clipe de răgaz, gospodarul a ieşit prin vecini şi văzîndu-i că umblă pentru lumină, pentru pavaj, pentru apă, s-a prins cu ei şi şi-a adăugat un titlu : „delegat de mahala", de care nu s-a mai lepădat şi nu s-a mai ruşinat nici cînd ajunsese academician şi deputat în Marea Adunare Naţională.

Eu care am devenit de-al Mărţişorului, în 1941, de văzut, îl mai văzusem, cînd eram student. Trecînd odată pe lîngă fosta Carte Românească, aud că, sus, citeşte Arghezi. Era după miraculoasa-i însănătoşire. Liniştit ca un călugăr la strană citea poezia „Facerea Lumii" într-o tăcere de se auzea cum fierbe lumina în bec. L-am cunoscut însă în mai 1941. Organizaţi într-un comitet cetăţenesc, oamenii din Mărţişor se mişcau aprig pentru ridicarea cartierului care avea nevoie de multe. Desprind din proiectul concretizat încă de atunci de Arghezi pentru Cartierul Mărţişor :

„Cartierul are nevoie pentru sănătatea lui morală de un locaş şi de o grădină de copii. Cîţiva nevîrstnici, lăsaţi în voia străzii de părinţii duşi la lucru, capătă deprinderile de care mai tîrziu, legile şi judecătorii nu vor mai fi în stare să-i dezbare. O învăţătoare, în mijlocul lor i-ar deprinde să lucreze de-a joaca, să cînte şi să citească, adunaţi vara la umbră şi iarna într-o sală caldă. Pentru cealaltă sănătate cîteva gratuităţi : o farmacie, o vizită medicală bi-săptămînală, un dentist, o infirmerie cu trei paturi, o baie cu duş, şi o sală de lectură şi stat" („T. ARGHEZI", idem).

Dispensar, şcoală, grădiniţă, infirmerie, atunci n-am căpătat, deşi făcuserăm sute de memorii. În schimb, tot la o cerere, Mitropolia a aprobat o parohie. O unitate bisericească cu un paroh şi o ştampilă. Decît nimic oamenii s-au mulţumit şi cu atît. Imediat cum m-am înfăţişat mărţişo-

renilor, aceştia m-au dus, ca pe un trofeu, la Arghezi. Fusese înştiinţat şi m-a aşteptat cu alţi cetăţeni, în poartă. Se deosebea prea puţin de ei : mărunţel, cu o mustăcioară sură, nişte ochelari uriaşi, o hăinuţă închisă pînă-n gît şi nelipsitu-i basc. Nişte ochi de foc şi jucăuşi de nu ştiai unde să te ascunzi de ei.

„— *Nici vorbă să facem doar biserică*", grăi el, „*ne trebuie un cămin cultural, baie publică, dispensar şi apoi nişte trotuare că n-o să înotăm în noroaie pînă la sfîrşitul veacului*".

Aşa am pus bazele aşezămîntului Mărţişor. La 17 mai 1941, încropiţi ca unitate, aveam de acum o ştampilă pe care o foloseam mai mult pentru primărie decît la Mitropolie.

„— *Un proprietar a dăruit un teren, un alt străin a donat un clopot, oamenii şi-au clădit un şopron şi toaca de fier, vie ca o cimbală vestea cartierului că sîntem şi noi de acum cineva... Din sărăcia lor oamenii au împlinit mai mult : au şi construit temeliile de beton.* (T. ARGHEZI, idem).

Războiul era aspru, iar necazul şi sărăcia muşcau din ce în ce mai rău. În afară de ce prindea pe scris şi din grădină, nici Arghezi nu mai avea nimic. De cîte ori mîncam pe la el, şi o făceam destul de des, cam tot cu de ale noastre ; de pe lîngă casă. Se aşezase pe gospodărit, se liniştise iar lucrările literare creşteau la fel ca tufele de liliac, nucii şi cireşii din grădină. În cartier rămăsese doar spuză de copii şi bătrîni. Femeile intraseră, aproape toate, în fabrici. Prizărit şi înghesuit de nevoi mă duceam la fund cu aşezămîntul. Stau de vorbă cu soţia şi fiica scriitorului şi le pun pe capul lui ca să scrie ceva şi pentru „lucrarea" noastră. Nu-l uit nici eu şi nici Mărţişorul pentru cele 2 tablete scrise în 1943 : „Aşezămîntul Mărţişor" şi „La cerşit". În ele scriitorul a descris dealul Mărţişorului cu tot talentul lui, iar oamenilor le-a dat toată inima lui, ajutîndu-i cu talentul, dragostea şi priceperea sa. De altfel „Muzeul de pe lîngă Casa memorială T. Arghezi" se deschide cu această tabletă. În cea de a doua, „La cerşit" m-a strecurat şi pe mine în literatură făcîndu-mi un portret ce nu-l bănuiam. Ştiam că mă ţine ca pe un copil al lui dar ca să-mi facă un portret aşa de măgulitor şi de mare folos, nu mi-aş fi închipuit. Mă miram de ce mă ispitea atît

în vorbirile lungi cînd mă întîmplam, destul de des, acolo. Cîte nu s-au spus atunci ! Se deşirau caracterizări de oameni, de fapte, de imagini şi de concluzii într-o gîndire şi o simţire cum n-am mai întîlnit decît la alt mare titan pe care l-am cunoscut, N. Iorga.

Povestea cu vocea lui domoală :

„Am zis că dacă mă voi călugări, eu şi încă vre-o cîţiva, o să căpătăm o mînăstire ; ca să ne jucăm cu viaţa mai înlesniţi. Mă gîndeam la Cernica. N-a fost chip că, de abia am îmbrăcat haina monahală şi m-au şi dus la Mitropolie ca diacon, iar de aci m-au recomandat şi profesor la Şcoala de Război, unde venea să mă asculte şi primul ministru de atunci, D. Sturza. Acel care, la o şedinţă a Consiliului de Miniştri, cînd se adunaseră toţi dar nu puteau să înceapă şedinţa că nu ştiau de unde să ia preşedintele, le-a strigat de sub masă „cucu", convingîndu-şi, destul de tîrziu colegii, că de mult nu mai aveau şef. Mai făceam ceva la Mitropolie : confraţilor le plăcea mult cum predicam şi mereu îmi dau rînd, lucru ce a indispus pe un mai mare de atunci care nu s-a lăsat pînă nu m-a făcut să mă lipsesc de toate, spre marea supărare a acelui delicat mitropolit al Ţării Româneşti, învăţatul Iosif Gheorghian, căruia i s-a rupt inima cînd, la poftirea insistentă de a mai rămîne, i-am spus că „Nu se mai poate în nici un chip, prea sfinţite".

Îşi trăia în casa lui datinile şi obiceiurile ca cel mai desăvîrşit om al pămîntului acesta românesc. Să fi încercat să-l ocoleşti cu vre-un obicei : reclama direct, sus, în deal la Mitropolie. În 1956 a făcut fiicei o nuntă, cu o rînduială de pomină. I-au venit musafiri de la Teatrul Naţional, şi ambasadori, şi lume cîtă frunză. A fost apogeul casei din Mărţişor. Toată locuinţa, care de altfel aşa era şi concepută, se transformase în două saloane uriaşe : parter şi etaj. Veneau musafirii şi treceau pe lîngă el cu nemiluita. Îl găsesc la intrare în vestitele lui haine albastre, cu vesta închisă, lavaliera-i nelipsită şi cam şocat de comportarea invitaţilor. Îmi şopteşte : „Ce fac, dragă, că nu mă vede nimeni". În adevăr, lumea nu avea de unde să-l cunoască fizic. Aceasta doar pînă la miezul nopţii cînd a citit, cu timbru-i excepţional, delicata poezie „Cîntec de adormit Mitzura cînd s-a făcut mare".

Pînă în anul 1955, scriitorul a avut parte de puţine bucurii. Tot timpul trebuia să scrie, să asude pentru pîine. Într-o vreme a trebuit să facă chiar numai traduceri. Cît

a muncit la Krîlov și Gogol ! Lumina din cămăruța lui nu se stingea toată noaptea. Toate diamantele culese din raiul Mărțișorului ziua și notate în nelipsitu-i carnet, și le monta noaptea în chilia lui. Aci a prelucrat el pe „Rada", „Tinca", „Aurica" și atîtea alte chipuri din opera lui.

Într-o vreme, prin toamna lui 1943, cînd foarte puțini dintre mînuitorii condeiului se încumetau să manifeste o opoziție, cît de cît, față de ocupanți iată că într-o zi țîșnește în presă o vîlvătaie cît Bucureștii. Cu noaptea în cap, un vecin mă cheamă la poartă și-mi arată articolul „Baroane". L-am citit și am înlemnit. După ce-mi termin cîteva treburi mărunte plec spre casa lui. În drum mă întîlnesc cu el între doi care îl și luaseră. Stăpînirea sa de atunci m-a uimit. Mi-am dat seama că, atunci cînd îl scrisese gîndise și la ce va urma. Articolul a fost un început al rezistenței pe față și o contribuție neprețuită la prestigiul întregii bresle scriitoricești. M-am dus pușcă la ai lui. Primeau tot felul de felicitări însă nimeni nu-i întreba cu ce-au s-o scoată la capăt. Noroc de soție care s-a gospodărit demn și la acest necaz. Nu m-a uitat toată viața pentru întrebarea ce le-am făcut-o atunci dacă le pot fi de folos cu ceva.

Trece războiul, vine pacea, vine și el acasă și începe să scrie. Cum le scria el, toate pe față, tare ascuțit, cum era sorbit și nu citit, și coadă la chioșc, pentru foile în care apărea, se pare că a sgîriat pe cineva. L-am văzut la necaz. Un necaz de se porniseră tot și toate peste el și peste tot ce ținea de ai lui : pînă și copilașii lui de la școală. Casa lui a fost atunci la o mare răspîntie. Odată, întreb copiii cum o duc, și-mi răspund : „rău, rău de tot și tătuțu e și bolnav". Le dau sfatul să caute prin hîrtiile lui pentru copii și dacă pot, să pornească tipografia la care tot se jucau. Au găsit „Drumul cu povești", cărticica aceia „Scrisă de tătuțu tipărită de Baruțu și desenată de Mitzura" pe care s-a încropit totuși ceva de trecut hopul. Ridicat din boală Arghezi — nemaifiind publicat — s-a apucat de gospodărie și, cu omul de la grădină, zi de zi, trecea cu o roabă încărcată de fructe, de zarzavat și de ce mai aduna din grădină. Le vindea, ca orice producător, în Piața Pisculuí, la tarabă ; cu toți oltenii la un loc ! Nu se plîngea deloc și parcă de cînd lumea nu făcuse decît grădinărie. Aceasta a ținut pînă prin 1954—1955. În anul 1951 cînd se ridicau tot mai hotărîte glasuri în numele apărării păcii, mă duc la el. Mă îndeamnă gîndul să-l zgîndăr, întrebîndu-l, ce-ar fi dacă ar da și el vre-o două rînduri pentru

această acțiune, acum cînd mulți se joacă cu bomba atomică. Îmi răspunde că aceasta ar fi o treabă foarte bună și n-a trecut mult și în sfîrșit în ziarul *Universul* au putut apare, sub forma unui interviu, acele cîteva rînduri : „Preferați o tera ca un cap de copil îmbujorat, sau ca o țeastă scoasă la 7 ani ?". A mai tăcut o bună vreme și apoi scrisul lui Arghezi, așteptat de-o lume, a răbufnit peste tot ca un torent, răscolind multe. Avea peste 70 de ani, și, ca în prima tinerețe, a dat acea vestită *„Cîntare omului"*, *„1907"* și alte minuni.

Într-o zi, cînd era academician și deputat în Marea Adunare Națională, se oprește cu mașina la poarta noastră. Din ea coboară cu un paner plin de cireșe, sună, iese gospodina și, cum era pe înserate, aceasta nu bagă de seamă cine-i și întreabă, prin gălăgia cîinilor, de la cine sînt : „Nu mă mai cunoașteți, sînt Arghezi !". Adusese primul rod al cireșilor.

Avea o școală a lumii cum rar mi-a fost dat să văd și intuia oamenii la superlativ. Îmi povestea că odată fusese poftit, cu mai mulți oameni de cultură și artă, la un om cu funcție de căpetenie în stat. Spre sfîrșitul mesei, la cafea, amfitrionul scoate tabachera de aur și-și îmbie invitații la o țigară. Unii s-au repezit ca ulii. Spre surprinderea gazdei care, ca și scriitorul, era un amestec de extreme, Arghezi s-a abținut. „Ce-ai, parcă fumai ?" „Da, însă, acasă." La plecare buzunarele paltonului îi fuseseră înțesate cu țigări de cel mai bun soi. Gazda apreciase diferența și l-a prețuit multă vreme foarte substanțial.

Între timp, s-a mutat într-o casă nouă la șosea. S-a deslipit greu de „Mărțișor". Ani întregi, aproape zi de zi, venea cu Paraschiva la casa lui, la pomii lui, la cîinii lui, în lumea lui, și n-a vrut să i se schimbe nimic din cîte, cu atîta trudă, agonisise. Cei din urmă pomi care s-au plantat în Mărțișor au fost prunii și nucii ce le străjuiesc, azi, mormîntul. Sta ceasuri întregi ca un vultur pe creasta muntelui și privea Bucureștiul pe care-l vedea că se schimbă și că fierbe pentru nou. Mai avea încă destule săgeți pe care le slobozea destul de des pe tare vechi și oameni nepricepuți. Ziua lui de naștere, 21 mai, și-o petrecea de fiecare dată în Mărțișor cu masă bogată, vin din belșug, cerc foarte restrîns, vorbe de duh.

Odată, cînd era bolnav și necăjit, prin 1949—1950 mi-am adus aminte că undeva în „Icoane de lemn" scria de felul urării ce se obișnuiește a se face Mitropolitului la ziua lui : „I se înfățișează prescura din care s-a făcut Sfînta Jertfă în ziua aceia." De un Sf. Ioan am procedat

la fel : I-am trimis printr-un copilaş nevinovat, într-un ştergar nou nouţ, o prescură de casă, proaspătă şi afînată. L-a impresionat nemaipomenit. Cînd m-am întîlnit cu el mi-a mulţumit cu ochii în lacrămi, cum nu l-am mai văzut apoi de cît cînd plecase în lumea umbrelor părintele Gala Galaction, Ralea şi, mai ales, Vianu. La datinele şi pravila veche nu încăpea schimbare pentru el. Faptul că jarul grijaniei ortodoxe s-a dat de mii de ani, de la vlădică pînă la opincă, fără deosebire, tuturor, cu aceeaşi lingură, şi din acelaşi căuş, pentru el era modelul supremei înfrăţiri şi iubiri. Era, cît pe aci, să curme o prietenie de 50 de ani cu cineva care agita o readaptare.

N-a fost eveniment mai deosebit şi sărbătoare mai de seamă, timp de 27 de ani, să nu fim unul lîngă altul într-o simţire de vatră străbună şi n-a fost loc pe unde să se fi plimbat ca să nu răsară şi în casa noastră cîte-un semn din bucuriile sau lacrimile lungilor drumeţii pentru căutarea sănătăţii. Cînd i-a apărut volumul de poezii pe hîrtie de biblie l-am găsit, trimis de poet, cu dedicaţia :

„Lui Mihai Tătărâm, parohul bisericii din Mărţişorul nostru iubit, în numele Sfîntului Duh al vieţii şi poeziei" (T. Arghezi, 1959.)

Duhul i-a fost viu pînă a plecat în lumea celei mai pure poezii şi a „marilor deslegări". Ultima dată l-am văzut la expoziţia de fotografii a lui Miclea, „Arghezi la 87 ani". Era mai mult purtat, dar ochii lui iscoditori ne-au văzut pe toţi, ne-au dat bineţe fiecăruia, de astă dată, cu o bunătate şi dragoste ca de undeva de departe.

În anul 1966 i-a venit un mare necaz : deşi cu 10 ani mai tînără, o boală nemiloasă i-a răpit soţia alături de care trăise 54 de ani. A rămas ca un copac trăznit. A trimis copiii la Mărţişor să facem cele cuvenite pentru a o aduce acasă în Mărţişor, cu gînd mărturisit, că, abia aşteaptă, să se restatornicească şi el aci. Mi-au venit în minte versurile lui :

„Cel care s-a ascuns aci de lume
A vrut un stei sălbatec, fără nume
Şi o grădină-n jurul mormîntului, departe
De orice mort, de orice moarte"

Li s-au făcut criptele deodată, pe a lui acoperind-o cu iarbă ca şi cum n-ar fi fost. Ne gîndeam să n-o vadă. Ca unul care îi cunoşteam viaţa, obîrşia, gîndurile, cre-

dinţele, bucuriile şi lacrimile, la capul ei, am rostit un cuvînt, axîndu-mă pe „Pasu-i dulce", iar pe copii mîngîindu-i prin citirea poeziei „Joc d-a v-aţi-ascuns". A cerut textul, trimiţîndu-mi „mulţumiri înlăcrimate".

Cînd a plecat el, noi cei de aci, n-am mai grăit nimic. Prezenţa Conducătorului Statului la funerariile naţionale adusese toată Ţara la capul marelui inspirat în clipa în care condeiul său neîntrecut, de astă dată, fusese depăşit de glasul duhului său la obîrşii, spărgînd „Marele Lacăt".

Prin grija devotatei sale fiice şi dragostea celor ce iubesc poezia, lumina a rămas aprinsă pe dealul Mărţişorului şi, în înmiresmata livadă, scînteind printre petalele florilor şi aripile gîzelor, ea caută alt potir, în care, rodind să ducă mai departe, peste ani, în tării şi veşnicii, aleanul neamului.

Acesta-i dealtfel şi mesajul pe care T. Arghezi îl trimite de-a pururi, tuturor celor ce poposesc la steiul său din Mărţişor.

Mihaela Tonitza-Iordache

„ŞI NU POT NICI MĂCAR SĂ-I MULŢUMESC..."

..L-am cunoscut pe Arghezi în iarna lui 1965.

Eram studentă la facultatea de Limbă şi literatură română în anul al patrulea.

Ţin minte că într-o joi, citeam „Gazeta literară" cînd, pe ultima pagină, am ajuns la un text prin care cititorii erau informaţi că — pentru prima oară — se acordă unui artist român premiul „Herder".

La premiu era asociată o bursă de studii de un an, pe care poetul o atribuia unui tînăr merituos... Mă gîndeam, cu haz, în sinea mea, ce asalt de prezentări, de oferte de copii geniali o să aducă publicarea acestui paragraf final la uşa şi la telefonul familiei Arghezi. Prieteni, rude, necunoscuţi, Bucureştii, provincia...

După trei zile, primesc un telefon de la fiica poetului — actriţa Mitzura Arghezi. O văzusem jucînd, o citisem în versurile marelui ei părinte, dar nu o cunoşteam. Dînsa mi-a comunicat că aflînd de existenţa mea, interesîndu-se la Universitate de situaţia mea şcolară (în orice caz — nu eram un „geniu" !), maestrul Arghezi a găsit de cuviinţă — ca o formă de manifestare a prieteniei, a solidarităţii spirituale faţă de bunicul meu, pictorul N. N. Tonitza — să-mi acorde mie bursa Herder.

Evident, consternarea mea a fost totală... Onoarea care mi se făcea, plecarea pentru prima oară — singură — „în lume", dar mai ales — prilejul inevitabil de a mă apropia, de a-l cunoaşte pe Tudor Arghezi...

Cel mai mult a vorbit cu mine înaintea plecării. Eram bucuroasă dar şi înspăimîntată că plec. Dar — mai cu seamă — ambiţioasă : să nu mă fac şi să nu îl fac de rîs.

A sesizat exact starea mea de spirit, sau — poate — şi-a amintit — aşa cum numai marii artişti păstrează vii,

peste timp, în memoria afectivă — sentimente, stări, de mult trăite şi de tînărul din Cărbuneştii Tîrgu-Jiului cînd a pornit prima oară să cunoască lumea.

Ţin minte exact că — printre altele — mi-a spus : „Nu te băga numai în muzee, nu căuta numai lucruri moarte, cunoaşte oamenii, viaţa lor adevărată, descoper-o singură !“

Bineînţeles că nu i-am urmat întocmai sfatul care era mai mult o metaforă decît un îndemn autentic. Am fost şi la muzee, şi în sălile de concert, şi la teatru, şi în biblioteci. Dar mă gîndeam tot timpul — pentru că la început totul fusese în contradicţie cu ideile mele şcolare despre artistul de geniu, cu educaţia mea cît de cît ordonată — mă gîndeam că trebuie să-l ascult, să transform metafora în eveniment, să scormonesc, să descopăr... Şi a fost foarte bine.

Întîlnirile mele cu Tudor Arghezi — în vacanţă şi la întoarcere — au fost, din păcate, destul de puţine, dar un lucru e cert : m-au transformat, m-au maturizat, au realizat — într-un timp foarte scurt — modificarea de calitate lăuntrică, substanţială, din mine. Tot ce am învăţat de atunci înainte, tot ce am acumulat, tot ce — nu foarte spectaculos, dar sigur — am realizat, s-a adunat ca împlinire a unei obligaţii morale profunde faţă de el. Tot timpul. Şi astăzi. E ca o prezenţă faţă de care nu încetez să mă definesc. Şi nu pot nici măcar să-i mai mulţumesc...

G. G. Ursu

„CINE EȘTI DUMNEATA, DE M-AI EMOȚIONAT ?"

N-aș însăila aceste amintiri dacă n-aș putea sugera de la început ecoul profund pe care l-a avut în provincie apariția în 1927 a volumului „Cuvinte potrivite". Nu pot uita acest an cînd am venit în contact prima oară la biblioteca publică din Bîrlad, care se numea „Casa Națională", cu două cărți de poezie : „Cuvinte potrivite" de Tudor Arghezi și „Poema rondelurilor" a lui Alexandru Macedonski. A fost o dată memorabilă în istoria poeziei românești.

Eram elevi la liceul de veche tradiție „Gheorghe Roșca Codreanu" (unde învățaseră altădată filologul Al. Philippide, criticul literar G. Ibrăileanu, scriitorul Al. Vlahuță, arheologul Vasile Pîrvan, pictorul N.N. Tonitza), cînd am început să citim cu nesaț pe Arghezi. De atunci, știam pe de rost „Belșug", „Psalm de taină", „Inscripție pe o casă de țară", „Nehotărîre", „Oseminte pierdute" și alte poeme. Școlărițele noastre, colegele de la liceul de fete „Iorgu Radu" din Bîrlad copiau în albumele lor mai ales versurile oarecum eminesciene ca muzicalitate ale lui Tudor Arghezi, dar așa de originale, de exemplu, poezia de profundă rezonanță „Doliu".

De pe atunci, noi activam în societatea literară „Academia bîrlădeană", condusă de poetul G. Tutoveanu. Știam că el se întîlnește la București, la ședințele vechii Societăți a scriitorilor români, cu marele poet, adorat de noi.

În 1932, la unul din seminariile Facultății de Litere din Iași, ilustrul nostru profesor G. Ibrăileanu, vorbind de muzica vrăjită, lină a poeziei lui Eminescu, amintea de muzica mai aspră a poeziei lui Arghezi, produs al unei noi viziuni, legate și de Gorjul lui de piatră.

În 1938, cînd i-a apărut lui Tutoveanu volumul „Sonete", l-am însoțit la București. Eram tînăr profesor de

literatură română în Bîrlad, în orașul natal al amîndurora și ne găseam în Capitală în vacanța de vară. La o stațiune de tramvaie, ne-am întîlnit cu Arghezi. Tutoveanu i-a dăruit volumul cu „Sonete" și marele poet i-a mulțumit. Mi-aduc aminte că Arghezi l-a întrebat pe Tutoveanu ce mai face grădina lui de trandafiri și livada lui de caișI de la Bîrlad. Omul Arghezi făcea impresia de mare vigoare concentrată și de o grijă deosebită pentru îmbrăcăminte. Îl priveam intimidat pe cel pe care confrații de seama lui Gala Galaction îl numeau cu mîndrie „naramzul nostru cu roade de aur", „luceafărul generației".

Cum mi-am putut lua inima în dinți să-i cer permisiunea și să-i recit o strofă din poema lui, „Nehotărîre" acea poemă care evoca dramatismul omului nevoit să rabde povara a două vieți, a două tendințI ce se exclud, sfîșiindu-l între teluric și celest ?

Dar ziua care trece și mă rănește-n treacăt,
Îmi umilește cîrja și-mi încovoaie crinii,
Și inima urmează s-atîrne ca un lacăt
Cu cheile pierdute, la porțile luminii.

— *„Cine ești dumneata, de m-ai emoționat ?"* m-a întrebat.

Tutoveanu a răspuns pentru mine arătînd că-i știu pe de rost toate poemele. Maestrul, atunci, mi-a întins mîna.

În 1942, împreună cu G. Constandache, cînd Tutoveanu a împlinit 70 de ani, am luat inițiativa de-a tipări la Bîrlad un volum omagial. Ne-am adresat, în primul rînd lui Tudor Arghezi care ne-a trimis un admirabil medalion, exprimînd cu forță plastică tot ce simțea cînd se întîlnea cu Tutoveanu. Întrucît medalionul arghezian este necunoscut, rămas în paginile revistei bîrlădene „Păstorul Tutovei" din oct. 1942 reproducem un fragment :

„Sînt peisaje în care ai vrea să ai un bordei și la o cotitură de munte dai de o casă cu cerdac, în care ai dori să te hodinești. Tutoveanu e un peisaj cu brazi și o casă cu cerdacul pe izvoare. Nu m-am văzut cu poetul Bîrladului de cinci ori într-o viață, dar ori de cîte ori am schimbat o strîngere de mînă sau cîteva vorbe cu poetul, am plecat de lîngă el cu o răcoare în suflet binefăcătoare și totdeauna la fel. Îmi place sufletul lui și-mi place înfățișarea care i-l cuprinde, figura lui florentină, gulerul lui alb, sticlos, frînt pe o cravată nouă, meticuloasa lui acurateță de floare. Îmi place sunetul vocii, în care-i bate

inima, ochiul lui cinstit, lumina de statuie de parc a fizionomiei. Parcă ar avea o pelerină lungă, neagră şi parcă, dedesuptul ei, o spadă de smalţ".

Despre G. Tutoveanu, Arghezi a mai scris un articol, dar acesta e cunoscut, reprodus în volumul „Lume veche, lume nouă", Bucureşti 1958.

În 1952, eram profesor la liceul „Aurel Vlaicu" din Bucureşti şi obligat să predau opera lui Tudor Arghezi în spiritul unui oribil pamflet ce-l stigmatiza ca reprezentînd aşa zisa „putrefacţie a poeziei şi poezia putrefacţiei". Mărturisesc că n-am putut preda în acest spirit pe unul din marii noştri poeţi, iar cînd unii elevi mi-au cerut pe coridoare cu insistenţă să le vorbesc despre Arghezi, mi-am permis să răspîndesc în formă dactilografiată poemul „Psalm de taină". Cînd am fost reclamat că dau elevilor „psalmi", reaua credinţă s-a observat uşor pentru că citindu-se „Psalm de taină" (corpul delict al vinei mele) cei ce anchetau au putut vedea că-i un admirabil poem de dragoste care a plăcut mult elevilor din ultima clasă.

Dar, se ştie bine, cum şi cît de jalnic s-au terminat încercările nefaste de-a se arunca peste bord marile valori spirituale ale poporului nostru.

Emanuel Valeriu

ÎN LITERATURĂ, GRABA STRICĂ TREABA

L-am cunoscut pe Tudor Arghezi... dar m-am temut, întotdeauna, să fac public privilegiul, tocmai pentru că această şansă n-a fost la îndemîna oricui şi, de asemenea, fiindcă împrejurările m-au favorizat, pur şi simplu, fără vreun merit personal. Practic, prietenia cu Baruţu şi profesia de gazetar m-au împins dincolo de pragul, altfel mai greu de trecut, al Mărţişorului, ca şi peste cele două ale caselor din Bd. Aviatorilor şi Str. arh. Cerchez, ultima locuinţă a Meşterului. Ba, mai mult : îmi promisesem, cu o oarecare solemnitate, să nu scriu niciodată despre Tudor Arghezi şi, cînd, în cadrul unei emisiuni de televiziune, al cărei invitat eram, Tudor Vornicu a încercat să mă surprindă şi să mă determine să povestesc ceva din cele trăite, de mine, cu sfială, alături de Poet, am refuzat, cu vădită iritare, neaşteptata şi nedorita „provocare" ce mi se făcea, considerînd că, dacă i-aş fi dat curs, comiteam o împietate orgolioasă, tocmai pentru că petrecusem nu puţine ore, risipite de-a lungul cîtorva ani, în intimitatea căminului arghezian, situaţie — repet — de excepţie, care mă obliga, mai curînd, la discreţie decît la mărturisiri ce-ar fi putut să pară frivole, dacă nu chiar inoportune. Dar, cu acelaşi prilej, am putut urmări un fragment din filmul „Arghezi contemporanul", semnat de mine şi programat, în premieră, în sera zilei sale de naştere, aflată sub semnul venerabilei cifre 85. Ceea ce fusese, pînă în acea clipă, doar orgoliu, pentru că numai orgoliu se putea numi conştiinţa exclusivităţii deţinute, prin voinţa Poetului, de a fi singurul reporter al televiziunii admis (ba chiar convocat, uneori) a fi martorul diverselor evenimente ale vieţii sale, avea să se transforme într-un sentiment mult mai agresiv, pe care mi l-am şi mărturisit, pe loc, în faţa

camerelor de luat vederi. Revolta mea s-a datorat stării în care se afla pelicula prezentată. Fragmentul părea un document smuls cine știe cărui dezastru și nu o mărturie de respect fie și numai profesional, cinematografic : zgîriat, de atîtea treceri prin mesele de montaj, cu sunetul distorsionat. Îmi fac o plăcută datorie, consemnînd că, la exclusivitatea amintită, a existat, totuși, o strălucită excepție, scriitorul Paul Anghel fiind și el autorul unui film, dedicat lui Tudor Arghezi. Dar, numai două pelicule, avîndu-l ca subiect pe marele Meșter al cuvîntului românesc mi se par extrem de puține, cu atît mai mult cu cît viața sa s-a desfășurat de-a lungul cîtorva decenii, ajungînd pe înălțimile unei bolți încărcate de seninătatea senectuții limpezi și înțelepte, arc puternic întins peste ani zbuciumați, străbătuți de Arghezi și marcați de el prin slove memorabile, în stilul său inimitabil, încărcat de substanță, care-i era atît de propriu.

Să fi fost oare această atitudine un reflex întîrziat al anilor de persecuție din perioada deceniului al IV-lea și începutul celui de al V-lea, despre care Traian Filip scrie, cu mult aplomb și sinceritate, bine întemeiate documentar, în hebdomadarul „Săptămîna" de la o vreme încoace ? Tot ce se poate, pentru că geniul arghezian, înainte de orice, a produs o mare confuzie, din care s-au alimentat atîtea și atîtea erori, unele comise cu vădită intenție. Iată, îmi amintesc că, odată, într-una din acele după-amieze liniștite petrecute în casa sa, îmi mărturiseam uimirea produsă de cîteva întîmplări banale, presărate în timp : ca elev al Colegiului „Sf. Sava", în perioada 1936—1944, îmi procuram, ca și alți colegi, dealtfel, cărțile și articolele lui Tudor Arghezi, cu un sentiment de vagă conspirativitate, iar numărul acelor distinși profesori, care aminteau despre Poet, ori suportau discuții cu acest subiect, era cît se poate de restrîns, lăsîndu-ne impresia că nu ar fi de nasul nostru, adică al unor copii bine educați și instruiți, să ne ocupăm de așa ceva. Soția mea, aparținînd unei alte generații, nici măcar n-a apucat să afle, în tot cursul studiilor sale, cine era Tudor Arghezi, iar un alt amic, cu o vîrstă între a mea și a soției mele, a fost exclus, de la un liceu militar, pentru că citase, într-o teză de sinteză, din Tudor Arghezi! Meșterul a zîmbit, imperceptibil, și n-a zis decît atît : „Putea să fie și mai rău". Nu știu, fiindcă nu l-am întrebat, pentru cine ?

Aceste fapte și încă multe altele atestă că, deocamdată, Tudor Arghezi nu a pătruns în conștiința noastră

publică, în măsura pe care o impune grandioasa sa operă publicistică și literară.

Iată de ce mișcătoarea inițiativă a revistei „Luceafărul" așa cum a fost pornită, prin „Argumentul" poetului Nicolae Dragoș, și susținută, pînă acum, mi-a trezit fiorul tainic, de care m-am temut, dezlegîndu-mă de făgăduiala făcută mie însumi, cu ani în urmă, hotărîndu-mă să evoc, poate în palide, dar sigur sincere cuvinte, cîteva din momentele pe care Poetul le-a suportat în tovărășia mea. Îndrăznesc să o fac cu gîndul că aceste amintiri, ca și ale altora, nu vor fi supuse polemicii, interpretărilor, tăioase ori boante, ci vor fi luate ca atare, ca un punct de vedere personal, singura lor menire rămînînd aceea de a înlesni cititorului, de azi sau de mai tîrziu, o apropiere pe cît mai multe planuri de „sihastrul din Mărțișor", alăturîndu-l de sufletul și înțelegerea oamenilor, pe care i-a bucurat sau întristat, măcar o dată, versul ori proza sa, dincolo de care a trudit și scăpărat o minte de geniu, a pulsat o inimă generoasă, a ars și s-a consumat, într-o tăcere plină de discreție, un trup omenesc bîntuit de suferințe, cărora spiritul nealterat al Poetului, incredibila sa putere de muncă nu le-au cedat nici în cele mai teribile încercări. „Eu scriu acum, îmi spunea Arghezi, cum scriam la 20 de ani, în fiecare zi. Nu las condeiul din mînă și nu pot să dorm, să mă culc, să mănînc, fără să-mi fac datoria."

Prima mea întîlnire cu Tudor Arghezi, în afara celei prilejuită de scrierile sale, s-a petrecut cu mulți ani în urmă, pe vremea cînd eram elev de liceu. Îl însoțeam pe tatăl meu, care mă purtase prin redacția ziarului „Timpul" și pe la tipografiile „Tiparul românesc" și „Eminescu". Ne aflam pe Sărindar, strada C. Mille de azi, fief-ul presei de acum cîteva decenii, urcînd spre Cercul Militar (Casa Centrală a Armatei, în prezent), cînd am simțit o apăsată strîngere a brațului, menită să-mi atragă atenția asupra cuiva. Un om robust, cu o mustață neagră, groasă, cobora în sens opus. „Uite-l pe Arghezi" — șuieră în urechea mea glasul tatălui. A urmat un salut reverențios și o replică, nu mai puțin protocolară, din partea Maestrului.

Am păstrat acea imagine, deoarece în ciuda scurtei interferențe de drumuri, dezamăgirea îmi fusese uriașă. Pe chipul Meșterului nu deslușisem — vai ! — așa cum m-aș fi așteptat, zbenguindu-se nici una din razele Poeziei ci, doar o înfățișare obișnuită, marcată chiar de acel aer prozaic, tipic unui burghez oarecare și gîndul m-a repezit, într-o fulgerare instantanee, la portretul lui Balzac,

din manualul de franceză. Peste ani, tot cu tatăl meu, am mers, prima oară, în Mărțișor, ducîndu-i Meșterului primele încercări literare ale fostului meu coleg de bancă, poetul L.D. ; revenind, peste 2—3 săptămîni, am primit un răspuns destul de echivoc, dacă nu chiar acru, nu prea încurajator, în ceea ce privea cariera prietenului meu dedat la ale scrisului, răspuns pe care trecerea timpului avea să-l infirme. De unde am dedus, și apoi am avut prilejul să și verific, că lui Tudor Arghezi nu-i plăcea să fie luat drept judecător, în asemenea situații, dar nu pentru că vreun sentiment josnic l-ar fi „vizitat", ci, pur și simplu, pentru că nici el nu recurgea la astfel de manevre și era de părere că opera literară este un produs al propriilor frămîntări, nu lipsite de îndoieli, pentru că, îmi amintesc ce mi-a spus nu o dată, în această privință : „O scriere, poezie sau proză, dacă nu ține de un eveniment la zi, trebuie lăsată să zacă, să dospească. Oricît de mult ; și s-o descoperi încă o dată, s-o revezi, să vezi dacă-ți mai place, să lucrezi asupra ei. În literatură graba strică treaba". Se ferea să-și dea girul cuiva, cînd i se solicita, pentru că nu obișnuia să fie, în ciuda extremei sale politeți, în relațiile private, convențional și să se supună unor obligații protocolare de genul : băiatul are talent, dom'le, să mai încerce. Poate, din această cauză, nici nu prea întreținea raporturi chiar cu scriitori consacrați, care nu mai aveau de așteptat confirmări. Printre foarte puținii acceptați în casa Meșterului, cel mai adeseori l-am întîlnit pe poetul Ion Bănuță, primit totdeauna cu o simpatie voioasă, pe care o meritau afecțiunea sinceră a acestuia față de Tudor Arghezi, prezența sa turbulentă, agitată, însoțită de gesturi foarte largi, teatrale, impunătoare, ca și optimismul său contagios, lipsa oricăror maniere convenționale anulate de respect și iubire necondiționate, nuanțe pe care Tudor Arghezi știa să le deslușească la admiratorul său și care-i făceau plăcere. Mai curînd, rivalitățile cu confrații mi s-au părut frecvente, pentru că Poetul atinsese deja o vîrstă și o experiență notabile, ca să nu zic decît atît, ceea ce implica, datorită unor confruntări mai vechi ori mai noi, și publice, o atitudine consecventă, deoarece Arghezi își amintea, cu precizie, cam tot ce scrisese cîndva, pe cine și de ce îl „încondeiase" și era destul de greu să-l faci să retracteze. Am simțit, de mai multe ori, pe propria-mi piele, acidul arghezian, cînd am încercat, fără nici o intenție anume, să-i aflu părerile despre unii „monștri sacri"

ai literaturii noastre, ca Mihail Sadoveanu ori Zaharia Stancu. Desigur, n-are nici o importanţă sau, în orice caz, nu una majoră, rituoasă, felul cum aprecia Meşterul operele altora, pentru că nu se erija în critic, fiind astfel, poate, mai liber în a gîndi cum dorea. O dată, pe vremea cînd Zaharia Stancu deţinea funcţia de Preşedinte al Uniunii Scriitorilor, a venit vorba despre romanele sale, din perioada respectivă. Cineva, căci nu eram singuri, dorea cu tot dinadinsul să audă cum le aprecia Tudor Arghezi. N-a primit nici un răspuns. Rămînînd singuri, l-am întrebat de ce tăcuse şi mi-a răspuns, cam în felul următor : „Mai citeşte şi tu ce-am scris cîndva. O să găseşti acolo şi ceva despre domnul Stancu, al dumitale".

Mă voi referi, mai mult, la acei ani frumoşi, de după 1960, cînd l-am întîlnit mai des pe Poet, fie pentru a-i solicita să scrie cîte o prefaţă la *Almanahul turistic,* de care mă ocupam (a şi făcut-o, cu regularitate, vreme de 6 ani la rînd şi fără nici o pretenţie pecuniară exagerată, aşa cum lansaseră unii, în mod inexact dar, sigur, rău intenţionaţi), ani frumoşi, pentru mine, deoarece i-am stat în preajmă, admirînd tot ceea ce senectutea senină îi zugrăvise pe chipul său frumos, rasat, fără nici o urmă de materealitate agresivă, spiritualizat şi calm ; o înţelepciune sublimată, o sensibilitate lăuntrică spre care puteai accede, parcă, prin pupilele sale mărite, ireal, de lentilele groase ale ochelarilor săi, încadraţi cu ramă neagră (dintre care una avea să devină aproape opacă, în ultimii ani) lăsîndu-te să discerni o nemeritată suferinţă dar şi o mesianică iertare, pentru tot ceea ce însemnase, în viaţa sa, contestaţie ajunsă la ură, duşmănie ascunsă, perversă, ori manifestă, ţintind distrugerea sa morală şi fizică, pe scurt : o pace adîncă, o foarte precisă autoevaluare, numai de el cunoscută şi, sigur, proiectată spre viitor, ceea ce îl făcea, probabil, să suporte, cu tărie, sprijinită pe încredere, mizeriile, mai mari ori mai mici ale fiecărei zile, uneori. Robusteţea fizică, de altă dată, închisă şi redată, în acelaşi timp, de conturul unui trup greoi şi ţeapăn, oglindită în pielea întinsă a obrajilor rotofei, emanînd forţă şi incisivitate, care mă şocase în tinereţe, se filtraseră într-atît încît noul Arghezi, pe care-l reîntîlnisem, părea un simplu şi foarte delicat înveliş fiziologic, limitat la un strict absolut necesar existenţei, o fragilă lăută, aluziv-materială, bîntuită, vifornic, de sunete şi acorduri ce-şi aşteptau eliberarea, un trunchi înfrunzit, crescut ascuns privirilor din

afară, prin care line ori sălbatice alunecări de şoapte, asemenea unor adieri sau uragane, se strecurau discret ori năvalnic, pentru a ajunge pînă la noi, redate — într-un fel sau altul — de acea legănare ritmică a palmelor cu degete subţiri, a capului său (cu ochi parcă zugrăviţi de Tonitza) şi pe care, aproape în permanenţă, aşezat strengăreşte, pe o parte, plutea, ca pe o apă cu valuri mărunte şi repezi, perfect acordată acelei clătinări amintite, un basc bleumarin, cu o întinsă calotă ca de ciupercă protectoare. Cine poate şti cît anume din acel tremur s-a datorat bolii şi cît neastîmpăratului său fior lăuntric, tainicelor sale chemări către lume ?

„LUI EMINESCU I SE CUVIN TOATE LACRIMILE NOASTRE"

Tudor Arghezi părea, în public, ca şi în particular (dar, evident, mai puţin) un absent. Lăsa impresia că este „pilotat" de cei din familia sa. Naivii, grăbiţii şi proştii (vai, cum îl mai enervau aceştia din urmă şi cum îi mai excitau verbul acid, fantezia demolatoare !) puneau totul în seama trecerii sale dincolo de bine şi de rău, a unei zahariseli care-l izolase într-o strîmtoare, fără ieşire, stare justificată prin vîrstă. Cît se puteau înşela ! Îmi amintesc nu numai una, ci multe, foarte multe împrejurări în care Poetul ne povestea întîmplări din viaţa sa ori a altora, pe care-i cunoscuse. Rostea nume de oameni, ştiuţi de cei din anturaj sau neştiuţi, fapte demne de a fi fost consemnate într-o cronică non-conformistă. Era ascultat cu evlavie. Vorbea încet, sacadat, dar nu monoton, ci, mai curînd, nuanţat, în registrul înalt ce-i era propriu, cu şiretenie parcă, menită să capteze auditoriul, să elimine orice altă sursă de diminuare a atenţiei, subliniind ceea ce dorea, prin uşoare modificări de ton ori prin opriri studiate, ca şi cum ar fi obosit sau ar fi voit să tuşească — vezi, Doamne ! — tocmai cînd discursul devenise mai palpitant, ducîndu-şi delicat mîna la gură şi uitînd chiar să rostească ceea ce ar fi trebuit să se subînţeleagă. Şi, uneori, părea să-i lipsească un nume propriu. Se adresa, fără să-şi întoarcă privirea, coanei Paraschiva, ştiind-o mereu în preajma sa, pază bună şi sigură împotriva oricui, chiar şi a tentaţiilor sale, nu totdeauna potrivite cu sfaturile medicilor : „Cum îi spunea ăluia, dragă ?" Soaţa rostea un nume evident inexact, însoţit de o strălucire fugară a dinţilor ei mari, prevenindu-ne că, de fapt, nu-şi

aducea nici ea aminte. Grijulie, Mitzura sărea în ajutorul mamei sale, lansînd un alt nume deşi, de cele mai multe ori, la epoca povestirii începute nu se născuse încă, dar mai fusese, poate, martora aceleiaşi relatări. Meşterul nu accepta însă asemenea compromisuri. Ducea două degete la tîmpla vecină ochiului bolnav, povestea în continuare şi, dintr-odată, fără nici o schimbare de ton, preciza despre cine fusese vorba.

În general, nu era dispus să stea la taclale. Asista la petreceri ori la simple reuniuni familiale, aşezat, confortabil, în fotoliu, cu bastonul alături, părînd cu totul absent. Cineva pomenea de Ilya Ehrenburg şi, deodată, se auzea ţăcănitul vocii Meşterului: „L-am cunoscut pe ovreiul ăsta, la Paris, cînd se ţinea de alte drăcii...". Se aşternea o linişte deplină şi portretul lui Ehrenburg se ţesea, din vorbe simple şi de duh, ca din nişte repezi tuşe de ulei pe o pînză, reconstituind nu numai o fiinţă ci şi o epocă, prin care defilau, ca pe un ecran real, pictorii vremii, muzicienii, scriitorii cunoscuţi atunci, se înjghebau străzile strîmte ori largile bulevarde pariziene, se înălţau localurile şi se animau de o zarvă reînviată de farmecul şi preciziunea evocării Poetului. Atunci îmi venea să ies prin ziduri, să alerg şi să aduc magnetofonul. Schimbam priviri complice şi dezamăgite cu Baruţu, dar nu ne puteam clinti. Prea adeseori, prietenul meu vedea în Meşter doar pe tatăl său, cu care era obişnuit... Transcriu, de pe o bandă magnetică, o evocare a Parisului deceniului al VI-lea :

„O impresie asupra Parisului? Am găsit alt Paris decît acum 60 de ani, cînd l-am văzut prima dată şi decît în anii succesivi în care l-am văzut. În sensul că l-am găsit alb şi eu îl ştiam negru. Ministrul afacerilor culturale este scriitorul Malraux. Ăsta, cînd a venit la minister, a zis : prima dată trebuie să îmbrăcăm statuile în alb. Toate statuile, toate edificiile, toate vechile hoteluri — în sensul francez hotel, casă personală — aveau patina neagră a timpului, care le stătea foarte bine. El a pus şi a înnălbit totul şi acuma Parisul este alb. Eu i-am trimis lui un volum din poeziile astea şi i-am scris. I s-au părut aripile trecute ale Luteţiei veştede (Luteţia este vechiul Paris din timpul romanilor) şi atunci i-a pus aripi noi şi văluri noi. Într-adevăr, Parisul este proaspăt. Are rufărie nouă. Un Paris spălat, călcat şi expus la vitrină".

Tudor Arghezi nu suporta tehnica şi rigorile acesteia, punerea în scenă. Aşa, dealtfel, pentru a fi sincer pînă la capăt am şi ajuns la acea exclusivitate despre care am

amintit. O distinsă colegă și o excelentă profesionistă venise și ea să-l filmeze. Meșterul a fost adus de coana Paraschiva, instalat în fotoliul indicat și... uitat acolo atîta timp cît s-au făcut pregătirile necesare oricărei înregistrări pe peliculă. Cablurile au împînzit camera, reflectoarele au incendiat aerul, microfoanele au delimitat zonele sonore. Dar cînd reportera a dat semnalul convenit, pentru declanșarea motorului aparatului de filmat, Poetul, care asistase impasibil la pregătiri, a zis cu glasul său subțire și tremurat, dar excluzînd replica : „Paraschivo, ia-mă de aici și poftește-o pe domnișoara afară !" Ceea ce s-a și întîmplat, provocînd stupoarea și nemulțumirea mută a echipei de filmare.

În ceea ce mă privea, am căzut la următoarea învoială : Meșterul Arghezi mă va chema cînd va avea un program deosebit sau cu prilejul unor ieșiri în oraș, deplasări la tipografie și așa mai departe. Aveam să filmez, deci, pe viu și, pe cît posibil, fără reflectoare sau cu o sursă de lumină, pe care el s-o poată suporta. Munca aceasta, sprijinită pe complicitatea întregii familii a Poetului devenea cu mult mai grea dar și mai pasionantă. Cînd primeam telefonul, lăsam totul deoparte, luam primul operator disponibil și porneam la întîlnire : o plimbare la Pădurea Băneasa, un drum în redacția „Gazetei literare", la Gara de Nord, pentru a-l petrece la o plecare ori a-l aștepta la revenirea în țară, ori, pur și simplu, însoțindu-l cu... bastonul prin București. Se filma de la distanță, cu teleobiectivul (Virgil Cojocaru și Costel Berteanu, cei cu care am realizat cele mai multe filmări, știu cît de greu le-a fost !), pierzîndu-se conversația, pentru că nu puteam deplasa o echipă întreagă, dar și pentru că Meșterul nu trebuia să știe ce „complotăm" cu familia (deși eram convins că nu era deloc străin, iar după mult timp mi-a și confirmat bănuiala !)

O inhibare, pornită din respect pentru Poet îmi bloca orice inițiativă cînd îmi propuneam să încep scrierea comentariului. Știam că „pe viu", așa cum realizasem cîteva interviuri, se dovedea un interlocutor dificil, deoarece nu respecta „regula jocului", potrivit căreia trebuia să răspundă întrebărilor puse, devenind, de obicei el cel care chestiona. Pentru film, soluția nu putea fi decît una singură : Meșterul să comenteze singur imaginea ! Un astfel de aranjament era destul de greu de obținut, deoarece o „comandă" de acest gen nu l-ar fi interesat, presupunea deplasarea sa într-o cabină de montaj, transcrierea planurilor, în fine, o muncă specifică de televiziune și imposibilă

pentru Tudor Arghezi. În plus, detesta orice artificiu, cînd nu-i aparţinea, bineînţeles. Mi-am fixat un plan de lucru, un scenariu, dacă vreţi, căutînd să obţin şi în imagine şi în text anumite capitole, cum ar fi, de pildă, părerea sa despre fiecare membru al familiei sale, evocarea Bucureştilor de altădată, şi aşa mai departe. Asta însemna că anumite drumuri trebuiau create, în afara celor pe care le făcea după pofta inimii sau după nevoi. Apoi, într-o după amiază, am îndrăznit să duc cu mine un magnetofon şi două microfoane. Aparatul a fost instalat la distanţă, nevăzut, dar microfoanele trădau, firește, toată conspiraţia. Tăcerea Meşterului a fost compactă ! Următoarele tentative s-au soldat cu acelaşi rezultat. Vorbeam de unul singur. Întrebam şi nu mi se răspundea. Tăcerea lui Tudor Arghezi constituia, pentru mine cel puţin, un cumplit răspuns. Mocneala, pe care o simţeam în astfel de tăceri, echivala cu o lipsă de interes total sau cu un posibil şi întîrziat răspuns usturător.

Filmului îi fixasem titlul „Arghezi contemporanul", tocmai în ideea unui autocomentariu. De aceea, am perseverat în manevra cu magnetofonul. Găsindu-l într-o mai bună dispoziţie, poate pregătită de cineva din familie, am reuşit să înregistrez prima bandă, dar nu fără a scăpa de sarcasmul cunoscut. După ce sfîrşisem instalarea aparaturii şi mă pregăteam să încep o discuţie ocolită, pentru a putea plasa şi întrebările ce urmau să facă parte din comentariu, îl aud întrebîndu-mă : „Cu microfoanele astea te duci şi pe la cucoane ?". Am confirmat, chiar încîntat de faptul că studioul mi le pusese la dispoziţie pe cele mai noi şi mai fine, dar fără să-mi dau seama unde bătea gîndul lui ştrengar, abia mascat de un zîmbet : „Te-ntreb fiindcă pentru ele au o formă plină de sugestii", observaţie care a rupt, în acea zi, gheaţa tăcerii îngroşată de gerul atîtor aşteptări.

Ore întregi de verb arghezian s-au imprimat pe pilitura magnetică a benzilor şi nu-mi pot ierta forfecarea lor, în funcţie de necesităţile filmului, deşi o copie integrală o încredinţam, cu regularitate, lui Baruţu.

Din lungile conversaţii, s-a născut portretul sonor al coanei Paraschiva...

„Paraschiva ? Ea a fost cu mine întotdeauna un frate bun, o soră bună. La puşcărie, în libertate, pretutindeni. Îi datorez multă recunoştinţă. Foarte devotată. Dealtfel, dacă n-aş fi avut anturajul şi atenţiile ei, n-aş fi putut lucra. Aşa că e o colaboratoare adevărată şi strîns legată de... literatura mea. Se vorbeşte de multe ori, la divorţuri, că nu s-au putut înţelege şi că nevasta n-a înţeles — acuma, nu

ştiu ce avea de înţeles, că bărbaţii nu erau chiar aşa de complicaţi. Ea m-a înţeles. Ţărancă din Bucovina. E multă asemănare între bucovineni şi olteni, în special gorjeni.

În 1943, după ce am publicat pamfletul „Baroane", am fost închis şi la puşcărie, colegii mei de puşcărie erau toţi divorţaţi. Nevestele dispăruseră. Nu era elegant să aibă un soţ la închisoare. Şi ea venea pe zloată grea, pe viscol, venea cu oalele de mîncare şi-avea o cană mare aşa, de-aceea de lavabou. Aia era plină cu ciorbă. Şi-n mîna astalantă, două-trei crătiţi. Nici nu-mi puteam închipui că poate străbate prin atîtea intemperii aşa de departe. Şi făcea kilometrii ceia, din Bd. Elisabeta pînă la Văcăreşti pe jos. Însoţită de o căţea. O căţea care învăţase drumul şi mă vizita singură. Venea la mine, la odaie, şi zgîria la uşă. Şedea o zi întreagă şi se uita. Întîi n-am înţeles de ce se uita la fereastră. Cînd începea să se însereze, ea avea trebuinţă să vină îndărăt, să vadă drumul, că trecea prin cîinării multe, prin noroaie teribile. Fetiţă ! Şi se uita aşa şi pe urmă la mine şi rînjea. Vrea să plece. O mîngîiam, o băteam pe spinare, îmi zicea încă un bonjur din uşă, la poarta închisorii iar se întorcea o dată să mă complimenteze",

...ca şi portretul Mitzurei :

„Mitzura, primul şi aproape, aş zice, singurul meu copil, cu toate că am mai mulţi. Cînd s-a născut ea, nu ştiam ce e o fată la familie. Şi am stat cu ochii în ochii ei, o noapte întreagă şi am învăţat să iubesc fetele. Eu n-am iubit, pînă atuncea, decît fetele bătrîne. Şi mi s-a relevat o fineţe şi o posibilitate de simţire cu totul nouă, pe care pînă atuncea n-am avut-o. I-am făcut atunci şi nişte versuri :

Are tata trei Mitzure,
Vine ursul să le fure...

şi o legănam cu cîntece din astea. Şi-o iubesc pentru că e calină, ca o fată bună şi gentilă. Ea a abandonat marele ei talent de desenatoare şi pictoriţă pentru teatru".

Aşa avea să se lege, în timp, imaginea cu textul filmului. Dar şi astăzi, după cîţiva ani, resimt acelaşi regret. Sub masa de montaj — în urma vizionărilor repetate — au căzut centimetri şi metri de bandă magnetică şi de celuloid, al căror loc era în fonoteca şi filmoteca de aur a Radioteleviziunii. S-a pierdut, astfel, acea emoţionantă şi unică evocare a întîlnirii copilului, care avea să devină Poetul Tudor Arghezi, adică al doilea pilon de excepţie al liricei româneşti, de pînă acum, cu cel dintîi, nefericitul Eminescu,

văzut în plină Cale a Victoriei, zgornit şi batjocorit, ca un nebun oarecare, de trecători rămaşi, pentru vecie, anonimi, în trista lor ignoranţă. Singurul care reţinuse evenimentul era Meşterul Arghezi.

Acel chip al omului, trecut bine de 80 de ani, transfigurat de fiorul unei întîmplări diverse pentru cei mai mulţi, petrecută în copilăria sa îndepărtată, dar strecurată în fibra cea mai adîncă şi sensibilă a amintirii, trebuia să rămînă şi să fie transmisă posterităţii, ca o mărturie a unei confruntări de un unic dramatism, pusă la cale de un incontrolabil destin, care făcuse ca drumurile unor genii autohtone să se încrucişeze, în plină zi şi în plină stradă, sub semnul celui mai ireal hazard cu putinţă : geniul pustiit în rătăcire şi cel care avea să-l urmeze, peste ani.

Dar „s-a considerat" că ceea ce ştia toată lumea şi anume că Eminescu fusese atins de nemiloasa boală, nu avea dreptul să ştie ori s-o spună şi Tudor Arghezi, mai ales că ne aflam într-un an aniversar al Luceafărului poeziei româneşti ! Transcriem ceea ce s-a păstrat :

„Trebuie să regretăm adînc că Eminescu a murit. Însă n-a murit decît fiziceşte. În ce priveşte măsura lui artistică literară, se găseşte la nivelul lui Goethe. Este un Goethe al României aş putea zice un Omer al României. Lui i se cuvin toate lacrimile noastre".

„NICI O ZI SĂ NU TREACĂ FĂRĂ SĂ LUCREZI"

Tot sub masa de montaj a sfîrşit şi neasemuit de gingaşa evocare a mahalalelor bucureştene, termenul „mahala" şi derivatul „mahalagiu" provocînd reacţii prompte de viză, cu toate că Poetul le acorda o cu totul altă semnificaţie, învăluită într-o emoţionantă simpatie, fără nimic peiorativ.

Avatarurile filmului „Arghezi contemporanul" aveau să continue însă. Cu o zi înainte de proiecţia pe post, cineva (unde o mai fi oare azi acel „cineva" ! ?) a făcut o ultimă observaţie, care îi „scăpase" la vizionările anterioare, cerînd ca, atunci cînd Poetul relata detenţiunea sa la Văcăreşti, să facă precizarea anului respectiv cu toate că întregul text nu crea nici un dubiu cronologic (după cum rînd ca, atunci cînd Poetul relata detenţiunea sa la Vărinţa" era obligatorie, dată fiind funcţia celui care o formulase. Altfel... Ore de spaime şi ruşine. Cum să-i spun ? Cum să motivez ? A trebuit, totuşi, s-o fac, solicitînd şi

sprijinul familiei sale, pentru a-mi uşura ingrata misiune. L-am rugat să fie înţelegător, pentru munca noastră comună, pentru raţiunea majoră a filmului şi să rostească acele cuvinte atît de importante. A făcut-o, cu o acreală devenită, pe peliculă, un adevărat cancer sonor şi o penibilă contrazicere a legilor montajului, tocmai în cursul unei povestiri triste şi adevărate despre nişte ani în care fronda lui se împletise, demn şi înduioşător, cu dragostea Paraschivei, cu sprijinul moral şi uneori material al unor prieteni adevăraţi (familia scriitorului Ion Pas, de pildă). Era vorba despre anul — 1943 — cînd Tudor Arghezi publicase acel text de o mare frumuseţe morală şi de o puternică forţă polemică, în care se oglindea întreg resentimentul public faţă de temutul gauleiter instalat de Hitler la Bucureşti, ca şi totala angajare politică, susţinută de un curaj civic şi de o probitate profesională fără precedent : pamfletul „Baroane". Efectul „intervenţiei" de ultimă oră a fost detestabil. „Lipitura" a sărit în ochii tuturor şi astfel mulţi oameni au aflat, ceea ce Arghezi nu spusese, şi anume că, nu mult după eliberarea ţării, într-o conjunctură de confuzie şi de răfuieli personale, Meşterul mai vizitase, încă o dată, pentru o perioadă foarte scurtă, „apartamentele" din Dealul Văcăreştilor.

...Ziua aniversării celor 85 de ani a fost extrem de încărcată : decorări, şedinţa festivă la Academie, vizite la domiciliu. L-am însoţit la toate, iar seara, la orele 20,00 după jurnalul obişnuit, asistam cu emoţie la premiera filmului „Arghezi contemporanul", al cărui coautor fusesem alături de Poet. După care i-am trecut, la numai cîteva minute, pragul casei, vecină cu studiourile televiziunii. Lume multă, gălăgie, poze cît mai aproape de fotoliul Meşterului, atmosferă supraîncărcată. Cei mai mulţi, dintre cei prezenţi, îi erau total necunoscuţi şi, prin urmare, indiferenţi. Veniseră chiar şi adversari... Filmul fusese urmărit de toată lumea, la dorinţa expresă a Poetului. Cînd am intrat şi a fost anunţat, s-a ridicat din fotoliu şi m-a îmbrăţişat. Fără o vorbă. Era emoţionat, cum nu-l văzusem de prea multe ori. Seara, ajungînd acasă, am găsit în hol, un imens coş de răchită, cu zeci de garoafe roşii, cu cîteva sticle de şampanie şi cu o carte de vizită autografă, strecurată discret undeva, în colţul acelei grădini parfumate de cele cîteva cuvinte de mulţumire. Nu era singurul gen de atenţii cu care Meşterul îi răsplătea pe cei ce-i erau credincioşi. La o săptămînă după premiera filmului (acesta a mai fost difuzat de cîteva ori, integral sau ciopîrţit), a

invitat, la el acasă, înreaga echipă, inclusiv şoferul, electricienii, monteuza etc., care colaborase la realizarea peliculei, ce i se datora, de fapt. A fost o cină în familie. S-a aşezat, ca de obicei, în capul mesei, înconjurat de întregul clan şi ne-a ospătat, fără grabă, şi cu cele mai alese mîncăruri pregătite de coana Paraschiva şi Mitzura, dar şi aduse de pe cine ştie unde, nelipsind icrele negre şi şampania franţuzească. Ne-a tratat ca pe cei mai apropiaţi prieteni. Merita să-l fi văzut pe Tudor Arghezi tăindu-şi cu cuţitaşul, ţinut ca o brişcă de un ţăran autentic, feliuţe de ridichi de lună şi pe colegii mei, cu nodul cravatelor asuprindu-l pe cel interior, mai mult privind la gazdă decît la bunătăţile etalate, ori la garniturile de pahare din cristal şi la tacîmurile argintate. Singurul cuţit de oţel simplu, cu lama uzată de timp şi întrebuinţare, se afla în mîna celui care scrisese pagini de o frumuseţe nepieritoare, pamflete încărcate cu acidul exploziv al minţii sale tăioase ca briciul, dulci versuri de dezmierdare ori de revoltă. La plecare, fiecare a primit un volum semnat de Meşter. Luîndu-mi rămas bun mi-a şoptit pe furiş : „N-am crezut c-o să-ţi iasă. Mă cam plictisisem. Dar ţi-o spun pe şleau : mi-a plăcut".

Mă întrebam cărui fapt se datorează atmosfera care-l înconjura, pentru că această vizită, relatată pe scurt, strînsese în jurul mesei şi cîţiva oameni mai puţin informaţi asupra fenomenului literar românesc, chiar şi asupra personalităţii gazdei. Arghezi răspîndea în juru-i o nelinişte, o intimidare izvorîtă, cred, din prea marea lui linişte şi din întîrziatele sale tăceri, din aureola pe care fapta sa zilnică, întinsă de-a lungul multor ani, i-o ţesuse, împletind-o cu controversele, adevărurile şi legendele care-l priveau, dar şi dintr-o bunăvoinţă subliniată de o neaşteptată capacitate de a comunica, cînd o dorea, cu oricine, fără nici un protocol. Demnitatea lui era lipsită de făţărnicie şi de aceea vorbea cu plăcere cu oamenii cei mai simpli. Cînd spunea că este tipograf şi cînd repudia diversele titulaturi, expresii de genul „creaţie", „maestre" etc., nu o făcea cu falsitate, ci cu convingerea că arta presupune o muncă trudnică zilnică, dacă nu chiar silnică, şi nu o ambianţă de castă, de „aleşi", iar confruntarea permanentă a scriitorului cu manuscrisele sale îi apărea ca o obligaţie de neînlăturat. Iată (transcris, cuvînt cu cuvînt) ce gîndea el despre gazetărie, despre scriitori :

„Gazetăria e cea mai bună şcoală şi cea mai bună universitate pentru un tînăr care se destină fie prozei, fie poe-

ziei. Este o experienţă care nu se poate repeta. Şi nu se poate face la infinit, într-o viaţă, nu-i aşa ? Ei dispreţuiesc pe gazetari care trebuie puşi în capul scriitorilor, pentru că la ei începe scrisul, la gazetărie, şi aşa a început totdeauna. Ei au o societate în care nu primesc gazetari, primesc numai aşazişi scriitori — Uniunea Scriitorilor. Şi mai este o Uniune : a Ziariştilor. Aceste două uniuni trebuie combinate şi făcute una singură, că toţi întrebuinţează acelaşi condei, aceeaşi cerneală şi aceeaşi hîrtie. Sîcîiala asta de fiecare moment, cînd faci gazetărie, trezeşte în individ o sumedenie de lucruri neprevăzute. Cinstesc, de multe ori, mai puternic pe ziarist decît pe scriitor, fiindcă el are o muncă susţinută, continuă şi obligatorie. Şi-şi face un fel de-a gîndi şi de-a simţi instantaneu. Să stai la coada maşinii rotative, să gîndeşti, să munceşti, să te oboseşti — lucrul ăsta nu se face de două ori în viaţă, o singură dată, în tinereţe. Ei, tinereţea, cîteodată, durează ca la mine, o viaţă întreagă, nu-i aşa ? Da, adevărul este că mă simt mai mult tipograf decît scriitor. Şi probabil prin tipografie şi prin minuţiozitatea îndeletnicirilor mele gazetăreşti am ajuns, cum se zice, scriitor. Pun între ghilimele cuvîntul ăsta pentru că verbul „a scrie“ are atîtea implicaţii vaste, pe care tinerii le iau cam uşurel, fără să le cunoască, fără să le trăiască. Mi-a intrat în sînge afacerea asta şi nu pot să mă debarasez de ea. Îmi vine cîte-o idee în somn şi sar în sus şi trebuie s-o scriu. Cîteodată e întuneric, o scriu şi pe întuneric. Scrisul trebuie foarte muncit şi să fii pătruns de el adînc. Pe de-o parte, e o nenorocire, pe de altă parte, este singura satisfacţie pe care poate s-o aibă un om îndrumat pe calea asta. (...) Eu le-am spus copiilor mei, din limba latină, o vorbă pe care le-am scris-o pe toate caietele lor : „Nula die sine linea“ — „Nici o zi să nu treacă fără să lucrezi“.

Întinderea, pe care o resimţeau cei din preajma sa, se putea explica, poate, şi printr-o altă realitate, puţin obişnuită : acest om devenise, încă din cursul vieţii, o instituţie, în cel mai plenar înţeles al stîngacei mele metafore, dar nu mai puţin adevărată, deoarece Meşterul purta cu sine, în memoria sa fabuloasă, ca să nu mai amintesc despre volumul impresionant al scrierilor sale, un uriaş bagaj de cunoştinţe şi evenimente, fiind, oricînd, gata să apeleze la cel mai insolit fapt, străin interlocutorului, la un citat franţuzesc ori latinesc, grecesc ori mai ştiu eu din ce sorginte, extrapolat în mod surprinzător şi nu folosit cum

te-ai fi așteptat, din rutină. Cel mai ciudat sentiment, care colabora la starea de intimidare despre care scriu, provenea, adeseori, din perplexitatea celui ajuns în preajma Poetului, încărcat de prejudecăți, în ceea ce privește personalitatatea omului de geniu. Ei bine, din acest unghi privit, Arghezi nu ieșea prin nimic în afara obișnuitului, nici ca gestică, nici în vorbire (îmi amintesc felul teatral, impresionant, în care G. Călinescu își citea textele sau își ținea cursurile, cîntînd aproape și nu vorbind, producînd mirare, adeseori rumoare și, oricum, lăsînd o amintire ciudată celor care-l auzeau) ; el nu impresiona prin nimic exterior, nu uza de nici o excentricitate, nici în public și nici în particular, întreaga sa putere și vrajă ținînd de un compartiment intim pe care numai pana (adevărată, căci cu o astfel de pană scria !) și coala de hîrtie albă așternută pe micul scrin la care muncea, în cea mai liniștită „chilie" aflătoare în toate casele pe care le-a locuit și le-am cunoscut, le scoteau la iveală.

Nimic, din anturajul său, familial, nu te lăsa să înțelegi că Meșterul „creează" (expresia ce-i era nesuferită și pe care o batjocorea). Coana Paraschiva îl scuza, uneori, zicînd că „iar zgîrie hîrtia", ca și cum dînsa ar fi fost cu totul străină de notorietatea literară a distinsului ei soț !

Părînd indiferent la mediu, Tudor Arghezi era totuși bine informat asupra tuturor evenimentelor zilei, nedisplăcîndu-i aspectul anecdotic al faptelor, dedesubturile lor. Practica gazetărească i se impregnase în obiceiuri. Privea unele emisiuni la T.V., asculta radioul, i se citeau ziarele, dar nu comenta.

Cînd îndrăgea pe cineva, nu se sfia să i-o arate, dar cu limite și fără imixtiuni în intimitatea vieții acestuia și fără confesiuni, în ceea ce-l privea. Într-atît mă simțeam atras de farmecul, aparent țepos, al Poetului că începusem să-i spun, spontan și cu entuziasm juvenil, „tată", pînă într-o zi cînd, cu iritare reținută, mi-a zis : „Nu-mi mai zice așa, că nu-mi place. Așa-mi zic doar copiii mei". Adăugînd, spre atenuarea agitației lăuntrice care mă cuprinsese și pe care o simțise : „Te rog !"

Știa să fie recunoscător celor care-l stimau și-l ajutaseră cît de puțin, nerămînînd niciodată dator, fie că se îngrijea singur de răsplată, fie că-i punea pe ai săi să se achite. Îmi amintesc cît de emoționat revenise în țară cu volumul său de versuri editat de Seghers ! După părerea mea, atît condițiile tehnice cît și traducerile erau modeste, cele dintîi, la care mă refer, nici nu se puteau compara cu

ale volumelor tipărite în țară. Cu toate acestea, Tudor Arghezi era foarte mulțumit și, deși cunoscător al subtilităților limbii franceze, nu înceta să se declare încîntat de traducere. După atribuirea Premiului Herder, revenind de la Viena, mi-a declarat doar atît : „Am considerat premiul Herder ca un premiu dat neamului nostru și Mioriței și asta a fost o bucurie adevărată".

Totdeauna se bucura sincer, cu voioșie, de reușitele sale, ca și de cele ale copiilor săi, mai ales că era perfect conștient de faptul că notorietatea sa, provocătoare de derută cel puțin, împieta asupra carierei lor. Îmi mărturisea, uneori, revolta față de această situație și încerca, din cînd în cînd, să mai atenueze, pe cît posibil, neplăcuta stare de lucruri. Așa îmi explic de ce a acceptat să scrie și despre sport, activitate cu care nu avea nimic comun și care nu-i plăcea, dar se gîndea că l-ar putea ajuta pe băiat, devenit, împotriva dorinței ambilor, profesor de educație fizică. Mai mult n-ar fi catadicsit să facă, pentru că avea conștiința geniului său și nu ar fi putut renunța la scris, la veșnica dispută în care-l angrena tocmai această conștiință. Era o însclăvire căreia i se supunea, cu întreaga lui ființă.

„E DESTINATĂ ȚARA NOASTRĂ UNUI MARE VIITOR"

Își iubea puținii prieteni, cu o delicată căldură, dincolo de care se manifesta, desigur, un tumult de sentimente, ce răzbăteau cu o forță de exprimare uimitoare, atunci cînd le dedica fie și numai un rînd scris. Unul din acești prieteni i-a fost profesorul doctor Iuliu Hațieganu, care l-a și îngrijit o perioadă de timp, bucurîndu-se de o oarbă încredere din partea Poetului. Tudor Arghezi simțea că profesorul reușise să-l cunoască și să-l înțeleagă, punînd de acord dorințele Meșterului cu rigorile medicale, în așa măsură încît „balaurului" îi era, uneori, suficient să-l audă la telefon pentru a recupera, rapid, o stare critică a sănătății sale atît de precare. La moartea distinsului profesor, Arghezi a căzut într-una din acele tăceri absolute, care-i era caracteristică, refuzînd să primească pe oricine, refuzînd chiar să se și hrănească. Întreaga familie era cuprinsă, în astfel de prilejuri, de o cumplită panică. Tudor Arghezi a murit cu fiecare dintre prietenii lui, într-atît de puternic știa să iubească ! Așa avea să se întîmple, pînă la urmă, cînd nu a mai putut rezista celei mai crunte pierderi a

prietenei sale de o viaţă, coana Paraschiva, după care s-a dus foarte repede, pentru a continua să fie împreună şi dincolo de amintiri.

Evocîndu-l pe profesorul Iuliu Haţieganu, Meşterul mi-a povestit cum fusese supus unui consult, cu participarea mai multor somităţi ale vieţii medicale româneşti, printre care celebrul doctor clujean amintit şi profesorul Nicolae Lupu, acesta din urmă un înverşunat duşman al tutunului, refuzînd chiar să-i consulte pe acei pacienţi, care declarau că fumează. Şi în cazul lui Arghezi ţigara fusese condamnată crunt şi interzisă, în unanimitate de toţi participanţii la consult. Meşterul era, cu adevărat îngrozit. Lăsîndu-se o pauză, afară pe culoar, profesorul Haţieganu i-a oferit „bolnavului"... o ţigară ! „Păi, nu ziseşi că aşa şi pe dincolo ?", se miră Arghezi. „Asta a fost acolo, înăuntru", i-a replicat profesorul, „dar dumitale mai rău ţi-ar face suprimarea bruscă a fumatului decît continuarea lui, cu măsură". „Era un doctor formidabil, spunea adeseori Poetul, vorbind despre Iuliu Haţieganu, şi nu un demagog, ca alţii, care nu te lasă să fumezi, dar ei fumează ca turcii". Şi-apoi, dintr-o dată, îşi aminteşte că, pe cînd trăia în Elveţia, inventase... filtrul de ţigare ! „Am şi brevet, în regulă, Paraschivo ! Pe unde ai pus, soro, hîrtia, să-i arătăm şi lui, că nu mă crede". Dar nu-i plăcea să fumeze cu filtru, cu toate că fusese obligat s-o facă. „Filtrul îi ia, dom-le, gustul vicios al tutunului, de fapt, adevăratul gust. Recunosc, plăcerea de a scoate fum pe gură şi pe nas e o plăcere idioată, dar este o plăcere !"

Era un fumător pasionat, dar coana Paraschiva instituise un sever control, cu toate că ea însăşi era „băutoare de tiutiun" cum o dojenea, din cînd în cînd, Arghezi, atunci cînd devenea prea insistentă în oprelişti. Nu cred că mirosea, deci, fumul altuia, ceea ce n-o împiedica să zică, imediat după ce intra în cameră : „Iar ai fumat !". Eu nu eram fumător, pe acea vreme, dar primul fum l-am tras în casa din Bd. Aviatorilor, din ţigara Meşterului. Uite cum s-au întîmplat lucrurile : Arghezi ascunsese sub tapiţeria fotoliului său un pachet şi-şi aprinsese, îndată ce am rămas singuri, un Kent. Cînd a apărut coana Paraschiva, eram deja instructat, luasem pachetul la mine, ca şi cum mi-ar fi aparţinut, şi apucasem şi ţigara dintre degetele gazdei. Numai că, lipsit de deprindere, nu trăgeam deloc din ea. Coana Paraschiva n-avea de gînd să plece. Ca un strengar, Arghezi îmi tot făcea semne discrete dar insistente, să duc Kent-ul la buze şi să trag, ceea ce s-a soldat

cu un acces teribil de tuse, cu scuturarea scrumului, trecut de jumătatea ţigării, pe covor şi cu reproşurile coanei Paraschiva, care şi-a dat imediat seama de toată tărăşenia. „Aşa-ţi trebuie, drace, dacă te pui la mintea lui." Atunci Meşterul, cu acelaşi zîmbet abia perceptibil, mijit sub peria scurtă a mustăţilor albite, începu a povesti, cam în genul următor : „Auzi tu, Paraschivo, ţi-am spus vreodată despre întîlnirea reginei Maria cu medicul ei curant?" Şi, fără să mai aştepte răspunsul, continuă. „Protocolul curţii cerea ca doctorul să fie un român, ori pînă atunci fusese un neamţ. S-a ales un neaoş, un român zdravăn, prima generaţie încălţată, Crăciun parcă îi era numele şi s-a aranjat întîlnirea de prezentare. Regina îl cam mînca din ochi pe doctor, dar şi acesta se uita la ea fără ruşine, cu foarte multă insistenţă, pînă cînd Maria începu să se simtă jenată şi să-şi controleze, discret, ţinuta. Cum totul era în ordine, şi-a dat seama că tînărul discipol al lui Esculap era surprins văzînd-o cu ţigara în mînă." „Te miră că fumez, doctore ?" l-a întrebat ea. „Deloc, majestate, că şi la noi fumează ţigăncile şi o... !" „Asta a fost pe adresa mea, pungaşule", a zis coana Paraschiva, făcînd pe supărata şi lăsîndu-ne singuri, ca Meşterul să-şi poată aprinde, în tihnă, altă ţigară. Adevărul, mărturisit nu o dată, este că Arghezi nu putea lucra fără a ţine între degete o ţigară, care „se fuma" de multe ori, singură. Şi cafeaua îi plăcea, dar nu „în ceşti de supă, cum o beţi voi, tinerii de azi, ci în de-alea mici, turceşti cum o beau bunicii".

Şi astfel de întîmplări, mărunte, dacă nu s-ar fi petrecut în preajma acestui titan al literelor noastre, am trăit multe, fiecare din ele pătrunse, şi atunci ca şi azi, cînd mi le reamintesc, de acea sfială pe care o inspira Poetul oricui i se afla alături, făcîndu-l să păşească în vîrful picioarelor, să vorbească în şoaptă şi să-şi cumpănească bine vorbele, ca-n faţa unui aspru dar drept judecător.

Se impun a fi reproduse şi unele pasaje ale convorbirilor noastre, în care Tudor Arghezi se referea, de obicei la revenirile sale în ţară, la România, nu doar pentru a-i anula pe cei care, în perioada anilor '48—'50, dar şi mai tîrziu, l-au putut cataloga, aşa cum au făcut-o, încercînd să-l acopere cu vălul murdar al suspiciunilor de tot felul, ci şi pentru a oferi o mostră de mare forţă a patriotismului său pur şi fierbinte, debarasat de vorbe sforăitoare, de ditirambi şi artificii verbale, de care se uzează, adeseori, în ideea suplinirii altor carenţe.

„Am fost la Sorbona. Una din impresiile cele mai adînci, pe care le-am avut, a fost faptul că am auzit străini, studenţi din toată lumea, care urmează cursurile Institutului român de studii româneşti, vorbind româneşte ca noi la Bucureşti. E un profesor acolo, profesor Guillermou, care parcă e născut la Chitila, aşa de bine vorbeşte româneşte. Cea mai mare impresie, pe care am avut-o şi cu care m-am întors în ţară, foarte bucuros, a fost că România creşte în prestigiu din ce în ce şi este invidiată pentru prosperitatea în care se găseşte. Politiceşte, are un prestigiu imens. Ei, îţi închipui că asta m-a lovit în inimă de-a dreptul şi m-a emoţionat. E o realitate mare, pentru România noastră mică şi fostă mică şi fostă ignorată. Ei, asta nu putea să nu mă înveselească ?“

Ori, altă dată, după revenirea de la Viena :

„Mi-a făcut multă plăcere că se vorbeşte româneşte pretutindeni. Ceea ce înseamnă că România s-a impus definitiv. Noi eram înţărcaţi, aveam toate insuficienţele posibile, pentru străini. Acum, avem din belşug foarte multe lucrări, în care, de multe ori, îi întrecem. E destinată ţara noastră unui mare viitor. Care a şi început. Cel mai frumos oraş pentru mine este tot Bucureştiul. E şi frumos şi simţit, că am trăit în el. Bucureştii or să ajungă pivotul, după părerea mea (şi e o părere veche, pe care mi-am exprimat-o prima dată acum 50 de ani şi a rîs toată lumea de mine) devine pivotul artei şi inteligenţei. Da, da, Bucureştii noştri, ăştia...“ (...) „Negura de altă dată nu se compară cu lumina asta nouă în care trăim noi astăzi, cînd avem tot ce se poate visa la îndemînă şi tot ceea ce am visat noi s-a realizat. Astăzi un scriitor, un pictor, un actor, un muzicant însemnează o serie de personalităţi pe care lumea le urmăreşte. E o lume nouă ; o lume care citeşte, care gîndeşte, care iubeşte“.

Acum, cînd revăd scenele povestite, cînd simt interesul deja stîrnit de nobila iniţiativă a revistei „Luceafărul“, realizez, mai cuprinzător, tulburarea pe care a produs-o, în jurul său, acest om de excepţie, ale cărui unelte au fost limpezimea minţii şi ascuţişul slovei. Şi astăzi, după cum îmi îngădui să cred, cu tot impresionantul volum al scrierilor sale publicate ori — spre — în curs de apariţie, despre OMUL Arghezi se ştie încă prea puţin, iar locul Poetului în ordinea literelor româneşti cu toate apropierile care s-au făcut între el şi celălalt uriaş, Mihai Eminescu, încă, nu este, cu suficientă autoritate, precizat. Cine se va încumeta s-o facă ? Şi cînd ? Pînă atunci, mi-aş în-

gădui să întorc, cu tot respectul cuvenit, vorba fostului meu profesor, de limbă şi literatură franceză de la „Sf. Sava", academicianul Şerban Cioculescu, inserată tot la această rubrică, zicînd că Tudor Arghezi scria întocmai cum vorbea, ceea ce mi se pare, dacă nu mai aproape de realitate, în orice caz foarte caracteristic pentru Poet, ştiut fiind că traiectul, pe care se transformă gîndul în cuvînt scris, apare mai elaborat decît expresia directă, verbală, provocînd, de obicei, modificări substanţiale ideii de la care s-a pornit. Arghezi mi s-a părut la fel de original şi în stilul oral ca şi în scris, inimitabil şi neprevăzut, suspendînd, pe unde nu te aşteptai, subiectele şi verbele, fără a pierde vreodată sensurile dorite, ceea ce putea transforma o discuţie oarecare într-un moment antologic.

Încheind aceste cîteva amintiri, iată, mă întreb, solicitînd eventualilor cititori înţelegere, dacă pot spune ceea ce am şi afirmat încă din debutul însemnărilor mele şi anume : l-am cunoscut — într-adevăr — pe Tudor Arghezi ?

Ion C. Veliciu

ÎŞI IUBEA BREASLA

Eram la vîrsta cînd înregistram autorii pe care-i citeam şi bineînţeles, care îmi plăceau, ca pe nişte zei ce-mi ofereau o lume visată, dătătoare de speranţe, capabilă să modifice limitele unei vieţi mizere ; la vîrsta cînd orice rînd în care strălucea metafora unui adevăr, încingea o inimă, un suflet setos de cunoaştere. Aruncat, la această crudă vîrstă de valul vieţii, în inima cartierului ferbinte al marilor tipărituri cotidiene, din „Sărindar" şi „Brezoianu", unde mă mişcam aproape ameţit de trepidaţia învălmăşagului de oameni şi conştiinţe, de idei ce făceau să vibreze pînă şi atmosfera în care respiram. Numele scriitorilor ce-i citisem sau îi citeam cu nesaţ, sburau în aer, ademeneau ochii pe afişele publicaţiilor, în vitrinele librăriilor. Timp de doi ani, în redacţiile ziarului „Omul liber", revistei „Excelsior", apoi „Reporter", trăisem, ascultasem, văzusem sau mă întîmpinase bunăvoinţa ce-mi strangula răsuflarea, a multora dintre aceste nume. Pentru revista care nu prea plătea colaboratorii, mai ales pe cei tineri, era necesar să obţinem săptămînă de săptămînă, sau mai bine spus număr de număr (fiindcă se producea cîte o amînare a apariţiei pînă se făcea rost de bani pentru hîrtie şi tipar) să facem rost de una-două-trei colaborări „cu nume", de scriitori ai zilei. Directorul le smulgea, prin ce mijloace numai de el ştiute, promisiunea unui articol sau unei „bucăţi literare", iar noi cei din „bucătăria" publicaţiei urma să nu-l pierdem pe marele colaborator, să-i smulgem, ca să zic aşa, manuscrisul.

Îi prindeam la Capşa, la Corso, îi aşteptam la uşă, pînă îşi terminau şvarţul, îi urmăream sau îi însoţeam pe stradă, pînă acasă. Încerca omul, adesea, să se descotorosească, dar nici chip, fiindcă noi acţionam pereche, spre mai multă convingere. Aşa l-am cunoscut pe extraordi-

narul de simpatic, îndatoritorul G. M. Zamfirescu la el acasă, o casă de cartier cu umbrare verzi şi două delicioase fetiţe, undeva spre Ferentari sau Măgurele. Pe N. D. Cocea, care ne era şi mentor (el era nelipsit la analiza în redacţie a fiecărui nou număr). Dealtfel, ne spusese să nu-l lăsăm în pace, cînd promitea o colaborare. I-am găsit cuibul de creaţie la etajul cinci, într-o clădire din piaţa Rosetti ; era o cameră mică, mansardată, pardosită cu scîndură. Scria la o masă simplă de tei rindeluit. Lucra atunci la două romane : „Nea Nae" şi „Vinul de viaţă lungă", după cîte îmi amintesc. De jur împrejurul mesei, pe jos, foiau bătute de curenţi colile de hîrtie scrise febril cu creion negru, un scris mare, aruncat, răsfirat în rînduri rare ; a trebuit să facem clacă să le adunăm pentru că era capitolul ce ni-l dădea spre publicare în revistă.

S-a scuzat cu zîmbetul lui hîtru :

— M-am izolat aici la cucurigu, băeţi, să pot lucra ; jos sunt nu mai puţin de cinci femei... şi ştiţi cum sunt ele....

Într-o zi, directorul îmi spune să fac rost de două abonamente (eram de fapt „administratorul" revistei), adică 500 lei şi să mă duc la Tudor Arghezi, să-mi dea un articol.

— Îl plătim ? întreb surprins, fiindcă rar se întîmpla.

— Mai plătim şi noi ! e Arghezi, de !...

Plin de emoţie am sunat la apartamentul din actualul bulevard Gheorghiu-Dej, la parter, lîngă Casa corpului didactic. Poezia lui Arghezi, dar mai ales proaspăta lectură a volumului „Poarta neagră", îmi făcuseră ideea unui om ascuţit, greu de împăcat, pătrunzător şi extrem de bătăios.

Mi-a apărut în cadrul uşii un om mărunt, rotund la faţă, cu mustăţi şi sprîncene oltenești, ochii cu priviri vii, cercetători, după lentilele unor ochelari negri.

Dau bună ziua şi încep :

— Domnule Arghezi, este vorba să ne onoraţi cu o colaborare în numărul viitor al revistei *Reporter*.

S-a scuzat mai întîi că e suferind, şi nu mă poate primi înăuntru.

O voce subţire, mai mult cîntată, îmi răsturna complet imaginea preconceputâ :

— Daa !... a zis, luînd plicul ce i-am întins şi punîndu-l în buzunarul hainei de casă : „Vedeţi dumneavoastră, eu trebue să iau bani pentru colaborare, trăesc din condei şi călimară, n-am alte resurse... Spune-i şi directorului să nu se supere, a continuat pe aceiaşi coardă vocală, cu infăţişare de tătic cumsecade, înmînîndu-mi două foi, jumătăţi de coală, frumos împăturite.

Am plecat, fericit că l-am văzut, că am vorbit cu Poetul. Mi se părea că întîlnisem nu numai pe poet ci și pe un răzvrătit, neîmblînzit, în realitate atît de... cum să spun : tătic ! Mai mult alergînd, am traversat Cișmigiul, spre cafeneaua Corso, unde mă așteptau toți ai redacției.

Directorul desfăcu cele două foi și după ce ceti în tăcere, se înălță pe scaun triumfător :

— Ascultați, băeți !... și începu să scandeze versurile poeziei : MĂ UIT... apărută mai tîrziu în volumul „Cărticica de seară", poezie care socotesc că e util să fie redată :

„Mă uit în cer, mă uit în pămînt.
M-am întrebat cine sunt.
Gînduri se duc, vin,
Din vînt, din senin,
Ca niște păsări rotunde.
Încotro ? De unde ?

Glasuri mă strigă cu nume streine.
M-ați chemat pe mine ?
Sunt eu cel căutat ?
Mi se pare că vîntul s-a înșelat.

Cîte puțin sunt dator
Fără să-mi fi dat nimic, tuturor
Și lemnului uscat, și bălții stătute,
Și florilor, și pietrelor,
Și vitelor bătute,
Și oamenilor din răstignire...
Cu ce să plătesc, nefire și fire ?

Sîngele meu nu-i al meu,
Mi-e teamă să zic „mie" și să zic „eu".
Cu ce fel de drept
Mi-aș umfla bîrnele din pept
Și mi-aș întinde pe zare
Toată spinarea ?

Mă tot uit în cer
Mă tot uit în pămînt,
În baltă și stuh
Și adînc în văzduh.

Oskar Lemnaru, care se afla la aceiași masă, ponta cu veșnicul său humor : — „Mă uit în cer, mă uit în pămînt", parcă ar fi Tudor Arghezi !...

...Anii au trecut, măsurînd timpul cu pasul lor peste oameni şi vieţi. Am urmărit şi cetit cu pasiune tot ce scria poetul, inegalabil în potrivirea cuvintelor. Mă interesa proza lui cu imagini şi jocuri de idei surprinzătoare în laudă ca şi în lupta cu mentalităţi, şi nepotriviri, într-o societate căreia îi indica un curs nou.

După un timp, ne-am reîntîlnit la Radiodifuziune.

Între 1937—39, nu-mi mai amintesc exact perioada, Tudor Arghezi colabora cu „Carnet", text de maximum patru minute de emisiune, plasat în emisiunea *Jurnal cultural* de la orele 13. Trimitea manuscrise pe sferturi de coală, pe care se desfăşura un scris cu creionul, ca o broderie fină. Deşi avea un scris regulat, caligrafic, acesta era atît de mărunt că, dactilografele îl descifrau cu greutate. Îmi plăcea să-i citesc frazele sale meşteşugite, cu imagini surprinzătoare, incredibile neiniţiaţilor, aşa că eram solicitat să dictez textul la maşină. Uneori, pentru mai multă operativitate, transmitea textul telefonic şi glasul lui puţin cîntător era dificil la înţeles, astfel că după un timp eram preferatul la telefon. (Oare se vor mai găsi acele note din carnetul lui cultural la Radio ? Ar fi încă un adaos la bogata prezenţă a marelui poet.)

I-a încetat colaborarea, după o vreme. Profesorul Iorga, cu care Arghezi se afla într-o mai veche polemică, nu avea obiceiul să ierte împotrivirile, a ameninţat că dacă mai apare la microfonul naţional „imunda literatură a stricătorului de limbă", el va vorbi la oricare post de radio din lume, dar la Bucureşti, nu.

Polemica, sau mai binezis vrajba în scris dintre marele istoric şi popularul poet, era mai veche ; şi în acel moment se ducea cu deosebită recrudescenţă prin revistele proprii : „Cuget clar" a lui Iorga şi, respectiv, Arghezi prin celebra publicaţie mini, „Bilete de papagal".

Într-o zi din vremea cînd se petreceau cele de mai sus, mă aflam în librăria „Academica", situată în faţa fostului Teatru Naţional pe calea Victoriei, împreună cu secretarul de redacţie al Radiojurnalului, nepot al ilustrului istoric. În faţa standurilor cu cărţi apare Tudor Arghezi, pe care îl salutăm respectuos. Dintr-o vorbă în alta se discută şi despre colaborarea sa la radio, exprimîndu-ne regretul că nu mai scrie pentru noi.

— *N-am ce face !... nu mă vrea profesorul... Nu prea înţeleg ce are domnule M., ilustrul dumitale unchiu cu modesta mea făptură...*

— *Ce să aibă, îi răspunde tînărul, vă bateţi după cît se vede, deopotrivă !...*

— *Ei, profesorul e mare, e sus, vezi doamne, eu n-am puterea lui... Vezi bine, că el fiind aşa mare şi sus, îmi toarnă mereu leşie în creştet şi îmi freacă ţeasta de iată cum am rămas...* Lăsînd o pauză : *N-am nimic cu el, îl admir ca toată lumea !... şi mă apăr domnule M., poţi să-i spui asta !...*

Vocea sa, cînd tărăgănată, subliniind cuvîntul cu spuma sarcasmului, cînd cîntată, rupînd fraza în înduioşare jucăuşe şi perfid ascuţiş de sabie, amuza şi totodată te punea pe gînduri...

În librării, pe care le frecventa cu asiduitate, rar în redacţii, dar mai des la Editura Fundaţiilor, — cu deosebire în timpul directoratului acelui neobosit sprijinitor al cărţii, profesorul Al. Rosetti, — l-am văzut totdeauna înconjurat de confraţi, de tineret, răspunzînd cu simplitatea ce îl personaliza, dînd întîlnirilor aspect de eveniment. Era mare prin prezenţă, cum era mare în versul lui, inimitabil meşteşugit. Făptura mărunţică dar robustă se ridica titanic în mijlocul celor ce făceau cerc în jurul său. Îşi iubea breasla. Nu pot să uit amărăciunea cu care ţintuia o stare de lucruri într-o declaraţie făcută prin 1932 *României literare* a lui Liviu Rebreanu :

„Scriitorii noştri trăesc ca nişte cîini. Ei nu se bucură de bucuria unuia dintre ei, nici nu se jelesc de jalea lor comună“.

Socot că există un stil polemic specific Arghezi, personal cum e şi versul său. Se deosebeşte prin plasticitate, prin măestrie şi, dacă vreţi, prin eleganţă. I s-a reproşat că producea o poezie „trivială“, că şi proza sau gazetăria sa s-ar scălda în aceleaşi ape. Dacă e să-l compari cu oricare dintre polemiştii vremii, cred că Arghezi se deosebea prin felul cum aplica disecţia personagiului pe care-l ataca. Era pătruns şi de un ales spirit de, cum am spune azi, fair play. Nu-mi iese din minte modul cum, în 1943, a refuzat să mai colaboreze la o publicaţie, care pornise o deşănţată campanie de defăimare a lui Camil Petrescu, socotind-o murdară şi fără sens.

Firește, aceste sumare însemnări despre cum l-am cunoscut pe marele Tudor Arghezi, nu au decît rolul de modestă mărturie adusă omului, în epocă, regăsit mereu în contextul valoroasei sale opere şi contribuţiei la edificarea unei alese culturi româneşti.

Ernest Verzea

DINTR-UN STOL DE AMINTIRI...

Strecurate printre frunzele vişinilor din ograda Mărţişorului, cîteva raze de soare ţes dantele aurii la marginea penumbrelor ce se clatină prelung de cîte ori adie vîntul... Atunci, silueta lui Arghezi închegată din te miri ce se detaşează parcă din iarba după-amiezelor de primăvară şi lunecă pe sub pomi, mereu mai aproape de ochiul care cuprinde timpul în arcurile lui :

— Aici a fost vatra veche ! şopteşte lin Arghezi, aşa cum se destăinuia odinioară musafirilor cînd da roată cu privirea pe sub prunii sădiţi de el în ogradă. Înjghebarea aceea rustică l-a adăpostit uneori, alături de soţia sa Paraschiva şi de copii, pe vremea cînd trudeau cu toţii să ridice zidurile casei lor de mai tîrziu. Prima parte a noii locuinţe a fost închegată cu ajutorul unor panouri italieneşti confecţionate din bambus legat cu sîrmă, a doua din bîrne şi scîndură, iar abia a treia din cărămidă.

Mă străvăd prin timp, pătrunzînd pentru prima oară acum cîteva decenii în minusculul paradis rustic încropit de Arghezi la marginea Bucureştilor.

Înainte de intrare era un puţ cu apă tare rece, iar dincolo de poartă leagănul copiilor. Mi-am clătit atunci cu bucuria liniştii intense urechea orăşenească ciopîrţită de multiple zgîrieturi — care mai de care mai stridente — proiectate de claxoanele automobilelor spre timpane şi dincolo de ele, pe meninge. Prin grădina Mărţişorului plutea în schimb doar bîzîitul stins al cîtorva gîze pierdute în verdeaţă, subliniat, din cînd în cînd, de zumzetul vag al albinelor pe arabescurile descrise în drumul lor către stupi...

La un moment dat, Baruţu a început să trebăluiască şi el pe lîngă casă, însă de fapt, mai mult se hîrjonea cu Mitzura. Flăcăiaşul în devenire sălta bronzat prin tufele

de bujori din marginea casei, aproape tuciuriu, cu pantaloni scurți și creștetul acoperit de o șapcă școlară pe a cărei margine se distingea, parcă prin contrast cu genunchii săi înegriți de soare un albastru moale și lăptos : culoarea liceului Lazăr din Capitală.

Mai era acolo, sub vișini, o masă rotundă cu patru fotolii de răchită iar alături, un șezlong în repaus care completau atmosfera calmă a grădinii. Dar, iat-o și pe doamna Paraschiva cum se apropie cu tava de dulcețuri să ne îmbie ! Simt că plutesc într-o risipă de mirezme, încă dinainte de lunecarea linguriței pe buzele mele arse, spre un adevărat transfer al eului în zone de delectare îndeobște prohibite citadinilor.

Pe urmă, după ce poetul a adus cu el un surîs, și-a aprins o „națională" în timp ce privirile îi jucau pe după ochelari...

Cu trup scundac, bine legat, Tudor Arghezi cobora de prin părțile montane ale Gorjului, purtînd în înfățișarea sa exterioară pecetea binecunoscută a acelui om al munților, ce avea să mărturisească, poate prin proiecția zborului spre piscuri, legătura cu înălțimea versurilor sale. Asemenea celuilalt uriaș al spiritului tot de prin partea locului, cu numele de Brâncuși, care-și avîntase sufletul în celebra coloană a zborului fără sfîrșit, Arghezi a fost un generator de lumină și totodată un rar prieten al celor tineri care porneau pe calea împletirii cuvintelor. Neîncetat îmi răsună în urechi glasul acela calm, estompat de o bronșită tabagică, prin care Arghezi își purta incandescența vorbelor sale. Cîte amintiri nu mă leagă de convorbirile cu el, chiar și atunci cînd acestea nu se desfășurau decît la telefon !

Țin minte că la un moment dat, pe cînd eram secretar de redacție la un ziar condus de Liviu Rebreanu se stinsese din viață unul dintre foștii colaboratori ai *Biletelor de papagal* și că Arghezi înțelesese să încrusteze pe o tabletă editorială acea efemeră prezență literară.

După simțămintele de simpatie exprimate reciproc la telefon, cînd am auzit că vrea să-mi dicteze, pe calea aceea, textul scris de el, nu mi-a venit bine. Știam ce dificultăți întîmpin în mod curent cu centrala telefonică a tipografiei Eminescu, unde aveam redacția și unde se tipărea ziarul. De aceea, i-am propus imediat să găsim o altă modalitate de primire a materialului respectiv.

Arghezi însă, deși mă auzea destul de slab, a insistat în a mă asigura că totul va decurge normal, încît pînă la urmă a reușit să mă convingă să pornim la treabă. E drept

că îmi dicta pe îndelete şi că a revenit asupra frazelor, ori de cîte ori cuvintele se estompau în auz.

La sfîrşit, după ce m-a pus să-i recitesc cele dictate, mi-a mulţumit că am procedat aşa cum voise el şi nu uită să adauge :

— Ai văzut ce simplu a fost ?...

Bineînţeles că după ce i-am dat literă şi după ce am trimis textul la cules, în tipografie, am revăzut de cîteva ori materialul ieşit de la linotip : l-am corectat în şpalte succesive, pînă ce am obţinut imaginea fidelă a textului arghezian. Abia după aceea, m-am îngrijit în mod special ca la plasarea tabletei în pagină să nu fugă, sau să se inverseze vre-un rînd, iar în urmă am controlat cu atenţie revizia paginei şi calandrarea ei. Odată scăpat de această grijă, am terminat restul ziarului pe care l-am urmărit pînă dimineaţa, după ieşirea lui din rotativă.

Pe seară apoi, la ora telefoanelor redacţionale l-am sunat pe Arghezi, ca să-l întreb dacă a văzut gazeta şi dacă îi place cum au apărut rîndurile sale.

— Da, am văzut-o ! făcu el tărăgănat. Chiar voiam să-ţi mulţumesc pentru colaborare, dar mi-ai luat-o înainte cu telefonul...

— Vai de mine, dar ceea ce am făcut eu nu reprezintă aproape nimic ! N-a fost vorba decît de transcrierea unui simplu dicteu.

— Ba nu, că mi l-ai şi corectat !

— Nici asta nu-i mare lucru. Bine că am reuşit să redăm exact textul, fără greşeli de tipar !

— Da, în afară de una singură, care însă nu-i prea mare. E acolo, o literă schimbată...

— Unde ? ! mă mirai eu, că doar am citit şi răscitit textul în şpalt...

— Acolo, unde a apărut „farul din evanghelii", în loc de „harul din evanghelii", cum concepusem eu.

I-am cerut voie o clipă, să văd din nou ziarul, pe care-l aveam lîngă mine şi am găsit repede rîndul cu pricina, pentru că citisem de atîtea ori tableta, încît aproape că o învăţasem pe dinafară. Am înghiţit în sec şi tulburat am înţeles instantaneu că încălecasem Pegasul cu ocazia dicteului, atent la subtilitatea metaforelor argheziene pe care le supralicitasem, datorită juvenilului şi totodată justificatului meu entuziasm pentru *cuvintele potrivite* atît de bine, de fiecare dată, de meşterul lor. Nu m-am putut abţine totuşi să nu-i amintesc că ezitasem să preiau materialul pe calea aceasta, conştient că s-ar putea strecura vre-o confuzie :

— Da, e adevărat, iubite maestre ! Din cauza asta n-am vrut eu să primesc tableta la telefon. Tocmai de o asemenea alterare mi-era teamă. Eroarea auditivă, strecurată la dicteu, a persistat şi la recitirea lui, datorită aparatelor astea astmatice care ne-au înşelat pe amîndoi, deopotrivă. Dovadă e faptul că atunci cînd am reprodus şi eu verbal cele transcrise după dicteu, nici în receptorul Mărţişorului n-a putut fi sesizată diferenţa respectivă dintre „farul" şi „harul", aşa cum au circulat ele prin membranele centralei noastre atît de sclerozate. Prevăzusem că la asta o să ajungem.

— Nu-i nimic ! Merge bine şi aşa, mă consolă Arghezi. Îmi părea totuşi rău.

Experimentatul gazetar din el, deşi îmi argumenta în mod concludent spusele sale, (— De fapt ar fi cam acelaş lucru, spunea el ; atîta doar că imaginea cu farul ar reprezenta o viziune mai aproape de contemporaneitate a aceleiaşi idei) abia cu greu reuşi să-mi înfrîngă mîhnirea.

— Te rog să crezi că nu mă deranjează această „colaborare", adăugă Arghezi. Coco te asigură că rămîi pentru el şi planetele sale, acelaşi prieten tînăr şi drag de mai înainte.

Aşa a fost, pentru că mai tîrziu aveam să văd că cele spuse de Arghezi nu fuseseră o politeţă de circumstanţă !

— Se zice că aşchia nu sare departe de copac. Mi-ar place să cred că şi de data asta zicala din bătrîni se adevereşte, îmi declara surîzînd, la un moment dat, Arghezi, cu prilejul Expoziţiei de desene a Mitzurei, care debuta pe tărîm plastic în anii războiului. O văzusem pînă atunci lucrînd sîrguincioasă, în materie de coregrafie sub supravegherea maestrei Floria Capsali, fosta primă-balerină a Operei Române şi a soţului d-sale, Mitiţă Dumitrescu, un valoros profesor la şcoala de balet şi solist al aceleiaşi opere, dar nu cunoscusem şi desfăşurarea talentului ei în artele plastice. De data asta, Paul Teodorescu, directorul editurii Prometeu şi secretar general pe atunci al Uniunii Ziariştilor Profesionişti, organizase expoziţia Mitzurei la sediul acestor două instituţii din str. Brezoianu. Desenele Mitzurei au impresionat profund pe toţi iubitorii artei plastice care le-au văzut, nu numai prin francheţa şi desinvoltura lor, ci şi pentru faptul că mărturiseau prezenţa filonului artistic sub diferite forme în restul familiei argheziene.

Nu la mult timp după aceea, către sfîrşitul lui 1943, Arghezi care îşi publica tabletele în ziarul *Informaţia zilei* a ajuns, după cum se ştie, în urma pamfletului său

„Baroane !“ unul dintre internaţii politici ai Lagărului de la Tg. Jiu.

Între timp, în urma publicării unui poem pacifist, tradus din vechea lirică populară chineză, am ajuns şi eu la Tg. Jiu, însă după părăsirea lagărului de către Arghezi. Acolo, în primăvara lui 1944, disperat că nu i se mai dă drumul acasă, Petre Bellu, care înaintase fără succes mai multe memorii conducerii antonesciene de pe atunci, s-a hotărît — în vederea atingerii ţelului său — să declare greva foamei.

Rămaşi singuri, fiecare în cîte-o încăpere, ni se îngăduise la cererea lui, să stăm după aceea împreună, aşa că vrînd-nevrînd am fost martorul acestei acţiuni disperate. Sleit de puteri, după cîteva zile, Petre Bellu n-a mai părăsit patul şi a rezistat pe poziţia sa de grevist tuturor promisiunilor făcute de ofiţerii din corpul de conducere al lagărului, care îl vizitau, în cursul zilei. Noaptea însă mai vorbeam în şoaptă despre cei dragi de acasă şi din jurul familiilor noastre. Aşa am aflat, în ore lungi de nesomn, că fusese militant socialist şi că îşi avea locuinţa în Bucureşti, în imediata apropiere a Mărţişorului, pe strada Simigiului, mi se pare. În acele clipe ne-am simţit din ce în ce mai apropiaţi, datorită multor cunoştinţe comune, aduse de-a lungul convorbirilor noastre, în mijlocul orelor negre pe care le străbăteam împreună între sîrmele ghimpate de la poalele Parîngului.

— Ce liniştită-i locuinţa lui Arghezi ! i-am spus odată. Departe de zgomotul oraşului meşterul poate lucra pe îndelete lîngă valurile de flori şi braţele pomilor printre care saltă copiii săi...

— Baruţu şi Mitzura sunt mici. Arghezi are însă şi un băiat mai mare, care nu se află cu ei.

— Ştiu ! E rezultat dintr-o căsătorie anterioară. Mi-a vorbit despre el, mai de mult. Spunea că după primul război mondial, fiul său cel mare a voit să plece în străinătate. Atunci Arghezi i-a cumpărat o lădiţă cu scule pentru tuns şi bărbierit. Abia după ce s-a pus la punct cu meseria l-a lăsat să pornească peste hotare cu trusa aceea care îi asigura, oricum, o bucată de pîine. Am înţeles de altfel că, ajuns în Franţa, sculele acelea i-au folosit multă vreme, pînă ce şi-a aflat un loc în producţia de filme ştiinţific-documentare.

— Da, e adevărat. Arghezi are toate însuşirile unui bun gospodar, căruia nu-i repugnă nici o meserie ; iar dintre cele trebuincioase gospodăriei lui caută pe cît se

poate să şi le însuşească. Ştiu bine asta, pentru că l-am văzut cum se descurca, pe vremea cînd lucram şi eu, ca fost tîmplar, la lemnăria locuinţei lui. Dar am stat şi îndelung, de vorbă cu el !

Obosit, ca după un lung efort, îmi făcu semn cu mîna că nu mai poate continua. L-am rugat atunci să stea liniştit că un gînd, două, mai putem schimba şi mîine. Respiraţia lui părea îngreunată de o nevăzută apăsare pe piept. Uneori îl îneca un fel de tuse ticăloasă, care-i congestiona intens faţa galben-pămîntie. Mi-era teamă că într-o clipă ca asta s-ar fi putut stinge definitiv.

În perioada aceea a venit să-l caute „la vorbitor" Jean Bărbulescu, directorul ziarului *Gorjanul*. Surpriza i-a fost mare, cînd a dat ochii şi cu mine, care venisem rugat de Bellu să-l ajut să meargă. Îl sprijineam să nu se prăbuşească. Bărbulescu a încremenit cu ochii holbaţi într-o mină tragică, atunci cînd a auzit de greva foamei. Peste trupul său oarecum mărunt şi plinuţ, croit însă cu o linie elegantă, Bărbulescu purta un cap expresiv, cu doi ochi vii, ce parcă subliniau căldura vorbelor sale, care, la rîndu-le reflectau bătăile unei inimi deosebit de sensibile la amărăciunile vieţii curente.

Între altele îi adusese mai multe cutii de conserve (să strecurăm treptat dintre ele şi lui M. Gh. Bujor, atunci cînd încolonaţi şi păziţi de sentinele, în drum spre „baie" — pentru că el sta singur într-o baracă — ne oprim cîteva clipe să-l luăm şi pe el cu noi).

— Bărbulescu a venit cu o regularitate exemplară, neţinînd seamă de primejdia gravă la care se expunea, şi cît timp a fost Arghezi aici, îngînă uşor înviorat Bellu, după ce ne-am despărţit de binefăcătorul nostru gorjan.

Covîrşitoarea aureolă argheziană radia cu putere printre lăgărişti, chiar şi după plecarea lui de acolo. Ei ştiau de asemenea, că „scandalul" trecuse de mult de hotarele ţării. Cu oricine mă întreţineam — fie că era vorba de profesorul polonez M. Jaworovski, de şoferul maghiar V. Uivary, de prizonierul francez evadat din lagărele germane Gumuche, de grecul Antipa, de profesorul turc Muratcea Abduraman, de funcţionarul diplomatic sîrb Peter Mflanovici, de tînărul ziarist american progresist Tom Cord, de prof. univ. Petre Vancea, de dr. Bibicescu, sau Petringenaru-Moţu, de oricare dintre autohtoni, sau din baraca „evrei", — absolut fiecare îl glorifica, bineînţeles în felul său. Nu e nevoie să se mai întrebe nimeni : de ce oare ?

Țin minte că după internarea mea în lagăr, Tom Cord, cînd a auzit că sînt ziarist și că dinamizat de acțiunea arghezian protestasem împreună cu alți tineri, după puterile noastre, prin seria a II-a a revistei *România Viitoare* contra războiului, s-a apropiat în mod deosebit de mine. Astfel s-a legat o strînsă prietenie între noi. El mi-a povestit pe îndelete prin cîte trecuse de-a lungul călătoriilor sale prin continentele pe care le străbătuse și îndeosebi la sfîrșit, după ce a fost arestat. La rîndul lui, auzind că îl cunoscusem sub aspect profesional și familial pe Arghezi m-a rugat să-i descriu mai îndeaproape omul, felul și locurile de muncă, familia sa, pentru că îl îndrăgise și el pe meșterul nostru în timpul ședерii acestuia între sîrmele ghimpate și sentinelele care ne păzeau cu arma la umăr.

— Bine Tom, dar tu, pînă aici în lagăr, corespondent al cîtorva organe importante de presă nu ai avut idee despre acest monument viu al culturii noastre ? l-am dojenit ușor, după ce i-am vorbit de mai multe ori, în mod amănunțit, despre ceea ce mă întrebase el.

— Nu, mă Vaja, mă ! se căzni el să-mi răspundă, strivindu-mi numele ca de obicei într-un surîs pe cît de larg, tot pe atît de candid : acum am înțeles bine ce reprejintă Ageji penciu înceaga lume !

În concluzie și-a exprimat bucuria că avem aceiaș profesie și cam aceiaș vîrstă, iar în afară de asta, datorită prieteniei legate acolo, vom putea conlucra temeinic pe plan cultural, în curînd, cînd vom fi din nou afară, deoarece războiul, după cum se vede bine, nu va mai dura mult.

Dintre toți însă, primul care s-a stins a fost Tom Cord, pentru că, numai la cîteva luni după Eliberare, deceda în urma groaznicei sale prăbușiri prin golul liftului, aflător într-unul din imobilele bucureștene deteriorate de bombardamente.

Ce patetice rînduri a încrustat atunci Arghezi în ziarul său *Bilete de papagal* (anul XVI. — Nr. 5, joi 21 dec 1944) : „Dumneata erai acel Tom Cord, care se înmormîntează azi în București ? Dumneata ? Băiatul cel mai frumos din lagăr și mai zvelt ? As în aruncatul mingiei și agil ca o panteră ? Dumneata ?... Nu-mi vine să cred, Tom. Nu știusem că erai ziarist. Erai corespondentul englezescului Daily Mail, va să zică. Ți-aduci aminte ? La volley, la basket și la foot-ball nu te bătea nimeni și aveai concurenți, nu glumă", iar în încheiere : „Ți-aduci aminte cum ai fost chinuit la Serviciul Secret ? Un pai aprins, odată la două zile, între degetele de la picioare și un leșin de 48 de ore.

Ţi-am văzut muşchii gambelor, Tom, subţiaţi de cleştele călăului pînă la os. Îţi mai aduci aminte că tatăl care te aşteaptă îţi era yankeu şi maica româncă ? Dumneata vorbeai şi limba ei niţeluş. Dar Dumneata nu-ţi mai aduci aminte, Tom, de nimic. Lasă-mă să dau drumul unui fulg de hîrtie deasupra mormîntului Dumitale."

Arghezi vibra întotdeauna la suferinţele celor din jurul său şi sărea cu o promptitudine, pe care limba noastră o numeşte atît de frumos „omenie", întru ajutorarea celor aflaţi la strîmtoare.

Astfel, printre altele, întrebat odată de Arghezi cum mi-am petrecut o vacanţă la mare, i-am povestit că, abia sosit pe litoral voisem să mă înapoiez la Bucureşti : o sciatică mă lovise pe neaşteptate, împlîntîndu-şi junghiurile ei insuportabile din şale pînă în călcîie. Medicul staţiunii mi-a recomandat să rămîn însă pe loc şi să fac, după prescripţiile sale, o serie de băi calde şi împachetaje cu nămol care, odată începute s-au dovedit că au un efect salutar. În cursul iernii următoare, m-am trezit însă cu o serie de anchilozări succesive ale braţelor, ceea ce m-a mîhnit din cale afară. Arghezi care mă ascultase atent îmi spuse atunci calm :

— De aşa ceva am suferit şi eu, însă într-un mod cu totul înspăimîntător. Nu mă mai puteam urni din pat. Rînd pe rînd, nenumăraţi doctori au bîjbîit pe lîngă mine cu diverse metode şi tratamente, asigurîndu-mă fiecare, că el mă va ridica din pat. Cu toate acestea, nici unul dintre ei n-a reuşit să-mi tămăduiască trupul sfîrtecat de dureri. Făceau tot felul de experienţe cu mine şi mai ales cu buzunarul meu, care se anemiase şi el într-un hal fără hal. Ajunsesem la disperare, cînd, la un moment dat a apărut un medic mai în vîrstă, îmbrăcat modest şi care, după ce a văzut de ce sufeream, mi-a spus că are un leac cu care o să-mi treacă tot necazul, dacă sînt de acord să mă trateze el. Deşi nu mai aveam încredere în nici un doctor, mi-am zis că trebuie totuşi să mai fac o încercare, aşa încît mi-am dat consimţămîntul cuvenit. Atunci, a băgat mîna în buzunar şi a scos o tabacheră. Cînd a deschis-o am văzut că în loc de ţigări avea nişte fiole. După ce s-a uitat bine, cîntărindu-le cu privirea, a ales una cu care mi-a făcut o injecţie. Îl chema Grigoriu-Argeş şi mi-a spus că-şi prepară singur fiolele cu venin de albine, după un procedeu al lui pe care îl ţine secret. Treptat, am simţit că parcă îmi lua cineva durerile cu mîna, iar apoi, în scurt timp a reuşit să mă pună pe picioare. Nu-mi venea să cred că mă

tămăduise, cînd mă gîndeam cît mă înşelaseră alţii (care de care mai îngîmfat), înaintea lui. Păcat că a murit ! Omul ăsta făcea minuni. Asistenta lui însă, după cîte ştiu lucrează în continuare cu ajutorul familiei doctorului, la prepararea fiolelor miraculoase, pe care le injectează acum un conferenţiar universitar, doctorul Nicolae Vasilescu. E şi el un om de treabă. Uite, îi dau chiar acum un telefon să te recomand lui ! Ai să vezi cît de repede termini cu reumatismul !...

Aşa a fost ! Arghezi a pus mîna pe receptor şi după ce a format numărul s-a întreţinut cîteva minute cu medicul care m-a invitat apoi să începem neîntîrziat tratamentul. Într-adevăr, cu tenacitate şi cu o exemplară bunăvoinţă, doctorul Nicolae Vasilescu a reuşit să mă scape şi pe mine de necazurile reumatismale. Bineînţeles că, mulţumit de tratament am vrut să-i plătesc ceea ce se cuvenea dar, cu toate insistenţele mele, omul nici n-a vrut să audă de bani. Preţuia infinit mai mult poezia, împreună cu dăltuitorii ei şi iubea frumuseţea depănării versurilor, ca şi Arghezi.

În acest sens, mi-aduc aminte că într-o zi pe cînd mă aflam la Mărţişor, după ce ne întrerupseserăm conversaţia, din cauza unui apel telefonic, la care se ridicase să răspundă, Arghezi se apropie din nou :

— L-ai cunoscut pe poetul Calovia ? Nu ? E un tip aparte. Trebuie să pice şi el. Mi-a telefonat că vine. Lasă că nu e tîrziu ! îi dăm un telefon doamnei dumitale şi-i spun eu că mai întîrzii aici. Calovia e un tip interesant : a fost rănit la cap în ultima parte a războiului, pe frontul de vest. Urmele traumatizării le resimte şi acum. Centrii vorbirii i-au fost afectaţi într-o oarecare măsură... Declamă însă balada Mioriţei ca nimeni altul : e cea mai bună interpretare a ei pe care am auzit-o pînă acum. Rămîi să-l auzi şi ai să vezi că n-o să-ţi pară rău !

Firește că am făcut aşa cum mi-a propus Arghezi. Într-adevăr nu după mult timp a sosit şi Ion Calovia cu care ne-am întreţinut vre-o jumătate de oră. Apoi, Arghezi l-a rugat să ne înfăţişeze şi nouă bijuteriile verbale ascunse în versurile despre mioara năzdrăvană.

Calovia a surîs blajin, şi-a dres glasul, iar în urmă, cu un tremolo ivit din uşoara discontinuitate a vorbirii sale ne-a depănat, într-un dramatism ce atingea din cînd în cînd treptele înalte ale pateticului, versurile vrăjite ale Mioriţei...

Ne-am mai întîlnit apoi de cîteva ori şi ne-a recitat-o de fiecare dată cu aceiaşi intensitate emoţională. Arghezi

avusese dreptate ! Spusă de Ion Calovia, balada Mioriței dezvăluia toate comorile duhului ei tragic, parcă nerelevate integral de nimeni pînă atunci.

Dar tot balada aceasta ne-a mai atras atenția printr-o altfel de transpunere a ei, în planul coregrafic al euritmiei de către Floria Capsali și Mitiță Dumitrescu. Acești doi aștri ai dansului nostru, puternic atașați de opera argheziană, au redat de nenumărate ori prin mimă și gestică, alături de un recitator, în cadrul unor manifestări publice deosebit de bine apreciate, nenumărate din poemele vraciului de la Mărțișor.

Într-o zi, împins de dorința de a pătrunde ceva mai temeinic în adîncurile euritmiei, am întrebat-o pe Floria Capsali, care e geneza raporturilor ei cu personalitatea argheziană.

— Primele contacte cu opera lui Tudor Arghezi, mi-a răspuns dînsa, în timp ce privirile i s-au luminat ca și cînd s-ar fi aprins brusc un reflector lăuntric, le-am luat, de sigur, prin lectură. Versurile argheziene, cu puterea lor specifică, îmi produceau o stare de incantație, datorită nu numai forței lor de reprezentare a universului uman, sau din pricina acelui ecou stîrnit de fiecare cuvînt, care proiecta în fața mea o imagine viu conturată, ci și printr-o deosebită ritmicitate interioară. În complexitatea ei, lectura argheziană mă făcea să înțeleg simplu, tot ceea ce în viață este frumos, permanent și universal. Entuziasmată de arta acestui geniu național, dacă îmi este permis să o spun, m-am hotărît ca în recitalurile mele de dans să încerc și interpretări după versurile sale. Am ales atunci din „Cuvinte potrivite" poezia *Prigoana,* pe care am găsit-o indicată pentru ceea ce năzuiam eu și ale cărei sensuri profunde, asociindu-se, puteau să sublinieze astfel, caracterul uman, poziția omului față de forțele naturii. Cu ajutorul mișcărilor corporale se puteau traduce foarte bine în plasticitate imaginile poetice, precum și semnificația adîncă a acestor versuri. Vuietul interior pe care ele îl desfășurau și ale cărui armonii le auzeam limpede făceau ca întreaga mea ființă să vibreze întru exteriorizarea acestei stări de beatitudine — nu-i așa Mitiță ? surîse maestra, îndreptîndu-și privirile către soțul d-sale.

— Da, așa e ! confirmă acesta și continuă : ...îmi amintesc de o serată experimentală în cadrul studiilor, cînd am euritmat împreună poezia *Toamna,* al cărei discret și suav sentiment de început al iubirii e așa de frumos subliniat de maestrul Arghezi. În cadrul aceleiași seri am în-

cercat și eu după *Duhovnicească* să redau sensul atît de puternic și dramatic al zbuciumului arghezian. Ca și la Eminescu, nimic nu poate fi înlocuit în lirica lui Arghezi. Nu numai că fiecare cuvînt își are valoarea sa intangibilă, dar nici densitatea, sau muzicalitatea fiecărei silabe nu pot fi cu nimic înlocuite. De aceea socotesc că sînt uriași, amîndoi, și că vor rămîne într-adevăr nemuritori. Această contrapunctare a gîndirii profunde cu sonoritatea îi situează pe o înălțime de-a dreptul amețitoare. Floria poate, de altfel, confirma că de cîte ori facem lectura acestor versuri sîntem de-a dreptul îmbătați de forța lor emotivă.

— E adevărat, dar dintre emoțiile generate de personalitatea arghezianâ, cea mai mare a fost aceea cînd maestrul a venit să asiste la recitalul meu de euritmie. De asemenea, bucuria mea a fost nespus de mare, cînd am văzut ce-a scris după aceea, mai bine zis cu cîtă înțelegere a pătruns arta dansului și a euritmiei. Apoi, de-a lungul activității mele a venit la multe spectacole și la diversele montări pe care le-am realizat în teatrele noastre. Condeiul lui Tudor Arghezi a fost unul din primele condeie de la noi, care a susținut mișcarea coregrafică și care a contribuit astfel, în mod substanțial la educarea publicului pentru înțelegerea acestei arte. Olimpiana lui gîndire, exprimată deseori prin presă a susținut cu folos necesitatea înfăptuirii unui balet românesc. Cuvîntul arghezian sublim în vers și caustic în *tablete* sau *bilete de papagal* a avut totdeauna un ecou puternic, izbutind să îndrepte răul, cînd era cazul, sau să încurajeze dezvoltarea dansului și a celorlalte arte la noi.

Apropierea și pe calea euritmiei de opera arghezianâ, în afară de faptul că m-a ajutat să o înțeleg mai adînc, datorită repetatelor ei analize intime mi-a dat și posibilitatea apropierii directe de poet și de familia lui. Mai întîi, ani de zile, Mitzura a frecventat cursurile noastre de balet, iar după aceea a colaborat cu noi la mai multe spectacole ; a intepretat diverse roluri coregrafice, atît din dramaturgia universală, cît și din categoria celor specific românești. În mijlocul acestei familii unite, ne-am simțit și eu și Mitiță ca și cînd am fi făcut parte din ea. Căldura și ospitalitatea cu care am fost îmbrățișați de către toți membrii ei, cu firea lor atît de sinceră și de deschisă nu o vom putea uita niciodată, cum nu vom putea uita recunoștința pe care o păstrăm luminosului condei arghezian pentru contribuția lui la dezvoltarea baletului românesc, conchise Floria Capsali.

Anii, în zborul lor, uneori surîzînd sardonic, ne pecetluiesc eurile pentru tot restul vieții cu cîte-o suferință — mai mult sau mai puțin transparentă — dacă împrejurările nu ivesc apariția la timp a vre-unei mîini binefăcătoare care să ne salveze din ghiarele marasmului respectiv.

O asemenea dramă s-a desfășurat și în lumea gazetarilor noștri prin pulverizarea scînteetoarei existențe a unui ziarist, care a ilustrat la vremea lui așa numita perioadă dintre cele două războaie. Iată, o secvență !

Într-o luni dimineața, pe la începutul verii lui 1966, un telefon neașteptat m-a lovit direct în creștetul capului : a murit Ion Panait, prietenul bun, cu cîțiva ani mai în vîrstă ca mine, gazetarul care lucrase alături de Al. Sahia la pagina muncitorească a ziarului *Dimineața*, secretarul de redacție care, mai tîrziu, în 1943 trecuse prin cenzură și paginase în *Informația zilei* tableta lui Arghezi, „Baroane !".

Ion Panait se stinsese în noaptea de sîmbătă spre duminică la locuința sa din strada Aurel Vlaicu, alături de soția lui, o femeie de mult tulburată mintal, absentă la tot ceea ce impunea ritmicitatea normală a vieții cotidiene. Simțeam cum mă inundă treptat un fel de disperare crîncenă, pentru că asemeni unor prieteni mai tineri care îl iubiseră mult pe Panait, mă aflam într-o stupidă strîmtoare bănească : aveam cu toții ceva mai puțin de o sută de lei disponibili, iar defunctul nici un fel de rudă cunoscută în capitală la care să se poată apela. Celor de la țară, de pe la Brăila nu știam cum le-am fi putut da de urmă. Era însă vară, trecuseră două zile și nu se mai putea aștepta. Forțat, astfel, de împrejurări, am pus mîna pe telefon și am comunicat tovarășului Ștefan Voitec, pe atunci Președintele Marii Adunări Naționale, situația tragică creată de acest deces. Mi s-a acordat atunci un sprijin într-adevăr uman, căci, chemat urgent la Cabinetul dînsului am primit imediat o mie de lei ca să putem porni la efectuarea celor necesare. Prin Mircea Grigorescu, care a vorbit cu George Ivașcu, am obținut și de la Uniunea Ziariștilor încă cinci sute de lei ca ajutor de înmormîntare. M-am repezit apoi și la Arghezi care se mutase aproape de piața Confederației Balcanice. Era suferind și nu l-am putut vedea, dar am vorbit cu Baruțu căruia i-am explicat despre ce e vorba.

— Nu avem unde să-l îngropăm și e vară. Îl rog pe Meșterul nostru să intervină dînsul, ca să se atribuie lui Panait un loc de veci din lotul scriitorilor, la cimitirul Belu.

Nu a fost nevoie de mai mult. Baruţu a înţeles, iar Arghezi ne-a îndatorat încă o dată, ajutîndu-ne să obţinem ceea ce am cerut. E drept că, paralel, îl presase pe Zaharia Stancu (preşedintele de pe atunci al Uniunii Scriitorilor) şi Nicu Filip, juristul aceleiaşi uniuni şi că între timp, N. Carandino împreună cu Manole Rădulescu obţinuseră şi ei un loc pentru înmormîntarea lui Panait la un alt cimitir. L-am aşezat însă pe Ion Panait acolo unde se cuvenea să se afle acest nepot al lui Panait Istrati, atît de mult asemănător lui, şi ca înfăţişare fizică şi sufletească : între scriitorii împreună cu care îşi împletise viaţa.

Apoi, ceva mai tîrziu, s-a stins şi Paraschiva, minunata soţie a lui Arghezi, iar nu mult timp mai pe urmă şi el.

După un an de la decesul poetului, o mînă de oameni îl comemorau pe Arghezi la mormîntul său de la Mărţişor. Sub cupola vegetală, alături de nucul plantat în amintirea vechiului bordei al lui Moş Costache, se află un mormînt mare : Paraschiva şi Tudor, uniţi în moarte, aşa cum au fost şi în viaţă.

— Ce pomi sînt ăştia prin care foşneşte vîntul că parcă ar vorbi cu cei din pămînt ? am întrebat.

— Pruni. I-a sădit chiar poetul, cînd era în viaţă, împreună cu doamna lui, Paraschiva, mi s-a răspuns.

— ...Ca să se împlinească acum gingăşia versului său : „Vin-o joc de vorbe goale, sîntem singuri ; ce să-i spun ? Numai gura dumisale se aude de sub prun !".

— Da ! chiar aşa.

...Conturat o clipă, într-o strălucire aurie, poetul a dat să-şi aprindă parcă, din nou, una din „naţionalele" lui preferate, în timp ce privirile îi jucau după ochelari...

— Mai ţii minte Meştere, cutez a-i spune *cu glas mut*, cînd mi se pare că zîmbeşte, cum am repotrivit telefonic, fără să vreau, acum cîteva decenii, cuvintele potrivite de dumneata, încît a apărut la tipar „farul din evanghelii", în loc de „harul"...

Dar surîsul poetului acum e numai aburiu, răspîndit în memoria mea... Între timp percuţia luminii sub pomi a prins să scadă, ştergînd siluetele tremurate ale lui Arghezi şi soţiei sale iubite, iar tusea lui Moş Costache, unul din stîlpii umani al Mărţişorului, locatarul primei locuinţe, împrăştie pîlcul de amintiri revenite la viaţă.

ÎNCĂ UN CUVÎNT...

Acum, cînd intenţia de a aduna laolaltă între coperţile unei cărţi mărturiile celor ce l-au cunoscut pe Tudor Arghezi se înfăţişează fapt împlinit, legitimelor motive de satisfacţie li se adaugă, firesc, şi unele de îngrijorare. Se vor fi înălţat rîndurile evocatoare, prin adevărurile lor, pînă în apropierea adevărurilor eterne ale Poetului, ale Omului Arghezi ? Se va fi împlinit, fie şi o parţială, imagine a Omului care, aflată, să-i fie cititorului de azi şi de mîine ajutor în călătoriile ce se vor repeta, mereu cu inestimabil folos, prin împărăţia de cuvinte şi idei a Meşterului nepereche ?

Las răspunsul în seama celor ce se vor apleca asupra paginilor acestei cărţi.

Mai adăugînd doar încă un cuvînt.

Iar primele cuvinte ale acestui „Încă un cuvînt" se cuvin a fi de mulţumire pentru fiica poetului, actriţa Mitzura Arghezi, care — cu solicitudine şi discreţie, demne de memoria ilustrului său părinte — ne-a fost de un preţios sprijin în a-i afla pe mulţi dintre cei care, de-a lungul deceniilor, şi-au încrucişat, pentru scurtă sau mai îndelungă vreme, vieţile, destinele cu biografia Poetului ce se aşează, prin operă, imediat lîngă geniul tutelar al versului românesc, Eminescu. Mulţumindu-i, totodată, pentru imaginile înfăţişîndu-l pe poet, oferite din „arhiva familiei", întru completarea acestei cărţi.

Mărturisim că au fost stimulatoare, pentru noi, cuvintele pe care Mitzura Arghezi le aşeza la sfîrşitul evocărilor sale din „Luceafărul" :

„Îmi fac o datorie de onoare aducînd mulţumirile mele redactorului şef al revistei „Luceafărul", poetul Nicolae

Dragoş, pentru prilejul oferit prin rubrica : „L-AM CUNOSCUT PE TUDOR ARGHEZI", de a citi emoţionantele amintiri ale celor care l-au cunoscut şi l-au preţuit şi l-au iubit pe scriitorul Tudor Arghezi".

După cum mulţumiri se cuvin tuturor celor care, scrutînd sipetul amintirilor, s-au străduit să aducă la lumină pe cele ce răspundeau la invitaţia acestor reconstituiri evocatoare, numite simplu „L-am cunoscut pe Tudor Arghezi".

Poate o redactare mai riguroasă a cărţii ar fi putut duce la înlăturarea unor pagini ce se întîlnesc într-un paralelism, altfel de înţeles, cu altele. Sau ar fi putut estompa acele pagini, destul de rare, în care autorii evocărilor par a se aşeza pentru o clipă pe ei înşişi în prim-planul atenţiei. Am gîndit însă că este legitimă suveranitatea fiecărui autor asupra amintirilor sale.

Ne-am îngăduit să intervenim doar în cazurile cînd dimensiunile unor evocări depăşeau cu mult posibilităţile de cuprindere ale acestei cărţi, ori cînd textele se îndepărtau vizibil de rosturile declarate ale evocărilor lansîndu-se în consideraţii privind opera, nefăcînd, deci, obiectul iniţiativei noastre. Desigur, nu toate evocările au putut apărea în revistă. Motiv pentru care am ales, în orînduirea lor în carte, criteriul alfabetic.

În fine, cîteva din evocări, din motive de spaţiu, le avem în atenţie pentru un, eventual, al doilea volum. Ne urmăreşte acest gînd cu atît mai mult cu cît mulţi dintre cei ce şi-au întîlnit, într-un fel sau altul, vieţile cu viaţa Poetului (cărora le-am adresat sau urmează a le adresa îndemnul de a lăsa vremurilor amintirile despre şansa de a-l fi întîlnit şi cunoscut) încă nu şi-au aşezat pe hîrtie impresiile şi, deci, nu au putut fi cuprinşi în această întîie carte. După cum ar merita să fie adunate într-o carte şi evocările publicate sporadic în reviste sau interviurile acordate de Poet de-a lungul cuprinzătoarei sale vieţi.

Semnatarul acestor rînduri, îndatorat fundamental sensibilităţii şi trudei argheziene întru cuvînt, speră a fi ajutat la a se face, prin aceste evocări, un prim pas în cunoaşterea mai deplină a Omului Arghezi. Cu speranţa că acestui pas i se vor putea adăuga, în timp, şi alţii.

N. D.

CUPRINS

NICOLAE DRAGOȘ
Argument 5
MITZURA ARGHEZI
Mărțișorul, „mica noastră patrie“ *11*
VALERIU ANANIA
„Amintiri la statura ceasului de-acum“ *20*
CORNELIU ARMAȘU
Din amintirile unui reporter radio-TV *54*
ALEXANDRU BALACI
Acvila amintirii *61*
EUGEN BARBU
„Avea o privire dulce, binevoitoare, rîdea frumos...“ *69*
ALEXANDRU BRAD
„Tinere, asta n-am spus-o eu“ *73*
LUCIA DEM. BĂLĂCESCU
Privind spre fîntîna Mioriței... *82*
ION BĂNUȚĂ
Drumul către regele Poeziei *87*
FLORIA CAPSALI, MITIȚĂ DUMITRESCU
Poezia prieteniei *97*
ȘERBAN CIOCULESCU
„Vorbea întocmai cum scria“ *100*
O ieșire din anonimat *103*
CONSTANTIN CHIORALIA
„Cum se resimte geniul ? Ca un junghi ?“ *110*
ALEXANDRU CORNESCU
Un ultim și emoționant rămas bun... *114*
ION CRÎNGULEANU
Marea aventură *118*
GH. CUNESCU
„Semnul oamenilor mari este bunăvoința față de cei mici“ *121*

ION ION DIACONU
Ireversibila strîngere de mînă *126*
OLIMPIU DUMITRESCU
La masa dintre cei doi cireşi *129*
ADRIANA FIANU
Era... *135*
AGATHA GRIGORESCU-BACOVIA
În penumbra înserării *141*
IOAN GRIGORESCU
Cînd ruginea frunza arţarilor *147*
GHEORGHE GRIGURCU
„Niciodată toamna..." *152*
NICOLAE JIANU
„Eu sînt din Gorj... din Cărbuneşti..." *156*
NICOLAE KIRILOV
Din culisele... vieţii *161*
PAUL LAHOVARY
„Un tinerel se închină la dihanie" *168*
ION IANCU LEFTER
„Cum i-au lătrat cîinii de-acolo ?" *174*
GEORGE MACOVESCU
„Îmi va vorbi pînă la apusul zilelor mele" *178*
ION SOFIA MANOLESCU
„Îmi iese-n cale domnul grădinar" *184*
PERICLE MARTINESCU
Convorbiri la Mărţişor *190*
ION MURGEANU
Primăvara timpurie *201*
VASILE NETEA
În amintiri şi destăinuiri *204*
VASILE NICOLESCU
Certitudinea continuităţii *215*
FRIDA PAPADACHE
„Amintiri în ceasul al doisprezecelea..." *218*
PETRE PASCU
Printre muncitorii tipografi *251*
ALEXANDRU PHILIPPIDE
Întîlnire cu poezia lui Arghezi *254*
MARCELA PITIŞ
Bucuria de a întîlni un prieten adevărat *260*
G. G. POPESCU-REBUS
„Complică-te, dacă vrei să realizezei ceva în viaţă !" *264*
IOANA POSTELNICU
Iarba de catifea *272*

ION LARIAN POSTOLACHE
Prima întîlnire *279*
FLORIAN POTRA
Amintire (fără amănunte) a poetului *287*
ANDREI RADU
Poetul şi croitorul *297*
AL. CERNA RĂDULESCU
„Tobele care m-au primit injurios s-au dogit şi spart“ *301*
GEO SAIZESCU
Întîlniri cu Poetul *312*
MIHAI SÂNZIANU
A îmbrăcat mărgăritarul în haină de mare preţ *330*
NICOLAE STOIE
Un prieten din tinereţe al poetului : Dumitru Bizdideanu *352*
AL. I. ŞTEFĂNESCU
De la o „scrisoare“ la altele *360*
MIHAI TĂTĂRÎM
Lumina înmiresmată a livezii *368*
MIHAELA TONITZA-IORDACHE
„Şi nu pot nici măcar să-i mulţumesc...“ *376*
G. G. URSU
„Cine eşti dumneata, de m-ai emoţionat ?“ *378*
EMANUEL VALERIU
În literatură, graba strică treaba *381*
ION C. VELICIU
Îşi iubea breasla *401*
ERNEST VERZEA
Dintr-un stol de amintiri... *406*

Încă un cuvînt... (N.D.) *419*

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR"
BIBLIOTECA
BUCUREȘTI

LECTOR: NELU OANCEA
TEHNOREDACTOR: GHEORGHE POPOVICI

APĂRUT: 1981. BUN DE TIPAR 9.XI.1981.
COLI TIPAR 26,5. PLANȘE 8 PAG.

Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

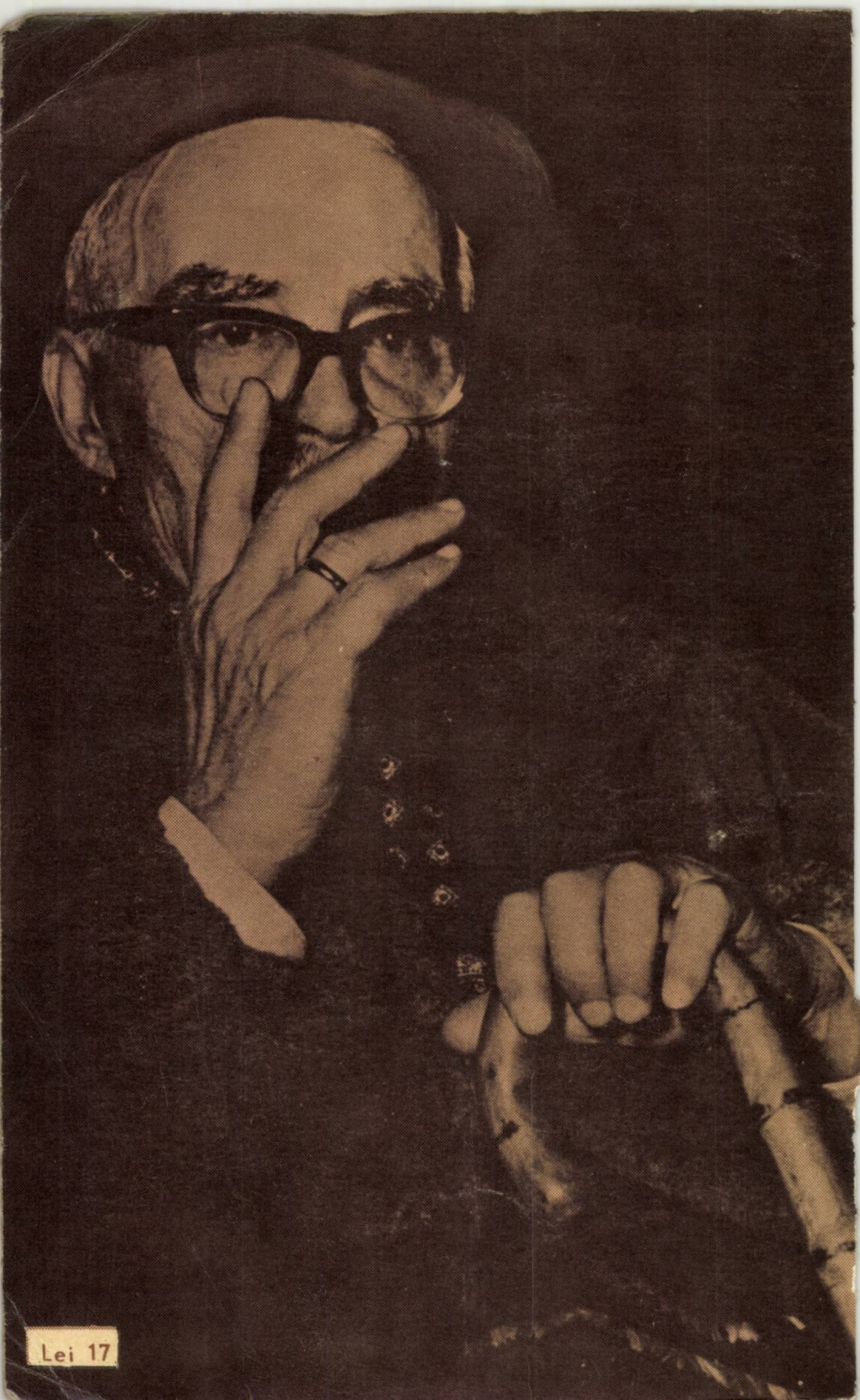

Lei 17